

2 (ad 1.)

JACOBI MARTINI

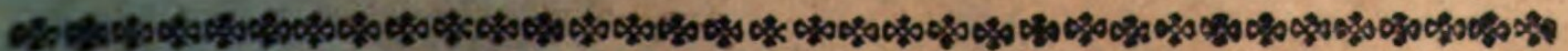
SS. Theolog. Doct. & in Aca-
demia Wittebergenſi Profeſſoris
Primarij;

PARS POSTERIOR.

*Disputationum Theologico-Scholasticarum
in primi Articuli Auguſtanae Confeſſionis partem
poſtერიorem,*

in qua

Examinantur Becani Jeſuitæ pri-
mæ partis Theologico-Scholasticæ Tractatus
tres poſteriores de Angelis & Dæmonibus, de ope-
ribus ſex dierum, & de homine in ſtatu in-
nocentiæ. Item ex parte Secundâ
Tractatus primus de bea-
titudine.

WITTEBERGÆ,
Literis JOHANNIS RÖHNERI, Acad. Typogr.
ANNO M DC XLIX.

JACOBI MARTINI

22. Theology Dog & in A-

denia 1814. 1815. 1816.

PARS POSTERIOR

Die Institutionen Theol. Dog.

in 1814. 1815. 1816.

Secundum editionem 1814.

in 1814. 1815. 1816.

Examinatus. Beati Jesu.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

in 1814. 1815. 1816.

1814.

Pars hæc Posterior com-
plectitur Disputationes Viginti
Octo.

Prima continet generalem tracta-
tionem de Operibus Dei ad extra,
Respondente M. Christiano Seel-
manno Coburg. Franco.

Secunda agit de Creatione in ge-
nere, Respondente M. Heinrico Han-
nekenio Frisio.

Tertia est de Tempore Creationis
mundi in genere & de primo ejus in-
stanti, Respondente Johanne Witt-
holdi Itzehoâ Holfato.

Quarta de verbis Mosis: In prin-
cipio creavit Deus, &c. Respondente
Antonio Günthero Spandov. March.

Quinta est quæ agit de ratione &

• conditione indigestæ molis cœli & terræ in primo primi diei instanti creatæ, Respondente Petro Thomæ Itzehoâ Holsat.

Sexta, quæ est secunda de operibus primi diei, Respondente Johanne Johannis Resenio Hafniâ Dano.

Septima quæ proponit opera secundi diei, Respondente M. Henrico Braschio Lunæburgâ Saxone.

Octavo, quæ est de operibus tertij diei, Respondente Friderico Galliculo Swib. Sil.

Nona est de operibus quarti diei, Respondente M. Thoma Green Lubec.

Decima est de operibus quinti diei, Respondente Henrico Hüllenio Lunæburgensi.

Undecima est de operibus sexti diei, Respondente Johanne Züterbock Hadmersl. Saxone.

Duo-

Duodecima de Providentia divina,
Respondente Thoma Zölero
Culmb. Fr.

Decima Tertia quæ est secunda
de Providentia Divina, Respondente
Antonio Günthero Glaneo Olden-
burgo Frisio.

Decima Quarta est de Angelis in
genere, Respondente Cajo Jano Fio-
niâ Dano.

Decima Quinta insimul de Ange-
lis in genere, Respondente Christiano
Gruneberg Prezâ Hollâto.

Decima Sexta exhibet doctrinam
de Angelis bonis in specie, Respon-
dente Johanne Matthæo Beiero Co-
burgo Franco.

Decima Septima est continuatio
de Angelis bonis in specie, Respon-
dente Johanne Casparo Friedrich Co-
burg. Fr.

Decima Octava pergit agere de
bonis Angelis, Respondente Philippo
VVagnero Jeverâ Frisio.

Decima Nona agit de Angelis ma-
lis in specie, & est prima de eis, Respon-
dente Andrea Kreher Obermedlingâ
Neopolitano.

Vigesima, est secunda de Angelis
malis in specie, Respondente Olao
Andersonio Fredrichstadio Norwe-
go.

Vigesima prima agit de homine
in statu innocentia, Respondente
M. Johanne Hesterberg Hambur-
genfi.

Vigesima secunda pergit de ho-
mine in statu innocentia, Respon-
dente Leonhardo Pechmanno Son-
derburgo Holsato.

Vige-

Vigesima tertia, est tertia de homine in statu innocentia Respondente Laurentio Möschii Byrutho Franco.

Vigesima Quarta est quarta de homine in statu innocentia, Respondente Johanne Matthæo Stumpfio Byrutho Francone.

Vigesima Quinta adhuc continuat de homine in statu innocentia, Respondente Christiano Heyligendörffern Rastenburgo Borusso.

Vigesima Sexta, est prima de Beatitudine hominis in altera vita, Respondente Johanne Kotay Caschovia Hungaro.

Vigesima Septima pergit de beatitudine hominis in altera vita. Respondente M. Gabriele Elveriug Revalia Livono.

Vige-

Vigesima Octava & Ultima con-
tinuat de beatitudine hominis in al-
tera vita, & imprimis an aliquæ ani-
mæ jam eam adeptæ sint, Respon-
dente M. Georgio Nitnero Pulsnicen-
si Lusato.

CONTINUATIO.

Ratio hujus (primi A. C.)
Articuli supra statim ab initio divisa est in
duas partes: in quarum priore hactenus a-
ctum est de DEO in se considerato; in poste-
riore nunc restat agendum de operibus di-
vini externis, partim generalibus: creatione & conser-
vatione rerum omnium; partim particularibus & pri-
mariis: angelis & hominibus. De quibus etiam hic com-
mode agendum duximus, quod in hoc articulo Deus non tan-
tum definiatur per attributa & actiones internas; sed eti-
am per externas operationes, nempe quod sit creator & gu-
bernator rerum omnium, visibilium & invisibilium.
Subdividimus autem partem hanc posteriorem in duas se-
ctiones: quarum prima est de Creatione & Providentia;
Alteram de Angelis & Homine. de utraq. ordine.

SECTIO PRIMA

Creatione & Providentia

Disputatio Prima Generalis de Operi- bus DEI ad Extra.

I. I. A. Generalibus recte ac methodice progredimur
ad specialiora. Hanc disciplinam generalem methodum ob-
servantes, prius de Creatione & Conservatione omnium rerum su-
mus actu-

Respon-
dente.
M. CHRIS-
TIANO
SEELMAN
Coburg.
Franco.

mus acturi; tum ad specialiora progressuri. Cum autem istarum actionum omnium proximum genus sit, *actio sive opus Dei ad extra*; ideo quædam generaliora de natura operum Dei ad extra præmittenda esse duximus.

*Opera ad
Extra
quid sint.
Sunt In-
divisa.*

2. Opus ad extra est actio Dei quæ ad illud, quod DEUS non est, dirigitur.

3. Rectè de his Dei Operibus ait Augustinus, quod sint *indivisa Trinitatis Opera*. quodcumq; enim Deus extra suam essentiam agit & operatur, tres personæ simul sunt, simulq; operantur, cum operentur per Essentiam: Proindeq; tres personæ unius Essentiæ, sint etiam unius efficienciæ operantis ad extra, & sic tres quidem personæ, sed unus factor & Conditor, adeoq; ut si singularem operationem cuilibet personæ simpliciter attribueremus, plures etiam Deos introduceremus. Ubi enim sunt plures *ἐνσυνεχίαι* & operationes, ibi sunt plures causalitates efficientes: ubi hæ plures, ibi quoq; plures potentiæ: ubi plures potentiæ, ibi plures essentiæ: potentia enim fundatur in Essentia; causalitas in potentia; in causalitate tandem & efficiencia fundantur operationes: Ergo multiplicantur causalitates & potentiæ & sic tandem multiplicantur etiam Essentiæ: ubi autem sunt multiæ sive plures Essentiæ, ubi etiam multi sive plura sunt Individua: Ergo sequitur, si opera Dei ad extra essent divisa, divisa quoq; esset Essentia, & sic divisi essentiâ numericâ, atq; ita plures dii: quod est contra fidem & rectam rationem.

4. Homo quidem ut differt & divisus est ab homine alio sic quoque distinctè & differenter agit distinctaque opera extra se edit: sed in Trinitate personæ quidem sunt differentes, una tamen personarum illarum differentium individua indistinctaq; ac indifferens est Essentia: quia igitur omnia quæ Deus agit ad extra & extra se producit, agit & producit per Essentiam, adeo ut Essentia & potentia sive omnipotentia Dei non distinguantur sed sint in deo *ἀνὰ τὴν ἑστέραν* sequitur quod omnes tres personæ unâ indivisâ virtute Essentiali agant, & etiam harum operationum respectu una in altera maneat,

ut sic

ut sic opera ad extra toti Trinitati tribuantur, non ut causis sociis, sed ut uni simplicissimæ ac indivisæ indistinctæ causæ principali ac solitariæ, unâ ac communi virtute communiter agenti,

5. Hinc est quod Scriptura Gen. 1. 26. dicit *FACIAMUS* hominem nos, scilicet Elohim, ad Imaginem nostram: quæ sanè Creatio fuit una operatio, unumq; opus apertè pluribus personis assignatum. Et Job. 5. v. 16. disertè asseritur & docetur, quod quæ Pater facit, hæc & Filius similiter faciat: & v. 17. Pater meus, inquit Christus, usq; modo operatur & ego operor: Unde etiam patet quod causarum adjuvantium principaliterq; agentis hæc ratio nulla sit, quæ faciat, ut pluribus causis effecta illa ad extra attribuantur: siquidem utraq; persona eodem modo agere dicatur.

*Creatio
Hominis
una actio
sive operatio.
Et conservatio rerum omnium.*

6. Contra si quis Philosophari velit, quod qualibet persona numero distincta ab alio habeat propriam peculiaremq; Essentiam & operationem, illi primum respondendum, quod numericam propriè differentiam propriè sic dictam in personis divinis non admittamus, cum illa propriè dicta omnino veram in natura & essentialem faciat differentiam, quam negavimus. Si autem quis non quiescere nolit, tum primum revelationis testimoniis, quibus supra unam essentiam tribus personis communem demonstravimus, refellendus; denique etiam infinitatis naturâ ad absurda cogendus est.

*Numerica
differentia
ita in personis divinis non
admittenda.*

7. Infinita Virtus in divinis operibus ad extra cernitur agens & efficiens Causa, quæ si multiplex fuerit, multa introducuntur infinita contra naturam: si vero aliqua persona ab opere ad extra secludatur, infinitum extra se agens partim agere partim quiescere dicetur, atq; sic infinitum negabitur. Una itaq; actio cum tribus personis communiter conveniat manifestum est, unâ duabusvè personis appellatis, totam significari Trinitatem: qua ratione Pater dicitur Creator in Symbolo inclusis reliquis simul personis minimè verò exclusis ut patet ex Epl. Hebr. 1, v. 2. & Psalm. 33. v. 6. Quare etiam ex o-

*Unicum
duntaxat
infinitum
datur.*

*Pater in
Symbolo
dicitur
Creator
inclusis re-*

perum

liquis si-
mul perso-
nis.

Respectu
Operum
externo.

etiam saepe
ordo per-
sonarum

non serva-
tur.

perum ad extra conditione saepe ordo ille, qui ex characteri-
sticis proprietatibus demonstratus est supra in trium persona-
rum appellatione non servatur. ut. 2. Cor. 13. v. 13. Gratia Jesu
Christi, & charitas Dei & communicatio Spiritus Sanctus sit cum o-
mnibus vobis. Et Ephes. 3. v. 16. 17. Ut det vobis pro divite sua glo-
ria, ut fortiter corroboremini per Spiritum suum in inferiore homine,
ut habitet Christus in cordibus vestris: ut in charitate radicati & fun-
dati. In priore dicto Christus praepositur Patri & Spiritui
Sancto: Ejus enim gratia participes reddimur charitatis Dei
cujus alioqui ob severitatem Justitiae, peccatis nostris offensae
vehementissimae, capaces minimae eramus: Christus etiam
communicationem Spiritus Sanctus largitur. In postero-
re Spiritus Sanctus praepositur Christo, cum per confirmatio-
nem & corroborationem Spiritus Sancti effectus, ut inhabi-
tatio illa Christi, in nobis contineretur.

8. Sic Christus praepositur Deo Patri Gal. 1. v. 1. Eph. 1. v. 1.
Dicit enim Paulus, se Apostolum vocatum esse per Christum
& Deum Patrem. Item in 2. Thesal. 2. v. 16. inquit Apostolus
Ipse vero Dominus noster Jesus Christus & Deus & Pater, qui dile-
xit nos & dedit consolationem aeternam & spem bonam per gratiam.
In quibus dictis etiam Christus sive Filius Dei ante Patrem po-
nitur: quippe qui in ejus modi operibus est prior Patri πρὸς
ἡμᾶς, quam Pater: quandoquidem per Christum Apostoli
immediate sunt vocati, & in Christo agnoscimus, videmus Pa-
trem, nobisque manifestatur: utpote qui est ἀπαύγια τῆς
δοξῆς, καὶ χάρις καὶ ἡμεῖς ἴης ὑπακούοντες αὐτῷ Hebr. 1. v. 3 ut qui videt
Filium videat & Patrem Job. 14, v. 9. Deinde Filius ministerio
etiam suo monstrat Patrem. Deum enim nemo vidit un-
quam nisi Filius Dei qui est in sinu Patris, ipse narravit nobis.
Job. 1. v. 9. Et tandem Filius mediatoris ratione (ut 2. Thes. 2.
v. 16.) primo loco ponitur, ut per quem habemus aditum ad
patrem Eph. 2, v. 12. C. 2. v. 12.

Una es-
demque ope-
ratione

9. Nazianzenus quoque pie observavit quod Sacra Scri-
ptura unam & eandem operationem tribuat nunc Patri, nunc
Filio

5.
Filio, nunc Spiritui Sancto ut ostendat opera ad extra esse communia, atque adeo unam trium personarum esse infinitam Essentiam, cujus vi illa fiant à tribus illis personis. Sic Pater confirmat *Rom. 16. v. 25.* Filius confirmat *1. Cor. 1, v. 8.* & Spiritus Sanctus corroborat *Ephes. 3, v. 26.*

*externa
tribuitur
distinctis
personis.
Operatio-
nes exter-
nae eodem
modo tri-
buuntur
singulis tri-
bus perso-
nis, sed nō
ita huma-
nae naturae.*

10. Tenendum verò hīc est quod hi effectus uno atque eodem modo singulis personis tribuantur, secundum illud *Job 5. v. 21. Filius vivificat quos vult, ut & pater.* Et alibi Spiritus distribuit bona ut vult. Atque ideo si quid ejusmodi humanae Naturae tribuatur, illud alio modo illi convenire sciendum est, ut illa inde Deus concludi nequeat; quemadmodum hae personae ex operationibus illis rectè constanterque DEUS concluduntur.

11. Invocatio quae fit ab extra ad Deitatem, unam licet aliquando personam appellet; tres tamen simul in una illa Essentia invocant; quandoquidem unam personam invocans, auxilium à tota Trinitate expectat, tanquam opus ad extra edendum.

12. Hinc etiam patet, quod si Deus opponatur rebus aliis extra Deum positis utpote Idolis, seu etiam factoribus ex materia fabricantibus, Una quidem persona licet appelletur, tres tamen simul in una illa Essentia intelligantur. Non enim aliter una sese habet persona in oppositione, comparatione, aut alia quadam consideratione secundum proprietates essentielles internas instituta, quam alia ad res extra divinitatem positas. Unius siquidem ejusdemque essentiae sunt infinita, aeterna, spiritualis, ut supra est declaratum.

*Particula
exclusiva
solus in-
terdum
personae a-
licui appo-
nitur & to-
ta Trinitas
significa-
tur.*

13. Aliquando verò SOLUS apponitur personae alicui, ubi talis oppositio in textu conspicua difficilimè demonstrari potest ut est *1. Tim. 6. v. 14. 15. & 16. Ut serves haec mandata, macula & culpa omnis expertus usq; ad illustrem illum adventum Domini nostri Jesu Christi: quem temporis suis ostendet ille beatus & SOLUS Princeps Rex Regum & Dominus dominantium. qui SOLUS habet immortalitatem, lucem habitans inaccessam, quem vidit*

nemo hominum, neq; videre potest: cui honor & robur aeternum: Amen. Hæc sanè quæ prædicantur hic de solo illo, qui adventum Christi suis temporibus ostensurus est, omnibus personis in Trinitate conveniunt essentialiter; unde de tota Trinitate secundum personarum essentialia propria accipienda sunt. quæ si per oppositionem ad Creaturas sint declaranda, illa adducenda ad textum fuerit, cum in eo non deprehendatur posita & altero opposito citato explicata. Sunt autem ejusmodi opposita vel dissentanea adducenda, de quibus illud idem dici non potest; quod hic de solo illo ostensuro diem adventus dicitur; sed dissentiens contrariumque omninò adseveratur. Unde pater illud *SOLUS* non dici ratione & respectu personarum in Trinitate consistentium, cum de nulla earum aliquid horum negari queat, sed de omnibus eadem affirmatio.

14. Gravissimum huic explicationi pondus accipit ex illo Christi *Job. 16, v. 32. non sum solus, quia Pater mecum est.* quæ ratio concludit similiter Patrem solum non esse: quia cum eo sit Filius, in patre manens: atque ideò de Patre secundum proprietates essentielles ad res alias extra Trinitatem relato, affirmari nil posse, quin idem de Filio affirmetur, & contra: cum alter non sit solus sine altero, neuterque ita solus operetur, ut alteruter ab operatione omni modo excludatur, maxime verò cum Christus in opere illo redemptionis se solum non esse, sed Patrem suum secum habiturum testatur; ad quod tamen opus perficiendum ipse solus singulariter erat missus.

15. Observandum præterea in hisce operibus ad extra, quod licet indivisa Trinitatis sint opera; personarum tamen quædam singularis & distincta ratio in iis sit habenda. Non enim uno atq; eodem simpliciter & præcisè modo à singulis personis fiunt & proficiscuntur. Hinc etiam personæ non tantum à propriis characteristicis internis notis sed etiam ab operibus externis distinctis describuntur; Filius à missione, & Spiritus Sanctus à Sanctificatione.

In Operibus ad Extra licet indivisa sint personarum tamen distincta ratio est habenda, unde & per quædam illorum describuntur.

16. Et sanè non tantum ordo quidam personarum in operibus ad extra servandus, sed etiam cuiusque personæ proprium ex consilio in explicabili SS. Trinitatis notandum & respiciendum: id quod etiam Augustinus ad Felicianum ostendit. Ordinem etiam hunc videtur istud Pauli ad Rom. c. 11, 36. v. ostendere: *Ex ipso, per ipsum, in ipso omnia; ipsi gloria in secula Amen.*

17. Propria ex consilio & decreto sanctæ Trinitatis potissimum cernuntur in operibus, Ecclesiam totumque illud restitutionis ministerium complectentibus. Unde sæpius persona aliqua sola aliquid agere dicitur, quod eadem sola iterum alibi agere negatur, diversâ scilicet consideratione & relatione. Sola etenim agere dicitur tum, quando non solummodo creaturis dicitur opposita, sed quando proximè & quasi immediatè in sua subsistentia distinctè considerata, effectum aliquem, singulari decreto & consilio singulariter sibi modo aliquo assignatum, producit, ut, si dicamus: *SOLUM Filium genus humanum liberasse*, verè dicimus cum solus Filius sit missus, passioneque suâ ac morte hominum peccata expiavit. Non solus liberasse iterum dici poterit, quippe qui neque tum solus fuerit, sed semper in Patre, & Pater in ipso manserit. Opus enim illud consilio totius Trinitatis susceptum ab hac persona, sapientiâ virtuteque essentiali per actum cum cogitatur, tum necesse est, ut omnium Personarum inexplicabilis, longissimeque à captu mortalium remota conspiratio concipiatur.

18. Primum enim cum unum sint tres illæ personæ, nec à se invicem divulsæ unquam existant aut operentur (licet distinguantur in operatione) illud quod extra Trinitatem peragitur non uni soli simpliciter personæ, licet per unam distinctè modo suo peragatur, assignari potest. Deinde una communis virtus, sapientia & voluntas Trinitatis est Essentialis, quæ quicquid extra fit peragitur, atque id è una persona sic agere aliquid non potest, ut reliquæ omnino ab actione opereque excludan-

excludantur, licet suo modo singulari determinatione unam aliquam personam singulatiter tum in actione quasi motus suo modo peculiaris, tum in opere & re effecta terminus aliquando attingat, ut eo modo reliquas personas minimè attingat.

19. Præterea quoque cum non modo in operibus exterioribus perficiendis, servato interno personarum discrimine ob essentialis unitatem maximam arctissimamque cum personis singulis, personarumque omnium cum essentia confunctionem ut loquuntur, communicent personæ; sed etiam decernentis alia, & decreti alia executoris rationem sequatur, id quod ab una persona aliqua speciatim & distinctè proficiscitur, ab aliis quoque personis non statim omni modo & universaliter sed aliquando certo respectu & suo modo negatur, cum decreti etiam vi communiter à Trinitatis personis constituti fiat.

20. Hinc Christus ut cum Patre & Spiritu Sancto Verus Deus est, ita etiam non solus creat, sustentat mundum & Ecclesiam administrat, sed cum Patre & Spiritu Sancto illud facit. Si verò mittens à missio & executor à decernente, revelator à consulente & mandante, ratioque missi à mittentis modo, & executoris à ratione decernentis discriminetur, solus Christus, secunda persona Trinitatis hæc obivisse munera dicendus est.

21. Hæc vero distinctio & discriminationis hujus ratio si exquisitius perpendatur, executores missum & revelantem, ut à communi Trinitatis decernentis decreto faciendo non excludit, ita etiam in exequendo communi virtute utentem notat & animadvertit. Unde iterum solus hæc præstitisse, quæ erant officii illius, quod missione finitur, aliquo modo negari potest, ut solitarii illius rationem prætereamus, quo divulsio personarum introducitur, cum semper solam personam aliquid agere constanter negemus.

22. Qua-

22. Quapropter in hisce ipsis operibus ad extra personarum distinctarum discrimen ut apparet manifestò, cum missus mittensque una persona esse nequeant: sic vicissim ad unitatem ostendendam res reduci firmissimo argumento potest, cum essentiali virtute Trinitatis peragi opera hæc à singulari persona, cui virtus illa essentialiter inesse intelligitur demonstretur: Cum quælibet singularis persona in hisce suis operibus ad extra agat prout vult, essentiali nimirum voluntate.

23. Conspicitur quoque aliqua ratio interna inter ipsas personas profundissimi mysterii plenissima. Pater voluit Filium mittere; Filius voluit mitti: Ubi voluntas illa Essentialis in personis illis mirabiliter uno quasi actu voluit distincta; se verò necessario consequentia, sibi que ipsis involuta, ac distinctas personas commonstrantia: Similiter enim quæ Pater volebat à Filio revelari, hæc ipse quoque Filius à se revelari cupiebat. Ut enim Filius vitam suam, suumque suæ Personæ actum à Patre habet, sic etiam illud à Patre habet, quod illa vult, quæ Pater vult, atque ut ille in Patre manet Pater que in Filio: sic etiam hæc Filii voluntas (sic loqui liceat sine essentiali distinctione, quasi diversæ) est Patris voluntati inclusa.

24. Si ut Filius mitti, sic etiam Pater mitti voluisset, voluntatum diversitas atque sic essentialium quoque duplicitas argueretur. Verum cum diversæ personæ ita unum velint, essentiali voluntate, in singulis personis suo inperscrutabili modo quasi personaliter limitatæ, ut unum fiat, unoque voluntatis actu ea, quæ distincta videntur contineantur, ut voluntatis unitas sic etiam Essentialis simplicitas monstratur.

25. Consequenter quoque ea quæ non vult Pater fieri ea nec fieri Filius vult. quemadmodum enim Pater non vult, ut ipse, sed ut Filius mittatur, sic quoque Filius non vult ut Pater sed ut ipse mittatur: ut ita rursus unius ejusdemque

voluntatis idem esse consequens in illo non velle, planè appareat, distinctioque personarum & Essentiæ simplicissima unitas rectè manifestetur: rursusq; solus hoc voluisse negari possit Filius, & tamen solus voluisse doceatur, si terminum illum personam scilicet Filii singularem certè distinctèque à reliquis discriminatam determinatamque respicias. Hoc modo in operibus ad extra ut personarum distinctarum discrimen apparet; sic vicissim unica simplicissimaque Deitatis essentia ostenditur.

Sobriè & cautè de mysterio Trinitatis loquendū & statuendū.

26. Sobriè tamen & cautè, nisi pietatem fidemque violare velimus, ad scripturæ normam, tam distinctiones personarum secundum propria illa personalia, è consilio Trinitatis constituta, tum ad unitatem reductiones instituendæ sunt, accurateque est expendendum, quando aliquid sigillatim uni personæ, quando communiter omnibus attribuitur effectum: cum omnia effecta operaque & actiones non eandem habeant tum ad singularem unam personam, tum ad totam Trinitatem rationem. Neque enim ut sanctificatio Spiritui Sancto tribuitur peculiariter & speciatim, toti verò Trinitati etiam communiter: Ita quoque passio mors & incarnatio speciatim Christo secundæ personæ, & communiter etiam aliis personis tribuuntur, licet aliquo etiam modo communiter assignentur, ut suo loco explicabitur.

27. Si modorum horum diversitas explicari nequeat, id mirum non videatur: cum etiam consilia omnia Trinitatis sint profundissima & opera admirabilia universa; sufficiat tantum quantum revelatum fuerit. Solus Filius ista sustulit & præstitit, non tamen ab aliis personis avulsus, neque sine Patris voluntate & consilio, nec etiam sine ejusdem virtute, potentia & sapientia. Passus quidem pater est Filium pati, sed commendando & permittendo, non cruciatus, quibus passio desinitur, perferendo: Passus verò Christus est, suæ solus carne solus, quam determinativè, non effective

non effectivè solus, assumerat. sic quoque solus Filius lo-
qui dicitur ratione missionis & legationis, ad homines mor-
tales suscepta, quando voluntatem Patris sui, ut solus lega-
tus determinativè revelat *Job. 17.* Non solus eadem loqui
statuitur, quando tota Trinitas ea docuisse, revelataque vel-
le & virtute sua confirmare, atque sic per legatum annun-
ciare hunc intelligitur, quæ secunda persona, ut totius Tri-
nitatis autoritate missa, aperit ac proponit.

28. Hæc generatim de actionibus Dei ad extra admo-
nenda duximus, in quibus semper illud *SOLUS* distinctio-
nem personarum, *NON SOLUS* unitatem Essentiaæ compro-
bat, omniaque Trinitatis mysterium confirmant: cum o-
stendant secundum personalia propria, imperiscurabili Tri-
nitatis consilio constituta, essentiam divinam tribus illis di-
stinctis personis Essentialiter in esse: cum qualibet persona,
illa, quæ extra sunt, & pro voluntate suâ liberrimè peragit,
etiam cum aliis modo quodam communiter peragat. Hinc
itaque ad ipsa progrediemur opera ordinem in iis metho-
dicum servantes, ut quod primum est tempore, priore quo-
que loco explicetur, explicatumque consequenti
inserviat declarando &
illustrando.

Soli Deo Gloria.

Prestantissimo & ad eximia nato,
Dn. M. CHRISTIANO SEELMANNO,
operum Domini studioso Contemplatori.

Dum miras OPERUM DOMINI miraris abyssos,
quas penetrare nequit Mens carnis carce reclausa,
MI SELMANNE, premis clari vestigia SELDI.
Perdus ille (velim credas) pernoxq; revolvit,
Mente Soli super omne Bonum scandente notandus,
Quicquid Jova potens homini concessit egeno.
Cognati celebris raros imitare calores
& rimare Dei, reagentis lumina, VERBO,
Quicquid in Orbe operum spectanti Conditor offert,
ut *Natura* DEI thesauros monstret, & olim
Gloria coelorum miranti plura revelet:
Jam tecum DOMINI, quæ cœpit *Gratia* pergat!

sincerè favens svasit & vovit

Matthias Langius, Sempronio Hung.
Ecclesiæ Wittebergensis Diaconus.

DISPUTATIO II.

De

CREATIONE

in GENERE.

RESPONDENTE

M. HENRICO HANNEKENIO,

FRISIO.

I.

Pera Dei ad extra, quæ & in tempore facta sunt, & ad quæ reliqua certo modo ac ordine referri queunt, doctum esse generum, Scriptura testis est: *universi nimirum creationem, & humani generis redemptionem.* Utrumq; est infinitæ potentia, hoc tamen ma-

jori misericordia.

*Duo sunt o-
pera in gene-
re divina ad
extra.*

1. Primum ergo opus, quo Dei revelatio inchoata fuit, est ipsa mundi totius, & omnium, quæ in eo continentur, *Creatio.* Deus enim, qui antea in æternitatis luce solus habitabat, sibiq; ipsi tantum cognitus perspectusq; vivebat, ita creando proces- sit, ut se & majestatem suam, aliis extra se conspiciendam ex- hibuerit.

*Primum est
totius mundi
creatio.*

2. Nihil verò humanæ rationi magis est arduum, nec quicquam mentibus, divinâ Evangelii luce non illustratis, difficilius persuaderi potest, quam ingens hujus mundi theatrum, quod vel immutabili ordine dispositum manere, vel generationum continuè succedentium serie colligari continuariq; vident, or- tum habere, & à nihilo tantam fabricæ molem subito produ- ctam, nullaq; creatoris defatigatione, sed solo nutu, verboque,

*Creatio o-
mnium rerū
ex nihilo cre-
ditu difficilli-
ma est.*

C

parvu-

parvulo temporis, nempe sex dierum spatio, esse conforma-
tam.

*Plato quid
de ortu mun-
di senserit.*

4. Quamvis enim ingeniosissimus ille *Plato*, qui *Divini* co-
gnomine apud suos est insignitus, Sacerdotum *Aegyptiorum* o-
perâ usus, mundum à Deo dispositum cognoverit, tamen quam
difficulter hoc discipulis suis probaverit, satis superq; testatur,
quod sagacissimum quemque contrariam sententiam arripuis-
se, & magistri vestigia vix quenquam pressisse videmus. Nec
adduci ipse *Plato* potuit, ut ex nihilo mundi machinam extru-
ctam crederet: verum quod infinitis temporum spatiis præexi-
stentem quandam materiam Deus in ordinem redegerit, & inde
universitatis hujus ædificium construxerit, existimavit, quod
satis patet ex ejus *Timæo*. *Platonem Aristoteles*, qui suo jure
Philosophorum parens & princeps appellatur, tempore qui-
dem, sed non opinione est secutus, quippe cujus sententia est,
mundum esse æternum, nec ullum unquam habuisse initium,
ut videre est l. 8. *περὶ αἰῶνος* cap. 1. & 2. Item in lib. 1. & 2. de *Cœ-
lo & de mundo*. Quanquam non desint, qui *Aristotelem* ve-
lint tueri, eum videlicet non fuisse hujus sententiæ. Sed fal-
luntur ipsi, si credendum est iis, quæ ipse scripta reliquit in *Phy-
sicis*. Ait enim, Mundum neq; factum esse neq; posse corrup-
pi: sed αἰδίων εἶναι, μήτε δεχθῆναι, μήτε τελευτῆν ἔχοντα. Sic plenius
quoque libr. 2.

*Ciceronis o-
pinio.*

5. Eloquentissimus autem *Cicero*, qui antecessorum suo-
rum opiniones unum in fluvium corrivavit, quamvis his aqua-
rum inundationibus abreptus ipse fluctuet, tandem verò de-
scendit in eorum sententiam, qui docuerunt, nihil eorum, quæ
sunt, factum esse ex nihilo, sed omnia ex præexistente materia:
quam proinde non ex alia materia, neq; ex nihilo factam esse,
sed ab æterno increatam extitisse asseruerunt; supponentes,
ex nihilo nihil fieri. Hanc suam opinionem in *Timæo* his protulit
verbis: πάντες εἶπον ἦν ὁρατὸν ὁ θεὸς ὡς λαβὼν ἔχ ἡσυχίαν ἄγον,
ἀλλὰ κινέμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἡγαγὼν
ἐκ τῆς ἀταξίας. Atq; hæc etiam opinio fuit *Stoicorum*, item
Hermogenis, adversus quem *Tertullianus* librum scripsit valde
elegan-

elegantem: Et Ciceronem eam amplexum fuisse *ex libr. 3. de Nat. Deorum* satis apparet.

6. Alii mundum unâ cum sua materia ortum habuisse concesserunt, sed aliquam ejus fuisse causam efficientem & creatricem negarunt. Ex temerario enim & fortuito, nescio quo, concursu corpusculorum quorundam minutissimorum, per inane infinitum volitantium (quæ quia secari non possent, *ἀτμός*; Græci vocarunt) mundum coisse, atque ita prod. & m fuisse contenderunt. Quæ Democriti & Leucippi fuit phantasia: quam ipse quoq; *Cicero lib. 2. de natura Deorum* derisit.

Democriti & Leucippi opinio.

7. Alii mundum quidem ab efficiente aliqua causa fuisse productum dixerunt, sed hanc docuerunt fuisse non Deum ipsum, sed Spiritus Angelicos. Horum primus fuit *Simon Magus*. Is enim dicebat, se esse virtutem divinam, hoc est, Deum, cui subjecti essent Angeli: Per angelos verò istos Mundum hunc visibilem esse factum. Hujus deinde sententiam de causa mundi effectrice secuti sunt alii: *Cerintbus, Carpocrates, Archontici* & alii, qui à Spiritibus cælestibus conditum fuisse mundum docebant, ut apud Epiphanium & Augustinum de Hæresibus videre est.

Simonis Magi, Cerintbi, Carpocratis, Archonticorum & aliorum opinio.

8. Alii statuerunt & scripserunt, mundum quidem esse creatum, sed non ab uno Deo, sed à duobus, uno bono, altero malo: & quidem à bono Deo omnia bona, ut sunt angeli boni, animæ hominum, & alia multa: A malo autem Deo, omnes res malas & vitiatas, atq; etiam noxias. Atque isti fuerunt post Gnosticos, Marcionitas & Cerdonianos, ipsi etiam Manichæi. Alii docuerunt mundum quidem univèrsum conditum esse ab uno Deo; sed hunc volunt esse Deum superiorem Patre Christi, ut Valentiniiani: Dicebant enim *Ἀνυμωγεὺς* non esse Patrem Christi, sed eo superiorem &c.

Gnosticorum Marcionitarum, Cerdonianorum, & Manichæorum opinio. Valentiniianorum opinio.

9. Neque obscurum est, quomodo Gentilium Poetæ & Philosophi è fontibus Mosaicis suos irrigarint hortulos: hoc est, ex scriptis Moïsis plurima in suos libros transtulerint: quæ postea, velut furtum, celarunt, vel, quod ea non benè intelligerent, admixtis fabulis & erroribus spississimis deormarunt atque con-

Orphei, Homeri, Trismegisti, Pythagoræ &c. opinio.

taminarunt. Tales Poetæ & Philosophi fuerunt antiquitus *Orpheus, Homerus, Trismegistus, Pythagoras, Plato* &c. qui pro sua curiositate sententias Mosis quoquo modo ad sua decreta detorserunt, sed ineptè, sed impiè.

Pici Mirandulani ineptia.

10. Præstitit etiam hoc inprimis *Johannes Pici Mirandulanus*, Vir prodigiosi ingenii, qui in eo uno laboravit, ut in septem suis novis expositionibus doctrinæ Mosis de operibus sex dierum, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, aliorumq; Philosophorum inventa, dictis & sententiis Mosaicis exprimeret ac adornaret. Sed quamvis liber ille plenus sit eruditione, ad doctrinam tamen Mosis commodè interpretandam tantum abest, ut conducat, ut potius istius sanctitatem & majestatem infuscet & inquinet. Si autem quis Philosophorum opiniones cupit summam videre, legat præter alios inter prophanos autores, *Diodorum Siculum Rerum antiquarum lib. 1. cap. 1.* inter Ecclesiasticos verò *Eusebium Casariens. de preparatione Evangel. lib. 1.*

11. Relinquitur autem ex solis Scripturæ fontibus, hanc de mundi creatione doctrinam, (quoniam ex aliis sitibundi planè, ut venimus, dimittimur) tuto peti & hauriri posse, quod eleganter Augustinus *lib. 11. de Civit. Dei cap. 4.* pronunciat: *Quod Deus mundum fecerit, nulli tutius credimus, quam ipsi Deo. Ubi enim audivimus? Nusquam interim nos melius, quam in scripturis sacris, ubi dixit Propheta ejus: in principio fecit Deus cælum & terram.* Itaque cum præcipuam hujus articuli sedem in prioribus duobus capitibus Geneseos fundatam videamus, illa etiam in ejus tractatione in conspectu cum primis habebimus, nec non, ubi opus fuerit, ex aliis Scripturæ locis, quæ necessaria videbuntur, adducemus.

Creationis definitio.

12. Veris igitur Scripturæ fundamentis innitentes, creationem ita describimus: *Creatio est totius Trinitatis actio indivisa, quâ in principio omnes finite res à nihilo primum creatæ sunt, & postmodum distinctè efformata.*

Definitum Creatio.

13. Definitum creatio, Hebræis est *בריאת* Num. 16. v. 30. quod est à *ברא* creavit, & soli Deo propriè competit Gen. 1. vers. 1.

vers. 1. significatque ex nihilo produxit: quemadmodum Aben-Ezra ex aliorum sententia definitionem refert: **הַבְרִיאָה** **יְשׁ מֵאֵין** id est, *creatio est ex nihilo productio*. Ex aliorum, inquam, sententia Aben-Ezra hanc definitionem adducit. Aliàs enim ferè Platonis opinionem approbare videtur in Commentario, dum **בְּרָא** pro **בָּרָא** elegit, *purificavit*, positum asserit, explicationem adjiciens: **נִגְזַר וְשֵׁמוֹ לְגִזּוֹר יִלְשֹׁם** **גְּבוּרָה**: Et ratio ejus (seu significatio) est *decernere & decretum & determinatum terminum ponere*. Verum falluntur & fallunt evidentissimè, *Esa. 41. vers. 24. Proverb. 8. vers. 24. Hebr. 11. vers. 3. Rom. 4. vers. 17. refutati*. Et verbi hujus emphasin expressura Hanna 2. *Maccab. 7. 28. de coelo & terra ait: עָלָם מִן הָאֵין עָשָׂה אֱלֹהִים* *Ex nihilo fecit illa Deus*. Deinde vox *creationis* sumitur vel *active* vel *passive*; *Active* sumta, actionem divinam significat, ut patet, sed cum **עָשָׂה** & relatione ad res creatas: quæ relatio non est realis in Deo, sed rationis: *Passive* sumta realem rei creatæ ad Deum Creatorem, relationem denotat, ac proinde creator & creatura, sunt relata non mutua, ut loquuntur Philosophi.

Creatio sumitur vel active vel passive.

14. Tandem creationis etiam voce venire solet rerum naturalium naturalis propagatio, prout & illa à Deo pendet, & sine Deo providente nihil generari possit: in qua significatione Augustinus dixit: *generantibus parentibus Deus creat*. Hanc aliqui *secundam*, nos verò *tertiam creationem* appellamus: quia inter primam atque illam ex nihilo simpliciter factam & hanc, in propagatione consistentem, intercedit distincta rerum illa *formatio*, creationis etiam nomine dicta: quæ ex primæ materia, rudi videlicet illa mole, à principio, & sic simpliciter prima creatione, quæ moles illa simpliciter ex nihilo est creata, reliqua sunt condita. Cum verò illa ad conservationis rationem propius videtur accedere, nos quoq; distinctè de illa in conservationis doctrina agemus.

Vocis Creationis alia usurpatio. Creatio secunda & tertia.

15. Genus in definitione creationis facimus actionem totius Trinitatis & solius indivisam. Quam indivisam dicimus, quia

Genus Creationis facimus Actionem

totius Trinitatis & solius indivisam.

Actio definitur Creatio, sed qualis sit actio ratio non potest definire.

Fide creationem intelligimus.

Sedes doctrinae de Creatione est cap. I. Genes.

Actio hac transiens dici potest.

est opus sive actio Dei ad extra: de cuius natura & ratione in precedentibus egimus. Actio verò hæc talem vel in se habet, vel significat sive κίνησιν, motum, sive μεταβολήν, mutationem, qualis divinis personis & divinæ essentiae convenit, non qualis imaginatio nostra secundum intellectum suum concipit. Neque ratio hominis infiniti entis determinatum motum aliquem scrutabitur, aut si scrutari velit, non tamen pervidebit. Si enim infinitum contueatur, & ex eo motum sibi aliquem describat, in uno loco certoque temporis momento fieri per motum ejus terminatum aliquod opus non facile largiri poterit.

16. Ens enim infinitum si moveat, motu infinito movebit: movebit enim totum: nullibi quiescet: Ubiq; igitur & in infinito operabitur. Quod si hoc, sequetur infinitum opus, ubique existens, motui respondens infinito ab infinita causa procedenti. Factum deinde infinitum infinita multiplicabit, & illud, quod certa figura & dimensione est mensuratum, infinitè definitur.

17. In hujusmodi difficultates ratio præcipitatur, si actionis hujus motum aliquem cogitationibus suis, ad intellectus nostri modum efformatis depingere conetur. Necesse ergo est hinc, ut aut seipsam deserat ratio, aut creationem, quam factam negare non potest, tollat. Quocirca rectè Apostolus ad Hebr. 11. vers. 3. adserit: *fide nos intelligere secula esse adaptata verbo Dei, ita ut sint ex non apparentibus facta, quæ cernuntur*: cum fides sit ἐλεγχος & βλεπομένων, demonstratio firma eorum, quæ non cernuntur. Mittat igitur ratio, actionum operationumque divinarum modum inquirere, fideique jugum imponi si bi patiatur, certissimis divinæ patefactionis revelationibus intentis: ex quibus non postrema est illa Gen. 1. vers. 1. *In principio creavit Deus Cælum & Terram*: totumque caput postea rerum creaturarum historiam complectitur & exponit.

18. Nonnullis actio hæc dicitur *transiens*, non quasi in externum transeat subjectum, quod nullum hic datur, sed respectu immanentis: quia nimirum agens non producit aliquid in se, sed extra se. Vel 1. Actio transiens quæpiam dicitur negativè, respec-

respectu immanentis, qualis non est. 2. respectu subjecti à quo & in quod transeat. 3. respectu termini seu rei, quam extrā se producit. Primum & ultimum est ad rem præsentem.

19. *Efficiens ergò unicum creationis Deus*, unus in Essentia & Trinus in personis. Est enim actio totius Trinitatis, tribus personis communiter agentibus & creantibus una creationis *ἐνεργεία* live motu. Primò illud significatur in Mose, ubi ait: *Elohim creavit*, plures personas una actione creantes disertè innuens, quos sacra Scriptura Patrem, Filium & Spiritum Sanctum interpretatur. Simili ratione David Psal 33. vers. 6. *Jehova Verbo*, inquit, *Cæli sunt facti, & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum*: Et vers. 9. *Quoniam ipse dixit, & fuit, ipse præcepit & extitit*: ad Essentiæ unitatem personarum creationem reducens. Et quidem de Deo Patre multis demonstrare super sedemus, licet Arianorum sit blasphemia, opus creationis, tanquam ipso indignum Filio, ut inferiori & ab hoc vicissim Spiritui Sancto esse traditum, expediendum.

Efficiens creationis solus Deus.

20. De Filio testimonia sunt clarissima. Joh. 5. vers. 19. Filius Dei ait: *Quaecumq; Pater fecit, illa Filius ἐμοίως facit*. Unde ad Hebr. 1. vers. 2. *Deus locutus est nobis in Filio, per quem & secula condidit*, Apostolus dicit, adserens non minus Filium quam Patrem rerum esse conditorem. Instrumentalis enim ratio ut & ministerii inferioris inde refutatur, quod Filius, per quem condidit, sic fecisse intelligitur, ut vidit Patrem facientem, eademque voluntatis libertate in faciendo usus est, quā Pater, ut est ib. apud Johannem, Pater enim condidit mundum ut Dominus, Filius igitur etiam ut Dominus creavit. Nam ut Pater condidit, ita & Filius. Hinc Joh. 1. Omnia per λόγον, qui Deus, quique apud Deum vers. 1. (ideoq; profluens quædam sapientia, essentialis nimirum proprietas Dei, non sit) v. 3. facta esse testatur, quæ facta sunt. Similia dicta reperiuntur ad Coloss. 1. vers. 16. 17. ubi primogenitus creaturæ appellatur Filius, quod fuerit genitus priusquam ulla creatura extiterit, quodque per ipsum omnia & visibilia sint & invisibilia facta. Et ad Hebr. 1. v. 2. dicitur Deus per Filium secula condidisse &c.

Instrumentalis ratio & ministerii inferioris in creationis actione nulla est.

Filius eodem modo, ut Pater est omnium rerum Creator.

Spiritus Sanctus est originum verum Creator.

21. De Spiritu Sancto testatur Scriptura Gen. 1. vers. 2. *Spiritus Dei agitabat sese super aquas.* Psal. 33. vers. 6. *Verbo Domini facti sunt Caeli, & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum.* Actor. 4. insignis est & firmissima probatio, Spiritum Sanctum esse mundi conditorem. Johannes enim & Petrus à Pontificum manibus dimissi sic unà cum reliquis Deum appellarunt vers. 24. & seqq. *Domine tu es Deus ille, qui fecisti cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, qui per os David pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes &c.* Is verò, qui per os Davidis locutus fuit, & Prophetarum est Spiritus Sanctus, ut est *Matth. 22. vers. 43. & Actor. 1. 16. &c.* Notandum etiam hîc, quod Apostoli *Actor. 4. vers. 29. & 30.* hunc Dominum invocaverint: ajunt enim: Nunc igitur Domine (intelligentes eum, qui per os Davidis fuerat locutus) *aspice in minas eorum, & da servis tuis, ut cum omni libertate loquantur sermonem unum &c.* Ubi simul notetur manifestum exemplum invocationis, ad Spiritum Sanctum directæ.

22. Tres itaque personæ in Creatione hâc simul comprehenduntur ita, ut à tribus personis sint omnia facta & condita, uno motu, modo planè incomprehensibili, tali verò, quo modus adjuvantium & principaliter agentium ab hac effectione secluditur, similiter etiam studiorum & conatum, laborumq; multorum concursus etiam eadem autoritate polloquentium causarum. Nec discrimen aliquod nobis hîc revelatum est, quo Patris proprium in hac actione personali distingui posset à proprio Filii personali.

23. Est verò ille Jehova, qui condidit Cælum & Terram. Sic enim Gen. 2. vers. 4. Moyses ait: *Istæ sunt generationes cœli & terræ, quando creatæ sunt die, quâ fecit Jehovah Deus Cælum & Terram.* Pater itaq; & Filius & Spiritus Sanctus ex hoc creationis opere arguuntur. Unus ille atq; verus Deus Jehovah, qui solus celebrandus & colendus.

Creatio opus solius Trinitatis.

24. Est præterea hoc creationis opus solius Trinitatis opus, non alterius alicujus Entis. Primò enim solus ille Jehovah revelatur causa creationis *Genes. 1. vers. 1. 2. & 4.* Deinde etiam *Esaias cap. 40. vers. 28.* ait: *Annon nosti, quod Deus æternus Jehovah cre-*

vit ter-

vit terminos terræ? ostendens, soli æterno hoc opus esse adscribendum. Apertissimè verò Jeremiæ cap. 10. vers. 11. hoc ita sibi soli opus creationis attribuit Jehovah, ut etiam hinc ab idolis se maximè velit dignosci & discriminari, eosque non Deos coli, qui cœlum & terram non condiderunt, & sequentibus verbis se solum Deum credi, quia solus creaverit omnia. Et Job. 9. 8. *qui extendit cœlos solus.* Hinc itaq; illa ad Hebr. 3. vers. 4. reciproca propositio evincitur. *Porro qui condidit omnia hæc, Deus est.*

25. Tam necessariò igitur soli Deo tribuitur creatio, quicquid hic olim deliraverint Gnostici; quam verè ac necessariò summum ens, prima causa, principium principiorum, ipse creditur. Etenim quicquid in alio est per participationem; ab eo sit oportet, cui inest per essentiam. Solum autem Deum per se esse, ac propterea Jehovah dici suo loco ostensum est. Proinde certum est, quod diximus, ei soli vim creandi competere, eumq; solum omnia creasse. Solus quippe Deus universale est principium, primaq; causa, ad quam affectus omnes reducuntur, unde rursus infertur, quod nulli inferiori causæ tanquam agenti instrumentario illæ supremæ causæ vis communicatur. Disputant nihilominus nonnulli, posse creaturam esse causam instrumentariam creationis, inprimis cum ad miraculorum & aliorum operum, quæ non minorem, quam ipsa creatio requirunt virtutem, productionem adhiberi queat. Ita ex baculis facere serpentes *Exod. 7. vers. 10.* elicere aquam ex silice *Exod. 17. vers. 9.* resuscitare mortuos *2. Reg. 4. 25. Act. 9. vers. 40.* creaturis ut instrumentis competere.

Creatura nō potest esse causa instrumentaria creationis.

26. At in verè & propriè dicto instrumento hæc requiruntur conditiones, 1. ut subsit alicui superiori agenti. 2. ut ad effectum superioris agentis influat per aliquam propriam ac peculiarem vim, ut sic ex se aliquid ad effectus conferat productionem: cum aliàs frustra adhiberetur, si planè iners & otiosum esset: Creatura autem nihil ex se habet, quo cum creatoris actione & productione ex nihilo conjungi possit, cum proprium Dei creatoris effectum id sit, quod cæteris agentibus omnibus

Conditiones, quæ in instrumento, propriè dicto, requiruntur.

supponitur, puta τοῦ εἶναι ἀπλῶς acceptum. Quare nullus hic instrumento creato locus, cum nihil sit, in quo ipsius opera occupari queat. Interim, quia (gratia exempli) vox Apostoli, amplexus Elisæi (ut actiones naturales) ad id à superiori agente eleventur, ut mortuos resuscitent, & non nisi iis mediantibus, per eos, quod alias ex se non poterant, effectus producantur, ratione illius directionis & elevationis superioris, instrumenta, latè accepto vocabulo, dici possunt. Quid si hoc melius? dicendo, actione illa naturali produci effectum suū virtute superiore, non per modum instrumenti, sed vel per modum agentis moraliter, agente virtute divinā realiter: vel per modum agentis, cui facta est quædam communicatio. Quia enim divina & superior virtus, actionem, verbi gratia, angelicam vel humanam ita immet, ut quasi divina reddatur, fit, ut ea ipsa effectum ejusmodi producat, per divinæ virtutis communicationem, non nisi cum, in, & per eam operantis.

Nulla necessitate coactus, sed voluntariè Deus creavit omnia.

27. Cæterum cum Deus sit agens voluntarium & liberrium, ipsum nullā necessitate naturæ ductū, sed voluntariè cælum & terram creasse statuimus pro arbitrio & sapientia sanctissima sapientissimè. Psal. 135. vers. 6. *Omnia, quæ voluit Jehovah, fecit in cælo & in terra, in maribus & omnibus voraginibus &c.* Licet igitur ab æterno fuerit, & nunquam omnipotentia sua destitutus, quā potuisset mundum condere, necesse tamen non est, ut mundus sit quoq; ab æterno, cum voluntas illa liberrima in Deo nulla possit necessitatis legibus subijci: sed quando visum fuerat, in actum mundi creationem potuit sapientissimè producere.

Creatio mundi in tempore non arguit impotentiam in Deo.

28. Impotentiam igitur non arguit, sed libertatem magnū illud Dei ornamentum, ostendit. Imò verò potius omnipotentiam sapientissimi Dei vindicat, cum omnia pro liberrima voluntate condita sint: siquidem ubi impotentia aliqua in viribus est, ibi voluntas id optare & velle potest, & sapius vult, quod volens nequit perficere.

Ratio planè cæca est in

29. Ratio quidem hominis nunquam videbit, quo modo omnipotentia cum voluntatis certæ determinatione aliqua

queat

queat consistere in Deo rerum omnium prima causa. Si enim concesserit omnipotentiam per voluntatem omnia egisse, videbitur omnipotentia voluntatis limitibus inclusa ejusque repagulis quasi cohibita, atque ita potentia non fuerit: quippe quæ ab actu & motu nulla queat causa impediri, quo minus se totam exerceat. Si verò sine voluntatis arbitrio agere omnipotentiam ratio largiatur, creationem nunquam esse factam, sed omnia ab æterno fuisse tum contra rationem ipsam, tum etiam contra patefactionem concludit. Si etiam voluntatem secluseris ab omnipotentia, hancq; totam agere, sed non secundum voluntatis præscriptum, sed omnem suam vim sine voluntatis determinatione, actu infinito exercere, dixeris, infinita etiam creabit, infiniteq; creando progredietur. Unde & numero infinita creata & magnitudine infinita effectui orientur: quæ fieri posse ratio ipsa planè negat. Quocunq; igitur sese convertat ratio in beneplacito, verbo divinitus nobis revelato acquiescat, necesse est.

*doctrina de
Creatione.*

30. Solus porro ille Jehovah omnium rerum finitarum actu positivo existentium autor, atq; adeo solus creator est. Manichæismus igitur, qui duo rerum principia, alterum bonum & alterum malum, bonum boni ut malum mali causam, simul coæterna, atq; sic duos Deos, alterum bonum, alterum malum, ex Philosophorum scholis in Ecclesiam invehere voluit, excludendus. Si enim solus Jehovah Creator, & is idem solus bonus & similiter summè unus est, nec duo creatores erunt, nec duo principia, à quorum uno sint bona facta, ab altero mala.

*Manichæis-
mus de duo-
bus principiis
rejicitur.*

31. Id quod phrasis etiam illa Hebraica **בְּרָא אֱלֹהִים** creavit Elobim, constanter confirmat unam actionem, unumque motum creanti tribuens; quo certè uno simul malum bonumque à duobus principiis fieri non potuere, sibi invicem contrariis. Nec diversa materia diversum effectum ex uno agentis causæ actu edidit, cum in prima illa creatione materia diversæ naturæ non existeret, pro cuius qualitatibus distinctis & contrariis unus ille actus & modus contraria illa effecta produxisset. Nec non illud de hominis creatione, in quo & bona &

mala agnoscant: Manichæi necesse est, *faciamus hominem ad imaginem nostram* idem confirmat Illud enim, *ad imaginem nostram unitatem principii creantis manifestò arguit*. Si enim alterum principium bonum, alterum verò malum fuisset, homo ad imaginem creari non potuisset, sed creandus ad imagines fuisset. Siquidem Boni & Mali una imago esse nequit: cum archetypi tam sibi sint adversi, in illis imprimis, in quibus imago relucere debebat, sanctitate nimirum, justitiâ, veritate & agnitione.

32. Refutatur similiter Manichæismus ex rerum adjuncta, finali que bonitate, quâ omnia dicuntur & singula facta bona *Genes. 1. vers. 31. Eccles. 39. 21. 1. Timoth. 4. vers. 4.* Per λόγον etiam facta esse omnia, quæ quidem facta sunt, adeò, ut absque eo factum sit nihil, confirmat Johannes Evangelista *cap. 1. vers. 3.* Huc omnia dicta adferri possunt commodè, quæ testantur Deum sic unum esse, ut solus etiam Deus sit, & præter eum nemo, ex *Deut. 6. vers. 4. Item cap. 4. vers. 35. cap. 32. vers. 39. Item Esaiæ 44. v. 6. cap. 45. v. 5. 6. 7. Item 1. Cor. 8. v. 4. Eph. 4. v. 6.* Quibus si addatur illud apud Jeremiam τεκμήριον, quod qui cælum & terram condiderit, is sit Deus, apparebit hinc, Deum Jehovah, cum solus & unicus sit Dens, etiam solum & unicum creasse omnia.

Argumentorum Manichæorum refutatio.

33. Sed argumentantur illi: *Deus, qui summè bonus, & ipsa bonitas est, malorum tot, quot in natura reperiuntur, causa & origo esse nequit: Est ergò malum aliquod principium, à quo, ut bona à Bono, sic etiam mala profluxere.* Id verò ipsum à bono illo principio creatum non fuit: esset enim sic mali principii principium Bonitas, quod concedi nequit: Ergò æternum concluditur: Unde duo æterna principia.

34. Primò cum hic sit rationis discursus, ratio implicanda fuerit, ut violenter adigatur ad patefactionis revelationem, inque ea se prudentius contineat. Commodè verò illud fieri sic poterit, si ex ratiocinatione duo infinita contraria, motu suo perpetuo quasi pro aris & focis depugnantia demonstrantur.

35. Apertè, Manes duo facit æterna: quodvis æternum infinitum: Duo ergò infinita. Absurdum. Alterum naturâ suâ totum est bonum, seu bonitas ipsa, alterum contra naturâ suâ

suâ totum est malum, seu malitia ipsa. Pugna ergo duorum contrariorum infinitorum infinita & æterna; siquidem omni suâ vi contra bonitatem luctatur malitia, & contra hanc illa. Nec dirimi hæc lis nunquam à quoquam potuit, cum infinitum ens non cohibeatur unquam, non coerceatur, non impediatur à contrario movente. A quo verò dissidium hoc componetur tertio? Et cujus naturæ aut conditionis tertius ille erit? Superior esse non potest, quippe infinitum, supremum. Nec inferior, cum auctoritatem ille aut vim adhibere non potuisset, si vel maximè talis aliquis extitisset.

36. Forsan aliquando duo illa contraria in creationem consenserunt, ut malus ille Deus creare aliqua, bonus itidem aliqua condere potuerit. Nisi enim consensus hic quædam concedatur, nihil unquam fieri potuit factumq; perstitit. Ut enim infinita virtus cohiberi nequit, ita quæcunq; à bono fuissent tentata, à malo Deo æquali virtute prædito, contraria impedita & disjecta. Bonitas autem ipsa quomodo vel quâ ratione cum malitia conspirabit? Inprimis si utraq; æterna statuatur & infinita: cum sic contra seipsa aliquid admittere videantur.

37. Tot tandem absurda hinc concludent mundum nunquam fuisse conditum, nec æternum, nec condi potuisse unquam. Non fuisse conditum, quia principia conspirare ad creationem non potuerunt. Nec æternum, quia principia ejus effectiva consilio quodam agentia & efficientia constituuntur. Si enim bruta infinita duo contraria, quæ sine consilio agant, nunquam sanè ad creandum ea coibunt, ex diametro actiones suas impugnantia. Nec condi unquam posse: quia principia nunquam queunt conciliari, nunquam unum vinci & supprimi, ut alterum prævaleat virtute suâ & prædominetur. Manes itaq; qui hæc disputabat, nec factus est, nec erat, nec futurus sperari poterat.

38. Priusquam verò in has contradictiones sese projiciat ratio, concedet aut cogitabit ipsa, à bonitate res omnes fuisse bonas factas, degenerasse verò, & malas ex sese, aut ex abusu quodam fuisse redditas. Idq; eo promptius faciet, quo frequen-

etiora videt in natura rerum talis alicujus permutationis per degenerationem factæ exempla.

39. Hisce ita contra rationem disputatis ex rationis ipsius fundamentis, nunc porro ratioçinationis Manichaicæ res è sacra Scriptura clarius explicetur, monstreturq; quomodo omnia ab uno principio profluxerint bona, quomodoq; *ἀταξία* per defectum *ἀνομία* sit in naturam introducta, discriminq; inter *ἀνομία* & *ἀνομον*, corruptionem & rem corruptam notetur è loco de peccato, ubi quid propriè malum sit, explicatur. Quæ omnia huc allata clarissimam lucem veritatis splendori addent. Ostendatur deinde, omnia, hæc citra bonitatis creantis læsionem diminutionemq; evenisse, cum arbitrii libertate creaturæ rationales malè fuerint abusæ, ideoq; nunc mala poenæ à bono experiantur.

40. Ex providentiæ divinæ actione monstretur essentialis illa & formæ bonitas, quæ positiva & habitualis actu existens, condita fuit, sive, quod idem est, essentia essentialiaq; quatenus essentia & essentialia, etiam in quibusvis actibus, etiam in peccatis perpetrandis, conservari, adeò ut malum essentialiter positivum sit nullum, sed in defectu quodam cernatur & rerum abusu. Unde apparebit, tale Principium Malum non requiri ad creationem rerum malarum, quale Bonum fuit. Errorem enim, defectum, *ἀνομία*, usum pravum & poenarum damna ita creari, ut res creabantur ipsæ, necessum non erat; cum hæc rem consequantur factam per privationem & *ἀταξία*, habitibus læsis & sublati.

41. E loco de Angelis doceatur, quod Caco dæmon à principio Angelus bonus fuerit, à Deo verò Creatore & Domino suo defecerit: mala verò jam poenæ exequatur, ut ministret carnifex, à Deo impiis sanctè & sapienter omnibus ob peccata & lapsus decreta & constituta. Unde etiam *Esaia 45. vers. 5.* ille Deus, qui ita unus & solus est, ut præter eum nullus sit Deus alius *vers. 7.* malum creare dicitur, non alius.

42. Hæc ubi explicata innotuerint, manifestum erit, ob mala poenarum, aliaque omnia, quæ malorum nomine veniunt, duo

duo hæc æterna principia necessaria non introduci, sed potius fuisse unquam, aut esse potuisse, negari. Solus enim ille, qui iustus est & bonus, cuiq; peccamus *Psal. 51. vers. 3.* poenas quoque decernit, & per media, suâ pro sapientia infinita rectissimè malis irrogat, ut tota Scriptura testatur.

43. Allegant etiam dictum illud Genes. 1. vers. 2. *Tenebræ* Per tenebras erant super faciem abyssi; ac si per tenebras illas sic malum principium creans significetur, quemadmodum per Spiritum aquas incubantem bonum indicatur. Videndum igitur, quid per tenebras intelligatur. Primum conjunguntur tenebræ cum desolatione & inanitate terræ attributa. Sic enim textus habet: *Terra erat vacua & inanis, tenebræq; erant in superficie voraginis*: inde apparet ad privationes vel potius negationes, & quidem in specie ad negationem lucis tenebras referri. Negationes autem illæ rerum, ad ornatum cœli & terræ perfectionemq; adhuc pertinentium, proinde adhuc creandarum, principia creantia nequaquam sunt, sed nihil: in quo verò nihilo aliquid creandum erat. Quare ut desolatio terræ & inanitas principii rationem non habent, sic neq; tenebræ illæ principiorum numero includuntur. Deinde principiorum ratio, quâ principia (nempe activa, de quibus hic sermo est) est in vi agente & facultate faciendi aliquod principiatum. At verò nulla actio tenebris hoc loco creationis motum complexa adsignatur, sed tantummodò fuisse tenebræ leguntur.

44. Nervus etiam argumenti hinc inciditur Manichaici, in collatione illa consistens tenebrarum & Spiritus sese in superficie aquarum agitantis. Motus enim ille & agitatio, principii rationem complexa, non sic aliqua tribuitur tenebris, ut Spiritui Sancto. Hic agitasse sese dicitur: illæ fuisse tantum leguntur. Patet ex eo quoq; quod tenebræ non conjungantur cum Spiritu agitante, tanquam principiorum numero inclusæ; sed cum inanitate tantum in terra existente: unde firmamentum ejus, quod modo diximus, ut inanitas terræ principii rationem non habet, sic neque tenebras principiorum numero includi. Si verò propterea conjungi tanquam principium cum Spiritu debent tenebræ, quod Spiritus agitatio statim sequatur tene-

tenebrarum mentionem, cur non cum inanitate & desolatione eadem componentur; siquidem illa præcedat proximè, per naturam tenebris similior.

45. Imo verò si tenebræ malum hîc principium designent, quod cum Deo bono mundum creaverit, quomodo defendi poterit illud Apostoli: *Nulla communio tenebris cum luce, nulla communio Christo cum Belial* 2. Cor. 6 vers 14 15. Esset enim sic arctissima creationis communio, quæ etiam à Mose uno motu facta unaq; actione peracta describitur. Communio quoq; esset domini jure creationis & sic proprietatis.

46. Ex creata quoq; luce tenebris illis opposita v. 3. 4 s. tenebræ non creans principium, sed accidentaria lucis absentia nondum creatæ intelliguntur: quales ubiq; existunt, ubi opaca corpora entiaq; non lucida, neque illustrata reperiuntur. Quin imò distinctè à luce condita noctis nomine appellantur. Etiam si quidem dubitari possit, an tenebræ noctem facientes sint planè eadem, sive ejusdem rationis cum illis, quæ ante lucem conditam fuerunt: cum hæ tantum sint tenebræ, & sic negatio lucis: illæ verò noctem facientes sint non tantum tenebræ, sed etiam umbræ, proindeq; non negatio sed privatio lucis: Qualis autem est differentia inter simplicem negationem v. g. visus in lapide, & inter privationem v. g. visus in oculo, tale quoq; videtur discrimen inter duplices hasce tenebras. Sed utut sit, stat firmitas argumenti: si enim privatio, quæ aliquo modo ad entis positivi naturam accedit, non potest esse principium, utiq; multo minus negatio, quæ nullam planè entis rationem habent, sed purum non ens est, in principiorum numero esse poterit. Et tandem tenebræ illæ non fuisse dicuntur, priusquam superficies voraginis esset, proindeque fuisse quasi ejus consequens, quomodo ergò principii rationem habebunt?

47. Valentinus quidam mundum à Diabolo fuisse conditum, qui Diabolus sit creatus à genito Deo, contendit: atque ideò dicit Diabolum *κοσμοκράτορα*. Respondemus cum Chemitio, ob id dici Deum seculi hujus, quia in homines infideles tyrannidis imperium hoc habeat, Deo pro justitia sua ad poenam

*An tenebræ,
quæ noctem
constituunt,
sint eadem
cum illis,*

*Valentinia-
norum opi-
nio refuta-
tur.*

poenam permittente, ut excœcet impiorum oculos. Non itaq; jure creationis dominium habet, sed carnificis instar, ut minister executionis: dominio tyrannicè præest, ut etiam ab iis, quos justo veri Dei judicio affligit, ipse carnifex Deus colatur, dum impii voluntatibus ejus obtemperant, consiliisq; obsequuntur. Unde manifestum, quod jus habeat sibi concessum ob peccata hominum. Unde princeps mundi & Deus, hoc est, infidelium dicitur: quos obcœcat & seducit: atq; ideò non ob creationem, quæ minimè ad excœcationem & interitum, sed ad conservationem tendit.

48. Arianos, qui Filio, ut minori Deo creationis opus attribuebant, ac si Pater veluti ministro usus sit Filio, per quem opus illud, suæ excellentiæ indignum, perfecit, supra ubi de persona Filii egimus, refutavimus; urgentes illud Joh. 5. vers. 19. 20. Filium non aliter agere & facere opera sua, quam ut Pater ea operatur & facit, nihilq; operari, quod Patrem non videat operantem, & vivificare quos vult.

49. Ratio quidem hominis licet primum aliquod principium statuere virtutis infinitæ mentem cogatur: tamen ut in eo contemplando deficiat, sic etiam Trinitatem creantem ne quidem per somnium cogitare, unquam, si vel maximè vires omnes adhibeat, potest. Unde omnes omnium Philosophorum sententiæ & dicta de creatione mundi etiam sapientissimè prolata, veram aperire causam rerum omnium nequeunt.

50. Mahometani quoq; & Judæi jactantes, se invocare Deum cœli terræq; Creatorem, ideoq; verum colere, fallunt & falluntur: cum eum non invocent, qui per λόγον ὁμοούσιον in Spiritu Sancto mundum condidit; nequaquam autem Deus sit conditor cœli & terræ alius, quam Pater, Filius & Spiritus Sanctus. Hæc de causa efficiente creationis.

Sequitur materialis, quæ verò nulla fuit.

51. Creatio enim est actio, quâ ex nihilo omnia condidit Jehovah: ut supra posita definitio innuit. Nulla igitur materia, ex qua cœlum & terra sunt facta, extitit ante creationem: sed statim in initio creationis cœlum & terra indistinctè & confusè

Ariani refutantur.

Philosophi veram causam mundi ignorant.

Mahometani refutantur, itemq; Judæi.

Materialis causa fuit nulla creationis.

*Ex nihilo, ne-
gativè acci-
pitur.*

fusè sunt creata; quæ indistincta creatura & massa molesve in-
digesta, quia ex illa omnia postmodum sunt distinctè facta, ma-
teria creationis rerum prima, sed non æterna dici potest, sed in
tempore ex nihilo facta affirmari debet: quæ duo se invi-
cem consequuntur. Si enim prima illa materia, ex qua omnia
facta sunt, æterna non est, & tamen facta est: ex nihilo utique
facta sit necesse est: Et rursus, si ex nihilo facta est, æterna esse
nequit: quia aliquando non fuit. Cum autem dicimus, *ex
nihilò*, negativè particulam hanc accipimus non privativè, si-
gnificantes ex nulla alia præexistente & præjacente materia il-
lam, & sic coelum & terram, creatam esse: sed cum nihil pla-
nè præter Deum esset in rerum natura, tunc molem illam, tan-
quam primam materiam, quam chaos vocarunt Philosophi,
primo loco fuisse creatam. Quandoquidem particula *Ex* non
semper significat causam materialem, sed sæpius quoq; ordinem:
ut cum dicitur *ex mane fit dies*, & ex die meridies, hoc est, post
mane sequitur ordine dies: & diem sequitur ordine meridies:
ita hîc ex nihilo omnia sunt facta, hoc est, cum nihil primum
esset, postea quicquid est, factum fuit.

*Græcorum &
Platonis opi-
nio refelli-
tur.*

52. Falsum itaque fuit olim figmentum Græcorum & Pla-
tonis, statuentium, mundum à Deo quidem in tempore esse
conditum, sed ex præjacente quâdam materia. Materia enim,
quæ ante creationem extitisset, ante principium fuisset creatio-
nis, quodcumque tandem illud detur. Non itaque creata,
nec ab efficiente aliqua causa facta: seipsa igitur non ab alio
principio ullo extitisset æterna, infinita, immota, immutabilis,
per se nulli subjecta alii: æqualis summo, proinde in se firma ab-
soluteque perfecta. Quæ itaque res finita, mobilis, caduca &
infirma ex ea facta?

53. Nec poterit ullum revera dari medium inter finitatem
& infinitatem, ut materia hæc natura sua nec finita dicatur,
nec infinita, idemque de æternitate judicium esto. Nec ratio
absurdum esse credet, ex nihilo fieri aliquid posse, si æternam
ideoque infinitam atque adeò infinitæ virtutis causam mundi
ratio-

rationando investiget. Quia si ratio materiam ex nihilo produci posse neget, inficiabitur quoque, formam ex materia illa indigesta factam, ut de accidentibus interim taceam, & de luce, re maximè conspicua, nec non de intellectu & animâ intelligente.

54. Patefactio primum ubi creationis historiam recenset, nullius rei mentionem facit, ex qua cœlum & terra sint facta, sed efficientis inexplicabilem motum plures appellando agentes, unumque simplicem motus actum involvendo, describit: unde colligitur, nihil ex quo aliquid sit factum tum quidem extitisse, planeque & omnino Ens nullum fuisse, quod materiam rationem habuerit ad mundi formationem. Deinde etiam apertè testatur ex nihilo res factas esse 2. Macchabæorum cap. 7. vers. 28. mater filium ad constantiam, perseverantiamque adhortans in agone mortis & hoc argumento & hisce verbis utitur: *postulo à te Fili, ut in cœlum suspiciens, terramque, & omnia, quæ in ea sunt, contemplans agnoscas, Deum ea effectisse ex NIHILO, eodemque modo humanum genus procreasse.* At liber ille Apocryphus est, dicat aliquis. Esto: cum verò S. Scripturæ alibi diversum aliquid nihil revelanti, non tantum non contradicat, sed potius indicium ex Mose habeat hujus suæ affirmationis & ex aliis libris Canonicis probari potest, utique rejici ejus testimonium non poterit, sed omnino approbandum est.

*Mundum ex
nihilō crea-
tum proba-
tur.*

55. Paulus Roman. 4. vers. 17. Argumentum fidei Abrahamicz & fulcrum fuisse ostendit, quod ex nihilo omnia condiderit Jehovah, inquit: *Credidit Abraham Deo, qui mortuos vivificat, & vocat ea, quæ non sunt, ut sint; ὅτι μὴ ὄντα, ὡς ὄντα.* Atque sic illa *μὴ φαννομένη*, ex quibus facta sunt *τὰ βλεπομένη*, Hebr. 11. vers. 3. Sunt *μὴ ὄντα*, ex quibus facta *ὄντα*. Id quod fide intelligere nos Apostolus testatur. Artifices quoque statuarum, Jehovah apud Jesaiam Cap. 41. vers. 24. dicit, ex nihilo esse, etiam eorum opus ex nihilo: Et Proverb. 8. vers. 24. inquit Jehovah sapientia, cum abyssi nihil essent, ego genita sum. Falsa igitur est Stoicorum opinio, duo æterna principia fingentium, citur.

*Stoicorum o-
pinio rejici-
tur.*

tium, *νῦν* & *ἔλην* ab æterno chaos confusum, certo autem tempore per mentem distinctè in visibilia corpora efformatum.

56. Creavit autem Jehovah omnipotenti suo verbo per voluntatem suam mandantem, & virtutem infinitam operantem omnia vocando ea, quæ non erant, ut fierent & essent. Cum enim tenebræ essent in voragine terræ, dixit: fiat lux, lux ad iussum statim facta splenduit secundum illud Pauli 2. *Corinth. 4. vers. 6. Deus jussit ex tenebris lucem splendescere.* Similiter de reliquis. Scholastici potentiam fuisse tantum obedientialem dicunt: quæ nimirum ex sese nihil potuerit, aptitudinemque ad actum nullam habuerit: quod idem est, ac si dicas, ex non potentia actum fuisse eductum, sive ex puro nihil aliquid existens actu suo formali esse factum.

**Peccatum
non est crea-
tum.**

57. Res finitas dicimus creatas, quæ actu affirmato & habituali sive positivo existunt, ut peccatum, quod quidem est, sed non creatum, ut suo loco monstrabitur, è creatis rebus removeamus, discrimenque illud ingens & maximum inter creaturam & creatorem ostendamus, cum enim res finitæ dicuntur creatæ; nihil in Deitate creatum esse potest: cum illa sit infinita: nulla quoque essentia extra Deitatem erit, quæ creata non sit, cum omnes præter Deum factæ sint. Atque illud est, quod apud Ecclesiasticum *cap. 18. vers. 1. dicitur: Qui vivit in æternum, omnia creavit simul.* Et quod sæpe in sacris literis summa rerum creatarum genera sigillatim, utpote visibilia & invisibilia, supera & infera, spiritualia Entia & corporea creata recensentur & enumerantur.

**Creatio fa-
cta in prin-
cipio tempo-
ris.**

58. Tandem finitur creatio hæc in principio facta temporis, ante quod nec tempus, nec motus alicujus fluxus aliquis fuerit, sed sola illa immensa & infinita æternitas. Tempus itaque unâ cum mundo factum, in cujus primo puncto seu initio cælum & terra scribuntur condita: atque ut res hæc esset apertior, dies quoque numerantur, primusque statuitur & à primo sex recensentur, quorum ultimo, qui septimus fuit, Deus ab opere suo creando quieverit. Capite etiam secundo illud

initium

initium sic describitur *vers. 4. Iste sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, die quâ fecit Deus cælum & terram.* Unde patet, quod principium causæ hîc non sit accipiendum sed temporis, quod æternitati opponitur. *Psal. 102. vers. 26. 27. 28. Initio tu terram fundasti & opera manuum tuarum sunt cæli: Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent: & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Ubi Propheta manifestam instituit collationem rerum creatarum & creatoris talem, ut creatorem fateatur æternum, res creatas verò caducas: caducæ verò non essent, neque interirent si principium temporis ratione non haberent, sed forent æternæ. *Joham. 1. vers. 1. In principio erat λόγος, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Ubi principium, ante quod λόγος, qui Deus, ideoque æternus erat, cum rerum creatione conjungitur, atque adeo intelligitur principium quoque illud à Filio factum, non sanè ab æterno: sic enim principium non esset, cum in æterno principii ratio cesset.

59. Concludimus ergò principium temporis, mundi quoque principium esse, nec aliud temporis, quod mundo prius sit, initium institui posse: cum sic Mundus non in initio sive principio, ut Moses testatur & Psalmographus, sed post principium esset factus. Prius enim in tempore posterius semper præcedit, & quod in posteriore esse incipit, in priore factum esse nunquam rectè dicetur, si scrupulosissimè etiam temporis decursum metiamur.

60. Curiosi impiè hîc, quid ab æterno egerit Deus, priusquam mundum hunc condiderit, quærunt, cum otiosus fuerit nunquam. Scitè admodum responderet Augustinus: *Ignem præparasse æternum talia rogantibus.* Vidit Beatus ille Pater extra patefactionis limites quæstionem hanc educi, eamque omnem patefactionem antevertere, ideoque impiè agitari: In seipso beatus Jehovah æternum vivit, nullâ actione externa, beatior redditur, nec ulla eum quies, quæ nobis quidem so-

Otiosa & impia quæstio: Quid Deus fecerit ab æterno ante mundum creatum.

nniatur, reficit, nec otium, quod nobis finitur, delectat, sed absolutissima in eo est beatitatis perfectio, & quidem absolutissime.

61. Ab æterno genuit Filium Pater, Spiritus Sanctus ab utroque processit ab æterno, amarunt sese invicem personæ, & Deus nos, priusquam mundi fundamenta jacerentur, elegit in Christo *ad Ephes. 1. vers. 4.* Hæ actiones fuerunt, quæ mundi antevertunt constitutionem, revelatæ; quarum cum modus & ratio planè ignoretur, disputatio hæc de impia curiosaque illa quæstione ex iis dirigi non potest. Si verò ratio quiescere recusat omnino, rogetur, num causam æternam statuatur actiones extra sese exercere æternas. Si affirmaverit, plura æterna, pluraque infinita inferat. Actiones enim ad extra cum semper rem aliquam extra causam procreent, procrearent etiam hic rem æternam extra causam: siquidem actio infiniti Entis nullibi impedita, opus in instanti produciens, non successive perficiendo fabricaret. At æterna res & infinita non fit: Actio itaque externa ab æterno nulla, nullusque æternus effectus. Si autem negaverit, dabit ultrò & largietur, quod petimus, nimirum causam illam æternam in suo statu perfectionis absolute integræ manere & constantem, etiam si sic extra sese non operetur: Quo concesso quæstio ipsi rationi temeraria judicabitur.

Ante creationem non fuit locus.

62. Ut tempus nullum ante creationem fuit, sic quoque locus nullus, sive vacuus, sive repletus. Solus enim Deus, in luce inaccessa habitans, infinitus in seipso vivebat & erat, locum tum creabat, cum locata conderet. Frustrà sanè locus extitisset, ut & tempus, si ante locatum & temporarium fuisset: accidens etiam sine subjecto statueretur; quæ absurda etiam rationi viderentur.

Omnia bona creavit Deus.

63. Quæ Deus ita in principio creavit, valde bona fuerant, ut est *Gen. 1. vers. 31.* Unde *Sapient. 1. vers. 13. & 14.* Deus autor mortis negatur, quia vivorum interitu non delectetur, omniaque, ut essent, creaverit, quique venenum nullum perniciosum condi-

condiderit. Et ibidem *Capite secundo vers. 23.* legitur Deus hominem creasse ad immortalitatem, propriæque similitudinis imaginem: mortem verò Diaboli invidiâ in mundum introiisse.

64. Bonitas hæc erat tum in essentiarum integritate & perfectione, tum in cuiusque rei genuino finaliq; usu, nullis malis nullaque *ἀνταρξία* impedito. Integritas ac perfectio essentiarum sine defectu conspiciebatur adeo, ut in tota rerum natura nihil esset mancum nihil luxatum, sed omnia constantissimâ, convenientissimâque pulchritudine cernerentur. Finis ille genuinus, actioque finalis in totius naturæ consensu ad Dei gloriam & honorem admirabili & conspiratione amica apparebat. Cum enim omnia operatus esset Jehovah propter semetipsum, ut est in *Psalmo 16. vers. 4.* ipseque ea, quæ voluisset, fecisset, *136. vers. 6.* nil autem velit, quod ad gloriam, honoremque justitiæ & bonitatis non tendat: ipse verò Jehovah Justitia sit & bonitas: justum proinde, ut omne creatum vi sua creatori inserviat: id quod obedientiæ quoque natura jure creationis & dominii à nobis poscit, multis sacrarum literarum in locis præcipitur: omnia etiam ad Jehovah tandem gloriam ferebantur, creatorisq; bonitatem celebrabant, omnibusq; suis actionibus naturaliter vigentibus ejus inserviebant voluntati.

Bonitas creaturarum in quo consistat.

65. Consensus hic & conspiratio inferiorum rerum cum superioribus gradus medios non tollit, sed magis confirmat. Homo ad immortalitatem conditus, rationalis, sanctus & justus, ut postea explicabitur, finem suum in Deo amando, venerando & fruendo, habebat positum: Huic pro sanctissima Dei voluntate omnes aliæ res subserviebant, seque ipsas totas ex naturali bonitate sua homini, religione & cultu divino vacanti, consecrabat, nec erat quicquam, quod hominis rectum imperium detraxisset. Unde etiam venena nulla homini periculosa & vitam adimentia viventibus, exstitisse *Sapientia 1. vers. 14.* leguntur. Postquam verò à fine suo homo recessit, etiam maledictio res alias tetigit, ut tota natura aliqua sui parte in multis vi-

tis vi-

tis videatur turbata, venenataq; sint pernicioſa, & exitium rebus adferant viventibus.

*Malum &
Peccatum à
Deo non eſt.*

66. Malum ergò à Jehova creatum non eſt, nec peccatum conditum, ut eſt *Pſal. iii. v. 7. Opera manuum eius veritas & iudicium*: ad quæ peccatum certè referri nequit. Similiter *Pſal. 135. v. 6. Omnia, quæ voluit Jehovah, fecit in cælo & in terra*: è creationis opere magnitudinem Jehovahæ commonſtrans: At qui verò peccatum & iniquitatem non voluit, *Pſal. 5. v. 5. Non eſt Deus volens iniquitatem*. Unde ſequitur non creaffe Jehovah peccatum; cum etiam oderit Jehovah operantes iniquitatem, ut eſt *v. 6. ſe autem ipſum non oderit*: cumq; perdat mendacium loquentes: virum ſanguinolentum & fraudulentum abominetur Dominus *v. 7. iniquitas verò & peccatum ab eo minimè creatum fuerit*. Undenam verò ſit peccatum, & mala conſequentia ſuum ortum trahant, ſuo loco fuſius explicabitur.

*Objeſtio ex
Syrac. cap. 1.
verſ. 16.*

67. At obijciunt aliqui illud *Syrac. ii. verſ. 16. Hominibus improbis congenita (ſive concreata) ſunt error & tenebræ*. Verùm id Deum creatorem peccati non facit: cum error & tenebræ ſint pœnæ, peccatis, in quibus naſcimur, debitæ: quas quidem Deus juſtiſſimo iudicio peccatoribus irrogat. Unde *v. 14. ejusdem*, dicuntur bona & mala, vita & mors, paupertas & divitiæ à Deo proſciſci, tanquam à iudice, triſtem cuius ſententiam peccatori feriente: idq; ex textu apparet, de præmiis bonorum & pœnis malorum differente. Deinde quod concreata ſive congenita dicit, ad originale malum reſpicit: De quo etiam David *Pſal. 51. Ecce, ait, in iniquitatibus conceptus ſum*. Hinc enim tenebræ illæ & errores originem trahunt, quibus qui delectantur, conſenſcunt in malitia, ut hæc concreatio de naturali humani generis propagatione poſt peccatum, in naturam humanam introductum, ſit accipienda.

68. Quod verò ſententiam, huic explicationi contrariam, improbat Syracides, præter cætera præcedens caput 10. verſ. 14. *Initium, inquit, ſuperbiæ eſt deſectio hominis à Deo atq; creatore ſuo cordis averſio*. verſ. 15. *Porro peccati origo ſuperbia eſt*, & *v. 22.*

Super-

Superbia hominibus non est creata. Alludit apertè ad historiam Adami & Evæ, cum à Deo averterentur, in superbiam inciderunt, expetentes gloriam divinæ Majestatis. Affirmat autem per defectionem homini obtigisse hoc malum, ut sit ne indicium quidem, quo peccatum à Jehova creatum ostendatur & illud, quod de malis poenæ objici ex *Esa. cap. 45.* & *Amos cap. 3.* solet. Concludimus ergo omnia in principio fuisse bona condita sine malitia & sine peccato ullo.

69. Nunc porro ostendamus, quomodo de creatione doctrina, Dei nobis naturam, propriaque & religionis cultusque divini principia aperiat & demonstret.

70. *In principio Deus creavit omnia:* Est ipse ergo ante omne principium: Quod si est, est etiam æternus ante tempus. *Creavit omnia ex nihilo:* Ergo ex non potentia actum eduxit, & ex non Ente nullaq; entitate, Entia omnia omnemq; habitualementiam Dei & Entitatem produxit. Infinitæ hoc virtutis opus est, non finitæ. *Discrimen enim tale, quale inter Ens & non Ens est, virtutem finitam mutantem respuit.* Infinitus itaq; Jehovah & omnipotens. *Condidit omnia quia voluit:* Liberrimus igitur: cujus voluntati, naturalis, quæ videtur, impossibilitas, resistere nequit, quo minus ea, quæ fieri Jehovah voluit, perficiantur & fiant. *Omnia rerum verum effecit:* verax igitur, & omnis veritatis fons, origo & causa est. *Bona fecit omnia:* Bonus igitur, bonitatisq; omnis scaturigo abundantissima.

71. *Ante principium cum nihil esset, constituit Jehovah omnia condere:* Ergo seipso, suaq; solius bonitate permotus, nullâ re aliâ inductus creationem instituit. *Ad bonitatem justitiæ omnia condidit:* Justus itaq; omnis justitiæ inimicus. *Bona cuncta, ergo sapienter:* Sapiens igitur creator. Confusio enim oritur à temeritate, *πρὸς* à sapientia: sine qua bonitas ad unum principium rerum multarum esse nequit.

72. *Essentias intelligentes & sanctas ad similitudinem imaginis sue condidit:* Essentia igitur intelligens sancta. Infinita quoq; essentia, ut probatum: corporea itaq; nequaquam: corporeum

enim omne finitum, illudq; aut certâ figurâ terminatum ipsum, aut corpore aliquo certis terminis ac figurâ terminato.

II. Voluntatem Dei.

73. Atq; sic creatio mundi essentialē nobis Dei naturam aperit: voluntatem etiam benignissimam monstrat. Cum enim seipso, esset absolutē perfectus ab æterno, idēq; bonum *αὐτῷ* in seipso bono perfectē fruens, nullāq; aliā re extra se indigeret, alia Entia, ex nihilo creare voluit: quibus felicitatem aliquam largiretur. Hominem igitur ita creavit, ut felicitatis capax, æternū eā frui posset: Ergo non sui ipsius causa, sed eorum, quos condebat, hanc actionem instituit, nosq; ab eo bonum expectare voluit: unde liberrima ejus benefaciendi voluntas apparet.

Quid Nos Deo præstare debeamus, Creationis historia doceat.

74. Hæc in creatione patefacta Dei voluntas est, de hominum felicitate, saluteq; æterna: quid verò nos præstare illi debeamus, sic porro ex creatione doceri potest. *Omnes res alias nostri causa condidit: Nos verò ad nominis sui gloriam:* Ergo, ut nobis tota rerum natura inservit: sic nos Deo inservire debemus. Ille omnia condidit, omnisq; sanctitatis extra se causa est & origo: Ergo omnibus rebus sic uti debemus, ut eas ad solius Creatoris gloriam laudemq; transferamus: idq; meritissimè, cum jure creationis omnem Entitatem possideat.

75. Hinc quicquid natura nostra potest, id omne poterit uni suo creatori, inq; ejus fruitione quiescat, eritq; æternum occupata. Frui creatore non potest, si ab ejus natura deficiat, & ad alias res inclinet vel non concessum, datumq; neq; promissum appetit. Talis itaq; sit omnibus operibus suis, qualis paulò ante Deus è creationis opere, sanctus nimirum, justus, bonus, &c. fuit demonstratus.

76. In praxi hanc actionem creationis citare possumus ad ea propria demonstranda, quæ antea ostendimus è creatione revelata. Simili modo ubi propria illa, ut supra in eadem explicatione est demonstratum, ad consolandum, erigendum, terrendum adhibet Spiritus Sanctus; ibi etiam hoc opere, tanquam argumento convenienti & appposito rectè uti possumus.

Sic

Sic Mater illa apud Macchabeos filium suum adhortans ad patientiam, constantiamq; admonet eum Creationis mundi universi ex nihilo & hominis, ut sic animum ejus ad benignitatem potentiamq; Dei producat intruendam, & inde in spem futurae felicitatis certiores erigat, laborantiq; & patienti planè persuadeat, hoc passionis opus detrectari non debere pro veritatis confirmatione suscipiendum: cum patiens jure creationis, veritatis auctori se totum debeat, qui, ut justus, nunquam sit passurus, ut pro veritate occumbens, æternum maneat extinctus.

77. Similiter in omnibus nostris necessitatibus admoneri hoc opere creationis possumus ad confidentiam. Confringi etiam possunt corda duriora, dum vident & intelligunt, ab eo creatos esse homines, qui omnia potest, cuiq; de omnibus actionibus reddenda est ratio exquisita. In invocatione sæpe Creatorem appellamus, tum ut confidentia majore animus noster ad Deum illum benignum & omnipotentem, qui etiam non merentibus bonum, bene copiat sua bonitate permotus, & omnia sua virtute facillimè possit facere, quæ benignè, sanctèq; velit, feratur; tum ut Deus quasi bonitatis suæ & consilii in creatione illa ad nostram felicitatem tendentis, admoneatur & ad juvandum excitetur, ut ea servet, quæ ad ESSE creavit ex non-Ente, perireq; nolit, quæ ad singularem fecit felicitatem.

78. Hæc similiaq; alia in iis Scripturae locis, ubi creationis fit mentio consideranda, perpendendaque. Non enim sine causa Spiritus Sanctus Dei omnipotentis opera propria citare solet; sed cum sit sapientissimus, sapientissimèq; loquitur, non aërem verbis ferit, nec argumentis ad rem nihil facientibus præsentem, scopumq; in rerum explicatione, traditioneq; utitur. Simile studium in concionibus adhibendum, ut convenienti argumento Jehovah describamus, quod appositum sit ad rem quæ in manibus est & explicanda summa, quodammodo arguendam objectionemque aliquam, quæ opponi posset, diluendam. Haftenus de Creatione in genere.

Haud frustra tempus consumis Docte Magister,
Dum sedulo indagas lemmata Theiologum.

Hinc & Lutherei cathedram conscendis, ut in TE
Quæ bona contulerit summus Jova, probes.

Laudo pios ansus, simul & tibi pectore toto

Grator, sint porro fata benigna tibi.

Perge tuas operas studiis impendere sacris,

Sic tandem & Patriæ commoda multa feres.

Ita Commensali & amico suo per dile-
cto gratulabundè acclamabat

M. Augustus Fleischhauer

Eccl. Witteb. Archid.

Non satis, Hassiacis HANNKENE, vacasse Camœnis,
Albiaca hæc etiam visere amœna juvat.

Basiæ Eusebie Te Civem, ac ausa potentis

Ingenii, atq; istuc prælia docta videns:

Perge, ait, invicto certamina cernere Marte,

Non deerunt studio præmia opima tuo.

M. Joh. Fridericus König/Dresd.

Colleg. Phil. Adj.

DISPUTATIO III.

De

Tempore Creationis Mundi in genere, & de primo ejus instanti.

Respondente
JOHANNES
WITTHOLDT
 Itzehoâ Hol-
 sato.

Actenus ergo in creatione omnium rerum in genere egimus, nunc distinctam rerum creationem, sex dierum spatio peractam, ordo postulat. Ubi Methodum Becani sequemur, ut, si quæ nostræ sententiæ contraria occurrant, refutare queamus.

Est ergo apud Becanum part. prim. Theol. Scholast. tract. quarti de operibus sex dierum.

Queris solet, inquit Becanus, capite primo Tractatûs quart. de operibus sex dierum, an DEUS usus sit spacio sex dierum in creando hoc mundo: aut potius uno die aut instanti omnia produxerit, quæ apud Moysen sex diebus producta esse leguntur. Quæstio hæc vetus ac gravis est apud Patres ac viros doctos. Philo Judæus in libro de Allegoriis legis Mosaicæ, rusticana, inquit, esse simplicitatis, existimare, mundum decursu ac morâ sex dierum esse conditum: cum distinctio ac successio dierum atque noctium, & ratio ipsius temporis constare nequeat, ante mundum conditum, sed motum cœli, maximè verò Solis & lunæ, consequatur. Quod verò Moyses dicit, DEUM sex diebus absolvisse mundi fabricam, id non esse addidit Philo, ad sex dierum propriè dictarum intervalla referendum, sed significavit isto dierum numero mundi perfectionem, quæ per senarii numeri perfectionem designetur. In eadem opinione est Procopius Gazaus:

An DEUS
spacio sex
dierum, in
creando hoc
mundo, usus
fit.

Opinio Phi-
lonis.

Procopii Ga-
zai.

Dicit enim Moſen in mundi opificio deſcribendo, ſex dierum diſtinctione uſum eſſe docendi cauſa, nempe ob tarditatem & ruditatem Judæorum: quibus hæc potiffimum ſunt ſcripta. Non enim quæ Deus ſimul fecerit, ob tantam eorum multitudine & veritatem, ſimul & indiſcretè capere comprehendereque ob ingenii judiciique infirmitatem potuiſſet. Sententiam hanc poſtmodum amplexus eſt *Cajetanus* in *Commentar. in cap. 1. Genef.* quippe ſtatuens, Moſen ſcribere, res in principio omnes ſpacio ſex dierum diſtinctarum, & ſic certo ordine, creatas eſſe, ut eò facilius declaret naturalem rerum ordinem, conſequentiam & dependentiam. Cum res ſic ſuapte naturâ inter ſe ſint connexæ, ut, ſi Deus conſeſſivè condere mundum voluiſſet, non alio ordine vel ſucceſſione, quam ut à Moſe narratur, eum creaiſſet.

Cajetani.

Auguſtini.

2. Inter Patres *Auguſtinus* cum iſtis in eo conſentit, quod ſtatuat, Deum in principio res omnes ſimul, non ſucceſſivè ſpacio ſex dierum, ut habent verba Moſis, creaiſſe: in cæteris verò longè aliter ſeſe explicat, & dies ſex exponit, tùm aliis locis, tùm diſertiffimè *libro quarto de Geneſi ad litteram cap. 21.* & aliquot ſequentibus capitibus uſq; ad finem ejus libri: Item in lib. *11. de civitate Dei cap. 9.* de diſtinctâ cognitione rerum, quam habent Angeli, à Deo mentibus ipſorum impreſſam: quod quæcunque Deus fecit in mundo, ea prius, aut certè ſimul expreſſerit in Angelorum intelligentia. Manè dicit, eſſe cognitionem rerum in verbo: vespere eſſe eandem rerum intelligentiam in ipſiſmet rebus: cum Angeli dupliciter res noverint, & in verbo, cognitione clariffimâ, & in ipſiſmet rebus, per infuſas ſibi à Deo ſpecies intelligibiles. Quare juxta Auguſtinum, ſex dierum diſtinctio eſt cognitio rerum ſexies in Angelo ſecundum ſex genera rerum à Deo conditarum multiplicata: & cum dicitur, quod *ſeptimo die quievit Deus ab omni opere, quod creaverat*; id ita interpretatur Auguſtinus: quod poſtquam Angeli habuerunt cognitionem de ſexto genere vel modo rerum creatarum, ceſſaverint ſive quieverint à novâ cognitione crea-

ne creaturarum; cum Deus quieverit & nullum amplius opus novum produxerit: proindeque nullum adhuc superesset aliud, nempe septimum aliquod genus creaturarum.

3. Sententiam hanc probat Augustinus, partim dictis Scripturæ, partim rationibus. Dicta Scripturæ sunt: Ecclesiast. cap. 18. vers. 1. *Qui vivit in æternum creavit omnia simul.* Quo loco maxime usus est Augustinus libr. 4. de Genesi ad literam cap. 33. & concludit: *si simul: Ergo non successive.* Deinde Genes. 2. vers. 4. *Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt, in die, quo fecit Dominus Deus cælum & terram: & omne virgultum agri, antequam oriretur in terrâ, omnemque herbam regionis priusquam germinaret.* Quo loco usus est Augustinus libr. 6. de Genesi ad literam cap. 11. & concludit: *Quia hic Moses affirmat cælum & terram, virgultum & herbam producta esse eodem die: Ergo sex illi dies, de quibus fit mentio in cap. 1. Genes. non sunt sex dies naturales, sed unus & idem.* Addunt etiam illud Jobi 40. vers. 10. *Ecce Behemoth, quem feci tecum.* Per Behemoth intelligitur Diabolus: Ergo dicitur Diabolus simul esse creatus cum homine: Quia igitur homo à Mose Genes. 1. dicitur creatus septimo die: Diabolus verò statuitur creatus primo die: sequitur, quod illa dierum distinctio non propriè sed figuratè sit intelligenda. Ratio tandem sumitur ab infinità Dei potentia. Cum enim Deus infinitæ sit potentia ad agendum, omniaque producta sint ex nihilo: quod nullam propriam habet vim resistendi aut retardandi actionem opificis; utique omnino verum videtur, Deum non creasse res ex nihilo successive & per moras temporum; sed quod magis ejus omnipotentia congruit, fecisse eas simul omnes & unico temporis momento.

Dicta Scripturæ pro Augustini opinione allegata.

Rationes pro Augustini sententia.

4. Verum enim verò, ut ut etiam sese hæc autoritates & rationes habeant: contraria tamen sententia, Deum successive, nempe sex dierum spatio, res omnes creasse, esse verissimam

*Creationem
factam &
absolutam ef-
se spatio sex
dierum di-
stinctarum
probat.*

mam & certissimam: proinde approbatum ab omnibus Patri-
bus & Doctoribus Ecclesiæ, quotquot fuerunt ante Augusti-
num, & cæteris qui post ejus tempora vixerunt & floruerunt,
cæteroqui doctrinæ Augustinianæ studiosissimi & acerrimi de-
fensores, ut *Beda in Hexamer. S. Gregor. l. 32. Moral. cap. 10. &c.*
Rationes verò probantes nostram sententiam ejusmodi certas
& immotas dare possumus. Prima: Omnis historica narra-
tio tradita rudi populo Judæorum, ut simplici ratione est pro-
ponenda; docereque debet perspicuo sermonis genere, quæ
facta sunt; ita quoque illa est intelligenda, verbaque quibus
descripta est, ut sonant, sunt accipienda: Atqui hæc doctri-
na Moïsis de creatione mundi, est quædam historica narratio,
tradita rudi populo Judæorum, simplici que ratione proposita
ac docens, quæ & quomodo quoque ordine à Deo facta sint in
primâ mundi creatione: Ergo doctrina Moïsis de creatione
mundi ut est simplici ratione proposita, docetque perspicuo
sermonis genere, quæ & quomodo, quo etiam ordine à Deo
sint facta: sic quoque illa est intelligenda, verbaque quibus de-
scripta est, ut sonant, sunt intelligenda. Verum Moïses expli-
catissimè ac distinctissimè recenset, sex dies in creatione mundi
transactas esse: quin diserrè & particulatim docet, quod quo-
quo illorum dierum factum fuerit: Quare si voluisset signi-
ficare creaturas simul factas esse, non oratione & verbis pro-
proposito suo planè contrariis id probandum fuisset.

Deinde Apodicticè nostram sententiam confirmat &
contrariam refutat, quod Moïses *Exodi cap. 20. vers. 11. & cap. 13.
vers. 15.* promulgans Judæis præceptum de die Sabbathi obser-
vanda & sanctificanda causam simul, cur eam Judæi tam stricte
& religiosè colere debeant, reddit hanc unicam: *Sicut Deus
mundum & omnia, quæ in mundo sunt, sex diebus creavit, septimo au-
tem die quævit ab omni opere creationis: sic velle Deum, ut Judæi per
sex dies hebdomada operibus suis & laboribus sint occupati, die au-
tem septimo ad exemplum & imitationem Dei omnipotentis ab omni*
opere

opere civili ferientur. Verùm hæc ratio futilis ac inutilis imò planè nulla esset, si Deus non successivè per sex dies, sed omnia simul in uno momento creasset.

6. Tertiò sic cum Pererio argumentamur: Enumeratio & distinctio sex dierum à Mose tradita, vel denotat ordinem temporis, quo res aliæ prius, aliæ posterius sunt conditæ: aut ordinem dignitatis, quo aliæ præstantiores sunt aliis: vel ordinem naturæ, quo secundum naturam aliæ sunt priores aliis, quoniam aliæ sunt aliarum causæ, aliæque dependent ab aliis: vel denique denotat ordinem rerum, prout ipsæ res cognoscuntur ab Angelo, ita ut numerus illorum dierum indicet multitudinem, aut successionem cogitationum Angeli, circa ejusmodi res: At verò nihil eorum probabiliter dici potest, præter primum: Ergò fatendum est, universum mundi opificium non simul, sed per intervalla temporis conditum. Minor est certa. Si enim distinctio illa dierum denotaret ordinem dignitatis rerum conditarum, haud dubiè ante alia omnia homo, mundi hujus princeps creari debuisset: quem verò sexto die ultimum Dei operum creatum esse narrat Moses. Deinde si demonstraret ordinem naturæ, quem inter se habent creaturæ, tum solis & astrorum creatio prius commemoranda esset, quam stirpium: quibus illa naturæ ordine sunt priora, quippè quæ & incorruptibilem habent naturam & plantarum sunt causæ. Denique si insinuarer ordinem rerum prout cognoscuntur ab Angelis, non nique esse posset talis distinctio dierum vel ratione congruens, vel etiam cum modo cognitionis angelicæ concordans. Quandoquidem cognitionem angelicam duplicem faciunt, Matutinam & Vespertinam. *Matutina* est, ipsa visio Dei beatifica: quæ nullam in se habet successionem aut cognitionum multitudinem: sed est unica mentis actio perpetua, & omnino invariabilis. *Vespertina* autem est, qua res cognoscuntur in seipsis: neque illa multiplicatur secundum multitudinem rerum & varietatem earum. Possunt enim

*Cognitio An-
geli duplex:
Matutina.*

Vespertina.

Angeli unice mentis agitatione & quasi perspecto, multa rerum genera simul comprehendere. Adde, quod si res naturales ordinem quendam haberent in cognitione Angelica, non alium habere possent, quam temporis vel dignitatis vel causalitatis sive naturæ: cum quo tamen, ut diximus, ordo dierum, quem Moses designat, non consentit.

7. Augustinus cum aliis plurimis Patribus affirmat, mundum in die Solis, qui nunc est Dominicus, fuisse conditum: Si autem hoc verum, quomodo verum erit, omnia simul & uno temporis puncto esse condita? cum stante hac opinione falsum erit quod dicit Moses, Deum quievisse ab omni opere, quod patrarat die septimo, qui est Sabbathi: cum inter diem Sabbathi & diem Dominicum quinque dies intercedant.

8. Cæterum quod opiniones contrarias spectat, admodum infirmis nituntur hypothesebus. Nam quod *Philo* istum numerum senarium perfectionem mundi designare dicit, sine omni ratione dicit, imò directe pugnat contra manifestam & satis claram narrationem Moysi: quod sanè non sapientiam, sed potius rusticanam & impiam arguit arrogantiam juxta & stultitiam. Illam, quod descriptioni miraculosi hujus operis per Spiritum Sanctum factæ, non credit, & potius suam stultam rationem & imaginationem sequitur. Hanc, quod nesciat distinguere inter Mundum constituendum, sive ut adhuc fuit in fieri & ortu suo: & inter mundum perfectè constitutum. In hoc certum est, rationem & distinctionem temporis consequi motum potissimum Solis & Lunæ. Verum cum expressè dicatur à Mose, quod etiam ante istorum corporum coelestium creationem, fuerint tenebræ & lux creata, vocaveritque Deus lucem diem, & tenebras noctem: & fuerit vespere & mane dies una: intelligitur utique ex illis, confusum illud chaos, primo die creatum, altera parte luce primogenæ fuisse illustratum, altera autem tenebris obscuratum, ejusque

motum

Contrariae opinioniones refutantur.

1. Philonis.

motum ab ortu in occasum naturalem fecisse diem. Vel cur non approbemus sententiam Lutheri in hunc Genesew locum, dicentis: Existimo istam lucem fuisse mobilem, ita ut lux illa fecerit naturalem diem ab ortu in occasum &c.

9. Quod *Procopius* fabulatur, Mosese suam creationis historicam narrationem voluisse attemperare & accommodare ad caprum rudium Judæorum, probandum nequaquam est. Quandoquidem potuisset Moses distinctè & separatim tradere & describere omnia genera rerum, quas Deus condidit etiam sine ullâ distinctione & commemoratione dierum distinctam, si nullæ fuissent: imò tantum abest, ut illæ docendi Judæos gratia addi potuissent, ut potius simplicis ingenii Judæos in errorem induxissent: qui nihil aliud ex illa dierum additione colligere potuissent, quàm mundum & omnia, quæ in mundo sunt, tempore sex dierum, & nequaquam simul & in uno temporis momento creata esse.

10. *Cajetanus* quoque adfert suam explicationem sine omni probatione: imò talem, quæ manifestò etiam contradicit historicæ narrationi Moysi. Si enim voluisset Propheta declarare naturalem ordinem & dependentiam, quam res creatæ inter se habent, sanè id præstare potuisset sine falso additamento, utpote sine figmento lex dierum. Ordinem certè aliquem sumere potuisset Moses ex ipsâ naturâ rerum, easque distribuere non in sex, sed in quatuor classes, dicendo: Quamquam creaturarum multitudo nec non generum & specierum varietas penè sit innumerabilis, commodè tamen posse in quatuor ordines distribui, nempe primum creasse Deum, quæ tantum sunt, sive esse dicuntur: utpote Cælum, corpora cœlestia, cæteraque simplicia & ex his mixta sive composita nempe inanimata. Deinde condidisse quæ non tantum sunt, & suum finem habent, sed insuper quoque vivunt, ut sunt plantæ, herba, frutices, arbores. Tertio formasse illa, quæ & sunt,

3. *Cajetani.*

& vivant, & sentiant, ut sunt animalia omnium generum. Et tandem produxisse omnium nobilissimam creaturam, quæ cæteras omnes intelligentia excedit, eamque creasse ad imaginem suam, nempe hominem. Qui sanè rerum creatarum ordo optimè sine addito dierum numero intelligi potest: imò si dies adderentur, & spacio sex dierum Deus creaturas illas non condidisset, sed omnes uno vel momento vel die produxisset, non vera, sed falsa esset narratio.

4. Augustini

II. Ad opinionem Augustini dicimus, nec fidem nec rationem habere, voluisse Spiritum Sanctum per Moysen hujus mundi opificium, quod Hebræis præcipuè exponebat, tam obscurè & ænigmaticè describere, nempe per cognitiones Angelorum matutinas & vespertinas, vix hodieque eruditis Theologis aliquo saltem modo perspectas & cognitās. Si allegoricè & mysticè dies hos interpretari velimus, cur non itidem cætera hujus narrationis Mosaicæ allegoricè intelligenda esse cum Origine statuamus? Cum cætera illa longè melius ad sensum mysticum deflecti & applicari possent. Quid autem inde fiet aliud, quàm quod nobis in tota doctrina hac Moysi nihil omninò certi ac rati relinqueretur. Taceo, quod, qui dicit, omnia, quæ sex diebus facta narrantur, simul esse facta, necessariò etiam dicere cogitur, simul creatum esse cælum, hoc est, naturam angelicam, ut exponit Augustinus, simul creatam esse lucem, hoc est, Angelos bonos per confirmationem in bono: denique simul divisas tenebras à luce, hoc est, malos Angelos à bonorum consortio esse segregatos. Si autem isthæc omnia simul ita sunt facta & uno momento, concludendum utique est necessariò, inter creationem Angelorum, bonorum in bono confirmationem, malorumque rejectionem, nullam omninò intercessisse moram, sed eodem momento omnia ista fuisse peracta. Quod sanè figmentum & conclusum doctrinæ omnium Theologorum, nec non ipsius Augustini, Scripturæ item atque rationi adversatur. Quid etiam de homine dicemus, quem Moyses extra Paradisum formatum, post in illum introductum,

ductum, gravi ibi somno obrutum, ex ejus costâ Evam ædificatam, ipsum animantibus nomina imposuisse sexto die refert? Quis autem hæc omnia unâ cum cæterorum omnium ortu in momento simul facta esse dicet? Quid? quod ipsemet Augustinus *libr. de Genesi ad litteram* dehortatur à verborum Mosis, in descriptione historica creationis mundi adhibitorum, proprietate ad mysticas allegorias recedere: *Narratio, inquit, in libro Geneseos non est genus locutionis figuratarum rerum, sicut in Cantico Canticorum; sed est expositio rerum omninò gestarum, sicut in regnorum libris.* Cur ergo contra propriam doctrinam literalem reliquit sensum, & allegoricum mysticum substituit.

12. Progrediamur nunc ad objectiones resolvendas & refutandas. Prima objectio ex vers. 1. cap. 18. Ecclesiastici sumpta, admodum infirma est. Unicus enim hic locus apocryphus nequaquam potest vel debet opponi propriæ hujus articuli sedi, quæ primum Geneseos caput est. Deinde dubia adhuc est expositio, nec propter Tridentinum Anathema, vulgatæ per omnia ad hæremus. Tandem fallit Elencho phraseos. Nam in Græco est *κοινῇ* communiter, pariter, & intelligit Sirach omnia pariter, communiter, in universum esse facta à Deo, & nihil esse, quod sine ipso factum non sit: Non ergo hic locus intelligendus est de creationis momento, sed de rerum creaturarum universitate, sine ullius exceptione sicut Joh. 1. vers. 3. scriptum est: & sine ipso factum est nihil quod factum est. In qua significatione non rarò sic loquitur Scriptura. Psalm. 14. vers. 3. *Omnes declinaverunt, simul (pariter) inutiles facti sunt: non est qui facit bonum, non est usq; ad unum.* Psalm. 49. vers. 11. *Simul (pariter) insipiens & stultus peribunt &c.* Illud quoque ex cap. 2. Genes. objectum facile explicatur. Nam dies singulare collectivè ponitur, pro tractu dierum, seu tempore, quo omnia sunt condita. Lutherus: *in die,* inquit, *accipiendum est pro tempore infinito, ac si dicat. In illo tempore fuit pulcherrimus status omnium rerum: sed nunc aliud mihi dicendum &c.* In cap. 2. Genes. pag. 18. b.

*Objectiones
refutantur.
Ecclesiastici
cap. 18. v. 1.*

13. Quod attinet illud *Job. 40. vers. 10.* Hebræi, & inter Christianos Hebrææ linguæ gnari & periti, atque in his Engubinus, Franciscus Titelmanus, Franciscus Vatablus, Franciscus Junius & Immanuel Tremellius &c. per Behemoth Elephantem significari putant. Alias בְּהֵמוֹת est plurale & significat bestias, ut *Deut. 32. vers. 24.* & *Psal. 8. vers. 8.* Accipitur autem loco allegato Jobi singulariter pro Elephante ob ingentem magnitudinem, qua instar plurium est, *Job. Buxtorf. in suo Lexico*: ubi addit, Rabbi Levi verò dicere, esse bestiam specialem, sic appellatam, de quâ Rabbinum multum nugantur. Hanc sententiam sequi videntur versio vulgata, item Sanctes Pagninus, Benedictus Ariæmontanus & alii, qui in versionibus suis vocem Hebræam *Bebemoth* retinent. Chaldaeus Paraphrastes verò hoc loco pro voce Hebræa *Bebemoth*, posuit *Beimja*, id est, bestias seu pecudes. Interpretes verò LXX. vertunt *Meja*, id est, feras. Sententia hæc si probetur, nihil contra nos efficitur. Eodem enim die sexto & homo & omnia cætera animalia terrestria à Deo sunt creata. Deinde verò etiam si non negabitur, quod etiam nomine *Bebemoth* adumbretur Satan: cujus potentia sequentibus verbis describitur: neque tamen eo modo contra nostram sententiam quicquam efficitur: cum illud אֲנִי עִמָּךְ *Tecum* non demonstrabitur idem valere, quod *eodem tempore tecum*: sed potius significare idem, quod *pariter creavi illum ac te, ambo estis opera mea*: vel *feci illum similem tui*, nempe mentis compotem & liberi arbitrii ad mei similitudinem & imaginem, capacem boni & mali, atque æternæ felicitatis: denique sicut te non creavi malum, sed bonum & rectum, sic & illum.

Ratio ab omnipotentia desumpta refellitur.

14. Rationem tandem ab omnipotentia desumptam quod attinet, parum illa probat. Omnipotentia enim tantum arguit, Deum potuisse mundum creare, proindeque creasse ex nihilo: modus autem & tempus, quo creare voluit non pendet ab omnipotentia, sed partim à liberâ Dei voluntate, partim à sapientiâ, partim à bonitate. *Bonitate* Deus ad res creandas fuit

fuit motus. Ut enim omne bonum hanc in se habet bonita-
tem, à bonitate divina acceptam, quod est communicativum
sui: Sed divina bonitas sese effectivè per creationem cum aliis,
nempe creaturis, communicare voluit: *Sapientia* deinde Dei
liberè bonum extra Deum creatum, & quoad esse, & quoad
modum tempusque & ordinem, quo fieri sive creari debuerit,
determinavit: quod ita determinatum voluntas liberè ele-
git: & tandem omnipotentia creavit. Quare opus quidem
creationis produxit omnipotentia: quod autem non in mo-
mento, sed in sexiduo & quidem eo ordine omnia creata sint,
id à directione sapientiæ, & liberrima voluntate est. Quan-
doquidem non Deus omnia, quæ potuit & ut potuit, sed omnia
quæ voluit, fecit *Psal. 115. vers. 3.* proindeque omnia, quæ
produxit, non produxit necessitate naturæ sed li-
bertate voluntatis.

Soli Deo Gloria.

Ad Doctissimum
Dn. Respondentem, Ami-
cum honorandum.

Virtutis celsus mons est aditusq; malignus,
Non datur ad Musas currere, lata via.
Sentibus hinc atq; hinc horrens, vix unus & alter
Insistit rectum, nî moneatur, iter.
Ast ubi sunt, possunt qui ritè monere juventam?
Indiget auxilio sæpius ipse monens.
Plures thyrsiferos paucos est cernere Bachos,
Multi qui stimulant, rarus arator adest.
Sed tu sectator virtutis docte WITHOLDE,
Insistis rectam deproperasq; viam,
Dum studiis Sophiæ non tantum incumbere honestis
Assiduè officii pro ratione juvat,
Sed lubet & varias rerum perdiscere causas
Quæ sacra cœlestis semina mentis habent.
Testis sufficiens est inclita turba Sophorum,
Doctorum satis hoc pulpita sacra probant.
Testibus haud opus est, hæc Dissertatio præsens
Collaudat nomen, suavis amice, tuum,
Dum juvat immensi causas exquirere mundi
Primaq; constanti corpora juncta fide,
An magnum æterno volvatur numine cœlum
An propria hoc ingens mole laboretur opus.
Perge age, nam rectè coeptum est, tibi vivida virtus
Pergenti certè præmia grata dabit.

Gratulabundus deproperabam

Johannes Haberlandt /
Sch. Witteberg. oppid. Rect.

DISPUTATIO IV.

De

VERBIS MOSIS

In principio creavi: Deus &c.

I.

Dictum est, inquit Becanus, *Deum non produxisse omnia simul, sed successivè per sex dies. Nunc generatim quæritur: an omnia produxerit ex nihilo? an tantum aliqua, & quænam illa sint. Varia (addit Jesuita) sunt autorum opiniones: recensebo tres minus probabiles, & post ea, quid statuendum, explicabo.* Verum antequam ad illa progrediamur examinanda, quædam adhuc de voce **בְּרֵאשִׁית** præmittamus.

2. Primum igitur Grammaticam ejus expositionem quod attinet, prima litera est **ב** præpositio inseparabilis, aliàs Beth organicum dicta, quæ nunc instrumentum notat, ut percutere aliquem **בַּחֶרֶב** gladio: nunc loci, ut **בַּמִּדְבָּר** in deserto, nunc temporis, ut **בַּיּוֹם** in die, alibi alius est ejus usus. Opinantur quidam hoc loco Genes. 1. v. 1. **ב** redundare, pro **בְּרֵאשִׁית** initio: sicut Prov. 8. vers. 21. *Dominus possedit me בְּרֵאשִׁית initio via sue.* Verum rectè respondet Paræus in hunc locum Genes. 1. v. 1. non probabile esse, quod prima litera S. Scripturæ redundet: Locum Prov. 8. dissimilem esse: quia ibi Sapientia loquatur non de principio temporis, sed æternitate ipsâ: accipi ergò *In principio* ut Joh. 1. v. 1. *In principio erat λόγος*, hoc est in eo puncto, quo & tempus, & res omnes esse cæperunt, *λόγος* erat, proindeq; ab æterno & verus Deus. **בְּרֵאשִׁית** autem variè quoque usurpatur. Aliquando significat primitias Levit. 23. v. 10. *Offeretis*

Respondente
ANTONIO
GÜNTHERO
Spandov.
March.

Continuatio
Becani.

Vox
בְּרֵאשִׁית
explicatur
Grammaticè

is Sacerdoti Homer פְּרִמִּיָּא *primitiarum messis vestra*: aliquan-
do principium ordinis, item dignitatis, item temporis, ut hoc
loco, à radice שָׂרָא caput; adiectis in fine וְכַאֲלִי פְּרִמִּיָּא
sic dicitur שְׂאִירֵיהֶם reliquiae à שָׂרָא sic אֶחָדָם postremum ab
אֶחָדָם Semel absq; נ legitur מִרְשֹׁם Deut. 11. v. 12. & significat
principium, primum initium. Atq; ita hoc quoq; loco accipi-
mus pro initio ac principio rerum ac temporis, cum simul res
& tempus esse incæperunt, neutro ante existente, sed solo Deo
ab æterno in æternum. Salvator noster vocat δεξιὴν κτίσεως
Marc. 10. v. 6. & cap. 13. v. 19. Et huc respexit Johannes *cap. 1. vers. 1.*
ut ex dictis patet. Atque hoc est, quod Epistola ad Hebræos
cap. 1. v. 10. ait: Σὺ καὶ δεξὰς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, Τὸ
initio, Domine, terram fundasti.

*Deus solus ab
æterno.*

3. Deus solus ἀναρχος, αἰδιος, ἀκλυστος est & αὐταρκής
πρὸς Ὀδημονίαν, nec quicquam cum eo ab æterno fuit, nec An-
gelus, nec alia quædam creatura corporea; ipse unus & solus
ab æterno in summâ beatitudine & felicitate vixit. Θεὸς ἐν
τῷ κρυπτῷ, Deus in occulto *Matth. 6. vers. 4. 6. 18.* מְסֻתָּה
Deus abscondens se *Jes. 45. v. 15.* Ὅπως οἱ κῶν ἀποθήσειν *1. Tim. 6. 16.*
Sed cum ille Ter Optimus Max. Deus noster hac suâ abundatis-
simâ bonitate solus in æternum frui noluerit; sed suam infini-
tam bonitatem & maiestatem exerere, patefacere, & cum aliis
communicare constituerit, in principio temporis & sic unâ cum
temporis initio visibilia & invisibilia, omnipotentissimâ manu
ex nihilo condidit; sapientissimo consilio disposuit; largissima-
que bonitate coronavit. Tum incepit tempus: ante enim nul-
lum erat; tunc incæperunt, quæcunq; nunc sunt: ante enim
nihil erat. Et hoc est illud principium, de quo Moyses in princi-
pio.

*Principium,
in quo omnia
sunt creata,
quomodo in-
telligendum
Ambros. l. 1.
c. 4. August.*

4. Non quidem ignoramus, quod veteres varia de hoc
principio sint philosophati. *Basilius* septem, *Ambrosius* decem in-
terpretationes affert. Sed ferè omnibus placuit *principium my-*
sticum, quod est *Christus*; quasi dixerit Moyses: In principio, id
est, in Filio, sive per Filium Deus creavit coelum & terram. Quæ
quidem sententia per se vera est & pia: Pater enim omnia crea-
vit per

vit per Filium *Job. 1. v. 3. Hebr. 1. v. 2. Col. 1. v. 16. &c.* Verum non de mente Scriptoris Mosis: cui propositum est voce *בְּרַאשִׁית* non Autorem, sed mundi exordium indicare, atq; eo ipso Philosophorum futurorum (quorum opiniones haud dubie in Spiritu praevidit) de ejus aeternitate, vel ortu casuali excludere. *Johannes Mercerus* existimat, nostros hanc sententiam sumpsisse ex Targo Hierosolymitano, quod vertit *חֵכֶם* in *Sapientia*. *Sapientia* verò est aeterni Patris aeternus Filius, *Prov. 8, v. 25.* & sic etiam *Augustinus* contra Manichæos *lib. 1. cap. 2. in Genes. Et lib. 11. Civ. Dei cap. 32.* sic scribit: *Illud, quod dictum est in principio, non ita dictum, tanquam hoc primum factum sit: cum ante fecerit Angelos: sed quia omnia in sapientia fecit, quod est verbum ejus.* Et paulo post addit: *Ita dicitur in principio fecit Deus caelum & terram, ut Pater fecisse intelligatur in Filio.* Verum opinionem hanc Augustinum & ante ipsum Origenem ex Chaldaica interpretatione hausisse, verisimile non est: cum fortè neuter Targum aspexerit. Si autem ita Scripturae sententias torquere libet, quis tandem opinionum diversarum modus? Rem quidem, cum per se sit verissima, ambabus, quod dicitur, ulnis excipimus: Verum hunc hujus loci sensum repudiamus. Non enim quodvis quovis in loco dicitur. Hieronymus in *Quaestionibus* sive traditionibus Hebraicis in *Gen. Tom. ultimo Epistolatū p. 201.* plerique existimant, inquit, *sicut in altercatione quoque, Jansen & Papisci scriptum est, & Tertullianus in libro contra Praxeam disputat: nec non Hilarius in expositione cujusdam Psalmi affirmat, in Hebraeo haberi: In Filio fecit Deus caelum & terram: quod falsum esse, ipsius rei veritas comprobatur. Nam & septuaginta Interpretes & Symmachus & Theodotio in principio transulerunt. Et in Hebraeo scriptum est breschie בְּרֵשִׁית quod Aquila interpretatur, in Capitulo: non Baben בָּבֶן quod interpretatur in Filio &c.*

5. Ut verò speciem quandam certitudinis suae sententiae concilient, tria praecipua loca praetexunt. Primum ex *Psal. 40, v. 8.* praesidium adducunt: *In capitulo libri scriptum est de me.* Ubi primum hoc caput Geneseos, & quidem hoc primum capitis verbum, arbitrantur intellectum. Verum nihil hic est solidi firma-

l. 11. c. 32. de C. D. & Qu. 8. ad Dulcit. & de Genesi ad liter. lib. 1. cap. 6. & ad vers. leg. & Propb. lib. 1. cap. 2.

menti. Nam in Hebræo est *ספר* quod nequaquam caput libri cuiusdam distincti, sed convolutionem seu librum totum denotat, uti etiam rectè vertit Pagninus: *In volumine libri scriptum est de me.* Et Vatablus: *In volumine, inquit, id est, lege & Prophetis, quòd in membranis, in rotundum complicatis, scribuntur apud Judeos.*

6. Secundum locum ex *Psalms. 104, v. 74.* allegant: *Quam multiplicata sunt opera tua, Jeshova? Omnia ipsa in sapientiâ fecisti.* Quibus eandem, quam his verbis, attribuere volunt sententiam. Verùm nec hîc quicquam subsidii illis subministratur. Nam si vel maximè hic de Christo locus loqueretur, nihil tamen cogeret, ut eadem illi sententia affingeretur, ut ex dictis liquet. Interim *ספרי* personam secundam Trinitatis denotare non videtur: sed sapientiam Dei essentialem, tribus personis communè, indigitat, & adverbii *sapienter* periphrasin, ut Hebræis in more est positum, facit. Concludit enim David hoc versu encomium beneficiorum, quæ in cœlo & in terrâ nobis exhibentur per exclamationem, (ut loquitur Gesnerus in hunc locum) qua prolixiorem catalogum abrumpit, & ostendit, neminem hominum, vel numerum creaturarum, vel mysteria sapientiæ & potentiæ divinæ in illis abscondita, cogitando assequi posse. Et addit porrò Gesnerus doctrinam: Nos, inquit, inde discimus, magnificum opus creationis & conservationis rerum, infinitæ sapientiæ & potentiæ Dei evidentissimum argumentum esse. Opus enim commendat artificem. Sap. 9. Agitur ergò hoc versu de Sapientiâ Dei essentiali.

7. Tertium sententiæ suæ fundamentum astruere conantur ex Joh. 8, v. 25. Ubi Christus Judæis, quisnam esset, quærentibus, respondet: *τὴν δέχην ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν.* Quod exponunt: Principium (sum) quod & loquor vobis. Ubi Christum ad hoc *Γενεσεως* dictum alluisse, & principium se nominâsse rentur, & *ἐπεὶ* per *Quoniam* conjunctionem causalem interpretantur. Verùm verba Christi hac ratione in alienum planè sensum torquerentur. Quandoquidem hoc pacto Christus adversariorum quæstioni non occurreret, sed in diversam penitus viam responsionis suæ

nis suæ currum flecteret. Judæi enim primo casu interrogarent: *Σὺ τίς εἶ*: Christus verò quarto casu responsum daret: *τὴν δέχην*. Quo quid statui potest absurdus?

8. Tenendum igitur est, quod Græci significatione adverbii utantur accusativo tam *δέχην*, quàm *τέλῃ*: Et ad *δέχην* addunt & non addunt articulum. Plato Lyside: *πῶς ἔν οἱ ἀγαθοὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῖν Φίλοι ἔσονται τὴν δέχην*. Quo pacto igitur boni bonis amici futuri sunt omnino, sive à primo initio. Et Demosthenes *περὶ σιμίου* δημηγορακοῖς: *τὴν μὲν ἔν δέχην, εἰ καλῶς ἐγινώσκετε, primum sane seu omnino, si rem intelligentis nihil opus esset, &c.* Pausanias Agriculis: *θευμάτιεν καὶ ἀρχὴν ἀκρόντες, omnino, seu statim seu planè mirentur, si audiant.* Plurimum usi sunt hoc adverbio Græci cum negatione. Herodotus Polymnia: *οὐδὲ λέγω ἀρχὴν*. Ne omnino quidem dico. Et *μελπομένη*: *ἡμίονοι δὲ οὐδὲ ὄνοι ἀνέχονται τὴν ἀρχὴν, multi ὧς Asini prorsus nō sustinerent.* Demosthenes *κατ' ἀνδροτίων*: *ἐπεὶ πρὶ ὧν γε μὴ κείναι νόμοι, οὐδὲ γράφειν προσήκει τὴν ἀρχὴν οὐδὲ ὅν τύπου.* Nam de quibus nulla leges late sunt, eorum nihil quicquam scripto proponere convenit. Xenophon libro primo de Cyri disciplinâ: *οἱ πρῶτοι νόμοι προλαβόντες Περσέωνται ὥστε τὴν ἀρχὴν μὴ τοῖς τοιῶντο ἔσονται οἱ πολῖται*: pervertentes leges Persica ne omnino tales sint cives student. Atque creberrimè in Græcorum scriptis istiusmodi occurrunt, ut significatio ejus, quod, *τὴν ἀρχὴν*, & absq; articulo, *ἀρχὴν*, dicitur, nequaquam dubia aut obscura sit. Nonnus vetustissimus Johannis Paraphrastes, cum retinere potuisset *τὴν δέχην*, non obstantibus numeris versûs, mutavit in *ἐξ ἀρχῆς*:

*τίς σὺ πέλεις, καὶ χριστὸς αἰίαχεν, ὅτι πρὸς ὑμῖν
ἐξ ἀρχῆς ὁ ἀρχὸν.* Cujus sententia hæc est:

Id quod initio vobis memoravi colloquens. Dixerat autem, se esse Filium Dei *σωτῆρα καὶ χριστόν*. Huic paraphrasi versio Syriaca suum quoque calculum addidit, exprimens:

ܡܝܢ ܠܗܡܢܐ ܬܝܪܫܐ ܝܡܢܐ

Etiā (sum) quod incepi loqui vobiscum. Tremellius transtulit: *etiam quæm incepi, ut loquerer vobiscum.*

9. Ex his duabus integerrimis expositionibus longe aliam videmus dandam horum verborum explicationem, quam Latini attulerunt. Nam primum *ἐν ἀρχῇ*, non per nomen, sed per adverbium, vel nomen cum præpositione *ἐξ ἀρχῆς*, ab initio, transferendum esse, manifestissime indignantur. Deinde *ὁ, π* distinguendum, ut appareat esse duplicatum, relativo & nomine infinito. Est ergo verus sensus, quem Tremellius in suo Syriaco Testamento ad marginem expressit, sic scribens: Id est, *Etiamnum me eum esse dico, quem ab initio apud vos me esse, professus sum.*

10. Quare tandem concludimus, quod vocis *בְּרֵאשִׁית* simplicissima juxta ac verissima interpretatio sit, ut dicamus, Mosen loqui de principio temporis, ante quod nullum aliud tempus fuerit, & de principio rei creatæ, ut designet, in primo temporis puncto prima mundi fundamenta jacta esse, sicut Scriptura loquitur: *Epb. i. v. 4.* Atq; hujus nostræ expositionis satis habemus causas. Prima est clara litera: quæ aliter reddi nec potest nec debet; sed accipi propriè sine allegoricâ & coactâ interpretatione. *Quid enim opus est, inquit Luther., in principio Gen. facere duplicem cogitationem? Nec etiam utile est, Mosen in principio tam facere mysticum & allegoricum. Quia enim nos vult docere non de creaturis allegoricis & Mundo allegorico, sed de creaturis essentialibus & mundo visibili, ac exposito sensibus, appellat, ut proverbio dicitur, scaphâ scapham &c.* Beda quoq; super Hexameron exponens illa verba, in principio &c. *Diligenter, inquit, intuendum est, ut ita quicq; sensibus allegoricis studium impendat, quatenus apertam historię fidem allegorizando non relinquat.* Altera causa est, aliarum interpretationum inconvenientia & defectus rationum tum pro aliis confirmandis, tum pro nostra destruenda. Tertia est omnium ferè Orthodoxorum Patrum & Doctorum consensus, qui unanimiter tabellas suas in hanc partem dimittunt.

11. Quid ergo per primam vocem sacre Scripturæ *בְּרֵאשִׁית* intelligendum sit, explicatum & certum est: Antequam ergo Becanus ad distincta Dei opera, quæ successivè singulis diebus Deus produxit, progrediatur, inquit, quid primo instanti temporis ac il-

*Quid Deus
in primo
principio fe-
cerit.*

ac illius principii Deus fecerit. Moses dicit quòd *Deus in principio creavit cælum & terram.* *אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ.* Qua-

estio ergò voluitur, quid propriè hic per cælum & terram significet Spiritus Sanctus. Becanus recenset tres opiniones. *Prima*

prima opinio

est, Deum in principio creasse solum cælum Empyreum, & materiam informem, quæ nomine terræ & abyssi à Mose significata sit: & ex ea res alias postea factas esse. Atq; hanc tribuit Abulensi, Ambrosio, Catharino in Genesin; & Magistro sententiarum in 2. d. 12.

Altera opinio

Altera opinio est, Deum in principio non solum cælum empyreum, sed omnia corpora cœlestia, & præterea materiam Elementarem, sine omni forma substantiali & accidentali præter extensionem creasse.

Illamq; ascribit Marfilio in 2. quæst. 8. art. 2. additq; non displicere eadem *Gabriel* in 2. d. 12. q. 1. & 2.

Tertia opinio.

Tertia est, Deum in principio creasse solam materiam informem, eamq; nomine cœli & terræ significatam esse à Mose, & ex eà totum mundum postea fuisse fabricatum.

Atq; hanc sententiam Augustini esse putat, lib. 12. confess. cap. 8. & lib. 1. de Genesi contra Manichæos capite quinto & septimo.

12. Putamus adhuc plures esse opiniones. Quidam enim putarunt, propositionem totius capitis à Mose hic præfigi generalem, eamq; deinde (ut Augustinus loquitur) particulatim per sex dies explicatam esse, & sic quid quoquo die à Deo sit factum, sigillatim enarratum.

Quarta opinio.

Hæc opinio apprimè placet Chrysostomo: memoratur etiam, non improbat, ab Augustino cap. 3. lib. 2. contra Manichæos, & lib. 11. de Civ. Dei. c. 33. & Basilii in homil. 3. super Genesin ait, eam fuisse à majoribus traditam, sibi tamen non probari.

Aliam quoq; habet interpretationem Augustinus lib. 12. Confessionum cap. 7. Ibi enim cælum interpretatur naturam Angelicam, & terram omnium corporum materiam informem, ut ita Deus à principio res duas condiderit, veluti duo totius Entis creati extrema: alterum summum & propè Deum, nempe Angelum: alterum infimum & propè nihil, utpote est materia prima.

Quinta opinio.

Contra Hieronymus in Epist. 139. ad Cyprianum scribit: *Mosen in libro Geneseos creationem, verum tantum visibilibus exposuisse.*

Lutheri tandem sententia est, dicere Mosen, creasse statim ab initio

Sexta opinio.

Septima opinio Lutheri.

ab initio

ab initio Deum coelum & terram, sed rudia adhuc & informia
 corpora: cum coelum adhuc caruerit ornamento stellarum,
 fuerit adhuc sine luce quasi obscura & alta abyssus; quæ ceu lu-
 tum & densissima nebula globum terrenum circumfuderit in-
 formem ipsum quoq; cum etiam terra fuerit inanis & vacua
 circumfusa tenebris & aquis, in quibus erant meræ tenebræ.

13. Antequam ad opinionum & controversiarum harum
 ἀνάλυσιν & decisionem descendamus, quædam de vocibus sunt
 monenda. Vocem שמים alii compositam, alii simplicem
 esse volunt. Qui compositam, pro arbitrio eam derivant vel
 ex שם & מים ibi aquæ, vel ex שם נשׁ sustine aquas &c. Talem
 verò vocum combinationem in nominibus appellativis lingua
 sancta vix admittit, licet in propriis nonnunquam. Et si conflat-
 ta esset hæc vox ex שם & מים tum alterum מ quod in medio ex-
 cidit, per Dages forte compensaretur, ut in שׁוּבָה Jud. 6. v. 32.
 quod est ex שׁוּבָה בעל contendat Baal cum ipso. Qui sim-
 plicem existimant, deducunt à שם ibi, ut Schindlerus, adjectio-
 ne Dualis numeri, ad denotandam polorum duplicitem, aut
 duorum Hæmisphæriorum æqualitatem. Commodius deri-
 vant alii à שׁוּמָה quod inter alia significat obstupescere Esa. 52.
 vers. 14. רַבִּים עָלֶיךָ שׁוּמוּ obstupuerunt super te multi. Coelum
 enim est stupendum Dei opificium, in quo sapientiam & poten-
 tiam ejus, tanquam in tabellâ depictam, contemplamur. Cœ-
 terum vox cœli non eodem modo sumitur in sacris literis: 1. pro
 aëre Gen. 1. vers. 26 30. cap. 2. vers. 19. &c. Sic volucres cœli, Matth.
 6. vers. 26. Nubes cœli, Dan. 7. vers. 13. Manna de cœlo Psal. 78.
 vers. 24. Unde per Metonymiam subjecti sumitur pro nubibus,
 pluviis, & ventis. Cataractæ cœli apertæ sunt, Genes. 7. vers. 11.
 Dabo cœlum ut ferrum, Levit. cap. 26. vers. 9. Deinde sumitur
 pro æthere: ubi sidera cœlestia pernibus & nativis suis curri-
 culis statas suas periodos absolvunt, Gen. 1. vers. 14. cap. 15. vers. 5.
 cap. 22. vers. 17. Psal. 19. vers. 7. Tertiò, pro statu cœlesti beatorum,
 tam abscondito in hac vitâ, ut Luc. 17. v. 21. Eph. 2. v. 6. c. 6. v. 12. Phil.
 3. vers. 20. quàm revelato in vitâ futurâ, ubi Ecclesia triumphans
 cum

*Vox cœlum
 variè sumi-
 tur in sacris.
 1. pro aëre.*

2. pro æthere.

*3. pro statu
 cœlesti beato-
 rum.*

cum sanctis angelis plenarii celestis gaudii fruitione & possessione gaudebit. Hinc enim sumitur pro $\omega\gamma$ Angelorum & beatarum mentium, contradistincto à $\omega\gamma$ damnatorum, quod ubi, quale, & quantum sit, tacente Scripturâ, ignoramus, esse autem alicubi omnes Christiani confitemur. Quartò pro *Ecclesia militante* in his terris: quippe quæ in parabolis passim cælum & regnum cælorum dicitur, *Matth. 13. &c.* Quintò pro *divina gloriâ & manifestatione majestatis infinite*, ut Pater noster, qui es in cælis. Confer *2. Cor. 5. vers. 1. Hebr. 9. vers. 11. & 24.* Tandem cælum quoque ponitur pro ipso Deo, *Dan. 4. vers. 26. Matth. 21. v. 25. Luc. 15. v. 18.*

4. pro Ecclesia militante.
5. pro divinâ gloriâ.

6. pro ipso Deo.

14. Variat quoq; derivatio vocabuli $\chi\tau\alpha$. Alii derivant à $\chi\tau$ conferere: alii $\tau\alpha$ velle. Optimi autem videtur valentis derivatio, (modo derivata vox sit) ab τ part. negat. & χ curere. Terra enim immobilis est, *Psal. 104. v. 5.* significat autem, notante Schindlero, vox $\chi\tau\alpha$ primum juncta $\alpha\gamma\tau$ totum globum terrenum, terram videlicet, & habitabilem & inhabitabilem, ut hic *Genes. 2. v. 4. Esa. 1. vers. 2.* Deinde contradistincta $\alpha\gamma\tau$ inhabitabilem tantum ut *Psal. 24. v. 1.* Et tandem cum mentione hominum habitabilem *Gen. 18. v. 18.* Quomodo autem utraq; vox hoc loco accipiat, nunc indagandum.

Vox $\chi\tau\alpha$.

15. Prima Conclusio Becani est: *Deus in primo instanti creationis produxit ex nihilo cælum, terram, & aquam & nihil præterea. Hoc (addit) patet ex narratione Moysis, qui ait, Deum in principio creasse cælum, terram, & abyssum.*

Prima Becani Conclusio.

16. Verùm Moyses hæc tria non conjungit, sed tantum cælum & terram in principio à Deo creata esse affirmat, intelligens primam illam molem, quæ coelestium & terrestrium sive Elementarium corporum fuit materia. Neq; enim cælum neq; terra ita fuerunt distincta, & ordine digesta, uti postmodum ordinata & exornata sunt, sed rudis & confusa moles: sicut sequenti versiculo ipse Moyses testatur: & cælorum distinctio quoad orbem, motus & luminaria, quarto demum die facta est.

Responsio nostra.

Verbo-

Verborum itaq; Moſis hic eſt ſenſus: ſtatim in primo creatio-
nis principio & puncto Deum rotam illam ſubſtantiam, ex qua
cælum & terra deinde diſtinctè prodierunt, ex nihilo creâſſe.

17. Quando cælum & terram dicimus, non cætera, quæ
cælo & terrâ continentur, excludimus: ſed omninò includi-
mus, idq; phraſi & modo loquendi ſcripturæ, quæ totum mun-
dum deſcribens cælum, tanquam ſupremum totius ſyſtematis
mundani corpus, concavâ ſuperficie omnia corpora munda-
na comprehendens, circumſcribens & terminans; terramque
tanquam corpus, ut in globo mundano medium, ſic inſimum,
& totius mundi centrum conjungere ſolet; interdum interme-
dia & contenta exprimendo & addendo, interdum hæc omit-
tendo, & illa abſolutè ponendo. Illius exemplum habemus ſta-
tim capite ſequenti ſecundo. v. 1. *Perfecti ſunt itaq; cæli & terra,
& omnis exercitus eorum.* Hujus itidem v. 4. *Iſtæ ſunt generatio-
nis cæli & terræ, quando creata ſunt.* &c.

Objeſtio Becani.

18. Contra illud, quod dixit, Deum in primo inſtanti creatio-
nis produxiſſe ex nihilo cælum & terram, id objicit Becanus; Alibi
Scripturam dicere, Deum feciſſe omnia ex præexiſtente materiâ, ut
Sapient. 11. v. 18. *Non enim impoſſibilis erat omnipotens manus tua,
quæ creavit cælum & terram ex materiâ inviſâ, immittere illis mul-
titudinem urſorum.* Et Hebræis. v. 3. *Fide intelligimus aptata eſſe ſe-
cula verbo Dei, ut ex inviſibilibus viſibilia fierent.* Ex utroq; loco
patet (addit Becanus) Deum feciſſe omnia ex informi materiâ,
quam ſapiens vocat inviſam, Paulus inviſibilia. Non ergò ex nihilo
fecit cælum, terram & aquam.

19. Cælum & terram, omniaque, quæ illis continentur,
ex nihilo facta eſſe, probavimus ſupra in præcedentibus; Re-
ſponſiones Becani ad has objectiones ſuo loco relinquimus:
interim conſtat, quod liber Σοφίας Σαλωμῶν (Θ) non legatur
hebraicè ſcriptus, ſed tantùm Græcè: ideoque in canone He-
bræorum non ſit, ac proinde neque à nobis pro verè canonico
agnosci, neque inde contra articulum fidei, ſufficienter,

ex indubitatis libris Canonicis demonstratum & confirmatum, quicquam probari queat. Interim certum est, hunc locum & phrasi & re convenire cum altero ex Epistolâ ad Hebr. cap. 11. citato: quare ut omnes interpretes hunc locum interpretantur de creatione ex nihilo: sic quoque ille omnino intelligendus est. Quandoquidem uterque respicit ad intentionem Moſis, creationem Mundi visibilis Geneseos cap. 1. describentis, ut testatur Hieronymus in Epistol. 139. ad Cyprianum. Huic vero visibili mundo, quando opponitur invisibile, ut ex invisibili mundus factus sive creatus dicitur, tum illud idem est quod Nihil negativum; & hoc idem quod mundum ex nihilo creatum esse. Ut ergo sensus loci ad Hebræos, Doct. Hunnio interprete, hic est: Fides prælucente verbo hoc nobis dicat, quod non ex præexistente materiâ, sed ex nihilo omnia sint creata; quatenus ex his, quæ non apparebant, nec in rerum naturâ erant, condita sunt, quæ nunc oculis aspi- ciuntur. Sic quoque sententia loci Ecclesiastæ est: Non erat impossibile manui omnipotenti ex nihilo creare omnia, quatenus, (si materiâ quis quærat) ex materiâ invisibili, hoc est, quæ ut invisibilis, sic nihil erat, condita sunt, quæ nunc vera sua materiâ & formâ subsistunt, & sub aspectum nostrum cadunt.

20. Secunda Conclusio Becani est: *Per cælum, quod diximus in primo instanti creationis ex nihilo productum esse, intelligitur solum cælum Empyreum, non autem alii cæli.* Probat hanc suam conclusionem: Primum autoritate humanâ. Ita, inquit, Beda, Strabo, Alevinus, Rabanus & plures alij. Deinde autoritate divinâ duplici. Et probatur (pergit) primum ex narratione Moſis: qui dicit DEUM secundo die fecisse firmamentum, & quarto die posuisse in firmamento Solem, Lunam & stellas: Ergo ante secundum & quartum diem non erat firmamentum nec ulla astra. Ergo in primo instanti creationis non erat aliud cælum, quàm Empyreum. Secundo quia constat ex Scripturis, aquas esse supra cælos Psalm. 103. vers. 3. Expandens cælum sicut pel-

Secunda
Conclusio Be-
cani.

lem: qui tegis aquis superiora ejus. Et Psalm. 148. vers. 4. *Aquæ omnes, quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini. Et Dan. 3. vers. 60. Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sunt Domino. Unde sic argumentor: Sunt aquæ super cælos: sed non possunt esse, nisi super fundamentum secundo die factum, quod dividit aquas ab aquis. Ergo cælum à principio factum non est firmamentum secundo die factum, quod dividit aquas ab aquis. Ergo est cælum Empyreum.*

**Responsio
nostra.**

21. Primùm respondemus, posito, cælum Empyræum dari in rerum naturâ; quod tamen non est, ut in progressu demonstrabimus, non tamen per cælum in primo instanti creationis conditum posse intelligi cælum Empyreum, contra Becanum Jesuitam, probat Jesuita Benedictus Pererius in vers. 1. cap. 1. Genes. §. 51. *Non assentior, inquit, istis, nomine cæli hoc loco unum duntaxat cælum Empyreum significari.* Ratio ejus prima est: „Etenim, inquit, consilium & propositum Moïsis in hac doctrinâ tradendâ id profectò fuit, ut aperiret Hebræis originem & „primordia, molitoremque & opificem rerum omnium corpor earum, quas illi & cernebant, & propter earum magnitudinem, pulchritudinem, vim atque efficaciam magnoperè mirabantur, & docereteas res non esse Deos, nec divino cultu & honore dignos esse, sed esse veri Dei opera: quæ cum „ex æternitate nulla fuissent, aliquando primum ex nihilo „à Deo sunt facta, ut hac ratione & Hebræos deduceret ab errore Gentilium, hujusmodi res pro DIIS colentium atque venerantium, & per earum rerum aspectum atque contemplationem, ad unius Dei, omnium conditoris notitiam, amorem, cultumque rerum animos excitaret & subveheret. Huic „autem consilio & proposito Moïsis valde alienum & dissentaneum erit, statim in principio suæ historiæ tradere Hebræis „Cælum Empyreum, quod non modo humanis sensibus est incompertum, sed etiam humanâ ratione vel sapientissimis Philosophis fuit incomprehensibile.

22. Deinde probat idem Pererius autoritate Hieronymi. Sanctus Hieronymus (pergit) in Epist. 139. ad Cyprianum scribit, Me-

bit, Moſen in libro Geneſeos creationem tantum rerum viſibilium ex-
poſuiſſe. Tercio adducit teſtem Davidem: David, inquit,
Moſen æmulatus, hanc etiam ſententiam: In principio creavit Deus
cælum & terram, ſermè iisdem verbis expreſſit in Psalm. 101. dicens:
Initio tu Domine terram fundāſti, & opera manuum tuarum ſunt cæ-
li. Quod autem per cælum non intellexerit David cælum
tantummodo Empyreum, aperte declarant prædictis verbis,
proximè conſequentia. Subiunxit enim de cælis: Ipsi peri-
bunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent,
& ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Hac autem in
cælum Empyreum nullâ ratione convenire poſſunt, utpote
quod, ſecundum Theologos, ſit prorsus impaſſibile & immu-
tabile, nec poſt conſummationem ſeculi ullo modo innovan-
dum & commutandum. Tandem pro ſe allegat Baſilium.
Suffragatur etiam, (inquit) huic ſententiæ Baſilius: quippe
in homiliâ 1. ſuper Geneſin ait: Cælum, quod in principio fa-
ctum eſt, ſimiliter ut terram, eſſe ab initio factum incompoſitum &
inornatum. Poſtea verò eſſe decoratum luce & Sole, lunâ,
omnibuſque aſtris mirabiliter diſtinctum & exornatum.
Ex quo intelligitur, (addit Pererius,) cælum in principio
factum, Baſilio videri id, quod poſtea luce & ſyderibus eſt il-
luſtratum: quod de cælo Empyreico dici non poteſt.

23. Ultimo ex rationibus hiſce ſuam confirmat ſenten-
tiam idem Pererius: Ego igitur arbitror, inquit, nomine cæli
hoc loco intelligendum eſſe univerſum corpus cœleſte, cun-
ctos orbes complectens, ita ut in principio Deus creaverit ſub-
ſtantiam, & numerum omnium cœlorum, ſine luce tamen
motu & diſtinctione ſyderum: poſtea verò tribuit eis lucem
& ſuum cuique cælo motum, & accendit in eis ſydera, magnâ
vi & poteſtate ad agendum pollentia. Itaque corpus cœle-
ſte factum eſt ab initio perfectum, quod attinet ad ſubſtan-
tiam, numerum, ordinem ſeu diſpoſitionem, magnitudinem,
figuram, denique partium denſitatem & raritatem. Deinde
verò multa ſunt illis addita primo & quarto die, &c.

Pererius quid
nomine cæli
intelligendum
eſſe exiſti-
met.

*Nostra
sententia.*

24. Consentimus ergo cum Pererio, in eo, quod non cœlum Empyreum, sed illud æthereum, unâ cum terrâ & cæteris Elementis in primo creationis instanti fuerit creatum; ordinem vero, dispositionem, figuram, partiumque talem in eo fuisse distinctionem, nullâ ratione probabitur ex historiâ Mo-
sis, vel etiam aliis scripturæ locis: sed confusa fuisse omnia satis perspicuè docetur: quæ sequentibus diebus fuerunt certo ordine certoque numero, figurâ & pondere ordinata, disposita ac ornata. Interim sufficit nobis, quod Pererius veritatem ex parte viderit, intellexeritque ex Scripturâ non cœlum illud fictitium, sed quod reverâ cœlum est, & esse à nullo negatur, contra Becanum, nobiscum, primo creationis momento creatum esse.

*Cœlum
Empyreum
non datur
in rerum
naturâ.*

25. Quare nos potissimum hanc urgemus rationem: Quod cœlum neque est in rerum naturâ, neque unquam fuit, illud neque primo creationis momento, neque subsequente tempore sex dierum, à Deo est creatum. Atqui cœlum Empyreum neque est in rerum naturâ, neque unquam fuit: Ergo neque primo creationis momento, neque subsequente sex dierum tempore, à DEO est creatum. Major per se est manifesta. Minor probatur. Non enim in primâ creatione cœlum istud à DEO est conditum: sed longo tempore post in cerebro live Phantasiâ humana à maleferiatis Scholasticis, & ociosis ventribus Monachis creatum, Empyreum, non quidem quod sit igneum & ardens, sed à luce, quod sit lucidum & splendidum dictum, & aquas cœlestes ambire fictum: in quo sint novem monopolia: quorum ultimum plures contineat Angelos, quàm atomi in Sole volitent: octavum in decuplo plures, septimum vicissim in decuplo plures, & sic porro. Bonaventura in lib. 2. sentent. distinct. 2. de beatorum situ & locatione in cœlo isto ita fabulatur. In Empyreo Christus cæteros excellit tam Angelos, quàm homines & loco & dignitate. Post ipsum credimus B. virginem super alios omnes. Deinde cæteri ordinantur secundum dignitatem ipsorum. Hujus autem imaginatio facile potest haberi, si quis imaginetur aves in aëre & pisces in aquâ: Sic in Empyreo intelligenda sunt collocari corpora: quia corpus illud multum habet

*Bonaventurae im-
aginatio de
Cœlo Em-
pyreo.*

habet de altitudine, sicut & alii cæli. Unde non debet quis imaginari, quod ibi sint beati, sicut in solario: nec tamen intelligendum est, quod unus sit directè super caput alterius, sed sicut si esset mons rotundus, & aliquis esset in culmine, & aliqui circumcirca: sic potest aliquis imaginari (qui melius nescit) dispositionem beatorum in Cælo Empyreo & Christi.

26. De exercitiis, verò Beatorum in cælo isto Empyreo, Bernbardus ita ineptit Bernhardinus, annotante Alphæo Valefiano: *Quid facient beati in cælo empyreo? Quale exercitium habebunt? Eruntne ibi choreæ & saltationes?* Alius quidem respondet, sciens inquit, quod in gloriâ non erunt tales gesticulationes. Sed Bernhardinus diversum sentit. Non moveant te, inquit, ista illius Doctoris. Verosimilius enim est, quod illic fiant choreæ & saltationes. Omnia enim, quæ ad choream sufficiunt & requiruntur ibi inveniuntur. Ad choream enim duodecim requiruntur. I. Locus spaciosus, qui datur in cælo. II. Locus speciosus & delectabilis. Tale etiam est cælum: siquidem vilissima ejus pars tam est spaciola, ut præ ea mundus hic visibilis sit veluti stabulum. III. Locus luminosus. Cælum autem Empyreum tantus est splendoris, ut si omnes firmamenti stellæ haberent lucem, nihil esset in cōparatione luciditatis istius. IV. Locus firmus. Hec firmitas etiam in cælo, juxta Job. 37. Tu forsitane cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. V. Jucunditas: quæ in cælo erit ex visione summi Dei. VI. Tranquillitas: quæ erit ex possessione Dei juxta Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. VII. Satietas, quia ante prandium non fit chorea. VIII. Ebrietas. Ultraque erit in cælo, Psal. 36. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. IX. Corporis formositas. Turpis enim quisquis est, dedecorat choream, sicut musca pulmentum avenarium. In cælo autem erunt beati, sicut angeli Dei Matth. cap. 22. X. Vigorositas corporis: quæ aderit 1. Cor. 15. Seminatur in corruptione & surget in incorruptione. XI. Corporis levitas: quæ refert dictum Rom. 8. Ipsa creatura liberabitur à corporis servitute, in libertatem Filiorum Dei. XII. Corporis ornatus: quem habebunt sancti, juxta Philip. 3. Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ con-

figu-

figuratum corpori claritatis sue. Adhuc Bernhardinus. Quid verò crassius, quid stultius, quid absurdius de sede & loco Beatorum fingi posset?

Cælum 27. Has phantasias suaviter sibi applaudentes ex Orco re-
Empyreum vocant Calviniani, & strenuè cum Papistis defendere sara-
cum Papi- gunt, dum ineptis localitatum, quantitatum & qualitatum
stis defen- speculationibus, ex merâ rationis petulantia, cælum Dei &
dum Cal- beatarum mentium describere præsumunt, non secus ac si ipsi
viniani. quasi Dei Consiliarii coram viderint. Dicunt enim illud esse
 locum certum creatum, qualitate æternum, incorruptibile,
 lucidum, quantitate amplissimum, tamen finitum &c. Hinc
 Johannes Breptius Tom. 8. talem cœli definitionem ex scriptis
 Calvinianorum producit pag. 947. *Cælum Empyreum est locus*
Definitio *certus, non in hisce terris, sed distinctus à terris ac longissime ab eis*
cœli Em- *remotus, distinctus etiam ab ipsis cœlis aspectabilibus & inferioribus,*
pyrei Cal- *non ubique, sed constitutus supra nubes, & supra mundum hunc cor-*
viniana. *ruptibilem, imò supra omnes cœlos in excelsis, domus patris, habitatio*
sedesq; Christi ac electorum ejus, beata, divina, æterna, immensa,
splendida, spiritalis, corporea, habens spacia & mansiones distin-
ctas, easq; latisimas, in quibus localiter itur, sedetur, statur, ambula-
tur. Parum itaque absunt à Turcis, qui in regno glorioso mul-
 tas esse mundanas voluptates, somniant, & à Judæis, qui gra-
 tiosum Christi regnum, mandatum fore sibi imaginantur.

28. Verum n. verò unde Calviniani hujus cœli structuram
 ita distinctè sciunt? Si n. *vox* comprehendunt, tum necesse est
 illud tale esse vel à priori vel à posteriore cognoscant. Neutro
 verò modo, fatente & probante ipso Zanchio *part. 1 de Oper. sex*
dierum lib. 1 cap. 4. pag. 61. *Hoc cælum, inquit, neque ulli sensui ob-*
noxium est, ac proinde neq; etiam ratione percipi potest, cum nullus
ejus effectus, unde in istius cœli cognitionem perducere possumus, ad nos
usque peringat. Si autem hoc verum est, tum necesse est, ut cœ-
 lum hoc fide apprehendatur. Si autem fide apprehendi de-
 bet, scripturam adferant, oportet: quippe quæ sola indubita-
 tum *πίστεως* est principium. Verum ex quo scripturæ loco spi-
 rituale illud & beatum domicilium tam crasso carnaliq; mo-
 do

do depingant? utpote de quâ adeo poeticè philosophantur, ut penè nihil divini, nihilque mystici & gloriosi reliquum permaneat.

29. Omnino, inquis, fundamenta in Scripturâ quærunt, & ex ea proferunt illud Job. 14. v. 2. *In domo patris mei sunt mansiones multe.* Item ibidem: *Vado paraturus vobis locum.* Adducunt etiam dicta alia, ubi cœlum dicitur sursum Coloss. 3. v. 1. & 2. Phil. 3. v. 14. Ubi vocatur domus & habitatio. 2. Cor. 5. v. 1. & 2. & c. Atq; in illis τὸ ῥητὸν per omnia tenent, quod aliàs in mysteriis explicandis admittere nolunt.

*Cœlum Em-
pyreum an ex
Scripturâ
probari pos-
sit.*

30. Verùm nos memores illius Nazianzeni: πολλά ἀνθρώποις λέγονται, ἀλλὰ θεοπρεπῶς νοῦνται: multa dicuntur humanitus, quæ intelligenda sunt divinitus: ac proinde πνευματικῶς πνευματικὰ συγκρίνοντες, verba Scripturæ, domus, sedium, mansionum, non crasse interpretemur & carnaliter attendentes, quod dicente Procopio in cap. 3. *Ἐσαίᾳ ἀνθρώποις εἶναι ἀνθρώπινως ἢ γεγραπὴν ἀγαλέγεται:* & juxta Cyrillum, quæ mentem excedunt, verbis nobis familiaribus significantur, ut ista nobis ex usu sint simpliciter & fideliter: quomodo aliàs comprehenderentur incomprehensibilia? Quemadmodum igitur Judæos refutare solemus per aliorum dictorum allegationem, quibus gratiæ regnum spirituale esse evidenter ostendimus: sic quoq; has αἰετὸβατάνιας καὶ περὶ φερνῶντας τὸν ἥλιον, ad alia dicta clarissima remittim⁹: in quibus in justitiâ & sanctitate sine omni carnali statu positi esse gloriæ regnum asseritur, utpote Matt. 6. v. 13. Rom. 14. v. 17. Non enim est regnum Dei cibus & potus, sed justitia & pax & gaudium in Spiritu Sancto. Eph. 5. v. 5. & c. Taceo, quod cœlestia & terrestria sint opposita, & se mutuò excludant, ut cōstat ex Joh. 3. v. 13. si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo, si dixerō vobis cœlestia, credatis? Quocirca etiam si cœlestia phrasibus terrenis crebro describantur, tamen cœlestia & terrestria semper manent opposita. Necessum igitur est, ut phrasis terrena de re cœlesti non modo terrestri, sed cœlesti sit accipienda. Quod enim nisi fiat, error committitur crassissimus, quippe πνευματικὰ non πνευματικῶς sed σαρκικῶς

*Responsio ad
dicta allega-
ta Scripturæ.*

exponuntur, juxta sententiam notatu dignam Augustini lib. 3. de Civit. Dei c. 5. *Cum, inquit, figuratè dictum, accipiat^{ur} tanquam propriè dictum, carnaliter sapitur.* Hoc ergò quia Calviniani in descriptione hujus cœli faciunt; quid aliud inde quit inferri, quàm carnaliter eos sapere; non secus ac Chiliastæ, qui similibus vanis imaginationibus & *Φαντασίαις* decipiuntur, dum phrasas Apocalypscæ de regno Christi, & mille annis propriè accipiunt, & non secundum *ἀναλογίαν* fidei interpretantur.

Becani Objectionio.

31. Becanus sibi ipsi objicit Elenchum, qui terè cum Zanchii argumentatione congruit: *Cœlum Empyreum, inquit, à Theologis inventum est; & nulla probabilis ratio dari potest, unde colligamus tale cœlum esse, cum neq; motu, neq; lumine, neq; actione deprehendi possit. Non motu quia qui ponunt cœlum Empyreum dicunt illud quiescere. Non lumine, quia non habet lumen, alioqui videri posset, & in principio creationis non fuissent tenebræ super faciem abyssi. Non actione, quia omnis cœlorum actio vel est per motum, vel per lumen, quorum neutrum convenire cœlo Empyreo jam probatum est.*

Becani responsio.

32. Respondet Becanus: *Et si non esset alia ratio; tamen sola autoritas scripturæ nobis sufficeret ad asserendum cœlum Empyreum; Sed aliqua ratio dari potest: quia conveniens est, ut beati, cum fruuntur perpetuâ quiete animi, habeant locum quietum, in quo habitent, qui procul dubio pulcherrimus & lucidissimus est.* Regerimus: Primum nullâ hætenus vel Pontificios vel Calvinianos scripturæ autoritatem certam & veram adduxisse, nec ullam adducere posse ostendimus hætenus, & pluribus in sequentibus demonstrabimus. Deinde rationem quod attinet, fatemur, sacram scripturam disertè dicere ac docere, animas piorum in quiete esse, cum testatur, quod requiescant à laboribus suis, *Apoc. 14. v. 13.* nec tangat ipsas tormentum *Sap. 3. v. 1.* illas verò in loco aliquo propriè dicto, regione vè, circumscriptis mansionibus distincta, in quâ fiant physicâ locatione, sessiones, stationes, ambulationes &c. subsistere, tantum abest, ut scriptura tradat, ut potius disertè contrarium affirmet, nimirum Spiritum redire ad Deum, qui dedit eum *Eccles. 12, v. 7.* Justorum animas in manu Dei esse *Sap. 3. v. 1. & Luc. 16. v. 22, 25.* Lazari anima in sinum Abrahamæ de-

Responsionis Becani refutatio.

por-

portatur, & ibi solatio fruitur: Verum neq; Deus, neq; manus Dei, neq; sinus Abrahamæ, locus est. Taceo, quod omnes cœli creati peribunt, *Psal. 102. v. 26. 27. 2. Petr. 2. v. 12. 13.* Cœlum beatorum minimè *Hebr. 9. v. 5.*

33. Cæterum nostra sententia, ut patet ex hæcenus disputatis, est, Paradisum vel cœlum Beatorum esse in Deo, vel potius esse ipsum Deum. Quemadmodum enim mundus hic non existit in certo aliquo domicilio, sed est in Deo, tanquam in causâ suâ efficiente & conservante, sicq; à Deo immediatè conservatur, & ita in Dei quasi sinu recumbit: sic etiam beati Angeli, animæ, ipsiq; Electi Filii Dei resuscitati cum corporibus suis glorificatis non egebunt corporeo aliquo loco, in quo sustententur, sed in omnipotentis Dei gremio, qui omnia erit in omnibus, placidissimè requiescent, beatâ ejus visione perpetuò & æternum fruentes. Conformes enim erunt corpori Christi glorioso per omnia, quoad *ἀσπρίαν, δόξαν, δυνάμιν*: itaq; *πνευματικοὶ & ἱσαγγελοὶ*: quorum corpus tantum in claritate Solem excedet, *Matt. 13. v. 43.* Quantum Sol in claritate nostrum corpus *Esa. 30. v. 26.* Hinc Autor libri de cognitione veræ vitæ c. 44. Nullus locus spirituale corpus fulcit: sed Spiritus in summo spiritu, Deo, subsistit, nempe cum respectu beatæ ejus visionis illocaliter, & in summo bono.

34. In Deo igitur ipso illocaliter esse hoc cœlum, seu ipsum potius Deum esse, ut diximus, testantur manifesta scripturæ dicta, *Luc. 23. v. 46. Sap. 3. v. 1.* Ubi beati dicuntur esse in manu Dei *Gen. 17. v. 1.* dicit Jehova: Ego sum merces tua ampla valde. Lazari anima portatur ab Angelis in sinum Abrahamæ *Luc. 16. v. 22.* & solatio fruitur *v. 25. Psal. 80. v. 8. Fac Deus ut luceat facies tua & salvi erimus. Et Psam. 16. v. ult. Societas latitiarum est cum vultu tuo, jucunditates sunt in dextera tua in seculum. Ezech. ult. v. ult. Nomen civitatis vocatur יְהוָה שָׁמָּה Dominus ibi.* Jam verò Deus (non absolutè, sed cum respectu beatæ ejus visionis) & Dei manus non differunt. In cœlo igitur esse, est in sinu Dei quiescere. Ubi enim sancti sunt, ibi est eorum cœlum: Sed in manu Dei sunt: Ergo manus Dei est beatorum cœlum.

35. *Matt. 18. v. 10.* Angeli, in terrâ pro infantibus excubantes,

Vera sententia de Paradiso & cœlo beatorum.

tum etiam, quando in terrâ sunt, in cœlo faciem Dei videre dicuntur. Hinc manifestissimè certissimèq; colligitur, cœlum beatorum non esse creatum habitaculum, nempe cœlum decimum, supra orbes septem planetarum, sphaeram stellarum fixarum, & cœlum cristallinum positum, ut fingunt Papani. Alias enim ut illud remotissimum est à terrâ, non possent in terris proximè adesse infantibus, & sic veritas ipsa mendacii argueretur: quod absit. Ut ergo veritas hæc certa & immota maneat, uti contra omnes portas inferorum manere debet, necesse est, ut per cœlum beatorum non locum aliquem supremum, sed cœlestem gloriam & beatam Dei visionem intelligamus. Hac enim ratione Angeli, etiam in terris degentes, apud eos, qui hæredes sunt salutis, (propter quos ministratorii illi Spiritus ministerii causa mittuntur *Hebr. i. v. ult.*) verè in cœlis sunt, hoc est in cœlesti statu æternæ beatitudinis. Quod porro adhuc alia ratione satis evidenti probamus. In oratione Dominicâ petimus: Fiat voluntas tua sicut in cœlo etiam in terrâ. In cœlo autem voluntatem Dei faciunt Beati homines & Angeli. Quæritur ergo, an illi Angeli, qui & ipsi dum parvulis in terris ministrant ac voluntatem Dei faciunt, non eodem complexu sub hac petitione unâ cum reliquis Angelis, in cœlo existentibus, teneantur? Quod certè negandum nequaquam est; sed omninò affirmandum. Quare necesse est, cum dico, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, sic in terrâ*, hæc sit sententia: largire nobis, ut nos miseri homines in his terris eâ promptitudine obsecundemus sanctæ voluntati tuæ, quâ & Angeli tibi obsecundant. Quis hîc (inquit porro Hunnius in quæstion. & respons. de Personâ Christi) secludet eos Angelos, qui circum nos, & circum parvulos, circum Ecclesiam castra metantur? qui etsi ratione loci à terris non absunt, quippe pro nobis in his terris militantes adversus Satanam; tamen ratione statûs & conditionis sunt eo quoq; tempore in cœlis, etiam Christo teste: Angeli Eorum, (parvulorum quibus serviunt) IN COELIS semper vident faciem Patris mei, qui est in cœlis. Itaq; pars illa petitionis de cœlo, ad ipsos quoq; pertinet: & proinde terræ, non tantum cœlum illud ratione loci superum

superum, in quo etiam Sol, Luna & stellarum exercitus, Scripturâ teste, faciunt voluntatem Domini, opponitur: sed cœlestis insuper ille beatorum Angelorum status: qui dum in terris sua ministeria exequuntur, manent nihilominus in cœlis, alterius seculi conditione & maiestate, gaudio & beatitudine descriptis.

36. Concludimus ergo, cœlum Beatorum neq; creaturam esse, neq; absolutè ipsum creatorem Deum: sed esse principaliter creaturæ intelligentis cœlestem gloriam, sempiternamq; beatitudinem & felicitatem ex creatoris intuitu ortam. Inquis: *Obvertunt autem nobis illa vocabula: sursum, deorsum, illud quidem Deo, & in cœlo superato degentibus Angelis & hominibus; hoc autem nobis in hac terrâ versantibus, assignant.* Nihil te hoc moveat. Dudum enim respondit Athanasius contra Sabellii Gregales disputans, his verbis: *Discant igitur, sursum illud, & in alto esse non corporaliter duntaxat audiendum, sed NOVA RATIONE intelligendum esse. Quoniam illud dictum, quo fertur sublimis super omnes gentes: & illud item: Exaltabo te Domine; Rursus illud: Laudabilis & superexaltatus in secula: NON IN LOCO quopiam & in SUBLIMI constituerunt Dominum, neq; Dominum ab hominibus evehi describunt, aut ab aliis, qui laudibus eum extollunt, sursum extolli, sed MAIESTATEM invisibilis Deitatis sublimitatem vocant. Et is, qui dicit cœlum cœli Domino: Terram autem dedit Filiis hominum, non pro LOCO DOMICILII cœlum assortitur Domino; & hominibus terram, sed excellentiam Dei MAGNIFICENTIAMq; oculis subjicit, &c.*

Obiectio.

Responsio Athanasii.

37. Quare Cœlum sive Regnum beatorum definivimus æternam beatitudinem ac felicitatem: sed *πρώτως* & principaliter, quippe interim non negantes *δὲ δεύτερον* etiam denotare vel involvere aliquod *πῶς*, in quo Beati cœlites subsistant. Nullibi enim nequaquam sunt, sed reverà alicubi. Atq; hoc *πῶς* discretum esse à *πῶς* damnatorum necesse est: cum ingens hiatus inter sinum Abraham & infernum, constitutus esse dicatur à Christo *Luc. c. 16. v. 26.* Augustinus de triplici habitaculo mundi c. 1. *Tria sunt, inquit, sub omnipotentis Dei manu habitacula; Primum, imum & medium: quorum summum regnum Dei vel regnum cœlorum dicitur, imum vocatur infernus, medium mundus præsens vel orbis terra-*

Cœli beatorum descriptio.

rum appellatur. Et Ægidius Hunnius Tom. 1. Diss. Marpurg. diss. 43. tb. 29. ita scribit: Cælum internum significat habitaculum beatorum, quod ut infinitum aut immensum nequaquam est: sic à damnatorum loco distinctum & separatum esse, nec promiscuum fore cælum electorum & damnatorum firmiter statuimus.

38. Quale autem & ubi sit illud $\pi\alpha$ sive illud, cælum, determinare non possumus. Sic Hunnius in c. 12. post. ad Cor. Animas beatorum, inquit, in aliquo esse $\pi\alpha$ celesti, non inficiamur, verum ubi illud sit, ignorare nos profiteamur: Oculus enim non vidit, auris non audivit, & in cor hominis non ascendit. Esa. 64. & 1. Cor. 2. Interim probabile videtur, id ratione nostri sursum esse dici posse: cum multa id significare ac testari videantur Scripturæ loca, atque confirmat id ipsum ascensus Christi, qui ad $\pi\alpha$ quoddam superius factus est. Philosophi nonnulli distinguunt inter $\pi\alpha$ reale & imaginarium, alii vocant extrinsecum & intrinsecum. Quæ distinctio ad rem præsentem applicari sobriè posse videtur. Nam ut corpus primo die creatum erat in aliquo $\pi\alpha$, quod verò non erat aliquid ab ipso corpore diversum, ideoque intrinsecum vel imaginarium: quod intellectus concipit & sibi imaginatur, utpote quod hic & non alibi fuerit. Cælum quoque ultimum, totum hoc universum claudens & circumscribens est in aliquo $\pi\alpha$, non tamen in aliquo alio & à se distincto corpore. Et si aliquod corpus potentiâ divinâ elevaretur extra & supra illud corpus cæleste ultimum, illud rectè alicubi dicit Aristoteles, neque in tempore, neque in loco esse. Esset nihilominus in suo $\pi\alpha$, & respectu cæli altius eo ipso; Esset enim supra cælum exaltatum. Sic in novissimo die censorio, exustis & in nihilum redactis omnibus cælis, in aliquo $\pi\alpha$ erunt beati, in quo non erunt damnati: quod verò ut extensum & reale sit, necesse non est. Quid ergo prohibeat, quo minus beati in solo Deo sine loco vel UBI corporeo externo conservari queant, adeoque in $\pi\alpha$ non reali, sed imaginario existant.

Respondetur
ad argumen-
ta Becani.

39. His ita explicatis ac probatis, restat, ut Becani argumenta ab initio adducta videamus. Primum nobis objicit Autoritates humanas, Bedæ, Strabi, Alevini, Rabani &c. Illis opponimus Hiero-

Hiero-

Hieronymum & Basilium à Pererio allegatos, quorum autoritas facile cum illorum certat. Secundum sumit ex narratione Mo-
 sis, qui testari videtur, *cælum hoc aspectabile demum secundo die crea-
 tum, & quarto stellis ornatum fuisse.* Verum fallit & fallitur Jesui-
 ta: quandoquidem non dicitur v. 7. quod Deus materiam sive
 ipsam substantiam cœli creaverit, sed quod in illâ expansionem
 fecerit. Hugo, Lyra & alii hexameron Dei opus ita distinguunt,
 ut primum diem creationi, secundum & tertium Dispositioni,
 & reliquos ornatui tribuant. Si per creationem primo die fa-
 ctam, intelligatur creatio prima, quâ simpliciter cœlum & terra
 ex nihilo sunt condita, distinctio illa omninò admitti potest ac
 debet. Quandoquidem primo die Deus simpliciter ex nihilo vi-
 sibilia corpora creavit, illaq; sequentibus diebus distinxit, ordi-
 navit & ornavit, non tam creatione primâ quam secundâ. Quare
 secundo die non primum Deus cœlum creavit, sed primo die
 creatum distinxit à cæteris corporibus, separavitq; ac suo loco,
 nempe supremo, posuit ac disposuit; haud secus ac tertio die
 non primum creavit aquam & terram, sed creatas primo die se-
 paravit, & aquam in suum locum congregavit, ut postea terra
 suo quoq; loco apparuerit arida & habitabilis. Concedimus ergò,
 quod ante secundum diem non fuerit firmamentum, hoc est, ex-
 pansom, hoc est, nondum cœlum distinctum à cæteris corpori-
 bus, sed cum illis in confusâ massâ unum & conjunctum. Sic
 largimur, quarto demum die, Solem, Lunam & cætera astra fuis-
 se in firmamento posita, sed non ex nihilo creata: sed quemad-
 modum secundo diē germina, herbæ, arbores &c. sunt ex terrâ
 producta: sic quoq; astra illa sunt quarto die in firmamento, &
 ex ejus materiâ formata. Quare tertio omninò certum est, cœ-
 lum à principio non esse factum firmamentum, hoc est, expan-
 sum, sed demum secundo die: Inde verò non sequitur, illud
 primo die quoad essentiam non fuisse creatum: Cum distin-
 guendum sit inter ejus essentiam, & deinde essentiæ separatio-
 nem, & supra omnia expansionem: quæ demum secundo die
 facta est.

1. *Ad Autori-
tates huma-
nas.*

2. *Ad rationē
ex Mose de-
sumptam.*

40. Cæterum affert quoq; Becanus aliorum rationes. *Alij, Alia obje-
 inquit, ctiones ex*

2. Cor. 12. v. 2. inquit, ex aliis locis idem colligunt, ut ex illo 2. Cor. 12. v. 2. Scio hominem raptum usq; ad tertium cœlum. Nam Scriptura agnoscit triplex cœlum: Unum aëreum, alterum sydereum, tertium Empyreum, ad quod raptus est Paulus: & ex illo Psal. 113. v. 16. Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Ubi more hebræo vocatur cœlum cœli, quod est cæteris præstantius, & quasi alterius rationis: sicuti alibi dicitur, Canticum Canticorum, quod alia cantica multum excedit, & dicitur Deus Deorum Dominus, qui infinito intervallo superat alios Deos.

Respondetur
ad datas ob-
jectiones
1. ad locum
Apostoli.

41. Respondemus primum ad locum Apostoli 2. Cor. 12. v. 2. nihil ex eo probare posse Pontificios. Memorabile enim est, quod ait Paulus, non se meminisse aut scire, utrum sibi in corpore existenti, objecta sit visio illa, an verò animæ suæ à corpore aliquandiu separatæ. Verùm, si cœlum, in quod Apostolus est raptus talis esset locus, super sphaeras omnes aspectabiles, atq; totum firmamentum & cœlum cristallinum: sublata fuisset dubitandi causa, certog; statuisset, extra corpus eam visionem sibi esse commonstratam. Quandoquidem (ut colligit Hunnius in hunc locum) corpus ejus adhuc *Λυγρόν*, animale & infirmum, hujusmodi raptum subitaneum, qui in instanti fieret per innumerabilia milliaria, perq; tot obstantia corpora, facere nullo modo potuisset. Sin verò raptus ille non in instanti, sed quadam temporis successione factus esset, vix aliquot annorum spatio potuisset eò pervenire. Quæ verò sunt longè absurdissima. Verùm, utut sit, cùm certus sit Paulus, se in tertium cœlum esse raptum, incertus verò an totus corpore an animâ, an verò solâ animâ eò pervenerit, utique si sensisset cœlum hoc positum supra firmamentum, non potuisset etiam non sentire, ac scire, raptum corporis super aërem, & immensa cœlorum spacia factum fuisse. Hoc verò quia ignorat, & talis raptus non sine palpabili absurditate fingitur, cum D. Hunnio asserimus, cœli & Paradisi appellatione statum potius alterius seculi, quàm locum, supra omnes cœlos æthereos situm, in hac Paulinâ visione designari.

42. Deinde cùm allegat dictum Psalmi, qui juxta Hebræos est

est 115. fallit Sophista fallaciâ phrascos. In Hebræo enim est *Ad dictum*
 ליהוה שמים שמים quæ verba à Pagnino vertuntur: *Psalmi 113.*
Cælum cælum (inquam) Jebova est, terram autem dedit filiis homi-
num. Et : atablo; Cælum cælum (inquam) Domino (servatum est)
terram autem dedit hominibus. A Junio & Trevallio, Ipsi cæli cæli
sunt Jebova, שמים שמים terræ (quam) dedit filiis hominum.
 Quæ versiones quia cum textu Hebræo optimè conveniunt,
 ejusq; verum sensum exprimunt, manifestum est, quod locus hic
 & phrasis nullam habeat cognationem, cum istis, quæ allegan-
 tur à Becano, utpote: *Canticum Canticorum: Deus Deorum. De-*
inde retineamus vulgatæ versionis interpretationem: Cælum cæ-
li Domino: quandoquidem & ipsa nullam haberet convenien-
tiam cum istis adductis phrasibus. Si enim cum illis convenire
deberet, tum dicendum foret, non cælum cæli, sed cælum cæ-
lorum, ut Dominus (non Domini sed) Dominorum. Canticum
(non canticæ sed) canticorum. Deinde committit Becanus fal-
laciâ compositionis & divisionis. Nam si omnino illud poste-
rius שמים esset vertendum vel per genitivum singularis nu-
meri, cæli, vel pluralis numeri, cælorum, non tamen conjungen-
dum esset cum priore שמים sed cum ליהוה hoc sensu: Cæ-
lum Domino cæli vel cælorum servatum est, vel cæli sive cælorum Do-
mini est. Et tandem si vel maximè sensus & interpretatio Becani
obtineret, nulla tamen vera consequentia inde cælum Emphy-
reum probari posset. Cum ex ipso nihil aliud significaretur,
quàm (quod rectè beneq; Tilemannus Heshusius in hunc locum
observavit) hunc Dominum nostrum, quem in Ecclesiâ invoca-
mus, non habitare in templis, manu hominum factis, ut genti-
um Idola, sed cælum ipsum occupare, hoc sibi in sedem tutissi-
mam & perpetuam elegisse: atq; hunc Deum ubiq; adesse, de cæ-
lo præsentiam & potentiam suam ostendere, non esse inclusum
uni loco, ut alibi opem ferre non posset: Ut Ethnicus ille Dianam
irridet, quod quia occupata fuerit in partu Olympiadis, nascente
Alexandro Magno, templum suum Ephesinū in Asiâ non potue-
rit à conflagratione defendere: Eo enim die incensum fuit: tam
ineptum Numen non esse nostrum Deum: sed in cælo habitare,

ut omnia videat, omnibus adsit, omnes pios exaudiat, omnibus opem ferat, & nihil eum lateat, nihil ei sit impossibile &c.

43. Tertia Conclusio Becani est: *Per abyssum intelligitur aqua. Nam abyssus ut definit Boëthius, est copiosa aqua, ad cuius fundum non facile penetrari potest deorsum versus. Hinc sequitur in primo instanti creationis fuisse tria tantum corpora à Deo producta, nempe cælum Empyreum, terram & aquam: postea verò ex aqua factum esse aërem, ignem & omnes cælos mobiles.*

Abyssus.

44. Aquas terræ mixtas fuisse in principio & primo creationis instanti, quibus Spiritus S. postmodum incubuisse dicitur, concedendum omninò est eo sensu, cælum quoad substantiam, terram item & aquas, quoad substantiam productas, ita tamen adhuc commixtas fuisse, ut illud sine luce instar nebulae densissimæ terram circumdaret: ista nec sylvis nec montibus nec locis distincta jaceret: hæc ista undiquaq; ambirent, ut abyssum quandam tenebricosissimam & aspectu horrendam Spiritus S. appelleret. In Hebræo est vox אַבְיִס quæ latinè exponitur vorago, altitudo fundi expers, locus multarum aquarum & ipsa aqua multa, immensa & profunda. LXX reddunt ἀβυσσος à βυαρος pro βυθος fundum, ut sit idem, quod sine fundo, carens fundo, immensæ altitudinis seu profunditatis: vel, ut alii derivant, à βύω tegeo, aperio & ex particulâ intendendi, ut sit locus, qui à multitudine aquarum operitur. Unde Boëthius ex Basilio; *Abyssus*, inquit, *est copiosa aqua, ad cuius fundum non facile penetrari potest deorsum versus.* Et Augustinus super Ps 41. ait: *Abyssus est profunditas impenetrabilis & incomprehensibilis: & ferè dici solet in aquis.* Transfertur hinc ad alias res ob similitudinem quandam. Sic abyssus vocatur immensæ calamitates, sive multitudo malorum, in quibus tanquam in abyssu seu profundâ aquâ pereundum est hominibus. Psal. 42. & 71. Sic ipse Infernus vocatur abyssus, eò quod nunquam impleatur ante novissimum diem Apoc. c. 9. 11. 17. 20. Immensam quoq; Dei sapientiam & occultum ejus judicium vocat scriptura abyssum: quia sicut abyssus profunda est, ut conspici & penetrari nequeat: sic & illa pervestigari nequeant ψ. 36. Judicium tuum רַבְּרָא אַבְיִס multa.

45. Hoc autem loco apud Moysen non sumitur translato pro infer-

inferno malorum Dæmonum: in quo terra jacuerit demersa primitus, ut Origenes putavit: sed propriè tum pro loco aquarum, tum pro ipsâ copiosâ & profundâ aquâ, sive materiâ humida & aquea & velut nebulosa, quæ densius coacta in Elementarem aquam verti posset, magis verò tenuata in aërem vanesceret. Unde Chaldaus reddit, *super faciem aquarum*: & Moses hoc ipso versu *aquas* vocat. Sensus proinde Mosi est: Terra illa informis & rudis non solum vasta erat & inanis, sed & sub immensâ ac profundissimâ aquarum sive materiæ aqueæ vi ac voragine, simul à Deo creata, conclusa & tenebris densissimis involuta latebat, nec uspiam eminebat, donec tandem ob usum rerum creatarum Deus lucem creavit, & aquam totam jussit congregari in unum, quod postea mare appellatur, juxta *Psal. 32. & Prov. 8.* Atq; huc respexisse Apostolus videtur *2. Pet. 3.* inquit, *quod cæli iam olim fuerint ac terra ē* *ἡ δὲ γῆ ὕδατι καὶ δι' ὕδατος συνεστῶτα τῷ τῷ θεῷ λόγῳ* *ex aqua & in aquâ consistens Dei sermone.* Cui sententiæ etiam suffragatur Lutherus, qui *com. lat. sup. Gen. p. 2. a. & in Tom. 4. Jenens. Germ. p. 4.* ita explicat: *Die Erde war bedeckt mit der Tiefsel welche er hernach heisset Wasser/ das ist eine feuchte dicke Luft gewesen/ gleich obs eine Wolcke were/ in dem lag die Erde.* Rungius in hunc locum scribit: *Abyssum* vocat totam istam molem creatam obscuram, ingentem & impenetrabilem, vel ipsas aquas, quibus tum temporis tota terra immersa fuit.

46. Atq; hujus doctrinæ umbram quasi quandam imperfectam & multis modis contaminatam habuisse videtur Anaximander & Diogenes forte per manûs ab antiquis traditam: Dixerunt enim, omnem locum, qui terræ sit, principio humidum fuisse, & aquâ repletum: Postea v. Solis ardore exiccatum, plurimamq; ejus partem in vaporem abiisse; eam autem quæ remansit, mare constituere, adeoq; marinam aquam esse reliquias primæ humiditatis. Prorsus autem falsi sunt Anaxagoras, Metiodorus & alii, qui putarunt mare esse quendam veluti sudorem, quem terra, cum vi Solis incalescit ex se fundat, ideoq; salsum, quia sudor salvus. &c. Quem errorem satis refutat Moses, dum dicit, terram primitus planè aquis fuisse immersam, antequam Sol esset.

Anaximanderi & Diogenis opiniones.

*Quantitas
aquarum
primum
creatarum.*

47. Quantitatem verò harum aquarum licet nonnulli determinare velint, nos tamen tacente scripturâ nihil temerè affirmamus. Cajetanus censet, majorem tunc fuisse aquarum vim ac copiam, quam tempore diluvii, quo quindecim cubitus omnes terræ montes excessit. Imò aquam decuplo ampliorem opinatur fuisse, quàm terram: quia nimirum tanta sit naturalis aquæ proportio ad terram. Beda verò affirmat, totum illud spacium, quod nunc est expansissimum, ubi jam sunt regiones aëris & nubes coelestes, plenum fuisse aquâ sive materiâ humidâ: Quod probabile videtur etiam ex antea allato dicto 2. Pet. 3. v. 4. 22. ex Gen. 1. v. 6. ubi Deus fecit & posuit firmamentum in medio aquarum, ut dividat aquas ab aquis.

Becani opinio de tribus primis corporibus refutatur.

48. Concedimus ergò per *abyssum* intelligi *περὶ πύθος* voraginem aquarum sive in aquis, sive humida materia: Quod autem Becanus addit & concludit, *in primo creationis instanti fuisse Triâ* tanquam corpora à Deo producta, nempe coelum Empyreum, terram & aquam: postea verò ex aquâ factum esse aërem, ignem & omnes coelos mobiles, per omnia concedi nequit. Quandoquidem primum coelum Empyreum dari, firmissimis adductis rationibus negavimus. Et dic sodes, quæ esset *οὐρά* *Περα* Gen. 1. v. 1. per terram Moſen intelligere terram, aquis circumdatam, & cum eis mixtam, ex quibus postmodum terra distinctè prodire jussa, per coelum autem quoddam statim perfectum, imò perfectissimum? Deinde aërem ex aquâ esse conditum, quandam quidem habet probabilitatem; sed an ita reverâ factum sit, admodum est incertum: magis probabile videtur, corpori illi humido, quo terra circumdata fuit, aërem admixtum & inclusum fuisse. Quibus etiam persuadebit Becanus, ex aqua ignem esse conditum, quippe qui illi totus contrarius est? aër cum igne affinitatem habet quandam, proinde ex ipso ignem provenisse verbo Dei longe probabilius est. Neq; coelum ex aquâ tanquam ex materiâ fuit productum, sed quia primo die quoad essentiam fuit ex nihilo in massa illâ indispositâ creatum, secundo postmodum die, ut diximus, ex aquis sive ex corpore isto humido fuit eductum, expansum & sic distinctum. Hactenus de primo creationis instanti.

DISPUTATIO. V.

De

RATIONE ET CONDI-
TIONE INDIGESTÆ MOLIS
COELI ET TERRÆ IN PRIMO PRIMI
DIEI INSTANTI CREATÆ.

Respondente
PETRO
THOMÆ
Itzehoâ
Holsato.

CONTINUATIO.

Cum Deus in primo creationis instanti, indigestam molem, quam **אֶרֶץ וְשָׁמַיִם** coelum & terram vocavit, creasset, ad illam perficiendam & ornandam progressus est ipso primo die & unâ cum indigestâ illâ mole coeli & terræ creavit lucem; Secundo die fecit firmamentum in medio aquarum. Tertio, discooperiendo terram, aquas in unum locum congregando, & in terrâ ita coopertâ produxit plantas. Quarto in firmamento, & ex eo, sive ejus materiâ creavit Solem, lunam & stellas. Quinto pisces & aves. Sexto, animalia terrestria & homines. De singulis ordine.

1. Ubi initio repetendum & notandum, solâ fide, non ratione in hoc creationis negotio versari oportere. Quare probè attendenda sequentia. 1. ipsum agens, quod Deum esse novit quidem ratio; sed esse **אֱלֹהִים יְהוָה** sola fides docet. 2. In-
Solâ fide in negotio creationis verisandum esse.
fin ita

finita ejus potentia, quam etiam ratio asserit. *Rom. 1. vers. 20.* fides verò addit, quod possit *πάντα ποιῆσαι, ἐκ τῆς οὐσίας ὧν αἰτῶμεθα ἢ νοῦν* *Eph. 3. v. 20.* 3. Ejus in agendo libertas, quā illam vel ab æterno vel in tempore exereret. In hac quid fecerit, ratio ignorat, fides revelat. 4. Actionis subjectum, NIHIL fuisse, ex quo primum ENS produceret extra se, ratio, sed valdè obscurè, & non nisi aliunde instituta & informata, assequitur: fueritne verò tale, cui indita potentia, quā ad variarum formarum disponderetur receptionem, an planè ad illud indispositum, an verò omnia simul in esse perfectio producta, minimè: Atque sic 5. Ordo in agendo, quem in sextiduo versatum fuisse itidem non attingit.

2. Ex his patet veritas ejus, quod dicit Scriptura *Hebr. 11. vers. 3.* Fide nos intelligere *κατὰ τὴν οἰκονομίαν* (velut per membra composita, optimè sine ullo hiatu & confusione connexa, quæ est vis verbi *1. Cor. 1. vers. 10. Gal. 6. vers. 1.*) *ἀπὸ τῆς ἀρχῆς* *ἡμεῖς* *ἔχοντες* *τὴν πίστιν* *ἐν τῷ* *Χριστῷ* *Ἰησοῦ*. Loquitur de certâ fidei formâ & cognitione distinctâ, quâ firmiter citra dubitationem statuimus, ex nihilo creatum esse mundum, & quidem certo tempore. Per *ἀπὸ τῆς ἀρχῆς* enim intellige id, quod certo tempore esse cœpit, *ἐκ μὲν Πανουργίας*.

*Mandas an
potuisset ab
æterno à Deo
creari.*

3. Nemini autem mirum videbitur asseri etiam ab æterno à Deo mundum potuisse produci: id siquidem neque ex parte creaturæ neque ex parte Creatoris involvit repugnantiam. Non Creatoris, cū sit omnipotens, quod negat, qui ab æterno ab eo aliquid posse produci, negat. Non creaturæ, quæ nec propterea improductam haberet essentiam, nec æterna hæc foret per intrinsecam necessitatem. Rei enim productio ab æterno duobus potest intelligi modis, uno, ut sit ab æterno per intrinsecam necessitatem: Sic ut omninò repugnet eam fieri in tempore, quo sensu Filii Dei generatio est ab æterno: alio modo absque necessitate simpliciter, sed solum ex libertate causæ volentis eam ab æterno producere, adeò ut simpliciter & extra divinum illud beneplacitum, possit etiam non esse ab æterno. Ipsa electio facta ab æterno est liberrima Dei actio, volitio,

litio, mundum aliquando esse itidem; cum & potuisset non eligere, non velle. Similiter & omnipotenter cum summâ libertate etiam extra se aliquid produceret, cui tamen simpliciter essentia improducta & intrinseca existenti ab æterno necessitas non competeret, cum & non produci potuisset, & non esse ab æterno. Eodem modo & reliquæ, quæ videntur, repugnantia, facile declinari poterunt.

4. Certum ergo est ac manet, fide nos tenere, in tempore omnia esse creata & quidem sex dierum spacio. *Prima die facta est lux*, dicit Beccanus. *Sic enim scribit Moses cap. 1. Genes. dixitque DEUS: Fiat lux: & facta est lux &c.* Verum opera primæ diei integrè Moses ita describit: *In principio creavit DEUS cælum & terram. Terra autem erat desolata & inanis: tenebræque erant in superficie voraginis, & Spiritus DEI agitabat sese in superficie aquarum. Dixitque DEUS, sit lux, & fuit lux, viditque Deus quod esset bona, & divisit Deus lucem à tenebris, vocavitque Deus lucem diem, & tenebras vocavit noctem, fuitque vespéra & fuit mane dies unus.*

Quæ sint opera primi diei.

5. Ubi initio notetur, quod quidam principium hoc, in quo cælum & terra sunt condita, à primo die distinguunt, sequentes (ut ajunt) Basilium & Hieronymum. Et si ipsam textus consideremus literam, non aliter statuendum videtur, cum lux post principium facta, demum vera fuerit diei causa, ut opus in principio creatum, extiterit quidem in illo, non tamen in eo sit creatum. Verum ut ut sit, simplicissima vocis **אֶרֶץ** interpretatio est, ut dicamus Moysen loqui de principio temporis, ante quod nullum aliud tempus fuerit, sumatque de principio rei creatæ, ut designet eo primo temporis puncto prima mundi fundamenta jacta esse, sicut Scriptura loquitur Ephes. 1. & ante hoc, videtur cælum & terram, nihil fuisse creatum. Rungius in hunc locum. Et rectè Pareus: vult significare Moses, nec tempus semper fuisse, aut esse cœternum DEO, sed aliquando cœpisse esse & fluere in primo creationis momento: nec mundum hunc infinitis retrò seculis per-

An principium in quo cælum & terra creata sit distinctum à primo die.

lis perpetuū extitisse, ut Ægyptii & Philosophi aliqui fabulantur, sed cum primo temporis puncto conditum, in spacio sex dierum perfectum esse: Idem quoque sentit Becanus, quando in principio cap. 3. scribit: *Postquam DEUS in primo instanti creavit cælum, terram & aquam, voluit paulatim ea ornare: itaque post primum illud instans EODEM tamen DIE, fecit lucem, nempe post duodecim horas à creatione cæli & terræ, ut infra dicetur.*

Terra in primo creationis instanti qualis fuerit.

6. Cæterum terra in primo creationis instanti producta, duobus describitur epithetis. תהו ובהו LXX reddiderunt: ἀόρατος & ἄκαταστατος: quam versionem Augustinus ex parte secutus est lib. II. de Civit. Dei cap. 32. *Terra autem erat invisibilis & incomperta.* Quamvis rectius ἀκαταστατος per inelaboratum, impolitum & imparatum posset transferri: Verum genuinam vocabulorum indolem minus hæc versio assecutavideretur. Chaldaus vertit יריקניא צריא vasta & vacua. Targum Hierosolymitanum latius pro more suo hæc deduxit & explicavit:

תהו יבהיה יצרומן בני אנושא יריקניא מכל בעיר
Id est: *vasta erat filiis hominis, & vacua omni bestie.* Et si primas vocum radices effodere & perscrutari libet, videbimus תהו à תהו sive תהו determinavit, designavit, desinivit, expullulare, ut & Forsterus in Lexico deduxit, ut ita surculus in contrariam partem, per Antiphrasin ut vocant, flexus indeterminatōis denotationem producat & progermine: quia fuit moles indigesta & inordinata, nulla tunc erat locorum distinctio, nulli montes, viæ, valles, ut B. Lutherus in Genesin est commentatus. Abenezra התהו שנין בו ממש in quo non est aliquid.

7. Schindlerus in Lexico Pentaglotto ad Chaldaicam radicem תהו stupuit, miratus fuit, refert, secutus R. Salomonem in Commentario. Ad tres autem res denotandas præcipuè adhibetur. 1. Solitudinem & vastitatem, ubi omnia sunt inordinata & indigesta Psalm. 107. vers. 40. Job. 26. vers. 7. significat.

cat. Ita etiam תורה formæ accidentariæ notat *σέησις*, *Deus* 32. vers. 10. Job. 12. vers. 25. Esa. 45. vers. 23. 2. in naturam adverbii frustra seu inordinate degenerat. Esa. 45. vers. 18. & 49. vers. 4. 3. Idola & Numina commentitia designat extra præscriptum verbi Dei & ordinationem divinam, mentes & conscientias attrahentia, confundentia, & perturbantia. 1. Sam. 12. v. 21. c. 22. v. 23. Esa. 29. v. 21. c. 41. vers. 29 c. 59. vers. 4. Forsterus in Lexic. pag. 901. qui etiam addit locum Esa. 44. vers. 9. In quo potius de Idolorum fictoribus dicitur, quod sint תורה Quo nomine perindè id dici pater, quicquid ordinis est expers, eodem destituitur, ab eodem recedit.

8. Deinde בנה *adificavit, extruit, enascitur*, cui contrariam habet significationem & denotat inædificationem, seu inædificatam quandam molem. Tribus tantum locis socio suo תורה stipatum invenitur Genes. 1. vers. 2. Esa. 34. vers. 11. Jerem. 4. vers. 23. Si autem generaliter res intueri voluerimus, non invenienter videbitur תורה per indeterminationem ad species singulas: quæ species in informi quasi & materiali hac mole per formam nondum erant distinctæ. בנה per inordinationem ad sua loca propria, qua nondum singulis coelo, elementis, animantibus, plantis & reliquis propria erant loca distributa, explicari. I nunc, & tecum dic, consentire Mosen, quicumq; omnia initio, & quidem primo creationis instanti, in illâ, quam hodiè habent, perfectione creata somnias.

9. Anxium verò hic est & sollicitum ingenium humanum, Cur Deus primùm terram cum tantâ desolatione & vacuitate, & non potius simul & semel omni ex parte perfectam condiderit. Respondemus, potuisse Deum id facere potentiâ suâ absolutâ, modo voluisset, nemo sanæ mentis inficiabitur. Non igitur voluit. Cur autem non voluit? Respondemus: Quis mentem Domini cognovit? Dices mihi cur non citius ipsum mundum creare voluerit? Dices, cur non omnia simul & semel uno momento, uti potuisset, sed sex dierum spacio, creaverit Deus? Nimirum in divino beneplacito imper-

Cur DEUS
terram in
tantâ desola-
tione primùm
condiderit.

*Ambrosii re-
sponsio.*

*Chrysostomi
responsio.*

*Cur Deus cœ-
lum & terrā
initio ita con-
diderit, ut o-
mnia essent
confusa.*

scrutabili hic nobis tandem quiescendum. Interim non pla-
nè abs re erit, annotare D. D. Ambrosii & Chrysostomi pias me-
ditationes. Ambrosius, inquit, primò vastam condere, postea ve-
nustam terram voluit: ne in creata & sine principio crederetur, si spe-
cies rerum velut ingenerata ab initio, non postea addita, viderentur.
Chrysostomus ait: Quoniam terra est nutritrix & mater nostra, & ex
eā facti sumus & educamur, ipsa i. nostra patria est & commune se-
pulchrum, & innumeris per eam bonis fruimur: ideo, ut ne homines
ob usus necessitatem, plus quam dignum est, eam venerentur, Moses
ostendit primum eam rudem & absq. formā: ut ne beneficia terræ & tel-
luris nature impotes, sed ei tribuas, qui illam ex nihilo, ut esset,
creavit.

10. Eodem modo respondendum esse arbitramur illis, qui
otiosè quærunt: Quare cœlum & terram Deus in principio sic con-
diderit, ut essent omnia inter se confusa, informia, indigesta & imper-
fecta: cum potuisset statim cuncta creare perfecta. Nam et-
iam huic quæstioni uno verbo satisfieri posset, ut humana ra-
tio compescere, nec Deo obloqui vel rationem factorum ejus
superbè inquirere jubeatur, tamen cum informis illa cœli &
terræ materia, confusa indigestaque rerum moles gloriam o-
mnipotentis Dei obscurare nonnullis videatur, non abs re
erit, omnem infirmitatis & impotentia suspicionem à Deo re-
move, & verbo divino consentaneas afferre rationes, cur non
omnia statim perfecta & absoluta fecerit.

11. Sanè, si Deus à creatâ illâ rudi ac indigestâ mole deces-
sisset, hoc nunquam ad perfectam & absolutam formam perdu-
xisset, aliquid forsan roboris haberet objectio: Verum quia
continuata operâ statim ex eadem mole informi res formosissi-
mas effinxisse Deum, testatur Moses, nullius momenti est so-
phisma. Conjunge igitur primordium rerum creatarum,
cum mox consecuto ejus complemento, & nullius amplius in-
firmitatis vel impotentia apparebit locus. Pulcherrima omni-
um rerum digestio ac ordinatio Deum omnipotentem esse et-
iam num loquitur: quod autem illa facta sit ex materiâ rudi

ac indigesta, non *ad vana* vel infirmitatis argumentum, sed divina *Adonias* & beneplaciti demonstratio fuit.

12. Si omnino rationes insuper assignanda sint, damus primo ex parte Dei; Deinde ex parte hominum, ac tertio exempla sive similia, quæ adhuc in naturâ extant, & tantum abest, ut impotentia Deum arguant, ut potius Deum omnipotentissimum demonstrent.

13. Quod Deum attinet, 1. Summa & prima ratio est ipsius voluntas, Deus ergo initio rudem indigestamque molem condidit: quia sic voluit. Nam quæ Deus voluit, & sicut voluit, ita omnia fecit, liberâ videlicet voluntate, quæ sibi à nullo, cum nihil quicquam extaret, necessitatem imponi patiebatur.

2. Huic operi Dei, ut sic, & non aliter fieret, ipsa æterna Dei sapientia præfuit, quæ ineptissimo conatu ad reddendam stulto hominum iudicio operum suorum rationem deposcitur. An tu o homuncio! abyssum sapientiæ divinæ exhaurire te posse

persuasus es? vel an tu ipse sapientiâ Dei sapientior, quæ discrete testatur, se fuisse Architectum illum, per quem Deus cælum, terram, maria & quæcunque in eis sunt, fecerit, *Proverb. 8. v. 30.*

3. In utroque Dei potentia æquè elucet. Creare aliquid ex nihilo extra controversiam est opus solius Dei proprium, quod nemo negabit. Sed si ex materiâ informi ac indispositâ producat res, potentia divinæ putant quidam aliquid decedere. Sed hic metus est de nihilo. Utrumque enim tam proprium est solius Dei, ut neutrum ab alio quicquam præstare queat.

Da mihi aliquem, sive Angelum sive hominem, qui ex rudî materiâ, qualis illa primæva fuit, res ejusmodi præstantes efformet, & mox dabo tibi, qui etiam cælum & terram ex nihilo producat. Accerse etiam omnes, si qui sunt & quid possunt, Gentilium Deos, & jube ut alterutrum faciant: Certus sum,

neutrum possunt. Unus igitur idemque manet Deus, qui solus rudem molem ex nihilo creavit, & solus cælos extendit.

14. Deinde ratione nostri plures etiâ quam una suppetit ratio. 1. Non simul & semel omnia produxit Deus pariter ex nihilo:

sed

sed placuit ipsi materiam informem præexistere, ut constaret nobis, quæ proxima cujusque rei creatæ esset materia: pisces producos novimus proximè ex aquis: Homo, quoad corpus, ex humo suscitatus est: Anima verò à Deo immediatè inspirata: & sic habendum de reliquis. 2. Ut inde perspiceremus, omnia, quæ creata extant, non fortuito ita evenisse, sed singula singulari Dei consilio suum locum sortita esse. Cum enim rudis moles tanquam rerum secundarum materia extaret, Deus adhuc sex dies integros in digerendo & disponendo insumpsit, ut hinc peculiarem Dei providentiam circa creata singula intelligamus, eorumque adhuc naturam ac ordinem non minori curâ ac diligentia conservari. 3. Ut hoc exemplo admoneantur, qualia sint plerunque principia operum Dei: quod primo soleat ponere tenue aliquod principii rudimentum, post incrementa sensim largiri, donec tandem ad umbilicum rem perducatur. Ex imperfectione enim id quod perfectum est, ex contemptu gloriosum, ex profunditate sublime, ex infirmitate firmissima, ex deformitate formosissima verbo potentia suæ evocat, & illustri tandem loco constituit.

15. Tertio eundem adhuc modum in naturâ observare possumus, qui tamen vel maximè facit ad gloriam & potentiam divinam amplificandam. Ita semen in terræ gremio absconditum latet, unde progressu temporis procera nascitur arbor. Semen illud quid aliud est, quàm materia informis, ex quâ Deus insigni (ut sic dicam) naturæ miraculo primò germen aliquod elicit, quod vix è terrâ prominet. Postea in justam arboris proceritatem, ramis & frondibus ornatam, excrescit. Quis sanus hæc ideò aspernaretur, quod arbor non ex nihilo oriatur, sed ex semine efflorescat: quin potius semen illud evidentius præbet potentia Dei hominibus conspicuæ argumentum, quàm si arbor immediatè ex nihilo orta esset, ubi non tam evidenter in cognitionem potentia divinæ deduci potes. Si hæc nondum sufficiunt, temetipsum microcosmum cum toto mundo confer. An tu proximè ex nihilo extitisti, vel si
rem

rem secus se habere nosti, formationem tui in utero materno parvi facis? Certè Sancti Dei homines incomprehensibilem illam Dei sapientiam adorarunt, quam in formatione horum corporum animatorum in utero materno declaravit. Ita *Job. cap. 10. vers. 11. Nonne sicut lac fudisti me, & tanquam caseum coagulasti me? cute & carne induisti me, ossibusq; & nervis texisti me. &c.* Et Propheta ac Rex David *Psal. 139. vers. 14. & seqq. Celebro mirabilia opera tua: Non celata est vis mea tibi ex quo factus sum in abditis: Artificio confectus &c.* Quare, ut concludam, tam totius mundi fabricationem, quàm hominis *μικροκόσμος* formationem potius devotè adoremus, quàm scrupulosè & parum religiosè investigemus.

16. Contrarius verò hic nobis est Keckermannus, & hanc nostram sententiam in Scripturis Canonicis nullum habere fundamentum, imò eisdem repugnare scribit. *lib. 1. Syst. Theol. cap. 6. Can. 4.* cum primis autem urget, repugnare hoc naturæ Creatoris, qui sit Autor perfectionis & ordinis, non confusio- nis: proindeque nihil producat confusi, nihil inordinati, nihil imperfecti. Verum enim verò, nos plus tribuimus claro textui Mosaico, quàm cœcæ rationis discursibus. Deinde rectè distinguitur inter ipsum *fieri & factum esse*. Quando res aliqua jam est facta & absoluta, & tamen caret debitâ perfectione, ordine ac bono, tum inde naturæ creatoris perfectissimæ detrahi potest. Quando autem res adhuc est in fieri sive operando Creatoris, tum non necesse est, ut sit statim perfecta & planè elaborata. Hoc enim dependet à liberrimo arbitrio Creatoris, qui fecit omnia, prout vult, teste Scripturâ. Exemplum manifestum habemus in creatione ac formatione hominis: qui non unâ actione perfectè fuit à Deo conditus, sed successive & certo ordine. Primum enim ejus corpus ex limo terræ fuit efformatum, postea ei anima inspirata, & ob hanc successivam creationem corpus primum erat exanime atque sic imperfectum, neque tamen ob id quicquam naturæ vel creatoris vel creationis derogatum est. Sic nostra renovatio est novi

*Keckerman-
nus refuta-
tur.*

cordis creatio, nec tamen, quia creatio, ideo perfecta est: utpote quæ hic saltem inchoatur & in fieri est, ibi verò in alienâ vitâ consummabitur, ac plenum absolutumque esse consequetur.

Keckermannus abutitur loco Sap. xi.

17. Pro se etiam Keckermannus allegat dictum *Sap. xi.* ubi disertissimè dicitur, *Deum omnia creasse in numero, pondere & mensurâ*, id est, distinctissimè & ordinatissimè. Unde porro arguit: *Quod si omnia sic creavit, necessario sequitur, nullum chaos creasse: quia chaos non est in pondere, nec in numero, nec in mensurâ.*

Responsio.

Sed eodem modo respondendum est, quo ad præcedens argumentum, textum nimirum loqui de Operibus Creationis jam absolutis, & quatenus sunt in esse perfectio, non autem absolvendis, & quatenus adhuc sunt in fieri: quale opus cum esset prima moles, ideo à Mose ante plenam sui efformationem rudis, indigesta & inexculta, sine omni Creatoris injuriâ, rectissimè dicitur.

An moles indigesta apud Mosén fuerit materia prima Aristotelis & Philosophorum. Merceri opinio.

18. Alii verò nimium annihilantes molem primigeniam, contendunt per *אֶרֶץ* subindicari materiam primam, de quâ Physici & Metaphysici subtiliter & pro suo instituto accuratè disputant: Unde dicunt, quod *אֶרֶץ* sit materia illa prima, informis, Græcis *ὕλη*, attamen ad recipiendas formas omnes apta: *אֶרֶץ* autem sit forma nondum aptata materiæ, appetens tamen eam, & cuilibet materiæ ex æquo aptabilis. *Mercerus in vers. 2. cap. 1. Genes.* Verùm 1. quis sibi persuaderi patiatur, Mosén qui Historicum egit, & promiscuæ plebi scripsit, tam subtiliter philosophari de materiâ primâ, quæ est res exilis, cogitatione & animo comprehensibilis, carens omni formâ, & ab acutissimis Philosophis vix satis accuratè explicata, adeò ut quidam eam hodiè planè negent? 2. Cum ipso textu & omnibus circumstantiis pugnat, quod moles primigenia fuerit sine formâ: cum mentio statim fiat abyssi & aquarum. 3. Ipsum terræ elementum ab initio esse creatum testatur *Ps. 102, vers. 26. Tu Domine initio terram fundasti.* Nisi autem in principio statim creata esse statuatur terra, quatenus ratione

sub.

substantiæ consideratur, non apparet ex Mose, quando illa
tandem creata. Tertio enim die, uti quidam obijciunt, non
creata est terra, sed Deus dixisse legitur, ut appareret sive pro-
mineret ex aquis arida sive terra.

19. Nec obstat Sap. 11. vers. 18. Creavit Deus orbem terra-
rum ex ὕλης ἀμορφῆς ex materia invisâ seu informi. Si enim di-
catur invisâ, nihil contra nos: quia obruta densissimis tenebris
& aquis profundissimis immersa: erat enim ἀμορφῆς sive in-
visibilis. Si verò *informis* redditur, distinguimus inter formam
substantialē ac internam, & inter formam accidentalem sive ex-
ternam. De hac loquitur sapiens, nos verò de illâ. Unde Hu-
go de S. Victore l. 1. de Sacram. p. 1. cap. 4 eleganter inquit: *Informem*
posse appellari, quod in confusione & promixtione quadam sub-
sistens, nondum hanc, in quâ nunc cernitur, pulchram & tamq̃ d. s. posi-
tionem & formam accepit. 1) n. Doct. Meisnerus parte primâ
Philosoph. Sobrie S. et. 3. cap. 3. quest. 3. dicit: *Molem primæ diei non*
caruisse omni formâ, sed tantum completâ & perfectâ, omnibusq; nu-
meris absolutâ, cujus solius respectu ἀμορφῆς vel informis dici-
tur. Quod verò de formâ duntaxat externâ intelligendum
esse existimamus, cum forma substantialis neque magis neque
minus, atque sic neque (propriè loquendo) perfectio neque im-
perfectio ei tribui posse videatur.

20. Cæterum moles illa informis, tota tenebris immersa
jacebat. Sic enim ait Moyses: וְחֹשֶׁךְ עַל-פְּנֵי הַהוֹרֹת
vox חֹשֶׁךְ descendit à radice הַהוֹרֹת obscuratus, obtenebratus est,
sine lumine fuit, cœcutiit *Esa. 13. vers. 11.* חֹשֶׁךְ obscuratus est Sol
in ortu suo. Hinc nomen חֹשֶׁךְ obscuritas aeris, tenebræ, ca-
ligo. Denotat itaque Moyses, quod abyssus & terra abyssu im-
mersa, imò tota illa moles indigesta fuerit obscura, & densissi-
mis tenebris involuta jacuerit horrida, sicut noctu in tenebris
omnia horrent; Donec tandem luce creata Deus conspicuam
faceret molem illam primigeniam: Atque hæc est simplicis-
sima & verissima sententia, quam & ipsa sacra Scriptura alibi
diluc.

dilucidiores facit. *Hiob enim cap. 38. vers. 9. dicit, quod Deus Posuerit nubem vestimentum ejus, & caligine illud quasi pannis infantie involverit.* Et Apostolus adhuc clarius affirmat. 2 Cor. 4. 6. *quod Deus jusserit de TENEBRIS lucem splendescere.* Et Epistola ad Ebr. 11. vers. 3. dicitur, *quod sint ex non apparentibus facta, quæ cernimus.*

Varia quæstiones de tenebris.

21. *Varia autem variorum de his tenebris sunt ut opiniones, ita & quæstiones: nimirum quis fecerit illas? quid fuerint? ubi fuerint? quando cœperint? quamdiu duraverint? an in iis habitaverit Deus ante conditam lucem? & id genera curiosa magis, quam ad ædificationem facientia.*

Manichæorum & Marcionitarum error.

22. *Manichæi & Marcionitæ olim tenebras æternum quoddam principium sive Numen constituerunt, teste Epiphanio, putaruntque esse malas potestates sive Cacodæmones, idque ex eo errore, quia fingebant duo principia æterna contraria. Sed præter & contra Scripturam, uti illum errorem B. Patres, & cum primis Augustinus, satis refutarunt. Hebræi nonnulli per tenebras intellexerunt ignem Elementarem, sed imperitè. Cum enim ignis lucidus sit, qui tenebræ esse vel dici possint? Basilii & Theodoretus dixerunt esse privationes lucis cujusdam supercœlestis & inaccessibilis, in quâ Deus & Angeli habitaverunt ante creationem mundi. Quando igitur cœlum à Deo creabatur & interponebatur inter lucem illam & indigestam molem aquæ & terræ, hinc ortas esse tenebras. Cœlum enim, quia sit corpus continuum & solidum, opacasse omnia sub se contenta, & ademisse moli isti terrænæ & aquæ lumen illud supercœleste. Sed neque hæc opinio caret absurditate, ut id demonstratur à Pererio Com. super Genes. cap. 1. pag. 17. d. 59. & D. Gesnero super Genes. d. 1. quæst. 11. Summa hæc est. Lux illa supercœlestis aut fuit spiritualis aut corporalis. Si corporalis, non potuit non in aliquo corpore inherere. Ante cœli autem & terræ creationem nullum fuit corpus. Quare si fuit illa lux ante primum creationis instans, in illo instanti & principio non fuit cœlum & terra creata, sed ante illud: Quod est contra Mosen &*

Hebræorum quorundam opinio.

Basilii & Theodoretii sententia.

Et illa rejicitur.

alia

alia manifesta Scripturæ dicta. Si spiritualis, quæ à cœlo, quod est corpus, potuit impediri? Deinde hic nobis sermo est de tenebris non spiritualibus, sed quæ corpori adjacent, quæ ad illud divinæ Majestatis jubar nullam habent analogiam.

23. Nos igitur vestigia S. Scripturæ & Orthodoxorum Ecclesiæ Doctorum præmentes, dicimus & statuimus, primævas illas tenebras non fuisse rem quandam positivam vel substantiam à Deo creatam: sed defectum & absentiam, imò meram negationem luminis, quod postmodum, dicente Deo, illuxit, secundum illud Apostoli, 2. Corinth. 4. vers. 6. Sic exempli gratia, silentium non est res positiva, sed ubi non est sonus, dicitur silentium, adeoque mera est negatio soni. Sic nuditas, quæ cum nascimur, non est res, sed quia non adest tegimentum, dicitur nuditas. Eodem modo caligo hæc non fuit aliquid positivi, sed quia deerat lux mox creanda, illius respectu ita dicitur, in se verò nihil fuit. Rectè ergò D. Doct. Meisnerus part. 1. Phil. Sobr. sect. 3. c. 3. q. 2. inquit: *Tenebræ, quæ præcedebant primam lucem, non erant aliquid privativum, cum omnis vera privatio præsupponat habitum, sed potius negativum, b. e. nihil, ita ut lucem è tenebris effulxisse, nihil sit aliud, quam è nihilo creatam esse.*

Primæve tenebræ quid fuerint.

24. Hinc itaq; patet, prorsus inutiles esse quæstiones 1. *Unde orta illæ tenebræ?* perinde namque est, ac si quis quæreret, unde sit silentium? cui rectè respondetur, quia nemo fuit locutus. Sic tenebræ erant: quia Deus nondum fecerat lucem. 2. *An sint creatæ?* Cum creatio sit substantiarum & rectorum positivarum. Tenebræ verò post creatam lucem sint privatio lucis: ante verò mera negatio illius. 3. *Qualem habeant causam efficientem?* Cum privationes non habeant causam efficientem positivam, sed deficientem, nisi per accidens: qua ratione Deus dicitur creare tenebras Esa. 45. non per se creando, sed per accidens & consequenter, quasi concreando, creando videlicet cœlum & terram sine luce, & postmodum per vices subducendo lucem.

Frustra quæritur 1. Unde sint ortæ tenebræ.

2. An creatæ.

3. Qualem habeant causam efficientem.

25. Hinc ulterius facilè colligitur, *quando cœperint istæ tenebræ;* nempe quando cœlum & terra & abyssus à Deo fuerunt

4. Quando cœperint illæ tenebræ.

creata, statim sua sponte illam indigestam molem subsecuta sunt tenebrae, & duraverunt à vespere usque ad mane, id est unius noctis spacium. Creatio enim mundi coepit vespere cum nocte, (quæ ita dicitur respectu diei sequentis) post hanc verò primam noctem statim lux creata est. Et sic factum est, vespere & mane unus dies *Genes. 1. vers. 5.*

*Manicheo-
rum absur-
dum.*

*5 Ubi fuerint
tenebrae.*

26. Absurdi verò sunt Manichæi, qui æternitatem tenebrarum demonstrare conantur ex verbo *Erant*: cum non dicatur simpliciter, & *tenebrae erant*: sed cum additamento: *Erant super faciem abyssi.* Deinde ne *26* ex historiâ creationis monstrare possunt, quod ante terram & abyssum tenebrae fuerint.

27. Atq; hinc porro sequitur, *ubi fuerint illæ tenebrae?* nempe super faciem abyssi, hoc est, in ipsa abyssu, mole illa aqueâ & terreâ, imò etiam cœlesti: Facies enim in plerisq; locis nihil addit ad significationem substantivi, cui additur: Idem igitur est, *super faciem abyssi* quod *super faciem* aquarum cœteris corporibus mixtarum. Non autem putandum est, quia tenebrae fuisse dicuntur superficies, vel, ut alii in superficie abyssi, quod tantum supra vel extra abyssi convexitatem fuerint. Tota enim illa fuit massa tenebricosa, intus & extra nihil lucis habens ad fundum usq;

*Manichæi
sarcastice ri-
dent Moysen.*

18. Quod autem tenebrae dicuntur fuisse super & in abyssu, cui incubuisse dicitur Spiritus Sanctus: inde non sequitur: quod Deus in tenebris cœlum & terram fecerit, sive quod Deus in tenebris habitaverit ante mundum & lucem conditam: Uti Manichæi *συρηκατικῶς* irridebant Moysen, quasi describat Deum quendam in tenebris ab æterno versatum. Violenter enim ita torquentur verba Moysi: quippe qui non dicit: Tenebrae erant in facie Dei, sed super faciem abyssi. Deinde spiritus non dicitur habitasse in tenebricosis aquis, sed eas fovisse, & ad producendas alias creaturas idoneas reddidisse, ut mox pluribus declarabitur. Interim nos potius tenemus illud 1. Joh. 1, 5. Deus lux est, & tenebrae in eo non sunt ullæ. Et illud Psalm. 139. vers. 12. *Etiam tenebrae non obscurabuntur à te, & non sicut dies*

dies illuminabitur: sicut tenebrae, sic & lumen ejus. Et rectè vereque Musculus super Genes, pag. 5 ait: Crassae illae noctis tenebrae felinis oculis aciem videndi non impediunt, & Dei aciem videndi adimerent, à quo est, quicquid uspiam lucis extat?

29. Cæterum facile ex dictis intelligitur, quid per רוח אלהים sibi velit Moses, quando ita porro scribit. vers. 2.

וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֵף עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

Rabbini quidem intelligunt hic ventum quendam creatum & naturalem, nec tamen in omnibus conveniunt. Nam alii אלהים additum venti vehementiam describere putant, ut

alias nomina Dei substantivis addita: Alii saltem quod ventus à Deo esset emissus, denotare existimant. Sic enim Abbe-
ne Zra habet:

סמך הרוח על השם בעבור היותו שולח בחפץ
השם לויכש המים

Regimen est vocis רוח super nomine, Deo, propterea quod esset emissus in voluntate nominis ad desiccandas aquas.

30. Verum enim verò hæc opinio probari nullo modo potest: Primum, quia nondum ventus erat in rerum naturâ, ut masculè Megalander noster Lutherus in notis marginalibus respondet: quomodo igitur flare & spirare poterat? Deinde nec ejus receptaculum & causa erant in ordinem digestæ. Nam firmamentum tum temporis non erat dispositum, nec lux aut astra sigillatim condita, extabant. Tandem רוחא nunquam in Scripturis de continuo rei fluxu & partium successione, quali ventus continuo circumgyratur: sed de tremulâ, commotâ & affectuosa & eodem in loco manentis incubatione & agitatione usurpatur. Et probè notandum, quod hoc loco emphaticè ponatur ejus participium מר quod significat præsentiam non qualemcumq; sed amabilem & peculiariter efficacem, nempe (ut patet ex modo data interpretatione ipsius verbi)

Quid sit Mosi
רוח אלהים

Rabbini in-
telligunt ven-
tum crea-
tum.

Rabbinorum
opinio rejici-
tur.

quo

quod instar volucris dilatatione alarum sese agitando super mare informem, fotu vitali eam sustentavit. Duo enim hæc significata habet verbum **רוח** in Scripturâ. *Jerem. 23. v. 9. & Deut. 32. v. 11.* Utrumq; metaphora non obscura Spiritui Dei hoc loco tribuitur, ut rectè Hieronymus observavit, ut mox audiemus. Lutherus ait, si quid materiale hic per Spiritum esset intelligendum, mallet id eo referri, quod illa rudis materia cœli & terræ cœperit moveri, sicut hodiè movetur. Verùm magis ex antiquitatis consensu hæc de Spiritu Sancto interpretari sibi placere asseverat.

*Per **רוח** Spiritus S. intelligitur.*

31. Atq; hæc sententia est verissima. Sic argumentamur: Cuicumque in opere creationis in creaturas tribuitur actio, ille est verus Deus: Nullus enim Angelus, multominus ulla alia creatura vel tantillum ad earum productionem contulit, Spiritui Domini hoc loco tribuitur actio. Dubium ergò non est, quin per Domini Spiritum verus Deus intelligatur. Non autem ille est Deus Pater; quod facilè quivis concesserit: nec Dei Filius, quippe qui nullibi in sacris **אלהים** dictus: Ergò est Spiritus Sanctus, tertia Deitatis persona: qui vocatur modò Spiritus Domini, modo Spiritus Sanctus. *Esa. 63. v. 10. & 14.* Et negari non potest: quod creatio & conservatio universi, quæ hic Spiritui **רוח** tribuitur, sæpissimè in S. literis tanquam proprium genus Spiritui Sancto tribuatur: primo loco stare potest illud Davidis Psalm. 33. vers. 6. *Verbo Domini cœli confirmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum.* Quem versiculum ex primo capite Genes. desumptum ac veluti transcriptum, & tanquam totius historiæ creationis compendium non incommodè dixeris. Johannes Calvinus quidem super hunc versiculum scribit, subtilius hoc elogio contra Sabellianos ad asserendam Spiritus Sancti Deitatem usus fuisse veteres: tanti tamen illud non est momenti, ut nos ab orthodoxâ nostrâ sententiâ dimoveat. Videatur *Æg. Hunnius in Calvino Judaizante p. 25. & seqq. Gesner super Psalm. 33. & c.*

32. Deinde

32. Deinde idem confirmat Psal. 104. vers. 30. *Emittes spiritum tuum, & creabuntur & renovabis finem terræ.* Quæ verba sic reddit Chaldaus: *Mittes Spiritum Sanctum tuum & creabuntur.* Nec sanè sine ratione. Prædicat enim Psalmista opera Dei, quod, quia bestię sint conditæ propter hominem, sublatis aliis, alias vicissim creet omnipotente suo Spiritu, & quotannis insuper faciem terræ renovet, novas herbas, stirpes, arbores, fruges sua sapientiâ, prudentia & omnipotentia producendo. Quæ creatio animalium & renovatio terræ nulli vel vento vel animalium Spiritui tribui potest: cum generationem & specierum conservationem solus Deus faciat perpetuam. *Genes. 8, v. 1.* Adduci etiam possunt manifesta dicta ex Jobo 25. vers. 13, *Spiritus Domini ornavit celos cap. 33. 4. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipotentis vivificavit me.* Sic *Actor. 4. v. 25.* Apostoli, illi, qui locutus est per os David, tribuunt creationem cœli & terræ: Hunc verò esse Spiritum Sanctum patet ex collatione *Actor. 1. vers. 16.* prædixit Spiritus Sanctus per os David. Conferantur *Esa. 40. v. 12. 13. Sap. 1, 5. cap. 7. v. 22. & seqq. Psalm. 8. v. 4. cum Luc. 11, vers. 20. Mat. 12, v. 28.*

33. His addi possunt meditationes piæ 1. quod sic mysterium gloriosæ Trinitatis in ipso mundi & divinæ Scripturæ exordio pateat & innotescat, & sicut alias creatio omnibus ac singulis personis in Scripturâ tribuitur. Patri *Hebr. 1. vers. 2.* Filio *Job. 1. Col. 1. Hebr. 1.* Spiritui Sancto *Job. 26. v. 13. Psalm. 33. vers. 6.* ita & in ipsâ historiâ creationis expressa earundem mentio fiat. 2. Quod Spiritus Dei, aquis incubans sit elegans typus præsentia Spiritus Sancti in baptismo Christi & nostro. Quemadmodum enim Spiritus Dei in creatione instar avis sese motabat super aquis: Ita & Spiritus Sanctus in specie columbæ super Jordanis aquas in baptismo Christi descendit & apparuit, Et quemadmodum Spiritus Dei aquis incubans, efficacissimè illas vivificabat: Ita etiam Spiritus Sanctus aquam in nostro baptismo vivificat, eiq; vim salvificam addit: Unde etiam *ἀγρὸς πάλαι νεκρῶν καὶ ἀνακαινίστως πνεύματος ἁγίου* dicitur. *Tit. 3. vers. 5.*

34. Quibus adjungimus consensum Ecclesiæ, Orthodoxorum Patrum & Doctorum celeberrimorum. Augustini de Genesi ad literam imperfect. cap. 4. *Et Spiritus Dei superferebatur super aquam.* Non ita superferebatur sicut oleum aquæ, vel aqua terræ, id est, quasi contineretur: Sed, si adhuc de visibilibus exempla capienda sunt, sicut superfertur lux ista Solis, aut Lunæ lux corporibus, quæ illuminat in terrâ: non enim continetur illis: sed cum cælo contineatur, illis superfertur. Item: Cavendum est: ne quasi locorum spaciis Dei Spiritum superferri materiæ putemus, sed vi quadam effectoria & fabricatoriâ, ut illud, cui superfertur, efficiatur & fabricetur. Sicut superfertur voluntas artificis ligno, vel cuius rei subjectæ ad operandum, vel etiam ipsis membris corporis sui, quæ ad operandum movet. Et hæc similitudo cum jam sit omni corpore excellentior, parva est tamen, & prope nihil ad intelligendam superlationem Spiritus Dei, subjecta sibi ad operandum mundi materiâ &c. Et mox: Nullo modo hoc loco Spiritus Dei potest, nisi ille incommutabilis & sanctus intelligi, qui ferebatur super materiam omnium rerum, quas fecit & condidit Deus. Videatur etiam idem Augustinus de Genesi contra Manichæos lib. 1. c. 5. Hieronymus in questionibus sive traditionibus Hebraicis in Genes. ad illa verba: *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Pro eo, inquit, quod in nostris Codicibus scriptum est, ferebatur, in Hebræo habet *merachefet* מְרַחֵף quod nos appellare possumus, incubabat, sive confovebat, in similitudinem volucris, ovæ calore animantis. Ex quo intelligimus, non de Spiritu mundi dici, ut nonnulli arbitrantur, sed de Spiritu Sancto, qui & ipse vivificator omnium à principio dicitur. Si autem vivificator, consequenter & conditor: Quod si conditor & Deus. Emitte enim, ait, Spiritum tuum, & creabuntur. Beda in Hex. inter alia scribit: *Spiritus Domini ferebatur super aquas, non corporalibus locis, sed excellentiâ potestatis: quia subjacebat voluntati creatoris, quicquid deinde formandum ac perficiendum inchoaverat.* D. Lutherus Comm. latin. super V. caput Genes. pag. 2. a. Magnus, inquit, Ecclesiæ consensus est, de mysterio Trinitatis hic prodito. *Pater per Filium, quem verbum*
Mose

Mose vocat, creat cælum & terram ex nihilo: His Spiritus Sanctus incubat, sicut enim gallina incubat ovis, ut pullos excludat, ova calefaciens, & calore quasi animans. Ita Scriptum dicit Spiritum Sanctum quasi incubasse aquis, ut ista corpora, quæ animanda & ornanda erant, vivificaret. Nam Spiritus Sancti officium est vivificare. Plures allegare nimis prolixum foret. Videatur Ægid. Hunnius in Calv. Judaiz. pag. 24 & seqq. D. Heerbrundus in L. de creatione. D. Gesnerus super cap. 1. Genes. quest. 9. & Psal. 33. & 104. D. Rungius comm. in Genes. cap. 1. D. Hütterus L. C. de creat.

35. Nihil itaque nos movet Calvinus, cui in Comm. super cap. 1. Genes. parum solida videtur tantæ rei probatio, imò & violentam glossam vocat nostram expositionem, à qua ut sibi caveant, monendos censet Lectores. Videatur Gesner. super Psalm. 33. Quæ tamen in parte à suis etiam sectatoribus relinquitur. Videatur Pareus super Genes. pag. 134. Zanchius in lib. de Trib. Elohim. Junius pag. 6. Nihil etiam nos movet Enjedinius Photinianus, conjuratus hostis SS. Trinitatis, qui solam eam hujus loci interpretationem improbat & oppugnat, quæ illud de Spiritu Sancto interpretatur. Merito etiam hoc loco rejicimus & damnamus Macedocianorum hæresin, contententium Spiritum S. esse creaturam, non creatorem: quæ hæresis damnata est in synodo Constantinopolitana Anno Christi 381 celebrata.

Calvini glos-
sa rejicitur.

Etiā à pro-
priis sectato-
ribus.

Enjedini quo-
que & Mace-
donianorum.

36. Progrediamur nunc ad lucis creationem, de quâ ita Moses, Genes. 1. vers. 3. 4. & 5. Dixitq; Deus: fiat lux, & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona: & divisit Deus lucem à tenebris: appellavitq; lucem, diem, & tenebras noctem, factumq; est vespere & mane dies unus. Ubi primum quæstio movetur: quando Moses dicit אֵלֶּיךָ אֱלֹהִים dixit Deus: quid per illud DIXIT intelligendum sit. Vocem hebræam ipsam quod attinet, ita potest explicari. Est conjunctio inseparabilis copulativa & conversiva futuri. Est litera Ethan, denotans Futurum tertie personæ gen. Masc. Remanet itaque radix אֵלֶּיךָ

Lucis creatio.

Quid per DI-
XIT sit intel-
ligendum.

ſignificans 1. *Dixit, locutus eſt cum altero. Genef. 41. verſ. 54.* 2. *Dixit, edixit, præcepit Jon. 2. verſ. 11.* 3. *Dixit, cogitavit, ſecum locutus eſt, decrevit, conſtituit. Exod. 2. verſ. 14.* Unde nomen אָמַר & אָמַר Chald. אָמַר dictum, edictum, mandatum, verbum. Verbum autem hoc, quo Deus dicendo omnia creavit, quodnam fuerit, multorum mentes in diverſas partes diſtraxit. Nam 1. אָמַר pro אָמַר & אָמַר voluit poſitum putavit, referente AbeneZra. Cui propinqua eſt Auguſtini expoſitio. *Dixit, hoc eſt, fuit ab æterno in verbo Patris ita definitum.*, ut citat Lutherus Tom. 6. *Witteb fol. 4.* Verùm domus nullis columnis ſuſſulta facilè per ſe corruit. Ipſe Abenezra per *juſſit* explicat, ita dictum exiſtimans, propterea, quod ſine deſatigatione operatio eſſet. Cujus ſententiam & Matthias Flacius Illyricus ample- xus eſt *parte 1. Clavis ſcript. in voce Verbum*, negans myſterium de Filio Dei hoc in loco contineri. Verùm Evangeliſta Johan- nes in exordio ſui Evangelii adeò dilucidè ad Filium Dei, ſecun- dam divinitatis perſonam, retulit, ut, qui Chriſto nomina ſua dederint, has Chriſtiana doctrinæ effundere tenebras non con- cedant. Tota præterea Antiquitas ſublimius quid hic intelli- gendum ſtatuit.

*Flacius negat
myſterium de
Filio Dei in
voce DIXIT
contineri.*

*Prima Flacij
ratio & obje-
ctio.
Ejus refuta-
tio.*

37. Nec quæ objicit Flacius eodem in loco tanti ſunt mo- menti, ut nos à myſterio Filii Dei hinc intelligendo abſtrahant. Primum opinatur ita: Secundam perſonam cum ſuo *Dicere* conſuſum iri: cùm Filius ipſe ſæpius quoque locutus, dicatur. Verum confundit Flacius λόγος ſubſtantialem & internum, cum verbo accidentali & externo, quod ῥῆμα Græcis propriè nominatur. Filius enim propriè ſubſtantiale Dei eſt ver- bum: & externum ſeu accidentale ad homines profert & reve- lat. In Græcis hæc differentia evidentiùs apparet. Nam λόγος dicitur reſpectu formæ interioris, quatenus ἀέξεως ejus eſt ſimulacrum, quæ conceptum λόγος interioris mentis exprimere comparata eſt: ῥῆμα verò formæ exterioris ratione, quâ in oculos vel aures fit influxus. Secundò objicit Flacius: At

Secunda Flacij

hinc

hinc, sequeretur verbum Dei seu doctrinam esse substantiam & Deum. Sed & hic nodus facile solvitur. Si etenim de verbo Dei interno loquatur, nihil istuc ipsum infert absurdum: Cum Evangelista Johannes disertè dixerit: Verbum hoc esse Deum: Sin autem de externo verbo verba fiant, quod sensus auditus percipitur & discernitur: nec verbum tale esse Deum, nec Christum esse tale verbum, nec Christum esse eatenus, quod docetur aut dicitur, sed quod docet & dicit, & quo Deus docet, & quo dicit. Et memoratu dignissima verba sunt Doct. Hunnii in Commentario in Genesim: *Filius Dei non est tantum λόγος enunciativus, sed per aeternam generationem productus, sed est etiam λόγος enunciatus: cum intra Trinitatem, tum etiam respectu eorum, quæ extra Deum sunt.*

*ratio & objectio.
Ejus solutio.*

18. Tertium argumentum depromit Flacius ex Epistolâ ad Hebræos, ubi Filius quoque suum verbum tribuitur, omnia ferens verbo potentia sua. Verum reponimus, illic in Græco textu non est λόγος sed ὁ υἱός, quâ voce Filius Dei nunquam denominatur. Sumitur autem in Epistolâ ad Hebræos, pro potentia ejus gubernatione & sustentatione omnium, Osiand. seu pro divinâ quadam vi & efficacîâ, quemadmodum ipse Flacius paulo post explicat. Flacii quidem eruditionem jure merito suspicimus: verum novitates, quas extra verbum Dei affert, non possumus non improbare.

Tertia Flacii ratio & objectio.

19. Potius itaque venerandæ antiquitatis, & B. Lutheri, Hunnii, aliorumque vestigia premimus, qui secundam Trinitatis personam hîc intellectam credunt & statuunt. Atque orthodoxam hanc sententiam ita probamus. Primum, quia verbum hoc Mosaicum non est res aliqua creata. Non enim est cælum, non terra, quæ tum tantum erant creata, nec unquam in historiâ creationis, ut nec aliis Scripturæ locis, legitur, creatum fuisse, sed tantum à Deo, modo, rationem nostram excedente, DICITUR. Unde sequitur, si illud DIXIT, sive verbum non est res creata, quod sit creator: cum inter Creatorem & creaturam nullum detur tertium, sive medium.

Cap. 1. Genes. per verbum intelligi secundam personam Trinitatis probatur.

Quod si Creator: Ergò necesse est, ante creationem mundi & ante omnes creaturas verè & actu extiterit. Quomodo enim, quod non erat, aliquid creare potuisset: Porro, si verè & actu fuit hoc verbum, antequam ullum vel tempus, vel creaturæ cœperunt, & sic ante principium temporis & omnis creaturæ, necesse est, sit λόγος ἀρχὴ καὶ ἀναρχος, hoc est, extiterit ab æterno, & consequenter sit verus Deus. Siquidem ante initium temporis & creationem rerum mera fuit & imper-scrutabilis æternitas, imò nihil præter solum Deum.

40. Accedit deinde & altera probatio, quam hoc inclusam proponimus Syllogismo: Cui tribuuntur opera solius Dei propria, ille verus sit Deus necesse est. Atqui מִן מִן Mosai-
tribuantur opera solius Dei propria. Ergò מִן מִן Mosai-
cum necesse est verus sit Deus. Minor est vera: Siquidem creatio, quæ hic tribuitur verbo, est actio unius & solus Dei propria: quâ etiam ab Idolis gentium vult distingui.

*Distinguen-
dum inter
מִן & מִן
Forsteri ex-
plicatio.*

41. Summâ etiam mentis intentione & grati animi vene-
ratione considerandum est discrimen inter voces Hebraicas
מִן & מִן quod Magnus noster Lutherus in Commentario in
Genesin, & fidus ejus Amanuensis Forsterus in voce מִן pro-
tulerunt. In hunc igitur modum Forsterus disserit: מִן
significat actum dicendi: sicut מִן notat rei seu causæ seu negocij, seu
historiæ aut rei gestæ dispositionem. Et paulò post in מִן:
Quamquam multi alij existiment, nomine מִן dici Filium Dei, ta-
men significatio illius ipsius adversatur, quod rem seu rerum ordinem
potius significat, quàm sermonem. Deinde Moles in descri-
ptione Creationis non verbo מִן sed מִן usus est Genes. 1.
Et dixit DEUS: Fiat Lux &c. Constat autem ex Johanne Ev-
angelistâ, quod ille sermo, quo creata sunt omnia, sit Deus:
Et Deus, inquit, erat ille sermo, & quod λόγος sermo ille factus est
caro: quare ista tria inde colliges: מִן dici sermonem: ser-
monem autem quo condita sunt omnia esse Deum: Deum au-
tem illum, id est, secundam illam personam, quæ est Filius Dei,
factum carnem, hoc est, assumpsit humanam naturam.

42. Ma-

42. Magnus autem noster Lutherus hæc in verba stylum suum solvit in hoc 1. cap. Genes. Tom. VI. Wittemb. fol. 3. Notanda diligenter est differentia, quæ apud Hebræos est in „
 Amar & Dabar. Nos utrumque reddimus per verbum, „
 dicere seu loqui. Sed apud Hebræos hæc differentia est: A- „
 mar tantum & propriè significat verbum prolatum. Sed „
 Dabar etiam rem significat. Sicut cum Prophetæ dicunt: „
 Hoc est verbum Domini, utuntur nomine Dabar, non A- „
 mar. Jam hodiè novi Ariani imperitis Hebraicæ linguæ si- „
 cut fucum faciunt, verbum significare rem creatam, & hoc „
 modo dici etiam Christum verbum. Contra hanc impiam, „
 simul insulsam depravationem rectè admonetur hic Lector, „
 Mosen uti verbo Amar, quod simpliciter ac propriè signifi- „
 cat prolatum verbum, ut sit verbum quoddam distinctum ab „
 eo, quod dicit, sicut distinctio est inter dicentem, & id, quod „
 dicitur.

43. Et sanè si Chaldaicam Bibliorum expositionem excu- serimus, unde non sine ratione Johannes $\tau\theta$ $\lambda\omicron\gamma\chi$ appellationem mutuatus statuitur, cum tempore Christi & Apostolorum vulgo nota & usitata fuerit: quemadmodum illud summus Theologus Chemnicus in Locis, & quidem L. de Filio Dei annotavit: Imo ipse Flacius parte posteriore Clavis Scripturæ sacræ in tractatu de nomine Jehova. Col. 635 r. deprehenditur, quod quæcunque loca de Christo putabat intelligenda, semper יְהוָה reddiderit. Aliàs autem per נְדָבָה aut נְדָבָה sicut in loco *Psal. 33. v. 6.* aut aliud quippiam transtulit.

44. Notandum autem hic est, Lutherum (quando *Amar* dicit significare proprè ac simpliciter prolatum verbum, & illud de Filio Dei interpretatur) non negare ipsum (nempe Dei Filium) esse ἐνλογητόν , internum, substantialem & enunciantem Dei $\lambda\omicron\gamma\chi$ aut יהוָה *Psal. 33.* nominari, cum ipse locum Psalmi paulo post ita exponat fol. 4. & ex Prov. 8. Filium sapien-

sapientiam Dei vocetur. Verum Filium Dei saltem enuncians & proferens esse verbum, & non prolatum seu enunciatum, ad id negandum beatissimi Patris verba collimant, quamvis Forsterus durius dicta protulisse videatur.

Serveti falsa doctrina.

45. Contrarii hic nobis sunt, primum Servetus & Socii, qui blasphemè negantes & oppugnantes SS. Trinitatem, inter alia ex hoc loco Gen. 1. probare contendunt, λόγον non esse Patri οὐνωμένον, hac ratione: Quia ab initio in creatione cæli & terræ non fiat ejus mentio, sed quod Creator in producenda demum luce adhibuerit sermonem. Sed responsio est expedita: primum, quod ex alijs Scripturæ locis manifestè appareat, eodem verbo illam indigestam molem fuisse productam, quo cætera omnia.

Responsio.

Etenim Joh. cap. 1. Universaliter dicitur omnia per ipsum facta esse, ut nulla omnino creatura excludatur. Cui & suum adjicit calculum Apostolus, elegantem adhibens μερῶν Coloss. 1. vers. 16. per illam creati sunt omnia, quæ in cælis sunt & quæ in terrâ &c. Omnia per illum & in illum creati sunt. Quis igitur negabit ab eodem etiam, tanquam summo Opifice & Architecto, informem cæli & terræ massam unâ cum abyssu ab initio esse conditam?

46. Deinde etiam Johannes testatur, quod λόγος in principio, quo tempus unâ cum rebus & unâ cum tempore res esse incoeperint, jam tum fuerit apud Deum. Ubi singularis Emphasis est in quaternâ repetitione verbi substantivi ἔμεινεν, quam vehementer D. Basilius urget adversus Eunomianos, & tale inde extruxit axioma: Τετάρτον εἶπε τὸ ἦν, καὶ καταργήσας αὐτῶν τὸ ὄν ἦν. Quater dixit, ERAT, & tu solveris hoc, quod non erit. Unde dicitur, quod sit μετὰ πάντων Coloss. 1. vers. 17. & πρῶτον καὶ πάσης κτίσεως ibid. vers. 15. Nota non πρῶτον καὶ, primò creatus, ut Ariani volunt, sed πρῶτον καὶ primogenitus: quæ primogenitura respicit, non creaturarum, sed temporis ordinem, hoc est ipsum non inter creaturas primum, sed omnibus creaturis priorem fuisse innuit.

47. Sed quaeris, *cur primum in creatione lucis mentio sit verbi?* *Cur primum*
 Respondemus: Etsi Spiritus Sanctus causam non ignorat, *in creatione*
 & nonnullae ejus rationes reddi possunt, utpote quod Filius *Lucis mentio*
 Dei lux est & ἀπαύγασμα gloriae Dei, omnia illuminans, & si *fiat verbi.*
 miles. Vide Luth. Comment. Germ. super cap. i. Gen. p. 4.
 Mercerum p. 12. Nos tamen de iis usq; adeò non sumus solli-
 citi, sed potius hîc usurpamus illud dictum vulgatum;

*Nescire velle, quæ Magister maximus
 Docere non vult, erudita inscitia est.*

48. Secundo contrarii nobis sunt, & sententiæ nostræ ob- *Quidam il-*
 tendunt alii, qui quidem non negant Trinitatem, adeoque nec *lud DIXIT*
 Deitatem & λόγος: verum hoc loco per DIXIT, intelligi λόγον *de λόγῳ*
 Dei ὑποκύκλον, id est quod negant: Ipsi verò de λόγῳ περιφο- *περιφορικῶ*
 ρικῶ interpretantur. Unde duplici argumentorum genere *interpretan-*
 pugnare videntur. 1. Nostram sententiam labefactantium. *tur.*
 2. Suam confirmantium. Contra nostram sententiam addu- *Rationes il-*
 cunt tales rationes sequentes: Prima ab absurdo, quod, stante *lorum.*
 nostrâ sententiâ, omnia alia Scripturæ testimonia, in quibus *prima.*
 Deus dixisse & locutus esse legitur, eodem modo de λόγῳ ὑπό *Secunda.*
 στακῶ sint accipienda. Secunda ratio, hoc modo confundere
 nos ipsam λόγος ὑπόστασιν & ejus locutionem: cum Filio Dei
 etiam tribuatur sermo & loquela, imò nos confundere ipsam
 Christi personam cum doctrinâ Evangelii.

49. Respondemus rationem primam procedere in iis locis, *Responsio ad*
 in quibus eadem sunt circumstantiæ, eadem illa opera verbo *rationem*
 tribuuntur, quæ hoc loco, videlicet, solius Dei propria & per- *primam.*
 sonam designantia. Quia verò non ubique hoc fieri vide-
 mus, & circumstantiæ ipsius textûs hanc interpretationem sæ-
 pius respuunt: hinc nulla vis inest argumento. Sic in secun- *Responsio ad*
 dâ ratione nulla est consequentia. Primum ita subsumo. Qui- *rationem se-*
 cunque per verbum intelligit Filium Dei, ille confundit perso- *cundam.*
 nam

nam live *ὑποκείμενον* Filii Dei cum ejus locutione & doctrinā Evangelii. Atqui Joh. 1. & in 1. Epist. c. 1. per verbum intelligit Filium Dei: Ergo confundit Johannes ipsam personam Filii Dei cum ejus locutione & doctrinā Evangelii: Absurdum. Secundo, Etiam si Christo tribuatur *λόγος* *ὑποκειμένος*, magnum tamen est & manet discrimin inter *λόγον* *ὑποκειμένον* & *ὑποκείμενον*: idque observatu facile. De Christo enim ipso quando usurpatur nomen *λόγος*, tum illi opera *ὑποκειμένα* competunt: de *ὑποκειμένῳ* verò non item.

*Alia Obje-
ctiones.
Prima.*

50. Sed & suam confirmare sententiam satagunt. Dicunt enim: *Moses egit historicum, & res gestas proposuit simplicissimè: Ergo usitatam vocis ὡς significationem tantum retinuit: quæ est, locutus est cum altero, adeoque λόγον externum denotat.* Et ita hoc loco accipiendam esse hanc vocem, porro probari putant, quod *Moses non tantum in genere referat, Deum dicendo omnia creasse, sed addat etiam in specie ipse verba, quæ Deus protulit, ut: Dixit Deus. Fiat lux.*

*Responsio ad
primam.*

51. Respondemus ad primum: Ex superioribus patet, verbum *ὡς* usitatè non tantum significare sermonem externum, sed etiam cogitationem mentis, quæ est verbum internum. Sic *Exod. 2. vers. 14.* Moses historiam simpliciter describit, ubi tamen vox *ὡς* usurpatur pro cogitavit. Sic 2. *Sam.*

Ad secundam

21. vers. 16. &c. Videatur Schindlerus in Lex. Ad alteram respondemus, multa in Scripturâ de Deo dici *ὡς* *ὑποκειμένως* *ἡ* *ὑποκειμένως*, quæ tamen intelligenda sunt *ὑποκειμένως*, sicut & hoc loco fit. Non enim tam crassum puto quenquam, qui existimet, Deum humano more protulisse hæc verba, & has voces, organis naturalibus formatas: *Fiat lux: Fiat firmamentum: Appareat arida* &c. cum Deus sit Spiritus, ejusmodi organis carens. Et licet Deus sæpius locutus dicatur, nempe mirabiliter in aëre verba formans ad modum humanum: tum verò locutus est ad homines, & creaturas existentes, loquelamque & verba ita formata intelligentes: Verum ejusmodi objecta hic nulla fuerunt: Non igitur hoc DICERE fuit sonus evanidus

ex ore

ex ore Dei procedens, sicut verbum nostrum, ore sive lingua prolatum: sed est decretum intra essentiam divinam, de hac vel illâ re creandâ efficacissimum, quo in tempore foris sunt omnia creata: sicut emphaticè explicat Lutherus Comment. Latin. super Genes. 1. p. 4. *Id verbum est Deus, & est omnipotens verbum, prolatum in divinâ essentiâ. Hoc proferre nemo audivit, nisi Deus ipse, hoc est Deus Pater, Deus Filius & Deus Spiritus Sanctus. At dum prolatum est, generata est hæc lux, non ex naturâ verbi, nec ex materiâ dicentis, sed ex tenebris ipsis, sic ut Pater intus diceret, & foris fieret statim atq; existeret lux.* Augustinus tamen DIXIT etiam per decretum est à Deo interpretatur. Sed interpretatio Johannis est satis clara, nempe de Filio Dei, in quo & per quem Deus ab æterno decrevit, & in tempore creavit cælum & terram. Filius ergo Dei hoc loco dicitur verbum non tantum enunciatum, sed etiam enuncians & creans.

52. Quæcum ita sint, jure merito rursus notatur mysterium SS. Trinitatis propositum pro modo & ratione veteri tempori competente. Nam Pater est, qui dicit, & per suum hoc dictum sive verbum creat: Filius autem est illud ipsum dictum sive verbum, per quod Pater omnia creat, à Patre distinctus tanquam verbum à dicente. Spiritus Sanctus super aquas suæ misericordiæ & gratiæ alas expandendo, eas fovet & movet, calorem, Spiritûs & vitam ut facultates in- generat ac infundit.

*Mysterium
Trinitatis.*

F I N I S.

Ornatissimo

Dn. Respondenti.

Omnipotens, trinâ qui Majestate coruscat
Et Pater, & Verbum, Flatus & ipse Sacer
Qua ratione polum ex nihilo, maria omnia, terram,
Finxerit, & quicquid machina tanta tenet
Differis in cathedra Eusebies doctissime Petre,
Prodis & ingenii munera grata tui.
Gratulor ex animo tantos in Codice sacro
Progressus, quos jam pulpita sacra probant,
Jova orsis faveat, coeptamq; secundet opellam,
Ut per te Christi promoveatur honos

avθgεδιαστ

Johannes Haberlandt/
Sch. Witteberg. Rector.

DISPUTATIO VI.

*Qua est secunda**De*

Operibus primi diei.

Respondente

JOHANNES

JOHANNIS

RESENIO

Hafniâ. Da-

no.

Ostquam disputatione præcedente egimus de quibusdam generalibus in descriptione secundi diei apud Moysen contentis, Consequens nunc est, ut ad specialiora nos accingamus & quidem initio ad lucis, quæ primo die creata est considerationem propius accedamus. De hac (hic inquit Becanus) multa solent disputari quæ verò omnia in 9 subjectis conclusionibus se propositurum promittit. Cum verò per nominis alicujus cognitionem sæpe numero provehamur ad perceptionem ipsius rei, teste Scaligero *de Subtilit. exerc. 1. n. 1.* antequam ad conclusiones illas considerandas & examinandas progrediamur operæ pretium erit ut etiam ante omnia vocis enodationem & multiplicem usum præcognoscamus.

1. In textu Hebræo Lux redditur per *אֵין* quæ vox à radice *אֵין* deducta est & significat illuxit, luxit sicut aurora, unde latini suum aurora desumserunt à Græco *ἀργίζω ἀργίζουσα*, luceo, niteo, unde *ἀργίος* pulcher, matutinus & *ἀργὸς* cælum. Zanchius lib. 1. de oper sex die. c. 2. d. 10. vertit per latuit. Cur autem sic vocetur, inquit, non invenio. Rectè sanè: siquidem nullibi in s. literis in ea significatione poterit inveniri, unde conjicio, quod ab alio sic vertente Zanchius fuerit deceptus. Contradictio in adjecto esset aperta, lucem dicere à latendo; nec locum videtur posse mereri antiphrasis: Cum nullus in toto Codice sacro adhuc sit inventus locus, in quo latendi signi-

R

fica-

ficationem haberet. Frustrà ergò se torquet in denominationis ratione inquirenda.

Lux de Deo dicitur & lucere.

Varia significationis vocis ἡν & Lucis.

1. Significat lucem & lumen.

2. Solem & lunam.

3. Notitiam & doctrinam de Deo.

4. Lætitiam & successionē felicem.

5. pluviam.

6. rem justam & sanctam.

Græcum Φῶς unde sit, & quid significat. Idem latinum Lux.

Lux in Novo Testam. varia significat.

1. Deum.

2. Filium Dei.

2. Dicitur etiam de Deo, quod illuminet faciem suam, pro propitius sit. *Psf. 13. v. 4. Psf. 31. v. 17. Psf. 97. v. 4. Psf. 77. v. 19. L. 19. v. 9. Psf. 80. v. 84. 20. Psf. 76. v. 2. Psf. 105. v. 39.* quod sit amictus lumine; *Psal. 104. v. 2.* Unde nomen ἡν *primum* significat lucem & lumen, splendorem non tantum Solis, sed & ignis, alteriusq; rei, tam quæ cernitur, quàm quæ patefacit, ut *Psf. 35. v. 11. Psf. 78. v. 14.* Deinde καὶ ἐξοχὴν dicitur Sol, *Psf. 136. v. 7.* Luna; unde & ὦρ annus, & generaliter tempus, per accessionem & recessionem Solis dimensuratum. *Tertio* significat notitiam & doctrinam de Deo, favorem Dei & benevolas promissiones. *Quarto* lætitiam & successionem rerum felicem. *Psf. 27. v. 1. Psf. 36 v. 10. Psf. 43. v. 3 Psf. 44. v. 4.* *Quinto*, pluviam in *Job. 37. v. 11.* *Sexto* rem justam & sanctam.

3. Græcis dicitur Φῶς, ὡς τὸ Φῶς luceo, & notat non tantum hoc, quod à corpore Solis fluit, *Scaliger. de Subtilitat. Exercitat. 71. num. 1.* Latini dicunt lux, quam vocem quidam deducunt à Græco Φλόξ: alii & rectius quidem à λυξ: quæ vox etiam notat eam vim, teste Scaligero d, l. quæ est in corpore lucido. Λύχη apud antiquos Græcos appellabatur, proprièq; notabat eam lucem, quæ ante Solis ortum in nostro hemisphærio apparet: unde quoq; à Græcis id tempus, quod nos auroram nuncupamus, vocatur λευκόφως, aurora. Ab hac voce quidam deducunt λύκον lupum, eo quòd antelucano delectetur tempore, quod ipsi ad capiendas oves est accommodatissimum. A luce descendit verbum luceo, & ab hujus Supino obsoleto lumen: sicut ὡς τὸν ἡν verbum νοεῖν, à verbo hoc nomen. Videatur Scaliger dicto loco.

4. In novo Testamento lucis vocabulum varia notare certum est. 1. Deus dicitur esse lux. *1. Job. 1. v. 5. lucem inhabitare. 1. Timoth. 6. v. 16. Pater luminum, Jacob. 1. v. 17.* 2. Filius Dei dicitur ἀπαύγασμα τῆς δόξης, *Hebr. 1. v. 3. lumen de lumine, Symbol. Nicen.* Nam is est vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, *Job. 1. v. 9. quod prædictum Esa. 49. v. 6.*

v. 6. Lux mundi. *Job. 8. v. 12. 3. Angeli quoq; dicuntur Spiritus 3. Angelos.*
 lucidi; *Job. 38. v. 7. astra matutina, Psal. 104. v. 4. 4. Verbum Dei 4. Verbum*
 lux dicitur, *Psal. 36. v. 10. Ps. 119. v. 105. Ps. 89. v. 16 Prov. c. 6. v. 23. Es. 60. Dei.*
 v. 3. *Matth. 5. v. 14. 15. 16. Job. 12. v. 35. &c. 5. Lux dicitur de Sole, 5. Solem,*
 astris, luna, &c. *Job. 17. v. 12. Ps. 74. v. 16. 6. Vita inculcata Matth. astra.*
 5. v. 16. 7. Diabolus 2 *Co. 11. v. 14. 8. Doctores Ecclesiae, Job. 5. 6. Vitam in-*
 v. 35. *Matth. 5. v. 14. Rom. 2. v. 17. Philipp. 2. v. 15. 9. Cognitio Dei. Esa. culpata.*
 2. v. 5. *Sap. 7. v. 26. 10. Notat ignem Marc. 14. 11. ponitur pro vita, 7. Diabolus.*
Job. 3. temporalis & aeterna. Act. 26. 12. Ex sententia Basilii & Be. 8. Doctores
 da significat ornamentum, non tantum oculorum, sed simul et- *Ecclesiae.*
 iam omnium corporum; siquidem per lucem omnia conspi- *9. Cognitio-*
 cua redduntur, non modo ut cernantur, sed & ut cum voluptate *nem Dei.*
 quadam videantur, *Damascenus de orthodoxa fide cap. 6. lib. 2. 13. 10. Ignem.*
 Apertum quid, *Matth. 10. v. 27. &c. Sic & Latini Poetae pro vita 11. Vitam.*
 ponunt, ut Catullus ait: *Nobis cum semel occidit brevis lux, nox est* *12. Ornamen-*
perpetua una dormienda. *tum.*

5. Hoc in loco lux notatur primæva illa, quam Deus, pri- *13. Apertum*
 mo statim die post creatam molem indigestam, tanquam futo- *quid.*
 ri operis materiam, produxit atque creavit. illa docente Mo- *Lux Genes. 1.*
 le, dicendo fuit creata, diciturq; facta: quia nondum erat. *quid signifi-*
 Vocat enim Deus ea, quæ non sunt, ut sint. Notatur inter *cat.*
 alia eo ipso summa Dei potentia & voluntas liberrima. Poten-
 tia, quia non opus habuit præexistenti materia æterna in crea-
 tione, sed omnia ex nihilo, sicut & lucem ex non luce produxit.
 Voluntas, potuerat quidem ante, non tamen fecerat, quia tunc
 non placuerat: at quia nunc ipsi placebat, dicebat, fiat lux, &
 facta est lux. Accedit ad hæc autoritas B. Lutheri, qui in comm.
 in Genes. c. 1. p. 5. dicit: *Deus non loquitur grammatica vocabula,*
sed veras & subsistentes res: ut quod apud nos vox sonat: id apud
Deum res est Quid autem illa lux fuerit, & quomodo produ-
 cta, neq; Patres neq; alii Scriptores Ecclesiastici inter se consen-
 tiunt, ideoq; ut diximus ex Becano, varia de ea solent disputari. *Varia de Lu-*
 1. Quidam putant, lucem fuisse creatam sine corpore lumino- *ce illa primæ*
 so. 1. alii, lucem fuisse solarem. 3. alii corpus lucidum, instar *solent dispu-*
 dense alicujus nubis, &c. 4. alii ignem. 5. alii Angelos. 6 Qui *tari.*

dam nudam qualitatem. 7. Substantiale corpus alii fuisse asse-
verant. Sed videamus ordine Conclusiones Becani, & dabi-
tur occasio, accuratius in veritatem inquirendi.

*Prima Con-
clusio Becani:
Lux illa fuit
corporea.
Augustinus
& alij inter-
pretantur de
Angelis: sed
male.
Refutatur.*

6. Prima est: *Lux illa primo die facta, non fuit spiritualis, sed corporalis & sensibilis.* Verum etiam est, quod ad hanc con-
clusionem addit Becanus, *Augustinus* peculiarem de luce fovet
opinionem, & Angelos *lucis* nomine venire affirmat, uti videre
est lib. 4. de Trinit. cap. 1. & lib. 1. cap. 9. de Genesi ad literam & lib. 11. de
civit. Dei cap. 9. vers. 19. 20. Cum hoc consentit Origenes, Beda,
Hugo, Lombardus cum aliis Scholasticis, & Zonaras: sed ad-
modum infirma est. Nam 1. Tempus creationis lucis est certum, an-
gelorum v. incertum. 2. Lux ea intelligitur, quæ à tenebris est
determinata dicta, id quod monstrat clara Mosis litera,
vers. 5. 3. Finis lucis est noctem à die seungere, quod in Ange-
los non cadit. Nec 4. historia Mosis, propriè intelligenda,
sine urgente causa in allegorias & Tropologias convertenda.
Unde & B. Lutherus in Genesi cap. 1. p. 4. ait: *Hoc est ludere in-
tempestivis allegoriis. (Moses enim historiam narrat) non est interpre-
tari Scripturam.* Et omnino verum est, quod ultimo dicit Be-
canus: *Si lux accipitur spiritualiter, etiam tenebrae & dies & mane &
vesperum, & reliqua accipiuntur spiritualiter.* Quod nemo cre-
det vel concedet.

*Secunda con-
clusio Becani:
Non fuit Ele-
mentum
ignis.
Damascenus
contradicit,
& alij.*

7. Secunda Becani conclusio: *Lux illa primo die facta, non
erat elementum ignis.* Lucem hanc fuisse Elementum ignis pu-
tavit Damascenus lib. 2. de fid. Orthod. cap. 7. Quidam ideò hanc
sententiam probant, ut possint ex verbis Mosis quatuor proba-
re elementa. Sed fallunt & falluntur. Vel enim fuit purus
ille ignis elementaris; cui nonnulli Philosophi locum sub con-
cava lunæ tribuunt: vel fuit noster culinaris. Non ille:
Quandoquidem Moses hic loquitur de ejusmodi luce, quæ
apta fuit ad pellendas tenebras: quod igni illi non convenit:
siquidem ob nimiam raritatem, quam illi tribuunt, non lu-
cet quidem. Deinde luce primogenia facta est dies per suam
præsentiam, ignis vero iste nunquam vocatur dies, neq; diem
quit efficere. Multò minus poterit intelligi de igne infra æ-
rem, in

*Argumenta
contraria re-
felluntur.*

10. Argumenta adducta magni momenti non sunt. Primum & secundum constant ex meris conjecturis & rationibus humanis, ex proprio cerebro adductis: Cur non etiam hoc ipsum Lux extra corpus Solis potuisset perficere: cum hodie quoque solare corpus non per se sed per lucem istud præstet? Quæ etiam consequentia: Lux hoc debet præstare: Ergo Sol (corpus illud quarta die creatum) per illam intelligendum? Tertium argumentum etiam nihil probat. Procedit enim à particulari ad universale. Esto, quod interdum lux nolet Solem: hoc tamen fit non semper, ut ex modo dictis patet: Ergo nulla pro hac opinione poterit deduci probatio firma. Deinde locus *Esaiæ 60. v. 19.* allegatus, potius contrarium evincit. Verba enim sunt hæc: *וְיָהוָה לְךָ אֱלֹהִים וְיָהוָה לְךָ אֱלֹהִים* non erit tibi amplius Sol in lucem. Et ille *Jerem. 4.* nihil probat, cum & in superiore, sit locutio metaphorica. Tertiò, nulla est consequentia: In locis datis invenitur vox *lucis primogenia*: Ergo Sol significatur: reclamationem ipsum caput allegatum *Jesaiæ*, ubi eadem quoque vox *DEO* tribuitur, ut *vers. 19.* Dominus tibi erit *וְיָהוָה לְךָ אֱלֹהִים* in lucem seculi. Ergone ibi quoque significatur Lux solaris? Quartum argumentum continet ignorationem Elenchi. Plus enim est dividi & dividere, quam præesse saltem divisioni. Lux primogenia divisa fuit à tenebris *vers. 4.* divisit postea diem ac noctem. Sol verò præest divisioni, hoc est, vicissitudines dierum & noctium promovet: unde etiam *vers. 16. & 18.* dicit Moyses, quod factus sit Sol & Luna in dominium, id quod innuit vox hebræa, bis versu quarto posita, *וְיָהוָה לְךָ אֱלֹהִים* in præsidium vel potestatem. Etsi verò versu 18. in fine quoque dicatur de Sole & Luna, ut dividerent tenebras, id non, ut verba clarissimè monstrant, de Sole tantum, sed de luna quoque distinctè intelligendum. Sol enim sua præsentia per lucem pellit tenebras, & facit diem artificialem: Luna autem etiam pellit tenebras, non omninò eas auferendo, sed familiares, cum reliquis stellis, reddendo. Neque etiam Sol potuit facere demum diem, cum antea fuerit, sed eò jam existente, & eodem

tur, juxta mensuram à DEO definitam. Hoc autem videtur, probabile non esse, cum reclamet ratio & nulla esset ἀναλογία inter dies Solem antecedentes, & eum creatum consequentes. Non enim die quarta, quæ fuit natalis Solis, per Solem & Lunam immutati sunt dies naturales, sed mansit idem ordo & ratio eadem tantum variatio longitudinis artificialium, propter diversas Terræ partes & poli elevationes illuminatas per Solis accessum & recessum videtur distinctione modo accessisse, & tempora dierum distinctius disposita fuisse.

14. Lux hæc ergò non fuit mera qualitas: sed substantia quædam corporea, imperfectè lucens, rara, subtilis, vicem Solis in diei ac noctis distinctione gerens: unde etiam statuit Beatus Lutherus in Genesin: quod fuerit semen Solis quasi: non enim ipsum Solem fuisse modo evictum est, sed materiam Solis lucidam, ut ait Dionysius Ariopagita, unde postea Sol, perfectissima luce jam præditus, formatus est. Dicimus autem Lucem substantiam, cum Theodoro, Hunnio & aliis, propter subjectum cum quo lux illa erat unita, sive cui inhærebat (quæ aliàs qualitas est) quod oriebatur & occidebat, atque sub voce *lucis* simul fuit comprehensum.

Corpus lucidum, primo die creatum, non est ex aqua productum, ut vult Becanus.

15. Atque sic satis probatum esse & constare putamus, primum membrum conclusionis quartæ Becani per Lucem non nudam qualitatem intelligi, sed corpus lucidum. Secundum verò membrum, probabile non videtur, nimirum corpus illud lucidum à DEO ex aqua præexistente productum. Cur non potius ex materia cœli, cum postea Sol, in quo hæc lux collecta fuit, sit in firmamento & cœlo à DEO conditus, & pars cœli factus? Rectius meo iudicio Dn. Gesnerus in cap. 1. Genes. quæst. 12. cum Luthero statuere videtur, Lucem illam fuisse corporis lucidi qualitatem insitam: id autem corpus procul dubio cœlum fuisse jam conditum; sed aquis adhuc immersum. Unde apparet (pergit Gesnerus) lucem quoque obscuriorem & exilio-

exiliorem fuisse. Quandoquidem nondum & aquarum nebulis educta, nec in unam coeli partem, quæ nunc est Sol, collecta, sed per totum hemisphærium coelestis machinæ, sparsim diffusa fuit.

16. Exemplum columnæ igneæ Moſis tempore productæ, nihil probat vel illustrat de hoc secundo membro: sed tantum ad primum potest accommodari. Ut nimirum DEUS tempore Moſis produxit columnam igneam: sic probabile esse produxisse eundem DEUM nostrum in prima creatione corpus lucidum. Verum ut non ex aqua columnam illam formavit, sic neque probabile, DEUM in prima creatione corpus lucidum ex aqua produxisse.

17. Quinta Conclusio: Probabilius est, DEUM primo die non produxisse corpus lucidum, à quo Lux diffunderetur, sed potius produxisse per lucem immediatè, eamq; diffudisse à certa parte spatij, uniformiter difformiterq; per integrum hemisphærium eo modo, quo nunc à Sole diffunditur: ita ut cœperit successive discurrere ab Oriente in Occidentem & spacio viginti quatuor horarum suum cursum perfecerit, sicut nunc Sol facit.

Quinta Becani Conclusio. Deus primo die produxit immediatè lucem.

18. Hoc probabilius nequaquam esse demonstravimus hactenus: Basilii quidem homil. 7. censet, fuisse lumen hoc αὐλῶν, quod ab omni materiæ conjunctione primo illo triduo secretum extiterit, posteaque corporibus coelestibus, tanquam vehiculis, insitum fuerit. Sed salva autoritate Basilii, potius manifestam veritatem sequendam & approbandam duximus. Bellarminus, Becanus & ceteri Jesuitæ ac Pontificii admodum delectantur hac opinione, eamque certam ac immotam veritatem esse jactitant: idque non sine causa. Hinc enim fulcimina conquirunt, quibus desperatæ suæ causæ quoquo modo subveniant. Cum enim docuerint, Panem & Vinum Eucharisticum transmutari in substantiam corporis & sanguinis Domini Jesu: & verò sapor, & reliqua accidentia etiam post consecratio-

Basilij opinio.

Basilij opinionem quaere Becanus & Jesuitæ defendant.

crationem, verum panem & vinum superesse, videntem & gustantem convincant, eò sibi confugiendum duxerunt, ut ingens hoc absurdum defendant, quod accidentia etiam sine suo subiecto possint existere. Si affirmantibus fidem habere nolis, en! producant exemplum lucis primigeniæ. Sed illud ipsum, quod de luce primigenia dicunt, nobis valdè obscurum est, nec prius credimus, quàm firmis rationibus ab illis edocti simus. Quod fiet nunquam.

Sexta Conclusio Becani de tempore primi diei, quo hac lux sit condita.

19. Sexta Conclusionem movet Becanus quæstionem, quo diei primæ tempore Lux à DEO sit producta? an cœperit diffundi à puncto Orientis, ut vult Cajetanus, an verò à puncto meridiei, ut putat Beda, an ab aliquo alio. Et addit, quod quæstio hæc non queat determinari, nisi determinetur particularis aliqua Regio, & quæratur, an respectu illius regionis producta fuerit lux in Oriente, an in meridie. Designat autem Palestinam; quia verisimile sit, Moysen descripsisse hæc omnia, respectu Palestinæ. Addit rationes. 1. Quia loquebatur cum Judæis, qui in terram Palestinam ducebantur, 2. Quia videtur hujus Terræ peculiarem DEUS habuisse rationem, cum voluerit, eam esse sedem prophetiarum, domicilium Isagogæ, patriam Messia, testem omnium Christi miraculorum.

VII. Concludit Becanus, Lucem illam creatam esse à meridie respectu Palestinæ.

VIII. concludit Becanus, Lucem post duodecim horas à creatione mundi creatam esse.

20. Hinc Conclusionem septimam negat Becanus lucem illam productam fuisse in meridie respectu Palestinæ, sive, quod idem est, non fuisse meridiem in Palestina, quando Lux à DEO producebatur. Et Conclusionem octavam affirmat, DEUM produxisse lucem primi diei post duodecim horas à creatione mundi, & quidem in puncto Orientis respectu Palestinæ ita, ut in ipsa productione lucis cœperit esse manè in Palestina & præcesserint duodecim horæ tenebrarum seu noctis: atque ita primus dies naturalis in Palestina fuerit viginti quatuor horarum, id est, duodecim tenebrarum & duodecim lucis.

21. Verum

21. Verum enim verò verisimile non est, Moſen descri- *Moſes Pale-*
 pſiſſe diem primum reſpectu Palæſtinæ: cum tum temporis *ſtinam in ſua*
 Moles, ex qua cœlum & terra, & quæ in illis continentur, ſunt *deſcriptione*
 condita, adhuc fuit confuſa ac indigeſta, neque terra à cœlo *reſpexiſſe non*
 & aquis diſtincta, nedum ipſa in certas regiones diviſa: niſi *videtur.*
 forſan inde ſumi debeat hoc iudicium: quod dies tertius, quo
 aquæ congregatæ ſunt in unum locum & arida apparuerit,
 terraque dicta fuerit, & ſuis partibus diſtincta extiterit, iſtam
 rationem reſpectu Palæſtinæ habuerit.

22. Ex hæcenus conſideratis & explicatis patet, qualis hæc *Concluditur,*
 lux fuerit, nempe 1. non quælibet, ſed ea, quæ dicta fuit dies, *qualis illa*
 ſeu quæ diem conſtituit. 2. Non planè à Sole diverſa: ſed *lux fecerit.*
 quæ fuit ejus materia, adhuc ex parte imperfecta, & non ita ut
 poſtea pellucida 3. non nubes denſa, à Sole diverſa, ſed nu-
 becula lucida rarior, ideoque minus ſplendens quàm Sol,
 ſuum habens motum circularem, & die quarta in corpus ſola-
 re & lucidius & ſolidius conglebata. Quod probatur ex ipſa
 Moſis hiſtoria: quæ monſtrat methodum DEI, in creandis re-
 bus obſervatam, quæ fuit progreſſus ab imperfectione rei ad
 abſolutam perfectionem. *Ego ſimpliciter credo,* ait Lutherus
 in cap. 1. Genes. omnium operum DEI eandem eſſe rationem.,
 Quare ſicut primo die rude cœlum & rudis terra eſt condita.,
 ac deinde exulta & perpolita: ita quoque inchoatam & qua-.,
 ſi rudem lucem primi diei credo quarta die perfectam eſſe.
 Et pag. 4. ſuam de luce primæva dicit ſententiam, cui etiam,
 cum ad hiſtoriæ Moſaicæ veritatem propius accedat, meritò
 ſubſcribimus. *Ego ſic ſentio,* inquit, *fuſſe lucem illam veram,*
quæ motu circumferetur ſicut Solis lumen circumfertur: quanquam
non fuit tam clara & ſplendida lux, qualis poſtea fuit, cum lumine
Solis aucta, ornata & perpolita eſt.

23. Cæterum creationem lucis in hiſtoria Moſaica excipit *Quomodo*
 ejusdem approbationis commendatio: Moſes enim referen- *voceſtur lux*
 do per- *illa bona.*

do pergit. vers. 4. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר כִּי טוֹב

Et vidit DEUS lucem, quod bona. Accommodat sese Spiritus Sanctus, ad captum nostrum, & humano more nobis lucis præstantiam ab autoritate divina & propria bonitate commendat. Circa autoritatem & approbationem divinam, notanda etiam hic est Regula Ecclesiæ: *Ubiunque actio humana de DEO in Scri-*

Videre, quid in approbatione Lucis significet.

pturis predicatur, ea cum Θεωπονία fit intelligenda. Videre ergo DEI non est organis visoribus aliquid intueri, cum DEUS sit Spiritus, expers omnis corporeitatis & compositionis, sed idem quod rem prævisam, jamque creata approbare & singulariter curare. **וַיֵּרָא** enim in sacris literis non tantum dicitur de hominibus propriè, verum etiam, sæpius de DEO, cujus affectiones demonstrat, usurpatur. Ut *Genes. 22. vers. 4.* sumitur pro *providere*. *Psal. 10. punire*. *Psal. 11. remunerari* i. *Paralip. 17. prospicere*. *Psal. 10. vers. 14. considerare*. Hoc loco non tantum significat considerare, sed ut jam dictum, approbare atque singulariter curare.

Hieronymi sententia. Item Ambrosii.

24. *D. Hieronymus* aliam affert hujus vocis significationem & expositionem. *Ep. 15.* ubi per **וַיֵּרָא** intelligit, *fecit, ut nos videremus*. Quam etiam habet & approbat Ambrosius dicens: *Vidit mihi, probavit mihi, quod DEUS probavit, tu reprebensibile ne dixeris: quoniam quod DEUS mandavit, tu commune ne dixeris, scriptum tibi esse meministi, Actor. 10. vers. 15.* Nam in Scriptura hoc non est infrequens, ut tribuatur DEO actio, quam ipse in nobis ponit. Approbavit ergo DEUS non modo lucis naturam ipse: verum etiam suo exemplo nos adhortatus est, ut & nos illam approbemus.

Vox טוֹב varias in Scriptura habet significaciones.

25. Vocabulum **טוֹב** non tantum bonitatem lucis prædicat essentialem, sed singulares quoque illius utilitates & commoditates repræsentat. Varia enim in sacris literis ejus videmus significata. 1. Significat Bonus & absolutè Bonum, *Psal. 124. v. 4.* dicitur de piis, *Psal. 34. vers. 9.* de DEO. *Psal. 133. vers. 1.* ponitur ab-

solu-

solutè טוב מה הנה 2. Notat suave atque gratum, ut *Genes. 3. vers. 6.* de fructu arboris. 3. formosum, elegans, sic usurpatur de filiis hominum, *Genes. 8. vers. 2.* de puero Mose, *1. Sam. 9. vers. 1.* *Exod. 2. vers. 2.* *Esth. 2. vers. 2.* Utile 4. significat, *Deuteron. 6. vers. 24.* לַנוּ לְטוֹב in bonum nobis. 5. Lœtitiā, *1. Reg. 8. vers. 66.* 6. Benefactum, *Nehem. 6. versu 19.* טוֹבַחַיִּי דא etiam bonitates ejus. L X X verterunt per *ἀγαθόν, ἀγαθόν & καλόν.*

26. Hæ omnes acceptiones optimè luci primævæ conveniunt, ejusque bonitatem demonstrant. 1. Dicitur *essentially ter bona*: quia est Ens creatum: Omne autem creatum est bonum. 1. quia à Deo profectum, à quo nil nisi bonum provenire solet & potest. 2. quia cum voluntate ejus congruit: quæ etiam videtur esse causa primaria, cur DEUS viderit & hanc lucem prædicaverit. Secundariæ sunt quia 1. gloriam & potentiam suam sit illustratura, *Psal. 19. 12.* 2. Omnibus rebus aliis suo modo profutura.

Omnis conveniunt Luci primævæ.

1. Est essentialiter bona.

27. II. *Suavis est & grata ad spectu.* Oculos enim reficit, mentem exhilarat, vires recreat, & hominem ad omnia habilem reddit. Testantur hoc exempla cæcorum, quibus Christus visum reddidit. His enim hoc unum cordi ac curæ fuit, ut lucem hanc aspicere valeant, unde tam vehementer Christi auxilium implorârunt, & postquam voti compotes facti, præ gaudio exaltarunt, DEUM quæ prædicarunt, *Matth. 9. vers. 27. c. 11. vers. 5. cap. 12. v. 21. 22. cap. 15. vers. 30. cap. 23. vers. 14. Marc. 8. vers. 22. Luc. 7. vers. 21. Joban. 9. vers. 1.* Contra ingens certè & lamentabilis miseria occupat eos, quos in tenebris, ut fit etiam in carcere, sedere, luceque privari contingit. Palpabiles illæ tenebræ Egyptiacæ, triduanæ satis hoc in Egyptiis demonstrant, de quibus legimus *Exod. 10. vers. 22. & seqq.* Hoc ulterius exaggeratur *Sap. 12. v. 3. 4. 5. 6. & seqq.* Unde quoque tantis evehit lucem laudibus *Ecclesiasticus cap. 11. vers. 2.* Dulcis quædam lux & junc-

2. Est suavis & grata ad spectu.

jucundum est oculis intueri Solem. Sicut enim natura tenebrarum est, ut hominem terreant & angant, ita lucis ut hominem suaviter afficiat. Huc refer proverbium Germanicum, Ein blindt Man/ ein arm Man.

3. Est formosa.

28. III. *Formosa est*: quia nihil est visu clarius, nihil cogitatu dulcius, nihil dictu amabilius. Est omnium rerum ornamentum: est medium illud perspicuum, quo colorum varietatem & venustatem oculis nostris concipimus & formosa quævis cernimus: nos deducit usque ad intuitum coeli, nostrisque oculis cælum offert stelliferum, in quo singularia lucis formosæ conspiciamus exemplaria. Quid enim Solis Lunæque colore elegantius? Quid Stellis, instar adamantium & carbunculorum, nocte dieque scintillantibus, formosius? Omnia quoque creavit DEUS, numero, pondere & mensura: quorsum autem tantus ornatus, tamque elegans Symmetria, si lux non esset, cujus ope ea omnia cognosci & deprecari possent?

4. Est utilis.

29. IV. *Utilis est*: quia nemo, neque hominum neque animalium brutorum eam unquam carere potest. Hujus ope 1. opera DEI contemplantur, & eorum aspectu ad gloriam ejus & gratiarum actionem invitamur. 2. Officia vocationis nostræ hujus adjumento in DEI laudem & proximi salutem perficimus. 3. Honestas & virtuosas actiones facit conspicuas, suaque claritate quasi eas omnibus commendat. In honestas autem à facie piorum (quia in tenebris fiunt) sejungit, ne iis scandalizentur & offendantur. Notos facit hoc modo partim eos, quibus confidendum est, quique vitam & honestatem & virtutes compositam agunt: partim perversè agentes, à quibus nos avocat, & ab eorum consortio in vita Christianus abstinere suadet. De quibus omnibus Christus Job. 3. v. 21. 4. pellit accessu suo curas, animique levat dolores, teste Jobo. cap. 17. v. 12, Prov. 15. vers. 30. oblique sive confuse. 5. aliqua ex parte delineat claritatem lucis cœlestis, qua Redemptor noster in altera vita nos

nos illustrabit & clarificabit. Sicut enim lux in terris hisce
tanquam commune bonum, non tantum omnibus impertit lu-
men suum, verum etiam reficit, nobisque suo splendore ad quæ-
vis negotia subeunda atque perficienda apprimè utilis est: ita
quoque Lux mundi vera Christus Jesus *Johan 1. vers. 9.* non tan-
tum illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,
verum in altera, illa beata vita nos gloria sua illuminabit &
clarificabit: ut fulgeamus quasi splendor firmamenti, quiq; ad
justitiam erudierunt multos, quasi stellæ in perpetuas æterni-
tates, *Dan. 12. vers. 3.* Unde etiam Christus Lux gentium dicitur,
Esa. 49. vers. 6. quoniam apud ipsum est vena vitæ, & in lumine
ejus (אור) videbimus lumen.

30. Et ut V. Lucis bonitatem paucis comprehendamus, to- 5. In ea rota
ta ferè nostra temporalis in ea consistit felicitas, & exinde pro- nostra tempo-
cedens lætitia ea ipsa adumbratur, quin & gaudium, ut modo ratis felicitas
dictum, beatum: unde etiam sub nomine hujus in sacris feri- & lætitia
pturis sapientissimè Spiritus Sanctus nostram fœlicitatem indigi- consistit.
tare voluit, ut *Psal. 4. vers. 7. Psal. 67. vers. 2. Psal. 119. v. 135. Esth 8.*
vers. 26. Job. 18. vers. 5. & c. 38. vers. 15. cap. 22. vers. 28. cap. 29. vers. 3. cap.
30. vers. 26. Psal. 27. vers. 1. Psal. 36. vers. 10. Psal. 112. vers. 4. Psal. 118. vers.
27. Prov. 4. vers. 18. Esa. 9. vers. 2. cap. 10. vers. 17. & alibi.

31. Cæterum postquam DEUS omnis boni fons & origo in *Deus lucem*
hac lucis creatione bonitatem suam declaraverat, eamque satis *splendidiorē*
commendaverat atque deprædicaverat, ecce illam ulterius qua- *reddat distin-*
si expolit, splendidiorēque reddit, ubi tenebras, quibus ad- *guendo ab eo*
huc permixta erat, ab ea distinguit atque sejungit. Ante omnia *tenebras.*
hic probè perpendenda vox אִבְרַר proprie signifi-
cat separavit, disparavit, distinxit: quo certè innuitur, DEUM
non planè sustulisse lucem & quarta die novam creasse in Sole, ut
quidam volunt; sed tantum hæc duæ se invicem segregavit.
Erant enim lux quodammodo opaca & non adeò splendida, ut
post segregationem, propter tenebras, quibus adhuc erat per-
mixta,

mista, atque impuritatem subjecti perspicui. Cum autem lucis & tenebrarum usus atque officium debebat esse successivum & distinctum inter se, placuit DEO, qui est omnis *ἀρχὴ* hostis perpetuus, & ordinis author, hæc duo dividere atque divellere, imò necessarium fuit, ut distinguerentur, & regionibus, metis, tempore ac termino separarentur, ne alterum alterius usum & laborem impediret, vel planè interdum tolleretur, ad quem à DEO Opifice fuit destinatum.

32. Divisit autem hæc duo non tantum natura & essentia ut cujuslibet partis distinctè possit conspici atque concipi naturæ constitutio, quod certè in ista confusione, ubi Lux tenebris impedita, & tenebræ lucis splendore ex parte illuminatæ erant, factu vix erat possibile: verum etiam accidentibus, à DEO in cujusvis naturam infusis & inseparabiliter conjunctis: qualia sunt 1. Ordo quo DEUS ea hoc modo disposuit, ut cum initio simul essent in superiore parte chaos constituta secundum totum, postea collectione facta divino opere, alterum alteri cederet, per vires succederet, finibusque propriis determinaretur, unde fit, ut luce exorta tenebræ paulatim cedant, viribusque suis cum potentia contrarii retentis ad aliud hemisphærium abeant.

33. Lux ergò non planè tollit tenebras, neque tenebræ lucem sed tantum accessu suo locum hunc relinquere, aliumque occupare cogit. Unde etiam cognoscimus, ex doctrina Astronomica & Geographica, quod Sole nostrum hemisphærium illuminante, tenebræ antipodum nostrorum terram occupent. Hoc autem non fit omnibus locis, sed tantum apud cujusvis antipodes. Causa hujus est directæ oppositio, unde causatur abitus Solis & successus tenebrarum; illius verò diversæ poli elevatio: de quibus fusius agere nostrum non est.

Lux dubia non est propriè mixtura lucis & tenebrarum.

34. Etiam si verò Lux dubia videatur innuere lucis & tenebrarum inter se misturam: illa tamen tantum est apparens: siquidem tum temporis lux & tenebræ non sunt in uno eodemque præcisè subjecto, unoque exactè loco, unde nihil demitur
luci

luci neque tenebris: sed hujus erepusculi alia videtur esse causa, nempe ipse aer, qui hic illuminatus adhuc, illic vero tenebris obscuratus, propter vicinam praesentiam, oculis nostris, naturam obtusis, mixturam quandam exhibet. Quod declaratur panno, ex variis filamentis contexto, ubi color hujus filii non miscetur cum colore alterius filii, sed utrumque retinet suum colorem nobis autem, qui eos colores propter visum hebetem exacte distinguere non valemus, offerunt isti colores vicini aliquam colorum mixturam; & ita tertium, qui revera talis non est, sed tantum apparens.

35. Haecenus ergo fuit primum accidens, nempe ordo; sequitur nunc secundum, nempe applicatio ad diversas actiones & usus distinctos, tum ad homines, tum ad alia animalia redundantes. Actio primaria concernit tempora, nempe constitutionem diei ac noctis. Lucis enim hujus actio eadem fuit circa temporis distinctionem, quae jam creato Sole ab eo perficitur. Dicit enim Moyses expresse *Genes. 1. vers. 5.* fuitque vespere & fuit mane dies unus, nempe naturalis. Habuit enim Lux illa, procul dubio eundem motum circularem, primi mobilis circa terram, cum fuit vice Solis, quem hodie Sol cursu suo observat. Etsi enim probabile, Solem quarto die conditum, motum simul accepisse proprium: tamen primi mobilis motum ut Sol adhuc hodie, lux illa ex instituto DEI observavit.

Actioes & usus distincti Lucis.

Prima, in est constitutio diei ac noctis.

36. Deinde lucis & tenebrarum divortium, primum diversas operationes hominibus ceterisque animalibus praescripsit, ut homines per diem functiones suas & officia vocationis suae sedulo efficiant & tanquam in luce viventes, omnibus conspiciant cogitent, quid justum sibi & aequum, hominique pio condignum, ita vitam & actiones, moresque instituere, quo luceat lux illorum coram hominibus, & videant bona opera ipsorum, *Matth. vers. 16.* Per noctem autem à labore quiescant, per somnum vires debilitatas colligant, ut sequenti die ad opera eo alacriore spiritu, membrisque firmiter redire possint. Hunc usum innuit *Psalms. 104. vers. 23.* Oritur Sol &c. tum ingreditur homo ad

Usus distincti actionis diei ac noctis in actionibus animalium & cum primis hominis.

opus suum & culturam suam usq. ad vespensm. Opo rē, nitatem
talem ad animalia bruta redundantem describit P. Saltes. Psal.
104. vers. 19. & seqq.

37. Ex quibus satis apertum est, cur DEUS lucem segre-
gans, tenebras non plane iustulerit, sed eas reliquerit, & à luce
tantum separavit. Inter alia quoque ea ipsa monemur, ut
diligenti studio consideremus, quantum bonum & donum
DEUS in luce nobis concessit, ipsiq. pro tanta felicitate gra-
tias agamus. Postea cum DEUS noluit Lucem tenebris mane-
re semper mixtam, sed hæc duo divisit, & lucem nostris actio-
nibus consecravimus. tacite q. val. modum vivendi nobis præscri-
psit, ut nos tenebras à luce in corde & actionibus nostris sepa-
remus, si Filii DEI esse velimus. Ipse enim delectatur operi-
bus lucis, & offenditur operibus tenebrarum. Hoc innuit
Johannes Epist. 1. cap. 1. Si dixerimus, quoniam societatem babe-
mus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur & veritatem non
facimus: si autem in Luce ambulamus, sicut & ipse est in luce
(1. Timoth. 6. vers. 16. dicitur habitare lucem inaccessam) socie-
tatem cum eo habemus. Quid autem sit in luce ambulare & ope-
ra tenebrarum abjicere, demonstrat Paulus Rom. 13. vers. 12.
13. 14. Ad hoc invitat omnes ipse Paulus Phil. 2. vers. 14. 15. & c.
rationem addit Ephes. 5. vers. 8. Eratis aliquando & c. Aliam
causam impellentem monstrat Lucas cap. 8. vers. 17. cap. 12. vers. 2
& Apostolus Rom. 2. vers. 10.

Quomodo ex
vespera &
mane factus
sit unus dies.

Termini con-
stituētes diē à
Mose ponun-
tur Vespers &
Mane.

38. His ita expeditis quæritur porro, quomodo ex vespera
& mane factus sit unus dies? Vidimus in præcedentibus Beca-
ni sententiam, nunc & nostram subjiciemus. Sciendum ergo
initio est, quod in Quæstionis hujus enodatione duorum potis-
simum per magna habenda sit ratio. Primo declarationis ter-
minorum, ex quibus dies naturalis à Mose dicitur constitutus.
Deinde modi, per quem ex vespera & mane facta sit prima dies.
Termini constituentes diem à Mose ponuntur hi ipsi: *vespera*
& *mane* vers. 5. *Et fuit vespera & fuit mane, dies unus:*

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בקר

39. **ערב** *vesper, vespem*, à radice **ערב** *miscuit, commiscuit*, eo, quod circa illud tempus tenebris lux videatur immisceri, illisque obfuscarì. Hoc innuitur *Judic. 19. vers. 9. Ecce jam remissa dies ערב* *adcommiscere*, sc. se cum vespere, h. e. ad vesperscendum. Vel quod circa illud tempus omnia à nobis commisceantur propter lucis secessum & ingruentes tenebras: quæ causæ sunt, quo minus res & formas earum rectè discernere atqve ita circa eas actiones nostras instituire valeamus.

40. **קפץ** *mane, diluculum*: quod est à radice **קפץ** *quæsit, inquisivit, requisivit, disquisivit*: atqve sic à requirendo, eo quod tempore matutino inquirantur ea, quæ vespere præcedente inordinate & non satis cognita erant relicta, eaqve homo, recollectis requie viribus, longè attentius coret, & multò facilius eas dignoscere ad necessarios usus adaptare operando possit. *Zanchius de Operib. sex dier. part. 2 lib. 1. c. 2. d. 4.* dicit: **קפץ** significare, distinguere, & distinctè res videre. Sed cum hæc significatio nostro judicio non inveniatur, eam non multum curamus.

41. Est autem manè (rectius olim erit manis) finis noctis & diei initium: Unde etiam juxta Varronem à manando dictum putatur, quod tunc manet dies ab oriente. Propriè usurpatur pro toto illo tempore, quo Sol incipit tenebras noctis profundas pellere usq; ad ortum Solis supra nostrum hemisphærium, ubi Sol se nobis conspiciendum præbet. Hoc in tria dividitur temporis segmenta. Primum dicitur summum manè, primum manè, crepusculum matutinum. Marcus vocat *λίαν πρωί* *cap. 17. vers. 21.* Johannes *πρωί σκοτίας ἐν ἔσπας*. Græci *ὁρθρὸν βαθὺ* 2. Diluculum, quando apertè incipit dignosci dies & nox. Hoc tempus propriè dicitur aurora, eo quod, attestante Varrone, aër incipiat aurescere: Græci simpliciter *ὁρθρὸν* vocant *Act. 5. v. 22.* vocatur *ἀυγή* *Act. 20. v. 11.* alias *Φωσ-Φόρος* appellatur. 3. Manè propriè sic dictum, quando cum eleva-

Mane quod sit.

In tria dividitur temporis segmenta.

elevatione & ortu Solis conjungitur, cumq; juxta Persium
Sat. 3. — — *jā clarum manē fenestras*

Intrat — — Sol tamen temporis nondum est exortus.

*Vespera quid
sit.*

*Dividitur et-
iam in tres
partes.*

*Moses termi-
nis illis mane
& vespera nō
utitur pro-
priè, sed tro-
picè.*

*Quomodo
constituerint
unum diem.*

*Primum diē
non fuisse
completum
quidam di-
cunt sine ra-
tione.*

42. *Vespera* est finis diei & initium noctis. Propriè dicitur illud temporis spacium, quo Sol infra hemisphærium nostrum descendit, & tenebræ lucem claram sequentes nobis obscuriorem paulatim reddunt, usq; ad summum mane. Hoc quoque in tres portiones dividi solet. 1. Dicitur novissimum & serum diei tempus, Græcis $\delta\psi\eta$ & $\iota\psi\lambda\alpha$, ut *Matth. 27. vers. 58.* quando Sol occubuit, Lux tamen adhuc clarè splendet. 2. *vespera* propriè sic dicta: quando nempe $\epsilon\omega\sigma\epsilon\theta$, stella illa noctifera, ut loquitur Catullus, apparet. 3. Crepusculum vespertinum, tempus vox $\theta\upsilon\mu\epsilon\gamma\gamma$, ubi dubium est, an sit dies vel nox: quia tenebræ ferè omnia occupant.

43. Moses *manè* & *vesperum* non usurpat propriè, sed tropicè. Nam per Mane, totum diem artificialem intelligit, & per vesperam totam noctem. Aliàs hæc duo integrum diem naturalem constituere non potuissent. Quomodo autem constituerint diem est altioris indaginis. Procul dubio non alia, quam hodie fit, ratione. Lux vicem Solis gerens motu suo circulari, oriendo & occidendo, ex vespera & manè confecit dies ante Solis creationem. Nullibi enim legimus. 1. Deum aliquid planè immutasse atq; sustulisse. 2. Dies post Solis creationem diversas fuisse à prioribus 3. Alia ratione quam per Solem lucis accessu ac recessu constitutas. 4. Longiores vel breviores 24 horis extitisse priores quam posteriores 5. Sed Moses ex vespera & mane non tantum dies ante Solis productionem, verum etiam post eam factas constituisse docet, *Genes. 1. vers. 5. 8. 13. 19. 23. 31.*

44. Non ergo facimus cum his, qui diem primum non fuisse completum asserunt, quia non habuerit mane. Fundamentum enim illorum admodum est lubricum, nimirum quod Sol, qui cum est oriens, conficit mane, nondum fuerit creatus. Nam respondemus, Manè hic non sumi pro parte temporis ante diem

re diem perfectum, sed synecdochicè pro toto lucis tempore, quod tempori tenebrarum opponitur: idem est iudicium de tenebris. Deinde non sequitur. 1. Tunc non fuit Sol, ergo non fuit mane: Fuit enim Lux vice Solis, qui jam Lucis vehiculum est. 2. Sol non fuit ortus: Ergo non fuit mane. Neque enim Solis conversatione propriè & in se considerata est ortus & occasus: quia indefinens est perpetuaque ejus conversatio: sed occidit & oritur secundum nos, & secundum regionum positiones, hoc est, elevationis poli diversitatem.

45. Nihil obfinit etiam ii, qui ex motu primi mobilis, sive supremi orbis, secunda demum die creati, concludunt, primum diem non fuisse secundum naturæ cursum factum. Nam distinguendum est 1. inter naturam inchoatam & postea perfectam, sive inter tempus *πρωτογενεως* generationis, quo creatio fuit in fieri, & *πρωταυγουστης* constitutionis, quo creatio fuit in esse, & 2. inter cursum rei inchoatæ & postea absolutæ. Libenter damus primam diem motu primi mobilis propriè sic dicti Solis accessu & recessu non fuisse confectam, atque ita secundum hunc cursum naturæ perfectæ. Nam aut nondum orbis Solis erat aut Sol non in eo repositus, siquidem extabat orbis. Non autem sequitur, Ergo planè non ad modum hujus cursus Lux primam diem potuit efficere. Contrarium docet Moses. Certum postea est, Deum in opere creationis processisse ab imperfectioribus successivè ad perfectiora: unde colligo distinctionem quandam inter dies priores & posteriores, non quidem ratione quantitatis, sed qualitatis & temporum distinctionis concedendam esse. Primo enim die & sequentibus duobus tempus crasse in diem ac noctem fuit distinctum: Postea autem quarto die, creato Sole, amplior ac specialior accessit ordinatio, ubi nox & dies in suas partes præcisè distinctæ fuerunt.

46. Vesperam autem semper in hoc Hexamero præponit Mane, notans diem inchoatam fuisse à vespera: quæ diei constitutionem in Veteri Testamento Judæi observârunt, & adhuc hodie observant. Tenebras enim Lucem præcedentes ad pri-

Primum diem non fuisse secundum naturæ cursum factum, divinum non est.

In prima creatione dies initium habuit à ves-

*semper: & ita
semper in
Veteri Testa-
mento obser-
vatum fuit.*

*Quantus fu-
erit primus
dies.*

nam diem pertinere constat inter alia ex eo, quod alias ista non fuissent in tempore, neque materia prima, siue chaos fuisset creatum in tempore. Addo & hoc, quod Deus ipse tenebras noctem appellavit.

47. Ex illis, quae dicta sunt, in proclivi iam est, quaestio- nem, quantum nimirum fuerit primus dies, explicare: Primo tenebrae aliquot horis, haut dubie duodecim, ut vult Becanus, durarunt, & lucem praecesserunt. Postea cum Deus creatam lucem in aere diffundendo tenebras noctis dissolveret, novum & quidem primum surrexit mane: cum quo si conjungas totum illud spatium, quo lux conspicua erat (nam vespera, siue principium noctis & mane, hoc est, principium diei apud Moysen sumuntur, pro tota die artificiali) in his, ubi ceperat, plagis, & sic diem constituebat, usque dum absoluto cursu tenebrae redirent, ut ibi noctem, sic hic totum diem habes artificialem, quae junctim consumunt unum diem naturalem viginti quatuor horarum. Et sic puto rem planam esse: Initium diei primi fuit cum vespera vel initio tenebrarum: Terminus autem eo rejiciendus est, ubi illud mane vel illa dies artificialis, imminuentibus iterum tenebris decurreret.

*Cur Moyses u-
tatur in de-
terminatione*

*primi diei,
nomine nu-
meri cardini-*

*alis, non or-
dinalis, b. e.,
dicat Unus &*

non Primus.

*Quing, opi-
niones.
I. Basilij.
II. Ambrosij.*

48. Caterum restat vox ultima in descriptione constitutionis primi diei à Moysa adhibita, nempe ipsa determinationis temporis appellatio. *Fuitq, vespera & mane*, ait Moyses, *dies unus.* **אֶחָד** **יוֹם** Non abs re ergo quaeritur, cur Moyses in deter- minatione primi diei utatur nomine numerali, cardinali, & non ordinali, ut in sequentibus factum est.

49. Circa quaestionem hanc invenimus apud Doctores fe- re quinque opiniones I. *Basilij* dicit, diem *primum* dictum esse *unum*, quia typus sit aeternitatis, ubi semper idem & unus quasi continuus dies, vel quod sit universi seculi imago. II. Alii, cum quibus consentit *Ambrosius*, putant, quia primus dies fuit men- sura quasi generalis omnium dierum sequentium: quia viginti quatuor horis constitit, ideo dictum esse unum, quasi unius diei tempus. III. Quidam statuunt numerale ordinale non po- tuisse

tuisse illi tempori convenire: quod omnis ordo præsupponat plura, & ubi non plura uno, ibi non possit esse ordo, adeoque nec ordinis appellatio: tunc temporis autem, non fuerunt dies plures: Ergo nec ordo, sed tantum numeri principium. Exemplum est *Dan. 11. vers. 1.* ubi dicitur *unus annus* דַּרְיִי אֶחָד שָׁנָה *q*uia nondum erat ullus prior nec posterior IV. R. Salomon Jarchi existimat, quia Deus primo die solus esset, ideoque ordinaliter non potuisse proferri: cum ordinalis semper inter plures versetur: Secundo autem die, cum angeli essent creati, & postea, proferri ordinaliter. V. Tandem alii non tam rem significatam, quam vocis significantis usum respicientes, statuerunt, more Hebræorum אֶחָד positum esse pro אֶחָדָא. Solent enim Hebræi numeralia cardinalia adjectiva sæpius usurpare pro ordinalibus. Exempla ubi vis sunt obvia, ut *Genes. 2. vers. 1. Agg. 1. vers. 1.*

4. Rabbi Salomon Jarchi

50. Hunc in modum numerandi ipsi quoque Evangelistæ secuti sunt, dum Sabbathum vocant *μία ἡ σάββατος* *Matth. 18. vers. 1. Marc. 16. vers. 2. Luc. 24. vers. 1. Job. 20. vers. 7.* & Apostolus Paulus *1. Corinth. 16. vers. 2.* & alibi Theophilactus in Lucam *ἡ μία σάββατος πρῶτην.* Quid? quod etiam apud Latinos prophanos autores Enallage hæc in usu sit. Sic Cicero de Senectute. *Qui uno & octogesimo anno mortuus est.* Sic Suetonius in Augusto cap. ultimo: *Uno mandata de funere complexus &c.* videatur Drusius in *Genesin cap. 4.*

51. Verius igitur ex usu non saltem Hebrææ, sed etiam Græcæ & Latine lingue statuitur, quod *unus* pro *primus* ponatur. Interim reliquas nonnullas opiniones non planè rejiciendas, sed huic subordinandas esse censemus: cum aliquid mysterii subesse libenter concedamus, etiamsi quidnam & quale illud sit, non perfectè & distinctè cognoscamus. Probabile est, Spiritum Sanctum respexisse ad hujus diei insignem præstantiam & excellentiam, quam per agenda & facienda sacratissima in eodem, futuro tempore sit adeptus. Placuit enim Deo haud dubiè

dubiè eadem die per Filium suum mundum revocare, quâ tum
 coeperat formare & creare. Fuit enim primus dies creatio-
 nis mundi, *dies Dominicus*, quem *Solis* communiter vocant:
 quod facilè probatur ex dierum numero, quibus creatio abso-
 luta est, & ex ultima die, quæ Sabbathum est appellata ab ipso
 Deo. Hæc etiam dies in sacris admodum fuit solennis. Ea e-
 nim ipsa populus Israëliticus ex servitute Ægyptiaca fuit libe-
 ratus, nempe die 15 Mensis Abib, quæ erat 26. Aprilis 2515. *Exo-
 di 12. vers 37.* Manna primò Deus cælo eadem Israëlitis dedit 16.
 secundi mensis. Sic quoque in Novo Testamento, Nam die
 Dominica Christus natus esse dicitur: nempe 25. Decembr.
 teste Nicephoro *lib. 1. cap. 12.* Orosio *lib. 7. c. 2.* Aug. *de Trinitat.
 lib. 4. cap. 5.* Ruperto *lib. 3. de div. offic. cap. 16.* Ea ipsa à mortuis re-
 surrexit, & Spiritus Sanctus super Apostolos descendit. Hanc
 ergò diem meritò magnificamus, & piam ejus consideratio-
 nem præsentem, piis & devotis suspiriis claudimus: Dedisti mi-
 hi ò Deus, lampadem, serves illam, infundas oleum misericor-
 diæ, & linum fumigans ne extingvas juxta promissum tuum
Es. 42. vers. 3. Verbum tuum sit lucerna pedum nostrorum, & lu-
 men semitis nostris *Psal. 119.* ut tandem per hanc opacam &
 tenebrosam terram ad TE in regnum lucis inaccessæ
 perveniamus, Teq; in æternum glorificemus,

F I A T.

F I N I S.

CONTINUATIO.

Respondente.

M. HENRICO

BRASCHIO,

Lunæburgæ

Saxone.

Rogredimur nunc ad opus secundi diei, quod est FIRMAMENTUM in medio aquarum. Sic enim Moyses v. 6. 7. 8. Dixit quoque Deus, sit expansio in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus expansionem, divisitque aquas, quæ erant super expansionem: ab aquis, quæ erant super expansionem: & fuit ita: Vocavitque DEUS firmamentum Cælum, & fuit vespere & fuit mane

dies secundus. Becanus hic duo quæri dicit. 1. Quid intelligatur per Firmamentum? 2. Quid per aquas? & addit, aliquos per firmamentum intelligere Ævæam spheram, ut Catharinum: alios aërem, ut Rupertum, Pererium & Valentinianum: alios aërem & ignem, & omnes orbes stellatos, ut Molinam. Similiter per aquas, quæ supra firmamentum sunt, aliquos intelligere nubes, ut Pererium: alios cælum æqueum seu cristallinum, ut D. Thomam, Bonaventuram, & Durandum: alios veras aquas, ut Justinum, Martyrem, Basilium, Theodoretum, Ambrosium, Chrysostomum, Hilarium, Bedam, Molinam.

Becanus duo
querit

1. Becanus totam hanc Disputationem sex conclusionibus includit: Prima est: Per firmamentum non potest intelligi sola Ævæa sphaera, nec solus aër. Secunda: Per firmamentum intelligi debet aggregatum ex aëre, igne & omnibus cælis mobilibus. Tertia: Hæc omnia, quæ nomine firmamenti intelliguntur, facta sunt ex aqua, quæ prius implebat totum spaciū à terra usque ad cælum Empyreum. Quarta: Per aquas quæ super firmamentum sunt non debent intelligi nubes. Quinta: per aquas superiores non potest intelligi primum mobile, seu cælum cristallinum, aut æqueum, ut vocant. Sexta: per aquas quæ supra firmamentum sunt, debent intelligi veræ aquæ & ejusdem speciei cum his inferioribus.

Conclusiones
Becani sex.

2. Initio teneatur, quod verbis Moysis quatuor continentur 1. Jussio, 2. Executio. 3. operis appellatio. 4. Conclusio. Jussio-
ne tria exponuntur 1. ipsum opus. 2. locus 3. usus.

Verbis Mo-
sis quæ conti-
neantur.

Opus vocatur

3. Opus ipsum est **עָקַר**. Observetur Vocis. 1. Notatio.**עָקַר**2. Equipollentia. Quoad illam descendit à **עָקַר** extendit, ex-

Abi 1. obser-

pandit: Unde **עָקַר** in latum diductio & expansio rei ductilis,

vetur notatio

tam liquidæ quam duræ ac fusilis. Sic verbum hoc applicatur

terræ, *Esai. 42. v. 5.* bracteis auri. *Exod. 39. v. 2.* argento, *Jerem. 10.**v. 9.* Sumitur autem vel abstractive, pro ipsa expansione;

vel concretivè, pro ipso corpore ductili vel expanso. Hoc, non

illo, modo hic accipitur per suppositionem abstracti pro con-

Extensio est

creto: Mercerus in *Gen. p. 16.* adducit in eadem forma **מִשְׁתַּח**

sextuplex.

quod *unctum* significat. Est autem extensio sextuplex 1. per di-

latacionem, ut in massa auri, in laminas amplissimas dilatati

Exod. 39. v. 3. *Jer. 10. v. 9.* *Num. 17. v. 4.* In Hebr. (in Osiand. enim& Germ. Luth. est *cap. 16. v. 39.*) II. per rarificationem, ut in

aqua, ab igne substrato in ampliorem extensa in oleum & in aë-

rem postea transmutata. III. per dissectionem. *2. Sam. 22. v. 43.**Ezech. 6. v. 11.* IV. per naturalem accretionem, ut fit in animali

per alimentum intro receptum. V. per aggenerationem, ut in

igne, appositis lignis extenso. VI. per explicationem vel expan-

sionem rei convolutæ & complicatæ: quomodo in præsentia-

tum eam esse attendendam testis est David, *Pf. 104. v. 2.* *Esai. 40. v.**22.* Confer de extensione hæc loca. *Job. 26. v. 7.* *Esai. 42. v. 5.* *c. 44. v.**24. v. 24.* *c. 51. v. 13.* *Jerem. 51. v. 15.*

2. Equipol-

4. Equipollentia ex textu adducunt & quidem 1. Hebræo,

lencia obser-

מַבְרִיר *Genes. 1. v. 6.* *dividens*, à radice **הִבְרִיר** *Hiph. separavit, di-*

vetur.

sparavit, distinxit, distinctionem facit, discrevit; & expanso imponi

videtur propter officium distinctivum, quo distinguit aquas ab

aquis. Unde nonnulli concludunt contra Pererium Papistam &

Paræum Calvinistam: Expansum est distinguens, aquas ab aquis:

Expansum est totus tractus tum æthereus, tum Elementaris, ut

volunt illi: Ergò nubes cum à toto hoc tractu non distinguan-

tur, aquæ supernæ esse nequeunt. Deinde quod aer per **מַבְרִיר**

hoc loco intelligi nequeat: cum ipsi competat distinctio potius

passiva, quam activa: 1. ob distinctionem aeris per nubes, quoad

suas regiones, quippe quas nubes distinguere videntur. 2. ob

ascendentes subinde vapores, ut & metecora aquea in infima aeris

regio-

regione, verbi gratia, rorem, pruina, nebulam: quæ omnia cum in infima aeris regione hæcant, per illam distingui ab aqua inferiore nequeunt. 3. ob regionem aeris tum continuitatem, tum difformitatem subinde ex motu Solis.

5. Deinde LXX. interpretes reddiderunt στερεώμα à στερεόν, quod juxta ipsos corpus physicè solidū significat, cum adjuncta densitate & retinentia, quam significationem & acceptionem Pererius in Gen. p. 26. ulterius probat ex Ciceronis lib. 1. de nat. Deor. quod Epicurus corpora solida ob firmitatem στερεώμα vocârit. Causam autem hujus denominationis statuunt, 1. Cœli soliditatem, videlicet, quod cœlum, licet ex aqua fluida sit factum, instat tamen glaciei aut ferri, sit consolidatum, ut aquas supercœlestes continere posset. Unde Mercerus p. 26 in Gen. putat, LXX nomen στερεώμα voci יָקִי opposuisse: quæ cum corpus rarum & diffusum ipsis sonabat, stabilitatem & soliditatem cœli altero suo vocabulo innuere voluisse. Hos secuti Latini Firmamentum, & Lutherus germanicè Eine Feste verterunt: sed minùs commodè. Nam יָקִי nunquam firmare, sed semper expandere, extendere, diducere denotat. Conferantur Exod. 39. v. 3. 2. Sam. 22. v. 43. Job. 37. v. 18. Psal. 42. v. 5. Jerem. 10. v. 9. Ezech. 6. v. 11. Ezech. 25. v. 6. Videtur autem omninò Moyses indiguitare hoc in loco totum tractum ex æthere & aere continuatum, globo terræ & aquæ superiorem, uti etiam Abenezra est interpretatus יָקִי הָאֵר. Et illud expansum est ær: Excusari tamen ac defendi videtur posse & Latinorum & Lutheri versiones, 1. quod sint LXX. Interpr. secuti, quod ita verterint, non ratione materiæ, quod esset dura & adamantina, sed formæ vel finis, ob perfectionem, distinctionem & firmitatem sive perpetuitatem.

6. Deinde locus operi assignari videtur in medio aquarum: יָקִי הָאֵר. Medium Philosophis est quintuplex. 1. Subiecti, cui nullum oppositum competit, & vocatur medium negationis extremorum 2. participationis extremorum, ut tepor inter frigus & fervorem. 3. positionis seu loci, per quod ad locum movetur res. 4. perfectionis sive proportionis, inter excessum & defe-

Græci στερεώμα.

Latini Firmamentum.
Germani Eine Feste.
Mosis veramens.

Latinorum & Lutheri versiones excusantur.
Locus firmamenti.
Medium quintuplex.

defectum. Hoc pacto in medio consistit virtus. 5. affecutionis finis, quo finem consequimur. Media autem pro fine assequendo Piccolomineus *Introd. ad 10. grad. c. 23.* duplicia vult esse. Vel enim sunt rei partes, quæ efficiuntur: ut cœmentum, lapides & ligna, sunt partes domus: vel non sunt partes, sed instrumenta tantum: Nullum horum rei præsentis convenire videtur:

Sextum medium addendum, separationis.

Uusus expansi.

Executio jussionis.

Hebræi duplicem faciunt æqualitatem.
1. *Molis.*

2. *Distantiæ.*

An aquæ propriè dictæ sint supra cœlos.

Quare addendum adhuc sextum medium nonnulli statuunt, nempe distinctionis & separationis, quo interveniente, res, quarum alias esset conjunctio, ab invicem distinguuntur & separantur.

7. Uusus porro hujus expansi videtur contineri verbis: וַיִּבְרָא מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם *Et sic distinguens inter aquas ad aquas.* Quare officium distinctivum, usum expansi docet.

8. Cæterum jussionem ex templo sequitur Executio: Dictum factum. Sic enim pergit Moyses. v. 7. *Et fecit Deus expansionem, divisitq;* (divisionem, separationem constituit) *inter aquas sub expansione quæ erant, & inter aquas, quæ desuper expansione.*

Quæ verò verba non omnes eodem explicant modo. Hebræi duplicem hic exactè quærunt æqualitatem. 1. *Molis*, quæ tanta sit aquarum supra, quanta infra. 2. *Distantiæ*, ratione medii, expansi scil. ut tanta sit illa superioris à medio, quanta inferioris ab eodem. Hi ergo veras aquas supernas minimè negant. Deindè Patres pleriq; ut & nonnulli Calvinistæ aquas quidem homogeneas ante separationem agnoscunt: at post eam, illi in crystallum volunt condensatas: hi per revolutionem in vapores, ac tandem in nubes: proindeq; tum nubes, tum quicquid meteoris aqueis materiam præbet, super infimam ætis regionem, per hanc ab inferioribus distingui. Illis Becanus, ut audivimus, contradicit, qui nec nubes, nec cœlum crystallinum, sed veras supra cœlum agnoscit aquas. Consentit ex Calvinistis Keckermannus *lib. 2. syst. phys. c. 1.* Ex nostris Gesnerus in *Gen. disp. 1. q. 18.* & alij, statuentes omnium tutissimum esse, à litera historica non recedere: cum ergo illa veras, reales, non condensatas, aut transmutatas supra expansum seu sydereum cœlum esse docent aquas, utiq; illi credendum esse.

9. Quam porro assertionem suam ita probant: Nam primum

mum, inquit, id, supra quod locatae sunt aquae, coelum post-
 modum appellatum, non est aer, sed stellatum coelum. Deinde
 aquarum supernarum eandem esse naturam, quam illarum, a
 quibus separatae, ipsa litera loquitur. Tertiò v. g. Non frustra
 aquis in unum die tertia collectis, illa additur limitatio, quod
 sint sub coelo, qua expressè ab iis, quae ipso adhuc coelo supe-
 riores, distinguuntur. Quartò, idem testantur loca parallela:
Pf. 104. v. 3. primum nubes & aquae distinguuntur. Deinde verba
 sunt Emphatica; consignans, instar trabium conjungens cum
 aquis superiora coeli; Lutherus eleganter, *Du welbest es oben
 mit Wasser.* Nubes non sunt עֲנַנִים superiora coeli
 nec quasi consignatione quadam illi conjunguntur 3. Nubes
 propriè aquae non sunt, & vix dabitur locus scripturae, ubi sim-
 pliciter עֲנַנִים dicantur: si secus, metonymicè fieri potest, ut di-
 centur aquae, tum generationis, tum resolutionis respectu. *Pf. 148.
 v. 4.* Laudate eum celi caelorum, & aquae, quae supra coelum. Ubi pri-
 mum notetur Reflexum genitivi supra nominativum excellen-
 tiam notare, nec unquam tribui aëri. Deinde dici aquas עֲנַנִים
 עֲנַנִים. Addatur locus *Dan. 3. v. 60. 73.* Apocryph. expressam a-
 quarum supra coelos faciens mentionem. *10.* Hæc etiam si ita probabiliter disputantur, non tamen de-
 sunt argumenta æquè probabilia iis, qui per aquas de super ab
 expanso (ut hi verba Hebræa vertunt) intelligendum esse aerem,
 contendunt. Quandoquidem minus commodè vulgatus Inter-
 pres עָרָב quod expansionem seu expansum significat, voce fir-
 mamenti reddidisse censetur. Nam עָרָב nunquam firmare, sed
 semper expandere seu extendere denotat, ut modò demonstravi-
 mus. Indigitare autem videtur Moses v. 6. עָרָב יְהִי totum tra-
 ctum ex aere & æthere continuatum, globo terro superiorem,
 Abenezra. וְהָיָה הָאֵר הָרָקִיעַ הָאֵל עָרָב Et illud expāsum est aer. Et
 sanè si totum Scripturae codicem, qui Hebraicis literis est con-
 signatus, evolverimus, vocabulum, aëri ex æquo competens,
 non inveniemus: sed semper עָרָב aut עֲנַנִים vocibus inclusum
 & comprehensum deprehendimus. Hinc volucres coeli v. 28. su-
 per

*Per aquas
 superiores
 quidam aë-
 rem intelli-
 gunt.*

per superficiem expansi coelorum volare dicuntur v. 20. cum tamen ad stellas nequaquam perveniant. Etiam Ciconia in coelo *Jerem. 8. vers. 7.* Fenestras & cohibitus est imber de coelo. *cap. 8. vers. 2.* Ecce ego pluam vobis panem de coelo. *Exod. 16. v. 4.* De coelo tonare sapius in Psalmis. Cum tamen de media aëris regione pluvia descendant & tonitrua oriantur. Imo *Jeremia 10 v. 13.* dicitur: *prudentia sua extendit caelos, cum ipse tonavit, aquarum multitudo est in ipso coelo & vapores extrahit à finibus terrae, fulgura pluvias facit & educit ventum de thesauris suis.* Qui locus diligentius cum textu Mosaico collatus perspicue demonstrare videtur, quid expansum hoc sive coelum denotet, ipsum sc. corpus, in quo aquae pluviales sunt, ex quo tonitrua, fulgura & venti, velut ex utre erumpunt & summo impetu dejiciuntur.

11. Et si seculares quoque Scriptores, praesertim antiquitate nobiles, excusserimus, hanc ipsam generalem coeli significationem non inusitatam apud eos non invenimus. Marcus enim Varro, quem Cicero in Academicis quaest. hominem appellat omnium facile acutissimum & sine ulla dubitatione doctissimum *lib. 4. de Latina lingua p. 3.* ita differit: Loca naturae secundum antiquam divisionem, prima duo, coelum & terra dicitur duobus modis: & pars ejus summum, ubi stellae: & id quod Pacuvius demonstrat, cum dicit: Hoc vide circum supraque quod complexu continet terram: In hoc coelo, qui dicitur aër simili ratione & Cicero accipit. *Coelum hoc, in quo nubes, imbres, venti, coguntur, quod & humidum & caliginosum est propter exhalationes terrae.*

12. Cæterum ex versione vulgata praecipue inducti scholastici *קִיפָּא* seu firmamentum hoc de sphaera octava seu stellarum fixarum orbe explicarunt, putantes super hoc dari adhuc coelum quoddam aqueum, quod ob claritatem crystallinum nominaverunt, ut etiam jam modò dictum est. Verum nihil vel fundamenti vel firmamenti hoc ex loco potest extrui: Nam postquam demonstratum est, expansum hoc seu coelum in Scripturis etiam aëreas regiones & tractus continere: non difficulter verba sequentia explicantur: *Et divisit aquas, quae erant sub firmamento.* Nam 1. non simpliciter *וַיִּחַד* hic dicitur, sed *וַיִּחַד* quo denotatur, eas aquas non tam super expanso, quam desuper ab expanso,

Scholasticorum opinio.

Rejicitur.

partem, seu à superiore loco expansi ad nos venire seu descendere. Id ipsum & R. Salomo Jarchi fatetur *למה עליון שיהיו תלויים* *למה* non dicitur *עליון* id est, *super*, quia (aquæ hæc) *sunt suspensæ in aere*.

13. Si etiam sacram scripturam diligentius evolvimus, experimur, quod nunquam nisi duplicem aquam agnoscit. At si nubium aqua hic non denotaretur, daretur tertii generis aqua. Atq; ea videretur causa, quod Targum Hierosolymitanum his verbis expresserit: *והי מפרש בין מים עליון ובין מים תחת* *Distingat inter aquas superiores & inter aquas terrestres*. Adde, quod Moses hoc capite res saltem sensibus patentes, & communibus hominum usibus necessarias describere videtur: istæ verò aquæ crystallinæ nec sensibus nec intellectui sunt obvia, nec hominibus communiter ullum usum subministrant, nec nisi miraculose & supernaturaliter illic sustentarentur.

14. Quæcum ita sint, consentimus libenter in eo, à litera historica recedendum non esse: verum eam expressè ac diserte dicere, veras & reales aquas suprâ sydereum cœlum esse elevatas, ibiq; sustentari, id sufficienter & fontibus hebræis, ut ex jam dictis patet, non demonstrabitur. Neq; rationes th. 9. adductæ id manifestò evincunt. Prima enim & secunda principium petere videntur: Nam utrumq; adhuc in quæstione est. 1. per expansum intelligi tantum cœlum stellatum. 2. Aquas ejusdem naturæ cum hisce nostris inferioribus suprâ cœlum sydereum dari. Tertia, consequentia firma destituitur. *Pf. 103. v. 4* potest etiam de regione aeris intelligi, quod sit velut in cœnacula nubibus distincta. Sic Vatablus vertit prima v. 4. verba: *Qui cœnacula sua contignavit in aquas*: Et in glossa marginali ita interpretatur. *Facit velut solatium & contignationem cœnaculi sui aquas, id est, nubes*: Posteriora verò verba sic reddit: *Posuit & nubes suum vehiculum & volat pennis venti*: additq; hanc glossam: *id est: cujus voluntate hic illuc impelluntur nubes, ut auriga currum agit*: Heshubius hunc versum ita interpretatur: *Aquas sub cœlo & nubes & ventos & insignia Dei opera commemorat, singula enim ipsius sapientiam & infinitam potentiam demonstrant. Immensas aquarum moles*

*Respondetur
ad argumen-
ta superioris
sententiæ.*

moles & nubes densissimas suspendit sub cælo nullas innixas fulcro &c.
Ad Ps. 148 v. 4. addit Vatablus: Hebraeis cæli cælorum sunt veri cæ-
li: Cæli autem simpliciter dicuntur pro aëre in multis locis Scripturae,
ut in secunda parte hujus versus. Quocircà, ut tandem concluda-
mus, fatemur cum Luthero, rem hanc non satis nobis cognitam
esse. Adhuc jussionis executio.

Operis deno-
minatio.

15. Sequitur nunc operis, h. e., expansi, denominatio, sive
 appellatio, dum Jehova id dicit *שמים* de cujus *ἐτυμολογία* & *ὁ-*
μωνυμία suprâ disp. 3. egimus. *Συωνυμίαν* quod attinet, dantur
 ejus Synonyma apud Hebræos octo, uti illud observavit Dn. D.
 Mislenta in Explic. dicti Prov. 30. v. 4 nempe 1. *שמים* 2. *שחק* Ps.
 89. v. 38. Buxt. in Lex. 3. *ערבות* forsan ex Ps. 68. v. 5. 4. *וביר*
 vel *זבל* 2. Paral. 6. v. 2. 5. *מכון* 6. *מעין* 7. *כסא* 8. *ירון*. Quod
 postremum in sacris non reperitur, sed ex Latino *Velum*. Latina
 & Græca qui desiderat, tum & variam in voce cæli etiam apud
 Philosophos *ὁμωνυμίαν*, adeat autores Latinos & Græcos.

Cæli causa
efficiens.

16. Nobilissimum est corpus, eoq; difficile, quoad naturam
 cognitu. Quia singulare quoddam & individuum, in quo sensu-
 um infallibili credendum testimonio; qui tamen ad id vix per-
 tingunt. Consideremus tamen ejus causas. 1. Efficientem, quam
 esse Jehoyam Moses testatur: Nihilominus & enunciato Aristo-
 telico sua manet veritas, si cælum & ingenerabile & incorrupti-
 bile dixeris.

Materia
Cæli.

17. Materiam cæli quod attinet, de ea quæstio subiciiri po-
 test duplex: videlicet ratione 1. Qualitatis, an nempe solida, an
 verò rara & subtilis sit. 2. Substantiæ ac quidditatis, quam po-
 tissimum quæstio intendit.

De qualitate
materiæ cæli:
an illa sit
fluida.

18. Quoad primum. Alii cæli fluiditatem & subtilitatem
 agnoscunt, Illamq; probant 1. ex nomine *קרח*, quod rarissi-
 mam & subtilissimam substantiam significat, cæloq; tribuitur
 Ps. 18. v. 12. Ps. 89. v. 38. 2. Ratione (1) optica, quod videlicet sydera
 cum refractione duplici conspicerentur, si per duplex diapha-
 num, scilicet densum & rarum visio contingeret (2) Astrono-
 mica, videlicet de motu tum Cometarum juxta Mathematicos,
 tum

tum planetarum, videlicet Veneris & Mercurii, qui Sole & Marte superiores sæpe fuere juxta observationem Tichonicam: ubi uterq; sanè motus penetrationem dimensionum introduceret, si cælum esset solidum. Sed hæc non sunt hujus loci. Alii soliditatem propugnant, ut *Tostatus pag. 72. in Genes. f. 2. Perer. in Genes. pag. 25. f. 6. Keckerm. Syst. Phys. pag. 96.*

19. Rationes quas adferunt sunt I. philosophicæ, de quibus alibi. II. Theologicæ desumptæ à testimonio. I. S. Scripturæ *Levit. 26. v. 29. 1. Reg. 8. v. 35. Job. 37. v. 18.* ubi urgent vocem tum *דְּרִימָה* firma sunt & valida, à radice *דָּרַם* tum *פָּצִיחַ* solidum & fulum, firmum, ut æs vel metallum à radice *פָּצַח* fudit. Unde contra Braheum & Aslaetium Keckermannus d. l. urget firmitatem substantiæ ac partium. 2. Theologorum nostrorum, ut *Doct. Gerbardi, harmon. Evang. de Resurrect. Christi p. 249. & aliorum*: qui contra Calvinianos maximè urgent penetrationem corporis glorificati per non glorificata ex ascensione Christi per *ἐξέωρα* Heb. 4. v. 15. notatione vocis tum græcæ *ἐξέωρα* *Θ*, tum Latinæ *Fundamenti*.

Rationes eorum, qui soliditatem cæli propugnant.

20. Respondemus ad I. de test. I. Scripturæ; In prioribus duobus dictis epitheta illa cælo tributa, non subjectivè, ita ut notent vel materiam vel qualitatem cæli, sed effectivè, quatenus notant cæli sinistrum effectum, videlicet ariditatem & sterilitatem insolitam: Unde locutio illa est tropica & modificata. 2. Dictum Jobi, per verbum (ac) *דְּרִימָה* intelligere firmitatem non substantiæ, sed substantiæ: nempe quod sicut fustum æs non facile loco suo dimoveretur, sic & cælum tot millibus annorum immutabili lege suam sedem retinuit, & nullam mutationem corruptivam subjicit. Unde LXX interpretes reddidere: validæ sunt aspectus effusionis, *Videatur Job. de Pineda in l. d. Jobi* (β) *פָּצִיחַ* innuere cæli pelluciditatem, non soliditatem. Unde Pagninus vertit, *sicut speculum fustum*, & fontes Hebræi id apertè innuunt *פָּצִיחַ בְּרִינָה* *sicut visio fusilis*: quæ verba LXX reddidere, *sicut aspectus effusionis*. *וַיֵּרָא* enim *videre* notat: Hinc cum tertium comparationis sit (non soliditas, sed) tum substan-

Responsiones.

tia firmitas, tum pelluciditas, & Keckermannus d. l. committit *ἀμφοβολίαν* *Φερίσεως*. Ad 11. Illam locutionem nostratum Theologorum esse non κατ' ἀλήθειαν, sed κατ' ὁρᾶν: quia sic argumentantur contra quosdam Calvinos, soliditatem cœli affirmantes, ex quo penetratio, dimensionum sequitur.

De substan-
tia materiæ
reali alijs ali-
ter statuunt.

21. Quoad secundum: h. e. cœlestis materiæ quidditatem: alii materiam cœli planè negant, ut Namblichus & Averroës: Alii materiam concedunt, eamq; statuunt ab Elementaribus diversam ipem, ut Anton. Rovio de cœlo l. 1. c. 2. q. 5. & Suarez. dis. Met. 13. f. 11. Verum huic sententiæ breviter obstat. 1. quod actus distinguat species, *Arist. lib. 6 Metaph. t. 49*. At materia, ut talis est potentia pura nullum includens actum specificum. 2. quia cœlum est immediatè ex materia prima determinata per formam &c. Unde alii dicunt, illam esse eandem cum elementaribus, & quidem quoad materiam primam, quæ est potentia subjectiva omnium formarum, proinde quoad essentiam eadem cum elementaris materiæ essentia, quatenus scilicet per mentalem abstractionem præcisè in sese consideratur, absq; determinatione illa, quam habet à forma cœli. Hæc sententia verior est & probatur 1. ab essentiali identitate proprii & immediati effectus materiæ, utrobique videlicet quantitatis, 2. Quia omne corpus simplex primo & immediatè ex materia prima componitur: hæc autem ob puram suam potentiam nullam distinctionem specificam subinfert. Unde materiæ cœli & Elementorum, præcisè consideratæ, differunt tantum ratione distinctarum particularium affectionem, ex diversis formis fluentem: & ut materiæ secundæ existunt: quæ jam certis formis sint determinatæ: unde sublunarium Elementaris; Cœli autem ætherea, ex elementis nequaquam composita, rectè dicitur, & ita peculiaribus quoq; suis nominibus distinguuntur.

22. Alii cœlo tribuunt materiam verè elementarem, idq; rursus uno uno modo. Quidam, Elementa considerant 1. in mixtione, ita ut cœlum constet ex igne & aqua; sicut somniant Thalmudici. Alii extra mixtionem physicam, ita ut cœlum constet ex uno Elemento tantum, & quidem 1. Igne, ut voluerunt Pythagoras & Heraclytus. 2. Aëre, quæ sententia est Rothmanni, quod

quod cœli substantia sit aërea, tantum puritate ab inferiore discrepans. Contra quem legatur *Ticbolib. i. Epist. Astronom. fol. 11. 3. Aquâ*, quæ sententia est quorundam tum antiquorum, *Joseph. lib. 1. Antiq. Jud. c. 2. Lombard. l. 2. dist. 14.* tum recentiorum Theologorum, item Merceri *p. 19 f. 2.* Ubi dicit per *מים* cœli substantiam denotari, per *עיקר* qualitatem. Rationes, quas afferunt, potissimum sunt desumptæ s. ex vocis *מים* notatione, quæ verò admodum infirmæ esse solent. E à Scripturæ testificatione, ut *Gen. 1 v. 6.* expansum prodire jubetur è medio aquarum & *2. Pet. 3. v. 5.*

*Responsiones
ad diversas
illas opinio-
nes.*

23. Respondemus 1. generaliter, has sententiâs omnes cœli simplicitatem physicam summam tollere 2. Specialiter, ad rationem pro materia aquea & quidem 1. ad *Gen. 1. v. 6.* adversari illam expositionem textui Hebræo, juxta quam 1. expansum factum est non ex aquâ, sed in aqua, sive medio aquarum 2. Aquæ dicuntur per expansum divisæ, non Inexpansum mutatæ, essent autem in expansum mutatæ, si ex aquis expansum fuisset factum. 11. ad locum *2. Pet. 3. v. 5.* committi amphiboliam phraseos: quia verba illa, *ex aqua* non innuunt materiam constitutionis, sed terminum à quo, emersionis: videlicet quòd, aquis in unum locum collectis, terra cœperit emergere. Ultima enim verba v. 5. non ad cœlos, sed terram sunt referenda: Unde etiam committitur fallacia compositionis.

*De Forma
Cœli.*

24. Cæterum *Formam* quod spectat, frequens est distinctio inter cœli formam informantem, & assistentem. Sciendum autem *cœli* vocem vel sumi abstractè & præcisè, pro machina illa, cui infixæ velut sunt sydera; vel concretè pro ipso expanso sydereo totaliter. Hoc pacto an ei forma assistens tribuenda, in operibus quarti diei considerandum. Cœlo, prout abstractè impræsentiarum consideratur, competit sua forma informans, per quam est id, quod est, modo nobilissimo, quiete perfectissima.

*Cœlum cōstat
sua forma in-
formante.*

25. An in partes rectè dividatur & an dentur in eo orbes reales, hac vice considerare supersedemus: Videantur Philosophi & cum primis Astronomi, qui hac de re ex professo agunt: Keckermannus tamen intactus abire non debet: qui negat quidem dari in cœlo tam multiplices, quot Astronomi fingunt, orbes, in

*An dentur
orbes reales
Astronomis
d'sputandum
relinquitur.
Keckerman-
ni opinio re-
jicitur.*

terim, ait, se omnem seriem orbicularem cœlo detrahere nolle, idq; propterea 1. Quia alia sit cœli pars, quæ sedes Dei, & quam cum beatis incolit, quem locum Scriptura *tertium*, appellet, *cœlum*; alia verò, in qua moventur stellæ. 2. Quia *Amos 9.* legitur, *Deum contiguasse in cœlo sphaeras suas*, & malè vertere Junium *cœnacula sua, nubesq; & aëra intelligere*: cum enim dicatur, *contiguasse tabernacula*, contiguitatem, non continuitatem denotari. Profectò multiplex hic error. 1. Distinctio illa nullo nititur fundamento; & multis scatet absurdis, Nam 2. Deo, ut & Angelis *ἀτόπῳ* locum tribuere corporeum, *ἀτόπῳ* 3. Cœlum illud creatum cum singulis partibus interibit, Totum enim annihilabitur: sedem autem Dei, in qua se beatis & Angelis gloriosè manifestat, interiturum quis dicet? 4. Pars non est totum ipsum; est totum quoddam distinctum à sydereo, quod tertium in Scriptura cœlum dici vult, egregiè sibi contradicens: cum per cœlum aërem quoq; & nubes intelligat. 5. *Amos 9. v. 6.* (in *Hebr. c. 8. v. 10.*) committit fallaciam phraseos. In textu Hebræo est: **חִבְנֵי מַעְבְּדֵי מַעֲבָדִים** Extruens, ædificans in cœlo cœnacula sua, nihil hic de contiguatione vel continuatione sperarum.

Finis creationis cœlorum.

26. *Finis* creationis ejusmodi nobilis substantiæ est 1. Proximus cœli nimirum strictè dicti, ut esset astrorum domicilium. 2; Remotus, gloriæ ac Majestatis divinæ documentum. Nullibi enim divinæ sapientiæ extant evidentiora, quam in cœlestibus corporibus, testimonia. Cœlorum enim amplitudo, firmitas, claritas, & certæ motuum leges testimonium dicunt, esse Deum, à quo condita sunt omnia & argumentis plane infallibilibus & apodicticis testatam faciunt omnipotentiam divinam, *Ps. 19 Cœli enarrant gloriam Dei &c.* Hinc sæpius in S. literis hoc Dei opus prædicatur, ut *Es. 42. Ego sum Dominus creans cœlos, & extendens eos ut tabernaculum.* *Ps. 104. Deus extendit cœlos ut velum vel pellem.* *Job. 9. Dominus extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris.* *Ela 47. Dexteræ tuæ mensa est cœlos &c.*

Conclusio descriptionis operis secundi diei.

27. Tandem conclusio descriptionis operis secundi diei *Gen. 1 v. 8* his verbis continetur: *Et fuit vespere & fuit mane, dies secundus.* Quæ veeò cum superius satis sunt considerata, adum hic agere nulla cogit necessitas **עֶרֶב** *vespera* diximus esse à radice

ערב quæ verum inter se vel convenientiam & conjunctionem vel temperaturam & mixtionem significat. Hinc ערב dicitur illud temporis, quo tenebræ diei quasi commiscetur, ut figuræ rerum discerni nequeant; sed omnia appareant confusa. Sic בקר manè esse diximus à radice בקר inquisivit, deducit: eo quod matutino tempore negotia per noctem interrupta, inquiramus. Sæpe non de tempore primo diei, sed negotii & rei, de qua dicitur, intelligendum: tumq; idem est, quod citò, primo quoq; tempore. Ps. 5. v. 4. Es. 29. v. 3. Ps. 59. v. 11. Prov. 1. v. 28.

28. At cur approbatio nulla operi secundæ diei addit? Circa quæstionem hanc notatur, quod approbatio sive benedictio sit duplex 1. Generalis, quæ communiter omnia Entia creata respicit. Sub hac Gen. 1. v. 31. etiam cælum comprehendi asserit Lutherus in Genesin p. 7 f. a. Specialis, quæ determinatè singularum dierum opera respicit. Hæc rursus duplex est 1. mediata & in sensu composito, ita ut secundæ diei operi approbatio attribuat non immediatè sed mediante operæ tertiæ diei. Et hæc esse potest (1) explicita, ita ait expressè & cum distinctione & benedictione alterius diei ponatur. Hæc sententia est Paræi & aliorum, qui probabiliter benedictionem duplicatam v. 10. & 12. referre volunt ad opera dierum distinctarum, videlicet secundæ & tertiæ (2) implicita, ita ut benedictio prior tertio die facta, respiciat opus diei secundæ & tertiæ, ob connexionem operis harum dierum. Nam aquæ inferiores secunda die à superioribus segregatz, tertio demum die ultimam elaborationem sunt adeptæ. Hæc sententia est Alphonsi Tostati in Gen. p. 7 f. b. qui duplicatam illam approbationem sive benedictionem refert ad duplicia opera non dierum distinctarum, sed unius, videlicet ad aquarum congregationem & arborum, herbarumq; productionem tertio die factam 2. Immediata, quæ immediate suæ diei subijcitur.

Cur nulla approbatio secundæ diei est addita, quæri solet.

29. Hæc secundæ diei (1) attribuitur probabiliter ut à Gesnero in Genesin disp. 1. q. 19. ubi scribarum incuria hanc specialem benedictionem secundæ diei ad tertiam trajectam esse putat, tum ob repetitionem tertio die factam: tum ob ejusdem subje-

tionem immediatam & expressam à LXX Interpretibus, imò omnibus, (2) denegatur.

30. Qui approbationem hanc secundæ diei denegant, partim causam omissionis se ignorare dicunt, & in Spiritus Sancti arbitrio ponunt: quæ sententia plerorumque nostrorum est, & tutior: *quia, monente Luthero, tutius est talia non inquirere, quæ illæsa salute ignorare possumus, inutili labore perquirere, non possumus.* Et Augustinus ait, *nihil opus*, ut ea cum discrimine definiantur: quæ sine discrimine nesciuntur, Ench. cap. 59. Partim se hujus omissionis causam indagare & determinare posse autumant.

31. Qui causam determinare satagunt, illam ponunt 1. Impropriam & Allegoricam, per translationem ad nuptias, *ut Hieronymus libr. 1. adv. Jovin.* ubi causam omissionis hujus ponit præfigurationem fœderis nuptiarum in binario numero. Sed sententiæ huic unicè opponimus benedictionem nuptiarum Adæ & Evæ, factam tum confuse & generaliter *Genes. 1. v. 31.* tum distinctè & specialiter *Genes. 2. v. 18.* 2. Propriam, cum exclusionem allegoricæ modificationis

32. Hæc propria causa statuitur 1. in opere secundæ diei 2. in numeri binarii natura. Opus secundi diei hic considerant partim, ut creatum, partim, ut quoddam lapsum. Creatum faciunt duplex: Expansum & Gehennam. Expansum omissionis benedictionis causa statuitur dupliciter, videlicet (1.) ob suam imperfectionem, tum quoad exornationem per luminaria, tum quoad aquarum inferiorum segregationem. Sed huic sententiæ opponimus benedictionem operis primæ diei inelaborati *Gen. 1. v. 4.* (2) ob divisionem: eo quod res unitæ sint divisæ: quæ divisio licet sit utilis in circumstantiis, in se tamen videtur mala. Hæc sententia quibusdam tribuitur à Musculo in *Genes p. 16. f. 6.* & refutatur ex separatione aquarum, tertio die facta *Gen. 1. v. 9.*

33. Gehenna deinde cum sit mala, & secundo die creata, ut probant ex *Esa. 30. v. 33.* eandem omissionis causam Judæi statuunt: illam enim cum Dominus non delectatur per se voluntate antecedente, uti nec hominum interitu, ideoque prætermittam esse

esse hanc approbationis particulam. Verum enim verò (1) Si Gehenna est creata, qua talis, non mala esse potest, sed bona est *Gen. 1. v. 31.* (2) committitur amphibolia phraseos in explicatione loci *Elaia 30. Preparata est ab heri Tophet pro Rege Assyrio.* Tum ratione circumstantiæ, temporis; ubi vox תופת ab heri, non ponitur pro secundo die creationis, sed synecdochicè, per positionem termini seu numeri determinati & specialioris, pro indeterminato; ita ut ab heri supponatur pro tempore longo antegrediente, hoc sensu: *Gehenna jam dudum est parata Regi Assyrio.* Ita hæc vox accipitur *1. Sam. 10. v. 11. Exod. 4. v. 10.* Unde expirat creatio Gehennæ secunda die. Tum ratione ipsius operis: תופת enim non Gehennam significat, sed specialem locum exitus Regis Assyria, per metaphoram, desumptam à Tophet loco amplo & ab idololatriis celebrato. *Jer. 7. & 19.* Ratio metaphoricæ hujus translationis petitur à manifestatione magnificentissima hujus exitus coram Ecclesiæ oculis, quemadmodum in purissima sacrificia palam fiebant in Tophet. vid. Tremell. ad *1. d. Elaia.*

34 Opus secundi diei lapsum, dicunt esse Angelos: Quod ergo Angeli hoc secundo die sint lapsi, ideò Deum huic diei approbationem denegasse statuunt. Verum & hæc conjectura est admodum incerta: Ut enim ex scriptura lapsus Angelorum est certissimus; sic contrà quo temporis puncto is sit factus nullibi definitur. Deinde etsi vel maximè die illo secundo lapsus iste contigisset, ejus tamen defectionis turpissimæ causa non fuit Decretum Dei. Id enim aut est efficax, & sic nihil agit nisi bonum: vel præcipiens, & hoc quoq; tantum bona præcipit: vel permittens: quod ideò causa esse nequit: quia non agit, sed aliud, si ve alium agere sinit, actionemq; ejus non inhibet. Quare etiamsi Diaboli essentiam suam à Jehova habent, tanquam Creatura à Creatore, ut non à seipsis esse dicantur: propria tamen causa & proxima lapsus sua cuiq; Dæmoni fuit voluntas *αὐτοβλαψίας*, qua omnes à bono ad malum ultro defecerunt: Lapsus ergo hic nequaquam inter opera divina secundi diei est numerandus. Quare, si non obstante hoc lapsu
omni-

omnibus suis operibus v. 31. subicere Deus potuit approbationem generalem, qua etiam opera secundi diei includuntur, quando Spiritus Sanctus generalem creationis mundi historiam his verbis concludit: *Viditq; Deus omne, quod fecerat & ecce bonum erat valde*: non etiam impedire potuisset, quo minus Deus sua opera secundi diei approbasset.

35. Tandem in numeri binarii natura causam querentes, dicunt, quia numerus binarius sit principium divisionis & alteritatis, discedens primus ab unitate, eoq; infamis est. Quæ sententia tribuitur Hieronymo, qui lib. 1. adv. Jovin: in hæc verba definit: *Et vidit Deus, quia bonum est: in secundo die hoc omnino subtraxit: nobis intelligentiam derelinquens: non esse bonum duplicem numerum, qui ab unitate dividat, & præfiguret fœdera nuptiarum*. Verum multum à veritate hic aberrat Hieronymus, & omnes, qui ipsum sequuntur. Nam 1. si ratio illa esset vara, tum ob majorem ab unitate recessum reliqui numeri magis essent infames, proindeq; sequentibus diebus approbatio multo magis deneganda foret 2. Si numerus binarius, ut talis esset infamis, nunquam in seu scriptura laudaretur, quod falsum: tum quia Christus duos Discipulos destinavit antè faciem suam Luc. 10 v. 1. tum quia in duobus mandatis rota lex & Prophetæ pendent, Matth. 22. v. 40. Tandem sit ita, quod binarius illi numerus præfiguraverit fœdera nuptiarum (quod interim nimis longè petatum est) non tamen propterea malus neq; fœdera illa mala arguere potest, ut quidem Hieronymus, utpote matrimonii hostis, opinatur, Est enim Deus hujus binarii ipsemet Author Gen. 1. v. 27. & cap. 2. v. 24. & Matth. 19. v. 15. *Et erunt duo in carnem unam*. Et excluditur πολυγαμία, quæ primæ creationi & institutioni conjugii contraria est Matth. 19. v. 4. Quia qui fecit ab initio masculum & fœminam, fecit eos, & dixit, propter hoc dimittit homo Patrem & Matrem & ad hærebit uxori suæ erunt duo in carnem unam. Cæteri ergo numeri fœdera Conjugii infamant: binarius verò, quia est ex institutione ac ordinatione divina adhuc in statu integritatis, illa sanctificat.

Adhuc de operibus Creationis secundi diei.

F I N I S.

DISPUTATIO VIII.

De

OPERIBUS TERTII DIEI.

Respondens
FRIDERICO
GALLICULO,
Swib. Sil.

Equuntur nunc tertii diei opera. Omnipotens Deus primo *κοσμοποιίας* biduo mundani ædificii constituerat tectum, fornices & supereminentiam; progressus itaq; est tertio die ad pavimentum superficiemq; terræ adaptandam & percolandam.

1. Deus, inquit, Bezanus, *tertio die discooperuit terram, congregando aquas in unum locum*: & deinde produxit plantas, ut patet ex narratione Moſis: Itaq; duplicia sunt opera hujus diei, nempe primum *συναγωγή* congregatio sive collectio aquarum, & *ξηρανός* siccatio terræ: Deinde *ἐκοσμίαια*, exornatio terræ, nimirum productio plantarum & graminum.

Opera tertij
diei sunt duo.

2. De operibus prioribus agit Moſes Gen. 1. v. 9. & 10. Dixit autem Deus, congregentur aquæ, quæ sunt sub cælo in locum unum, appareatq; arida; & fuit ita, vocavitq; Deus aridam terram, congregationem verò aquarum illarum appellavit maria. Omnia itaq; Deus etiam hoc die effecit solo suo omnipotenti verbo. Dixit Deus: & factum est, quod dixit, & quidem illo ipso tertio die. Quo statim refutantur; qui *ὕστερον ἔργον* hîc fingunt, quasi collectio aquarum & nudatio terræ secundo die facta fuerit: Nam præter omnem rationem historiæ ordinem perturbant. Quandoquidem diserta sunt verba Moſis de operibus secundi diei, expansione creaturæ & aquarum divisione facta, absolutam esse diem secundum. Hoc verò non dixisset, si aquæ antea collectæ fuissent & terra desiccata. Et verba descriptionis operum hujus

Primum opus
congregatio
aquarum.

Ergò non facta est secunda die.

tertii diei accuratè quoq; ac disertè distinguunt hæc ab operibus secundi diei, ut rursus vitaretur omnis confusio.

3. Cæterum verbis Moſis quatuor continentur. 1. Jussio. 2. Executio. 3. operis appellatio. 4. Conclusio: Jussione tria exponuntur 1. ipsum opus. 2. locus. 3. usus sive finis. Opus est ipsa congregatio aquarum: מִקְוֵה à radice קָה Niph.

מִקְוֵה confluere de aquis: congregare se, de hominibus. De aquis hoc loco v. 9. futurum מִקְוֵה יָקוּ confluent aquæ:

συωαχθήτω τὸ ὕδωρ in singulari. Rei congregatæ additur limitatio quædam dum dicitur מִתַּחַת de sub: subintellige שָׁמַיָּא,

quæ sunt sub cælo, nempe terram adhuc obruentes. Quæritur

ergò quomodo hæc congregatio facta sit. Quidam per cau-

sam efficientem ad hanc quæstionem respondentes illam soli at-

tribuunt, ac propterea hunc primo die creatum esse asserunt,

proindeq; radiorum solarium virtuti & efficaciam exsiccationem

terræ adscribunt. Verum assertio ista in ipsam Spiritum san-

ctum injuria esse videtur: quippè qui Solem non primo: sed

quarto demum die creatum asserit: imò tantam aquarum co-

piam tam exiguo breviq; temporis spacio desiccata, concessa

etiam hypothesis, demonstrari vix unquam poterit.

4. Deinde de forma hujus congregationis in sua primâ con-

clusionè de opere tertii diei Becanus ita scribit: Congregatio aqua-

rum tribus modis fieri potuit, ut colligitur ex Augustino lib. 1. de Gene-

si ad literam cap. 12. Primò, ut aqua, quæ prius totam terram cingebat,

in unum locum confugerit, & magna mole in altitudinem se erexerit.

Secundo, ut aqua, quæ totam terram cingebat, fuerit admodum rara,

& postea ceperit condensari, & ita minorem terræ locum occupare.

Tertio, ut nec ascenderit nec condensata sit, sed recepta fuerit in ma-

gnis terræ cavitatibus. His tribus modis fieri potuit: quomodo au-

tem facta sit, controversia est. Ac præcipua difficultas est de primo

& tertio modo: quia secundus ad alterum illorum revocari potest.

Nam si aqua ceperit condensari, & in unum locum colligi, vel debuit

suprà terram manere & in altum assurgere, juxta primum modum,

vel debuit in aliquas terræ cavitates recipi juxta tertium modum.

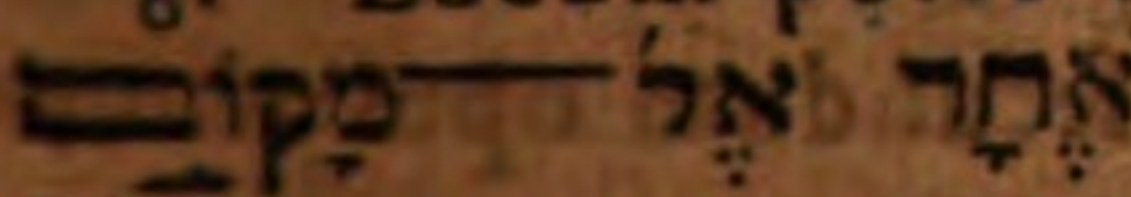
*Congregatio
aquarum quo-
modo facta
sit.*

*Forma con-
gregationis.*

5. Dominus Salomon Gesnerus in disp. 1. in Gen. q. 19. aliquid sumit ex primo & aliquid ex tertio, inquit: *sed aqua simul ac primo die condita est, fluida quoque fuit, licet locum, quo se effunderet, nullum habuerit. priusquam ea, quae prius instar nebulae undique diffusa erat, partim Dei voluntate in seipsam condensaretur, inque alveos suos demitteretur, partim vero in cumulos coacervata & concreta assurgeret.* Hanc sententiam porro tribuit Basilio, homil. 4. Hexam. Qui vero unâ cum Ambrosio lib. 3. Hexam. cap. 2. & 3. Catbarino in Genesim & Thoma Aquinati 1 p. q. 69. art. 1. ad 2. putat segregationem hanc primo modo factam esse, ut refert Becanus.

6. Burgensis, referente Wolffgango Musculo, statuit, initio cum primum essent creatæ, idem aquis istis fuisse centrum, quod etiamnum est terræ, verum cum essent unum in locum congregandæ, ut terra nudaretur paratum esse illis proprium centrum, à centro terræ separatum, ad quod universæ inclinarent, & colligerentur. Verum aquam cum terra adhuc commune habere centrum, exindè constat, quia si aquæ guttulam & terræ particulam in aërem sublatam, commotis omnibus impedimentis dimittas, videbis aquæ guttulam, terræque particulam per eandem planè lineam descendere, quod neutiquam contingeret, si diversa haberent centra: tum enim per diversas quoque lineas heret descensus. Videatur Scalig. Exerc. 75. Clavius in sua sphaera &c.

7. Tertium itaque modum licet Becano concedam probabiliorem esse, statuo tamen, non curiosè adeò, in hisce similibusque rebus exercendam & emacerandam esse ingenii nostri anxiositatem, quippè quam multis mysteria illa superant parasangis, tutissimum itaque erit, infinitam hic omnipotentemque Dei vim ac maiestatem agnoscere nec modum adeò scrupulosè aut investigare aut exactè definire velle. Omnipotens siquidem Pater per Omnipotentem filium in omnipotente Spiritu Sancto hæc ipsa ita ut sunt, fecit ac disposuit.

8. Locum porro quod attinet, de illo ita inquit Moses: LXX *εἰς συναγωγὴν μίαν* in locum unum sive congregationem unam. Ubi quaeritur: quomodo congregatio-

gationem in unum locum factam fuisse afferat Moyses: cum tamen experientia rerum Magistra, in diversis hinc inde locis, modo superterraneis, modo subterraneis, aquas congregatas teneri attestatur, quod ipso mandati hujus momento factum fuisse, indubitato credimus, imo ipse mox innuit Moyses congregationes aquarum dictas fuisse Maria, v. 10. distinguendum igitur inter est universale illud aquarum receptaculum & particulares ex eo divisiones in terræ recessus & concavitates. Illud est unum & mare dicitur, licet in subterraneis sese diffundat meatibus qui ipsi situ licet distinguantur, ab uno tamen principio, mari nempe & prolabuntur & in id vicissim commeant: Terminus ergo ad quem est **יָם יָם** locus unus, collectivè quidem dictus Mare, ad distributivè comprehendens id ipsum plures in partes sectum. Hic vertit Lutherus: *Es samle sich das Wasser an sondere örter*.

9. De aquis Physicus quin multa cognitu jucundissima, contemplari queat, quis ibit inficias? In ipsa Supernaturali scientia quanta in aquis facta miracula, quanto opere nos ad earum Spiritus Sanctus ducat considerationem, diligens ejus testatur Scrutinium. Si placet, hæc habe paucissima. 1. Sicut panis in S. Scriptura sæpius quemlibet cibum, ita aqua quemlibet significat potum, Exod. 27, v. 25. 1. Reg. 13, v. 10. Es. 3, v. 1. Os. 2, v. 9. 2. Promissiones Evangelii, potum illum spiritualem, aquas dicit Spiritus Sanctus. Ps. 23, v. 2. Es. 55, v. 1. 3. Copiæ habent symbolum & de abundantia usurpat. Job. 3, v. 24. Ps. 22, v. 29. 4. Populos notat, de quo Apocal. 17, v. 25. annotantq; eruditi, inundationes aquarum, bella & vastationem, per populum militare futuram præmonstrare. Quanta etiam strages facta sit per eandem pleræq; ora marinæ hoc & præteritis annis expertæ sunt. Fons illæ bonitatis supremus non sit nobis sine scaturigine, Jer. 15, v. 18. & quidem gratiæ & misericordiæ. Atqui poterit, cum velut fons aquæ, ita nostra perpetua fluat scaturigine, malitia? Jerem. 6, v. 7.

10. Finis collectionis aquarum est, secundum opus nempe

Desiccatio terræ ut videatur Aridum וַיִּבְרַח וַיִּבְרַח vox
וַיִּבְרַח est tertia futuri Niphal sing. Fœm. vertiturq; imperlo-
 haliter, videatur in conspectum prodeat, ante quod erat te-
 ctum. וַיִּבְרַח Deo tributum notat tum ejus scientiam, tum cu-
 ram & auxilium. Gen. 29.v.32. Est Dei non fructum ex visione
 percipientis, sed rei visæ eundem conferentis Homini: est tum
 verè videntis; tum fructum ex visu percipientis Psal. 35. v. 21.
 Psal. 45. v. 9. Ezech. 28. v. 17. Notabitur ergò verbo illo non sim-
 plex, sed quæ non sine insigni, quadam utilitate apparitio.

II. Duo autem per hanc aquarum congregationem accepit
 terra. Unum, ut esset conspicua; quæ antea, quod aquis erat im-
 mersa, videri non poterat. Alterum, ut esset arida, hoc est, sicca
 & solida. Utrumq; necessarium. Prius ut posset incolì: poste-
 rius ut animantia & alia ponderosa corpora gestare posset. Basi-
 lius terram & aridum distinguit ut subjectum & proprium, sicut
 homo & risibilitas, nec vult ariditatem posterius accessisse, sed
 ab initio de ejus substantia fuisse: quod negari non posse vide-
 tur. Propterea enim non Deus dixit, & fiat arida, sed appareat
 arida. Unde intelligere est 1. terram etiam in abyssu initio ja-
 centem fuisse aridam potentiâ, sed factam aridam actu die ter-
 tio. 2. non eam tertio demum die creatam fuisse, quod fere sen-
 tiunt illi, qui terram versu ptimo & secundo pro materia com-
 muni cœlorum & Elementorum interpretantur, ut videre est a-
 pud Augustinum lib. 1. cap. 13. Contra Manichæos & alibi. 3. eam
 initio non vento aut Sole, sed immediato Dei nutu desiccata
 esse. His ergò causis desiccatio terræ propriè non est adscri-
 benda, sed Deo, qui proinde siccitatem terræ alias facit benedi-
 ctionem, ut hoc loco & post diluvium & in mari rubro, aut quo-
 ties post exundationes aut diurnas pluvias terram serenat: alias
 maledictionem facit ac minatur, ut Deut. 28. v. 22. 23. percutiat
 te Jehova ardore & aestu & ariditate: eruntq; cœli tui, qui sunt
 supra caput tuum, arei, & terra, quæ est subter te, ferrea. Et
 Levit. 26. v. 19. Dabo cœlum vestrum sicut ferrum & terram ve-
 stram sicut æs.

12. Cæterum executio exprimitur his verbis: **וַיְהִי כֵן** Et fuit ita. Hic in Græco sequitur: καὶ συνέχθη τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν ἀνῶν & ἔρραν εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν καὶ ὥφθη ἡ ξηρα. Quæ in hebræo non leguntur. Statim igitur quando Deus dixit, & quidem in illo ipso momento congregatio illa est facta, terra conspicua reddita, & tota exsiccata, quod tam subito neq; Solis ardor, neq; ventorum vis præstare potuissent.

13. Operum appellationem describi Moses his verbis, Et vocavit Deus aridam **אֶרֶץ** terram, congregationem verò aquarum **מַיִם** Maria. Ubi duo notatu digna occurrunt: videlicet 1. Quis, & 2. quomodo denominaverit. Causam denominationis efficientem dicimus ipsum **יְהוָה** sive Jehovam, Creatorem & Conservatorem omnium. Ubi nobis contrarius videtur Mercurus, qui pag. 21. præl. in Genes. suprâ hæc verba scribit: Hanc vocationem intellige, quod instituerit, ut hæc omnia ab homine vocarentur & eum docuerit sic appellare, cum ille ei totam creationem rerum patefaceret, ut suis quæq; nominibus & significationibus vocaret. Verum opinio hæc ipsi textui sacro vim inferre videtur. Nusquam enim universo codice sacro legitur, Deum integram mundi fabricam, & sic totam ac universam creationem hominis arbitrio denominandam obtulisse & subjecisse, Adamumq; Angelo Angeli: cælo cœli: terræ terræ: igni ignis, aquæ aquæ &c. nomen tribuisse: sed contrarium expressa potius docet litera, quippe diei, noctisq; (Genes. 1. v. 3.) cœli (v. 8.) Terræ, Mariumq; (v. 10) denominationem immediatè & expresse ipsi adscribens Creatori Jehovæ: Reliquarum verò specierum creaturarum Adamo.

14. Cui nostræ assertioni tam manifestè fidem facere non tantum hoc primum: verùm secundum quoq; Genesios caput arbitror, ut tuto in illa acquiescere possimus. Ita enim ibidem v. 19. 20. Cum formavisset Jehova Deus è terra omnes bestias, agti, omnesq; volucres cœli & adduxisset ad Adamum, ut videret, qui vocaret singulas. (etenim quocunq; nomine vocavit illas Adam, id nomen ejus est) vocavitq; nominibus Adam pecudē quam-

quamlibet, & volucrem cœli, omnemq; bestiam agri. Ubi hic Merceriana aquæ sive marium & terræ denominatio? Unius (dicat quis) inclusio non est alterius exclusio. Hoc quidem verum est, quando de eo, quod non expresse additur, certo constat, constat quod inclusum sit: verum hæc conditio hic deest. Quandoquidem nulla ratione probari poterit, inter ea, quæ ab Adamo sunt denominata, referenda etiam esse Maria & terram. Quare sic argumentor: Quodcumq; neq; vi textus, neq; rationibus probabilibus, nedum apodicticis demonstrari potest, id ipsum assensum vix aliquem meretur: Atqui Assertio Merceriana est talis. Ergo &c. Porro cuicumq; opinioni manifestus textus Biblicus contradicit, illi non est adhærendum & applaudendum: Opinioni Mercerianæ de denominatione Aquarum & Terræ contradicit manifestus textus Biblicus, ut probatum: Ergo &c.

15. Verum duo hic objicit Mercerus: Dei vocationem aliam esse, quam hominum, qui res quidem vocent, sed non efficiant, ut sint, quod vocantur: cum hoc simul Deus efficiat: atq; hoc esse vocare Dei, quod efficiat, ut sint id, quod vocantur, & suum præstent usum. Deinde Deum esse spiritum, corporalibusq; loquendi carere organis.

16. Respondemus ad primum: Cum utrumq; disertis verbis dicat & testetur Scriptura: Et Deum effecisse aquas sive Maria, & Terram, ut sint illud, quod sunt, & simul denominasse, utrumque utiq; credamus necesse est: Ad secundum libenter nos concedere Deum esse Spiritum, atq; proinde loquendi organis naturalibus destitutum. Interim tamen & hoc concedendum est, Deum certis organis ac mediis adstringendum non esse, quippe qui etiam summa cum exsuperantia facere potest omnia, super ea, quæ cogitamus ac intelligimus, Ephes 3. v. 20. Discamus itaq; mente piâ, ut quæ sint Dei miraculis & oraculis promulgata, ea simplici fide honoremus potius, quam sensu & ratione ψυχήν perscrutari conemur. Quandoquidem ψυχὴν ἀνθρώπου &c. non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. 1. Corinth. 2. v. 14. φρόνησις inimicitia est adversus Deum, Rom. 8. v. 14. imò homines propter

propter ineffabilem mentis *ἐμψυχον* caliginem ipsæ appellantur tenebræ. Joh. 1. v. 5 Eph. 5. v. 7.

17. Si enim propter organorum negationem, loquela de Deo sit neganda, quid de expressis sacrarum literarum oraculis, vocem & loquelam, Jehovah tribuentibus, & de eo testantibus dicemus, ut Genes. 3. v. 9. & seqq. c. 18. v. 21 Matth. 3. v. 17. c. 17. v. 5. Quæ certè non *ἀφ' ὁρατοῦ*, sed de voce *ᾠροφονη*, sive in aëre, sive quacumq; modo formata, auriumq; organis, verè & realiter perceptis, intelligi debent. Angeli insuper etiam sunt essentia spirituales, omnibus corporis organis destituti, nihilominus tamen sapius locuti fuisse dicuntur & leguntur: silear itaq; hic humanæ fragilitatis ratio, prævaleatq; Spiritus Sancti asseveratio: qui rem ipsam nobis explicare, modum occultare voluit.

18. Hactenus ergò satis perspicuè est demonstratum quis nomina congregationi aquarum & arido imposuerit; nimirum non homo non creatura sed ipse Deus: sequitur nunc ut videamus, quomodo ea denominaverit, nimirum aridum vocavit *אֶרֶץ*: quæ vocula latinis Terram significat: estq; nomen proprium substantiæ terræ, à Creatore ipso, ut ostensum, ei imposuit: illius autem licet proprium sit, quæ est conspicua, ab aquarum circumfusarum mole liberata, quæq; usui hominum & animantium reliquorum ministrat atq; subservit: attamen totum Elementum terræ, sive conspicuum patens, sive sub aquis latens, nomine hoc indigitare, solemq; idq; exinde, quia constat, locum aquas collectas recipientem, non extra terræ Elementum *ἄρ* quoddam esse, sed ejusdem portionem, mari, quamvis profundissimo substratam subjectamq; deprehendi.

19. Et quamvis nonnunquam sinus maris profundissimos Abyssum, materno nostro idiomate *Εἰνεν Ἀβγρυνδι*/ hoc est, aquas fundo destitutas & carentes, appellitemus: non tamen id ipsum ita intelligendum, quasi omni fundo, cui innatent ac inhareant, careant: sed hyperbolicè ad innuendam maximam aquarum profunditatem, & suprà fundum suum habentem altitudinem vix comprehensibilem & sensibilem: cum interim

physi-

Phyſicis vel potius Geometricis demonſtrationibus conſtet, & experientia edocti Nautæ, bolidibus ſuis in fundum dejectis, terram attingant & attrahant, atq; ſic infallibili experimento oſcendant & teſtentur, aquam marinam vel profundiffimam, undiq; terræ ſupernatare.

20. Quamvis autem vocabulum hoc אֶרֶץ in lingua ſancta ſit primitivum, nonnulli tamen id derivativum eſſe volunt, aluſivè potius quam verè. Nonnullis eſt à רוּץ currere paſſivè ſcilicet quia in terra currimus & reliqua circa illam Elementa. Aliis à אָרַץ voluit, promptus fuit, activè ſcil. & paſſivè, tum quod terra nobis ſpontè benefaciat, tum quod terræ immani homines cupiditate ferantur, ejusq; bonis prius ſaciari nequeant, quam in ipſam redeant. Propinquior illa videtur alluſio ſi ex אֵין particula negandi, & רוּץ compositum dixerit. Terra enim immobilis, *Ps.* 104. v. 5. Latinis, ut diximus, vocula אֶרֶץ ſonat terra: quam à terendo deductam volunt: cum terra ſit elementum, cujus beneficio homines animaliaq; terreſtria certam habent *baſin*, commodum, ſolidum, ac contiguum fulcimentum, cui tuto inniti, quodq; pedibus terræ, ſivè ſuperejus dorſo ambulare poſſunt. Varias ejus ex Scriptura conſiderationes hic non congeram, multas recenſet *Onſelius* in officina ſacra Biblica partim fallas, partim ineptas.

21. Deindè aquarum illa collectio dicta eſt יָם־סוּף Maria, in plurali non in ſingulari יָם mare. De qua denominatione diverſi diverſum ſtatuunt. Quidam opinantur fieri vi ac conſuetudine Hebraicæ linguæ, quæ quamvis aquarum collectionem, modo aliqualis ſit quantitatis, vocant Maria: quibus dicam non ſcribimus, cum idem Latinis æquè ac Græcis, quam Hebræis ſit in uſu: Alii putant certam etiam ſubſiſſe hujus denominationis rationem, nempe proptereâ in plurali factam, quia non in unum locum aquarum ſit coacta moles, ſed in diverſas terræ partes ſapienter diſtributa: quæ tamen omnes ad unum Elementum & principium ſint referendæ, proindeq; ea denominatione non tantum comprehendì Oceanum illum, terram, juxta doctrinam Cosmographicam & recentiorum navigantium obſervationem

vationem & experientiam, ambitu suo quodammodo cingentem : verum etiam quævis stagna, flumina, lacus &c. ubicunq; locorum, sive infra terram abscondita, sive supra eandem eminentia & fluentia : Collectiones itaq; hasce per locorum, littorum, ac mensurarum intervalla distinctas ac congregatas, maria potius distributivè, quam mare collectivè dixeris. Videatur Rungius in cap. 1. Gen. pag. 39. Mercerus in prælect. in Gen. pag. 21. Paræus pag. 119. &c.

22. Cæterum antequam ad conclusionem progrediamur, non inconveniens visum fuit præmittere quædam de aquæ terræq; altitudine & magnitudine, an nimirum aquæ sint majores & altiores terra : an contra. Ubi initiò status controversiæ rectè constituatur : qui nobis non est : Aquæ ne an terræ major in mundo copia, sive, ut lingua sive phrasi Scaligeri utamur, *utrum plus aquæ ac terræ : cum nulli dubitemus affirmare plus esse terræ quam aquæ : si duo hæc Elementa inter se conferantur.* Quandoquidem aqua in terræ partibus continetur & sustentatur terræq; sinus pandat, aqua verò tota illam perrepat & permeet, atq; ita in terra aqua contineatur : continentis verò major sit copia quam contenti. Quod probare etiam videtur Plinius, quando lib. 2. natur. hist. capp. 66. in hæc verba desinit : *Quod ita formasse artifex natura credi debet, ut, cum terra arida & sicca constare per se sine humore non possit, nec rursus stare aqua, nisi sustentante terrâ, mutuo amplexu jungerentur, hac sinus pandente, illa verò permeante totam intra, extra, supra, venis & vinculis discurrentibus, atq; etiam in summis jugis erumpente.* Hactenus ille. Quid? quod aquæ profunditas non sit adeò magna, observatum siquidem à peritissimis Nautis, altitudinem maris paucis locis ad 80. passus accedere, rarius ad ducentos, ad trescentos rarissimè : quæ profunditas adæquatur milliari Italico, vel quarta parti milliari Germanici.

23. Sed quærimus hic de maris sive aquarum suprâ terram altitudine ac supereminentia locali : *An nimirum aquæ suo in Terræ superficie contentæ loco ipsâ terrâ sint altiores.* In cujus decisione, aliis negativa, aliis affirmativa placet.

24. *Negativam* cum nonnullis aliis tenet Cajetanus, eamq; multis rationibus probare satagunt. *Primum*, inquiunt, si quis dubi-

dubitat, terram, quæ apparet extra aquam esse superiorem aquis, non
 tam eni eget ratione, quam applicatione ad sensum: Cernimus enim mo-
 tum in aqua semper fieri in decliviorē locum, flumina autem per ter-
 ram decurrunt in mare, quod si altius esset, quam terra, profectò in
 locum decliviorē & humiliorem necessariò deflueret. Secundam ra-
 tionem desumit Cajetanus ex ipsis sacris oraculis: quippè quæ su-
 per mare navigantes dicit, descendere in mare: Ita enim Psal. 107.
 v. 23. qui descendunt mare in navibus facientes operationem in aquis
 multis ipsi viderunt opera Domini & mirabilia ejus in profundo. Cui
 subnectit tertiam: quod aqua & terra conjunctim sumta, unum con-
 stituant globum: uti ex Physicis & Mathematicis constat demonstra-
 tionibus. Quartam rationem dant hanc: Si mare altius esset terra,
 pari ventorum & remigum vi & impulsu, eadem navis multo velocius
 ferretur ad portum seu littus tendens, quam ex portu & litore disce-
 dens: Ex portu enim navigans, ascenderet & in arduum & acclive ob-
 nitens, difficiliorem haberet progressum: contrà verò accedens ad lit-
 tus, tanquam per lubricam proclivitatem descendens, magna velocita-
 te atq; impetu deferretur. Deniq; quintam addunt: quod navis quo
 magis à litore discedat, eo minus videatur cum contrarium continge-
 ret, si semper ascenderet & in locum duceretur altiorē.

25. Verum responsio ad rationes illas non videtur adeò dif-
 ficilis. Ad primam itaq; dicimus, flumina non tantum per ter-
 ram decurrere in mare, verum etiam ex mari in terram descen-
 dere, Eccles. 1. v. 7. Syr. 40. v. 11. Quod autem dicitur, aquas semper
 tendere ad locum decliviotem, ad id respondemus distinguendo
 inter qualitatem aquæ merè ac purè physicam, & quodammodo
 hyperphysicam & præternaturalem. Respectu prioris concedimus,
 posterioris non item: neq; insulsam Cajetani aliorumq; exce-
 ptionem & *ἡγενοφύνητον* curamus, dum ait: Dicere mare omnipo-
 tentia Dei teneri ne defluat in terram, ineptum est & puerilis inscitia,
 ponere siue causa tantum & tam perpetuum miraculum: Majoris si-
 quidem habemus sacrarum literarum autoritatem & oracula,
 quàm inconditas & inconcinnas ejusmodi philosophantium
 ratiunculas. Imò eximium hoc & perpetuum Jehovah miracu-
 lum negare, impietatis atq; ignorantia est indicium. Ex eo enim
 maxima Dei elucescit clementia, bonitas atq; potentia, Hæc qui-
 dem

dem ex Elementi huius fluidi ac suspensi *detentione*: Illa ex terræ, creaturarumq; terrestrium paterna *conservatione*, quæ singulæ momentis singulis, aquis, qualitate sua naturali relictis, obtegi, interimiq; possent.

26. Locum *Psalmi* quod attinet, dicimus, non nudam hic & simplicem attendendam loquendi formulam, sed sensum potius & intentionem *Psalmistæ* perpendendam. Licet enim non negemus, voculam ירר' esse à radice ירר' descendit, deiecit: Maris tamen depressio neutiquam inde demonstratur: sed in mare descendere dicuntur naves 1. ob fluctuum & vëtorum percussione: quorum vi & efficacia mox in sublime vehuntur & attolluntur, mox ad imum descendunt & deprimuntur 2. ob navium ad portum reclinationem, quæ cum littora portusq; repetunt descendere de mari dicuntur. Quæ ratio hoc loco potissimum obtinet: sensus enim phraseos est non de primò iter marinum ingredientibus, sed de navigantibus in mari, & versantibus, quod satis innuit scopus & *Psalmi* contextus, inde *B. Lutherus* noster ita vertit: Die mit Schiffen auff den Meer fahren / und treiben ihren Handel in grossen Wassern / die des Herren Werck erfahren haben / und seine Wunder im Meer &c. Scopus enim totius *Psalmi* est communis gratiarum actio, pro liberatione hominum ex omnis generis calamitatibus & periculis, ubi specifica quoq; fit enumeratio ac denominatio eorum, qui furibundam maris fluctuumq; mox attollentium ac evehentium, mox detrudentium & deprimentium naviculam, sævitiam & periculum sunt experti: Adde *Lutherum in Glossa marginali. Theod. in Ps. 106. Gesn. in eund.* Imò *Scripturam* scripturæ manifestè contradicentem, concessa adversariorum interpretatione deprehendes: Quod enim hîc dicitur navem descendere: alibi dicitur non descendere, sed ascendere atq; in altum duci, *Luc. 5. v. 5.* qui locus quomodo cum præcedente conciliari poterit, dato priore & intellecto in sensu adversariorum, nemo facile videbit.

27. Ad tertiam respondemus distinguendo inter rotunditatem duplicem. Primum quatenus sumitur pro rotunditate exacta, perfecta, & ad Mathematicam subtilitatem exquisitâ. Et secundò quatenus convenit corpori depressiones & eminentias habenti, quæ
tamen

tamen præ illius magnitudine vix aliquid momenti habent, ac propterea ejus rotunditatem impedire non videntur: sic dicimus terram cum aquis unum constituere globum, sed non exactè & mathematicè rotundum, cujus nimirum centrum paribus à circumferentia radiis attingatur: sed aliqualem rotunditatem habentem, qualis in pomo aut ovo cernitur, ubi sæpius eminentia & gibbus, nonnunquam etiam depressa cavitas conspicitur.

28. *Quarta & Quinta* ratio firma & efficaci consequentia destituuntur. Externo enim interveniente accidente facilè sive ascensus sive descensus celerior aut tardior, sive visio & conspectus major & acutior aut promoveri aut prohiberi & impediri potest: Imò experientia edocti testantur nautæ, iisdem ventis velocius in portum, quam ex portu in altum navigari.

29. *Affirmativam* porro tuentur alii, cui & nos symbolum damus & applaudimus asseverantes, aquam terra esse altiore, eamq; probamus primum ex sacrarum literarum oraculis, quæ quoties de aquarum in suo loco reservatione loquuntur, miraculosam semper & singularem Dei providentiam ac bonitatem ex illarum suspensione & eminentia prædicant atq; demonstrant. Jehova siquidem ipse mirabilia & stupenda sua de prædicans opera Hiob. 38. v. 8. inquit: *Qui conclusit ostiis mare, quando prorumpbat, quasi de vulva procedens, cum ponerem nubem vestimentum ejus, & caligine illud quasi pannis infantie obvolverem: circumdedit illud terminus meus, & posui vectem & ostia, & dixi, usq; huc venies, & non procedes amplius, & hinc constringas tumentes fluctus tuos.* Hiobus item non sine admiratione ait cap. 26. v. 10. *Terminum circumdedit aquis usq; dum finiatur lux & tenebræ.* Et Psal. 33. v. 7. *Congregans sicut in utero aquas, Ponens in thesauris abyssos* Psal. 104. v. 6. & seqq. *Abyssus sicut vestimentum amictus ejus super montes statuunt aquæ. Terminum posuisti, quem non transgredientur, neq; revertentur operire terram.* Jerem. 5. v. 22. Dominus ipse exclamat: *Annon timebitis à facie mea? qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit, & commovebuntur & non poterunt, & intumescens fluctus ejus, & non transibunt illud.* Hiob. 12. v. 15. *Si continuerit aquas, omnia desiccabuntur, si emisit eas, subvertent terram: apud ipsum Fortitudo est & Sapientia.*

30. Deinde ex ipsis demonstrationibus ocularibus, manifestoq; navigantium sensu, sententia nostra probatur, dum quasi ore testantur uno, se ex portu solventes naviculas, in altum duci atq; deferri, ad portum verò tendentes, propugnacula & turres maritimas à navium vastigiis cernere depressiores. Nec est, quod *Connimbricenses lib. 2. de cælo cap. 14. q. 4. a. 3.* excipiant falli sensum navigantium, esseq; erroris causam, quod terræ color ad nigrorem vergat, atra verò depressiora semper appareant: in firmissimas siquidem impingunt Mathematicorum demonstrationes, quibus idem, quod nautæ oculariter experiuntur, demonstratur. *Videatur Koplerus, Blebelius & alij.*

31. Tertio contra ipsius aquæ naturam esse videtur, ut semper ad declivia tendat: quippe cum ex partibus homogeneis de toto non inepta fiat demonstratio: Guttulæ siquidem mensæ vel alii corpori solido injectæ, non statim diffluunt, sed semper mensæ injectæ altitudinem eminent. Sic si clavem aut vas aqua replebis supra id ipsum, aquæ eminentiam sensu aliter videbis, figuramq; ejus sphericam experiêris.

32. Quartò Fluminum de mari egressus ac emanatio præminentiam ipsius suprâ terram haud obscure arguit: figuram etenim sphericam licet amet, attamen naturali quoq; sua qualitate descendit, quemadmodum testis est experientia & *Scalig. Exercit. 73.* Cum itaq; flumina ex mari in terram descendant, à loco non decliviori sed altiori illa derivari atq; deduci statuendum omninò est.

33. Quintò accedit virorum gravissimorum, sententiæ huic nostræ faventium & fidem facientium autoritas, quorum non exigua corona altitudinem & præminentiam aquæ suprâ terram adfirmat. Ita enim *Lutherus Comment. Latino in Gen. Quamquam, inquit, mare sit altius terrâ, nec terminetur proprio termino, tamen non potest vagari ultra, quam debet.* Et paulo post maximum hoc Dei miraculum transitu Israelitarum per mare rubrû *Exod. 14.* comparat, inquiens: *Ergò virtute divina fit, ne aquæ in nos grassentur, & adhuc hodie usq; ad finem mundi miraculum hoc nobiscum Deus facit, quod in rubro mari fecit cum populo Israël.* Ita post pauca: *Quid enim est tota nostra vita supra banc terram, quam transitus per*
mare

mare rubrum, ubi utrinq; mare stabat seu muri alti: quia verissimum est, longè altius esse mare, quam terram: Deus itaq; adhuc hodiè aquas pendere jubet & verbo tenet, ne in nos irrumphant, sicut erupere in diluvio. Et paucis interjectis: *Hæc sunt digna cognitione: sed hoc Philosophi nesciunt, quod illa stabilitas tota est ex vi verbi Dei: Igitur aqua, etsi altior sit, non tamen potest egredi fines & terram obtegere: sed vivimus & spiramus, sicut Filij Israël, in medio maris rubri: Idem testatur Gesnerus in Genesin, aquam nimirum longe terrâ esse superiorem & eminentiorem: nec tamen terram supernatare, cum beneficio ac vi verbi Dei imperantis contineatur.* Sic enim ait: *Non Thaletis opinio, quod aqua terris infideat & innatet, bisce sententiis comprobatur, sed Dei oikonomia celebratur, qui sua omnipotentia facit, ut terra, quæ natura inferior est, supra aquas emineat neq; submergatur.* Cui consentit D. Hunnius Tom. 3. mihi. p. 1436. Hanc enim ita informat quæstionem: *Aquanè an terra altior est?* Statimq; respondet: *Aqua, inquit, omnino, sed vi primæ creationis obiecto quasi obice cobibetur non sine miraculo, ne terram obruat.* Plura in utramq; partem videri possunt apud Ægid. lib. Hexam. August. in Ps. 135. Cajetan. ad c. 1. Gen. Perer. lib. 1. in Gen. p. 36. & seqq. Connimb. lib. 2. de cælo c. 14. q. 4. artic. 1. 2. 3. & alij.

34. Tandem descriptionem priorum duorum operum tertii diei nempe congregationis aquarum, & siccationis terræ concludens *Moses v. 10. Et vidit Deus, inquit, quod esset bonum, nimirum utrumq; Elementum ita distinctum & in unam compactum sphaeram, ut & formam perfectissimam haberent & se mutuo conservarent. Variosq; ac necessarios usus præstaret. Terra enim instar vasis mare continet, ne diffuat: Mare vicissim terram intrinsecus humectat, materiamq; fontium ac fluminum suppeditat, & rursus sinu suo eadem excipit. Terra igitur bona fuit condita, utpote constituta quoq; centrum, totum sustentans universum, aptumq; & jucundum facta animalibus domicilium præter reliquum ornatum, qui postea accessit.* Mare etiam bonum factum utpote quod fons est terreni humoris, receptaculum fluviorum, origo aërearum aquarum, insulis eleganter distinctum, navigantibus commodum, quibus variæ merces ex distinctissimis ac remotissimis locis mutuo communicantur:

Utrunq;

Utrunq; etiam *principia artium* plurimarum in philosophia dedit, utpote de *Figura, situ & magnitudine* nec non *immobilitate terreni globi, de mari ejusq; partibus & motu de fluminum & fontium origine, natura & motu, de insulis, de Geographia & Chorographia, de distinctione terræ in certa climata, plagas & Zonas singulariumq; proprietatum &c.*

35. Sequuntur nunc posteriora opera tertii diei: De quibus ita Moses v. 11. 32. *Dixit insuper Deus: Progerminet terra germen herbam seminificantem semen, lignum fructiferum, fructum faciens, secundum speciem suam, in quo sit semen proprium super terram: & ita fuit.* Produxit enim terra germen herbam seminificantem semen secundum speciem suam, & lignum fructiferum fructum ferens, in quo erat semen proprium secundum speciem suam: *viditq; Deus, quod esset bonum: Et fuit vespere & fuit manè dies tertius.* Quibus verbis tria continentur. 1. *Jussio.* 2. *Executio.* 3. *Conclusio.*

36. *Jussionis* descriptio duo complectitur 1. *Causam efficientem.* 2. *Opus sive Effectum.* Causa efficiens sive mandans est Deus: *Dixit insuper Elohim, dicit Moses:* nempe qui terram, lucem, expansum, cæteraq; ex nihilo omnipotenti verbo adhuc produxit, idem nunc solo jussu terram vacuum graminibus, stirpibus ac fructibus replet. Quibus tolluntur Ethnicorum Poëtarum & aliorum Scriptorum figmenta, qui miserè se torserunt in hac quæstione. *Quis fuerit primus Author & Inventor stirpium & frugum?*

37. Naturam rerum primum glandibus & simplici victu sustentatam fuisse dicit *Ovidius:* quando de moribus veterum *lib. 1. Metam.* ita canit:

*Contentisq; cibus, nullo cogente creatis,
Arboreos fœtus, montanaq; fraga legebant,
Cornaq; & in duris hærentia mora rubetis
Et quæ deciderant, patula Jovis arbore glandes.*

Deficientibus autem glandibus, & frumentum & artem molitoriam à *Cerere* postmodum in Attica inventa tradunt *Virgilius lib. 1. Georg & Plin. lib. 7.* Alii frumentum & serendi modum postmodum tempore *Eriubrei Athenarum Regis à Triptolemo* in Græcia reper-

reperitum fuisse referunt, in quorum numero est *Justinus lib. 2. Ep.* qui tamen ibidem sibi contrarius, Atheniensibus idipsum adscribit. Quod etiam innuere videtur *Aristoteles*, quando dicit: *Athenienses frumenta & leges invenisse: verum illos frumentis quidem ut non legibus.* In Latino *Saturnus* omnium primus domos edificare, terras colere, vineas plantare, humanisq; moribus vivere, rudes homines docuisse perhibetur; teste *Macrobio*. Alii *Isidem* frugum Deam in Sicilia fecerunt: de qua impie scribis *Ovidius: Prima dedit fruges alimentaq; initia terris.*

38. Verum enim verò 1. Fabulæ hæ sunt & commenta Ethnicorum 2. Scriptores ipsi tantum abest, ut sibi consent, ut manifeste sibi contradicant. 3. Inventores nonnulli ob id Deorum nomen adepti, divinisq; honoribus affecti fuerunt: quo ipso Dei gloriam ad se rapere conatus fuit Diabolus. 2. Certissime insuper constat, frumenti usum etiam fuisse apud Hebræos præsertim & Ægyptios, antequam essent *Ceres, Saturnus, Triptolemus &c.* Quemadmodum itaq; in inventione frugum Ethnici turpissime errarunt: sic quoq; in inventione stirpium & arborum crassissime errasse, nullum est dubium.

39. Istis ergo fabulis & commentis falsissimis, damnatis & rejectis, *Mosis* Historico ut antiquissimo, ita verissimo & certissimo, infallibiliq; (quippe per cujus os *Jehova* locutus est) credimus, statuimusq; & dicimus, illum ipsum inventorem & autorem stirpium & frugum esse, qui est rerum omnium Conditor & Conservator nimirum Deus ille *Elohim* Triunus, qui in principio creavit cælum & terram *Gen. 1. v. 1.* Ille enim (ut *Moses* in allegata descriptione operum tertij diei testatur) pro absoluto suo imperio ut res omnes statim in ipso mundi exordio, ante homines adhuc conditos, terræ sterili indidit habilitatem ad fructificandum, omnisq; generis gramina, herbas, frutices, arbores producendum, illamq; illicò in actum deduxit, dum ad nutum ipsius innumeras herbas, gramina, fruges, arbores &c. terra ex gravido quasi utero produxit: Idem etiam Scriptura aliis in locis probat & testatur: brevitatis verò causa vel unico illo *Psalmista* contenti erimus: *Dominus produxit fœnum jumentis & herbas servituti hominis, ut educat panem de terra & vinum latificans cor hominum. Ps. 104. v. 14.*

40. Objici hic posset, quod *Gen. 9. v. 19.* Noa agriculturam exercuisse, vineasq; plantasse dicitur. Unde nonnullis dubium natum: *An etiam vini usus ante cataclysmum fuerit.* Affirmativa veritati consentanea est. Nam Noa saltem ad intermissam agriculturam & Vinearum culturam rediit, non verò vites & vinum tum primum invenit. Nobilissimum enim hoc stirpium genus etiam Patribus primi mundi cognitum, adeoq; unâ cum aliis plantis & fruticibus in exordio mundi productum fuisse, quis dubitaret? Quod quidam Doctores etiam verbis Christi confirmare satagunt, quibus luxuriam eorum, qui vixerunt ante diluvium, in bibendo accusat, dicens: Edebant, bibebant, nubebant, nuptum dabant, usq; in diem, quâ intravit Noa in arcam, & venit diluvium, & perdidit omnes. *Luc. 17. v. 17.*

41. Porro quærunt hic nonnulli: *Cur Deus ante Solem creatum jussit terram germinare, priusq; terram fructibus ornaverit, quâ cælum astris.* Et si quæstio hæc in Scriptura non est determinata & soluta, quia tamen illa ipsa non obstante, libera est opinandi licentia, præsertim in probabilibus, fidem & salutem non concernentibus, melioris ἐξερήσεως ergò propositi ζητήματα & rationes ab Autoribus annotatas in medium afferemus.

42. Certissimum est omnium ritè & eruditè philosophantium axioma: *Causis secundis in actu positis & non impeditis, necessario sequi effectum talem, qualis est natura & dispositio secundarum, & non positis, non sequi.* Quod cum Epicureis & Stoicis etiam non fuerit incognitum, impiè exindè concluderunt, necesse quidem esse, ut prima causa ad quamlibet actionem secundarum concurreret: verum in causis essentialiter subordinatis, secunda agente, primam quoq; agere necessario, neq; quicquam primam absq; secundis, neq; aliter agere posse, quam fert dispositio secundarum. Hanc impiam & blasphemam Stoicorum opinionem, ut Deus ipse mendacii & erroris convinceret, suamq; omnipotentiam & in agendo libertatem propugnaret, terram imbribus nondum humectatam, aut grato Solis calore fecundatam germinare jussit, ut toti mundo innotesceret, se æquè facile absq; causis secundis, quam per causas operari posse. In quam sententiam *Phil. lib. de opif. mundi præclare: Ne cui (inquit) creatura adscribere primas causas*
audere.

audemus, sive per impudentiam sive per ignorantiam, recurramus
mentibus ad primam hujus universi generationem, meminerimusq; an-
te Solem & Lunam omnigenas stirpes, omnigenosq; fructus è terra pro-
ditos. Atq; ita nobis persuadeamus, & imposteriorum illam eos prolatu-
rum ex cœlesti patris arbitratu, quoties ei placuerit, non expectato cœli
favore, cœsi dedit quidem potentiam, sed non libentiam: Nam ipse, quem-
admodum auriga habenas aut gubernator clavum tenens, dirigit, quæ
vult, recto more ac lege singula, nullius ope indigens &c. Atq; hæc
prima ratio est, quâ Theologi nonnulli præsentem quæstionem
evadere conantur.

43. Alii existimant, vestem pulcherrimam ex omnis generis
graminibus herbis, fruticibus, arboribus &c. contextam, denu-
datæ terræ ideo Sole nondum condito, à Deo circumdatam, ne
lux deformitatem vacuitatis aspiceret. Sed cum jam etiam ante
plantas Lux primogenea esset creata, noxq; à die distincta, ratio
hæc non videtur magni momenti. Aliis potius illud Augustum
placet, *Nemo incipit à perfectò*: ideoq; Deum in expolitione *Ἰα-
ματὸρ πρῶτα* & stupendi hujus opificii ab imperfectiore &
simpliciore incepisse, non quasi herbarum, plantarum aliave terræ orna-
menta in genere suo essent imperfecta, sed quia in comparatio-
ne ad cœlum & corpora ætherea aliquam imperfectionem præ-
se ferunt: *Daneus in Phys. Christiana cap. 5.*

44. B. Lutherus noster graviter judicat ac monet, ordinem
harum rerum non intuendam esse nostro judicio, & odiosam es-
se dicite curiositatem hominum tales proponentem quæstiones:
cum alia potius rectè & cum fructu considerare posset mens pia,
quam talia, quæ incerta sunt & sine fructu. Becani rationem,
quam habet in explicatione operis quarti diei conclus. 3. vide-
bimus suo loco.

45. Quamvis autem prædictas rationes in totum non reji-
ciamus, neq; etiam simpliciter omnes approbemus B. tamen Lu-
theri sententiam omnibus aliis præferendam esse statuimus, &
curiositati humanæ hic terminum figimus, dicentes cum Apo-
stolo: *Quis cognovit sensum Domini, aut quis Consiliarius ejus fuit.*
Rom. 11. v. 14. 1. Cor. 2. v. 16. Libenter, ergo cum D. Ambrosio nescia-
mus, quæ scire non debemus, nec possumus: Cum enim teste

Scaligero Exerc. 307. sect. 29. immanis sapientiæ pars sit, quædam æquo animo ignorare velle: utiq; Christiana sapientia præditi ignorare debent, quæ Deus in verbo suo vel planè non revelavit, vel non determinavit, adeoq; ipsos scire noluit.

46. De opere ipso in mandato comprehenso non est opus, ut multis id explicemus, cum illud manifestum sit ex causæ efficientis definitione & declaratione hætenus facta. De illo verò ita *Becanus* in secunda conclusione: *Postquam Deus terram cooperuit & aquas congregavit in unum locum, ita ut terra appareret nuda, cepit illam vestire plantis & arboribus, tum ad ornatum & pulchritudinem illius tum ad usum animalium.* Hoc patet ex narratione *Moy-sis*. Huic conclusioni quædam subjicit dubia. I. *An Deus actu produxerit plantas, an solum dedit terræ virtutem, quâ ipsa postea produceret plantas,* ut affirmat *Augustinus lib. sup. Gen. ad lit. c. 4.* Secundò posito, quod Deus actu produxerit plantas, an terra etiam effectivè concurrerit, ut vult *Cajetanus*. Tertiò an produxerit omnes species plantarum an aliquas tantum? Non enim videtur produxisse spinas & tribulos nisi post peccatum Adæ, ut sentit *Basilus homil. 5. Hexam.* Et colligitur ex illo *Gen. 3. v. 17. Quia comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: spinas & tribulos germinabit tibi.* Unde etiam colligit *Basilus*, rosam tertio diei fuisse factam sine spinis, & postea in pœnam peccati Adæ, spinas ei adnatas esse. *Adhæc tria dubia (addit) respondeo per tres sequentes regulas: quas suis videbimus locis.*

47. De mandato hætenus: sequitur executio *v. 12. Et ita fuit,* inquit *Moses. Produxit enim terra germen, &c.* Indicat ergò *Moses* mandatum Dei fuisse efficax in terra. Vi enim jussionis sive mandati divini terra in momento habilitatem germinandi miraculosè accepit, atq; in instanti & sterili foecunda reddita, illicò fibras omnis generis radicum accepit, graminaq; herbas, arbores &c. ad nutum Creatoris omnis generis produxit: non herbas & arbores vacuas, sed seminibus & fructibus maturis ornatas. Quandoquidem non *potentialis* duntaxat ea fuit productio ut *August. lib. 5. c. 4. de gen. ad lit.* visum est: sed *actualis*: quia mandatum Dei fuit de fructificatione præsentis & instantanea: Producat terra, nempe illico; Et subdit *Moses; Et fuit ita: nempe dictum*

dictum factum : illico, terra produxit, quæ iussa erat, gramina, herbas, arbores in summa sua & vera perfectione, nempe cum seminibus & fructibus. Omnino ergo probanda est conclusio tertia Becani Augustini opinioni opposita, & communem sententiam approbans & confirmans: *Deus tertio die actu produxit plantas in esse perfecto.* Confirmat porro illam tribus rationibus. 1. Quia sententia hæc conformis est Scripturæ: quæ non aliter loquitur de productione plantarum, quam de productione aliarum rerum: sed alia res actu producta sunt à Deo: Ergo & plantæ: 2. Quia paradisum plantatum esse hoc tertio die communis est sententia: in quo verò arbores fuisse actu certum est ex Gen. 2. v. 9. Et 3. Quia plantæ & herbe erant necessariae ad pastum animalium.

48. His subicit Becanus objectionem Augustini, eamque solvit sic pergens: Objicit Augustinus: Deum tertio die produxisse omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemq; herbam regionis, priusquam germinaret. Gen. 2. v. 5. Ex quo sequitur, plantas esse factas causaliter tantum & virtute, priusquam actu orirentur ex terra. Respondet Becanus: sensus illorum verborum est, Deum singulari quodam modo produxisse plantas actu antequam naturali modo nascerentur ex semine: Quam expositionem adscribit Thomæ Aquinat. q. 69. art. 2. & aliis.

49. Addimus nos ipsum contextum docere in capite secundo Gen. contineri Epilogum & Commentarium illustrem totius hexaëmeri. Initiò enim v. 1. 2. & 3. Moyses paucis indicat, quomodo Deus Elohim creationis opera & primam mundi hebdomadem clausurit, sua requie diem septimum sanctificando. Deinde progreditur ad ἀναλειπόμην creationis ad diem tertium & sextum pertinentia. Prius ἀναλειπόμην tertii diei opera illustrans, continetur v. 4. 5. & 6. Et existimant duri quidam interpretes, hic ordiendum esse secundum caput, cum versus præcedentes tres videantur esse Epilogus totius operis creationis, atq; sic primum caput concludere. Ut autem v. 4. brevi aphorismo repetitur creatio universi à Deo facta. sic v. 5. & 6. ostenditur qualis germinatio terræ die tertio fuerit, nempe valde mirabilis absq; pluvia & hominis cultura. Hoc ibi docetur, non quod illo tempore germinatio terræ fuerit in potentia & virtute terræ: sed

quod quidem revera & actu fuerit producta, verum immediatè è Deo sine attributis causis secundis: Quia, inquit Moses, nondum pluerat Jehova Deus super terram, nec erat homo, qui terram coleret. Hæc duo enim sunt media fecunditatis ac germinationis terræ ordinaria. Quandoquidem sine his adminiculis ordine naturæ jam constituto videmus plantas non crescere è terra. Particula ergò Causalis QVIA (Quia nondum pluerat &c.) pendet à secundo membro, & probat, plantas antequam Deus eas creasset, in rerum natura nec fuisse, nec esse sive existere potuisse, argumento desumpto à præsentis naturæ cursu: non sunt causæ naturalis generationis, ibi neq; generalis germinatio est, neq; esse potest. *Nam negata causa negatur effectus: Atqui tertio die creationis causæ germinationis naturalis non fuerunt: Ergò neq; naturalis germinatio fuit neq; esse potuit: fuit tamen generatio: Ergò extraordinaria Dei virtute fuerit producta, necesse est.*

50. Vera igitur est responsio Becani, & probanda, ut diximus: Nam generationis modi constitui possunt tres 1. Est purè naturalis: quo terra absq; ulla cultura aut satione sponte sua germinat 2. Est ex parte artificialis, cum quidem fructus profert terra, sed non sine difficili hominum cura & magno labore. 3. Est miraculosa & momentanea, qualis fuit fructificatio terræ in prima creatione, Quàm Augustinus objecto v. 2. c. 2 Gen. non tollit, ut demonstratur. & c. 1. v. 11. & 12. expressè legitur virgultum agri actualiter fuisse productum, nihilq; in statu imperfecto à Deo conditum. Rursus enim testatur Moses Gen. 2. v. 1. & dicit: *Perfecti sunt cæli & terra, & omnis Exercitus eorum.*

51. Quæritur nunc porro, quomodo in productione germinum terra sese habuerit, activè, an passivè an verò etiam materialiter? Respondet Becanus conclusione quarta: Deus tertio die produxit plantas tantum concurrente, id est, materiam subministrante, non autem activè. Et addit communis sententia contrà Cajetanum: Estq; vera & manifestatum ex ipso mandato Dei terræ injuncto, Gen. 1. v. 11. tum ex mandati effecto v. 12. firmiter colligitur. Cum enim 1. ante momentaneam hanc germinum productionem nulla semina, calor Solis, pluyiæ aliæq; causæ secundæ in naturali germinatione concurrentes, adhuc fuerint: sequitur, quod

quod sola omnipotens vis verbi Dei ad eam activè sese habuerit. 2. Si Deus pro omnipotentia sua terræ virtutem illam activè ad germinum productionem concurrendi communicasset, terrâ in miraculoso creationis opere usus esset tanquam instrumento: quod videtur pugnare cum articulo creationis. 3. Quia originalis hæc productio plantarum debuit esse planè singularis & distincta ab ea productione, quæ hodiernum naturaliter & ordinariè fit. Quod si verò etiam tum sese activè habuisset terra, parû foret discriminis inter creationem & generationem plantarum.

52. Objicit Cajetanus, quod terra viventem herbam germinare & proferre jussa fuerit: quia autem germinare & proferre actionem aliquam significant, terram effectivè concurrisse putat, ita ut mediante terra Deus herbas creaverit, & quicquid vegetabilium terra produxisset naturaliter in spacio unius anni, seu multorum annorum, id tunc terra divina virtute prædita, in instanti produxerit. Respondemus nos non negare (ut Pareus facere videtur) materialem terræ concursum, ut constat ex approbatione conclusionis Becani: Hunc etiam verbis illis producat, produxit &c. innui non inficiamur: verum quod principii activi concursus denotetur, exinde non probari, quod verba sint activa: cum etiam de principii passivis activè loquamur: ut aliis exemplis in historia creationis obviis probari potest. En unum! *Gen. 2. v. 9. produxit Dominus Deus de humo, tanquam de materia, omne lignum pulchrum visis & ad vescendum suave.* Unde manifestè colligitur & firmiter, Deum fuisse causam efficientem, sive activè producentem: terram verò fuisse materiam ex qua.

53. Tertio movetur à Becano quæstio: *Cum Deus jussit de terra nasci herbam pabuli habentem semen, & lignum frugiferum, habens fructum: quis ergo jussit nasci tot herbas spinosas, tribulos herbasque venenosas, quæ ad pabulum non proficiunt, tam multas etiam, quæ semen non habent, & tam multa ligna, quæ fructum non ferunt.*

54. Duo hodiè communia sunt agriculturæ incommoda & obstacula: Bonarum frugum sterilitas: & noxiarum fertilitas. Nunc enim non tantum

*Neglectis urenda felix innascitur agris
Verum etiam segnis bene cultis horret in arvis.*

*Carduus, intereunt segetes, subit aspera sylva,
Lappag, tribulig, interq, nitentia cultu
Infelix lolium, & steriles dominantur avena. Virg. 1. Ge.*

55. Hujus diversitatis cum in prima creatione, qua omnes herbae & arbores bonae & perfectae, absq; ullo impedimento productae leguntur, procul dubio alia fuerit ratio, quam hodie, postquam propter peccatum terra maledictioni subjacet, non immerito quaeritur, unde tot herbae spinosae & venenose, arboresq; infrugiferae &c. In qua quaestione ut statim ad decisionem nos accingamus dicimus, herbas, omnes etiam spinosas, omniaq; ligna etiam infrugifera tertio die cum caeteris speciebus à Deo fuisse producta, licet qualitates homini noxae adfuerint neq; ab illis damnum, sed potius commodum expectari potuerit.

56. Nam (1) certum est, Deum septimo die ab omni opere, à condendis novis speciebus quievisse Gen. 2. v. 1. Unde irrefragabiliter sequitur, nomine frugiterarum, utpote quae infrugiferis praestantiores, easdem per Synecdochen comprehensas, & tertio die una cum caeteris plantis productas fuisse, nisi velimus affirmare, Deum post hominis lapsum, novam quandam creationem adornasse in conditione spinarum &c. (2) Peccatum non introduxit novas substantias, sed duntaxat qualitates & accidentia immutavit. Omnes enim fermè creaturae homini propter peccatum ex justo Dei judicio nocere possunt. Unde Syracides scribit c. 39 v. 35 Ignis, grando, fames & mors, omnia haec ad vindictam creata sunt, bestiarum dentes & scorpj & serpentes & romphae vindicant in exterminium impios. Sicuti autem haec omnia, excepta morte ac fame, ante lapsum extiterunt, licet homini non nocuerint, sed potius inservierint, ita etiam de spinis, herbis venenosis & arboribus sterilibus judicari potest. (3) Quanquam ob corruptionem naturae humanae, praedictae plantae & arbores homini videantur noxae: tamen non solum sua bonitate praeditae sunt, sed & hujusmodi utilitates de se spirant, quales etiam ex parte homini ante lapsum usui esse potuissent. Nam dum & hominibus & animantibus cibum & salutaria quaequae suppeditant, aedibus extruendis inserviunt, hominemque ad considerationem primae causae adducere possunt, siquidē

Prasentem monstrat qualibet herba Deum.

nemo non intelligit, spinas & arbores in frugiferas saltem ob
pœnam peccati post lapsum productas esse.

57. Enumerati autem fines omnes, & quotquot adhuc enu-
merari possent, cum sint instar fructus, non video, qua ratione
bonitatem illarum in dubium quisquam vocare velit. Est enim
in illis (1) *bonitas in adu signato*, ut loquuntur Philosophi sive En-
titativa, qua omne Ens positivum bonum dicitur (2) Deinde *bo-
nitas exeluxi*, qua licet non omni, euidem tamen creaturæ bonæ
sint atq; conducant: *Omnia ergo opera Dei bona sunt, & omne opus
bona sua subministrabit. Non est dicere: Hoc illo nequius est: Omnia
enim in tempore suo comprobabuntur. Syrac. 39. 39. 40. Nec obstat
quod terra ob peccatum protoplastorum demum maledicta tri-
bulos & spinas proferre iussa sit. Gen. 3. v. 15. Maledictio enim hæc
non ita stricte accipienda est, ac si ante lapsum spinæ, tribuli &c.
omnino non fuissent: sed quod (1) ante maledictionem utilium
segetum loca non occupaverint, illarumq; fecunditatem non
imped. verint: neq; (2) Adamo magis, quam cætera animantia o-
mnia aduersa aut molesta fuerint.*

58. Hæc omnia cum ita sese habeant, relinquitur, quod spi-
næ, tribuli, ligna fructum non ferentia &c. & ab ipso Deo una
cum cæteris speciebus tertio die creata fuerint, postea autem de-
generaverint in usu & qualitatibus, cum olim non nisi prodesse,
jam verò sæpe obesse & hominem ob peccatum punire queant.
Atq; hanc nostram sententiam approbat Becanus conclusione
quinta, his verbis expressa: *Deus tertio die produxit omnes species
plantarum, etiam spinas & tribulos & alias plantas noxias ac veneno-
sas, neq; expectavit, donec Adam peccaret &c.*

59. *Obijcit Becanus: Dices, inquit, Deus in pœnam peccati di-
xit Adamo: Terra spinas & tribulos germinabit tibi: Ergo si non
peccasset Adam & terra non germinasset illi spinas & tribulos.
Ducit subjicit responsiones: primam D. Thomæ: ante peccatum Adæ
fuisse quidem spinas & tribulos, sed non fuisse in pœnam: At post
peccatum cepisse illi esse in pœnam, quia cœperunt etiam nasci
in quibusdam locis, ubi alioqui non fuissent nata & sic Adamum
coactum fuisse in magno labore illa eradicare & terram fru-
ctuosam reddere. Alteram aliorum: Alii, inquit, clarius respon-*

dent: Deum tertio die non solum produxisse plantas in variis locis, sed etiam in particulari quodam loco condidisse paradysum, in quo terra admodum erat bona & frugifera, cum interim extrâ paradysum esset sterilior & produceret spinas & tribulos, itaq; hunc esse sensum verborum Dei: *Audi Adame (quia peccasti, ejectionem te ex paradiso & habitabis in terra sterili, quæ germinabit tibi spinas & tribulos, quod non fecisset paradysus, in quo eras positus.*

60. Paradysum fuisse hortum amœnissimum, proinde quoad amœnitatem fertilitatem ac bonitatem, omnibus aliis terræ partibus ac locis præferendum, extrâ controversiam est, & litera Scripturæ est clara *Gen. 2. v. 8. & seqq.* extrâ paradysum verò fuisse meras spinas, tribulos & herbas venenosas, hominibus noxias, vel etiam ibidem terram fuisse ita conditam, ut per se Adamo esset adversa, vel etiam spinas & reliquas herbas infrugiferas & noxias confusas fuisse cum bonis ac salutaribus plantis: id verò nullibi dicitur in Scriptura, ac proinde ex ea probari non poterit: cum potius contrarium, ex ea liqueat Deus enim non tantum paradysum, sed universam creaturam prædicat valde bonam: *Et vidit Deus omnes, quod fecerat, & ecce erat bonum valde Gen. 1. v. ult.* Ergo etiam omnia in optimo ordine ubiq; fuerunt disposita juxta illud *Sap. c. 11. v. 21. Tu omnia in mensura & numero & pondere disposuisti.* Deinde committitur fallacia cause: Non enim propterea ejectus dicitur homo ex paradiso, ut imposterum habitaret, viveretq; in terra per se magis spinosa, & sterili: sed ne, si in horto permaneret, extenderet manum & comederet de arbore vitæ, ac viveret in seculum. *Gen. 3. v. 22. 23.* Tertio, neq; sterilitas neq; æritas & confusio certis partibus terræ tribuitur, quod ista fuerint creatæ: sed quia tota terra ob peccatum hominis est maledicta; *maledicta terra propter te, in labore comedes ex ea cunctis diebus vite tue spinas & tribulos germinabit tibi &c.* Quæ maledictio, quia pervenit super universam terram: neq; terræ sive loco parad. si pepercit, sed parili modo ut cæteras terræ partes pressit, adeo, ut ejus ne minimum quidem vestigium monstrari hodie possit. *Magis ergo nobis placet prior quam hæc posterior responsio ad allegatam expositionem datam.*

61. Quæritur porro, quare Deus tam multa genera plantarum & arbo.

arborum fieri & unicuique suum genus ad finem usque mundi multiplicando ac propagando immotum servari voluerit. Sanè neque hoc ita factum est hodieque fit. Primò enim Deus divitias gloriæ ac potentia suæ eo ipso ostendere voluit: hinc non unius generis herbas, non unius generis arbores sed innumeras eorum varietates produxit, hoc fine, ut creatura ex harum specierum contemplatione, in Creatoris potentia, sapientia & bonitatis cognitionem devenire possit: Hinc *Paulus Rom. i. v. 20. Invisibilia Dei jam inde à condito mundo ex iis, quæ fecit, per intellectum conspiciuntur*; Deinde etiam Deus hac herbarum ac frugum varietate non solum necessitati hominis, sed etiam jucunditati & delectationi ejusdem inservire voluit. Necessitati, & quidem quoad *esse simpliciter* in eo, quod cum homo absque cibo vivere non possit, summa hac variarum frugum copia hominis inopiam sublevaret. Quoad *bene esse* autem in eo, quod cum homo variis morborum & *συντημάτων* generibus afficiatur, in variarum harum herbarum variis virtutibus probatissima & certissima haberet remedia. Jucunditati vero in eo quod cum eandem crambem semper comedere homini nauseam pariat, quemadmodum *Manna Israelitis Num. ii. v. 6. & c. 21. v. 15.* ideo hanc fructuum copiam in tanta etiam varietate creare voluit, ut si homini non de hac vel illa, tamen de illa vel altera fructuum specie comedere sit voluptas.

62. Præterea quod Moses etiam facientis seminis meminit, non absque causa facit. Innuere enim hoc ipso vult. Omnia corruptioni esse obnoxia. Si enim omnia essent æterna, nullus sanè seminis esset usus. Monere etiam hoc ipso vult, ut & homines suæ mortalitatis non sint immemores: quando enim herbas ita crescere & decrescere vident, cogitent, sibi etiam terrestrem domum hujus habitationis esse relinquendam, & viam universæ carnis calcandam. Deinde etiam Moses testimonium providentia divinae hic ostendere voluit: non enim Deus tantum de rebus creatis, sed etiam de creandis, & earum conservatione sollicitus fuit. Hinc enim semen proprium unicuique indidit, ut non tantum animalia & imprimis homo crescat & sese multiplicent, *Gen. i. v. 28.* sed etiam herba & plantæ quotannis ex semine novos fructus ad hominis sustentationem necessarios proferant.

63. Immane quantum inde homini oriatur tempore anno-
næ caritatis solatium, quando nimirum scit, Deum non solum
ex semine parentum eum creasse, sed etiam terræ fruticibus suū
semen indidisse, ut exindè fructum ad hominis sustentationem
proferant, ne pii tempore malo erubescant, sed diebus famis sa-
turentur. *Pf. 37. v. 19.* Causa verò, cur Deus cuiq; plantarum ge-
neri proprium ad sui multiplicationem & propagationem semē
indiderit, est, ut omnis *αἰτία* vitetur: cum enim Deus sit autor
boni ordinis, & osor confusionis etiam unicuiq; proprium su-
um semen attribuere voluit, nisi enim hæc divina & immota le-
ge naturæ cautum esset, jam olim turpissimam omnium rerum
confusionem habuissēmus.

64. Ultimò hīc quæri solet, *quò anni tempore mundus fuerit
conditus.* Tres cum primis hac de quæstione diverlas reperio opi-
niones. Prima est eorum, qui statuunt in *Æstate* circa mensem Ju-
lium mundum esse conditum. Hujus opinionis primarius autor
est *Mercator*: qui initio suæ *Chronologiæ* eam probare conatur.
Verum cum ejus probationes partim principium petant, partim
etiam falsā hypothēsī nitantur, & prætereà hæc opinio paucissi-
mos vel omninò nullos habeat asseclas, in ea refutanda mul-
tum temporis consumere operæ pretium esse haud putamus, sed
fine mora ad secundam pergimus.

65. Altera itaq; opinio illorum est, qui mundum *verno tem-
pore* conditum esse existimant. Huic sententiæ qui adstipulan-
tur, pro eadem confirmanda primò adducunt plurimos Patrum
ut *Eusebium* in *omnimoda historia* (cujus libri meminit *Hieronymus*
in lib. de *Ecclesiast. Script.* & hodieq; aliquod ejus fragmentum extat)
qui 25. die Martij quo *Salvator noster* resurrexisse creditur, mundum
creatum esse asserit. Item *Atbanasium* in respon. ad q. 17. *Antiochi.* *Na-
zianzenum* quoq; *Isidorum*, *Damascenum* & alios. Quorum senten-
tiam etiam amplexos fuisse, veteres *Astronomos* haud obscure in-
de intelligi potest, quod *Asterismum Arietis* primo loco in *Zodiaco* po-
suerint, & ab eo motus solaris initium fecerint.

66. Deinde adferunt locum ex *Gen. c. 2. v. 12.* ubi dicitur, quod
Deus jussit terram proferre gramina & herbas. Hinc colligi posse pu-
tant, cum verò ob herbarum productionem jucundissimum & a-
menissi-

maenissimum sit, eo etiam tempore mundum fuisse creatum. *Tertio* etiam argumenti loco adducunt miracula, aliis insigniora, quæ olim tempore verno facta sunt, utpote, quod Deus in Vere populum Israeliticum ex captivitate Ægyptiaca eduxerit. Quod sanctissima Virgo Maria Salvatorem nostrum circa hoc anni tempus conceperit, & ipse Salvator opus Redemptionis nostræ hoc anni tempore consummaverint. Hæ sunt potissimæ rationes, quibus opinionis hujus autores suam *Ἰεσὺν Φυλάττειν* annuntiantur: quas verò sufficientes & urgentes esse non existimamus.

67. *Primam* igitur *rationem* quod attinet, magni facimus quidem auctoritatem Patrum & Doctorum Ecclesiæ: interim non negligendam putamus regulam sapientum: *A testimonio humano non ducitur firmum argumentum*: Ad cum primis, cum auctoritatem istam simili, si non majore auctoritate premere possimus, utpote Hieronymi, Nicolai de Lyra, Josephi, Tostati & aliorum: qui omnes contrarium statuunt.

68. Ad *Astronomos* verò *veteres* quod attinet, ab illis velle argumentari valdè est inconueniens: siquidem illi, quatenus Philosophi, creationem in tempore simpliciter ignorarunt: Quomodo ergo creationis tempus definire potuerunt: Certè quod quis ignorat esse, illud quo tempore ortum sit, nunquam dixerit.

69. Ad *rationes* ex c. 1. Gen. v. 12. facilis etiam est responsio: Committitur enim inibi *fallacia Divisionis*: Quandoquidem additur in textu: *Produxit terra, germen, herbam producentem semen juxta speciem suam*. Creata ergo fuerunt germina, frutices, arbores &c. in perfectione illa, in qua non sunt Verno, sed Autumnali tempore, hoc est, cum fuerunt creata, uti infantuli nascuntur, vi & ordine naturæ ex utero & ut pulli in lucem eduntur: sed in sua perfecta quantitate, qualitate & fine: sic omnino idem de arboribus, cæterisque ex terra nascentibus herbis & arboribus est statuendum.

70. Ad verbum itaq; Jehovah statim arbores cum fructibus, herbe cum floribus & seminibus, in sua & solida perfectione terram operuerunt: ad quam alias virtute naturali tempore successivo moventur & tandem perveniunt, quando Vere novo gemmas protrudunt, in æstate flores emittunt, & tandem autumnali

tempore fructus & semina edunt. Quod ergò natura distinctis illis temporibus perfecit, id omnipotentia divina tum uno momento perficit.

71. Hanc nostram sententiam, veram esse judicamus (nempe herbas cum seminibus & arbores cum fructibus in creatione omnium rerum, & quidem tertio die fuisse productas) admodum confirmat, quod *c. 2. Gen. v. 16.* Præcipit Jehova homini dicendo. *Ex omni arbore horti comedendo comedes, de arbore scientiæ boni & mali non comedes.* Et quod mulier dicit ad serpentem, *Gen. 3 v. 2.* *De fructu arborum horti vescimur, at de fructu arboris, quæ est in medio horti dicit Dominus, non comedes ex ea.* Quod sanè non de potestate & futuro comestitionis actu est intelligendum: sed de actu præsentem, & quidem tali, quo inter fructus arboris scientiæ, boni & mali, cæterorumq; collectio & electio institui potuerit. Ergò ut in arbore scientiæ boni & mali fuerunt fructus maturi, ita quoq; in cæteris: Quod verò infallibile signum est Autumnalis temporis.

72. Deindè quando in eadem ratione addunt, tempus vernum esse jucundissimum & amœnissimum, ideoq; verisimile esse, mundum tunc esse creatum, etiam parum obtinet. Etenim si ex jucunditate argumentari licet, dico, Autumnale tempus æquè esse amœnum ac vernale, cum idem, quod ver jucundum efficit, etiam de autumno affirmari possit. Vernum tempus ideò jucundum existimatur, quod sensus quosdam externos jucundè afficiat, utpote 1. *Visum*, dum variæ istæ herbæ flores omnis generis, aspectu jucundos, producentes, hominem per hyemem contristatum rursus exhilarant & quasi vivificant. 2. *Olfactum* dum varia ista florum & herbarum genera varios etiam odores emittunt, quibus cor hominis recreatur & suaviter afficitur. Hæc sunt, quæ in primis ver amœnum efficiunt: Verum si rem altius pensitaverimus, non tantum hæc prædicta, sed etiam alia plura majori jure Autumno competere experimur.

73. Etenim non tantum Autumnus visum jucundè afficit in eo, quod multos flores in vere pronatos adhuc contineat, verum etiam quod ipse plurimos adhuc arborum fructus, ut in primis sunt pyra, poma &c. producat, atq; ita jucundissimum illum aspe -

aspectum novorum fructuum productione adaugeat, ita quidem, ut quocunq; sive sursum sive deorsum, aciem oculorum vertere libuerit, omnia quasi videre & vario suo colore jucundissimoq; aspectu te allicere videantur. Insuper olfactum non minus Autumnus afficit quam ver: Licet enim flores & herbas nonnullas suavem diffundere odorem negandum non sit, tamen & arborum fructus ut poma nonnulla, etiam præstantissimos odores experientia satis superq; testatur: Imò veritati admodum est consentaneum, arborem vitæ & scientiæ boni ac mali, ut aspectu jucundos, ita etiam odore fuisse exoptatissimos. Quibus omnibus alia multa Autumni jucunditatem præ vere commendantia addi possent, ut quod etiam gustum jucundissimè afficiat, hominibus vescendi fructibus copiam det, & quæ sunt alia, quæ lubens jam prætereo.

74. Restat argumentum ultimum à *miraculis* quæ forte circa hoc anni tempus contigerunt desumptum, quod quā elumbe sit quivis oculatus videt. Eodem etiam modo argumentari possum ita: *Mense Septembri πανολεθρεια* Judæorum facta est: Ergò & eodem mense πανολεθρεια mundi fiet: Cui verò consequentiæ nullam inesse efficaciam quilibet videt.

75. Tertia itaq; sententia eorum est, qui mundum *Autumnali* tempore conditum esse statunt: quam sententiam & nos defendere ex dictis non potest non constare. Probatur autem 1. Ex *Scriptura* Ex. 23. v. 16. Festum collectionis (ages) in exitu cujusq; anni cum collegeris labores tuos ex agro. Etc. 34. v. 22. Hic expressè dicitur exitum anni esse quando colliguntur fructus, quando autem colliguntur fructus, tum est autumnus: Hinc ita infero: *Ubi est exitus veteris anni: ibi est initium novi anni: In Autumno fuit exitus Veteris anni: Ergò etiam initium novi anni.* Hinc porro: *Quo tempore fuit initium Novi anni eodem etiam tempore creatus est mundus: In autumno fuit initium novi anni: Ergò Ratio Majoris est quia Adamum & ejus posteros anni inchoationem ad tempus creati mundi inchoasse admodum verisimile est.*

76. *Sed objiciat aliquis:* quomodo dici possit, in Autumno esse initium anni, cum tamen tunc omnia quasi senescant dum nimirum folia de arboribus decidunt fructus decerpuntur, segetes conduntur &c. omniaq; per hyemem quasi emortua videantur, ubi interim contrario modo omnia in initio anni iterum reviviscere debeant uti ea vere fieri videmus. *Sed respondemus cū Pererio:* Perinde comparatum esse cum stirpium, herbarum, segetum &c. productione ac animalis generatione. Ut enim hoc primum in utero concipitur ac nutritur, postmodum in lucem editur, editum per aliquod tempus

durat,

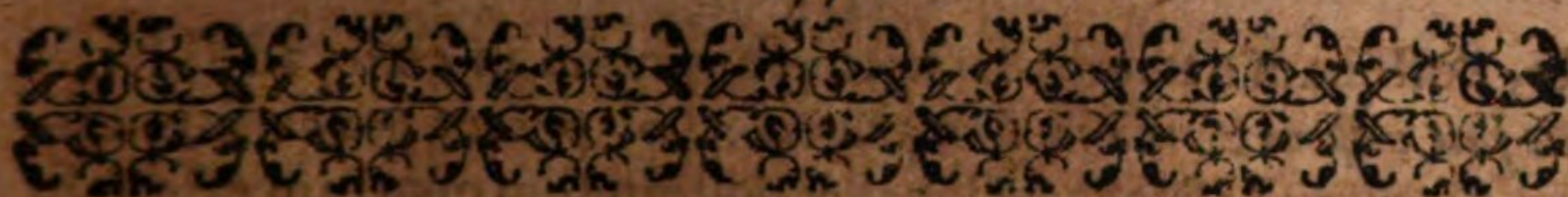
durat, ac tandem iterum diminuitur: Ita etiam terra in autumno semina sibi mandata vel frutices arboresq; in se plátatas concipit, per hyemem quasi in utero nutrit, & tempore verno procreat, ubi simul crescunt, in æstate auté ad maturitatem perveniunt & tandem in autumno iterum decrescunt; ut ita tempus vernum magis juventuti & adolescentiæ mundi quam ipsi initio competat.

77. *Alterum argumentum* sumi potest à perfectione arborum; quæ sanè apertissimè ostendit mundum in autumno creatum esse. Ut autem consequentia inde deducta eò evadat evidentior sic argumentamur: *Quicquid initio mundi est creatum id fuit perfectum*: Ratio est quia omne quod Deus creaverat erat valdè bonum & sic perfectum: & omnia opera Dei immediate condita sunt perfecta: *Arbores initio mundi sunt creatæ*: Ergò etiam fuerunt perfectæ: Hinc ulterius infero: *Quando arbores sunt perfectæ tum est autumnus*: nisi absurdè statuere velis etiam in vere arbores proferre fructus: *Atqui initio mundi arbores fuerunt perfectæ, hoc est, habuerunt suos fructus Genes. 1. v. 12. Ergo in initio mundi fuit Autumnus!*

78. Si hisce rationibus nondum possis adduci ut nobiscum statuas sed adhuc pro Vere pugnes vide quæso, quomodo non solum absurdis te implices, sed & ipsi Moyli coneradicas; Sic enim procedo: Si in Vere Mundus est conditus tum arbores in primo isto anno vel bis protulerunt fructus vel semel: Si bis (uti nonnulli volunt, statuentes ut in Italia & Insula Ta probane, ita etiam in Paradiso binos quotannis fuisse frugum proventus eo quod Paradisus haud procul ab Æquatore situs fuerit quod tamen nondum probatum est) tunc omnes arbores in toto terrarum orbe bis in isto anno protulerunt fructus, hoc verò quam sit absurdum facile inde patet: quia plurima loca tam longè ab æquatore sunt remota ut impossibile sit bis in anno ibi fieri fructus. Sed dicas Deum per absolutam suam potentiam efficere hoc potuisse: Respondemus: Non queritur; quid Deus efficere potuerit sed quid secundum ordinem naturæ jam tum constitutum effecerit.

79. Si non bis protulerunt fructus, uti monstratum est; Ergò semel. Si hoc Mosi expressè contradicatur: Sic enim ille Gen. 1. v. 4. 10. 12. 18. 21. 25. & v. 31. Deus, inquit, vidit optime quod fecerat & ecce bonum erat valde: ac proinde quievit septimo die ab omni opere cap. 2 v. 2. Si autem dicitur. Mundum & sic arbores quoq; in Vere fuisse creatas innuitur, 1. Ordinationem primam non fuisse bonum ac proinde statim, quomodo illum Deus sancivit, rursus invertisse. Res plana est: quia non in Vere sed autumno poma in sua sunt perfectione & maturescunt, 2. Si etiam Deus primam suam ordinationem statim mutaverit dum falsum erit quod Moses dicit, Deum quievisse ab omni opere: Inversio enim illa sanè opus fuit. Quid autem est Mosi contradicere, si hoc non est: Hactenus Executio!

80. Tandem Conclusio, posteriorum quoq; operum tertii diei approbationem continet: Viditq; Deus, inquit Moses, quod esset bonum nempè ad utilitatem & delectationem, Summa enim jucunditas est in varietate pulchritudineq; plantarum, fruticum, arborum, frumentorum, aromatatum, radicum, florum: Maxima etiam utilitas in cibo & potu, in Physica & Medicina, Quandoquidem quicquid illorum ut & metallorum, gemmarum & similium optimorum corporum & rerum vel in terra, vel circa terram est ex naturalibus causis id ex tertio diei opere principium atq; ortum habet, Tantum de Operibus tertii diei,

DISPUTATIO IX.

De

OPERIBUS QUARTI DIEI.

Respondente
M. THOMA
GREEN,
Lubec.

Ab soluta terræ structura & apparatu, Deus ad cœlum expoliendum quarto die revertitur. Id enim creatum quidem erat, sed *ἀναστροφῇ*, taleq; existiterat primo biduo, nimirum secundo & tertio die. Quare nunc secundam quasi manum cœlo admo-

vens, sapientissimus opifex luminaribus variis & pulcherrimis illud exornat, de quibus ita Becanus. *Deus, inquit, quarto die produxit omnia astra, id est, Solem, Lunam & stellas, ut patet ex narratione Moysis.* Sed quaeritur 1. *an quarto die produxerit astra secundum substantiam, an tantum secundum accidentia?* 2. *In quem finem produxerit?* 3. *Cur produxerit post plantas & ante animalia?* 4. *Cur Moses dicit, Solem & Lunam esse magna luminaria, cum tamen Luna minor sit multis stellis?* Ad quatuor has quaestiones respondet quatuor conclusionibus, quas singulas suis videbimus locis.

1. Ad rem ipsam autem & ad quaestiones istas earumq; subiectas conclusiones antequam progrediamur, videndum, *an rectè dicatur à Becano & nobis, Deum quarto die produxisse omnia astra?* Nam licet affirmativa adeò clarè & perspicuè à Mose sit asserta. v. 14. & seqq. ut qui astra quarto die esse creata negare velit, ipsorum astrorum lumen negare velle videatur: nihilo-

minus tamen homines adeò excoecatae mentis inventi sunt, qui id ipsum in dubium vocare non erubuerunt, utpote olim fuerunt *Catbarinus & Eugelinus*, qui contenderunt, astra ante quartum diem esse creata, & hoc probare conati sunt ex v. 19. ubi Mo-

Quidam astra ante quartum diem esse creata contenderunt.

Es, postquam narrasset facta esse luminaria in coelo, addidit: *Sic fuit vespere & mane dies quartus*: ubi putant præcessisse alium diem, quo astra facta sunt, & postmodum quartum esse subsequutum.

2. Verum expedita est responsio, *committere illos fallac. compos. & division.* dum nimirum hæc verba: *Sic fuit vespere &c.* à prioribus separant: quæ tamen immediatè illis erant adjungenda. Hic enim est sensus verborum Moïsis: Postquam opus illud creationis Astrorum erat absolutum, fuit vespere & mane dies quartus. Undè manifestè constat, tum, quando astra fuerunt creata, fuisse quartum diem. Et, si quid valeret illorum ratio, sequeretur utiq; Lucem prima die etiam creatam non esse, cum eadem verba habeantur v. 5. quæ v. 19. Et si hoc, certè Lux primogenia creata esset eo die, quo nondum dies fuit: quo quid dicetur absurdius?

Alij primo die astra esse creata & postea in coelum collocata dicunt.

3. Deindè alij sunt in hac opinione, Deum astra primo die creasse, & postea ea in coelum collocasse: quemadmodum fortè Arcularius, vel Tornarius rotas quasdam vel stellulas ex ligno confectas vel trabibus vel postibus Musæi affigit, atq; ita id ipsum exornat: ita etiam putant, Deum astris primum confectis & postea in coelum repositis, illud exornasse. Sed quid quæso potest esse magis ridiculum? Nam licet hanc suam opinionem probare cõnentur ex v. 17. Ubi dicitur *Deus posuisse astra in expanso cœli*: nihil tamen efficiunt: Quandoquidem Moïses non tantum versu 17. dicit, Deum posuisse astra in cœlo, sed etiam versu præcedente 14. & 15. testatur dixisse Deum יָרָא sing. pro plurali *sint, fiant luminaria sive astra*: planè ut dixerat v. 3. *dixit Deus יָרָא sit sive fiat lux*. Et rursus 6. *dixit Deus יָרָא sit, fiat expansio*. Item v. 16. *Fecit igitur Deus Duo luminaria magna*. Quare hic creatio & positio non differunt, sed per positionem notatur una cum creatione illa ordinatio, atq; firmatio astrorum. Deus enim astra & faciendo sive creando in cœlis ordine posuit atq; firmavit, & ponendo atq; firmando fecit sive creavit. Vera itaq; sententia est, Deum quarta die Astra in expansione cœli creasse, & creando collocasse, & quidem ex materiâ specie eadem

dem cum materiâ cœli, nisi quod illa sit densior & crassior singularibusq; formis informata & perfecta, ideo ut lucere possint astra, singulariq; modo in hæc inferiora agere. Moses igitur versibus lex, nimirum 14. 15. 16. 17. 18. & 19. de opere quinti diei, nimirum creatione luminarium in cœlo agens, duo in summa exponit. 1. *Quæ & qualia, fuerint luminaria in expanso facta.* 2. *Quibus usibus à Deo fuerint destinata?*

4. Quod verò attinet Conclusionem primam Becani, qua *Prima* respondet ad quæstionem primam hunc in modum: *Præbabile Conclusio* est Deum quarto die produxisse astra, tam quoad substantiam, quam *Becani.* quoad accidentia: respondemus, non tantum id probabile esse, sed omninò certum. Quandoquidem diserta & satis perspicua sunt verba Moïsis jam allegata v. 14. *Dixit Deus, sint vel fiant luminaria magna in expansione cœli:* Et rursus v. 15. *Sint, inquam, sive fiant luminaria in expansione cœli & illuminent terram & v. 16. Fecit duo Luminaria magna &c.* Ergò certum est, quod fecerit quarto die astra: Astra autem non sunt accidentia, sed sunt substantiæ: Ergò substantias novas fecit ex materia cœli, illius certas partes singularibus formis informando, & sic astra producendo, & in cœlo ponendo. Quod autem astra suas proprias habeant formas, id arguunt illorum propriæ affectiones, qualitates, quantitates & operationes. Quarum diversitas non nisi à diversis formis esse potest: Et firmiter concludit à Becano adducta ratio, quâ non suam, sed nostram conclusionem (nempe, non saltem probabile, sed omninò certum esse, quarto die Deum creasse astra & quoad substantiam, & quoad accidentia) probat, inquit: *Quia Scriptura non aliter loquitur de productione astrorum, quàm de productione aliarum rerum: sed aliæ res non solum quoad sua accidentia, sed etiam quoad substantiam productæ sint: Ergò etiam astra:* De quibus nonnulli per comparisonem dicunt, quod nodi in asseribus & gemmæ in annulis sint, id astra esse in cœlo, unde etiam definiuntur à Philosophis, quod sint densior pars sui orbis. De quâ verò definitione an bona sit, hodie disputatur: Sed non est huius loci.

Cur tam longinquè distet à nobis astra?

5. Cæterum quia Moses dicit, *Deum posuisse luminaria in expansione cæli. vers. 17.* quæri porro potest: *Primum;* cur Deus tam longinquè à nobis astra removerit? ut in cælo illa posuerit, & non potius vel in ipsâ terrâ, vel in aëre eadem collocaverit? Responsio est expedita; Certum est, Deum non sine causa hoc fecisse: Nam in terra illa non collocavit, siquidem non solum innumerâ multitudine, sed etiam immensâ suâ magnitudine eam oppressissent: *Neg. in aëre;* 1. Quia astra sunt corpora incorruptibilia, aër verò multis ac variis mutationibus & corruptionibus est obnoxius. 2. Quia aër proximè ambit terram, si igitur in eo collocata essent astra, non modo ob ingentem radiorum, imprimis verò Solis æstum nihil ex terra crescere, sed nec ipse homo ob eandem rationem vivere potuisset. Sapienter igitur à sapientissimo Deo factum est, ut tam ingentia corpora etiam aliquanto longius à nobis removerit, quo eò melius temperato suo calore hæc sublunaria fovere, & hominibus sua luce inservire possint.

Quenam figura cæli?

6. Secundo, quia Deus astra posuit in expanso sive cælo, quæritur: *quæ qualisve sit figura cæli?* Diversas in sententias hinc abeunt diversi autores. Quidam cælo ovi figuram datam esse contenderunt: alii testudini, alii pineæ nuci istud simile crediderunt: alii ad quamvis recipiendam figuram idoneum illud dixerunt. Hinc *B. Augustinus cap. 9. lib. 2. de Genesi & aliis in locis,* dubitare se, inquit, *an terra in cælo undiq; circumfuso contineatur:* quamvis etiam eodem in loco pro rotunditate ipsius cæli non nihil pugnare videatur, ut paulò post videbimus.

Cæli rotunditatem negantium rationes.

7. Rotunditas autem cælo potissimum ab autoribus derogatur ob sequentes rationes. Quia 1. Stellæ fixæ propè horizontem majores apparent propter propinquitatem majorem, quam in medio cælo existentes, quod verò non contingeret, si cælum esset rotundum, & ita stellæ fixæ à terra, tanquam à centro suo haberent eandem ubiq; distantiam. *Verum ratio hæc decipit fallaciâ cause.* Non enim propinquitas cæli, quæ ubique eadem, in causa est, cur stellæ horizonti viciniore majores appareant, sed densitudo & multitudo vaporum, è terra egredientium,

tium, per quos, tanquam per nebulas, stellas aspicimus. 2. Quia Sol & Luna non videntur corpora globosa, sed plana: & licet astra nonnulla videantur rotunda, non tamen revera sunt talia: quia etiam quadrata, si cernimus eminus, rotunda apparent. *Sed respondemus*: Astra tantum videntur non globosa, & tamen sunt: cum etiam, ipsis testantibus, quadrata eminus quæ cernimus, nobis rotunda videntur, & tamen non sunt. Astra verò rotunda esse observationes & rationes Astrologorum satis superq; testantur 3. Quia cœlo magis quadrata quam rotunda figura convenit: cum hoc inconstantiam, & illa firmitatem præ se ferat. *Verum nos hæc ratio non ferit*: cum figura quadrata ad circumgyrationem, quæ ad corpora mobilia requiritur, minus apta & idonea.

8. *Lactantius lib. 5. divinar. Institut. cap. 14. eos, qui cœlum rotundum & in omnes partes devexum crediderunt, deridet, eo potissimum commotus fundamento, quod exindè sequeretur, terram globosam esse similem: sicq; ea, quæ nobis adversa, pendere*. Verum libenter damus Lactantio, terram globosam esse & rotundam: sed conclusionem, quam inde nescit, non concedimus: cum omnia gravia suo pondere ad mundi medium ferantur, nec indè, nisi motu violento & contra suam naturam, divelli queant.

9. *Cbryostomus hom. 14. & 17. ad Hebr. Cœli rotunditatem negat, quia Es 40. v. 22. dicitur: Expandit cœlos suos sicut tabernaculum ad habitandum. Alij, quod Psal. 103. v. 2. Extendens cœlum sicut pellem*. Respondemus, Esaiam loqui non de figura, sed potius officio cœli. Nec etiam, dicente B. *Augnst. loco cit. cœlum rotundum esse pugnat cum eo, quod est, habere ipsam similitudinem tabernaculi vel camerae*: Cœlum enim secundum eam partem, quæ supra nos est, de qua propriè loquitur Scriptura, habet similitudinem camerae, supernè contiuens & regens hoc nostrum hemisphærium: quare si cœlum non est sphaericum, ex eâ parte camera est, quæ terram tegit: si autem totum est sphaericum, utraq; ex parte camera est. Nam sicut hæc pars cœli, quæ nos tegit, est quasi camera, respectu nostri hemisphærii; ita cœli altera medietas, quæ tegit antipodes, respectu adversi nobis hemi-

spatii camera est. Nec obstat, quod *David* ait, *cælum extensum esse sicut pellem*: namq; pellis potest distendi & in planum, & in orbem, ut cernimus in utre, pila, vesica. Adhuc *Augustinus*.

10. Deinde ut *Davidis* verba rectè intelligamus, fontes sunt consulendi: ubi pro pelle habetur vox *קורט* quæ *cortina*, *aulæum* significat. Olim enim tam apud *Judæos*, quam alias gentes tabernacula & tentoria conficiebantur ex pellibus similitudine cortinarum. Quod probatur ex *v.7. cap.3. Prophetæ Habacuc*, ubi hæc leguntur verba: *Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ: turbabantur pelles terræ Madian*: & vox modò adducta *קורט* in fontibus reperitur: Quare & hic locus potius de officio, quam de figura cœli intelligendus est.

*Rationes pro
affirmativa
rotunditatis
cœli.*

11. Cum ergò rationes istæ nihil probent, & per se facile corruant, contrariam potius arripimus sententiam, rotunditatem cœli asserentem & defendentem. Cœl. n enim rotundum esse patet. 1. Quia mundus hic omnia in se continens, debuit habere figuram ad hoc maximè utilem & commodam, hoc est talem, quæ omnium est capacissima, ut est sphaerica: Ergò sphaerica figura ei à natura debet concedi. 2. Quia cœlum est corpus nobilissimum: Ergò nobilissimam quoq; requirit figuram: qualis est rotunda & sphaerica; Ut enim inter planas figuras circulus: sic inter solidas sphaera principatum obtinet. 3. Rotunditatem quoq; cœli restantur & probant motus stellarum fixarum, motus Solis & Lunæ, omniumq; astrorum figuræ.

12. Neq; S. literis rotunditas cœli contrariatur, sed potius illis asseritur & defenditur. Ita enim *Ecclesiastes cap. 1. v. 5.* loquitur: *Oritur Sol & occidit, & ad locum suum revertitur: ibiq; renascens gyrat per meridiem & flectitur ad Aquilonem, lustrans universa, in circuitu pergit Spiritus, & in circulos suos revertitur.* Et hinc est, quod *Hieronymus in Comment. in cap. 1. Epist. ad Ephes.* graviter increpat eos, qui cœlum non undiq; rotundum, sed fornicis modo curvatum faciunt. Huc etiam pertinet illud *Prov. 8. v. 17.* *Quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege ac gyro vallabat abyssos.* Ubi per vocabulum *abyssi* significari videtur vastitas illa.

inter

inter cælum & terram, plena aqueâ materiâ sine luce ullâ & distinctione: de qua dicit Moses Genes. 1. v. 2. tenebrae erant super faciem abyssi. Hanc autem abyssum gyro, hoc est, circulo corporum cælestium, & certa lege, quæ mutari non potest, circumvallavit & circumscripsit. Atq; hoc apertius ostendunt fontes, qui sic fluunt: **וַיַּחֲסֵם אֱלֹהִים אֶת־הַמַּיִם מִן־הָאָרֶץ** hoc est: in describendo circulum super faciebus abyssi: id est, cum describeret, sive stateret circulum super faciem abyssi.

13. Hisce addendus est locus ex *Ecclesiastico cap. 24. v. 5.* *Gyrum cæli circumivit sola.* In Græco textu est *ἐκύκλωσα*, quod est, circumduxi, rotundavi sive conglobavi, ἀκυκλόω circo includo. Patet itaque ex hisce omnibus, non ex natura solum, sed ex ipsa Scriptura sacra probari posse, cælum esse rotundum.

14. Tertiò cum ocularis demonstratio testetur, astra non æquali altitudine distare à terra, habereq; diversos motus, quaeritur, an aliquis cælorum sit numerus? Si datur cælorum divisio, datur quoq; quædam illorum multitudo. Non autem omnes eodem modo dividuntur. Ante *Ptolomei* tempora *Mathematici* & *Philosophi* octo sphaeras, septem planetarum & octavam stellarum fixarum, & sic octo cælos distinctos numerarunt: Comperito autem motu octavi orbis ab occasu ad ortum, *Ptolomeus* & posteriores *Mathematici* nonam sphaeram adjecerunt. Comperito porro motu trepidationis certis observationibus à *Mathematicis* decimam adhuc superaddiderunt sphaeram: Unde hodieq; in scholis *Mathematicorum* docendi causa decem cæli mobiles statuuntur & defenduntur. Quibus *Theologi Calviniani* & *Papistæ* superaddunt undecimum, *Empyreum*; quod & cælum beatorum appellitant, & immobile faciunt. Atq; sic numero undecim cæli sive sphaeræ cælestes constituuntur.

*Divisiones
cælorum.*

15. Undecim hæ sphaeræ ab aliis in tres dividi solent, cælum, utpote 1. in *Empyreum*, totum lucidum, & immobile. 2. *CrySTALLINUM*, quod totum expers lucis & diaphanum, & mobile. 3. *Sydereum*, octavum orbem & septem subjectos planetarum orbes complectens, partim diaphanum, partim lucidum.

16. Quæ

16. Quæ divisiones cum multis probentur, quæritur, *an cum sacra Scriptura consentiant, an verò dissentiant?* D. Chrysostomus homil. 4. in Genes. existimat, illos, qui plures uno faciunt cœlos, divinæ sapientiæ & doctrinis Ecclesiasticis adversari, suaq; ipsorum commenta & figmenta sequi: *Moses enim, inquit, tantummodo cœlum tradidit, quod appellavit firmamentum.* Et quando Scriptura mentionem facit cœlorum, dicit, illud fieri ex proprietate linguae Hebrææ, utpote in qua nomen cœli caret numero singulari.

17. Verum hanc Chrysostomi sententiam non omnes probant Theologi. Unde nonnulli duos cœlos, nonnulli plures faciant: Nos diversas sphaeras à Philosophis numeratas concedimus: cum sensus easdem non obscurè observeat: *An verò reales sint, sive realiter distinctæ, nostrum non est judicare.* Interim pluralitatem quandam cœlorum monstrare & docere videtur ipsa Scriptura 1. Reg. 8. v. 27. dicit Salomon: *Ecce cœlum & cœli cœlorum te non continent:* Et Paulus Apostolus testatur, se in tertium cœlum raptum fuisse. 2. Cor. 12. v. 2. Qui verò sint illi plures cœli, & quomodo distinguantur, Scriptura non definit: Quod de cœlo Empyreo fabulantur Jesuitæ & Calviniani, neq; ex natura, neque ex Scriptura probabitur: ideoq; suprâ rejecimus & de eo opinionem refutavimus.

An stellæ innumerabiles?

18. Quartò, cum sint plures cœli & stellæ: quæritur, *an nobis sint innumerabiles?* Ubi primùm Astrologorum opinionem proponemus, deinde sacrarum literarum sententiam & decisionem subjiciemus. Veterum Astrologorum opiniones de stellis & earum numero discrepant ita, ut ex iis dijudicari nequeat, utrum multitudo stellarum (inerrantium videlicet in octavo cœlo, mirabili dispositione splendoreq; lucentium) sit mortalibus innumerabilis, an verò certo aliquo numero, nec sanè admodum magno definita, nobis comperta & explorata esse possit. Plinium quando legimus, ipsum facere intelligimus septuaginta duo signa cœlestia, quæ sint rerum vel animantium effigies, in quas peritos cœlum digessisse, & in his mille sexcentas, effectus & visu insignes, stellæ observasse refert. Verum Astrologiæ Doctores inde usque à Ptolomæo & Hyparcho, deprehenderunt omnes stellæ inerrantes, visu

visu notabiles esse duntaxat duas & viginti supra mille, interim verò non negantes, esse quam plurimas formâ minimas, oculis nostris indiscretè conspicuas: quarum innumerabilem extate multitudinem, perspicillum, in quamcunq; regionem Galaxiæ directum, non obscurè demonstrat.

19. Porro affirmare non sunt veriti, quamvis vulgus, aut quilibet alius stellarum multitudinem contemplans, incredibile existimaret, non plures esse mille viginti duabus in cœlo stellas, quod fieret eam ob causam, quod eas sine ullo ordine ac distinctione confusè intueretur: si quis tamen in globo quodam haberet depictum prædictum stellarum numerum, easq; stellas cum iis conferret, quæ in cœlo spectantur, nullam reperiret in cœlo, quam in globo expressam non haberet: insuper minimas in globo annotatas visu ægrè in cœlo discerneret.

20. Hasce jam dictas mille viginti duas stellas, quo facilius cognosci possent, Astrologi rede gere ad quadraginta octo figuras seu effigies sive constellationes similitudinem animalium aliarum rerum exprimentes: quarum quædam sunt in Zodiaco, quædam verò extra Zodiacum: In Zodiaco sunt duodecim illæ constellationes, quæ vocantur signa & δώδεκα τμήματα: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Caper, Amphora, Pisces. Extra Zodiacum sunt Boreales & Australes. Boreales, Septentrionalibus nationibus imprimis conspicuæ, viginti & uno Asterismo comprehenduntur, quales sunt: Ursa major, Ursa minor, Draco, Cepheus, Bootes, Corona Borealis, Eugonasis, Lyra, Avis seu Gallina, Cassiopeja, Perseus, Heniochus, Onuchus, Serpens Ophiuchi, Sagitta, Aquila, Delphinus, Equisectio, Pegasus, Andromeda, Triangulus. Australes sunt, quæ meridionalibus terris magis apparent, & quindecim imaginibus comprehenduntur, cujusmodi sunt: Cetus, Orion, Eridanus, Lepus, canis major, Procyon, Argos, Hydra, Crater, Corvus, Centaurus, Bestia, quam centaurus gerit seu lupo, Ara sive Thuribulum, Corona Austrina, piscis australis seu magnus, de quibus doctrinæ sphaericæ Scriptores consulendi.

21. Easdem quoq; stellas ob splendoris varietatem ad sex reducuntur differentias. Prima continet stellas quindecim,

primæ, ut vocant, magnitudinis. *Altera* quadraginta quinque, secundæ magnitudinis. *Tertia* ducentas & octo, tertiæ magnitudinis. *Quarta* quinquagintas septuaginta quatuor, quartæ magnitudinis. *Quinta* ducentas & septendecim, quintæ magnitudinis. *Sexta* quadraginta novem, sextæ magnitudinis. Illarum omnium summa, additis præterea quinque, quas appellant nebulosas, & novem, quas vocant obscuras, supra dictum mille viginti duarum stellarum numerum complectitur. Præterea illarum *quamlibet* maiorem esse terrâ dicunt: Omnium enim minimas, quæ sunt sextæ magnitudinis, octies & decies amplio-rem magnitudinem, quam est orbis terræ, & aquæ magnitudo, habere asserunt.

22. Neque verò Mathematici tantum compertum esse volunt numerum omnium stellarum in cœlo, sed adhuc maiora sibi, & quidem incredibilia demonstrare saragunt, si universa firmamenti facies concava plena esset usquequaque stellis primæ magnitudinis, sciri posse, earum numerus quantus esset: necessaria enim ratione concludi, eas fore 71209600, hoc est, unum & septuaginta milliones, ut vulgò nominant, & ducenties & novies mille super sexcentas. Atque hæc sufficiant ad cognoscendam Astrologorum sententiam, quam de stellarum inerrantium numero foveant.

23. Verum enim verò opinio ista sacræ Scripturæ contrariari videtur, quæ multis in locis clarè ostendit, stellas ab homine non posse numerari, id quod videre est ex *cap. 15. Genes.* Ubi Deus promittit Abraham, se multiplicaturum posteritatem ejus tanquam stellas cœli & arenam maris. *Eduxit enim Deus*, inquit textus; *foras Abraham*, videlicet quando erat nox non illuminis, sed in nubis, serena & stellata, & dixit ei: *Suspice cælum & numera stellas, si potes, sic erit semen tuum.* Jubebat autem Deus Abrahamum numerare stellas, quia erat Astrologia peritissimus, ut quam didicerat à Chaldæis, apud quos natus, educatus, multosque annos versatus fuerat, homines profectò, concessu omnium, ejus scientiæ facile principes. Hinc *Orpheus apud Clem. lib. 5. Stromat.* Abrahamum vocat Astrologum, dum canit:

*Unius praterquam cui derivatur origo
Chaldaicum ex genere, is noscebat sydera cæli,
Illorumq; vias, & quâ moveatur in orbem
Sphæra* — —

Atq; hanc doctrinam postea Abraham docuit Ægyptios, ut Josephus annotavit.

24. Perperam autem hoc dictum Dei refertur ad stellas, quæ sunt versus antarcticum, quas & paucissimas esse constat, nec eas cernere potuit Abraham ex terrâ Chanaan, ubi tunc fuit: Nec rectè ad stellas lactei circuli, ut quas visus discernere & distingvere nequeat: Falsa quoq; hoc loco est interpretatio, Deum esse locutum ex sensu & existimatione vulgi: non enim loquebatur vulgo, sed Abraham, viro, ut dictum, sapienti & Astrologiæ perito.

25. Adhuc Moses Deut. 10. dixit Hebræo populo: *Multiplicavit te Dominus Deus tuus, sicut astra cæli*: patet autem ex lib. Numer. fuisse tum numerum Hebræorum, eorum saltem, qui vicesimum ætatis annum excedentes, belligerare poterant, ad sexcenta milia. Et Jerem. 33. hæc leguntur verba: *Sicut enumerari non possunt stellæ cæli, & metiri arena maris; sic multiplicabo semen David servi mei*: Quid? quod Rex & Propheta David Psal. 146. etiam stellarum numerationem soli Deo, tanquam singularis omnipotentia & omniscientia signum adscribit. Sic enim canit: *Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis, nomina vocat*. Unde liquet, stellarum numerum hominibus esse ævæxi-
ἄστρῳ καὶ αἰεὶ ἐξ ὧν ὁ κόσμος

26. Idem sentire Patres, ex eorum scriptis clarè liquet, videatur Basil. hom. 6. super Genes. & Euseb. lib. 7. de præparat. Evangel. cap. 5. & Augustinus lib. 16. de civit. Dei cap. 23. Qui supradictam Astrologorum sententiam rejiciens, in hæc definit verba: *Stellæ dinumerari non possunt, quia nec omnes eas videri posse credendum est: nam quanto quisq; acutius intuetur, tantò plures videt*. Unde & acerrimè cernentibus aliquas occultas esse, meritò existimatur: exceptis his syderibus, quæ in aliquâ parte orbis à nobis remotissima oriri & occidere perhibentur. Postremò quicun-

que universum stellarum numerum comprehendisse & conscrip-
pisse jactantur, sicut *Aratus* & *Eudoxus*, vel si qui alii sunt, eos
libentius contemnit autoritas.

*Stelle etiam
invisibiles
nobis sunt in-
numerabiles.*

*An astra sint
naturæ igneæ
atq; in se ca-
lida?*

27. Imò nec sacrarum literarum pandectæ & patrum sen-
tentia solum: sed etiam celeberrimorum Philosophorum ino-
numenta Astrologorum opinioni contradicere videntur. Aper-
tè enim *Aristoteles in libr. de mundo ad Alexandrum* & *lib. 2. de celo*
tex. 61. ait: *siderum inermantium numerum à mortalibus non posse ini-
ri*: Huic non absolum scribit *Plato in Timæo*, *Seneca item lib. 6.*
natural. quest. cap. 16. ejusmodi stellarum numerum inveniri pos-
se negat. Concludimus ergò, stellas etiam visibiles esse nobis
innumerabiles. Nam plures esse mille viginti duabus, easq; il-
lustres & splendore & magnitudine observarunt illi, qui in no-
vo orbe versus meridiem fuerunt.

28. Quæritur quinto: *An stella sive astrum sint natura ignea &*
inhesivè sive subjectivè & sic revera in se calida? Error ex quavis oc-
cassione sui principium plerumq; solet accedere, atq; ita per in-
crementa varia juvalescere, ut non modo sui patronos ex plebe,
sed etiam viros alios magno judicio præditos inveniat. Hoc sci-
licet est, quod etiam de præsentì quæstione dicere possumus;
Ubi veteres astrorum vim considerantes, quâ illa calorem in
sublunari mundo excitant, rati sunt, astra non solum virtuali-
ter & effectivè, sed etiam formaliter & affectivè calida & ignea
esse. Hanc sententiam amplexi sunt & Philosophi nonnulli,
& Patres Ecclesiastici. Ac *Philosophi* quidem in diversas abibant
sententias, dum *alij* Solem pumicem esse ab ætheris radiis ac-
censum, ut *Diogenes*, putarunt. *Alij* composita ex nubibus igni-
tis astra interdum extingui, noctu verò instar carbonum accendi
censuerunt, ut *Xenophanes*: *alij* Solem cavam fornitem, igne ple-
nam esse existimarunt, ut *Anaximander*: *alij* aliter sua somnia in-
flexerunt, omnes tamen eo fine & scopo, ut dicerent, Astra non
modò effectivè, sed etiam formaliter calidæ & igneæ naturæ; vi-
deantur *Conimbricensis lib. de celo.*

29. Patrum testimonia pro affirmante parte hujus quæstio-
nis collegit *Benedictus Pererius lib. 2. in Gen. quest. 10.* & *Casmanus*

part.

part. Astrol. c. 2. v. 11. Ubi cum primis manifesta est mens *Augustini*, qui cum quatuor duntaxat agnoscat corpora simplicia, ex quibus mundus compactus sit, ignem, aërem, aquam, terram. Ignem maxime cœlo convenire dicit; uti eum etiam *Magister sententiarum dist. 14. lib. 2.* citat, & quidem *ex lib. 2. de Gen. ad liter. c. 4. & 5.* item *supr. Gen. lib. 2. c. 3. & 4.* Nec diversa est sententia *D. Basilij Hom. 1. in Gen. & Ambrosij lib. 2. in Hexam.*

30. Verum enim verò, si rem aquâ lance examinaverimus, longè majoris ponderis sententia negans invenietur: quæ & veritati est consentanea, & patronos habet Philosophos longè emanctioris naris, quam illi sunt, qui pro affirmante pugnarunt: ita *Aristoteles*, ita *Scaliger*, ita *Zabarella*, triga illa incomparabilis sapientum censuerunt. Nec profectò fundamentis caret hæc sententia longè firmissimis. Nam primum communi sapientum consensu approbatum est, cœlum & astra esse naturæ incorruptibilis, quod etiam dictum *Jobi (cap. 37. v. 18. Fabricatus es cœlos, qui solidissimi, quasi ære fusi sunt)* quod pro soliditate orbium cœlestium adferri solet, rectius affirmabit, quam eam, quam sibi multi fingunt, cœlorum & astrarum duriciem. Si igitur hoc est verissimum, uti certè est, qui quæso astris assignabitur ignea natura, quæ & materiam corruptibilem habet, & suum contrarium oppugnare debet? Rectè *Scaliger: si quid esset in cœlo nostrarum qualitatum, cœli natura à nostrati natura pati posset.*

31. Deinde astra non esse igneæ naturæ fidem fecit motus, qui est Circularis. Pone enim Astra esse naturâ calidâ & igneâ, necessariò quoque ubi in illis ponendus erit motus, qui sursum tendat: Atqui hoc repugnat sensibus ipsis, repugnat rationi. *Sensibus* quidem: quia videmus & observamus sidera nequaquam rectâ à centro tendere sursum, sed motu circulari cieri. *Rationi:* quia ita non amplius esset unius simpliciter corporis unus simplex motus: sed astra reciperent motum partim circularem, qui corporib9 sphaericis, ut sunt astra, competit, partim verò rectum. Si etiam astra essent igneæ, Sol non minus hyemè quàm æstate calefaceret: imò verò magis calefaceret, utpotè in Perigæo nobis propinquior hyemè, æstate remotior. Dum enim agens propin-

quius est patienti, longè agit vehementius propter maiorem contactum, quàm dum est remotius. Deniq; & hoc sequeretur, mediam aëris regionem semper esse calidiorē, frigidiorē infimam, si nimirum astra essent igneæ naturæ: quod tamen experientiæ & assertioni Physicorum contradicit. Equidem actio caloris magis ageret in propinqua, quam in remota: Semper tamen media aëris regio, reliquarum duarum est frigidissima.

32. Quando verò pro sententiâ affirmante quædam afferunt, magis sunt umbræ rationum, quam bonæ rationes. Ac primum quidem adduci solet argumentum ab autoritate Patrum petatum. At quis non videt, pluris esse faciendæ invictæ rationis fundamenta in rebus naturalibus, quam autoritatem Patrum, qui etiam humanis parentibus orti humanæ imbecillitatis argumenta eo ipso reliquerunt, dum falsa pro veris in rebus naturalibus plerunq; arripuerunt? Demonstratum est antea, quæ absurda ex sententiâ affirmante promanent. Quis est proinde, qui relictis fundamentis solidis ac firmis, stramini potius inniti vellet? Et multa plerunq; ex Patribus adducuntur, quæ ab ipsis allegoricè sunt prolata, à Sophistis autem ita acceptantur, ac si planè ea mens Patrum fuisset.

33. Deinde qui astris calidam naturam tribuunt, suam sententiam munire satagunt duplici sacrae Scripturæ dicto: quorum alterum extat. *psal. 18. v. 7.* Ubi *David* inquit: *Quis se abscondet à calore ejus, nempe Solis.* Alterum verò est *Ecclesiastici c. 43. v. 3.* Ubi *Sol* dicitur *exurere terram.* Verum expedita est responsio, nempe *distinguendum esse inter actionem univocam & equivocam*, sive inter actionem virtualem & formalem. Dicta hæc Scripturæ sacrae, tribuentes Soli calorem, non hoc volunt, quasi formaliter calor Soli insit, sed hoc potius, quod Sol in sublunaribus inferioribus virtute suâ calorem excitet. Effectus à Sole promanans innuitur, qui est calor, quem reverà circa terram producit: non autem affectus, ut *Magister subtilitatum* loquitur. Res quidem hisce Scripturæ dictis optimè probatur, quod scilicet calor à Sole revera proveniat, at non modus rei, quam planè Scriptura tacet. Hoc ergò unicum est, quod dicta hæc disertè ac so-

ac solidè confirmant, Solem nimirum calorem in hisce inferioribus mundi partibus virtute sua revera producere & excitare. non verò atomos calidas è terra (quippe qui posset, cum terra sua natura sit frigidissima?) evocare, quæ postmodum aeri mixtæ cum calefacerent. Novum ergò figmentum de atomis è terra evocatis calidis, hisce S. Scripturæ dictis disertè & solidè refellitur: Quandoquidem atomis isti, ita ut fingitur, datis, dicere non posset Scriptura: *Solem suo calore calefacere; neminem se abscondere posse à calore Solis; Solem exurere terram*: sed mutare cogeretur suas phrasas in istas: Solem excitare atomos, quæ suo calore calefaciant: neminem se abscondere posse à calore atomorum virtute solari è terra excitatarum: non Solem, sed atomos à Sole è terra (in qua non Ens sunt) excitatas exurere terram: Cur verò non potius in terrâ contentæ, quam ex terrâ evocatæ & rarefactæ exurunt terram? Cum atomi istæ, in terrâ magis sint compactæ & condensatæ, quàm evocatæ extrâ terram: calor verò igneus, quo magis est unitus, compactus, in solidis corporibus condensatus, eò etiam fortius urit, ut experientia testatur. Cerrum ergò est, quod juxta testimonia Scripturæ, quorum plura allegari possent, (*Exod. 16. v. 21. Nebem. 7. v. 3. Ps. 121. v. 6. Baruch. 2. v. 25. Jonæ 4. v. 8. Jacob. 1. v. 11. &c.*) Sol suis radiis & virtute effectiva in his inferioribus regionibus producat calorè, exurat terram &c. non atomi, quæ figmentum sunt crassum crassi cerebri non humani sed asinini.

14. Postremo consensus Gentilium pro fundamento affirmantis partis obtrudi solet, quasi ante *Aristotelem* omnes statuis-
sent, cælum & astra conflata ex Elementis, adeoq; etiam elementarum qualitatatum inde cælum particeps evasisse. Tantum tamen abest, ut nos argumentum à sententiâ negante devolvat, ut potius causam habeamus, cur à vulgo recedere & cum paucis sapientibus sentire malimus. Esto, vix quis docuerit ante *Aristotelem*, dari quintam essentiam, id tamen veritati fraudi esse nequit, quæ solidis nixa fundamentis stat pro *Aristotele*. Quo quis in arte peritior, eò magis ei credi debet. Jam verò notum est eruditis ac solidè doctis, quid in rebus naturalibus, naturæ mi-
racu-

raculum Aristoteles potuerit, & quanto intervallo reliquos post se sapientes relinquat.

35. Antequam verò huic quæstioni finem imponamus, probè notari debet Canon eruditorum Venatorum naturæ: *Non inusitatum est, nec novum in naturâ, aliquid facere tale, quod alei possum non est.* Sic Torpedo piscantis manum stupefacit, cuius n. ipso-
ris ipsa particeps non est, imò nec arundo quidem. Quod ergo
attinet calorem, quem astra in sublunariis efficiunt, is quidem
à coelestibus corporibus est, non tamen ipsis simile huic effectui
inest: Inefflet sanè si productio caloris esset univoca, nunc quia
est æquivoca, ut dictum ac probatum, non magis calor soli ine-
rit, quod calorem gignat, quàm quod mures producat, muris
forma Soli inesse creditur.

*An astra sint
animata?*

36. Sexto quæritur: *An astra sint animata.* Hæc quæstio pro-
pterea in dubium vocari potest, cum videamus astra esse in pro-
prio loco, & nihilominus localiter moveri: per inductionem au-
tem sufficienter quit probari, nihil in proprio loco localiter
moveri à seipso, nisi sit animatum. Si excipias corpora coelestia,
petitionem principii committis, cum de illis sit quæstio, proba-
riq; debeat, quod non sint animata, cum contra totam naturæ
seriem moveantur in proprio loco. Verum enim verò cælum
non esse animatum, inde liquet, quia corpus organicum non
habet Rectè enim *Aristoteles lib. 2 de an. c. 1. t. 7. ἡ ψυχὴ τῶν ἐν τοῖς
χαρασμάται φουσκῶ ὀργανικῶ.* Si autem cælum organa haberet,
videri à nobis possent: liquidè Deus corporib9 dedit organa cō-
venientia & proportionata, minoribus minora, maioribus ma-
jora: cum igitur cælum sit corpus maximum & capacissimum,
maxima etiam haberet organa, & præ omnibus aliis conspicua.

37. Si cælo anima est, est illa ipsi vel propter functionem ve-
getatricum facultatum, vel propter operationes sensuum, vel
intellectionis ergo, vel propter motum localem. Non ob hunc:
quia ad ciendum motum non informatione, sed impulsu virtu-
tis, quâ res mota à motore attingatur, opus. Non ob istam:
quia intellectio fit per sensus: Nihil enim est in intellectu,
quin prius fuerit in sensu. Non ob illam: quia caret sentiendi

orga-

organis, ut modo demonstratum: Non ob functionem vegetativam facultatum. Nutritio enim accretio, generatio & corruptio duntaxat corporibus, quæ modo sunt, modo iterum ex suâ naturâ pereunt, & ita vicissitudinibus obnoxiiis necessaria est. Verum hæc de cælo affirmare, absurdum & absonum est. Consentit etiam sententia hæc cum Theologiâ. Sic enim *Damasceus lib. 2. de fide Orthod. cap. 6.* Nullus, inquit, celos aut sidera animata esse existimet: animâ quippe ac sensu carent. Et ipse *B. Augustinus* quamvis antea de animatione mundi scripserit, cæloque & corporibus cælestibus animam attribuerit, hæc tamen ut revocaret, dixit in *lib. de duab. anim. cap. 4.* Muscam Sole nobiliorem esse, propterea quod vivat.

38. Verum enim verò quævis quæstionis hujus negativæ quam hætenus defendimus veritas satis evidenter pateat, sunt tamen, qui illam pro verâ non admittunt, proindeq; argumentis non paucis illam refutare & rejicere satagunt: ne verò illarum enumeratione nimis prolixi simus, (cum ferè nullius momenti sint omnia) dicta Scripturæ sacra, quibus sententiam suam stabilire & probare nituntur, resolvemus.

39. Sunt autem illa potissimum tria. Primum est *Job. 25. v. 5.* ubi dicitur: *Omnes stellas esse immundas in conspectu Dei:* Quæ verba *Origenes* arripit, & non modo stellas putat esse animatas, sed etiam virtutis atque vitii capaces. Unde etiam non veretur dicere: *Christum non tantum pro peccatis hominum, verum & astrorum esse mortuum.* In libro etiam primo *æti de æt. cap. 7.* ostendit, *æstra esse animalia & ratione prædita*, quæ in virtutibus proficiunt & deficiunt, & addicta sunt ministerio morus cælestis propter usus hominum, à quo tamen ministerio post diem judicii vacabunt. Atq; hoc idem confirmat extrema homilia in *lib. Numer.* videatur *Pererius lib. 2. in Genes. q. 7. d. 27.* Verum quis non intelligit, hæc esse absurdissima & impiissima, utpote quæ pugnant cum ipsâ sacra Scripturâ. Si enim animata essent corpora cælestia, & ratione prædita, utique in extremo judicio vel ad beatitudinem vel ad supplicium traherentur, atq; ita non substantialiter perirent, quod contra verbum Dei, ut paulò post

videbimus. Deinde etiam impium est dicere, Christum pro stellis quoque mortuum fuisse, cum pro nobis tantum hominibus passus fuerit. Unde etiam saepius ipsa Scriptura sacra **NOSTRUM** facit mentionem, ut *Rom. 4. v. 25. Christus traditus est propter peccata NOSTRA, & excitatus est propter justificationem NOSTRAM.* Ubi non de stellis, sed de **NOBIS** hominibus loquitur Apostolus, & **NOBIS** tantum hominibus Christi meritum attribuitur.

40. Alterum est *Eccles. 1. v. 5.* ubi de Sole hæc leguntur verba: *In circuitu pergit Spiritus, & in circulos suos revertitur.* Quæ verba interpretans Hieronymus dicit: *Solem vocari Spiritum eò, quod Spiritu alatur, adcoq; animatus sit:* citatq; verba Poëtæ dicentis:

*Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit.* — —

Verum quis non videt explicationem istam à vero aberrare: cum Sol Spiritus dicatur, non quod vivifico Spiritu informetur, aut in seipso vivat, sed quod rebus sublunaribus vitam quasi largiri & inspirare videatur, notatione ab effectu dictâ. Nec locus Poëtæ huc quadrat: siquidem ille per Spiritum, Dei omnipotentiam, omnia moventem, gubernantem & conservantem intelligere voluit, & quidem rectissimè.

41. Tertium est *Psal. 136. v. 5.* ubi dicitur, quod *Deus fecit cælos in intellectu,* quæ verba explicant: Deus fecit cælos intelligentes: sed erronea & falsa est hæc explicatio: cum potius Dei sapientiam & omnipotentiam hisce verbis innuere voluerit *Rex David,* quasi diceret: Divinâ sui intellectus sapientiâ cælos condidit Deus. Cælorum proindè consideratio & cælestium corporum contemplatio de sapientia Dei nos admonent; sicut *Gen. 15.* intuitu syderum Abrahamo facta promissio confirmatur. *Gesnerus* in hunc locum. Manifestum igitur est, negativam hujus quæstionis esse verissimam.

*An astra ab interno, an ab externo mo-
veantur principio?*

42. Septimò quæritur: *Cum astra non sint animata, & moveantur in proprio suo loco: à quonam principio moveantur, an ab externo an verò ab interno?* *Aristoteles lib. 8. & 1^a 2^a 3^a 4^a 5^a 6^a 7^a 8^a 9^a 10^a 11^a 12^a 13^a 14^a 15^a 16^a 17^a 18^a 19^a 20^a 21^a 22^a 23^a 24^a 25^a 26^a 27^a 28^a 29^a 30^a 31^a 32^a 33^a 34^a 35^a 36^a 37^a 38^a 39^a 40^a 41^a 42^a 43^a 44^a 45^a 46^a 47^a 48^a 49^a 50^a 51^a 52^a 53^a 54^a 55^a 56^a 57^a 58^a 59^a 60^a 61^a 62^a 63^a 64^a 65^a 66^a 67^a 68^a 69^a 70^a 71^a 72^a 73^a 74^a 75^a 76^a 77^a 78^a 79^a 80^a 81^a 82^a 83^a 84^a 85^a 86^a 87^a 88^a 89^a 90^a 91^a 92^a 93^a 94^a 95^a 96^a 97^a 98^a 99^a 100^a* *Metaph. c. 8.* & qui hunc sequuntur Philosophi ex cælestium orbium

bis in motibus vñ intelligentias collegerunt. Corpora enim cœlestia contemplant, simplicissimaq; illa in suo genere, & ejusdem naturæ esse, observantes, planeq; alia ab Elementis & ab interno principio motus libera. Visis enim illorum corporum diversissimis & contrariis motibus, cum nihil à seipso, sed quicquid movetur, ab alio moveatur, ab aliis & quidem externis principiis illa cieri demonstrare sategerunt. Formas itaque, præter internas & intrinsecus constituentes, hisce corporibus assignarunt assistentes, illasq; vñ sive intelligentias esse concluderunt, substantias nimirum intelligentes, expertes materiæ & corruptionis, facultatem hæc corpora cœlestia movendi habentes. Et hanc sententiam absurdam non esse inde patere dicunt, quod nihil magis de Dei sapientiâ & omnipotentiâ decedat, si mundum mediatè per intelligentias moveri velit, quam cum animal movet per animam: vel corpus naturale per naturam. Et sanè præstantissimi vetustiores Theologi & Philosophi hanc arripere sententiam: Ita enim *Augustinus lib. 3. de Trin. cap. 41. Quemadmodum, inquit, corpora inferiora per superiora, ita superiora per Spiritum vitæ quodam ordine reguntur.* Allegant etiam pro hac sententia *Origen. hom. 13. & 14. super Numer. Augustinum l. 83. quest. 9. 97. & lib. 8 super Genes. cap. 24. Dion. c. 5. cœlest. Hierarch. & cap. 1. de divin. nom. Greg. 4. Dial. cap. 4. Thomæ Aquin. hæc res certissima est lib. 3. contra Gent. cap. 78. & 79. Opusc. 10. art. 3. & Opusc. 11. art. 2. & de potent. quest. 6. artic. 3. ait: Fidei sententia est, quod substantiæ separatæ moveant corpora cœlestia.* Hanc sententiam quoque probat *Scaliger Exerc. 359 sect. 8.*

43. Etiam si non negemus pro sententiâ hæc probabiliter multa adferri posse: concedendum tamen non est, eam esse huius articulum: cum neq; explicitè neq; implicitè in Scripturâ contineri, demonstrari possit. Putant quidem fundatam esse hanc sententiam duobus Scripturæ dictis: utpote *Matth 24. 2. 19. Virtutes cœlorum commovebuntur.* Deinde *Job 9. v. 13. Deus, cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curvantur, qui portant cœlos.* Quod ita interpretantur: Angeli, qui suo motu cœlestem mundum circumvehunt. Verum quod hoc posterius

attinet, decipiuntur Philosophi versione latinâ, in quâ infigne discrimen falsicom mittitur. Sic enim Hebræi fluunt fontes: *Sab eo incurvaverunt se adjutores superbia sive frei superbiâ* עֲזָרָיו רַהֲבִי Ozrei Rahab, id est, *Adjutores superbi, vel Tyranni etiam hoc in seculo potentissimi*: qui, licet sibi videantur suis humeris portare cœlos, tandem tamen cogentur coram eo humiliari: Et, uti *Lutherus* noster ex Hebræo vertit. *Unter Jhm müssen sich beugen die stolzen Herren*. Quid verò hoc ad intelligentias? Deinde illud *Matthæi* Theologi interpretantur de superiorum corporum cœlestium efficaciam, quod illa novissimis temporibus non tanta sit amplius in hisce inferioribus, quanta fuerit olim antè hæc tempora. Certum ergo est, quod in Scripturâ de intelligentiis, motoribus corporum cœlestium, nihil legatur, proindeq; articulus fidei non sit: sed quicquid de illis asseritur & disputatur, Philosophicis sit rationibus, neq; etiam illis apodicticis, sed tantum dialecticis & probabilibus.

Secunda Becani conclusio est de usu & utilitate astrorum.

44. Cæterum secunda *Becani* conclusio est de usu & utilitate Astrorum, sic enim ait: *Astra producta sunt ob triplicem hominum utilitatem.* 1. *Ut præbeant nobis lumen ad videndum*: & id. ò dixit *Moses*: *facta esse luminaria, ut luceant super terram.* 2. *Ut adferant nobis vicissitudinem temporum*, & id. ò dixit *Moses*, *facta esse luminaria, ut sint in tempora, dies & annos.* 3. *Ut indicent nobis futuras aëris tempestates, ut ventum, pluvias, serenitatem*, & ex iis discamus oportunitatem seminandi, metendi, arandi, navigandi, medicandi, & id. ò dixit *Moses*, *facta esse luminaria, ut sint signa.*

45. Primus itaq; usus est *Φωτὸς*, ut nimirum illuminent terram, & est omnium maximus & præstantissimus. Si enim luce destituti essemus, reliqui astrorū usos nobis nulli essent usui. Observanda autem hic est locutio *Mosis*, qui non dicit: *Creavit Deus astra ad lucendum in firmamento*: sed dicit: *Creavit astra in firmamento ad lucendam super terram.* Nostrorum ergo gratia, qui in terris habitamus, hæc *Φωσφερα* creata sunt, ut eò melius nostræ vocationis munia obire possimus. Hunc ipsum finem repetit *Moses* *Deut. 4. v. 19.* quando dicit: *Creavit Dominus Deus tuus (astra) in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt.*

46. *Secun-*

46. Secundus usus est *Ἀρχαῖος*, ut sint in tempora, dies & annos. Hos etiam usus præstare alia efficere nimirum temporum, dierum & annorum vicissitudines, longâ probatione non indiget. Hoc tantummodo hic notandum, quid per *tempora* intelligatur: Judæi per vocabulum *מועדי* intelligendas esse volunt anniversarias suas festivitates. Verum has intelligi non posse, inde constat, quia alias sequeretur hunc temporum distinctionis usum per integros bis mille annos, ante horum festorum Judaicorum constitutionem fuisse nullum. Quod verò absurdum. Deinde etiam hunc usum ad nos, utpote qui illa festa non celebramus, non pertinere: quod similiter falsum.

47. Dicimus igitur per tempora intelligendas esse *quatuor anni partes*, Ver, Æstatem, Autumnum & Hyemem. Experimur enim Solem pro diverso in Zodiaco cursu, diversa etiam anni tempora efficere: utpote quando in γ est constitutus, medium Veris, quando in α medium Æstatis: quando in π medium autumnii, quando in ω medium Hyemis efficit. Hos quatuor anni quadrantes cum extremis eorum quando Sol absolvit, etiam annus absolutus est. Similiter quando Luna orbem suum duodecies transcurrento absolvit, novus annus instat. Sed de his pluribus agunt Astronomi.

Quid per tempora intelligatur.

48. Usus quoque *Ἀρχαῖος* est, ut distinguant diem & noctem v. 14. Per diem hic intelligimus, non naturalem sed Artificialem, utpote quando Sol hemisphærium coeli superius relinquit, & ad inferius sese confert, & suo occasu noctem instare indicat, ut homo lassæ suæ membra quieti tunc committat, & manè Sole iterum resurgente, diemque efficiente, ad opera sua vicissim revertatur, & ad agriculturam suam usque ad vespèram, uti dicitur *Psal. 104. v. 23.*

Quid per diem.

49. Tertius usus est *Σημεῖον*, ut sint in signa. Quidam hic per signa intelligi volunt figuras illas, quas astra suâ constellatione efficiunt, uti sunt duodecim signa in Zodiaco, & viginti unum extra Zodiacum in plagâ Septentrionali, & quinde-
cim secundum veteres, secundum recentiores verò viginti no-

Quid per si-
gnat?

vem in plagâ Meridionali. Verum opinio hæc repugnat Mofi, qui statim addit, quid significare debeant hæc signa, nimirum tempora, dies & annos. Verum signa ista seu Asterismi Zodiaci, quatenus tales nihil significant. Aries enim, Taurus &c. prout talem figuram externam cum rebus terrestribus quodammodo convenientem referunt, nullam vim in hæc inferiora habent, sed prout continent ejusmodi stellas, quæ suo influxu in his sublunaribus aliquid efficere possunt.

50. Quocirca retineamus veras significationes à Mose annotatas, ut videlicet significant tempestates futuras, sive bonas sive malas. Tres autem imprimis numerant astrorum significationes. *Prima est naturalis*, ut quando ex ortu & occasu, oppositionibus & conjunctionibus astrorum varii effectus proveniunt, ut Ecclypses, pluviae, serenitates, venti &c. Et ex his astrorum *Φαινόμενα* de futurâ aeris constitutione judicium ferri posse adeò manifestum est, ut etiam ignobile vulgus eam prædicere possit: Quando enim vespere coelum rubere videt, serenitatem sequentis diei inde colligit: quando verò idipsum mane rubere animadvertit, tempestates isto die futuras dicit. Quam ipsam Vulgi prædictionem ipse Salvator allegat. *Matth 16. v. 3.* Similiter quando Novilunium, homines etiam inde de tempestate sequentis Mensis judicium ferre possunt. Quando enim pallet, pluviam, quando rubet, ventos, quando verò albicat, serenitatem promittit. Unde tritum illud:

Pallida luna pluit, rubicunda flat, alba serenat.

51. Deinde sunt etiam *significationes Civiles*, quando ex astris etiam multarum actionum civilium oportunitates cognoscuntur, sive eo die, quo hoc vel illud astrum dominium obtinere novimus, eo etiam die atri istius naturam in his inferioribus experimur: Unde fit, quod non quolibet die piscator piscatum, Venator venatum, & indiscriminatim Agricola ad arandum, seminandum &c. exeat, sed semper tempus & diem idoneum expectet. Et licet isti homines harum rerum rationem ignorent, & tantummodo ex observationibus & experientiâ ita agant: Astronomus tamen rationem reddere conatur.

se. Deniq.

52. Deniq; sunt etiam *prædictiones spirituales*, quando nimirum Deus ex inveterato astrorum aspectu, & *Qanvovpovs*, vel iram suam vel aliud quid novi hominibus conspiciendum exhibet. Talia *Qanvovpovs* sunt imprimis Cometa, Chasmata, Capræ saltantes, stellæ cadentes, parelius, paraselene &c. Quæ, licet naturales suas causas habent: tamen aliquid prodigiosi illis esse admixtum, non potest negari.

53. Quæritur ergo *quid de divinatione Astrologicâ sit sentiendum? an divina Scripturæ, & doctrinæ Theologicæ sit contraria?* Non quidem defunt, qui retulerunt hæc verba: *Et sint מִינֵהֶם* ad divinationem Astrologicam, quâ scilicet ex observatione siderum, futuros rerum & quidem hominum quoq; eventus contingentes & fortuitos prænosci & prædici posse, sibi persuasum habent. Hanc verò interpretationem falsissimam esse non paucis Scripturæ divinæ locis ostendi potest, quæ certam rerum futurarum, & maximè contingentium præscientiam & prædictionem, non hominum sed ne Dæmonum quidem, verum unius Dei propriam esse docent. Esa 41. legitur: *Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & scimus, quia Dei estis vos.* Et cap. 44. *Ego sum Dominus, irrita faciens signa divinatorum, & hariolos in furorē vertens, convertens sapienter retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.* Porro cap. 47. Deus, quasi deridet Babylonios & Chaldaeos fidei libus suis observationibus confidentes: *Ita, inquit, cum in cantatoribus tuis & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si fortè quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum, sicut & solvent te Augures cæli, qui contemplabantur sydera & supputabant menses, ut ex eis annuncient ventura tibi.* Jerem. quoq; cap. 10. Judæos Astrologicas observationes pro nihilo ducere jubet: nihil enim à stellis vel sperandum vel timendum esse, quando ait: *Juxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes: quia leges populorum vanae sunt.* Idem Ecclesiastes cap. 10. inculcat, scientiamq; rerum futurarum deneget homini: *Ignorat, inquit, homo, quid ante se fuerit, & quid*

Quid de Astrologicâ divinatione sit sentiendum?

posse

post se futurum sit, quis poterit indicare? Item cap. 8. ait. Homo ignorat præterita, & futurum nullo potest scire nuncio; Ex quibus a-
dulto Sole clarius apparet, divinationem Astrologicam S. Scri-
pturæ esse contrariam, ac proinde ab ipsâ sperni, derideri,
rejici.

54. Nec dissentit à doctrinâ sacrarum literarum judicium
Ecclesiæ. Semper enim Ecclesia indeusque à primordiis suis
judiciarios Astrologos odio est persecuta & averfata; imò
quam plurima contrâ ipsos & severissima decreta promulgavit.
Non ignotum est, quod narrat *Epiphanius in lib. de mensuris &
ponderib. de Aquila Pontico*, Scripturæ interprete, illum nimi-
rum ob eam potissimum causam fuisse à Patribus ex Ecclesiâ
pulsus, quod nativitatum observationibus cæterisque divi-
nationibus Astrologicis studiosè vacaret. Hinc ferunt etiam,
Alexandrum Papam, hujus nominis tertium, quendam Presby-
terum qui semel tantum Astrologum de quodam furto, in Ec-
clesiâ suâ facto, consuluerat, in annum privasse altaris ministe-
rio. Insuper in scriptis Patrum crebræ occurrunt disputatio-
nes contra Astrologos, quos illi Chaldaeos vel Genethliacos,
aliàs Mathematicos aut Planetarios vocitant: ex quibus colli-
gere est, quam fuerit majoribus nostris hoc genus hominum
invisum & abominabile. Multa adversus eos disputat *Basilius
hom. 6. in Genes. Chrysostomus & Gregorius Magnus in 2. cap. Mat-
thæi Augustinus lib. 2. super Genes. cap. 17. Itemq; lib. 2. de doctrina
Christiana cap. 21. & aliquot proximè sequentib. & primis aliquot
capitibus lib. 5. de Civitate Dei. Huc spectant, quæ Eusebius argu-
mentatur contrâ Manichæos in lib. 14. cap. 4. & lib. 6. de prepar.
Evangel. cap. 9.*

55. Firmissimis quoque rationibus ex doctrinâ Theologicâ
contextis, Astrologorum errorem refutare possumus. Gen-
tium Doctor Divus *Paulus*, Theologorum novi fœderis post Ar-
chiepiscopum animarum facile *ωεεδεεε* ait. 1. Cor. 2. Nemo no-
vit, quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis, sed homo nescit, quid
ipse met post multos annos & etiam dies acturus sit. Nam
Proverb. cap. 27. scriptum est: Ne glorieris in crastinum, ignorans,
quid

quid superventura pariat dies: Et, non est via hominis in manu ejus, homo enim proponit, Deus disponit. Est enim non modo quorumlibet hominum plebeorum, sed etiam Regum cor in manu Dei, & flectit illud, quocunque vult. Quoniam igitur ut ipsemet homo nescit, quid futuro tempore facturum sit, quanto minus hoc scire potest Astrologus. Hanc ob causam *Lucas in Actis Apostolorum cap. 19.* multos de his, qui Ephesi D. Pauli concionibus ad Christum erant conversi, & curiosa prius fuerant sectati, libros suos attulisse, & coram omnibus Vulcano tradidisse, refert: Fuerunt autem libri illi de rebus ad Judiciariam Astrologiam pertinentibus, ut *Augustinus in Commentar. super Psal. attestatur,*

56. Certum ergo est, quod Astrologia judiciaria Sacrae Scripturae, Orthodoxis Theologis, & sic SS. Theologiae contradicatur: nunc porro quaeri potest, annon etiam Astrologia ista divinatrix manifestè redarguatur in ipso rationis foro? Sanè affirmativa videtur vera. Duo verò supponimus, quæ seorsum considerata sunt. 1. Astrologos esse imperitos rerum coelestium. 2. Etiam si essent periti, non tamen aliquid præscire possent.

Quid de Astrologia divinatrice sentiendum?

57. Prius pluribus potest probari rationibus. 1. Quia maxima est difficultas objecti cognoscendi, adeò, ut non modo peculiaris, sed ne quidem illa, quæ maximè obvia esse videntur, rectè cognosci possint, coeli natura, magnitudo orbium coelestium, numerus, ordo, dignitas, differentia, Motuum varietas, Astorum numerus, inter se magnitudinis, lucis, & affectus comparatio: Hæc cum maximè nota esse deberent, ferè ignorantur: Unde & tanta varietas opinionum de iis. Et ipse Philosophus fateatur, se non habere perfectam notitiam, ob idq; cogi se non raro probabilibus argumentis & conjecturis uti. *Lib. 2. de celo text. 17. 34. 60 & 61.*

58. Deindè maxima est ineptitudo Astrologorum, utpote qui faciliores quæstiones de cælo explicare non possunt. Quære enim quæ sit natura coeli, quæ causa varietatis motuum, cur

accidat illa in hoc orbe, in illo verò minus, & intelliges illos minus posse, quam Agricola differere de Quadraturâ circuli. Imò ne quidem id, quod maximè facit ad ipsorum artem, expeditum dare possunt, quas alia vires in Elementa, in lapides, in herbas, habeant. Si hæc præstare nequeunt, multò minus futura prædicere possunt. Tertiò: Quia si præsentium defluxum & effectuum, quomodo scilicet hoc ipso temporis articulo astra in res sublunares agant, expositio est impossibilis, multò minus prædictio futurorum erit possibilis.

59. Quartò: Quia nobis maximè præsentia, ut sunt res sublunares quoad vires occultas sunt maximè ignota, ut nullâ ratione explicari possint. Multo minus verò illa scientur, ad quæ unus duntaxat sensus pertingit, visus nimirum, & quem multa impedire possunt, qualia sunt, nimia distantia, mediæ obscuritas, ipsius quoque recipientis imbecillitas. Hinc etiam sapientia exclamat c. 9 v. 10. *difficilia estimamus, quæ in terrâ sunt: quæ autem in cælis, quis investigabit?* Quintò: Quia humani eventus ex decreto sapientis Dei pendent & fiunt. Sextò: quia etiam stellæ paucissimæ sunt cognitæ, & plures ignorantur, ut ipsi fatentur Astrologi, neque convenientia Zodiaci, quæ est in octavo & nono orbe scitur (in nono enim orbe nullæ sunt stellæ) neque positus astrorum sine errore notatur & cognoscitur, qui est eo momento, quo nascitur quisque. Ubi ergo necessaria ad prænotionem ignorantur, ibi nulla præscientia vel vaticinatio dari potest: Atqui in nullius hominis ortu necessaria ad præcognitionem notari possunt, ob rapiditatem orbium cælestium, ob ignorantiam exacti temporis.

60. Septimò: etiamsi concedatur astrorum efficacia in hæc inferiora: quam etiam simpliciter negare non possumus, neque volumus: non tamen inde statim sequitur futurorum contingentium demonstratio. Quandoquidem prædictio illa necesse est sumatur ab astris, tanquam ipsorum eventuum causis: Verum ex illis nullam certam scientiam, proindeque nullam certam & necessariam prædictionem concludi posse, probo hæc ratione & Syllogismo: Nulla vera scientia concluditur ex causis remotis &

com-

communibus. Astra sunt causæ remotæ & communes. Ergo ex astris nulla vera scientia concluditur. Major est certa: Quia omnis demonstratio & certa probatio ex causis proximis colligitur & infertur; quod per se planum. Res enim ut suam essentiam accipit à causâ secundâ proximè agente: ita cognosci ex eâ tantum potest. Nam uti est res in esse, ita etiam in cognosci. Minor quoq; certa est, & à nemine potest negari. Quia astra agunt & producunt certum & distinctum effectum, pro ratione causæ sublunaris, quam movent. Verbi gratia; Sol calore suo agit in lutum & ceram: illud indurat, hanc verò liquefacit. Unde sumitur ratio diversorum istorum effectuum ex efficaciâ ne Solis? Certè id fieri nequit, utpote quæ eadem est, & in se nullam habet diversitatem: quia enim causa naturalis est, eodem modo agit. Causa ergo proxima in luto & cerâ quærenda est, nempe diversa natura in hoc & in illo efficit, & calorem Solis limitat ac determinat, in illo ad indurationem, in hac ad liquefactionem. Solis ergo efficacia agens in lutum & ceram est universalis & communis causa, urgens quidem utramq; particularem, sed non determinans ad certos effectus: cum determinatio illa ad diversos & contrarios effectus sit ex diversa & contraria receptione caloris solaris in luto & in cerâ.

61. Octavò: Si astrologica divinatio vera esset, sequeretur, gemellos eodem tempore natos ejusdem esse naturæ & ingenii, nec non multos homines ex diversis parentibus natos eandem complexionem habere, ubiq; eosdem mores in unâ regione propter astra & influentias, quæ ibi prædominantur, esse. Imò aliquem dari similem Homero, similem Aristoteli: nec enim illo tempore, quo illi nascebantur, nemo natus erat. Quæ omnia quia contra experientiam pugnant, manifestum est divinatio- nem Astrologicam esse vanam.

62. Nonò: tollit quoq; divinatio Astrologica liberum arbitrium in homine, sapissimè fallit, fundamenta habet planè dubia, infirma & fallibilia, utiq; & ipsa ars non modo erit incerta, sed etiam planè vana. Prius scilicet probavi ex eo, quod si

homo, si quid certò de eo prænoscereetur, non amplius aliter agere posset, quàm ab Astrologo prædictum erat: deindè nemo est, qui non conqueratur de falsitate vaticiniorum Astrologicorum: tandem fundamenta Astrologicae judicariæ sunt hæc imprimis tria. 1. Astra habere qualitates Elementares: quod falsum. 2. Natalia cujusq; astra esse accuratè observanda, quod verò exactè fieri nequit, tum propter incertitudinem temporis, tum propter rapiditatem cœli. 3. Artem hanc esse certissimis ac firmissimis innumerabilium seculorum experimentis & observationibus comprobatam. Quod etiam falsum esse, ex jam dictis & demonstratis constat.

63. Objiciunt nobis multorum annorum observationes, & fingunt Chaldaeos sua fundamenta 40070000 annorum monumentis & observationibus Astrologicis munita habuisse. Verum, tam planum mendacium refutatione non eger. Quod ad cæteras observationes attinet, illæ licet verisimiliores videantur: In rei tamen veritate nullas istas esse, ex eo patet: Siquidem eadem positura cœli post immensa annorum spacia vix semel accidere potest. Octavus orbis, in quo sunt inerrantes stellæ, non antè 3600 annorum spacium circuitum suum absolvit: & doctissimi Mathematici probârunt optimis rationibus, motus cœli esse inter se incommensurabiles. Cùm ergò eadem cœli facies, idem stellarum positus non eveniat, undè quæso haberi possunt ejusmodi mille observationes? vide *Gell. lib. 14. c. 1.* ubi introducit *Phaverinum* hæc exagitantem.

An astra saltem sint signa futurorum eventuum?

64. Quia igitur probatum est, astra futurorum eventuum non esse causas, & potissimum proximas, proindeq; illis prædictiones Astronomicas tanquam causis certis niti ac fundari nequaquam posse: quæritur porro, an saltem sint signa futurorum eventuum, cum negari nequeat, Astrologos multa vera prædicere. De quæstione hæc diversimodè senserunt Patres & Philosophi veteres. Astra esse signa dixerunt quidam ante Augustinum, quorum ille mentionem facit. *lib. 5. de Civ. Dei c. 1.* Origenes enim ita censuit, ut refert *Eusebius lib. 6. de prepar. Evang. c. 9.* Ubi etiam mentio

mentio fit cujusdam libri, cui titulus: Narratio Iosephi, ex quo hæc verba Jacobi Patriarchæ citantur: *Legi in tabulis cœli, quacumq; contingent vobis & Filiis vestris. Plotinus quoq; & Porphyrius* ita senserunt, quorum *hic* affirmat, cum de seipso cogitaret interficiendo, *Plotinum* hoc cœlitus prævidisse & prohibuisse: Nec diversus est *Julius Siren. lib. 9. de Fato. c. 35.* ubi pro suâ sententiâ adducit hæc Scripturæ sacræ dicta, *Esa. 34. v. 4. Ps. 8. v. 1. Genes. 1. v. 14.* ipsum in super *Augustinum*. Sed facilis est dictorum Scripturæ explicatio. *D. Augustinus* non loquitur ibi de astris, sed de corporibus beatorum cœlestibus.

65. Sententia igitur, quæ negativam tuetur, probabilior videtur, partim, quia ex superioribus patet vanitas divinatoriæ astrorum interpretationis: partim etiam, quod si astra signa esse deberent, oporteret eorundem esse immutabiliter ac necessario semper eandem positionem, signata quoq; oporteret eodem modo sese habere: At neutrum fit; insuper maxima varietas & mutatio in rebus sublunaribus subinde accidit.

66. Alterum quod attinet, quod Astrologi interdum vera prædicant: de hominum eventibus sciendum, si quædam prædictiones Astrologorum veræ fuerint, earum varietatem non ex veritate, firmitateq; ac certitudine artis Astronomicæ, quam nullam esse, satis superq; ostensum est: sed aliis ex causis contingere, quas breviter attingemus. *Prima*: quod veritas illarum prædictionum nonnunquam provenit ex pacto & societate, quam inter Astrologus cum Dæmone: vel ex occulto ejus afflatu & instinctu, quo etiam nescientes homines ad divinandum instigantur: de quo *Augustinus lib. 5. de civit. Dei. c. 7.* *Secunda*: quod Astrologos divinare interdum contingat ex occulta divinæ providentiæ dispositione: quæ, ut in 4. & 7. lib. confess. ait *Augustinus*, *cæcas & improbas mentes consultorum aliquoties ignoto quodam instinctu sic agitat, ut nescientes proferant, quæ consulentes vel ex eorum meritis vel ex abyssu justî judicij Dei oporteat audire.* *Tertia* causa est, quod multi divinât, nō peritiâ artis Astronomicæ, quæ nulla est, sed potius singulari quâdam sagacis ingenii solertiâ, & multiplici humanarum rerum peritiâ usq; & exquisitâ eorum hominū, qui-

Unde Astrologi nonnunquam vera prædicant?

bus divlnatio fit, negotiorum, morum, studiorum, & ingeniorum observatione atq; notitiâ: Ex quibus interdum colligitur probabilis conjectura de quibusdam futuris eventibus. *Quarta* causa est, quod Astrologorum divinationem plerunq; confirmet stulta consulentium credulitas; Multa namq; credunt facillimè, quæ dicuntur ipsis de rebus, quas vel maximè optant, vel timent vehementer atq; perhorrescunt: Ita credulitas excitat vel spem, vel metum, qui duo affectus sunt potentissimi ad efficiendum, ita dum sperando laboratur, vel timendo quidvis admittitur aut omittitur, fit, ut, quod vox divinatoris prædixit, comprobet eventus. Quare semper in conspectu & memoriâ habeatur illud *Jere. 1. 10. v. 3. A signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes.*

Tertia Conclusio Becani.

67. Revertemur nunc ad *Becanum*: cujus tertia conclusio est: *Etsi astra fortè sint præstantiora plantis, idèò tamen post lucem & plantas producta sunt, ne putarent homines astra esse primam causam lucis & plantarum, & inde sumerent causam idololatriæ. Cum enim tunc videant, lucem à Sole provenire, & plantarum generationem ab astris pèdere, potuissent suspicari, etiam primam lucem & primas plantas à Sole productas esse. Hoc ergò ne fieret, voluit Deus producere lucem & plantas antè astra. Ita Basilus, Chrysostomus, Ambrosius D. Thomas q. 20. art. 2. & alij. Videatur ipsemet Becanus. Et nos suprâ de hac questione egimus d. sp. 6. de operibus tertij diei tb. 41. & seqq.*

Quarta Conclusio Becani.

68. Quarta Becani conclusio est: *Sol & Luna vocantur magna luminaria duplici de causa. 1. Quia secundum judicium oculorum apparent magna. 2. Quia magna est illorum virtus & efficacia in hæc inferiora. Ita D. Thomas q. 70. art. 1. ad 5. Chrysostomus homil. 6. in Gen. Prior ratio probabilis duntaxat est. Posterior verò certa & firma, quod nimirum magna dicantur duo ista luminaria, Sol & Luna idèò, quia ratione lucis & efficacix principem locum inter astra tenent: maximè verò lucis respectu eò, quod Sol quidem in seipso, Luna verò acceptam à Sole majorem lucendi vim cæteris astris habent & terris communicant. Horum creationem voluit Moses nō tantum in genere mentione luminarium describere, sed in specie quoque, Solem & Lunam Dei esse*

esse opera ab ipso inter alia una cum aliis sideribus condita; expresse affirmare ac docere necessarium esse duxit, tum quod eorum præstantia peculiarem mentionem mereretur, tum ut opinionibus Ethnicorum idololatricis de Solis & Lunæ divinitate occurreret.

69. Tandem *Becanus* subjicit ejusmodi quæstionem: Quæres, inquit, annon possint dici magna propter quantitatem? *Basilius* (respondet) & *Ambrosius* putant, non modo Solem, sed etiam Lunam majorem esse reliquis astris. At *Mathematici* contra sentiunt, asserentes Lunam esse minimam omnium excepto Mercurio. Sic est, ex umbrarum enim, in deliquiis Solis & Lunæ observationibus, proportio corporum Solis, Lunæ & terræ inventa traditur in Mathematicum doctrinâ, Solque omnium astrorum maximum asseritur, quod consentit cum Scripturâ, quæ *Genes. i. vers. 16.* Solem vocat *luminare majus*, & Lunam *luminare minus* his verbis: *Fecit Deus duo luminaria magna: luminare majus in dominium diei, & luminare minus ad dominium noctis.* Ubi Sol majus dicitur *luminare* non tantum respectu Lunæ, sed omnium reliquorum astrorum, quandoquidem cum Lunâ immediate nequuntur astra: & *luminare minus* ad dominium noctis & stellas.

Qu. Becani
An Sol & Luna dicantur Luminaria magna ratione Quantitatis?

70. Movetur inde quæstio: Unde fuerit lux in luminaribus Unde lux in illis, quomodoque ea jubeatur à Deo terram illuminare, cum lux duobus bis luminaribus præmigeniam triduum eam illuminasset. Respondemus, distinguendum esse inter extraordinariam lucis productionem & inter ordinariam causæ organicæ ejusdem lucis constitutionem. Deus primo statim die lucem à tenebris, utpote quæ initio erant confusæ, ab invicem distinxit, & Lucem illam miraculose existere fecit, ut per triduum illud luceret: quarto vero die causam vehiculumque ordinarium lucis condidit, nimirum duo illa *Quæstia* magna, non tantum, ut successionem dierum & noctium ordinariè efficerent, sed etiam suâ præfecturâ ipsis præstaret, ut dicitur *Genes. i. v. 16.* Si quis quærat, unde fuerit lumen eis inditum, respondendum putamus cum *Basi-*

ho, lucem primogeniam non evanuisse, sed Soli, Luna & ceteris astris impressam seu inditam fuisse, sicut laterna inditur lucerna, ut facilius circumferatur, maxime verò Soli, tanquam precipuo vehiculo, & omnium Syderum Regi, magnitudine & fulgore omnia alia superanti, lucemque ipsis communicanti. Tantum hoc Basilio relinquendum putamus, quod lucem primigeniam statuat, fuisse substantiam spirituales: quippe qui demonstravimus, fuisse qualitatem luminosam: quam Deus primo die creavit & à tenebris distinxit, secundo quoque & tertio die in expanso dilatavit, tandem luminaribus, & cum primis Soli infudit & proprium dicavit.

*P. Innocentij
Tertii Error.*

71. Cæterum intactam hîc præterire non possumus Papæ Innocentii III. hujus loci de duobus luminaribus uno majore & altero minore, impudentem depravationem, & abusu ad Imperatores & Reges terræ sibi subiiciendos, quando inquit: *Luminare majus est in dominium diei: luminare minus est in dominium noctis: At luminare majus est pontificalis potestas & regalis autoritas: Ergò Papa non debet subesse Principibus, sed præesse, & quantò dies præstat nocti, tantò Papa est superior Imperatore.* Decretal. lib. 1. Tit. 33. de Majoritate & Obedientia cap. 6. solita. Respondemus: Allegoriam non esse argumentativam, & cum primis, quando pugnat cum Verbo Dei, uti hoc Papæ commentum manifestè contradicit contextui Mosaico, qui non allegoricè de Papâ & Imperatore agit, sed propriè de Sole, Lunâ & Stellis loquitur. Deinde pugnat cum illo, quod Apostolus jubet, *omnem animam subiectam esse potestatibus.* Roman. cap. 13. A quo sanè Papa se excipere nequit. Neque Apostolus intelligit potestatem spirituales aut Ecclesiasticam, sed civilem, cum agat de Magistratu politico, ut contextus disertè docet & ostendit: uti & Petrus 1. Epist. c. 2. v. 17. *Subiecti estote cuivis ordinationi humane, propter Dominum.*

*Impudentia
P. Bonifacij
Octavi.*

72. Summa igitur ac intolerabilis est impudentia Pontificis Bonifacii Octavi, qui non tantum exemplo suorum Antecessorum se & universum suum Clerum potestatibus omnibus

bus subduxit, suamque tyrannidem supra Principes, Reges & Imperatores evexit; sed etiam ex tripode pronunciare non fuit veritus, de necessitate salutis esse, Imperatores, Reges, Principes omnesque homines subesse Pontifici Romano, qui utrumque gladium habeat, & omnes judicet, à nemine verò judicetur: *Subesse*, inquit, *Romano Pontifici omni humane Creatura declaramus, dicimus, definimus & pronunciamus, omnino esse de necessitate salutis. Extrav. de major. & obed.* Quod verò ingens & impudens mendacium est: quod neque in Veteri, neque in Novo Testamento fundamentum habet: sed est fidei articulus non à Christo datus, sed in cerebro Antichristi natus.

73. Porro quæritur: *Cur Deus dixerit: Sint luminaria in expanso; & non: Producat expansum luminaria; sicut dixerat: Producat terra herbam, &c?* Respondere possem: Quia ita Deo placuit: Verum D. David Rung: & alii dicunt, id ideo factum esse: quia in cælo nulla sit generatio: sed ut semel in primâ hâc creatione stellæ sunt productæ & certo ordine dispositæ, ita in perpetuum permanere, durare & sine permutatione essentiali subsistere debeant: terra verò non semel concipere ac producere herbas, gramina, stirpes, arbores miraculosè, in primâ conditione creatas, sed & ipsa deinceps novas generare debeat, ideoque vis generandi conferenda fuerit per verbum Dei **PRODU- CAT, GERMINET.**

*Cur dixerit
Deus: Sint
luminaria
in expanso?*

74. Oritur hinc nova Quæstio: *An secundum Scripturam Sacram stellæ & cæli naturâ constant plane incorruptibili, an verò aliquando interituri?* Non omnes hic idem sentiunt. Sunt enim, qui hâc in re iudicium suspendendum, nec certè quid affirmandum esse putant & svadent: quibus cum facere videtur *Augustinus*, quando ait: *Dimittamus eam questionem: noverimus tamen perire ista (vid. cælum & terram) Deum manere.* Non enim omnia in hâc

*An stellæ &
cæli constant
naturâ planè
incorrupti-
bili?*

imbecillitate ingenii humani perscrutari possumus: differenda sunt quædam in cœlestem Academiam, ne temerariam nostram assertionem contrarius postea eventus redarguat, quod coram Angelis & hominibus in illo die vehementer ignominiosum foret. Et *alibi idem dixit melius esse dubitare de occultis, quam litigare de incertis.* Verum, quamvis hæc Augustinus ita svaserit, aliis tamen in locis (ut mox patebit) ad sententiam, quæ corruptionem astruit accidentalem, aecedit.

Quidam mundum planè non corrumpi statunt.

75. Deinde inveniuntur aliqui, qui planè mundum non corrumpi statuunt, atque ita eum non solum secundum substantiam, verum etiam secundum accidentia in extremo die remansurum affirmant. Cui opinioni patrocinari videtur *Timplerus in suâ Physicâ generali. cap. 3. q. 19.* asserens, *mundum in extremo die per incendium ita interiturum, ut interit per diluvium.* Verum quis non videt hanc opinionem non solum cum S. Scripturâ, verum etiam cum rectâ ratione pugnare; Mundum nimirum interire, & tamen neque secundum substantiam, neque secundum accidentia corrumpi? Unde etiam falsissimum apparet, quod *Timplerus mundum per diluvium interiisse dicit.*

Alij cœlum & terram secundum Qualitates tantum interire asserunt.

76. Porro alii cœlum & terram secundum qualitates, sive accidentia tantum interire asserunt, proindeque substantialem corruptionem negant. Cujus sententiæ *Patrocinium suscepit Pererius lib. 2. in Genes. q. 1. d. 6.* Et *B. Augustinus lib. 20. de Civit. Dei. cap. 24.* affirmat, *superiores cœlos, in quibus sunt astra, supremo mundi incendio nec esse purificandos, nec ab igne aliquatenus attingendos: sed aëreos duntaxat cœlos & Elementa conflagratione illius ignis esse renovanda.* In quam sententiam quoque *Connimbricenses 1. de Cœlo cap. 12. q. 1.* scribunt: *Mundus perpetuò duraturus est, non tamen in eo statu, quem nunc obtinet.*

77. Ut autem eò fortius pro suâ sententiâ pugnare possint, adducere solent aliquot dicta S. Scripturæ, ut
Psal.

Psalm. 104. v. 5. Mundus dicitur non dimoveri in seculum & perpetuum: Et Eccles. 1. v. 4. Stare in aeternum. ibid. cap. 3. v. 13. dicitur, quaecunque fecit Deus, esse semper. Verum fallunt huius sententiae Patroni æquivocatione vocis Aeterni, quæ in S. Scripturâ dupliciter sumitur. 1. Propriè pro eo, quod sine profus caret, opponiturque finito. 2. Impropriè pro eo, quod longo tempore durat, opponiturque brevi. Allegatis in dictis non pro æternitate illâ simplici & absolutâ, sed pro illâ periodicâ, tempore scilicet longissimo, spaciis tamen suis circumscripto vocabulum æterni sumitur. Atque hanc istorum locorum genuinam esse interpretationem, ipsi fontes largiuntur: quippè in quibus vox עוֹלָם habetur: quæ non absolutam æternitatem, sed longissimum, certum tamen temporis spacium, cuius verò duratio est abscondita, significat. Deducitur enim ab עָלָם; Unde Niph. עָלָם absconditus, occultatus fuit. 2. Paral. 9. v. 2. Job 28. v. 21. Eccles. 12. v. 14.

78. Addunt porro *Psalm. 102. v. 26. & 27. Ubi Psaltes DEUM alloquens dicit: Opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, tu autem perstas, & omnes sicut vestimentum corrumpentur, & sicut vestimentum mutabis eos, & mutabuntur: tu verò idem ipse es, & anni tui non consummentur. Esa. 30. v. 26. Et erit lux Lune sicut Solis, & lux Solis erit septemplex sicut septem dierum in die, quo alligaverit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit. ibid. cap. 65. v. 17. Ego creo celos novos & terram novam, & non erunt in memoriâ priora, & non ascendent super terram. Verum nec hi textus pro hac opinione faciunt, potius pro contrariâ pugnat locus Psalmi & Esaiæ posterior. Perire enim in illo non denotare ἀλλοίωσιν aliquam, totalem abolitionem, pater primum ex antithesi: Deum scilicet perstare sive permanere, & hoc ex ratione Dei essentiae, quæ semper durat: unde additur statim: & anni tui non consummentur: & etiam attributorum ita dictio.*

rum: unde dicitur *Esaia 51. vers. 6. Iustitia Dei non deficiet.*
 Deinde ex fontibus, ubi vox *כֶּנֶן* habetur, quæ perijt, in-
 terijt significat. Item vox *כֶּלֶל* item vox *כֶּלֶל*, quæ
 vetustate alterari & corrumpi, tandemque aboleri & in nihilum
 redigi denotat. Unde etiam additur, quod sicut vestimen-
 tum sint corrumpendi: vestimentum verò quando corrum-
 pitur, non renovatur, sed planè abjicitur & interit. Ur-
 gent autem potissimum vocem *Mutationis*: sed & aliis in lo-
 cis Scripturæ *Mutatio* corruptionem substantialem, sive op-
 positam generationi, significat: Unde *Cant. Cantic. cap. 2.*
vers. 11. dicitur: Imber mutatus & abijt, hoc est, evanuit.
Esaia 2. vers. 18. Idola dicuntur mutari, hoc est, prorsus peri-
re. Et *Deuter. 4. vers. 22. tempora dicuntur mutari, hoc est,*
transire. Deinde in hoc posteriore nimirum loco *Esaia*
 habetur vox *creare*: quæ non *nonnihil mutare & variari* si-
 gnificat, sed *planè ex nihilo aliquid producere.* Porro locum
 priorem *Esaia* quod attinet, ille planè huc non quadrat:
 Locutio enim inibi est *Metaphorica & hyperbolica*: Lo-
 quitur namque *Propheta* de repurgatione ab Idolis & resti-
 tutione Ecclesiæ veræ, ita ut sensus sit: Cum Ecclesiam ex
 inutilibus & ab alienatis membris laborantem admota ma-
 nu, tanquam *Chirurgus*, curaverit *Deus*, illustrissima erunt
 & gloriosissima omnia in restitutione illâ Ecclesiæ. *Lutherus*
Tom. 3. Jenens. latin. super istum locum: pag. 349. b. & 350.
a. Est, inquit, exaggeratio letitiæ secundum affectum piorum,
qui subito ex presentissima morte sunt liberati. Nam, sicut an-
 teâ etiam ostendimus tristibus animis omnia videntur tri-
 stia: rursus, lætis omnia ridere & lætari videntur. Di-
 cit igitur *Ezechias & alij, liberati obsidione, cum videbunt ho-*
stium stragem, sic gaudebunt, ut lumen Solis & Luna præ nimia
letitiâ multò quam antè suavius & amœnius eis videatur esse.
Sentient omnes creaturas una lætari & ridere &c. Est enim de
 affectibus piorum accipienda hæc figura. hæc. *Luth.*

79. Deinde ex Novo Testamento adducunt locum, *Rom. 8. v. 21.* ubi dicitur: *Omnem Creaturam subiectam vanitati liberatum iri à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Et hinc inferunt: Quod si in nihilum redigatur & corrumpatur, non possit dici liberari creatura. Sed respondemus, quod, quando non amplius sunt Creaturae, ab istâ servitute liberatae sunt: Loquitur enim *Paulus* loco isto de abusu Creaturarum in usum hominis Creaturarum: Unde mallent potius non esse, & interire, quam interfervire tot hominum impiorum abusibus, & sic in abusu isto quodammodo contra Creatorem pugnare, quare gement, juxta Apostoli presopopœjam, si ipsis sensus esset. Vide uberiores explicationem hujus loci ac responsum apud *B. Hunnium in lib. de Providentia pag. 17.*

80. Sic etiam locum *1. Cor. 7. vers. 31.* Ubi *Paulus* ait: *Figura hujus mundi transiit, pro se interpretantur.* Ex eo enim *Connimbric. lib. 1. de cælo cap. 12. qu. 1. & Timplerus pag. 62.* sic concludunt: *Si figura mundi tantum transiit: Ergo non ipse mundus.* Verum locus hic nihil facit ad probationem hujus opinionis, cum Apostolus tantum loquatur de consuetudine vitæ & usu rerum, instar umbræ prætereuntium & evanescentium, pertinentium nimirum ad splendorem, dignitatem, conjugium, contractus, cibum & potum &c. quorum usus in alterâ vitâ nullus est futurus teste *Christo Matth. 22. vers. 30.* Deinde etiam alibi in Scripturâ dicitur, quod *cælum & terra transeant.* ut *2. Petr. 3. vers. 7. & 10.* Dicuntur autem *cælum & terra transire vel perire,* sicut ex opposito verbum Dei non transibit, hoc est, ut exponitur *Esa. 40. vers. 8. Verbum Dei manet in æternum.* Ergo vi antitheseos Christi, *Matth. 24. v. 35.* mundus non manebit in æternum, alioquin, si maneret ratione suæ substantiæ, non minus atq; verbum Dei, falleret antithesis: quod blasphemum & impium esset dicere, cum *Christus ipsissima veritas sit. Job. 14. v. 6. & verba Dei sint veritas 2. Sam. 7. v. 18.*

Vera sententia est, cœlum & terram aliquando καὶ ὅσας interitum.

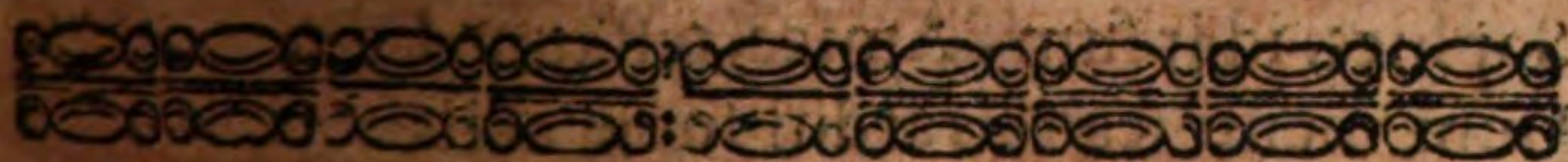
81. Ex istis itaque dictis contrariam potius sententiam, nempe cœlum & terram non καὶ ἀλλοίωσιν & accidentaliter tantum, verum etiam καὶ ὅσας substantialiter aliquando interire, verum esse patet. Quicquid enim interit vel corrumpitur, secundum substantiam corrumpitur & interit: Cum generatio & corruptio sint substantiarum. Deinde etiam sacra Scriptura hoc ipsum aliis dictis evidentissimis probat. *Job. 14. vers. 12. Homo cum dormierit, non resurget, donec non amplius sint cœli. Esa. 34. vers. 4. Tabescet omnis Exercitus cœlorum & complicabunt se sicut liber, cœli & omnes exercitus eorum decidet, sicut defluit folium de vinea & ficu. Et cap. 60. vers. 19. Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Luna illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam.* Atque hoc est, quod Paulus 1. Corinth. 15. vers. 28. ait: *Deus erit omnia in omnibus.* In Deo igitur erit cœlum illud novum, quod de novo creari dicitur *Esa. 68. vers. 17. & Apocal. 21. vers. 1.* hoc est, gaudium & pax eterna nostra. Huc pertinet illud *Ecclesiastici cap. 17. vers. 28. Quid lucidius est Sole?* At hic tamen deficiet: Et *Apocal. cap. 20. vers. 11. vidi thronum magnum candidum & sedentem super eo, a cuius conspectu fugiebat terra & cœlum, & locus non est inventus eis.* Et *Cap. 21. vers. 1. Vidi cœlum novum & terram novam: Primum enim cœlum & prima terra abiit, & mare jam non est amplius.*

82. Ex his omnibus citatis locis sacris liquet, innui potius totalem & substantialem mundi interitum, quam accidentalem mutationem & innovationem. Cœlum enim, terra, mare, stellæ, non amplius erunt. Esse autem alicujus rei non in qualitatibus, sed in ipsâ substantiâ consistit. Atque hinc merito ridemus *Timplerum*, quando ad loca citata respondet: quod cœli non simpliciter non erunt, sed tantum non amplius secundum quid erunt visibiles, secundum pristinam formam accidentalem. Non ergo possumus

possumus non subscribere sententiæ illorum, qui aliquando totalem interitum huius mundi secundum substantiam & accidentia secundum sacram Scripturam asserendum & credendum esse statuunt.

83. Tandem Moses 1. approbationem operis quartæ diei annectit, quod viderit Deus, esse illud bonum, nempe in se pulcherrimas esse creaturas æthereas, tum utilitatis nomine præstantissimas, quæ & Deum conditorem maiestate suâ cognoscendum præbent, & usibus hominum deserviunt. 2. expositionem temporis distinctam addit, quando nimirum luminaria illa & astra facta sint *vers. 19. Et fuit vespere & fuit mane dies quartus.* Ut in præcedentibus vespere & mane synecdochicè pro nocte & die artificiali quartæ, quibus ceu partibus dies quartus naturalis fuit absolutus, quem communiter diem Mercurii, diem siue feriam quartam appellitamus.

F I N I S.

ET pietas rara, & cordata modestia, GRÆNI,
Et tua te cunctis prælia docta probant.
Urge, quod coeptum est, JESU duce, & auspice JESU;
Ingenii fructus Patria mille feret.

Præstantissimo atq; Eximio
Dn. M. RESPONDENTI, Amico
perdilecto & honorando scrib.

LMQ;

M. Joh. Fridericus Rönig / Dresd.
Colleg. Phil. Adjunct.

Ergo

Ergò post Sophico saturatam nectare mentem
Te, GRENI, Eusebie mancipat una sibi.
Quà stipulante subit menti nunc sanctior ardor
Afferere aeterni scita verenda DEI.
Confice, presenti quem non sine Numine cursum
Cœpisti, & Patriæ premia larga feres.

Eximio

Dr. M. RESPONDENTI Amico
suo per dilecto

lmq. f.

M. Joh. Crüger,
Lubec.

Theilogiæ ad alta templa quantam luceant
Nobis facem non vana scita sobriæ
Sophies, id ipsum, Amice, testatum facis;
Dum mente scandis ardui super aëris
Tractus, opusq; Numinis geminum jubar
Coeli Sacrato è codice asseris palàm:
Macte hōc labore, & orbitam rectam tere,
Quæ ducit ad Sionis arcem, sic modò
Spectator ætheris, diem post ultimum
Futurus alti es municeps novus poli.

Contubernali amicissimo lmq. f.

M. David Helms Lubecensis,

¶ [†] ¶

DISPUTATIO X.

De

OPERIBUS QUINTI DIEI.

Quæ sunt Aquatilia & Volatilia.

Respondente
HENRICO
HÜLLENIO
Lünæbur-
genſi.

Hæcenus ſapientiffimus & omni-
potentiſſimus Deus abſolvit ſtructuram & orna-
tum totius univerſi & partium ejus, ut mundus
jam eſſet theatrum undiquaq; pulcherrimum, a-
mœniſſimumq; interim adhuc erat vacuum, non habens ul-
lum incolam vivum. Deerant enim animalia, nimirum na-
turæ corporeæ, ſenſum motumq; in ſe habentia quæ lucem
pulcherrimè creatam aſpicerent, cœlum artiſicioſiſſimè extru-
ctum & expanſum unâ cum ſuis ornamentis, nempe ſideribus
ſplendidiffimis optimo mirandoq; ordine in eo poſitis & diſpo-
ſitis, ſuſpicerent & admirarentur, atq; terram inhæſitarent,
aquis fruerenturq; plantarum & arborum fructus guſtarēt, quæ
deniq; affluentiffimis vacantis mundi opibus ac deliciis gaude-
rent. Quocirca Deus optimus maximus rerum conditor,
quinto die animalia, tanquam mundi incolæ condere aggredi-
tur, perficitq; die ſexto, omnia rursus ordine optimo & ſapient-
iſſimo, progrediens nimirum ab imperfectioribus, ut ſunt pi-
ſces & volucres, ad perfectiora, ut ſunt bruta & feræ, & ultimò
ad perfectiſſima, in quibus etiam quieſcit, & tandem totum
creationis opus finit. Atq; ſic Deus hunc ordinem progredien-
di ab imperfectioribus ad perfectiora, ipſe obſervavit & in na-
turam ita plantavit.

1. Moſes autem opera quinti diei nempe creationem a-
quatilium & volatiliū, deſcribit quatuor verſibus, nimirum

Hh

*Opera quinti
diei 4. verſi-
bus deſcribū-
tur.*

v.20. est jussio
Dei.

20. 21. 22. 23. In quo contextu sunt quatuor membra. Primum v.20. continet jussionem Dei. Dixit, inquit, Deus, ut iterum doceat, nullo labore aut molimine, sed solo verbo Deum Jehovah Elohim aquas piscibus, aërem avibus replevisse. Deus autem jubet duo i. in aquis se motitare pisces z. in aëre volitare volucres: Primum imparat Deus hoc modo: *Producant aquae reptile animæ viventis*: Per aquas intelligit illas sub expando, id est, maria, stagna, lacus, flumina, rivos, nec aliquos tantum, sed omnes ubiq; jubet producere, hoc est magnâ copia proferre pisces. Nam in Hebræo est יצאן futurum pro Imperativo, ut in præcedentibus, à יצא quod significat propriè gignere, effundere, ebullire abunde magnâ copiâ, quasi reptificare dicas, inquit Buxtorfius in suo Lexico, hoc est, repere facere copiosissimè interpretatur Pareus in hunc locum, ut cum venæ aquarum copiose scaturiunt: Quo sensu etiam accipitur Exod. 8. v.3. itemq; Psal. 105. v.30. abundè produxerat terra ipsorum (Ægypti) ranas: id est, copiose effudit. Exod. 1. v.7. Filij Israël יצאו creverunt, id est, abundè progenuerunt, more reptilium multiplicaverunt se, ut sequitur, multitudine sunt nati sive multiplicati. Jussit igitur Deus ut aqua copiosè producat omne reptile יצאן quod à dicta radice derivatur, & significat omne quod se promovet sine pedibus, vel etiam habens pedes breviores. Complectitur enim terrestria & aquatilia natatilia & volatilia, quæ etiam hoc loco dividuntur. *Paronomasia est* (inquit Mercerus d.l.) in nomine יצאן quod sequitur & verbo יצאו inde efficto, quam alia lingua assequi non possunt. Ideo verterunt interpretes, ut potuerunt: Græci ἐξαγαγόντες, noster, producant. Et mox nomen latinum (reptile) rectius est Hebræo יצאן quod reptilia tantum terrestria sonent, cum Hebræum in universum omnia, qui se trahunt, in quocunq; tandem versentur elemento, complectitur. Sic in avibus aut volatilibus & insertis reptilia, id est יצאן Hebræi agnoscunt & ponunt, ut mæscas, vespes, scabæos &c.

v.21. jussionis
effectus.

2. Deinde vers. 21. Jussionis effectus continetur; Creavit igitur Deus cetos magnos & omnem animam viventem reptantem, quæ pro-

produxerunt aqua juxta speciem suam. Quibus verbis Moses adhuc clarius & distinctius docet, quid Deus quinto die fecerit. exponit autem triplicia opera 1. Cetos magnos fecit **וַתַּיְרֶם** **וַתַּיְרֶם** nam תנין balenam, cetum, serpentem significat: hic autem balenam marinam 2. Omnis generis pisces alios infinitis differentiis distinctos. 3. Simulq; omnis generis aves: nam utrumq; genus istorum animalium Moses complectitur, his verbis: & omnem animam viventem reptantem. *De piscium*, (ad quos etiam referuntur *ζωόφυτα*, aquatilia, quæ saxis adherent, ut conchæ, ostreæ, spongiæ &c.) differentiis consulatur *Plinius lib. 9. & Aristoteles lib. 2. de histor. animalium cap. 13. de avium natura & varietate legatur etiam Aristoteles lib. 2. de natura animalium cap. 12 & Plinius toto lib. 20.*

3. Tertium membrum est divina operis approbatio v. 21. viditq; Deus quod esset bonum. Hujus sententia ex superioribus est clara: Approbat autem Deus & naturam & usum omnium istorum animalium, piscium & avium, tanquam bonum voluntati suæ congruum utiq; etiam animalibus porro creandis utilem, salutarem, atq; jucundum futurum. *Lutherus in approbationem hanc ita cum Hilario interpretatur: Ergo quando textus dicit: Et vidit Deus, quod esset valde bonum, significat ipsam conservationem: quia creatura non posset stare, nisi Spiritus Sanctus diligeret eam, & ista complacentia Dei in suo opere conservaret opus. Neq; enim Deus ita creavit res, ut creatas deserat, sed amat eas & approbat: Igitur simul est, agit, movet & conservat singula pro suo modo.*

v. 21. divina
operis appro-
batio.

4. Quartum membrum est operis benedictio v. 22. Benedixitq; illi Deus, dicendo, crescite & multiplicamini & replete aquas, quæ sunt in maribus, & volatile multiplicet sese in terra. Etiam benedictio hæc conservationi specierum consulit. Quandoquidem ex illa fluit, quod aves hodieq; ova pariunt prolifica, & ex illis pullos excludunt, quod pisces semina demittunt in aquis, unde pisciculi nascuntur: quod etiam non pauca ex aquatiliu genere sunt vivipara, ut mustellæ, caniculæ, delphines, phoca, equi marini &c. His tandem annectit Moses dici determina-

v. 22. operis
benedictio.

tionem v. 23. Et fuit, inquit, vespere fuitq; mane dies quintus. Intelligitur ut in præcedentibus.

5. Caterum Becanus movit de hujus quinti diei operibus quatuor quæstiones. 1. Ex qua materia produxerit pisces & aves. 2. Quare pisces produxerit ante reliqua animalia. 3. Quare pisces à Mose vocentur reptilia. 4. Quid Moses intelligat per cete grandia. Singulas porro quæstiones suis explicat & decedit conclusionibus, quas ordine videbimus.

6. Ad primam itaq; quæstionem respondet conclusione hac prima: Deus produxit pisces & aves ex aqua. Addit porro, de piscibus id patere de ovibus tantum quandam esse difficultatem; & Cajetanum & Catharinum putare, ex terra productas esse: Alios contra, potius ex aqua ut Augustinum lib. 9. super Genesim ad literam cap. 1. Ambrosium, Basilium, Eucherium & Rupertum in Genes. Damasc. lib. 2. cap. 9. Hieronymum in Epist. ad Oceanum, Magistrum sentent. & Scholasticos & Ecclesiam in hymno vespertinarum ferie quintæ: Magna Deus potentia, Qui ex aquis ortum genus, Partim remittis gurgiti, Partim levas in aëra. Atq; tandem posteriorem hanc sententiam esse probabiliorē.

Unde pisces
sint conditi?

7. Ubi primum notetur de piscibus patere, quod ex aqua sint conditi, planum esse, negat Pareus: Quod, inquit, materialiter sese habuerint aqua in productione piscium, communis est sententia, Deum ex aquarum materia pisces creasse non simpliciter abjicio: interim firma non est: Ratione dubitandi apud ipsum sunt. Nam 1. nec Deus dicit, fiant reptilia ex aquis, nec usquam dicitur à Mose ex aqua facta esse. 2. Ut ut maximè id diceretur, non tamen necessariò significaret materiam. Nam & aquas jurgij Deus produxit ex petra, non ut ex materia, sed ut ex loco originali. 3. Materiam hic non significari verbum יָצַו facile indicat. Aquis enim Deus actionem imperat, cum dicit: Producant aqua &c. At materia non competit actio: non ergò alloquitur Deus aquas, ut materiam futuri operis. 4. Creare propriè est ex nihilo aliquid facere: At pisces dicitur Deus creasse v. 21. Videtur ergò ex nihilo fecisse: Est quidem creare etiam ex materia indispota in instanti aliquid producere, sed hæc creationis species ijs demum rebus rectè tribuetur, quas ex tali materia factas

factas scriptum expresse testatur, ut de corpore Adami & Hevæ constat. 5. Adde, quod aquatilia, ut alia animalia, non tantum aquâ, sed & quatuor elementis constant: Ergo cum materiam, quâ nunc constant, acceperint in creatione, sequitur aut ex quatuor simul Elementis tunc esse condita, & si non tantum ex aquis, tria elementa alia fuisse in aquis, vel subito ex nihilo aquatilibus indita esse, quod ex textu Moſis haberi non poteſt: aut deniq; totam materiam eorum & formam simul ex nihilo tunc à Deo productum fuiſſe. Hoc poſito, præciduntur multæ quæſtiones inanes, non ſolum de materia piſcium, ſed etiam de materia avium, an ex aqua & ex quali aqua, an ex aëre, an ex utroq; elemento ſint factæ: de quo poſtea addit 6. Deniq; ad illuſtrandam Dei abſolutam potentiam longè magis facere videtur hæc ſententia: quandoquidem eſt glorioſum, tot reptilia aquarum è nihilo, quàm ex ſolis aquis feciſſe, ex quibus ſolis non conſtat. Ha-
Genus Pareus.

8. Verùm enim verò rationes iſtæ magni momenti non ſunt. Nam primùm, licet expreſſè non dicatur: fiant reptilia ex aquis: utitur tamen Moſes phraſi, quæ illam virtute ſuâ includit vel idem conſignificat. Quando enim dicit Deus, producant aquæ non autem aër, non terra &c. reptile omne, quod velit ex aqua provenire piſces, atq; juxta illam ſuam divinam voluntatem provenerint: ſicq; creati ſint piſces ex aqua, non ex aëre, non ex terra tanquam materia. Simili phraſi infert Moſes v. 11. Deum dixiſſe, germinet terra germen &c. & v. 12. Addit executionem huius mandati: produxit terra, inquit, germen, herbam producentem ſemen &c. Quis vellet negare verbis illis & hanc vim inelle, per quod, ſimul ſignificent & indicent, germina, herbas, arbores &c. ex terra tanquam ex materia eſſe creatas? Similes quoq; phraſes habemus v. 14. Dixit Deus: ſint luminaria in expaſo cælorum v. 16. Fecit ergo Deus duo luminaria magna, nempe, ut ex præcedentibus patet, in ipſo expaſo. Quæ ſane phraſes ſunt diſtinguendæ ab illis abſolutis verſ. 1. creavit Deus cælum & terram v. 3. Dixit Deus fiat lux, & fuit lux. Quibus certè non ſignificatur Deum creâſſe cælum & terram in vel ex aliquo, lucem in vel ex cælo vel terra, tanquam ex præexi-

stante materia, sed quod ista sunt simpliciter ex nihilo condita. Cum ergo in illis dicatur, sint luminaria in expanso, & fecit Deus illa in ipso: sequitur quod actiones hæc divinæ in materia partim expansi cœlorum, partim terræ fuerint, sed mirabiliter & supernaturaliter receptæ, proinde ex terrestri materia germina & gramina, & ex cœlesti luminaria sive astra, proindeq; ex aqua tanquam materia pisces sint conditi. Quocirca etiam si nullibi apud Moysen *præterea* legatur, reptilia, & sic pisces esse ex aqua tanquam ex materia producta, implicite tamen hoc ipsum dicit Moyses, ut ex modo allatâ explicatione ac demonstratione patet.

De aqua jurgij.

9. Deinde, exemplum vel potius instantia de aqua jurgij, miraculosè & divinitus ex petraeducta *Num. 20. v. 8. 9. 10. 11.* nihil facit ad rem. Primum enim ibi non agitur de prima aquarum creatione, sed aquæ dudum creatæ ex hoc loco ex petra nimirum educatione. Non igitur aqua ibi primum fuit creata, sed virtute divinâ per virgam Aâronis miraculosè operante, petra facta est fons & aqua haud dubiè per occultos terræ meatus adducta, ex illa, magna copia ebullivit & effluxit. Hic v. agitur de prima creatione piscium, quod non in aqua tanquâ in loco tantum sint ex nihilo producta & creata, sed quod à Deo sit jussa, ut ipsa pisces produceret, haud secus ac terra jussa fuerat germinare herbas, & sic ex se & sinu suo tanquam materia producere herbas, gramina, arbores &c. qua de causa *Ambrosius lib. 5. Hexaëm. cap. 3. aquam vocat blandam quandam matrem horum animantium*: Et ipsa sacra scriptura, longè aliter loqueretur de productione aquæ jurgij ex petra, atq; hic de creatione piscium. Hic expressè mandatur à Deo, ut producat pisces, qui nondum erant in rerum natura: Hoc loco, petræ nihil mandatur ut producat aquas, sed Moysi dicitur, non ut aquas producat, hoc est creet in & ex petra, sed ut è petra educat. Dicitur quidem v. 8, Et (petra) dabit aquam suam, interim statim additur, quomodo datura sit aquam, nempe quando Moyses eam eduxerit: sic enim tanquam per Synonymiam se explicat Jehova: Et dabit (petra) aquam suam, educesq; illam aquam. Educta ergo ex petra tan-

tanquam novo loco & fonte aqua, non producta ex illa, sive creata.

10. Tertiæ rationis tota vis consistit in eo, quod Deus aquæ imparet actionem, nempe productionem piscium: Materiam autem nulla competit actio. Certum est, quod materia, ut tali, hoc est, nondum per formam ad certum effectum disposita nulla competat actio: neque etiam quis sibi debet imaginari, Deum ita aquæ, ut materia imperare actionem ut mandata subsequens, ex sese & propria sua virtute efficiat id, quod adhuc indispositum ad piscium varias formas & naturas recipiendas: Interim cernimus, quod verba illa non frustra sunt à Deo dicta ad aquam. Diximus esse prosopopœiam in præcedentibus, quæ non simplicem dictionem, sed potentissimam Dei effectivam significat: Dei enim ut velle sic quoque dicere est facere, quod dictum factum. Arcularius dicere potest per prosopopœiam ad lignum: ut inde fiat mensa vel scamnum: tu, mihi dabis mensam, tu mihi dabis scamnum, non quod lignum in se habeat potentiam activam vel dandi vel producendi scamna vel mensam & sic obtemperandi, cum nullum omnino corpus naturale in se potentiam haberet passivam, nedum activum naturale ad ejusmodi opera artificialia vel constituenda vel producenda: sed quod ipse arte sua ligno riti & potentiam ad formam artificialem recipiendam, & postea ipsam formam imprimere possit: Sic ejusmodi prosopopœia hoc loco est, dixit Deus, producant aquæ reptile: hoc est, volo ac jubeo ut ex aqua tanquam ex materia proveniant pisces: illa autem volitio ac jussio, erat ipsa effectio, ut diximus: Ut ergo lignum potest dici materia scamni ex qua productum sive factum est, & nequaquam instrumentum & per suam naturam; & sic per se ineptum erat neque potens ad formam scamni recipiendam: sic quoque pisces, quia ex aqua sunt à Deo producti, recte dicitur, quod aqua non se habuerit in illorum creatione ut instrumentum, sed ut materia, licet ex se & per se inepta, ut inde fierent pisces, apta tamen facta fuit per omnipotentem Dei jussione, hoc est, operationem, quæ certis aquæ partibus & potentiam ad formam & naturam piscium,

piscium, simulq; ipsam formam mirabiliter impressit. Atq; hoc est, quod *Ambrosius lib. 5. in Hexaëm. c. 2. super hæc verba: (producant aqua reptilia, dixit Deus) scribit: Brevis sermo, sed vehemens & latè patens, communem minimis & maximis naturam infudit &c.*

11. *Pareus ipse concedit, aquam in prima creatione habuisse sese merè passivè. Quantum verò, inquit, ad primam creationem, tantum passivè sese habuerunt (aqua terræ, &c.) quia Dei viva creatura tantum sunt passa. Quod concedimus: sed queritur, quomodo Dei vim creatricem sint passa: Respondet Pareus: sicut petra disertè tantum patiebatur vim Dei miraculosam, & percussione Mosis ministerialem, cum juberetur ex se dare aquas. Negavimus istud & adhuc negamus, nam petra licet efficaciam divinam miraculosè agentem fuerit passa, non verò vim creatricem, quia ex petra nihil fuit creatum novi, hic autem vi creationis, ex aqua pisces creati, hoc est creantur.*

12. *Deinde etiam non inficior, quod illa jussio & illud dicere Dei, producat aqua reptile, in hunc usq; diem duret, vigeatq; in quotidiana ac naturali procreatione, quia non tantum hodieq; aquis potentia passiva, sed sanè actio quoq; præclare imponatur, quam efficaciter exerunt. Quandoquidem, illà ipsà jussione Deus quoq; aquis indidit *δυνάμιν φουκῆν*, pisces tam nutriendi & conservandi, tum partim ex se partim ex piscium seminibus procreandi. Hinc experientia docuit aquas, ex se absq; seminibus piscificare, & piscinas recentes ex se gignere lucios, aliosq; pisces, in quibus nullos fuisse constat, ne semina quidem: tametsi in hac quæstione etiam non cesset singularis divinæ providentiæ, omnia conservantis ac dirigentis, actio.*

13. *Quartum argumentum urget propriam significationem verbi creare, quod id propria sua significatione tantum idem fit quod ex nihilo aliquid facere, id verò procreari non potest. Distinguat inter propriam & primariam significationem: Propria etiam esse potest, licet non primaria: suprà ut diximus, Deum etiam creare aliquid & quidem propriè, quando ex indisposita materia ali-*

ria aliquam creaturam producit, ut omninò de corporis Adami & Evæ creatione constat. Nec obstat, quod ex aqua sint creati: dicitur tamen per certam & firmam *Ἀπόρριον*. Job. 2. descriptione nuptiarum Cana Galileæ celebrare non expressè dicitur, quod vinum sit virtute & jussione Christi & sic per quandam creationem ex aqua tanquam præcedente materia, sed indisposita factum: Ergo hoc negandum esse non credo. Ponamus autem alia exempla expressè materiam definientia in Scriptura non dari (dantur verò non pauca in miraculis Christi: cum nullum miraculum fieri possit, nisi virtute creatrice & omnipotentis) quam corporis Adami, & totius essentia humanæ Evæ: sufficerent hæc duo ad demonstrandum, verbum creandi etiam in ipsa s. Scriptura non semper significare ex nihilo aliquid facere, sed etiam significare ex indisposita materia virtute creatrice aliquid producere, atq; id in propria sede doctrinae de creatione, ab ipso Spiritu Sancto in s. Scriptura tradita, nimirum Gen. cap. 1. v. 27. & cap. 2. v. 7. & 22. Taceo, quod non in universo omnes pisces dicantur creati v. 21. veram causam infra ex *Luthero* adducemus.

14. *Quintum argumentum* si est alicujus momenti & efficacis, sequitur contra disertata verba Scripturae *Adami corpus non fuisse ex terra, tanquam ex materia conditum*, cum tam perfectè mixtum corpus sit corpus hominis, quàm perfectè mixtum est corpus piscis. Quod hodieq; naturali operatione ex aqua interveniente aliqua putrefactione generentur angillæ & similia aquatilia, interim ex aqua rectè dicuntur genita: sic mures æquivoca generatione dicuntur produci ex quisquiliis tanquam materia, licet illæ multis modis prius alterentur & disponantur, ut etiam secundum essentiam tandem spermatis murium univoco. Si autem hoc potest natura, cur non Deus id potuisset præstare in prima creatione. Adde, quod elementa & sic etiam aqua non sint pura, quod etiam in se invicem transmutentur: uti omninò id fieri oportet in naturalibus æquivocis generationibus, quando ex aqua putrida fiunt angillæ, vermes, culices ex urina pulices, ex sudore pediculi, ex stercore equino scarabæi &c.

Interim illud Elementum ex quo primò oriuntur, quia domi-
nium in mixtione plerumq; obtinet, ab illo etiam genita deno-
minantur: sic etiam res se habet cum piscibus, qui animantia a-
quatilia dicuntur, quod materia ipsorum sit potissimum aquea.
Ex quibus facile intelligere est, quod disjunctiva argumenta à
Pareo contexta & subiecta per se corruant. Quæstiones autem
in dubium vocatas, ad quas ex sacra Scriptura potest responde-
ri, firmissimæq; solutiones & declarationes dari non esse pror-
sus vanas & inanes, quilibet facile intelligit.

15. *Ad sextum & ultimum argumentum dicimus, si simpliciter*
verum esset, Deo gloriosius esse ex nihilo condere aliquid,
quàm ex aliqua præjacente indispota ad effectum producendū,
materia, ut hîc ex sola aqua pisces ex quâ tamen sola non cōstant;
tum etiam Christo Deo gloriosius fuisset in nuptiis Canæ Gali-
leæ non ex aqua sed ex nihilo vinum creare, cum neq; vinum ex
sola aqua constet, sed etiam corpus mixtum sit: gloriosius etiam
Deo fuisset, condere Adami corpus & Evam ex nihilo. Id verò
falsum esse de creatione vini ex aqua testatur Evangelista Jo-
hannes cap. 2. v. 11. inquiens: Hoc primum signorum fecit Jesus
in Cana (oppido) Galileæ, & manifestavit gloriam suam: & cre-
diderunt in eum Discipuli ejus. Sic quoq; creatio primorum
hominum ad imaginem Dei ex terra & ex costa omninò Deo
fuit gloriosa. Quandoquidem in operibus divinis non tantum
respicendum est ad potentiam, sed etiam ad sapientiam: non
enim omnia potenter constituit in esse, sed etiam sapienter eun-
cta fecit ac disposuit in justo ordine, mensura ac pondere. Qua-
re sicut statim initio creationis condidit Deus naturas incorpo-
reas Angelicas ac spirituales, seu mundum νοητόν, quas mentes
coelestes appellant Philosophi, Scriptura verò invisibiles crea-
turas Dei. Col. 1. v. 16. Deinde his adjunxit mundum οἰκον ma-
teriatum & visibilem, constantem celo, terrâ, mari & omnibus,
quæ in eis sunt. Tandem divinæ sapientiæ placuit, condere
etiam aliquod animal, ex utrisq; compositum, & inter utraq;
medium, nempe hominem, corpore ex terra facto materiatis si-
milem, animo verò immediato inspirato, spiritualibus creatu-
ris æsti-

ris æstimem, unde etiam homo *μικρόκοσμος* dicitur. quod præcipuas mundi partes conjunctas habeat, & divinorum operum quasi quandam epitomen commonstret, sicut spirituales naturæ tantum ad æternam, corporeæ tantum ad corporalem vitam sunt creatæ; ita homo ad utriusq; vitæ conditionem divinitus est conditus. Quæ sanè omnia & immediatè ex nihilo facta, & mediatè ex materia ex nihilo condita, producta, suam Dei sapientiam ac potentiam arguunt, proindeq; Deo sunt maximè gloriosa.

16. Omnino igitur censendum est, quod æquè gloriosum sit Deo ex indigesta ac indisposita materia, nullam omnino in se habente dispositionem ac potentiam ad formam & effectum producendum aliquid condere, atq; ex nihilo aliquid facere sive creare, cum uterq; effectus eandem potentiam Dei infinitam requirat & arguat. Et maximè hoc loco sapientiam & potentiam Dei illustrat, ipsumq; gloriosum prædicat creatio avium & piscium, animalium toto genere differentium, ex eadem materia. Quandoquidem eo ipso Deus se Dominum naturæ esse testatur, eamq; pro libertate voluntatis mutare posse. In tanta verò piscium atq; avium varietate sapientiæ divinæ, in stupenda cetorum & balenarum magnitudine potentiæ ac majestatis Dei documentum est: Unde in libro Job creatio Leviathan prædicatur tanquam singulare omnipotentiae divinæ argumentum.

17. *Liquet ex dictis, quid de verbis Parei in cap. i. v. 21. Genes. pag. 150. statuendum sit, quando dicit: Aliter igitur Deus: aliter aqua reptilia produxerunt: Deus creando ex nihilo: aqua excipiendo & sustentando, quæ Deus creabat, Deus activè, aqua tantum passivè & subjectivè & originaliter &c.* Primum quidem ambabus largimur manibus, aliter Deum, & aliter aquas reptilia produxisse. Deinde verò Deum illa produxisse creando ex nihilo, simulque aquas ille produxisse, probare non possumus, contradictionem enim implicat: cum ea, quæ ex nihilo creata sunt immediatè, nullo modo per creaturam aliam, vel ab illa sive ex illa, producta esse, sine contradictione dici possint. Tertiò & hæc secunda contradictio est, quod dicit Pareus, in productione re-

ptilium aquam tantum passivè & subjectivè sese habuisse, & tamen nihil materiæ ad illorum productionem contulisse. Si enim aqua passivè & subjectivè sese habuit, actionem Dei passivè & subjectivè in aqua receptam fuisse necesse est: Quocirca inde intelligitur aquam concurrisse ad effectum intentum producendum, ut materiam, non quidem in se habentem potestatem physicam ad pisces generandos, sed tamen potentiam (ut Metaphysici loquuntur) obedientialem: hoc est, non sufficientem resistendi potestatem, quæ actionem divinam potuisset impedire, quò minus ex materia illa inhabili, per nullam potentiam ad effectum illum determinata effectus tamen potentiâ divinâ urgente & operante, fieret & produceretur.

18. Cæterum quia supposuimus aves unâ cum piscibus ex eadem materia, nempe aquâ esse conditas, quaeritur an hypothesis illa probari possit, cum sint, ut ex præcedentibus patet, qui id ipsum negent, in quibus etiam est *Pareus in Gen. c. 1. p. 246. communis est opinio*, inquit, *aves factas esse ex aquis: At Moses id non dicit, nec potest ex verbis haberi. Imò constructio ostendit, aquas nihil pertinere ad aves: Hæc enim pars jussionis (nempe, volatile volet &c.) non dirigitur ad aquas, ut prior, sed ad ipsas aves: quod ostendit verbum יעופף volet: quod dirigitur ad עוף volatile, sicut verbum יצר producant, dirigitur ad מים aquas. Perperam igitur verbum producant, etiam ad aves traducitur. 2. Quod si aves sunt factæ ex aqua, unde igitur nunc ex quatuor elementis constant? aut cur naturam sui principij non sequuntur, & in aquis & sub aquis degunt ut pisces, si ex eodem cum piscibus sunt factæ? 3. Si Moses verbis simpliciter insistatur, dicendum est, aves non ex materia factas, sed ex nihilo creatas esse. Expresse enim dicit: Creavit Deus cetos magnos & omne volatile alatum &c. Nec obstat, quod c. 2. v. 19. Dicitur, aves ex terra factas esse, ubi dicitur: Formaverat ergo Deus terra omnem bestiam agri, & omne volatile cæli &c. Nam illud, terra, ibi ad bestias agri, non ad volatilia cæli pertinet.*

19. Contrarium Orthodoxi Theologi cum Orthodoxis patribus suprâ allegatis statuunt. Sic enim *Lutherus in Gen. c. 1. p. 11. Nunc addit, inquit, de nova creatura, producta ex aquis, nempe de volu-*

volucribus & piscibus. Coniungit autem, hac duo genera propter naturam non dissimilem. Sicut enim piscis in aqua natat, sic avis volat in aëre, & quanquam carnem habent diversam, tamen eandem habent originem, sicut manifestus textus hic est, volucres ex aqua productas petiisse aërem, in quo vivunt. Retinet autem Moses phrasin suā, quod caelum vocat, omne hoc quod sursum est. Atq; hoc primum admiratione dignum, quod etiam si ex eadem materia aves & pisces sint conditi, tamen sicut avis non potest in aqua vivere, sic pisces si in aëre sint, durare non possunt. Ac Medici rectè disputant, carnem volucrum salubriorem esse, quàm sit piscium (quanquam etiam volucres sint aqueae naturae) quòd in subtiliore aëre vivant, cuius quasi feces crasiores sunt aquae, in quibus pisces generantur & vivunt. Sed Philosophi hoc non credunt. Nobis autem potior est fides Scripturae, quae eandem originem utriusq; naturae affirmat.

20. Eandem sententiam sequitur & tuetur D. Gesnerus in Gen. disp. 1. q. 30. Alterum genus animantium quinti diei, inquit, est volucrum. At mirandum Dei sapientia, tum omnipotentia, quod ex eadem aquea materia duas animantium familias educit planè diversas, & contrariis temperamentis praeditas. Ut enim volucris in aqua, ita pisces in aëre vivere neutiquam possunt. Verum enim verò etiam si diversitas naturarum in piscibus & avibus negari non possit, est tamen & inter illa animalia maxima naturarum convenientia & similitudo. De qua ita Ambrosius in libr. 5. Hexaem. cap. 14. Pulchrè, inquit, post descriptionem piscium, de iis avibus, quae assuetae sunt aquis, sermo successit, quia & ipse similiter & usu natandi delectantur & munere. Unde & prima cognatio videtur avibus istis esse cum piscibus, quoniam natandi communia quaedam videntur utriusq; generis esse consortia: secunda quoq; cognatio omnibus avibus & piscibus est, eò quod volandi usus species sit natandi: Sicut enim aquam natando piscis incidit, ita avis aërem volatu celeri secat. Atq; utriq; generi similiter cauda suppetit, alarumq; remigium, ut pisces ad priora se alis subrigant, atq; ad ulteriora procedant: cauda quoq; gubernaculo, vel quò velint, se facile convertant, vel impetu quodam è regione iter suum dirigant. Aves quoq; volatibus suis velut aquis innatant, & quasi quadam extendunt brachia: cauda

quoque vel ad superiora subrigunt, vel ad inferiora demergunt. Unde quoque in nonnullis idem usus & species, ideo de aquis utriusque generis nativitas divina preceptione processit. vid. Ambr: idem quoque sentit Rungius in cap. 1. Geneseos & quidem in explicatione operum quinti diei & alii. Videatur etiam Job. Mercerus in Gen. cap. 1. pag. 28. Col. 2. qui ibi affirmat ex Hebraicis: & versu hoc colligere, aves ex aquis creatas esse, ut innox videbimus, quorum sententiam & ipse approbat: sed qui tandem, inquit, fieri potest, ut aves & pisces, quorum in hoc diei quinti opere formatio describitur, ex eodem elemento sint facta, cum pisces extra aquas non vivant, ubi in aerem prodierunt, nec aves inter aquas vivant, & tam alienum sit magnæ avium parti, quæ amphibie non sunt, aquæ elementum, quam aer piscibus. Volunt ergo (pergit Mercerus) ex aquæ evaporatione & exhalatione in substantiam aeream & tenuiorem formatas aves. Unde & multas aves in aquis versari videmus. Erunt ergo aves aereæ magis substantiæ, ex aquis tamen evaporata in primâ illa sui formatione, cum aqua ex se & pisces ebullirent suæ planè substantiæ, & aves eliquarent ex se in aerem. &c.

21. Ad hoc respondet Pareus: verum an Moysis verba ejusmodi *μετανοήσω* ferre possint, viderint ipsi. Neque nos admodum sumus solliciti de modo, quo ex aqua creatæ sint aves, quippe, quæ ut in tota hac creationis historia, sic etiam in hac speciali avium conditione in τῷ ὄντι quiescimus, τὸ πᾶς & τὸ διόντι sapientiæ Dei relinquentes, eumque cum Davide ex Psal. 8. in operibus creationis admirantes & celebrantes: *Tebova Domine noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra, qui posuisti gloriam tuam super cælos.* Sive itaque, modus iste creandi aves sit verus, sive non, nihil refert: cum etiam sine ullo modo, alio Deo cognito ex aquas illas creare potuerit. Si enim potentissimo Deo facile fuit ex nihilo cælum & terram creare, & hoc cogente sacra Scriptura nos credere tenemur, licet modum ignoremus. Quid ergo dubitemus, Deum ex aqua potuisse omnipotenti suo verbo (cum id itidem Scriptura testatur) aves creare, licet etiam hic nobis modus sit incognitus.

22. Quod attinet constructionem verborum Hebræorum *Verborum*
 Mosi, illam ostendere aquarum nihil pertinere ad aves, id ne. *constructio.*
 gat Mercerius: imò addit, ex versiculo hoc tam Hebræos, quàm no-
 stros colligere, aves ex aquis creatas esse: Unde, pergit, & quidam
 Hebræorum in accusativo exponunt, & avem *אֵוֶן* scil. quæ volat, si-
 cut & Græci reddiderunt, καὶ περὶ τὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς, & no-
 ster interpres, ut volatile super terram: ubi videtur deesse volans su-
 per terram, nisi quod *עֹפֶת* & *עֹפֶת* simul reddidit volatile: quasi di-
 cas: animans quod volare aptum sit super terram. Hactenus Merc. Sen-
 sus ergo verborum Mosi est: Reptificent aquæ reptile animæ vi-
 ventis, & in hoc reptilium genere volatile volat super ter-
 ram &c. Ad sensum hunc proximè accedit Chaldaica paraphra-
 sis Onkolos, latinè reddita à Benedicte Aria Montano his verbis:
 Et dixit Deus, serpant aquæ reptile animæ viventis, & avem., quæ
 volat super terram, super faciem aëris firmamenti cælorum. Junius
 in Genes. cap. 1. vers. 20. mihi pag. 19. Non illa verba, inquit, simpli-
 citer interpretanda sunt: volucris volat super terram, sed in hunc mo-
 dum potius: volucris evolat super terram, id est, emergens, non qui-
 dem ut vult Junius, ex terra; cum terra nulla ibi fiat mentio, sed ex
 aquis, & quasi erumpens claustra uteri illius, prodeat in cælum libe-
 rum volatura. Et necessario ita verba Mosi sunt exponen-
 da, aliàs enim non diceretur illis aves esse creatas: sed tantum
 volare iussas super terram. Hoc autem modo nullius crea-
 turæ creatio distribuitur, sed unius cujusq; creatio quoad
 esse singulari Dei jussione vel creandi verbo exprimitur: ut pa-
 tet ex versibus primi inductione: Creavit Deus cælum & terram v. 3.
 Dixit Deus fiat lux. vers. 6. Dixit Deus sit firmamentum in medio a-
 quarum: Et fecit Deus firmamentum & divisit &c. vers. 9. Dixit
 Deus congregantur aquæ quæ sub cælo sunt, vers. 11. Dixit Deus ger-
 minet terra germen, herbam. &c. vers. 14. & 15. Dixit Deus sint lu-
 minaria in expansione cæli. vers. 16. Fecit igitur Deus luminaria &c.
 Sic v. 24. Dixit Deus, producat terra animam viventem, secundum
 speciem suam. v. 25. Fecit ergo Deus bestias.

23. Atq; sic in dictione certum est, quando Deus aliquid
 novi produxit, vel iussit, ut illud fieret & esset, vel etiam ut se-
 cundum

Secundum esse terra vel aqua producere deberet; tum testatur historia creationis, quod ita fuerit, siue non quod ambulaverit, vel simile quid operatum fuerit, nisi interdum post essentiae constitutionis assertionem ut vers. 14. *Dixit Deus sint luminaria in expansione*: Quod est esse: Deinde addit operationem, in qua finis illorum consistit: *Ut dividant diem à nocte, & sint in signa & dies & annos*: Item vers. 15. *ut illuminent terram*, & fuit ita. Quis igitur ab hac inductione exciperet aves? Quia itaq; nullum aliud verbum mandati v. 20. habetur, quo jubeatur, ut aves producantur, quam illud producant, utiq; necesse est illud non tantum ad pisces, sed etiam ad conjunctas aves pertinere: & quia jubentur aquae producere, sequitur quod non pisces solum, sed etiam aves produxerint, cum hoc verò discrimine, ut non sicut pisces etiam aves in aqua manerent & viverent, sed ut ex aqua productae volitarent super terra in aere. Concedimus itaq; quod verbū volare dirigatur ad volatile, id verò ita fieri, ut producere dirigatur ad pisces, negamus. Nam illud producere dicit esse, nempe aqua magnā copiam producat ipsum esse reptilis: tō volare verò non esse, sed illud supponens dicit operari. Certum ergo est, quod pleriq; omnes Interpretes docent & monent, illud reptile etiam includere aves, & verbo producant, jussas quoq; esse aquas producere aves.

Num aves possint cōstare quatuor elementis quia ex aqua tantum sunt conditae? Cur igitur non sequuntur suam principij naturam?

24. *Secundum argumentum duo habet membra: Prius est, quod aves, si conditae essent ex aquis non possent nunc constare, quatuor elementis. Negavimus hujus argumenti consequentiam, & sufficienter ad illud respondemus. Sanè, si Deus potuit Adami corpus mixtum & organicum ex terra formare potuit etiam aves ex aqua ita producere, ut ipsorum corpora & statim tum, & hodie existerent perfecte mixta. Alterum est, quod quarit Pareus: Cur igitur naturam sui principij non sequuntur, & in aquis, & sub aquis degunt, ut pisces, si ex eodem cum piscibus sint factae. Responsio expedita haec est: i. quia Deo sapientissimo ita placuit, ut ex uno principio prodirent distincta haec animalium genera. Et Chemnitius in loc. de creatione quinti diei: *stupendum est miraculum, cum inter aquatilia & volatilia tam immensa sit differentia: pisces in aere extin-**

extinguuntur, aves in aquis suffocantur, quod ex una eademq; materia Deo di cente producta sint. Deinde non debet natura alicujus rei æstimari tantum conditione materiae, ex qua originaliter est producta, sed potissimum ex ratione & diversitate formæ. Etiam si enim materia, ex qua originaliter aves diversæ fiunt, sit eadem, non tamen propterea ipsæ res, ejusdem planè esse naturæ censendæ sunt, cum propter formæ diversitatem diversissimæ esse possint. Diversitas itaq; formarum & consequenter essentialium facit, ut pisces in aqua & aves in aere vivant: quod materia impedire non potuit: Ut enim eadem materia potest capere diversas formas, sic etiam diversæ illæ formæ, ut constituent diversas species: ita quoq; in ipsis diversarum proprietatum sunt causæ, uti enim in materia fundatur rerum unio & convenientia: sic distinctio propriè à forma venit. Tertiò, ut etiam pisces & aves propter diversitatē formentur indeq; effluentium proprietatum distinguantur, propter communem tamen originem & materiam magnam inter ipsos cognationem esse, res ipsa loquitur: idq; ipsum *Pareum* agnoscere & fateri cogit, qui in comment. c. 1. Gen. v. 20. p. 247. in hæc verba desinit: *Sed & magna est inter pisces & aves cognatio, sive locum naturalem utrorumq;, in quo degunt, sive corporum conformationem, sive motum spectemus: Locus enim piscium est aqua, avium aer: utrumq; est elementum diaphanum, humidum, facile penetrabile. Quod piscibus sunt squamæ & pinnae, hoc avibus sunt pluma & ala: Quod piscibus est natatio in aquis, hoc avibus est volatus in aere. Et Dn. David Rungius in hunc ipsum locum: Ut, inquit, inter aerem & aqua magna est cognatio, cum ex aquarum diductione & rarefactione aer, & vicissim ex aeris condensatione aqua generetur: ita inter pisces, & aves quandam intercedere οὐκ ἔστιν, res ipsa loquitur: Cur avium multa in aqua degant, eisq; delectentur, ut mergi, anates, anseres, cygni &c. Idem pinnis & pennis apparet, quarum illa piscium sunt, hæc volucrum: quibus aerem atq; aquam diffecant, seq; sustentant ac movent. b. Rung. Omnino igitur sequuntur naturam suorum principiorum, materiae nimirum & formæ; Materiae naturam, ut communem habeat, sic eandem sequuntur in iis, in quibus conveniunt, Formæ verò naturam quia quodlibet genus ha-*

nus habet propriam & distinctam ipsam quoq; utrumq; sed distinctè sequitur.

25. Ad *tertium* quoq; *argumentum* responsio est facilis. Verum est, dicit *Moses* v. 21. creavit ergò Deus cetos magnos, & omne volatile: Verùm illa ipse Propheta testatur quoq; versu præcedente, dixisse Deum, producat aqua omne reptile, nempe pisces & aves. Illud igitur creare describit generalem productionem, quâ usus est Deus in prima rerum conditione, testaturq; ut primitus Deus omnia produxit creando, sic quoq; pisces & aves, alterum verò producat aqua, describit certum modum, quo illos creaverit, non ita immediatè ex nihilo, ut confusam cœli & terræ materiam, & lucem primo die. Deinde non mediatè ex terra, ut germina, herbas &c. v. 12. item jumenta reptilia & bestias terræ, ut v. 24. & v. 25. item Adami corpus. c. 2. v. 7. non etiam ex materia cœli ut luminaria v. 14. non tandem ex costa humana, ut Evam. c. 2. v. 22. sed creavit pisces & aves producendo & condendo res ex aqua. Ut ergò *Moses* cap. 1 v. 27. expressè dicit, quod Deus creaverit hominem, marem & foeminam, c. 1. v. 2. explicat modum peculiarem, quo ipsos peculiariter creaverit, nempe Adæ corpus formando ex pulvere terræ, & Evæ totam essentiam redificando ex costa viri: sic in præsentī negotio se res habet, v. 21. dicitur, quod Deus creaverit pisces aquæ & volatilia cœli ut alias creaturas: versu verò 20. explicatur modus, quo illa peculiariter creaverit, nempe producendo illa non ex terra, non ex materia cœli, sed ex aqua. *Mercerus* ad istum locum: *His*, inquit, *creandi verbum non est è nihilo, ut suprâ initio cum rudem horum omnium adhuc & indigestam materiam dixit à Deo creatam. Constat enim & certum est, hæc animantia ex aquis, materia præjacente, facta esse.*

An aves ex terra sint factæ?

26. Quod attinet illud c. 2. v. 19. ubi dici videtur, aves ex terra factas esse. Respondent Hebræi aves factas esse partim ex aqua, partim ex terra, id est, ut dicunt, ex דָּפָן cœno, quod ex aqua terraq; permixtum est, quasi ex fundo maris, *Mercerus* d. l. Et ut supra monuimus nulla elementa esse pura. Sic *Augustinus* libr. 3. de Gen. ad lit. c. 7. docet, terram omnibus aliis elementis admixtam esse. Proinde, inquit, scienter tanquam Spiritus Dei, qui scribenti

benti aderat, ex aquis dicit producta volatilia. Aquarum enim natura bipartitum locum sortita est: inferiorem scilicet in unda labili, superiorem verò in aura stabili: illum deputatum natantibus, istum volantibus. Sicut huic elemento congruos duos etiam sensus animalibus datos videmus, olfactum explorandis vaporibus, gustum explorandis liquoribus. Quod enim ad factum aquas ventusq; sentimus, hoc est, quod terra solida in omnibus admiscetur elementis: sed in his crassioribus sentitur amplius, ita ut jam tangendo contrrectari valeant. Ideoq; & ista in duabus maximè mundi partibus generaliter cœli & terræ nomine complectuntur. Unde nos hanc sumimus responsionem, quia aqua multas in se partes terrestres continet & generali nomine omnia cætera quatuor elementa terræ nomine generaliter includuntur: Spiritum Sanctum allegato loco dicere aves ex terra factas esse, partim quod aqua, ex qua condite fuerunt, multas in se terrestres partes habuerit, partim etiam, quod Spiritus Sanctus in generali de Creaturis loquendi modo, terram accipiat pro cæteris elementis omnibus, & potissimum, ut aquam includat, quod manifestum est ex c. i. Gen. Ubi nomine terræ etiam aquæ includuntur, uti id manifestum est ex versu 2. quod Spiritus Dei sese agitaverit in superficie aquarum. Istæ ergo dictæ sunt v. i. creatæ voce terræ.

27. Cum qua nostra consentit secunda Augustini ad hunc locum responsio lib. 9. de Gen. ad liter. cap. 1. ubi sic scribit: Et finxit, inquit, Deus ad huc de terra omnes bestias agri & omnia volatilia cœli: videtur duobus modis esse intelligendum: Aut tacuisse nunc, unde finxerint volatilia cœli, quia & tacitum posset occurrere, ut non de terra utrumq; accipiatur Deum finxisse, sed tantummodò bestias agri; ut volatilia cœli etiam tacente Scriptura intelligamus, unde finxerit, velut qui sciamus in prima causalium rationum conditione ex aquis non esse producta: aut terram universaliter sic appellatam simul cum aquis, quemadmodum appellata & in illo Psalmo, ubi cœlestium laudibus terminatis, ad terram facta est conversio sermonis, & dictum, Laudate Dominum de term, Dracones & omnes abyssi &c. Nec postea dictum est, Laudate Dominum de aquis: ibi enim sunt omnes abyssi, quæ tamen de terra laudant Dominum. Ibi etiam aquatilia & volatilia pennata, quæ nihilominus de terra laudant Dominum: se-

cundum istam universalem appellationem terra, secundum quam etiam de toto mundo dicitur Deus, qui fecit cælum & terram; sive de arida sive de aquis, quæcunq; creata sunt, de terra creata veraciter intelliguntur.

*Accentus
Athnach an-
ne hic distin-
guat senten-
tiam?*

28. Tandem alii urgent accentum athnach, qui v. 22. positus sententiam distingvere, & aves ab illis animalibus, quæ ex aqua sunt creata, divellere videtur, quandoquidem accentus ille accommodatur ad colon. Respondemus nos, id quidem fieri sæpius, sed non semper: statim enim in prima Geneseos sententia in principio creavit **וַיֵּצְאֵם** cælum & terram, vox **וַיֵּצְאֵם** habet Athnach, nequaquam verò possunt verba cælum & terram distingui vel separari à prioribus. Cæterum Beganus ad quæstionem suam secundam (quare pisces produxerit ante reliqua animalia) respondet conclusionè secunda: *Deus produxit pisces ante omnia animalia, quia voluit incipere ab imperfectioribus. Constat autem (addit) pisces esse imperfectiores inter animalia. Imo hunc ordinem servavit in omnibus viventibus. Nam primum produxit plantas 2. pisces. 3. aves 4. animalia terrestria. 5. hominem.* Subjicit porro quæstionem: Unde constet pisces esse imperfectiores aliis animalibus. Reddit subsequentes rationes 1. *Quia (inquit) habent imperfectius temperamentum corporis, quod ex eo patet, quia præbent exiguum alimentum: & ideo qui volunt jejuna- re & corpus affligere, solent abstinere ab aliis animalibus & comedere pisces.* 2. *Quia habent obscuriora organa corporis & membrorum 3. quia habent obtusiores sensus 4. quia non sunt tam dociles, nec possunt ab hominibus mansuescere, nec patiuntur se contrectari: Excipio Delphinum, de cujus docilitate & amore erga homines mira scribunt Plinius & Plutarchus.*

29. Rationes istæ etiam ad multa animalia terrestria, avesque possunt accommodari, quæ etiam non sunt docilia, neque possunt mansuescere, neq; patiuntur se contrectari. Sic multa habent sensus obtusiores, ut talpa, vespertilio, &c. Idem de organis corporis & membrorum verum est. Deinde in piscibus majoribus ista satis sunt manifesta & conspicua, Sic in multis quadrupedibus, avibusque æquè imperfectum est temperamen-
tum

tum corporis, & æquè exiguum imò sæpius nullum præbent alimentum. Deinde neq; id de quibuslibet aquatilibus est verum, utpote de conchis, de ostreis & similibus: cæterum suavissimum illud est jejunium, in quo delicatæ & lautæ conditæ pisces comedi conceduntur, multi hodie ad extremam paupertatem redacti per totam vitam ita jejunaerunt. Et si pisces comedere est jejunare & corpus affligere, Ægypti olim per totam vitam jejunarunt, & corpus afflixerunt, quippe quibus abusu carniū abstinentibus pisces secundum cibum fuisse tradunt, post primum usum herbarum & radicum. Nilo eorum copiam, præsertim cum decrescens in alveum redit, ferente. Idem dici posset de optima incolarum Rhodi Insulæ parte: qui enim (referente Æliano lib. 1. de var. hist.) pisces edebant, ii quasi ingenui & liberales commendabantur. Quibus verò magis arridebat carniū esus, agrestes & ventres appellabantur.

30. Pergit Becanus: Præter dictas causas, invenio duas alias, cur pisces sint imperfectiores. Una est Cajetani, quia totum genus piscium est oviparum, nec ex ullâ parte viviparum. Altera Basilij, quia pisces carent memoriâ. Ultramq; rejicit Becanus: Priorem: quia, inquit, multi pisces sunt vivipari, ut pristis, balena, vitulus Delphinus, teste Plinio lib. 9. 13. & Basilio: homil. 7. Si autem propterea hæc ratio est rejicienda, quia non omnibus potest tribui, quod multi in pariendo sunt similes quadrupedibus: Nos quoq; propter illam ipsam causam, quod nimirum non cum piscibus reciprocentur, certè rejecimus Becani rationes. Nec posterior (pergit) quia experientia docet, pisces habere memoriâ, ut docet Augustinus lib. 3. de Gen. ad literam c. 8. verba Augustini sunt: Memoriâ pisces habere certissimum est. Quod ipse sum expertus, & experientur qui possunt & volunt. Nam fons quidem magnus Bullensium regionum, ferè plenus est piscium. Solent autem homines de super nutriente eis aliquid jacere, quod sibi vel præcipiant confluentes, vel inter se diripiant concertantes. Quo pactu assuefacti, de ambulantibus super oram fontis hominibus, ipsi quoq; cum eis congregatim natando eunt & redeunt, expectantes, ut inde aliquid jactent, quorum præsentiam sentiunt. Non itaq; frustra mihi videtur aquarum anima-

Cur pisces
sint imper-
fectiores?

lia sic appellata reptilia: quemadmodum & aves volatilia: nam si vel nulla memoria, vel sensus tardior, animæ vivæ nomen repulisset à piscibus, volatilibusq; certè adhiberetur, quorum vita in oculis nostris, est memoratu garrula & in nidis construendis, educandisq; foetibus solertissima.

*Quare à Mo-
se pisces dicā-
tur reptilia?*

31. Ad tertiam quæstionem (quare nimirum pisces à Mo-
se vocentur reptilia) respondet *Becanus* conclusione tertia: *Pi-
sces. inquit, à Mo-
se vocantur reptilia, quia simili ferè modo moventur in aquis, quo reptilia in terris, nempe supra pectus & ventrem. Si Hebræum יָרֵב consideres, latius illud est, quàm latinum reptile. Quandoquidem hoc tantum terrestria sonat. Illud verò Hebræum, cui nulla latina vox respondet, in universum omnia, quæ sese trahunt, complectitur, sive in aquis vivant, proindeq; per illas, sive in terris degant ut serpentes, & per illas velut repunt & totum corpus trahunt, ut de latiore hoc voce Hebræi, potestate etiam supra egimus.*

*Quid Moses
intelligat per
cete grandia?*

32. Ad quartam quæstionem (quid Moses intelligat per ce-
te grandia) respondet *Becanus* conclusione quarta & ultima: *per cete grandia non intellexit Moses unam aliquam speciem piscium, sed promiscuè omnes pisces, qui sunt grandiori corpore. In Hebræo est יָרֵב hoc est, serpens, Draco vel piscis magnus instar Draco-
nis, coetus, balena. Quidam Thynnorum nomen ab hoc Hebræo deducunt, & negari non potest, illud magis ad Hebræum accedere, quos *Plinius* tradit immensæ esse & vastæ magnitudinis ac molis, quâ etiam Balenas superent. Quidam Philosophorum (inquit *Mercerus*) ajunt, cetos esse inventos quinquagintorum stadiorum. legi quidem apud nostros videri insularum magnitudine: Hebræi prodigiosa scribunt. De ceti magnitudine & robore legatur *Jobus c. 40. v. 20. & seqq.* qui de magnitudine & robore Leviathan multa tradit, ejusque nomine Diabolum graphicè describit.*

*Judeorum
figmentum.*

33. Judæi occasione acceptâ, ex eo, quod hoc loco יָרֵב caret Jod nota multitudinis, fingunt, ab initio quidem cetos marem & foeminam creasse Deum, sed, quia nimia illorum propagatione & multiplicatione omnia perdituri essent, statim post creationem marem castrasse, foemellam verò mactasse, ejusq; carnes

carnes salitas asservare in cibum justis in vita æterna. *Nagas* *bas* scire prodest (inquit *Rungius*) ut iudicium Dei in puniendis cecitate *Judæis* conspiciatur. *Mercerus* verò putat, fabulâ hæc non dubium esse, quin aliud aliquid adumbrare voluerint *Judæi*, *Leviathan* nimirum, id est serpentem antiquum Diabolum subjiciendum tandem justis, nec tam stupidi fuerint, pergit, ut futura vitæ delicias in cibo & potu ponerent, sed incredibilem vitæ lætitiâ hoc convivio voluerunt indicare. Verum corrupto amoris affectu in *Hebræos* hoc *Mercerus* scripsisse videtur.

34. Ultimò movet hanc quæstionem *Becanus*: quare *Moses* peculiariter meminerit magnorum piscium & non majorum avium aut aliorum animalium. Respondet: quia in nullo genere animalium reperiuntur tam magna, sicut in genere piscium. *Mam balenas* maris *Indici* quaternorum jugerum esse: ducentorum cubitorum, anguillas verò in *Gange* trecentorum pedum. Ratio *Becani* non est nulla, si juxta sententiam *Lutheri* explicetur siue compleatur in cap. 1. *Genes.* pag. 11. b. inquiringis: credo rationem hujus esse, ut sciremus tam magna corpora esse opera Dei, nec territi magnitudine, crederemus ea spectra esse: & facilis postea est conjectura, cum tam magna corpora à Deo creata sint, etiam minores pisces (ut sunt corvi, aurata lucij & alij) esse à Deo creatos &c.

Quare *Moses* peculiariter meminerit magnorum piscium & non aliorum animalium?

35. Tandem quæritur cur hisce vivis animalibus benedixerit Deus quod non fecit creaturis in diebus præcedentibus creatis. Quæstionem hanc movet *Lutherus* in cap. 1. *Genes* p. 126. Quare, inquit, non est usus Deus verbo benedicendi etiam ad alia corpora inanimata? Ibi tantum dixit, sibi placere illa, non etiam benedixit eis; cum autem ad vivorum corporum generationem ventum est, ibi instituit novum modum crescendi & augescendi. Sol igitur & stellæ non generant, sicut videmus, ex se similia corpora; Herba autem & arbores benedictionem habent ut crescant & fructus ferant. Sed nihil est simile ad hanc præsentem vivorum corporum benedictionem. Igitur *Moses* verbo benedicendi separat corpora suprà creata à vivis corporibus creatis quinta die, quia hic novus genera-

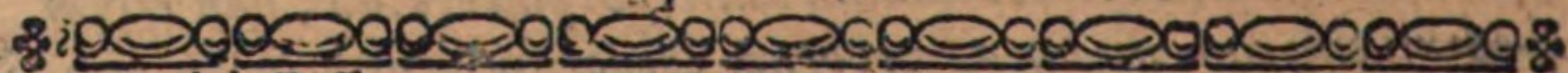
Quare non usus sit Deus benedictione ad alia corpora inanimata?

nera.

nerationis modus est. Nam ex vivo corpore fiunt proles separatae, quae etiam vivunt. Hoc certe non fit in arboribus, neq; in herbis, nisi enim rursus serantur, fructum non ferunt, nec semen simpliciter ex semine nascitur, sed ex herba. Hic autem fit generatio ex corpore vivo, in vivum corpus. Hoc igitur novum opus est, ut crescat & multiplicetur corpus animale ex suo corpore. Quod pirus producit non est pirus, sed est pirum. Sed hic, quod avis producit, est avis, & quod piscis producit, est piscis: ac sane mirabilis & numerosa multiplicatio est utriusq; speciei, ac infinita fecunditas, maximè autem in marinis & aquaticis.

Cur Deus in piscibus & avibus multiplicandis non planè iisdem utatur verbis?

36. Unde oritur hæc cognata quæstio: cur benedictio divina in piscibus & avibus multiplicandis non plane iisdem utatur verbis: Sed piscium naturam alloquatur vocibus essendi, multiplicandi & replendi; crescite & multiplicamini & replete aquas, quæ sunt in maribus: avium verò naturam tantum multiplicandi voce compellat: & volatile multiplicet sese in terra. Respondemus cum *Dav. Rungio*, in piscibus propagandi addere Dominum Verbum replendi. Quia enim solis piscibus vastum mare, reliquaq; stagna & flumina (Hebræi enim quanvis congregationem aquarum vocant maria) conceduntur, æquum erat, ut ea impleant: Contrà verò cum non solis avibus terra esset complenda: ideo de avibus tantum multiplicandi vox usurpatur. Insinuat etiam vox replendi incredibilem propagationis vim, piscibus hac benedictione inditam, quæ ex uno, unâ generatione, ducenti aut amplius produci pisces affirmant Physici. *Hactenus de operibus quinti diei.*

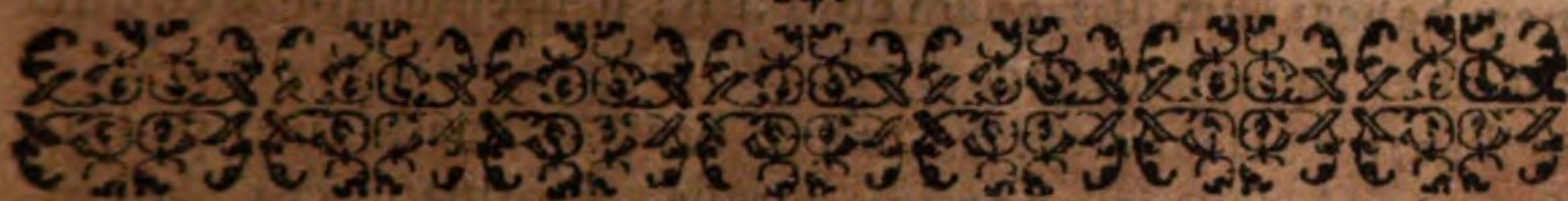

*Ad doctissimum Dn. RESPONDENTEM, Commensalem
& amicum suum dilectum.*

Quid Deus ex gleba Terræ construxit inani
Quinta luce, docet publica charta tua.
Hoc ut dexteritate tua defendere calles,
Sic etiam specimen gratulor ipse tibi.

f.

CHRISTOPHORUS Nottnagel/Sup. Math. Prof. P.

DISPUTATIO XI.

De

OPERIBUS SEXTI DIEI.

Respondente

JOHANNE

Züsterbock,

Hadmersl.

Saxone.

Thes. I.

Equitur nunc dies sextus, quo DEUS colophonem imponit toti creationi, quodque reliquum erat operum producit, nempe terram primò complet variis animalium irrationalium speciebus, & deniq; hominem in domicilium hæcenus extructum & paratum introducit. Hujus autem natura etiam

est dignior cæteris animalibus omnibus; Ita creatio à Mo-
se accuratiore stylo, & quidem non tantum in primo, sed etiam
in secundo capite describitur, proindeq; altiore considerationem meretur. Quocirca tantum hoc loco de animalium
irrationalium sive brutorum creatione agemus; De homine
verò seorsim paulò post videbimus.

2. Creatio brutorum Gen. i. v. 24. & 25. describitur his ver-
bis; *Dixit etiam Deus producat terra animam viventem, juxta spe-
ciem suam, jumentum & reptile & bestiam terræ juxta speciem suam
& fuit ita: Et fecit Deus bestiam terræ juxta speciem suam & jumen-
tum juxta speciem suam, & omne reptile juxta speciem suam, & vi-
dit Deus quod id esset bonum;* In sequentibus tandem statim an-
nectitur creatio hominis.

3. Unde statim occurrit quæstio; Cur Deus bruta terre-
stris cum homine potius, quàm cum aquatilibus & volatilibus
creare voluerit? Etsi hic quoq; in simplici Dei beneplacito quie-
scere proindeq; respondere possemus id Deo libere & sapienter
in primâ rerum conditione procedenti sic placuisse; tamen
ratio hæc videtur dari posse, quod homo majorem cognatio-

L1

nem

nem habeat cum illis, quàm cum istis; neq; enim homo conditus est ex aquâ, neq; ut cum piscibus in aquâ nataret, aut cum avibus in aëre volaret: sed ut hæc bruta animalia sunt producta ex terrâ, sic quoq; hominis corpus est formatum ex eâdem, ut cum illis viveret & graderetur in terris. Quod etiam *Luth.* innuit; quando in hunc locum ita scribit; *Jam priusquam in hanc quasi domum introducatur homo, adduntur bestiae terrestres, jumenta & reptilia, post quæ etiam homo creatur. Neq; enim est natus, ut volaret cum avibus, aut cum piscibus nataret, sed habet communem naturam, quod ad hanc partem attinet, cum aliis animantibus, ut vivat super terram.*

4. Constat autem creationis brutorum animalium descriptio iisdem ferè verbis, quibus cæterarum creaturarum historia nimirum 1. Jussione. 2. Jussionis effectu sive opere ipso. Et 3. operis approbatione. Primum jussio habetur in his verbis v. 24. *Dixit iterum Deus producat terra animam viventem*, ubi primum notetur, ut *Elohim* Deus in præcedentibus creaturarum causa efficiens & Autor unicus & laudatus, sic quoque *Moses* hoc loco eundem Deum verum & unicum Autorem & creatorem esse brutorum animantium refert & testatur, quod etiam fabulæ Platonice de documentis brutorum conditoribus opponendum est.

5. Deinde Deus jubendo alloquitur terram; *Producat terra, quo moti Manichæi terræ animam tribuerunt.* Hos refutat *Basilius Hom. 8.* Deus etiam inanimatis ac brutis rebus imperat, quæ vult, easque dicto audientes habet: quod de coelo, terrâ, & frugibus testatur ipse *Jehova Osee 2, vers. 21.* *Ego exaudiam coelos & ipsi exaudient terram, terra verò exaudiet triticum & vinum & oleum, & hæc exaudient ipsum Israël.*

6. Considerandum est quid jussit terræ, nempe ut producat animam viventem. Ubi notetur quod supra in productione plantarum, item in productione piscium & avium non eodem verbo, quo hîc usus est *Moses*, et si idem verbum, *producat*, retineat versio latina. De productione enim herbarum est

est **וַיַּצְרֵם** quasi herbificet, progerminet. Quandoquidem non tantum primæ herbarum species ex terrâ sunt conditæ, sed simul etiam illi est indita vis naturalis ex se generandi herbas & gramina, sicque herbificandi & progerminandi: Quod etiam propriè de herbis & graminibus ex terrâ nascentibus est proprium. De productione deinde aquatilium & volatilium usurpatur verbum **וַיַּצְרֵם** gignant copiosè, vel repere faciant, scaturiantque exundent. Nam **וַיַּצְרֵם** activè & absolutè significat repere & repere facere, sive prodire cum motu rerum magnâ copiâ genitarum, sicut videre est in piscium largissimâ & penè incredibili multiplicatione; Germani vocant *Wimmeln*. Sicut autem (inquit Lutherus) *pisces in aquâ natant, ita quasi natant aves in aëre*. Hic de productione animalium terrestrium alio utitur verbo **וַיַּצְרֵם** producat terra: propriè ad verbum; exire faciat (Est enim in Hiphil) educat, sive ut alii vertunt, foras educat. Verbo itaque hoc simpliciter significat Moses animalia vi verbi Dei è terrâ formata fuisse; uti etiam Lutherus explicat; Audivimus supra, Deum ad aquas dixisse, *moveatur aqua &c.* ut isto motu suo mare impleretur piscibus, & aër volatilibus ac postea primum additam generationem. Hic de animalibus terrestribus alio utitur, & dicit, producat terra, non dicit moveatur. Est enim terra corpus quiescens. Ideò in quarto etiam die dixit: Herbificet terra: Vult enim ut sine motu emittat animalia & herbas.

7. Porro jubet Deus, ut terra producat animam viventem, eamque non unam, sed multiplicem, seu variis differentiis specificis distinctam; Quare additur; secundum speciem suam, id est, animalia terrestria omnis generis. Physici etiam arboribus, fruticibus, herbis & graminibus vitam tribuunt, sed duntaxat vegetantem absque virtute sentiendi & movendi de loco in locum, atque ideò non dicuntur à Mose animæ viventes, ut animalia sensitiva & locomotiva facultate prædita. Quorum etiam triplex constituitur genus, Aquaticum, Volatile & Terrestre. Ut ergò illa priora genera die præcedente quinto, sic hoc etiam hac sexta die conditum est & rursus in tria genera

divisum: quæ sunt jumentum & reptile & bestia terræ, juxta speciem suam.

8. Moses statim addit jussionis effectum sive executionem. Et fuit ita, inquit; Hoc est, ad nutum Dei terra animalia produxit; non quidem quod terra hæc in sese habuerit, velut in suis visceribus inclusa, vel etiam virtute hæc producendi prædita fuerit, uti quidam Hebræorum opinantur, statim primo die omnia esse creata, quæ sequentibus postea diebus emerferunt. Quod si intelligant rudem illam materiam omnium rerum fuisse quasi seminarium: non errant: Quod verò nonnulli contendunt, hæc animalia in ipsâ terrâ & ejus virtute fuisse, falsum est. Quandoquidem hæc jussio cum creandi virtute fuit conjuncta, vel potius fuit ipsa horum brutorum creatio activa. Quod ut rectè perciperemus, statim addidit Moses; *Et fecit Deus bestias terræ &c.* Ut igitur cætera, sic & hæc animalia, solâ Dei, hoc est, nutus & voluntatis virtute ex terrâ prodierunt sive orta sunt, primum quidem per creationem sine generatione, postea vero per generationem & satisfactionem.

9. Quæstio igitur & hoc loco movetur, an terra bestias produxerit materialiter, hoc est, an omnipotenti & creatrici virtuti & actioni divinæ subjecta fuerit terra tanquam materia, ut ex illa fierent animalia terrestria. Affirmativam tenent & defendunt omnes Orthodoxi Theologi; sic enim Lutherus: *Vult Deus ut terra sine motu emittat animalia & herbas: an autem ista animalia similitudine hominis ex glebâ sint formata, an eruperint subito, et si nihil definiat Scriptura: tamen quia formationem hominis singulari consilio celebrat Moses, sentio extitisse animalia terræ, sicut pisces subito in mari.* Chemnitius in locis, de creatione in die sexto: *Fecit Deus bestias, jumenta, reptilia, non immediatè ex nihilo, sed dixit: Producat terra animam viventem.* Et Basiliius notavit (addit Chemnitius) ideò terra jubetur producere, ut ostendatur, animam vitalem brutis esse *ἐντελέχεια* terrarum, quæ unâ cum corpore dissolvitur. Nam ex sanguine actiones, ex sanguine caro, ex carne terra &c. Iterum verò consideretur, quid sit facere in articulo creationis. Antea jussit ex terra prodire herbas & arbores &c.

nunc

nunc dicit: producat terra animam viventem: Illede: verò vita elemento mortuo? Non minus ergò miraculum est, quam si ex nihilo creasset, quæ ex terra prodire jubet. Ex uno verbo ex eadem terra simul & semel diversa animantium genera produxit. Hæc omnia sunt illustris explicatio, quid sit facere in articulo creationis. Salomon Gesnerus disp. 1. in Genes. q. 32. Die sexto, inquit, Deus è terra produxit omnis generis ζῷα seu πῆλα.

10. Consentiant & alii, ut Mercerus in hæc Gen. verba: *Et materia terre, inquit, formata sunt hæc animantia, quæ illis creandis propria erat & accommodata, ita providente Domino, sicut & supra aquæ creandis piscibus & avibus &c.* Sic Zanchius lib. 7. de operibus Dei cap. 1. ad capituli primi Genes. versum 25. Hoc verbo inquit, simpliciter significat Moses, animalia vi verbi Dei è terra aquis madefacta, formata fuisse, & è terra quasi ex utero matris, factum enitentis, prodijisse. Et rursus cap. 2. thes. 2. Est duplex brutorum animalium ortus: primus, isq; divinus: & secundus, naturalis. Primum illum voco (pergit) quum sola divini verbi virtute ex creata jam materia condita fuerunt, quam etiam ob causam divinum appello. Alterum naturalem nominamus, quo scilicet deinceps naturali ratione animalia procreantur, omnia. Junius in vers. 24. cap. 1. Gen. pag. 31. terram instrumentalem simul & materiale causam brutorum esse contendit, cum in hæc verba definit: Ortus (animalium terrestrium) est à Deo, tanquam summa, primaria, & effectiois causa: ab elementis tanquam materiali: à terra deniq; tanquam à matre, quæ ex suo utero sequentes species profuderit. Quam jam optimè exprimit Moses emittendi verbo, ut terram instrumentalem, ac non materiale solum esse ostenderet. Quemadmodum quotidiana quoq; experientia in multis insectis demonstrat, & in Ægypto quotannis fieri Herodotus, Diodorus Siculus & alij narrant.

11. Pareus verò, ut solus sapere videatur, contrarium statuit, & omnibus aliis dicam scribit Doctoribus. Cogitur quidem fateri, Deum ex terra aquis madefacta, ut ex materia animalia formasse, neque absurdum esse, neque rationi repugnare, si dicamus animalia creata non primâ, sed secundâ crea-

tionis specie, hoc est, non ex nihilo sed ex natura indisposita: addit tamen, se nihil videre quod obster, quo minus ad primam creationis speciem referamus. Rationes addit, 1. quia Moses hic materiæ mentionem nullam faciat. 2. Quia materiæ non sit producere, sed produci, cum materiæ non competat actio, sed passio. 3. Quia constat, materiam brutorum non esse solum terram, sed quatuor simul elementa. 4. Quia quod cap. 2. vers. 19. Deus dicitur formasse omnem bestiam agri è terra, id non probet materiam, sed tantum originem. Id probat exemplis similibus. Sic Deus, inquit Exod. 16. vers. 4. plueret fecit panem è coelo. Exod. 17. vers. 6. Eduxit aquam è petra. Numer. 20. vers. 8. Petra jubetur ex se producere aquam. Jud. 15. vers. 15. Deus aquas eduxit ex dente molari asini, non sanè ut ex materia, ut cum Christus vinum fecit ex aqua: sed ut ex subjecto miraculi.

20. Ad similia, imò etiam plerunq̃ue eadem argumenta in præcedentibus est responsum. Primum est manifestò falsum: Facit enim terræ mentionem expressam, eam proprio suo nomine appellando: dixit Deus, producat TERRA animam viventem & in Græcâ versione ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν καὶ γένεσθαι, educat terra. Ad secundum: materia & quidem rudis & indisposita nihil producit, sed acta, agitata & informata omnipotenti Dei virtute potest constituere & ingredi effectum: cum rectè dicat Philosophus 2. ὑπὸ τῆς ἀρχῆς cap. *Materia est causa, ex qua aliquid fit, ita ut insit.* Deinde est fallacia phra-seos: Quando enim Deus jubet, ut terra producat animalia, sensus non est, terram debere ex se creare, & suâ virtute producere illa; sed Deum jubere & velle, ut ex terra fiant animalia bruta, & sic ex terra fiendo propagantur vi verbi Jehovæ. Videantur ea, quæ ad simile argumentum in præcedentibus respondimus. Tertium argumentum etiam suprâ sufficienter est refutatum, nec est, cur actum agamus.

13. Quartum argumentum contradicit manifestæ ac claræ literæ, quippe quæ non loquitur de loco, in quo creatæ fuerunt bestia, sed de materia, ex qua sunt productæ. Ut enim dixerat

Moses

Moses in hoc ipso cap. 2. Genes. vers. 8. וַיִּצַר & formavit Jehova Deus hominem מִן הָאָרֶץ è terra, sic quoque vers. 19. eadem phrasi ac modo loquendi utens scribit Moses: וַיִּצַר & formavit Jehova Deus מִן הָאָרֶץ è terra omnem bestiam agri. Ut ergò ibi agitur de origine hominis non ratione loci in quo, sed ratione materiæ, ex qua creatus est homo; sic quoque necesse est, hîc itidem agi de origine bestiarum non ratione loci in quo, sed ratione materiæ, ex qua sunt creatæ. Proindeque ut illud Pareus non potest negare, sic quoque hoc concedat, necesse est. Hoc ergò exemplum adducere debuisset, in eodem capite contentum, non peregrina illa & prorsus aliena ac dissimillima sophisticè allegare. Verùm tantum abest, ut exemplum hîc applicet & conferat cum brutorum creatione, ut illud planè dissimile ac diversum esse contendat, inquiens: *At longè diversum est, cum Adamum dicitur fecisse de gleba terra, Evam de costa viri: ibi enim non modo originem, sed & materiam notari circumstantiæ docent.* Atqui verò nos idem planè demonstravimus in creatione brutorum animalium: Exceptio ergò illa nulla est.

14. Cætera adducta exempla nihil planè ad rem faciunt. Nam in illo, Exod. 16. vers. 4. non dicit Moses וַיִּצַר & formavit JEHOVA panem è cælo: neque dicit, creatione producat cælum panem; sed הִנֵּנִי מַמְטִיר Ecce, ego pluens sive pluo vobis panem de cælo. Quæ phrasis longè alia est non dicens quomodo Deus, vel ex quo, sive ex qua materia fecerit panem illum; sed modo productionis & creationis omisso & tacito, tantùm dicit, se de cælo ipsis panem mittere sive facere, ut ipsis de cælo panis descendat sive pluat: Longè verò aliter sese res habet in descriptione creationis bestiarum: Hîc enim non dicit Jehova, quod de terra bestias dedit, sed quod ex terra creaverit, formaverit, & quod vi verbi terra illas produxerit. Ibi ergò tantùm dicit, unde panem mittat, non ex qua re illum producat vel creet: hîc verò non dicit, unde mittat animalia, sed ex quo, tanquam materiâ creet. Eodem modo statuendum est de loco Exod. cap. 17. vers. 6. Et percu-

percuties in petram **וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם** & egredientur ex ea aquæ: non & creabo ex petra aquam. Ergò neque hic quicquam de modo productionis vel creationis aquarum, sed tantum miraculosâ egressione.

15. Versu 8. Numer. non jubetur petra ex se producere aquas, ut fingit Pareus, sed sic jacent verba apud Moysen: *Accipe virgam & congrega cœtum tu & Aaron frater tuus, & loquimini petra in oculis eorum* **וְדָבַרְתָּ אֵלֶיהָ** & dabit **וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם** aquas suas, hoc est, aquas, quæ virtute divinâ miraculosè operante in se habet. Pergit Moyses **וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם** & educes (Radix est **וַיִּצְאוּ** exivit, prodiit, egressus est. Hiphil **וַיִּצְאוּ** exire fecit, eduxit) eis aquas de petra. Et vers. 10. *Rebelles num de petra hac* **וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם** educemus vobis aquas. Et vers. 11. *percussit petram virgâ suâ duabus vicibus* **וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם** & egressæ sunt aquæ multæ. Radix hic est **וַיִּצְאוּ** egressus est. Ex omnibus illis liquet, non istud in tota hujus historiæ descriptione dici, quod fingit Pareus, sed tantum, quod fecerit Deus, ut egrederentur aquæ ex petra, item quod petra aquas, quas in se virtute divinâ habebat, ex se emiseric. Ergò & hic nihil quicquam agitur de creatione hujus aquæ: multò minus quod ex petra aqua fuerit creata: sed intelligitur, miraculosè operante divinâ potentiâ in petra illa ortum esse fontem copiosissimam aquam largientem. Eodem modo se res habet cum aqua egressa è molari dente asini, qua Samson mille viros percusserrat. Jud. cap. 15. vers. 16. Nam Spiritus Sanctus ibi planè eadem phrasi & verbo est usus vers. 19. *Tum rupit Deus molarem dentem, qui erat in maxilla* **וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם** & egressæ sunt ex eo aquæ. Deus igitur rumpendo molarem dentem miraculosè ex eo fecit fontem ebullientem & dantem copiosam aquam. Quomodo autem & ex quo, tanquam materiâ aqua fuerit creata, undeve adducta, non exprimitur: non autem faciã fuisse aut creatam ex dente molari tanquam ex materia, disertè indicat Spiritus Sanctus, quando dicit, quod Deus ruperit molarem dentem, & ex ortâ inde rupturâ, tanquam ex scatebra egressæ sint aquæ.

16. Cæterum & in jussionis & executionis sive effectio-
 descriptione à Mose tres species brutorum animalium nume-
 rantur, licet non eodem ordine: ubi enim, nempe in jussio-
 ne בְּיָמֵי bestia postremo, hîc in executione primo loco: & ibi
שׂוֹמֵר reptile medio, hîc tertio loco ponitur: Quod haud du-
 biè ea de causa fit, ne unum post aliud, sed omnia simul, & quo
 Deus voluit momento producta cogitemus. Cum autem o-
 mnes species simul considerare non possumus, sed ordine ab
 una ad reliquas procedere cogimur, lequamur utique istam
 methodum & ordinem, quo Spiritus Sanctus usus est in jussio-
 ne: suo loco relinquentes aliorum divisionem, quâ alia di-
 cunt esse *πορόδια*, quæ altioribus subnixa pedibus incedunt:
αἰχμητικά, quæ serpendo corpora promovent: alia denique
ἀλητικά, quæ tractu de loco in locum se provolvunt.

17. Sit igitur nobis cum Mose prima species sive genus: בְּיָמֵי
 quo nomine secundum nonnullos omnis intelligitur bestia her-
 bivora, sive sit domestica, sive sylvestris: secundum alios verò &
 quidem rectius omnia animalia cicura, quæ domesticam cum
 homine consuetudinem habent: quorum alia ad vescendum
 alia ad ministeria rustica, civilia vel domestica, alia ad alios usus
 sunt commodata, ut sunt oves, boves, equi, asini, cameli, ca-
 preæ, fues, canes, feles &c. Ideoq; latini reddunt jumentum, se-
 ptuaginta *τετραπόδα* & *κτῆνη*.

18. Secundum genus est שׂוֹמֵר reptile: quo nomine omnia
 serpentum & vermium genera intelliguntur, suntque vel *ἀποδα*
 ut serpentes; vel *βραχύποδα*, ut vermes, erucæ, lacertæ, rube-
 ræ, formicæ &c. quæ animalia partim vilia, & nullius pretii,
 partim noxia sunt homini in hoc corruptionis statu.

19. Tertium genus dicitur בְּיָמֵי quod intelligunt aliqui
 de bestiis carnivoris & rapacibus, quæ vel nunquam, vel diffi-
 culter mansuescunt, ut leones, ursi, pardi, tygrides, lupi, & quic-
 quid ore & unguibus sævit: alii latius accipiunt pro quavis fera
 sylvestri, ut nomine hoc etiam contineantur alces, cervi, hinnu-

li, damæ, lepores, vulpes, & quicquid habet ferinam naturam. Unde Græci reddiderunt *ἡμέτερά* feras. Hunc etiam ordinem & explicationem retinet Becanus in sua prima conclusione de opere sexti diei.

20. Hæc brutorum genera innumeras habent species, naturâ, ingenio, figurâ, magnitudine, colore, voce & clamore inter se differentes, de quibus Basilius & Ambrosius in suis Hexæmeris prolixè differunt, quæque omnes verbo Dei hîc jubentur produci: cum tribus illis generibus rursus subditur *למין* secundum speciem suam, idque quinquies repetitur, bis in mandato Dei, & ter in narratione facti sive executionis: tum ut distinctas animalium species tantâ copîâ ac varietate agnoscamus, & ex eis Dei sapientiam intueamur, tum ut ea ad usus nostros sapienter accomodemus, tum denique ut sciamus inde & intelligamus, Deum velle ut distinctæ maneant animalium species neq; confundantur. Hac enim de causa verbis illis unicuique speciei seorsum indidit vim procreandi simile in specie sua, id quod fit per commixtionem maris & foeminæ ejusdem speciei, ut apertè doceat, se nolle, ut diversarum specierum sexus commisceantur: proindeque pugnare cum prima Dei institutione & ordinatione, cumque natura, si animal unius speciei cum animali alterius speciei coëat, unde etiam Deus expressè in Veteri Testamento prohibuit, ne quis procuraret hujusmodi animalium productionem. Levit. 19. v. 19. ubi ejusmodi legem tulit: *Animal tuum non facies coire cum altero genere.*

21. Unde facilis est solutio quæstionis, quam movet Becanus, & subjicit primæ suæ conclusioni: *An etiam Deus produxerit omnes species jumentorum, reptilium & bestiarum.* Respondet ipse: Omnino, cum hoc expressè colligatur ex Mose, qui ait: *Fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta & omne reptile terræ in genere suo.* Addit autem porro Becanus correctionem: *Loquor autem, inquit, de illis speciebus, quæ legitime sunt, non de adulterinis, cujusmodi est species muli ex equo & asina, Leopardi ex Leona & Pardo, lyncis ex lupo & cervo. Nam de his incertum est, an se-*

an sexto die producta sint. Multi negant, ut D. Thomas q. 73. art. 1. ad 3. Rupertus & alij. Omnino negandum est ex fundamentis hactenus allatis: Quia Deus omne animal secundum speciem suam creavit, & ab alia specie distinxit: Ergo non confudit vel confusionem voluit sed talem voluit esse propagationem, qualis fuit prima creatio & ordinatio: proptereaq; in unaquaque specie marem & foeminam condidit, ut ex utriusque sexus in eadem specie conjunctione & congressu distinctae species propagarentur & conservarentur, non miscerentur & confunderentur. Accedit deinde prohibitio jam ex cap. 19. v. 19. adducta. Quod enim Deus semel in natura ordinavit, illud non prohibet, sed omne quod prohibet, pugnat vel cum natura vel cum lege morali.

22. *Quærit porro Becanus: An præter species jumentorum, reptilium & bestiarum, quæ à sibi similibus generantur, producta sint etiam species eorum animalium, quæ generantur ex putrefactione? Respondet, Augustinum lib. 3. de Genesi ad literam cap. 14. hac de re disputare, uti etiam ibi prolixè de ea disputat, cujus summam contrahit Becanus his verbis: Respondet, inquit, cum distinctione. Nam quedam generantur ex mortuis & corruptis animalibus, & huiusmodi putat non fuisse à Deo producta, quia tunc nullum fuit mortuum aut corruptum animal. Alia verò generantur ex corruptione aliarum rerum, & hæc putat producta esse à Deo sexto die. Idem sentit D. Thomas quæst. 72. His suam subjicit sententiam & censuram: Hæc, inquit, doctrina incerta est, 1. quia est eadem ratio corruptionis animalium & aliarum rerum. Ergo si possibile non est, producta esse animalia ex corruptis animalibus: etiam probabile non est, producta esse ex corruptis aliis rebus. 2. Quia non est opus, ut fuerint tunc producta ex corruptione, sed à solo Deo, sicut alia animalia.*

23. *Pareus quæstionem hanc ita decidit: Credendum videtur, inquit, cum Euchenio etiam minutissima animalia, quæcunq; ex aquis aut terris nunc nascuntur, in prima rerum conditione fuisse creata. Cetera verò, quæ de vitiis corporum, vel lignorum, vel cadaverum na-*

scuntur putredine, non tum esse creata in specie, sed fuisse in illorum corporibus presentem seminis originem, ut consequenter de eorum corporibus pro suo quoque genere nascerentur. Imò (addit) nec absurdum videtur dicere, hæc etiam initio fuisse creata, sed ita ut eorum generatio indeterminatè in natura fieret, ex putredine & per conceptum: sunt enim materialia imperfecta, & constat mures utroque modo nasci.

24. Hæc posterior sententia certissima est. Nam r. si novæ species animalculorum post primam creationem in natura fuissent conditæ & productæ, quæ non à Deo in illa prima creatione essent creatæ: Tum essent noviter creatæ vel à Deo, vel ab ipsa natura. Non à Deo: quippe qui die septimo quievit ab omni generatione, & nullam amplius novam speciem vel condidit, vel condere voluit: quia perfecti erant cœli & terræ & omnis (omnis inquam) exercitus eorum, & perfecerat Deus opus suum, quod fecerat. Non naturâ: Hæc enim quia creatura Dei est, nihil creare nihilque positivi, quod antea à Deo productum non fuerit, producere potest. Quandoquidem novæ speciei productio est novæ rei positio: hæc nova positio est nova creatio, quæ infinitam requirit virtutem, proindeque à solo Deo efficitur.

45. Deinde diximus in præcedentibus, quod in jussione, & deinde in executione eadem quidem genera terrestrium animalium enumerentur, sed ordine diverso: ejusque rationes & causas tres adduximus, quibus adhuc quartam ad institutum hoc nostrum probandum facientem addere possumus: nempe quod Deus de industria contra humanam vanitatem voluerit affirmare, nihil tam exiguum in rebus creatis esse, aut objectum fuisse unquam, quod non sit opus manuum ipsius appellandum, proindeque in prima rerum conditione unâ cum cæteris creaturis sit introductum & creatum. Quapropter etiam adhibita est particula καὶ ὅλα in reptilium mentione, quæ alioqui multas species habent tenuissimas & abjectissimas, usum verò videntur habere nullum & magis corruptionis quam naturæ, magis ob-

gis abortus quàm partus videntur esse : quales potissimum sunt insecta, quæ ex putredine nascuntur, culices, pulices, muscæ, scarabæi &c. Hæc igitur tolluntur universali prædicatione : *Omne reptile terræ secundum speciem suam.*

26. Restat operis facti approbatio, de qua Moyses : *viditq; Deus, quod esset bonum.* Ut igitur omnia Dei opera fuerunt valdè bona, ut cap. 1. Genes. concludit Moyses; sic etiam hîc in specie docet, bonum fuisse, quod Deus creaverit tot tamq; varias animantes in terris. Bonæ igitur fuerunt 1. ratione, essentiali sive bonitate essentiali; creavit enim illas, ut eas esse voluit, & producere intendit: non enim defecit potentia & sapientia in his convenientissimo numero, mensurâ & pondere, varietate & integritate creandis & ornandis. Quare fecit illas existere, vivere, esseq; sine vitio perfectas, specie & sexu distinctas, & ad sibi simile generandum, seq; propagandum & multiplicandum aptas, quæ sanè omnia sunt ingentia naturæ bonæ.

27. Deinde fecit etiam animalia terrestria in usus optimos: Primum enim nobis exhibent speculum sapientiæ, potentiæ ac benignitatis creatoris, Dei optimi maximi. Nullum namque tam vile est animantium genus, cujus contemplatio nos non in potentissimi conditoris admirationem rapere possit & debeat. Quod in Psalmis passim, cum primis Psal. 104. & 147. prædicatur. Legatur etiam Job. c. 38. & 39. & 40. Quare creaturam Dei propter creatorem suum reverentes intueamur, & in ea affectum ipsius erga nos agnoscere discamus, eiq; quod omnia ad usus nostros accommodavit, gratias agamus, & creaturis tanquam Dei donis, non ad luxum, licentiam aut fastum, sed ad necessitatem nostram & proximi rectè utamur. 2. Deinde ergò cernitur quoq; bonitas animantium, partim in ministerio, quod homini præstant, utpote equi, cameli, boves, asini, canes, feles &c. partim in victu & amictu, quem homini præbent, ut boves, oves, capræ: partim suppeditando imagines virtutum & vitiorum, de quibus legatur Aristoteles in lib. de histor. animal. Ambrosius lib. 6. Hexaëm. Canum fidelitas ministris imitanda

proponitur: *Canibus enim* (inquit Ambrosius) *insitum est naturā beneficientibus referre gratias, & sollicitas excubias pro Dominorum salute præstare.* Unde ad immemores beneficii & desides atque ignavos clamat Scriptura (Esa. 56.) *Canes muti, nescientes latrare:* Sunt enim canes, qui noverint latrare pro Domino, noverint sua rectè defendere: Unde & tu discere vocem tuam exercere pro Christo, quando ovile Christi incurstant lupi graves. Agni simplicitas & utilitas piorum typus est & ipsius Christi, Joh. 1. Apoc. 4. Cervus à canibus agitur, & siti vehementer afflictus, pios in cruce constitutos significat. Psal. 40. & Christum ipsum Ps. 22. Ursa informes utero partus edens, natos verò lingua fingens, atque in speciem sui similitudinemque formans exhibet typum pietatis parentum erga liberos rectè educandos, ut illos sibi similes instituant. Piger asinus & expositus ad prædam sensuque tardior docet, nos vivatiores esse debere, nec desidiosa corporis animique rigescere, confugere ad fidem, quæ onera gravia allevare consuevit. Lupi rapacitas tyrannos in politica, hæreticos in Ecclesia depingit, Matth. 7. Leonis insidiæ, mugitus & robur, Diabolum adumbrat, 1. Pet. 5. Equus bellator adumbrat impiorum impetum in proposito peccandi, dicente Jer 8, 7. *Impij feruntur ad peccata, sicut equus currens ad prælium.* Simiarum fatuitas, stultorum κακογῆλια ob oculos ponit. Canis rediens ad vomitum, & sus lota ad volutatum, sunt imago eorum, qui purgati & loti à peccatis, denuò iisdem immerguntur. 2. Pet. 2.

28. Quæritur hîc, cur Deus his brutis non benedixerit, sicut aquaticis & volatibus, & postea homini? Respondet Becanus conclusione suâ secundâ; *Probabile, inquit, Deum non minus terrestribus, quam aquatilibus benedixisse: crescite & multiplicamini. Nam licet Moses hoc non expresserit de terrestribus, voluit tamen idem intelligi de ipsis, quod antea dixerat de aquatilibus, ne eandem benedictionem sæpius repeteret.* Deinde respondet ad tacitam objectionem, quâ quis dicere posset & quærere: Cur ergò repetit, quando agit de homine? Responsio itaque Becani hæc est: *Quia in homine est peculiaris ratio, propter quam indiget benedictione.*

1. Quia

1. *Quia voluit Deus, ut multiplicaret genus suum, non solum ad conservandam speciem, sed etiam ad complendum numerum electorum.*

2. *Quia voluit ut id faceret sine peccato.*

29. Hebræi respondent, benedictionem terrestribus animalibus fuisse negatam, idq; ideò: quia inter eas esset serpens paulò post seducturus hominem, & à Deo maledicendus; Verùm hæc responsio frivola est, potius dicendum, etiamsi hoc loco non expresse addatur benedictio suprà quinto die tradita: tamen etiam hoc loco partim aliis verbis fuit proposita, & sic quoad sensum reverà repetita: quando Moses tribus illis speciebus singulis adjunxit *וְכָל חַיָּה בְּמִין* secundum speciem suam, eà nempe repetitione docuit, Deum singulas species sexu masculino & feminino distinxisse, ut ad generationem & suæ speciei propagationem concurrerent, sicque se in sua specie conservarent & propagarent: partim etiam subsequens benedictio, quæ creationi hominis subjicitur, huc referri potest. Quandoquidem benedictio illa continet etiam dominium in omnia animalia, quod sine illorum propagatione exerceri & conservari nequit. Proinde & hoc nomine benedictio facta hominibus obliquè pertinet etiam ad bruta animalia: partim tandem (quæ Becani est sententia) benedictio piscium & volatilium hinc *וְכָל חַיָּה בְּמִין* reperenda: Ad totum enim brutorum genus pertinet.

30. Quæritur porrò de animalibus venenatis aliisque, quæ potius obsunt & nocent homini, quàm quod prosint, an & illa à Deo sint creata, & inter ea, quæ Deus bona vidit ac censuit animalia, numerari possint? Manichæi olim negaverunt, ita tuentes, serpentes, viperas & alias venenosas & noxias bestias non à bono principio ac Deo, sed à malo & tenebris creatas esse sunt fabulati. Quidam cum eos refellere non possent, negarunt, bestias venenatas & noxias à Deo creatas esse: rō multis sese difficultatibus implicuerunt. Augst illos prolixè refutat lib. 1. de Genesi contra Mani ubi modeste ac piè disputat, Deum novisse causas gulorum: se quidem ignorare, cur serpentes.

& vermiculos creaverit: videre tamen se omnia in suo genere pulchra esse, quamvis propter peccatum multa nobis videantur adversa: *Non enim, inquit, animalis alicujus corpus & membra considero, ubi non mensuras & numeros & ordinem inveniam ad unitatem concordiae pertinere. Quae omnia unde veniant, non intelligo, nisi à summa mensura & numero & ordine, quae in ipsa Dei sublimitate incommutabili atq; aeterna consistunt.* Quod si cogitarent isti loquacissimi & ineptissimi, non nobis tedium facerent, sed ipsi considerando omnes pulchritudines & summas & infimas Deum artificem ubiq; laudarent: & quoniam nusquam offenditur ratio, sicubi fortè sensus carnalis offenditur, non rerum ipsarum vitio, sed nostrae mortalitatis meritis imputarent. Et certè omnia animalia aut utilia nobis sunt, aut perniciofa, aut superflua. Adversus utilia non habent quod dicant. De perniciosis autem vel punimur, vel exercemur, vel terremur, ut non vitam istam multis periculis & laboribus subditam, sed aliam meliorem, ubi securitas summa est, diligamus & desideremus, & eam nobis pietatis meritis comparemus. De superfluis verò quid nobis est quætere? Si tibi displicet, quod non profunt, placeat, quod non obsunt: quia etsi domui tuae non sunt necessaria, eis tamen completur universalitatis hujus integritas, quæ multò major est, quàm domus tua, & melior: Hanc enim multò minus administrat Deus, quàm unusquisq; nostrum domum suam. Usurpa ergò utilia, cave perniciofa, relinque superflua, in omnibus tamen cum mensuras & numeros & ordines numeras, artificem quære: Nec alium invenies, nisi ubi summa mensura, & summus numerus & summus ordo est, id est, Deum, de quo verissimè dictum est, quod omnia in mensura & numero & pondere disposuerit. Et tandem multò uberiores ex hac quæstione promittit Augustinus fructus, si Deum laudemus in humilitate formicæ, quàm si transeamus fluvium in alicujus jumenti altitudine.

31. Esse autem venenata animalia à Deo creata, inde evidentissimè demonstratur, quod serpentum expressa fiat mentio, &

tio & per serpentem homo sit seductus. Bonos autem suâ naturâ esse creatos, diserta Dei evincit approbatio, arque bonitas non tantum ipsis inerat, sed etiam respectu hominis aderat: siquidem etiam ejus dominio subjecti fuerunt. Quod autem jam post lapsum nocent, id ex accidente fit, & peccato acceptum ferendum, cujus causa & bestiarum natura vanitati est subjecta, Rom. 8. & ipsius hominis temperamentum depravatum beluarumq; injuriis expositum. Quare si homo non fuisset lapsus, Dominus futurus fuisset omnium animantium, ita ut illa sua sponte ejus dominium agnitura ipsiq; reverenter fuissent obtemperatura, quemadmodum c. 2. Gen. dicitur, adducta esse omnia in Adami aspectum, qui sine ullo metu naturas singulorum perscrutatus sit eisq; nomina dederit. Interim negari nequit, quod adhuc post lapsum nulla ferè bestia sit, cujus non sit aliqua utilitas in genere humano, ut viperarum venenum inter cætera ad confectionem Theriacæ, quod est antidotum contra venena adhibetur: taceo cæteras bestias, quarum etiam plerunq; maximam utilitatem in medicamentis præstant. Sunt porro (ut rectè monet Theodoretus) *impiis terrori, piis documento: vim enim illorum intuentes, orare Deiq; auxilium seriâ pœnitentiâ explorare discimus*: Videatur Augustinus Tom. 1. libr. 1. cap. 16. de Genesi contra Manichæos; ibi enim quæstionem hanc pertrahit piè & copiosè.

32. Cæterum hîc alia adhuc movetur quæstio, qua etiam Manichæi exagitarunt Augustinum, nempe de monstris, quæ non tantum inter reliqua animantia, sed etiam inter homines nascuntur. Hæc verò si à Deo essent, utiq; bona, imò valdè bona essent: Bona autem neq; naturâ neq; usu: sunt enim peccata in natura, uti rectè dicuntur ab Aristotele lib. 2. Phys. cap. 8. Natura enim in ipsorum generatione impeditur, ne possit, quale alias ordinariò intendit, animal producere. Quare peccant vel in excessu vel in defectu. Quæ verò à Deo sunt, & ut à Deo sunt facta, in illis peccatum esse nequit, quia omnia bona valdè, Gen. 1. v. 31. Quocircâ neq; bona sunt, neq; à Deo producta.

33. Zanchius de operibus sexti diei lib. 7. cap. 1. mihi p. 595. distinguit inter opera Dei, quæ ante hominis peccatum sunt facta. & inter cætera, quæ post peccatum sunt introducta. Inter illa Dei opera monstra non posse numerari concedit. Quæcunque enim ante hominem & ejus lapsum condidit, sine ullo fuerunt vitio, nullumq; habuerunt excessum & defectum: quia omnia bona valdè & perfectæ fuerunt opera Dei. Unde concludit idem Zanchius, post hominis lapsum genita fuisse monstra, & non ante, idq; manifestum esse dicit. Addit autem porro, propterea non dici posse, & ea non esse à Deo, neq; ex ejus voluntate, ac proinde simpliciter bona non esse. Subjicit rationes: 1. Quia apud omnes pios extra controversiam est, nihil in mundo fieri sine Dei voluntate. 2. Quia omnis substantia omniaque Entia à Deo summo, primo, perfectissimoque ente proficiscuntur, eoque & bona sunt cum suâ naturâ, tum ad multos usus. 3. Quia stat firma illa Salomonis in Proverb. sententia: *Omnia propter seipsum creavit Deus*: Non solum autem initio mundi creavit Deus, sed etiam quotidie & creat animas humanas, & format omnia animalium corpora; Ergo etiam monstra, idq; propter semetipsum, ad suam gloriam & salutem Electorum.

34. Monstra esse novas creaturas, à Deo post primam rerum creationem sex primis diebus perfectam & absolutam, novo creationis opere conditas, ex Scriptura probari nequit: quippe quæ expressè docet & testatur contrarium, nimirum Deum septimo die quievisse ab omni opere, quod fecerat, Gen. 2. v. 2. Et Aristoteles lib. 2. Phys. dicit, monstra esse peccata naturæ, nec facere ea naturam intendere, ideoq; finem naturæ non esse, procreare monstra. Si ergo natura illa non intendit facere, multò minus Deus: is enim ut perfectus est in essentia, sic quoque est perfectus in suis operibus. Causa autem monstrorum generalis est naturæ imbecillitas & depravatio, quam propter divinam ex peccato generis humani maledictionem habet.

35. Ad primam ergò rationem dicimus concedimusq; in mundo nihil fieri sine voluntate Dei: verùm voluntatis divinæ operatio duplex; vel permissio vel effectio. Permittit igitur omninò Deus, ut natura ita operetur, & ex imbecillitate sua interdum monstra producat: ipsum autem singulari actione naturam ad monstrosam ejusmodi effectum impellere, vel etiam dirigere, concedendum non est. Deinde verò monstrum, quando à natura producitur, & sic in operatione sua peccat, ad certum finem dirigit gloriæ suæ convenientem, uti etiam hoc modo suâ providentiâ circa mala moralia est occupatus.

34. Sic eodem modo ad secundam rationem dicimus concedimusq; omnia Entia substantiasq; esse à summo & primo Ente & substantia Deo optimo maximo. Distinguendum verò est monstri Entitas & substantia, à monstroia forma sive monstrositate, Entitatem substantiamq; monstri creaturam Dei esse, à Deo causaliter sive effectivè pendere concedimus, non verò ita formam monstrosam sive monstrositatem: Hæc enim non est Ens, neq; substantia, sed defectio perfectionis isti enti & substantiæ per naturam debitæ. Non ergò hæc causaliter pendet à prima causa, utpote perfectissima; sed ab imperfectione & debilitate secundæ causæ.

37. Ad tertiam: Salomonis dictum nostræ sententiæ nihil derogat. Quandoquidem loquitur vir sapiens de prima omnium rerum creatione: in illa autem creata esse monstra ipse Zanchius Scripturæ manifesto testimonio convictus, negat. Post creationem verò primam novas creaturas condere Deum jam modo ex ipsa quoque Scriptura clara & perspicua negavimus. Quod addit creare hodieque Deum de novo animas, falsum est, ut suo loco demonstrabitur. In animalium generatione concurrere Deum ut causam universalem, verum est. Ea verò agit secundum naturam, modum ac conditionem causæ secundæ. Quocirca effecti particularis & accidentalis ratio & conditio non debet adscribi causæ universali & remotæ, sed particulari & proximæ: Illud enim agens, quod
defe.

defectum in se habet, est causa defectus, & sic monstrositatis in effectu. In primo verò agente Deo, nullus est defectus, quippè qui tantum est in agente naturali. Ergò hoc, non illud est causa monstri.

38. Quod autem subjicit, monstra nos monere de Dei justitia adversus peccata nostra, docereq; quod per hominis peccatum non solum tota humana natura sit corrupta, sed etiam, quod hæc in reliqua omnia animalia & elementa sit derivata, sintq; ea vanitati subjecta: indè verò Deus non statim defectus causa in particularibus monstribus arguitur; quandoquidem ipsum peccatum hominis & ejus poena nos monet de justitia Dei. Quod enim malum est & oritur, id Deus, ut sit & oriatur, permittit, quod etiam per illud suam gloriam demonstrare sciat. Demonstratio igitur gloriæ Dei per mala illa est effectus Dei, non mala ipsa.

39. Cæterum tertia & ultima conclusio Becani est: *Certum est, in tribus Elementis esse animalia: Dubium est, an aliqua sint in igne.* Addit, quod Aristoteles lib. 5. de histor. animalium cap. 19. Et Plinius lib. 12. cap. 36. id videantur affirmare, quodque communis opinio sit, Salamandrum in igne vivere. Contrà verò in contraria & negativa sententia sint Galenus lib. 3. de de temperamentis. Dioscorides lib. 2 cap. 56. Mathiolus in Dioscoridem loco citato, & alii. Quod etiam nos probabilius esse judicamus: Mathiolus enim scribit, se sæpius expertum esse, quod Salamandra igne consumpta fricat: Et ratio à Becano adducta non est nulla, quod nempe, cum ignis maxime sit activus, suâ vi & efficaciam animalia statim consumeret.

Ha ctenus de creatione animalium brutorum terrestrium:

atque sic de partis secundæ tota sectione

prima.

F I N I S.

DISPUTATIO XII.

*Quæ est prima**De*

PROVIDENTIA.

CONTINUATIO.

Respondente
 THOMA ZÖ-
 LERO,
 Culmbac,
 Fr.

DE Creatione, quâ res factæ sunt, hæte-
 nus: sequitur nunc tractatio de PROVI-
 DENTIA: qua res universæ conservantur &
 reguntur.

Thes. I.

Primum res fit & ad esse creatur, in suo dein-
 de esse permanens, conservatur: Universitas
 rerum facta primò fuit, ea dum persistit, in
 Universali suo Esse à Creatore suo defendi-
 tur. Conservari itaque res creata dicitur,
 quæ aut specie suâ tantum, aut quæ etiam in
 individuo suo fixa permanet.

2. Specie conservantur res, ortui & interitui subjectæ: quæ
 generatione naturali naturaliter propagantur, & naturæ infir-
 mitate fluxuq; pereunt & deficient. Speciei siquidem indi-
 vidua intereunt & permutantur successivè. Quamdiu autem
 in individuo suo ESSE persistunt individua, tamdiu etiam con-
 servari singula dicuntur. Individuorum hinc generationem
 ad conservationem rerum pertinere est manifestum, licet per

Oo

cau-

causas secundas illa fiat. Causæ enim secundæ sic conservantur, ut earum effectus naturalis rectè ex iis, naturaliterq; profluat. In individuo suo fixa permanent res corruptioni generationique non subjæctæ, qualis est, Sol, cœlum &c. Hæc universalis rerum constans conservatio fit per Dei providentiam.

3. Est igitur Dei providentia actio externa, quâ Deus res quaslibet, à se factas conservat integras & firmas consilio & sapientiâ suâ liberrimè tuetur ac gubernat, ut ea, ad quæ naturaliter conditæ sunt, motu suo naturali, naturaliter exequantur, & sic Creatori suo & Conservatori inserviant.

4. Cæterum, quia pauca sunt, quæ de providentia habet Becanus ea seorsim considerare operæ precium non duximus, ideoq; unâ cum nostræ sententiæ explicatione jungemus. In primâ conclusione, providentiam ita definit: Providentia divina est conceptio mediorum in mente Dei, quibus unaquæq; res dirigi ac produci possit ad suum finem, cum proposito conferendi ea media. Addit; Vid. D. Thom. quæst. 22. artic. 1. Et Molivam ibidem: Unde sequitur (pergit) partim ad intellectum partim ad voluntatem pertinere: & partim circa media, partim circa finem versari. Nam Deus non solum concipit media, quibus res omnes possint pervenire ad suos fines, quod pertinet ad intellectum: sed etiam vult ea media conferre, quod pertinet ad voluntatem.

5. Putamus definitionem hanc vero suo genere destitui. Nam Providentia Dei non tantum est conceptio mediorum, neq; tantum propositum conferendi media illa. Quandoquidem & illa fuerunt ab æterno in Deo, quando nullæ adhuc essent creaturæ. Verùm ut creatio se habet ad creaturas, quoad ipsorum esse constituendum: sic se habet providentia ad easdem creaturas quoad esse ipsorum conservandum. Ut ergo creatio est dependentia creaturarum à Deo respectu esse sive essentiæ, & quæ ad illam pertinent: sic providentia est dependentia creaturarum respectu conservationis ejusdem esse sive essentiæ. Ut ergo creatio in creaturis, sic quoq; providentia h. e. conservatio & gu-

& gubernatio in iisdem terminatur. Quare ut creatio est rerum creatarum in tempore productio: sic providentia est earundem in tempore conservatio & gubernatio, proindeq; utrumq; rectè definitur per actionem divinam in tempore extra Deum & sic ad id, quod Deus non est, directam. Deindè neq; differentia est sufficiens: Nam providentia Dei non tantum est occupata circa rerum ad certum finem directionem, mediorumq; ad illum consequendum collationem: sed etiam circa sustentationem & conservationem ipsius esse sive essentiæ. Si enim providentia divina non res omnes sustentaret & conservaret in suo esse: statim, ut ex nihilo sunt productæ, sic in nihilum ruerent: Atq; hoc est, quod Epistola ad Heb. c. i. v. 3. dicit: *Filium Dei sustentare omnia verbo illo suo potentia*: hoc est, omnia essent collapsura, nisi filius Dei suâ potentiâ illa sustentaret, ut in ipso vivant, moveantur & sint. Act. 17.

6. Græci appellarunt *πρόνοια*, quam Cicero de nat. Deorum lib. 2. mundi mentem rectè appellari posse arbitratus est: qua mundus administratur & omnia regantur: Planè autem inquit, & perfectè dici existimato, providentia Deorum mundum administrari. Apul. de Philos. naturali: Omnia quæ naturaliter & propterea rectè feruntur, providentiæ custodia, gubernantur, neq; ullius mali causa Deo poterit adscribi: Et ibid. providentiam divinam esse sententiam conservatricem prosperitatis ejus, cujus causa tale suscepit officium. Ciceroni etiam de inventione *πρόνοια* est, per quam futurum aliquid videtur, antequam fiat. Quæ significatio, si sola urgeatur, usus loquendi: Ecclesiæ approbatus, corrumpitur: cum hoc loco actio etiam in administrando mundo universo, non contemplatio sola in contuendo & ante videndo, quam quod fiat, occupata intelligatur.

7. In hac significatione, qua actio etiam intelligitur, lib. sap. 14. v. 3. vox usurpata reperitur: *Tua pater πρόνοια Μακροβροχία providentia gubernat*: id quod ex effectorum inductione, & v. 4. actionis fine docetur, ut ita pateat, agere *πρόνοια* efficaciter, ostendaturq; Deum posse ex omni loco etiam arte non adjutum prestare incolumen: velle etiam minimè, ut sapientiæ suæ opera sint

otiosa. Et in eodem Sap. lib. c. 16. v. 8. Æqualiter illi cura est de omnibus, *ωεγωεῖ ωεῖ πάντων*. ibid. c. 12. v. 18. Cum multa moderatione nos διοικεῖς gubernas, administras. In N. quidem T. ipsa vox in hac speciali significatione non reperitur: generaliter tamen usurpatur. 1. Tim. 5. v. 8. Si quis suis & maximè domesticis non provideret; & *ωεγωεῖ*. Rom. 13. v. ult. carnis *ωεγωεῖαι* non feceritis in desiderio: ut in cælo & in terra. Ps. 119. v. 91. Ordinatione perseverat usq; in hodiernum diem. Ibidem ponitur vocabulum מִשְׁפָּת Milchpath, quod significat normam, regulam, dispositionem, h. e., ut communiter solemus loqui, institutum à Deo ordinem.

8. Aliæ voces, quibus S. Scriptura utitur in re hac denotanda sunt. 1. ORDINATIO, quæ facta sit secundum normam, regulam & dispositionem divinæ sapientiæ sanctissimæ. Ps. 119. v. 91. *Ordinatione tua perseverant dies*. Ubi in fontibus est vocabulum מִשְׁפָּת mischpath, quod significat canonem, normam, regulam, dispositionem. 2. *Verbum portans omnia*. Ebr. 1. v. 3. ad creationem alludens appellatio & ad dictum Sap. 11. v. 26. *quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset conservaretur*. 3. Σύστημα, ordo, & vigor: Coloss. 1. v. 17. καὶ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε: *Omnia per illum consistunt*.

9. Cæterum definimus providentiam per actionem. Revera enim est actio, ut modo contra Becanum probavimus, actio nimirum Dei omnes omninò res motu quasi suo attingens perpetuò, & nunquam, dum res existunt, cessans, secundum illa. Prov. 15. v. 3. *in omni loco oculi Jehovæ contemplantur bonos & malos*. Et Act. 17. v. 25. *Deus dat omnibus vitam & halitum & omnia*. Et v. 26. *Fecit ex uno sanguine omne genus humanum per universam superficiem terræ definitis temporum oportunitatibus, quæ præstitit: & positis finitis habitationis eorum*. (Ubi cura Dei manifesta non in creatione modorum sed conservatione etiam & distributione.) Et v. 28. tandem colligit: *Per ipsum enim vivimus, movemur & sumus*. Hanc sententiam Epist. ad Hebr. 1. v. 3. ad omnia omninò Entia conservata extendit, filioq; tribuit, qui idem operatur & agit cum Patre. Joh. 5. vers. 17. 19. inquit sustinet omnia

omnia verbo potentiae suae. Patet hinc Deum ab opere suo non recessisse, illudq; aut virtuti inditae, aut alterius alicujus imperio permisisse, licet à creando quieverit, nullasq; species novas postmodum sit conditurus. Nihil quicquam igitur est, quod subtrahi providentiae divinae curis possit, cum extra res creatas nihil reperiatur. Confirmat hoc ipsum Sap. 6. v. 8. *Aequaliter est illi cura de omnibus.* Et c. 8. v. 1. *Attingit à fine usq; ad finem, fortiter, & disponit omnia suaviter.* Et c. 12. v. 13. *Non est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus.* Et 1. Pet. 5. v. 2. *Omni sollicitudinem vestram projicientes in Deum, quoniam ipsi cura est de vobis.* Matth. 10. v. 30. *Omnes capilli vestri nunc rari sunt.* Consentit quoq; nobiscum Becanus suâ secunda conclusione, quæ est omnes res creatæ sunt subjectæ divinae providentiae: seu quod idem est, Deus habet curam & providentiam omnium rerum in particulari.

11. Quæritur hic, An Becanus huic nostræ sententiæ contradicat, quando in conclusione tertia ita se explicat: *Peccata non sunt propriè subjecta divinae providentiae, sicut res creatæ.* Ratio dubitandi est: quod videatur Becanus negare id, quod nos diximus; Deum sine exceptione omnia opera hominis gubernare, & non minùs mala, quam bona sibi subjecta habere. Rationes contra Becanum, quas subjicit, non facile possunt negari vel refutari. Sunt autem: Quia illa subjecta sunt divinae providentiae, semper addit correctionem. Quia tamen, inquit, Deus propter bonos fines permittit peccata, ideò permissio Philosophorum potest dici effectus providentiae divinae.

12. Ut à posteriore faciam initium, omninò censendum & dicendum permissionem & quidem justam, qualis revera est, quæ Deo tribuitur, non esse effectum quæ aliquid producat, sed esse effectum negationem sive subtractionem, quæ sanè nihil producit, quia ergò nihil agit, peccantes causas impediendo, hæc secundum suam perversam naturam agunt, sine influxu divino actionem malam promoventes. Cum illa peccans causa non propriè sit causa efficiens, sed deficiens. Deinde Conclusio Becani contra nos pugnare non videtur. Quandoquidem

providentia & rerum omnium conservatio, est quasi continua-
ta creatio. Ergo res malæ & peccata ut non cadunt sub creatio-
nem divinam, sic neq; videntur cadere sub divinam conserva-
tionem, nempe quoad esse, & ipsorum productionem. Interim
quia postmodum isti defectus & peccata in naturam divinitus
conditam sunt introducta, omnino dicendum est, quod circa
illa etiam providentia divina sit occupata, nempe quoad dire-
ctionem ad finem bonum & Deo gloriosum: Non ergo versatur
circa peccata producenda: sed circa peccata producta ad finem
bonum dirigenda vel si finis bonus sequi nequit, planè im-
pedienda.

13. Atq; hanc quoq; esse sententiam Becani, liquet ex re-
solutione Quæstionis, quam subjicit: Dices, inquit, Aliqui ex
Theologis docent, etiam ipsa peccata cadere sub providentiam
Dei. Respondeo (addit) potest aliquid duobus modis cadere sub
divinam providentiam. 1. Propriè, tanquam effectus illius. 2.
Impropriè, tanquam materia. Priori modo, omnes res creatas;
posteriori, omnia peccata cadunt sub divinam providentiam.
Licet enim divina providentia non sit causa peccatorum, ac
proinde peccata non sint effectus illius; sunt tamen materia, cir-
ca quam illa versatur. Nam Deus per suam providentiam ali-
quando impedit peccata, ne fiant: aliquando permittit fieri:
aliquando cum facta sunt, ordinat ea, ut sint materia poeniten-
tiæ & instructionis. Sed de hac re in sequentibus fusiùs agetur.

14. Cæterum ex dictis apparet quod providentia Jehovæ
circa res alias occupata, in duabus rebus consistat: *πρόγνωσις* &
διοίκησις: Præscientia & Administratione procurante.

15. *πρόγνωσις* est, qua Deus omnia, quæ futura unquam sunt,
videt, priusquam fiant. Ejus enim visio est omnium temporum
visio infinitæ absolutæq; sapientiæ comes, quæ nullis tenebris
prohibetur, quæ finitur & terminatur nullâ rerum obscuritate;
sed æternitatem totam omnino, omneq; tempus fluxum nunc
actu penetrat.

16. Hæc *πρόγνωσις* in se considerata, non aliter ad peccata &
mala sese habet, quam ad bona & casta, à Deo creata, non enim
magis

magis hæc, quàm illa licet libentiùs bona, non libenter mala, priusquam fiant & sint, videt, secundum illud: *Jeremiæ, i. v. 5. Priusquàm formarem te in utero novi te.* Propheta enim sanctus licet fuerit, non tamen sine peccatorum sordibus Domino conspiciebatur, Quò etiam illud *Psalm. 139. v. 2. Tu cognoscis sessionem meam & surrectionem meam, intelligis cogitationem meam longè ante.*

17. *Διοίκησις*, est conservatio, dispensatio & administratio omnium quæ sunt & fiunt, futuraq; per *οὐρανίου* cernuntur antequam fiant, atq; eveniant. Suntq; illa vel bona vel mala.

18. Bonum finimus, quod suo in statu, in quo creatum est, manet integrum & firmum, ita ut finem, ad quem primò conditum est, sine aberratione & defectu obtineat atq; assequatur, Numine divino creante & conservante non offenso.

19. Hæc bona, ut Jehova vi suâ, omnipotenti fabricavit & fecit, sic etiam efficaciter tuetur, ducit & dirigit, ut procurante cum efficacia, & virtute Domini vigente, res quælibet finales suas actiones, destinataq; munera obeat, non minus tum, quando malis bona multa largitur, quam cum bona bonis confert. *Psalm. 145. v. 9. Bonus est Jehova universis, & misericordia ejus super omnia opera ejus. Et v. 15. Oculi omnium in te sperant. Quod Psalm. 136. v. 25. misericordiæ tribuit.*

20. Hæc verò ipsa opera Christus. *Matth. 5. v. 45. Virtuti Dei patris operanti, non recedenti, apertè vindicat, dicens: Pater noster facit, ut Sol suus exoriatur super malos & bonos, & pluat super justos & injustos.* Hunc posteriorem effectum, nimirum pluvio super justos apertè ad beneficia Dei refert Paulus, quibus nobis benefaciat in *Actis c. 14. v. 17. Inquiens: Deus non sese reliquit à-μαρτυρεῖ, dum nobis benefacit, dans nobis cælitus pluvias & tempora fructifera, implens cibo & letitia corda nostra.* Insigne hujus assertionis Exemplum est in *Jeremia c. 1. qui suorum civium non esse munus Propheticum cum diceret ad Jehovah; Jehova reponit, se providentia sua eum ad hoc munus sanctificasse, ideoque deficiente virtute Jeremiæ, se etiam vi providentiæ suæ & cura id per sanctificatum effecturum, quod munus Propheticum requirat.*

21. Hæc

21. Hæc omnia bona, indiscriminatim toti naturæ data, à Providentia Dei, sapientissimè agente proveniunt, efficaciter suis à se conditis rebus prospiciente, idq; secundum ordinationis suæ ineffabile beneplacitum & dispositionis modum, etiam ibi, ubi peculiare Dei beneplacitum negatur. Hinc Græci distinxerunt inter *οὐκ ἐξ ὁμοιοῦ καὶ οἰκονομίαν*, & alteram *καὶ ὁδοῦ ἐκείαν*: Cum universæ naturæ ESSE creatum & sustentatum, sic sustentari & conservari Deo placeat, licet eadem omnia eodem modo non placeant, eodemq; beneplacito grata sint.

22. Hanc distinctionem monstrat David Ps. 147. v. 8. 9. 10. inquit: *Jehova operit cælum nubibus, & parat terræ pluviam, germinare facit in montibus herbam: dat jumento escam suam, filiis corvorum qui clamant. Non in fortitudine equi voluntatem habet, neq; in tibiis viri delectatur. Et v. 11. Diligit Jehova timentes ipsum, sperantes in misericordiam ejus. Et quod modo ex Ps. 145. v. 9. allegavimus: Bonus Jehova universis, & misericordia ejus super omnia opera ejus &c.* Cum tamen in fortitudine equi, neq; in tibiis viri eam habet dilectionem, quam habet in iis, qui Dominum venerantur piè & timeant.

23. In speciali etiam aliquo beneplacito, Ecclesiam peculiariter concernente, multis benefacit, qui tamen omninò non placent, ut eodem Ps. 145. v. 20. *Non fecit sic Deus ulli nationi, ut fecit Judaicæ, Verbum suum, suamq; legem revelando* in quo tamen populo multi fuerunt, qui Deo minimè probabantur, ut est ad Rom. 9. & 1. Cor. 10. Hinc minimè omnium credenti mysteria sacra, videri secundum fidem potest, absurdum & ignominiosum Deo, Christum pro universo mundo datum esse, licet non salutariter omnibus propter incredulitatem & singulis cedat ejus meritum, cum etiã tam universa, quam singularia, peculiariaq; Ecclesiæ dona dari legantur hisce, qui minùs Deo probantur, idq; ad divinæ bonitatis infinitæ demonstrationem certissimam.

24. Mala sunt, quæ à creata naturæ bonitate dissentiunt, illiq; adversantur, & alium finem, scopumq; quàm qui lege creationis sapientiæq; divinæ judicio & beneplacito præfixus ad salutem felicitatemq; sempiternam creaturæ fuit, suo motu exorbitan-

orbitante feruntur. Sic cor hominis pravum dicitur & malum, posteaq; motu suo spiritui Domini reluctatur, ejusq; pium imperium detrectatur. In hisce malis (ut diximus non eadem ratione versatur, qua in bonis procurandis & efficaciter producendis, cum bonorum autor & causa prima pie sancteq; credatur, malorum vero non similiter, licet cura ejus justitiaq; severitas in iis etiam quiescant.

25. Mala autem illa sunt, aut mala poenae, aut mala culpae.

26. Mala poenae sunt mala, quae Deus justissimo suo severissimoq; judicio peccatis per boni justissimam provocationem, irrogat.

27. Haec efficaciter pro justitia sua Deus dicitur operari, ulciscens injurias nomini ac honori suo illatas manu irata, & hominum peccata in furore suo visitans, bonum subtrahens, quatenus sc. *lupus ovem*. In hac vero ultione & justitiae suae providentia, admirando modo secundum sapientiam suam, & nobis imper-scrutabili justissime utitur Deus sapissime hostium suorum, tum Diaboli ipsius, tum perditorum hominum scelerata opera & studiis machinationibusq; maxime impiis. Unde fit ut peccata etiam peccatis puniantur, & fur deprehendatorem spoliat, delictaq; delictis compensentur, dum ea malus patitur ab aliis, quibus aliorum innocentiam scelerate laesit, adeo ut pessima etiam hominum consilia, pessimiq; Diaboli conatus Justitiae divinae & gloriae, honoriq; inservire, bonisq; ad vitae emendationem prodesse cogantur arte sane admiranda.

28. Ex hisce aliquo modo apparet, Deum injustitiae istius autorem non esse, quam committunt Dei hostes in exequendis illis poenis aliorum peccatorum debitis, sed providentiam suam adversarios sic frenare & torquere ut etiam aut inviti aut inscii justitiae divinae opera ultionesq; perficiant. Manifestum enim est, Justitiam Deum velle, & injustitiam nolle, quando injustitiam juste sapienterq; punit.

29. Malum itaq; illud, quod impii contra Deum committunt, cum vel inscii, nihilq; minus cogitantes, aut etiam inviti, vel prompti quoq;, sed alio fine, quam quo Jehovah, ducti justitiae divinae decretum in malis affligendis, puniendisq; in actum deducit & exequuntur, separandum omnino est ab ipso justissi-

mi Dei & peccatum apertè infinitèq; averfantis opere & effecto, sic sapientissimè sanctissimèq; secundum exquisitas justitiæ sapientiaq; leges accuratè instituto & facto.

30. Illa ipsa ultio justa Deo prorsus probatur, & ii qui sincero & recto corde in ea versati sunt ministranda, omninò propterea laudantur, quod rectè pieq; egerint, ut David multiq; alii Reges Israeliticæ gentis pii; qui verò aliud aliquid, quàm divinum honorem Deo asserendum quæsi verunt, aut qui à præscripto mandatoq; Dei discesserunt, ut Saul in Amalekitarum internecione, licet Domini opus peregerint, Deo tamen minimè probabantur, sed gravissimè, non quod justitiæ inservierint, sed quod malo, aliud cogitantes, optantesque inservierint, vel in ipsa etiam executione puniuntur. Atq; sic Deus utrinq; injustitiam odisse & severè punire monstratur, proindeq; autor injustitiæ haberi nequit.

31. Quod si discriminationis hujus forma ratioq; exquisitiùs investigari nequeat (imprimis ubi per delicta puniuntur delicta) quæ nostræ rationis judicio à mali causatione Deum vindicet sed autorem ejus inventa relinquere adhuc videatur, cœcitate nostram deplorandam quidem, Deo autem justissimè agenti, neutiquam contradicendum arbitramur remq; eo modo, qui id verum largiatur, quod Deus verum asserit, consistere credi oportere statuamus.

32. Esaia 10. v. 5. & seqq. sic ait Jehova: *Vae Assur, virga furoris mei, & virga quæ est in manu eorum, est ira mea. Ad gentem impiam mittam eum, & super populum furoris mei, mandabo ei ut spoliet spolia, & prædetur prædam, & ponat eum in conculcationem sicut lutum platearum. Ipse autem non sic existimabit, nec cor ejus ita reputabit, sed ad perdendum se missum putabit in corde suo, & ad exscindendum gentes non paucas. Dicit enim: Nōne principes mei simul reges sunt &c. Numquid non sicut feci Somron & idolis ejus, sic faciam Jerusalem & simulacris ejus? Et erit, cum impleverit Dominus omne opus suum in monte Sion & in Jerusalem, visitabo super fructum magnitudinis cordis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus. Dixit enim in fortitudine manus meæ feci & in sapientia mea, quia intellexi, & amovi terminos populorum & thesauros eorum deprædatus sum, & descendere feci tanquam potens habitantes &c. Nunquid gloriabitur secu-*

securis contra incidentem cum ea? numquid se magnificabit serra contra elevantem eam &c. Ideò mittet dominator Jehova exercituum in pingues ejus maciem, & in loco gloriae suae ardebit ardendo secundum combustionem ignis. &c.

33. Hic Jehova iræ suæ opus justissimum manifestò distinguit à fructu cordis Regis Assur, & tamen opus illud devastationis, quod Assur perficiebat, suum esse testatur, justitiæ opus rectum, & iræ severitas sancta, fructus ille cordis Assur malus.

34. Eadem ratione Jehova dicitur mala omnia creare, non quidem malè sed justissimè: Impii verò mala perpetrant non justè sed injustè & contra rectum.

35. Caterum Malum culpæ est ipsa *αὐομία*; quæ justitiæ bonoq; contraria, iram Dei punientem provocat, & poenæ malum peccanti, nisi fiat remissio, attrahit.

36. Hoc malum, cum justitiæ divinæ, per privationis contrariâ negationem planè adversetur, à providentia Dei (ut istud adhuc semel inculcamus) nequaquam oritur aut prodit, licet circa illud providentia quoq; curâ etiam non prævisione solâ versetur.

37. Providentiâ Dei cum vi suâ motus illos in hominis natura naturales naturaliter servet, peccatum verò in motibus illis sit & ab iis perpetretur, providentiæ vi servatis ad agendum, actio Dei hic quidem concurrit in peccati perpetratione cum actu peccati in motu peccante, *αὐομία* tamen minimè causa. Accuratè enim distinguendum est inter motum ipsum habitualem, ejusq; naturalem rectitudinem, formamq; essentialem, seu positivam Entitatem, & motus naturaliter agentis quidem rectè, sed *αὐομία* exorbitantis & ad privationem sanctitatis oppositam inclinantis pravitatem.

38. Motus ille positivus ne intercيدات, Providentia Dei, secundum beneplacitum facit, ut agat secundum justitiam & veritatem (non enim ad quietem res positivæ creatæ sunt & otia, sed ad actionem aliquam & motum) ut verò motus ille seu agitatio & actio peccatis defœdetur, & privatione sanctitatis deformetur, illud aliunde est, non à vi providentiæ divinæ proficiscitur. Licet enim sine motu naturali peccatum non perpetretur,

motusq; sine vi & efficacia providentiæ divinæ, res positivas omnes sustentante, tam agitationes naturales, quam agitantia principia, non sit & persistat: tamen non ut motus agitatioq; naturalis conservatum Providentiæ divinæ effectum est, sic etiam ipsa motus *αιουσία* ejusdem Providentiæ vi & operatione efficaci efficaciter perficitur & procreatur: Neq; Providentiæ est res positivas in suâ integritate conservantis, privationes introducere, rei sinceritatem firmitatemq; labefactantes.

39. Voluntas quidem sustentatur ad volendum à Providentia: Vult itaq; etiam Providentiæ vi suo modo efficaciter agente: sed quando illa vult *αιουσία*, discedit ipsa à fine suo ad exorbitationes & defectus, privationemq; rectitudinis sanctissimæ ingeneratæ, abutens libertate non jubente providentiâ nec impellente, multò verò minùs privationem illam vi suâ & efficaciam procurante, licet tum quoq; voluntatem ad volendum conservare, quando mala illa vult. Neq; hic quod causa est causæ, causati quoq; efficiens diceretur, cum naturalis actio hîc bruta non sit, sed rationalis, à voluntate secundum consilii arbitrium & electionem profecta & dependens. Proindeq; essentialis hîc subordinatio nulla, quam regula illa requirit & supponit. Quocirca licet absq; eo, quod creationis jure conservantur, peccatum esse nequeat, tamen ipsum peccatum, malumq; illud ut sit, necessum non est, etiam tum, quando ob peccatum perpetratum Deo exosum redditur. Positiva siquidem res forma sua habituali constans, motus quilibet est naturalis; peccatum verò quodlibet privationis conditionem habet, ut suo loco docebitur. Res ipsa naturalis positiva justitiæ severissimæ regula sic præscribente justissimè.

40. Benigna Dei voluntas cum res creasset rationales ad æternam felicitatem, perpetuum quoq; illis motum attribuit. (Sine motu enim felicitas nulla) hunc Providentia perpetuò servat. Hic itaq; motus post infinitum bonum offensum, felicitatemq; perditam & amissam, quam recuperare viribus nunquam potest, justitiæ severitatem experitur, nequaquam permittentis, ut peccans creatura in nihilum redigatur, pœnisq; perpetuis peccato debitis, nunquam eximatur.

41. Motus sic conservatur etiam in horrenda illa *αιουία*, Deo maxime exosa, ut non similiter ipsa *αιουία* consistere vi & efficacia providentiæ Dei rectè dicatur, etiam si non existeret, nisi subiectum ejus conservaretur. Neq; etiam statim qui Subiectum servat, adjunctum sive accidens inhærens eodem servat modo, licet per subiecti conservationem adjunctum etiam maneat, quod hominis à medico, sanati & cæcitatis etiam in cæco retentæ & servatæ exemplum docet.

42. Ut Deus ea, quæ voluit condidisse & creare dicitur, peccatum verò & iniquitatem nolle confirmatur, ideoq; illud creare negatur, sic & Joh. 5. conservationis actio ad voluntatem deducitur, peccatum detestantem, rei verò peccantis conservationem administrantem. Sic ad Rom. c. 9. lenitate suâ perferre vasa ad iram, coagmentata legitur; quæ lenitas sustentando perfert malos, cum posset perimere sciam, & vi omni quâ Justitiæ reluctatur, exuta damnare. Sic Pharaonem contra Deum furem sustinuit diu evexit etiam cum deprimere eum potuisset, tandemq; furorem ejus ad gloriam suam & honorem magnificè traduxit & compescuit.

43. Cum ab hac Dei actione efficaci, quâ peccantem naturam Providentiâ suâ & dispositione sustentat, atq; sic curam suam in peccatrici natura motuq; delinquente ostendit, propius ad peccatum accedimus ipsum, permissio Dei conceditur, quæ modo imperscrutabili in peccatis permittendis justissimè sine peccato ullo & culpa versatur. Pl. 81. v. 12. 13. *Non parvit populus meus voci meæ, & Israel noluit mihi obtemperare. Permissi igitur eos in pravitate cordis eorum, & ambulaverunt in concupiscentiis suis.* De beneficiis in populum suum collatis loquitur, populoq; ingratitudinem exprobat, poenasq; secutas ostendit per permissionem justissimam Dei sententiam comitantem, & testatur deinde, populum se conservaturum hostium internecione fuisse, si obtemperasset viasq; Domini non reliquisset.

44. Actor. 14. de gentium erroribus & idolomania agens, ait Paulus v. 16. *Deus præteritis ætatibus sivit omnes gentes suis ipsarum viis ambulare.* Unde Actor. 17. v. 30. *Tempora ignorantia istius, qua Athenienses ignotum colebant Deum, dissimulationis tempora dicuntur.* Sic etiam Cap. 13. v. 18. *Deum mores Judæorum circiter quadraginta annos in deserto pertulisse;* & cap. 7. vers. 43. *Cum Idololatriam populi expo-*
Pp 3
fuisse,

fuiſſet, quod videlicet oblectati fuerint operibus manuum ſuarum, ait: *Avertit autem ſe Deus & tradidit eos in ſervitutem exercitui cæli.*

45. Ex hiſce omnibus patet, Permiſſionem hanc non diſſolutam eſſe indulgentiam, ſed deliberatâ cum curâ fieri, ſic tamen ut peccatum non procuret ea, ſed illud à deſideriis noſtris profeſtum intelligitur, quibus propter mala culpæ juſtè tradimur, vocem Dei non audientes, dum bona nobis ſubtrahuntur. Quapropter cum verba activa, ut ſunt INDURARE ALICUJUS COR, TRADERE PASSIONIBUS IGNOMINIÆ &c. de permiſſione explicantur, non negatur omnis omnino Dei actio, ſed ad permiſſionem ea vergere intelligitur, quando ad illud, quod propriè *avouia* eſt acceditur. Quin etiam traditio hæc permiſſione facta, urget & inſectatur vi juſtitia divinae traditum, adeò ut quieſcere eum planè non ſinat, ſed exagitet motuumque traditorum actionem in agitatione perpetuâ virtute providentia hujus velit conſervatam, & ſuſtentatam. Curam verò hanc permiſſionem aliquam habere vel inde liquet, quod ipſa etiam peccata quæ ſunt ad ignominiam ab hoſtibus Dei, ad gloriam honoremq; juſtitia divinae jure punientis, aut ad miſericordia condonantis etiam laudem admirabili ſapientia reducantur, hoſtiumq; furores pietati credentium ſæpè cogantur inſervire.

46. Eſt etiam Permiſſio hæc non ſine voluntate. Volens enim permittit, cum extra ſe ſe agat. Unde Auguſtinus in Enchiridio ad Laurent. cap. 100. inquit: *Miro ac ineffabili modo non ſit præter ejus voluntatem, quod ſit contra ejus voluntatem: quia non fieret, ſi non ſinneret, nec utiq; nolens, ſed volens ſinit.* Permiſſio itaq; voluntatis eſt, res verò, quæ ab eo ſit, cui Deus permittit aliquid, voluntati divinae repugnat. Humano more hîc concludendum minimè, & idem Auguſtinus contra Julianum libr. 5. cap. 4. Nos, inquit, *teſtamur, ſi eos, in quos nobis poteſtas eſt, ante oculos noſtros perpetrare ſcelera permittamus, rei tum ipſi erimus: quamvis innumerable illa permittit fieri ante oculos ſuos, quæ utiq; ſi noluiſſet, nullâ ratione permetteret: tamen juſtus & bonus eſt, quia judicia ejus abyſſus multa.*

47. Ratio noſtra, cum hæc rectè capere & ex ſuis principiis dijudicare non poſſit, acquieſcat in patefactionibus, ut totò ambulet. Patefactiones autem permiſſionem hanc apertè tradunt, eamq; ſecun-

cundum judicia Dei fieri inexplicabilia testantur, causam peccati eam esse negant, quam in desideriis hominum ponunt. Contrà igitur de rebus humanis, rerumq; humanarum conditione ex proprietate qui disputat, lucem è tenebris illuminare, & ea quæ in abyſſo sunt, horum beneficio, quia lucem finitam aliquam habent, vestigare, contra mandatum Domini contraque rationem ipsam conabuntur.

48. Conditiones voluntatis permittentis primum illud malum ex quo omnia reliqua profluxerunt, non ita patent, ut ex iis iudicium, in quo ratio acquiescat, deduci queat. Certum est, Deum coli rectè cultu spontaneo. Ut igitur à creatura rationali cultus rectè institueretur, libertas voluntatis erat creaturæ tribuenda. Libertas hæc ad contraria quoq; poterat, labi igitur & errare. Usus illius libertatis liberum Deus conservabat providentiâ suâ, dum creatura intelligens & rationalis innocens esset, ejus privatione nondum promerita. Permittebat itaq; secundum providentiam suam voluntati ad malum defectum & inclinationem, idq; justè sine culpa, cum hominem præmonuisset non tantum, sed tantâ virtute etiam roborasset, ut stare in integritate potuisset, sineque culpâ eum talem condidisset, qui liberè creatorem coleret. Si verò absolutè vetuisset, nullaque ratione hanc libertatem permisisset, eam creaturam, quæ ad cultum liberum spontaneumque erat condita, in servitutem traxisset, cultusque divini naturam, ex liberrimo rationis motu promanantis immutasset, libertatiq; proprium ademisset, atq; sic providentiam suam sustulisset, ea, quæ facta sunt, ad usum proprium & naturalem conservantem.

49. Hæc licet ita disputari non inutiliter queant, fatendum tamen est, exquiri sic omnia non posse, ut luxurians ratio ulterius non procedat seque in profundissimam rerum divinarum obscuritatem præcipitet. Piè igitur cum Augustino *indurationem* dicimus, *quando Deus, non mollit* in libr. de prædest. sanct. cap. 4. Item desertum à Deo cedere desideriis suis, consentire, vinciri, cupi, tradi, possideri, contra Julianum Pelagianum lib. 5. cap. 3. Fatemur insuper piè, humilem cœcamq; ignorantiam nostram, quod planè ea, quæ dictis illis signantur, assequi non valeamus, *cum imperscrutabilia sint judicia Dei, & via ejus impervestigabiles*, ad Rom. II. vers. 33. Ex eo verò, quod non assequimur temerè fecerimus, si quid contrà patefactum disputemus,

cum

cum semper metuendum sit, ne argumentatio nostra in modum permissionis aliquem sumat consequentiam largientem, qui divinæ illi & infinitæ sapientiæ non respondeat, quiq; modus longe diversus sit ab eo, qui rei ipsius veritatem sustinet. Permissionis talem modum infinita sapientia facile invenire potuit, quo licet ipsa permissio circa peccata occupata non destituatur planè curâ omni & voluntatis ratione, tamen non procuret peccatum, nec juvet, nec faciat, neq; probet unquâ.

50. Quæ adferri è rebus humanis possunt de Magistratu scelera prohibente, nec tamen omnium scelera etiam coràm committentium manus constringente, sed legitimo judicio puniente delicta commissa. Item de parentibus liberos paterno imperio regentibus & quandoq; licet ante commissum scelus constringi catenis potuissent, minantes, coràm judicio eos accusantibus. Item de iis, qui injurias patienter perferunt, cum vi eas possent, & quidem jure à se depellere, extra culpam tamen manentibus, exempla, inquam, hæc rem non tam declarant quæstam modumq; illum explicant consilii arcani, quàm rationem res divinas è rebus humanis temerè metientem, confundunt. Quæ enim in humanis rebus universalem non habent veritatem, ut de iis firmiter aliquid queant concludere, quæ ad res divinas tantæ profunditatis indicandas admittentur.

51. Ex hac permissione peccatum non sine cura permittente, intelligi potest, qualisnam sit determinatio, tum bonorum, tum etiam malorum. Cum enim non sine cura peccata fieri Deus permittat, neq; ea in procuratione aut consolatione aliquâ consistat, manifestum est in determinatione eam cerni, quâ certi limites peccati furoribus ponuntur, quibus ipsi etiam delinquentes continentur. Prospicit hæc etiam determinatione bonorum utilissimis actionibus & piorum cruci, ita ut quemadmodum malorum insania certâ metâ coercetur: sic etiam bonorum studia vitaq; ipsa suo termino opportunè finiantur. *Deut. 30. v. 20.* postquam obedientibus vitam & bona promississet, aliis verò mortem & mala denunciaisset Moses, ad obedientiam populum adhortans ait: *Ipse enim est vita tua & longitudo dierum tuorum, ut habites super terram, quam juravit Jehovah Patribus tuis &c.* Ostendens, Deum secundum suum justissimum arbitrium sanctumq; consilium vitam tum unius cujusq; tum totius alicujus populi salutem tanquam limitibus certis determinare justissimâ liberrimaq; determinatione. *Job. apertè c. 1. v. 5.*
de vita

de vita hominis agens fatetur, *definitos esse dies ejus, & numerum mensium apud Dominum, constitutosq; terminos, quos progressurus homo non sit. Et ibidem v. 3. dicit: Dominus apertis oculis intuetur, inq; judicium adducit. Hanc generalem sententiam ad se speciatim deducit David. Ps. 39. v. 6. inquit de studiis suis vitæq; conditione: Ecce ut palmos posuisti dies meos.*

52. Hæc determinatio tantâ cum asseveratione accipitur, ut etiam Jeremiæ c. 10. v. 23. Spiritus Sanctus testetur, *non esse hominis, viam ejus neq; viri ambulantis dirigere gressus suos.* Et Prov. c. 16. *CORDI quidem cogitationes relinquantur, id est, consilia & motus. Sed Domino determinanti tribuitur, quod dirigat gressus ejus, id est, flectat & ad finem deducat.* Sic de justorum etiam determinatâ cruce ait, Ps. 55. v. 13. *Deus non dabit in æternum fluctuationem Justorum.* De malis etiam tentationibus & earum determinatione sanctissimè testatur Paulus 1. Cor. 10. *Fidelis Deus est, qui non finit vos tentari supra id, quod sufferre potestis.* Universæ etiam gentis captivitas, non unius tantummodo calamitas certo temporis spatio apud Jeremiam. c. 25. v. 12. præfinitur.

53. Impios hæc determinatione coerceri, præterquam quod ex determinatis malis piorum ab impiis illatis manifestum est, aperta etiam sacre Scripturæ dicta comprobant. Ps. 37. v. 12. & 13. *Cogitat impius contra justum, & frendet adversus eum dentibus suis, sed Dominus ridet eum: quia videt quod venit dies ejus, à Domino scilicet præstitutus furoris terminus.* De calamitatibus Ecclesiæ ab impiis hominibus & tyrannis datis sed superatis, agens causam victoriæ hanc determinationem celebrat. v. 4. inquit: *Jehova justus præcidit funes impiorum.* Unde Ps. 55. v. 24. post conservationem justorum significatam de impiorum exitu ait: *Tu Deus descendere facies eos in puteum foveæ, viri sanguinarij & dolosi non dimidiabunt dies suos.*

54. Hæc generalia ad certam speciem trahit Spiritus S. Esaiæ c. 37. v. 29. Sancherib alloquens: *Cum fureres adversum me, superbia tua adficiendū in aures meas, ideo ponam ego circulum in nares tuas & reducam te, &c.* Permissione hic quandâ esse apparet, sed determinantem malorum fines & limites liquet ex eo, quod Matt. 23. v. 32. *Pharisæi occidendo Prophetas & missos à Domino dicuntur mensuram patrum suorum explere.* Mensura non esset nisi permissio malitiam aliquousq; progredi sine-
ret, nec utiq; mensura dici posset nisi progressui terminus esset consti-

tutus. Cum etiam ipsi Diabolo, bonos attentanti certa à Domino meta præfigitur, licet maximè cupiat saviendo liberiùs grassari, ut historia Jobi testatur.

55. Certum itaq; est, providentiam divinam tam bonis actionibus quam modis certos fines pro sanctissima sua voluntate & justissimo judicio præfigere, nullasq; hominum actiones infinità ferri sinere, licet malis nequaquam originem det ut bonis, atq; omnes consiliorum eventus regere pro sancto arbitrio suo & sapientissimè dirigere.

56. Prævisio Dei ut propter infinitam sapientiam nunquam errare, nunquam etiam labi potest, sic ejus quoq; determinatio nunquam fallitur, nunquam fallit, sed certissima est & immota. Ut enim omnia priusquam fiant prospicit, numerataq; habet; ita ipse etiam certò novit, quibus bona sint conferenda, quibusq; mala, quo bona modo sint promovenda & quàm mala determinatione limitanda. Sam. libr. i. c. 15. v. 29. postquam Saulo verba irati Jehovah annunciaffet, pœnamq; rejectionem è regno ob mandatum Dei non executum in Amalekitis eorumq; bonis omnibus perdendis, prædixisset, certitudinis argumenta subjicit ex providentiæ determinationis immutabilitate, inquit: *Triumphator Israël non mentietur, pœnitudo non ducetur: non enim homo est ut pœniteat illum. &c.*

57. Neq; est, ut determinationem hanc aliquis consilio prudentiaq; sua mutare se posse putet. Proverb. enim c. 11. 21. ubi de omnium bonorum malorumq; viis differuit, deq; Regis animo secundum voluntatem Dei flexibili quædam admonuit, impiumq; faciem suam corroborare testatus est, subnectit v. 30. *Non est sapientia neq; intelligentia neq; consilium contra Jehovah, adeò ut licet equus paratur ad bellum, & Jehova tamen veniat & sit salus.* Hinc est, quod in historia Absolonis expeditum illud consilium Achitophelis Jehova ipse 2. Sam. 17. v. 14. destruxerit, ut induceret super Absolon malum, quod scelere erat promeritus. Et quod Jerobeam filius Salomonis optima Seniorum consilia spernens, pessima juniorum secutus, regnum suum discederet. 1. Reg. c. 12. quæ causæ v. 15. à Jehova fuisse scribitur, *ut is confirmaret verbum suum quod fuerat locutus per Solonitam c. 11. v. 11. seq.* ob Salomonis peccata & Idolomaniam, quàm à Domino Israel desciverat. Verè igitur & Jehovah Esa. 46. Confirmat per Cyrum liberationem è captivitate Babylo-nica, promittens, *SE ID, QUOD LOCUTUS SIT, ADDUCTURUM, NEC*

NEC NON ID, QVOD FIRMAVERIT, FACTURUM v. 11. *quia consili-
um meum, inquit, stabit, & omnem voluntatem meam faciam.* v. 10.

58. Huic immutabilitati non obstat quod determinationes ali-
quæ legantur mutatae per Dei ipsius poenitudinem. Quævis enim de-
terminatio promissionibus aut minis proposita ad obsequium Deo præ-
standum homines invitans & ad resipiscentiæ mentem retrahens,
conditionem obedientiæ inobedientiæq; habet involutam. Locum
igitur in hisce habet istud Jeremiæ 18 v. 7, & seqq. *Repente loquar adver-
sus gentem aliquam & adversus regnum ut evellam & confringam, & per-
dam. Sin autem convertatur gens illa à malo suo contrà quod locutus sum,
poenitebit me mali quod cogitaveram facere ei. Repente quoq; ut locutus fue-
ro de gente aliqua & de regno ut ædificem & plantem. Et fecerit malum in
oculis meis, ut non audeat vocem meam, poenitebit me illius boni quo consti-
tui illi benefacere.* Sive igitur hoc sive illud fiat, eodem manet modo
sententia Domini immota & constans.

59. Per ministerium verò hoc quo nobis ea quæ sic futura sunt
annunciat, causas utrinq; suæ sententiæ indicat, ordinemq; mediarum
actionum in verbo suo institutarum accurate observat, atq; sic aperit
conditiones nobis, quas ipsis divinis constitutionibus Dei voluntas
implicuit. Hoc ipsum Sauli historia manifestum facit, ostendens Jebo-
vam poenitere quod constituerit Saulum Regem, quia reliquerit Dominum,
& verba ejus opere non impleverit, ut est 1. Sam. 15. v. 11.

60. Cæterum Providentia Dei cum omnia procuret bona, mala
etiam terminet & sanctâ curâ coërceat, permittat verò justè, omniaq;
simul videat priusquam sint & existant, nihil coràm Domino fortui-
tum fuerit. Fortuita dicuntur, quæ in natura non intelligente casu ac-
cidunt motu naturæ vagabundo, qui certam & perpetuam causam
non habeat, eamq; constanter non sequatur. Hæc finitio ut secundas
causas tantum appellat: sic etiam in iisdem contineatur ejus contem-
platio, ad primâ causam, cui omnia patent, priusquâ fiant, quæq; consi-
lio suo prævisa, sapientissimè cum cura sancta administrat & gubernat,
nō admittitur cuiq; providentiæ & gubernationi, nihil quod fiat aut fit,
aut futurū est, eximitur. Unde Matt. 10. v. 29. *Nonne duo passeruli minu-
to asse veneunt? & unus ex illis non cadet in terram sine patre vestro?* Et v.
30. *Vestri etiam capilli capitis omnes numerati sunt.* Exod. 21. v. 13. *Qui à no-
lente non insidiante casu occiditur, dicitur à Deo traditus manui ex im-
provi-*

provisio occidenti. Ubi manifestum est coram Jehova casum illum non esse, qui coram hominibus verè etiam casus fortuitus judicatur, adeò ut qui ex improvviso aliquem necaverit, casus hujus naturà & proprietate à cœde queat excusari.

61. Ultimò quæritur: An res creatæ semper assequantur illum finem ad quem ordinantur à divina providentia. Negativam habet Becanus conclusione quarta, inquiens: Res creatæ non semper assequantur illum finem ad quem ordinatur à divina providentia: Et hoc sensu dici potest, divinam providentiam interdum frustrari assecutione finis. Quod verò videtur pugnare cum illis, quæ hactenus de providentia sunt dicta & probata. Et Thomas part. 2. art. 1. docet, nullam rem posse subterfugere providentiam Dei: Si autem Dei providentia aliquando frustraretur assecutione finis, jam aliquæ res subterfugerent ordinem divinæ providentiæ.

62. Objectionem hanc ex Thoma sumptam ut ipse Becanus proponit: sic quoq; ad eandem respondet his verbis: Dei Providentia habet unum communem finem ad quem omnia dirigit, nempe manifestationem suæ bonitatis & aliorum attributorum, sub hoc fine sunt alii fines magis particulares, propterea semper assequitur, hos non item. Illustrat enim exemplo. Deus creavit omnes homines ad vitam æternam, tanquam ad proprium finem particularem: Multi tamen non pervenerunt ad vitam æternam, sed ad mortem & damnationem æternam. Igitur multi excidunt ab illo fine particulari; non tamen excidunt à communi fine: qui sicut in vita æterna manifestatur bonitas Dei: Sic in morte æterna, justitia Dei.

63. Verum non putamus, ob ejusmodi exempla statuendum esse, Providentiæ divinam interdum sui finis assecutione frustrari: cum prævisio ejus ut diximus, non possit falli, gubernationemq; suam nihil impedire. Melior itaq; nostra est responsio quod ejusmodi determinationes ad finem etiam particularem semper involvant conditionem. Ut in dato exemplo: Homo quidem est conditus ad vitam æternam ut illam consequeretur, sed cum hac limitatione sive conditione, si manerit in Lege Dei illamq; non transgressus fuerit. Quod manifestè arguit lex illa primo homini à Deo data: De arbore scientiæ boni & mali non comedes: & statim additâ comminatione: Nam in die, quo comederis ex ea, moriendo morieris. Unde omninò sequitur & infallibiliter infertur: Quod ad vitam æternam fuerit conditus homo sub hac conditione, si maneret in mandatis Domini & seipso transgrediendo legem divinam à Deo non avelleret. Quare licet homines hodie multi vitam æternam non assequantur, non tamen Dei providentia sui finis assecutione frustratur: sive enim homo propter impietatem æternam morte moriatur: sive propter fidem in Christum vitam æternam ingrediatur: æquè suum Providentia Dei assequitur.

DISPUTATIO XIII.

*Quæ est secunda
De*

PROVIDENTIA.

CONTINUATIO.

Respondente
ANTONIO
GÜNTHERO
GLANEO,
Oldenbur-
go-Frisio.

Vera de Dei Providentia doctrina exposita est: priusquam verò nunc, ad usum ejus uberrimum apertius monstrandum progrediamur, pauca nobis tum de *Epicurea Contingentia*, tum de *Stoica contraria fatali necessitate* differenda erunt.

1. Quando in gravioribus tractationibus versamur, Providentiæ divinæ actiones contemplantes, rationis nostræ ductum si sequamur, aut in *vagam dissolutamq; rerum contingentiam*, aut in *fatalem quandam necessitatem* præcipitamus. Illam Epicurei, hanc Stoici approbant.

2. Epicurei proinde statuebant, Deum summè beatum curam humanarum nulla tangi, sed omnia casu fortuito instar atomarum ferri. Indignum enim putabant excellentiâ & maiestate divina esse opus, si in rebus hisce inferioribus administrandis illa sese exerceat.

Sententia Epicureorum de Providentiâ divinâ.

1. Verum maximè illud Deo dignum esse, supra è sacris literis probatum est & ratione etiam probari potest. Et sanè quid convenientius est causæ illi primæ: omnia creanti ad finales actiones & usus, quam etiam omnium actiones introspicere, dirigere & curare, ne qua privatio accidat, maneatq; impunis? Indignum verò esset ejus sapienti providentiâ casui fortunæque vagæ & incertæ ea committere, quæ sapientissimè ad usus certos condita sunt. Condita verò ab eo sapientissimè omnia esse, ordo rerum omnium accuratissimus & amica illa

harmonia integritasq; perfecta, quæ omnia casui efficienti nequeunt attribui, manifestò arguunt.

4. Intellectum mentis longè præstantissimum in hominis naturâ esse, *Epicurus* haud facillè negabit: Eundem verò vilissimarum in corpore rerum curam gerere, dubium non est suæ præstantiæ cum laude, non cum dedecore.

5. Imò verò, nisi una aliqua summa causa esset, quæ omnium motus regeret natura rerum universa, quæ tot contrariis qualitatibus, vi sua agentibus constaret, persistere nequiret salva & incolumis. In unâ enim parte alia prævalens, una quædam qualitas vires assumeret majores adversa debellata, serpendoq; alias omnes deleteret.

An ex inconstantiâ Tempestatum negari possit divina Providentia?

6. Dicunt, *inconstantiâ tempestatum* quibus nubes, venti, nix &c. sine ordine tumultuariè & fortuitis moribus volvi videantur, atomorum instar in Sole curam Dei rebus omnibus providentem negare. At cum Deus hæc det nobis benefaciens, ut suprà demonstratum, cumq; voluntate divinâ ad hominum peccata puniendâ, aut cohibeantur, ut est in historiâ *Elia*, aut vi aliqua omnia disrumpente, irruant, ut historia *diluvij* ostendit, curam Dei in iis manifestam cernimus. Deinde etiam ratio ipsa inficiari curam Dei non potest, quando videt tantam aquarum vim, tantamq; molem in ipso aëre hærentem sustentari aliquandiu & motam in guttas dissolvi, non torrentis instar & fluminis rapidissimi terram obruere.

7. Licet enim causas hîc secundas aliquas statuât ratio inferiora exhalantia attrahentes; non tamen tanta illarum vis concedi potest, ut nubes coactas tantaq; aquarum gravissimarum copia abundantes & ad glaciei modum verè constrictas frigore, sine Dei nutu & curâ omnia sollicitè procurantis propria sua virtute in sublimi retineant. Et si maximè velit *Epicurus*, naturæ tantam esse vim, unde causam producat diluviorum, quippe natura eodem semper modo agat naturaliter, suâq; vi & ex se ad interitum non tendat, sed conservationem usq; molietur, atq; adeo, si tanta attrahendi vis sit, erit quoq; retinendi, fatebitur tamen, effectus illos sine externa maioreq; vi non esse editos.

8. Ad

8. Ad hæc dicat: *Virtus deficit attrahendi retinendiq; attrahēta causis dissentientibus, unde inundationes sequuntur. An verò illud fiat naturali virtute sola: an verò curâ Numinis alicujus?* quocunq; horum modorum fiat, casu non videtur factum. Casus enim ut curæ divinæ opponitur, sic etiam naturæ naturaliter agenti; ut taceam, virtutem naturalem universi ad conservationem naturalium rerum non ad internecionem tendere. Si naturali virtute sola, sine cura numinis potentioris, quî factum fuit in *Ægypto*, quod per septennium aqua terram non rigavit; quando tamen causæ naturales non cessarunt? Si id casu factum, sine Numinis regentis curâ, quî potuit futurum illud præsignificari certò & constanter prædici? Casus enim fortuitus, qui nulla regitur curâ, incertum habet eventum.

9. Si nulla Numinis cura, quî Moses Numen invocans jussu Numinis potuit tempestates excitare in *Ægypto*, concertationis illâ palestrâ celeberrimâ *Exod. 19. v. 22. & seqq.* id quod Magi nulla virtutis vi, nullaq; casus efficacia, nullaq; Dæmonis potentia potuerunt, ideoq; digitum Dei, id est, procurantem, ejus & administrantem efficaciter virtutem prædicarunt causam *Exod. 8. v. 18. 19.* Imò verò cum omnia hæc bruta agant aut ad commoda hominum, aut ad malorum poenas quomodo casu sine Numinis justissimè omnia agentis curâ eveniet aliquid?

Quare Moses potuerit excitare tempestates, Magis id frustra tentantibus?

10. Tandem ajunt, quod si mundus justissimi cura gubernetur, malis malè, & bonis benè foret, omniaq; ad malorum interitum & ad bonorum conservationem tenderent: quod non ita accidere experimur. Verum enim verò potest hîc contradictio in ipsa monstrari argumentatione, ut sic disputator prius confundatur, quam ad rei explicationem perveniat. Definiat Epicurus Bonum, hoc loco acceptum, ut puta *Ethicum*. Finiet certe eum, qui omnibus rebus datis & concessis rectè utitur, finem iis præfixum seu usum finalem intuens. Veniat itaq; necesse est ad Numen omnia rectè curans, suâq; providentiâ justè administrans: cui ratio sit reddenda, ut bonus aliquis aut malus censeatur.

Cur boni affligantur quidam malè, mali aliqui voluptatibus diffuant?

11. Curam rerum omnium, si huius, cui ratio est reddenda, quicq; bonum aut malum secundum actiones in rebus creatis ac-

ceptas judicat, denegaverit, nec bonus ullus cogitari, nec malus etiam esse poterit. Si enim Dei cura res omnes non tangat, quâ ratione bonum ille aut malum aliquem propter usum ab-usumq; statuet, verèq; judicabit. Si verò casu fortuito planè omnia geruntur, quis abusus esse dariq; vel solertissimo poterit? Quippe id quod casui subjectum omnino sic est, ut superioris alicujus Numinis Dominiq; curam de se non agnoscat cujusvis libidini rectè & sine periculo prostitutum fuerit. Nec malus is censendus est, qui res ad quosvis usus casu paratas, quocunq; etiamlibet audacter transfert, cum in rerum fines scopumq; naturæ non peccet.

12. Posteaquam Philosophus sic confusus est, rogatur tandem, quemnam plane bonum, sine omni malo, possit profectè, ut jure de injuria sibi illata conqueri queat, quando adversum quid patitur. Obmutescet certè. Nemo enim sine vitiis, sineq; metu & sine errore: Benignitatem verò Dei & justitiam quisq; doceri potest etiam ex ipsâ naturâ.

13. His ita evictis, finem facilè Philosophus videbit, cur boni aliqui malè affligantur; aliqui verò mali, voluptatibus diffuant. Statuet enim sic, bonos illis exerceri malis, ut & malitiæ suæ, adhuc residentis, admoneantur, & vitiis non indulgeant vitiosæ naturæ gratis, sed meliores fiant: malos verò bonis ultrò concessis ad frugem invitari. Atq; tum demum ad patefactionem in superiore disputatione explicatam descendatur & reliqua quæ de hominis institutione nec non de cruce & calamitate piorum postea veniunt dicenda assumantur, quorum luce res meridiano splendore clarior erit.

14. Nec ratio etiam concedet, eum interturbari gubernationis molestiis, qui infinitæ est, tum sapientiæ, tum potentia. Defatigatur enim hic nunquam, nunquam difficultate aliquâ terretur, aut rei obscuritate offenditur. Stultum fanè foret & à sapiente alienissimum, res ad hominis usum factas & ad creantis gloriam & honorem conditas, in ipsa actionis passionisque applicatione & eventu casu vagari sinere;

Cum

Cum sic in finis nobilissima actione sapientia ubi maxime conspici debebat, fortunæ & casui contraria, deficere videretur. Stultitiam verò à summe beato amoveat *Epicurus* necesse est, si beatum velit tueri, quem ob beatitudinem à rerum curiosa administratione removeret.

15. Cum itaq; tot contradictionibus manifestis Epicureæ scateant argumentationes, ab absurditatibus liberum dogma haud fuerit Epicureum, nisi aliis rationibus confirmetur. In omnibus autem disputationibus Epicureæ mens primum cogenda est, si duci sacrarum literarum testimoniis nolit, rationibus, ut fateatur, mundum & hæc omnia fortuito casu non confluxisse, sed à sapientissima naturâ certo consilio facta. Hoc enim nisi obtineatur, rimas elabendi ubiq; reperiet Adversarius. Atque hæc de *Epicurea vaga, fortuita & incerta contingentia*. De *stoica fatali necessitate* pauca restant explicanda.

16. Stoici senserunt *DEUM* res humanas sic inspicere, ut non modo secundarum causarum actiones conservet & sustentet sed applicationes etiam regat ac gubernet. Tali verò modo id fieri putarunt, ut fatali necessitate omnia eveniant, nec proinde, quæ eveniunt, accidere aliter, quam eveniunt, possint. Talem itaque causarum nexum & actionum passionumque conventum docuerunt, quo omnia, quæ fiunt, fiant indeclinabili, immutabili & absoluta necessitate, adeo, ut etiam ea, quæ accidunt mutare Deus nequeat, facereq; ut eveniant aliter, non potuisse, credatur.

Fatalis Stoicorum necessitas.

17. Hi omnes libertatem tollunt, Numenque causam tam malarum actionum, quam bonarum, faciunt, atque adeo Deum negant, quippe is non sit Deus, qui turpia perpetret aut velit. Apertius adhuc Deum tollunt, qui eum fato impediti, ut, quod vult, non possit, & quod non vult, cogatur permittere vi fati, asserunt: quales fuere, qui *Parcas* *Jovi* assidentes finxerunt, quæ filium trahant, tanquam causarum ordinem, quarum decretis *Jupiter*, quem Deum colebant, constringatur, ita, ut filium *Sarpedona* instanti morti subducere nequeat. Sic

enim aliud aliquid superius Deo suo faciunt, à cuius vi & permissu hic pendeat, & contra quem nil possit.

18. Hoc verò ipsum quodcunq; constituent & somnient Numen aliquod negabunt divinum & beatum: cum non modo libertatem voluntatisq; arbitrium & electionem consilii huic adimant; sed turpissima quoq; vi etiam sua causante illud peragere dicant. Si etiam maximè primum motum & applicationem causarum in arbitrio Dei esse, sed post motum primum applicationem causarum institutam quæ sub fato contineatur immutabiliter & necessario effectum consequi dicant; tamen cum hac ratione post primum illum motum, qui sine ulla conditione uniusmodi, non ex hypothese aliquâ, nec cum conditionalis limitatione secundum rationem, ob primitivæ suæ simplicitatem concluditur, Numen necessitati, quæ est in causarum connexionem & quasi catena atq; immutabili ordine subicietur, ut libere nihil pro voluntatis arbitrio in causarum secundarum motu mutare queat, Deus eadem ratione tollitur, & ab administratione aliqua secluditur causarum secundarum virtuti, ordini & immutabilitati permissâ. Unde & huius dogmatis contradictio patet.

*Quomodo
causæ secundæ
non agant
sine primis?*

19. Licet igitur causæ secundæ non agant sine primis causis, Dei nimirum vi sustentante & regente, non tamen ut secundæ causæ, physica aliqua necessitate agunt, sic etiam prima cum hac voluntatis suæ arbitrio per electionem justissimam sapientissimamq; modo consilii agat liberè, naturales verò sub illius primæ voluntate sint & ab ejus imperio dependeant. Neq; prima causa sic alligata est secundarum causarum motui, ut earum motum aliter dirigere non possit, quam quo modo necessitate sua physica illa fertur; ut enim Esse ipsum rerum conditarum à Numinis liberrima voluntate dependet omnipotente virtute agente; sic etiam motus rerum nutui primæ causæ subsunt.

20. Stulta sanè causa foret, quæ cum infinita sit, sic causas secundas conderet, ut earum motum, virtute suâ & voluntate diversimode agere, coercere, prout visum, non posset.

Quis

Quis etiam primæ illius causæ eandem copulationem cum secundis causis cogitabit talem, quæ nullam varietatem admittat, quæque liberè agentem & sapientissimè operantem causam, naturæ servituti implicet, ut pro sapientissimo arbitrio motus naturales rerum variè nequeat dirigere. Quicquid enim sic naturæ legibus alligatum est, illud absolutè in se se beatum non erit, quale ENS primum s. Numen necessario finitur: cum actionis suæ principium perfectè absolutèq; completum hâc ratione in se se non habeat, sed in subjecti naturâ quodammodo situm teneat.

21. Verum enim verò, ut rectius multa objecta queant dissolvi, quæ maximam videntur habere difficultatem, de necessitate & contingentia quæ huic loco inservire poterunt, simul monebimus, fundamentaque Sophismatum subvertemus.

22. Primo est observandum in omnibus disciplinis, quandam notari posse necessitatem, pro rerum ipsarum, quæ traduntur naturâ & proprietate: sic, Physica est necessitas ut ignis calefaciat vi formali: Sic Logica; ut data definitione definitum quoque largiatur; & datis præmissis legitimè dispositis, necessario inferatur conclusio. Deinde veritatis est necessitas universalis hæc, ut, quando res verè dicitur esse, revera etiam sit; sic, quando verè dicimus Solem oriri, necesse est oriatu: quando verè dicimus, hominem peccasse, necesse est ut peccaverit. Requirit enim illius veritatis regula, veram propositionem definiens, quod cum re consentiat, vel ita pronunciet, uti res est. De his verò necessitatibus, cum hoc loco non quærat, minus etiam solliciti sumus, easq; suis disciplinis relinquimus.

23. Quando verò hæc disceptatio instituitur, quæritur de actionum passionumq; modo & natura causante. Ubi duplex datur necessitas, altera *absoluta* altera ex *ὑποθέσει*.

Necessitas duplex.

24. *Absoluta* Boëthio simplex dicta est, quando ea, quæ esse dicuntur & fieri nunquam aliter fuere, nec aliter futura, nec esse

Absoluta seu consequentis.

esse.

esse aut fieri aliter ullo modo, ullaqve ratione possunt. Hac necessitate dicimus Deum semper vivere. Hac Philippo Melanchtoni & aliis dicitur necessitas consequentis, propterea, quod ipsum enunciatum secundum se absolute sit necessarium, nec dependeat ex alio quodam antecedente posito vel ponendo necessaria ejus veritas, quod libertatem aliquam aliter agendi existendiq; habeat.

& Consequencia.

25. *Necessitas ex ἀναγκασιάζειν*, quæ etiam suppositionis dicitur & consequentia & conditionis est, quando dicimus fieri aliquid necessario ex alius alicujus positione, quod libertate sua aliquo modo utatur: ut quando dicimus, eum necessario moveri quando incedit: quam necessitatem non facit propria natura sed conditionis adjectio: Cum nulla necessitas cogat incedere gradientem, quamvis eum, cum graditur incedere sit necessarium. Est itaq; hæc necessitas ex antecedentis & consequentis firma cohaesione, non ex absoluta rei constitutione: qualis etiam in connexis hisce apparet: si homo est Leo, est etiam quadrupes: Si Aquila est, est etiam aliger.

26. Has distinctiones, licet verbis & nominibus illis non expresserit Antiquitas; re ipsa tamen est illas professa. Unde *Augustinus de Civit. Dei lib. 5.* disputans contra fatalem Stoicorum necessitatem & monstrans, præscientia eam rebus non imponi, aperte dixit, aliam necessitatem esse, cum dicimus, *Necesse est Deum semper vivere*: aliam, quando, *Necesse est homines mori*: Et iterum aliam, quando homo libera voluntate aliquid vult: Ergo necesse est eum velle. Prima illa necessitas est *absoluta*, altera ex ἀναγκασιάζειν, peccati nimirum positione mortem in hominis natura causantis: tertia est veritatis illius, qua consequentis necessitas in antecedentis veritate continetur.

27. Ex hac distinctione sumuntur solutiones eorum argumentorum, quæ videntur probare posse omnia sic fieri necessario, ut aliter planè nequeant, sic enim concludunt: *Quod non potest non evenire id ex necessitate contingit*: Atqui vero quæ Deus

Deus eventura videt non possunt non evenire: Videt autem eventum omnia, quæ unquam eveniunt. Hic cum necessitas sumatur non pro actionis modo causante sed pro certitudine eventus ex infinitæ prævisionis natura & proprietate deducta, simulque includat ex *Ubi* necessitatis conditionem, libertatem agentibus non denegante, manifestum est nihil firmiter concludi.

28. Eveniunt sanè, quæ eventura videt Deus. Non enim fallitur ejus prævisio. Verum non vi prævisionis causante; sed multa fiunt voluntatis peccantis arbitrio & à recto sese avertentis. Conditionem quoque includit, quia causas simul videt, cur mala multa in rerum natura eveniant: quæ tamen nequaquam effectivè à Dei voluntate proveniant, cum eum offendant.

*An Prævisio
Dei causa re-
rum sit?*

29. Oportet Evangelium prædicari in nomine JESU CHRISTI, cum redemptio hominis peccatoris sit à Deo instituta per Christum; cujus meriti applicatio ordinariè est inclusa ministerio Verbi & Sacramentorum, quæ cum hisce in terris semper fieri debeat, ut sint, qui rectè Deum colant, prædicatio illa nunquam plane cessabit: Idque Deo contra omnes mundi conatus & furores potenter operante. Aliter hæreses venire oportet, Deo nec volente nec impellente voluntates primum, sed juste permittente; cum malitia hominum excecata à Diabolo Spiritui Sancto resistat pertinaciter: interim ad suorum probationem confirmationemque studia Satanæ Deo retrahente.

30. *Necessitas* præterea est vel *coactionis* vel *immutabilitatis*.

Necessitas

31. *Necessitas coactionis* in agendo patiendove est, cujus principium activum sic extra nos est, ut ad motum illum non cooperemur, sed potius renitamur & obluemur quantum per vires possumus. Hæc necessitas in voluntatem non cadit, quæ nulla cogitur vi, ut hoc vel illud vere velit, licet cogi queat, ut invita aliquid concedat. Persvasa quidem mutatur ita, ut, quod noluit, nunc velit, & quod voluit, aliquando iterum nolit. Unde Patres rectè dixere contra Manichæos, *voluntati non*

coactionis.

inferri vim à Deo: id quod contra providentiæ Dei proprietates foret. Videtur quidem Bileami voluntas coacta, cum invitus benediceret populo Israëlítico, maledicere enim maluisset: sed contra voluntatis suæ arbitrium cogeatur, id, quod Jehova volebat, peragere. Si verò res eò deducatur, ut id peragere voluisse Bileam dicatur, quod Jehova volebat peragi, voluntas persuasa rationi videbitur non vim passa. Hanc necessitatem coactionis Stoici & Manichæi docentes voluntatis liberam naturam negarunt per electionem ad contrarium agentis.

*Immutabili-
tatis.*

32. *Necessitas immutabilitatis*, ea statuitur, quæ fit absque violentia coactionis ad unam tantum partem semper adstricta: ut cum homo liberè volens non coactus sed ductus, eligit perpetuo unum, nunquam ejus contrarium. Huic opponitur libertas contradictionis: Quæ quidem potest nolle quod vult, idemque pro arbitrio velle, quod pro arbitrio non vult. Hanc necessitatem multi sic concedunt, ut fateantur, voluntatem non cogi vi externa, sed tamen fieri omnia in voluntate necessario, necessitate immutabilitatis: quia futura ad primam causam comparata & Dei præscientiam sit necessaria, comparata autem ad causas proximas & secundum suam naturam considerata possint esse contingentia.

33. Verum enim verò parum hæc à coactionis aberit necessitate, si omnia fiant necessario, necessitate immutabilitatis à præscientia Dei dependente tanquam à prima causa: quæ necessitas causalis modum agendi, quo de hinc quæritur, describat. Si quidem extra voluntatem nostram est præscientia Dei, cujus vi itaque, si bona voluntas male aget necessario coacta, latente saltem causa videbitur non seducta: Et si maximè seducta tamen coacta: quia necessario, non motu proprio & interna dispositione, sed alterius alicujus causæ extra se positæ virtute & conatu seducta. Neque etiam seductionis hic effectus tribui causæ optimæ, res creatas conservanti recte & sine blasphemiam potest: ex effectis enim, ut bonitas ejus demonstratur bonis, sic ex malis & fraudulentis, cujusmodi est hæc seductio, malitia

malitia demonstraretur. Quando etiam libertas voluntatis denegata censebitur naturæ rationali, si ob præscientiæ infallibilem certitudinem voluntas ad unum contrariorum semper necessario ducatur: cum principium ducens sic non in voluntate, sed extra eam ponatur.

34. Neque præscientia Dei ulla ratione facit, ut, quod liberum est à voluntate Dei conditum, illud servum fiat, actionesque à voluntate libero motu proditurae, prævisæ, prævisio- *An præscien-
tia Dei tollat
libertatem?*
nis vi, non libero motu prodeuntes reddantur; sed tales potius prævidentur, id est, liberè & ad contraria potentialiter habituales, quales scilicet sunt futurae: cum præscientia sit providentiæ res creatas liberali suo in statu conservantis.

35. Has difficultates sanè maximas, ut vitemus, quæren- *Unde immu-
tabilis pecca-
ti necessitas
dependeat?*
dum, ut etiam Chemnitio videtur, unde in loco de causa peccati immutabilis necessitas dependeat: an à Dei omnipotentia: an autem à præscientia ejus: an verò à naturæ peccantis depravatione.

36. Ad primum quod attinet satis in præcedentibus ostensum est, & suo loco pluribus ostendetur, Deum efficaci aliqua operatione & motu omnipotentiae suæ non rapuisse peccantis voluntatem ad scelera, ut raptum illum voluntas nec vitare nec mutare potuerit; At verò præscientiæ, quæ falli non potest, dicitur necessitas immutabilitatis. Verum hæc ipsa Dei præscientia in voluntatis primum peccantis aberratione causandi, vim non exercuit (esset enim illa omnipotentia) modumque actionis non definivit, ut ab ea necessitas causalis, quæ immutabiliter peccatum committi fecisset, oriatur: fieret enim Deus sic causa peccati. Immutabilitas verò eventuum & certitudo ratione Dei ex infinita prævisione mensuratur, quæ causas peccantes, libertateque sua abutentes motu proprio, non virtutis divinæ impulsu prævidet certo, ideoque decipi non potest. Unde non absoluta hæc arguitur & simplex necessitas, sed consequentiæ & ex *ὁμογενείᾳ*.

37. Alia verò est conditio *necessitatis immutabilis* in natura peccatis corrupta, ideoque omnibus suis actionibus perpetuò exorbitante: quippe quæ suis se viribus nequeat ad rectum motum recipere, neque etiam possit quiescere propter urgentem providentiam divinam & si maximè quiesceret, tamen non immunis à peccato esset: cum ad pias justasque actiones cultum Deo gratum complexas fuerit facta. Unde manifestum est, necessitatem hanc, non à præscientia absolute pendere, sed à malo libertatis, contra Dei voluntatem, abusu. Licet verò in externis disciplinis actionibusque Ethicè honestis apertior sit libertas, servitus tamen est, ob eandem causam exorbitationis in iis perpetua peccati necessitatem hanc involvens. *De Sanctorum interiore immunditie, quæ Paulò ad Rom. 7. vers. 23. lex in membris legi divina repugnans dicitur, si quæratur: Cum homo non habeat potestatem eam deponendi & gravissimas ob causas illa in nobis, dum hîc vivimus, relinquat, ut suo loco patebit, necessitatem ex captivitatis conditione, quæ facta est ob peccatum agnoscimus. Videatur allegatum Epistolæ ad Rom. cap. 7..*

38. Manifestum hinc esse arbitramur, *omnia non fieri Stoicæ aliqua necessitate*, sed multa libero agentis motu, permissioni divinæ, limitandi mala jure suo relicto, simulque ex his omnibus consideratis patet, qualisnam sequatur negata absoluta necessitate contingentia, non ea certe, quæ vago casu plane, sine omni Dei cura feratur & eventus incertos pariat, temerè & fortuitò sine certis causis provenientes: sed quæ hujusmodi causas libere sic agentes præsupponat, actionesque ita fieri describat, ut, cum fiunt, tales necessarias causas non habere intelligantur: quarum vi præcisè & omnino sic fiant, ut nec fieri aliter possint, nec contrarium fieri ullo aliquo modo sit possibile.

39. Manifestum hinc est, recte fuisse rejectas locutiones ab Ecclesia, quæ hominem, fato ad peccata adigi, significabant, cujusmodi sunt hæ: *Omnia quæ fiunt, ex fatali necessitate fiunt:*

fiunt : Scelerati ex fato tales sunt : quando homo peccat, vis illa à Deo infertur : non voluntate sed necessitate perpetrantur scelera.

40. Manichæi quæ æternum statuebant Mali principium, à quo homines essent creati, necessitatem quoque peccatorum introducebant atque ob id etiam rectè damnati. Tutius itaque Augustini sequimur in hac disputatione consilium, sic in libr. 80. quæstionum, quæst. 3. differentis: *Idem est dicere Deo autore & Deo volente : & de prædestinatione & gratia cap. 4: Induratio non ita intelligenda est, quasi Deus in homine ipsam, quæ non esset duritiem cordis operetur : quam qui à Deo fieri putat, propterea quod dictum est : quem vult indurat ; ipsum prævaricationis intueatur exordium ; Et quicquid post illam prævaricationem natus supplicij homo patitur, justè meritoque reddi fateatur. Indurare enim Deus dicitur eum, quem mollire noluerit ; sic etiam excæcare dicitur eum quem illuminare noluerit. hæc. Augustinus.*

41. Quæ etiam de destinatione filii ad redemptionem ab æterno facta afferuntur ex eadem profluunt hypothese, quæ redemptioni involvitur, hominis nimirum futuri, lapsu futuro & ab æterno à Deo præviso. Si verò maxime ratio hominis in iis, quæ ab æterno sic facta, actaque leguntur, se se jactitet, in infirmitatis æternitatisque obscuritatibus, in certo cursu divagans, facillime contradictionibus implicata constringitur, & ad patefactionis lucem reducitur.

42. Epicureâ sic vagâ refutata contingentia, & Stoicâ consulsâ necessitate, praxin doctrinæ hujus paucis exponemus.

*Praxis hujus
doctrinæ.*

43. Primò ad malos terrendos faciet hæc doctrina plurimum, si omnia Deus credatur imperio suo gubernare, nihilque esse, quod ipse coram non videat & administret. Sic enim intimos cordis quoque motus cernere, priusquam in actum erumpant, iisque pro sua justitia, certissimas pœnas decernere idem statuetur. Neque impunitas sperari ulla poterit, ob pœnam aliquandiu suspensam, cum ut licet malum prævideat, tamen fieri permiserit, sic etiam præsens visum aliquando

impunitum qveat relinqvere, quantumvis certò poenam irrogaturus ferocienti peccatori.

44. Nec est ut malus cogitet sufficientem satisqve gravem poenam se se non experturum, qvi enim omnibus rebus rectè prospicit, is etiam peccatoribus iusta supplicia parabit. Qvod nisi faceret omnibus sanè prospicere rectè non diceretur. Felix etiam successus in malis, malum solari non potest, sed merito ad dolorem & cruciatum trahere dicitur, cum sic poenae peccatorum multiplicentur providentiæ divinæ cura & tandem permissio malum certe sit determinatura, finemq; successui tristem datura.

45. Miseros verò & contritos minis illis è providentia Dei auditis, primò ad providum illum rerum omnium gubernatorem ducit, dum omnibus rectè prospectum esse à Jehova testatur. Sperare enim miser potest, esse etiam sibi adhuc aliquod remedium in optimi, optime ab omnibus prospicientis sapientiâ & bonitate repositum, qvo contra malum suum cum bono utatur. Deinde postquam via salutis monstrata, fundamentumqve per revelationem Evangelii certum immotum, qve exstructum, ut spes certissima facillare neqveat, homoqve in gratiam receptus est, multæqve imbecillitates tranquillitatem spei turbant, anxiamqve mentem reddunt; hic solatio esse universalis Dei cura potest sollicitis. Cum enim Deus corpus rectè per morbos servet, ad eum finem, ad quem destinatum est, rectè statui potest, ad salutem quoqve, ad quam redemptus est homo, mortalem iri contra imbecillitates servatum. Qvin etiam, qvi omnia rectè novit, administrare imbecillitatibus illis aptum aliquod remedium, qvî parare non novisset? cùm ejus sic infinita arguatur sapientia & bonitas malis etiam beneficia non denegans.

46. Crux, calamitas, afflictio continua magnanimum sæpe frangunt, non frangunt hunc, qvi oculos in Deum propitium, omnia providentem, omnia administrantem, omnibus prospicientem, omnia adversa mala limitibus certis terminantem &

tem & tandem ad suorum commoda & salutem, quæ accidunt omnia convertentem, fixos habet. Certò enim statuet, nil sibi accidere quod otiosum queat esse.

47. Famelicus, in rerum penuria constitutus, opem ab hoc, qui aviculas etiam nutrit & flores vestit & rebus vilissimis prospicit expectare potest, etiam tum, quando universa rerum natura subsidium denegat.

48. Furoribus potentissimorum hostium objectus, nil eos posse, præterquam illud, quod permissum est sapienter & aliqui determinandum novit, ideoque magno excelsoque animo difficultates perfert.

49. Moribundus expertus est vitam sustentatam ab hoc, ad æternam sustentantis laudem, restitui eam itaque debere & posse firmiter concludere.

50. Poenas, peccatis nostris debitas, cum patimur, constat tyrannos graviter peccare licet opus Domini exequantur: confidenter igitur contra persecutiones invocare Dominum irascentem nobis possumus.

51. Tandem docemur Deo fidere omnibus prospicienti illi nos totos committere & ab eo omnia, quæ nobis necessaria & salutaria erunt, expectare: Deinde etiam gratias illi agere, pro omnibus, quibus fruimur, bonis: Insuper in rebus adversis animum non abjicere, in secundis animo non efferri, deprimere enim ille potest & juvare omnibusque modum suum terminumque consignare.

F I N I S

Literatissimo atq; Eximio
Dn. Respondenti, ANTHONIO GÜNTHERO
GLANEO,

De
PROVIDENTIA DEI disputanti,
amico dilectissimo:

PROVIDA cura DEI disponit cuncta, regitq;
& fortes hominum versat amica manus.
Hanc sanctè recolis, divinaq; dogmata pandis:
Perge viam sanctam, præmia magna feres.

Gratulab. appos.

Johannes Scharfius,
Theol. D. P. P.

Ad
Eruditissimum

DN. RESPONDENTEM, amicum
longè charissimum.

DELECTANT multos summi monumenta Platonis
Et quod Aristoteles suspiciendus habet.
At Tu delicias reputas, Perchare, doceri,
Quàm sit Clementis provida cura DEI.
Perge ita, mi GLANEE imâ Te è fece popelli
Eximere, ostensis dotibus ingenij
Numinis æterni deerit Tibi gratia nunquam
Et Christi crescet gloria, bonosq; tuus.

M. Joh. Andr. Quenstedt,
Facult. Phil. Adj.

SECTIO SECUNDA DE ANGELIS.

DISPUTATIO XIV.

*Quæ est prima
De*

FINE ET COMMUNIBUS ACTIONIBUS RERUM CREATARUM, ET SEORSIM DE ANGELIS IN GENERE.

Respondente
CAJO JANO,
Fioniâ - Da-
no.

CONTINUATIO.

Creationis doctrinam & sustentationis explicata est, res creatas nunc contemplabimur.

1. Monstravimus universaliter omnes res providentiæ divinæ imperio subesse: quarum quædam bonæ, quædam malæ, in quibus regendis diversimodè providentia exercetur.

*Providentia
divina aliter
versatur cir-
ca bona, ali-
ter circa ma-
la.*

2. Bonæ illæ omnium artium, disciplinarumq; distinctis finibus distinctè continentur & proponuntur. Bonitatis utique ratio è fine rerum, in artium doctrina explicato, intelligitur & percipitur: quæ cum ad hominis commoda utilitatemq; vitæ communis confertur, ut in naturali suo statu permanens ex abusu aliquo, minimè mala nuncupantur, nec utens malus hac ratione putandus.

3. Res malæ legitimâ accuratâque bonorum explicatione indicantur & rectè ostenduntur. Cum enim verus utilisq; rerum finis positivus exprimitur, facilè rei abusus in defectu illius consistens, notatur.

4. Neq; bona res ulla est, cui aliquod malum vel appone-
re per abusum monstratum, vel per mendacium, verum usum

T:

pervers-

pervertens, aut ad otiosam quietem invitans, mali iste autor non sit conatus.

5. Extremus finis, quo res omnes conspirant in homine statuitur in disciplinis humanioribus explicatus, nempe *ἡ δασυμορία*: quæ in actione honesta, utili & pulcra seu jucunda.

6. Homo itaq; in hac vita rebus utendis occupatus, tum seipsum tum alios intuetur.

*Homo tum
seipsum, tum
alios intue-
tur.*

7. Seipsum intuens, res ita usurpat, ne malum aliquod sibi ipsi aut per ignorantiam, aut consultò inferat, sed ut se quàm diutissimè id potest fieri, florentem & incolumem servet. Ad alios verò conversus, omnibus quibus potest rebus, utilitati aliorum, honestè & communi vitæ convenienti, inservit.

8. Hinc rebus Phycis tum ad sui tum ad aliorum sanitatem tuendam utatur, omnibusq; ingenii, rationis, orationis-que viribus optime quoq; consilia, quibus alios seq; ipsum, expediat, juvet, promoveat, excogitat & invenit, ut tum demum rectè vivere, sive, quod idem est, honestam vitam agere dicatur, cum neminem lædit, omnibus, quibus rectè potest, sine aliorum detrimento damno prodest, & communem communis vitæ societatem tuetur.

9. Hic rerum omnium usus, secundâ legis tabulâ est comprobatus, descriptus & mandatus, multisq; dictis per universam Scripturam confirmatus.

*Usus præstan-
tissimus rerû
creatarum.*

10. Verum enim verò est adhuc usus rerum creaturarum à Spiritu Sancto monstratus præter hunc, alius longè præstantissimus, longèq; nobilissimus, quo & ignorato, ille quem monstravimus vanus, nulliusq; momenti esse potest. Nisi enim primam causam à qua dependent omnia, & cujus imperio universa reguntur, cujusq; voluntati quicquid est obedire debet, mortalis homo perspexerit, ejusq; naturam cognoverit, nunquam sine defectu aliquo & crimine in rebus usurpandis versabitur.

11. Sæpe enim aut errore aliquo labetur, aut affectuum vi superatus, in delicta præcipitabitur, dum omnia licere putaverit,

rit,

rit, quæ fieri per naturalia media possunt, ad cuiusq; defensionem aut promotionem quoquo modo institutum.

12. Quisq; enim sibi ipsi ut Deus esse & Dominus videtur, charissimusq; iudicatur, sic & alios quoq; censebit aut cupiditate imperandi, aut iracundiâ aliquâ permotus, premendos, quò agere vivereq; liberius possit.

13. Usus hic rerum consistit in prima causa, ejusq; naturæ investigatione & indicatione. Etiam si enim mundus hic finitus sit factus & mutabilis, ut infiniti sui autoris naturam nequeat omninò & perfectè aperire, semperq; inter comparata ejus propria & signa comparantia, quæ quodammodo nota sunt, infinitum discrimen maneat, quod cum ratio emetiri non possit, maximâ in obscuritate positum adhuc manet quæsitum de primo autore: Spiritus Sancti tamen ductu & Prophetæ Davidis exemplo, à finita hac creata natura ejusq; consideratione ad infinitum creatorem arguendum & ostendendum procedemus: Quæ res melius cognoscitur, quando ostendimus, quomodo vocibus res humanas significantibus, ad se patefaciendum Deus nobiscum loquatur, quomodoq; notiones sanctissimæ, & aliàs à mente humana remotissimæ, concipiendæ sint humanarum notionum beneficio: *maximè verò cum*

Usus rerum in quibus potissimum consistit.

ex aspectibus bisce creatis rebus inaspectibilia Dei, teste Paulo ad Rom. 1. vers. 20. cognoscantur, Deo sua manifesta per res conditas faciente vers. 19.

Ex aspectibus inaspectibilia Dei cognoscuntur.

14. Cum ad Dei gloriam omnia sint facta, omnia & eò sunt à recte utenti convertenda atq; sic assumenda, ut & divina beneficentia cum gratiarum actione inde agnoscatur & quoq; fidelibus vitæ spiritualis ac cœlestium donorum certissima firmissimaq; argumenta, signa & indicia suppeditet.

Omnia ad Dei gloriam facta sunt.

15. Quandoquidem universalis hic mundus nil, præter cōmunia signa exhibet, res positivas, rerumq; tam admirandâ conservationem repræsentando, ad testificandum creatorem ejusq; Deitatem & potentiam, aliq; Deo placentia & probata, probandum, in communi naturæ cursu facta & creationis lege instituta. Testatur id Salomon. Prov. 16. v. 4. inquit: *Omnia operatus*

est Jehovah propter seipsum : Non autem operatus est propter se, ut ipse sit; erat enim in se beatus priusquam quicquam fieret; sed ut notus factus aliis ex iis quæ fierent, tanquam certis signis cognitus coleretur.

16. Quin & hoc ipso in loco, Spiritus Sanctus hominem docere vult, quomodo cogitationes in rerum usu sint conformandæ, ne Jehovah abominationi simus. Cogitationes verò signorum horum beneficio & luce cum veram Dei naturam investigant, atque ad ejus misericordiam perducuntur, DEO placent.

15. Manifestè hanc significandi rationem ad omnes pertingentem, ostendit *Paulus in Actis cap. 14.* Ethnicis loquens de temporibus illis ignorantia & tenebrarum, cum ait *vers. 15. Deus vivus qui fecit cælum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, nunquam se reliquit à vobis egrediens benefaciendo dans nobis cælitus pluvias ac tempora frugifera, implens cibo & lætitia corda nostra. v. 17.*

*Universa hæc,
sunt divina
benignitatis
signa.*

18. Hic cibum potumq; non modo, sed & universa, per quæ benefacit Jehova nobis, signa divinæ benignitatis statuit: quibus Deus sic de sua erga homines voluntate testetur, ut ita ex visibilibus ejus signis viderint invisibilia ejus signata.

19. Hinc quoque Jehova apud Mosen vult, ut post cibum sumptum ad ludendum instar bestiarum non surgamus, sed pia gratiarum actione hæc omnia meditemur & celebremus.

*Christus au-
ditores suos à
cibo corporali
ad cibum spi-
ritualem tra-
ducit.*

20. Christus ipse spirituales creaturarum rerum hunc usum apertissimè monstrat, ad se suaq; beneficia, eorumque in specie applicationem deducentem, *Job. 6. v. 27.* Ubi à cibo corporali auditores suos ad cibum illum spirituales traducit, inquit: *Operemini non cibum qui perit, qualem videlicet illi expectabant: sed qui in vitam æternam permaneat, quem filius hominis dabit vobis.* Hoc verò ipsum opus dicit *v. 29.* esse, ut credant. Confert deinde Christus manna signum cum pane verè cœlesti, qui sit ipse datus à Patre pro mundi vita.

*Cibus natu-
ralis est signū
cibi spirita-
lis.*

21. Unde patet dici ab ipso rerum creatore cibum natura-
lem signum cibi illius spiritualis, vitamq; hanc physicam sym-
bolum vitæ spiritualis, sustentationem hujus per cibum corpo-
ralem,

ralem, illius spiritualis sustentationem per coenam Domini: & manducationis rationem physicæ illius, spiritualis fidei symbolum, juberi nos mandato & verbo Christi, hæc omnia naturalia ad spiritualem illum actum in fide & vera fiducia ad nostri confirmationem transferre.

22. Quoties & Christus vitæ hujus munera atq; ordines ad cœlestis regni conditionem apertius explicandam adhibet in parabolis & similitudinibus; toties hunc nobis usum universalem etiam ac generalem à se probatum, commendat. Nec enim similitudines illæ fundamentum haberet firmum, nisi signandi communis hæc ratio iis inesset, quæ aliqualem analogiam complecteretur.

23. *Psalmus 136.* totus ostendit res creatas singulas esse symbola & signa divinæ misericordiæ, omniaq; opera ejus Israelitis data ejusdem indicia certissima. *Psal. III. v. 4, 5.* Esca signum data clementiæ & misericordiæ appellatur, dataq; iis dicitur qui Dominum timeant: quia is memor fuerit pacti sui in seculum. Cibus hic ejus clementiæ & misericordiæ signum efficitur, cujus in pactum hoc, quod in Christo timeantes Dominum cum Jehova inerunt, est ictum, & quidem tale signum, quod ostendit, Deum ejus gratuiti pacti (*ut vers. 9. apparet*) esse memorem.

Cibus est divinæ misericordiæ signum.

24. Ubi pia mens notabit in generalissimis illis signis esse etiam obsignandi aliquam rationem, & quidem longè divinior, quam in illis humanis obsignationibus queat esse, de voluntate divina, & pacti illius gratuiti, per quod redemptio est missa populo, quæ est Christus, cum suis omnibus beneficiis mundo datus, ratione & respectu.

In signis generalissimis est etiam obsignandi aliqua ratio.

25. Hanc autem obsignandi rationem non sine applicatione aliqua credenti esse Paulus monstrat de se inquiring ad *Philip. 4. v. 12.* *Ubiq; & in omnibus initiatus Sum, & ad Saturitatem & ad esuritionem, tum ad abundantiam, tum ad inopiam: omnia valeo per Christum, qui me corroborat.*

26. Initiari autem in aliqua re, est signa ejus obsignantia sibi jure applicare, ut ii, qui militiæ initiabantur, qui sacris, qui

religioni, qui ordini votum faciebant. Unde & in baptismo dicimur Christianismo initiari. Atq; ita Paulus testatur se ita signa illa sibi applicasse, ut eo robustior in Domino sit factus, &c.

27. *Psal. 33. v. 5.* Terram esse plenam misericordia ait David: & versibus aliquot sequentibus sigillatim signa ejus recenset & enumerat. *Psal. 104.* Majestatem, autoritatem & beneficentiam Jehovæ è multis rebus creatis explicat.

Concio in paradiso &c.

28. Quinimo tota Scriptura sacra testimoniis scatet, hunc usum insignem explicantibus, adeo, ut & in paradiso concio totius religionis ideam quandam externam, rebus creatis adumbratam, ostendat, corporalibusq; bonis & malis veritatem propositam planius certificet, eaque velit signa esse divinæ religionis.

29. Hinc apparet, quàm foedè errent, qui mysticorum Sacramentorum formam & intimam naturam essentialēq; proprium ceu constitutivum faciunt signandi rationem: cum illa universalis non sacris illis ritibus propria sit.

Abusus rerū creatarum. Deum gloriā suā spoliāt.

30. Hujus præstantissimi usus neglectus, ut abusus parit, & Deum gloria sua, è rebus creatis debita spoliare conatur, ita & gravissimas pœnas certamq; perniciem creat & provocat. Id quod non tantum *Paulus ad Rom. 1.* aperte testatur, cum propterea erroribus validissimis commissos, obrutosq; ait fuisse multos, quod gloriam illam, à rebus creatis Deo debitam, aliis attribuerint fictis numinibus aut creaturis. v. 24. sed severissimæ id minæ etiam loquuntur iis, qui absq; Dei recordatione, gratiarumq; actione cibum sumere non verentur.

Omnia ratione essentia suæ bona sunt.

31. Atq; sic omnia quæ sunt positiva, cum ratione essentia suæ bona sunt, tum & hujus divini usus respectu optima, quod in creationis historia tam speciatim de singulis, quàm generatim de omnibus, quod valde bona fuerint, quæ sint facta à Jehova, etiam in Dei respectu, intima quæq; in natura rerum tuentis & contemplantis dicitur.

32. *Hinc Psal. 111 v. 7. ait David: Opera manuum ejus veritas & judicium.* Nec mala esse possunt ratione creationis, cum
omnia

omnia sint condita, quæ voluit creator *Psal. 135. v. 6. Peccatum verò & iniquitatem noluit Ps. 5. v. 5.*

33. Bona etiamnum omnia in se, sed nobis pervertentibus prava cupiditate, concupiscentia carnis, oculorum libidine & fastu vitæ, quæ non ex Patre sed ex mundo sunt, ut est in *prima Job. 2. v. 16.* malis mala existunt.

34. Hinc *Justinus Martyr* rectè ait *quæst. 46. Mali nihil est (scilicet creatum) nisi per boni perversionem. Et August. de libero arbit. libr. 3. cap. 13. Omnis natura, in quantum natura, bona est. Omne quippe vitium, eo ipso, quod vitium est, contra naturam est.*

Malum fit per boni perversionem.

35. Ex his perfecta auctoris bonitas elucet, & benefaciendi voluntas promptissima cernitur, nec non bonitatis iustitiæq; regula quædam & norma, omni malo contraria, colligitur. Sed hæc de communibus rerum creaturarum affectionibus: ad cultores ipsos religiosè in rerum usu versantes nunc progrediemur.

Hactenus de communibus rerum affectionibus.

36. Verbum Dei religionem cultumq; definiens Deo acceptum, cultores facit creaturas intelligentes, utpote sunt Angeli & homines, ad felicitatem illam æternam conditi. De illis prius tum de his agemus.

Cultores, Angeli & homines.

37. Angeli sunt Spiritus creati, singulariaq; ὁμοῦ ὡς α, creature intelligentes, volentes & liberæ, omnes ad serviendum in veritate & iustitia Deo creatori primum factæ.

Definitio Angelorum.

38. Vox Angelus origine græca, propriè officii nomen est, missum, legatum, nuncium seu nunciatorem significans: Unde & Filius Dei qui missus est ad homines, Angelus aliquando nominatur. *Exod. cap. 13. v. 21. cap. 14. v. 19. & cap. 28. v. 20.* Quibus in locis nunc Angelus Jehovæ, nunc Jehova appellatur: Quæ *1. Cor. 1.* de Christo exponuntur, Johannes quoq; Baptista Angelus Domino præmissus dicitur *Malach. 3. v. 1. Matth. 11. v. 10.* Qui verò Spiritus non fuit, ut nec ille creatus dicitur. Sic in generali hac potestate tribuitur omnibus Doctoribus Ecclesiæ. *Es. 33. v. 7. Malach. 2. v. 7. Ad Galat. 4. v. 14. Apoc. 2. v. 1.*

Angelus varia significat:

1. Filium Dei, 2. Doctores Ecclesiæ.

39. Ut autem Angelus est nomen officii, sic & illis alia tribuantur nomina vel ab essentia & natura vel à virtute, potestate ac

Angelus nomen officij.

te ac

te ac dignitate, quā præditi. Sic Spiritus nomen est naturæ, Cherubim Seraphim &c. virtutis. Utrique, id est, & boni & mali Angeli partim communia partim propria habent nomina in Scriptura. Quæ verò apud Ethnicos scriptores, vel & apud Judæos Cabbalistas & Thalmudistas occurrunt Angelorum indigamenta, ut notha & commentitia repudiamus.

Angeli sunt Spiritus.

40. Spiritus quia nomen essentiae est, & per illud Angelos definimus: nempe quod Angeli sint Spiritus. Spiritus porro definitur Essentia incorporea, immortalis & simplex, nulla elementorum concretionem facta, aut ex materia & forma composita, quæ tota sua essentia est in uno Ubi sine quantitatis mensurabilis alicujus figura, sineque situ partium diversarum diverso. Unde etiam *ad Eph. 6. v. 12.* sanguis & caro, carnalesque potestates spiritibus negantur.

Angeli sunt definitivè in loco.

41. Ut simplex est Spiritus, sic partem extra partem non habet, proinde ubicunque est ibi totalitate Essentiae integra indivisibilis est; adeo, ut una eorum legio in uno homine fuerit *Luc. 8. v. 30.* Nec verò ubique est, sed in loco, ut ajunt definitivè, nec localiter secundum mensuram.

Motus Angelorum inexplicabilis.

42. Hinc alia nonnulla de spiritibus colligi possunt ex negatione corporearum proprietatum, qui alioquin non ita subsensus veniunt & intellectum, ut forma sua cognoscantur. Motu (si verò motus dicendus est) moventur, & movent in explicabili, adeo ut quomodo sensa sua aperiant, & cum aliis communificent, ignoretur, ratioque finiri nequeat quā de loco in locum progrediantur.

Sententia veterum de corporibus Angelorum.

43. Non quidem negare possumus, variè disputatum esse apud veteres, utrum corpora Angelis tribui oporteat. *Origenes præter Patrem, & Filium & Spiritum Sanctum nihil vivere existimat sine corpore*, lib. 2. de principiis cap. 23. & cap. 8. Angelos scribit esse corporeos, & suas quasdam habere animas. *Tertullianus in lib. de carne Christi*: Angelos statuit, esse alicujus corporis, licet non carne præditos. *Cassianus* affirmat, Angelos habere corpus, quo subsistant, quamvis tenuius nostro, *collatione 7, cap. 13.* *Augustinus ipse tametsi in Enchir. capite 59. & lib. 21. de Ci-*

de Civ. Dei cap. 10. videatur ambigere; aliàs tamen magis in hanc propendit sententiam, veluti *de Civit. Dei lib. 11. cap. 23. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 17. Epist. 117.*

44. Alii contra corporis prorsus expertes rectè agnoscunt, *Sententia Ignatij, Nazian. Greg. &c.* ut Ignatius in *Epist. ad Trallian.* Basil. in *homil. quod Deus non sit auctor malorum.* Nazian. *Orat. 2. ad Theolog.* Gregorius Nyssenus *lib. de vita Moysis*: cujus verba sumam. *Verus sermo ad nos usq; descendit, aliquem Angelorum, qui NATURA INCORPOREI sunt, in adminiculum cuiq; constitutum esse.* Et plures alii, utpote Chrysostomus *homil. 22. in Genes.* Epiphanius *contra her. 26.* Theod. in *div. dogm.* Hieronym. *ad Aretum.* Fulgentius *de Fide cap. 3.* Gregor. *lib. 4. Moral. cap. 9.*

45. Damascenus mediam quodammodo amplectitur ac tuetur sententiam *lib. 2. de fide Orthod. cap. 3.* statuens, Angelos esse incorporeos *ἄνευ σώματος*: at corporeos tamen respectu Dei: ad quem relatione quadam omnia crassitiem obtineant & materiam. Quod & statuisse videtur Macarius, quando *homil. 4. Unamquodq;* inquit, *natura sua corpus est, Angelus, anima, daemon:* *ἐκαστον καὶ ἰδίαν φύσιν σῶμα ἔστι, ὁ Ἀγγέλῳ, ἡ ψυχὴ ὁ δαίμων.*

46. Concedimus quidem Damasceno, Intelligentias sive Angelos simpliciter meros actus (ut Deus est) non esse: corporibus verò constare propriè dictis negamus. Scaliger *Exerc. 359. sect. 1.* affirmat quidem intelligentiam actum esse: sed ad questionem *an sit purus actus?* Non respondet: Solus Deus causa est sine causa, & Ens absq; Ente: mera namq; Essentia. Intelligentia verò tametsi non est composita ex materia & forma; tamen constat ex aliquo, tanquam potentiâ, & aliquo, tanquam actu. Potentiam dicimus ejus esse, actum verò ejus Essentiam. Est autem Essentia, quâ est id, quod est. Esse verò est receptibilitas essentiae, quæ non est in prædicamento relationis, sed substantiæ, neq; in ullo prædicamento materiali, sed substantiæ supernaturali. Quod autem est in re materiali, v.g. in elemento, materia; id est in intelligentia, juxta mentem Scaligeri ipsiusmet intelligentiæ esse; quod in eadem forma, id in in-

*Sententia
Scalig.*

telligentia essentia, vel, ut rursus Scaliger in eadē Exerc. sect. 12, loquitur: *Angeli sunt cōpositi ex substantiis duabus, alterā, simili potētia, alterā simili actui.* Actus igitur, juxta hanc sententiam, habet movētis formæ rationem; pars verò mota tantum proportionem materiæ. Ut igitur forma in materialibus, movendo materiam actuatur & determinatur, actuandoq; & determinando individuum materiale constituit; ita actus in intelligentiis sive Angelis movendo partem illam, quæ potētiæ ingenium habet, actuatur & determinatur, actuandoq; & determinando individuum materiale constituit. Atq; ad hanc sententiam trahi posse videtur illa Damasceni assertio: Quandoquidem non dicit, quod simpliciter habeant Angeli corpus & materiam, sed quod tantum respectu Dei corporei & materiati dicantur, hoc est, aliquid in se habeant, quod in proportionē materiæ, & aliquid quod in proportionē formæ respondeat, proindeq; non sint ita simplices ut Deus *ἀπλῶς* est simplex & expers omnis compositionis. Videtur etiam Damascenus Aristotelis sententiæ sese opposuisse, qui disputans lib. 1. *Metaph.* f. 30, 31. de Angelorum sive intelligentiarum puritate & simplicitate, omnem ab iis potētiā tollit. In quo verò hallucinatum esse Philosophum, quis negaret? Nam simplicitas nihil potentialitatis continens, soli competit primo Enti, Deo Opt. Max. Unde & nonnulli ut Fland. 12. *Metaph.* q. 5. disputationem hanc Philosophi, ad solam primam substantiam trahunt. Verum quia Aristoteles satis perspicuus est, & revera de omnibus intelligentiis concludit, quod potētia in universum careant, hoc modo excusari nequit. Videatur Javellus 12. *Metaph.* q. 12. Quia itaq; Damascenus contrarium vidit & rectē intellexit, omnem nimirum substantiam completam & perfectam, sub Deo existentem, & à Deo pendētem, aliquo modo compositam esse ex eo, ut diximus, quod aliquo modo respondet actui, utiq; in respectu ad Deum, Angelos potius compositos quam simplices dicere voluit; compositos nimirum ex materia & forma: hoc est, ex eo, quod materiæ in corporibus proprie dictis respondet, & ex altero, quod formæ: & sic contra Philosophum simpliciter puros actus esse Ange-

*Damasc. re-
futatur Aristotē-
lem.*

Ange-

Angelos negare & refutare voluit; corpora autem ex materia & forma propriè dictis, composita esse affirmare noluit.

47. Quod verò de assumptione corporum quæri solet, quibus angelos apparuisse certum est, ut non solum cerni sed & tangi possent; Tertullianus quidem in lib. de carne Christi sentit, ita corpus ab Angelo assumptum, sicut à verbo divino corpus humanum, hypostaticè. Aureolus apud Capreolum in 2. dist. 3. q. 1. art. 8 autumat, Angelum posse uniri corpori, sicut formam materiæ. Alii rectius uniri statuunt, tanquam motorem mobili, in quo & repræsentetur aliquo modo, & etiam moveatur per accidens secundum illius motum. Rectius inquam putavere hi extremi. Nam Angelum cum assumpto corpore unam constituere hypostasin, ut in persona CHRISTI credimus, neq; Scriptura docet, neq; ratio suadet. Fieret enim Angelus & corpus assumptum una persona: quod nequaquam verum est: sed Angelus in corpore assumpto, se habet ut forma assistens: non ut pars personæ compositæ. Neq; est Angelus in corpore assumpto tanquam forma in materia: alias ex Angelo & illo corpore fieret essentia una, ut ex anima & corpore in homine fit una essentia humana.

48. Becanus cap. 1. de natura Angelorum, q. 1. Conclusionem primam dicit: Ex Scriptura constat aliquos Angelos existere in rerum natura, ratio evidens dari non potest. Certum est, tam evidenter, Angelos esse, probari nequit, quàm clarè & perspicuè ex divinis effatibus probatur Deus & causa prima: interim verum puto esse, quod fiant quidam effectus in Energumenis & hominibus arreptitiis, qui ab aliis, quàm Angelis fieri non possunt, atq; Becanus cap. 1. de natura Angelorum quæst. 16. ait, de assumptione corporum, quæ fit ab Angelis, tria quæri: 1. Quomodo fiat hæc assumptio. 2. Qualia sint corpora, quæ assumuntur. 3. An Angeli in assumptis corporibus possint exercere actus vitales. Ad quæ responderi tribus quæstionibus. Prima est: assumptio corporis tribus modis fieri potest, 1. per incarnationem, & sic anima assumet corpus in resurrectione. 2. Per porum quæ fit unionem hypostaticam, & sic persona verbi assumit corpus Christi. 3. Per unionem accidentalem. Ad priores modos licet nihil

*Quæst. num
Angeli assum.
corpora?*

*Sententia ve-
terum.*

*Becanus tres
moveret quæ-
stiones de as-
sumptione cor-
porum quæ fit
ab Angelis.*

addat Becanus, tacite tamen illos, ut nos fecimus, negat, quando tantum ultimum assumpsit & explicat: & sequentes duæ conclusiones de nullo alio, quam de unico hoc postremo loquuntur.

**Quomodo
Diabolus as-
sumsit serpen-
tem.**

49. Pergit ergo Becanus: *Ad hanc autem unionem accidentalem tria requiruntur. 1. Ut Angeli substantialiter existant in corporibus assumptis. 2. Ut existant in illis, ut motor in mobili. 3. Ut utantur iis, tanquam instrumentis ad se manifestandos. Ex defectu hujus conditionis tertiæ (addit) non fuit assumptio propriè dicta, quando Diabolus adsumpsit serpentem ad decipiendam Evam, aut quando obsidet corpora Energumenorum; aut quando Angelus assumpsit linguam asinæ Bileam ad loquendum; aut d. n. q. quando intelligentie movent orbes cœlestes. Nam hujusmodi assumptiones non sunt ab Angelis ad se manifestandos, sed ob alios fines, ut patet. Res illa plana & expedita est.*

**Secunda con-
clusio Becani:
de corporibus
Angelorum.**

**Qualia sunt
corpora quæ
ab Angelis as-
sumuntur?**

50. Secunda conclusio: *Corpora quæ ab Angelis assumuntur, aliquando sunt vera corpora hominum recens defunctorum; aliquando sunt tantum apparentia, quæ non habent vera membra, sed solum externam speciem membrorum. Hæc autem solent formari ab Angelis ex aëre condensato. vide D. Thomam q. 114. art. 4. ad 2. & Cajetan. in 2. 2. q. 95. art. 3. Utrumq. fieri non est dubium; hoc verò posterius. Nam si ex crassiore esset materia, quam sit aër, non posset illud tam facili negotio dissipari. Apparuisse autem in forma aspectabili, multæ historiæ biblicæ testantur. Danieli apparet Angelus Gabriel in forma viri Dan. cap. 8. v. 16. cap. 9. v. 21. 22. Eundem vidit Zacharias stantem à dextera altaris suffitus, Luc. 1. v. 11. 19. Idem ingreditur ad Mariam virginem, ei annuncians quod sit mater Domini, ibid. v. 26. Sic Raphael Angelus Domini fuit medicus, comes & dux Tobie 3, v. 5. cap. 6. v. 1. & cap. 12. v. 12. & c. De Gregorio qui Magnus appellatur, referunt, quod Angelum ter in specie hominis naufragi excepit, pavit, & pecunia juvit, à quo postea miraculis donatus est. D. Martino Turenensi Episcopo quodam tempore Diabolus purpura & diademate ornatus apparuit: cumq. Martinus viso hoc spectaculo obmutesceret, ait ad eum Diabolus: agnosce Martine, quem colis, Christus ego sum descensurus ad terras, prius me tibi volui manifesta-*

**Diabolus ap-
paruit Mar-
tino Episcopo.**

re. Huic cum Martinus nihil responderet, rursus ait, Martine, cur dubitas credere, cum me videas? Christus ego sum. Tunc ille: meus Christus, inquit, crucifixus fuit & vulneratus: te verò tali in habitu non recipio, neq; in te credo. Ad hanc vocem ille evanuit. Sulpit. Legitur in vita S. Germani Antifigdorensis Episcopi, quod cum nocte quadam in diversorio mensa iterum à cœna sterneretur, admirans inquisiverit ab hospitibus, cui cœna pararetur? eiq; responsum, bonis illis viris ac fœminis, qui nocte vagantur. Itaq; sanctus vigilare statuit, & ecce multitudinem ad mensam virorum ac mulierum vcnien- Dæmonibus tem, quibus ille mandans ne abirent, tota familia excitata quæsit: paratur cœ- na. num quem ex illis cognoscerent? his omnes vicinos ac vicinas esse de- centibus, singulorum edibus perscrutatis, omnes in suis lectulis decum- bentes invenit: itaq; statim omnes adjuravit: qui se dæmones esse confessi sunt &c.

51. Tertia conclusio: Angeli in assumptis corporibus possunt Tertia Con- ambulare, comedere, loqui, non tamen propriè exercere actus vitales. clusio Becan. Nam Angelus Raphael locutus est cum Tobia, ambulavit & comedit: Quomodo quamvis illæ tres actiones non fuerint ejusdem rationis cum nostra lo- Angeli in as- cutione, ambulatione & commestione. Nos enim vitaliter hæc fa- sumptis corpo- rimus, non item Angeli. Hinc rectè docet Bellarminus lib. 1. de Sa- ribus ambu- crament. cap. 24 Angelos non posse conficere Sacramentum, lant, come- quia non possunt propriè & vitaliter pronunciare formam sa- dunt & lo- cramentalem. Porro de Angelis, qui in assumptis corporibus di- quuntur. cuntur generari, legi potest Augusti. lib. 15. de Civit. Dei cap. 23.

52. Conclusio hæc tria continet primùm generalem pro- positionem cum addito exemplo Angeli Raphaelis: quam con- cedimus. Deinde & Angelum non posse conficere sacramen- tum omnino & concedendum est, quia ad id non est vocatus, vel missus: Ministerium enim Verbi & Sacramentorum non Angelis, sed hominibus Deus commisit & demandavit: Non autem ob rationem ex Bellarmino adductam. Nam licet mo- Ratio Bellar- dum formandi verba Angeli habeant alium: tamen effectus mini rejici- & sic verba ipsa sunt eadem. Nam verbum constat partibus tur. quasi duabus essentialibus, materia, quæ est sonus articulatus: deinde forma quæ est certa significatio. Nam verè à

Philosopho definitur *Φωνή σημαστική καὶ συνήκην*: verum hæc partes essentielles sunt in verbis ab Angelo prolatis: Ergo licet non eodem modo prædicantur, quo homo facit verba, sunt tamen vera, quoad essentiam suam verba. Causa enim efficiens & diversus modus generandi sive producendi effectus, non eos facit specie & natura sua distingui: aliàs neq; Adam & Eva neq; ipse Christus essent veri homines; cum non eo modo ut cæteri sunt geniti & producti. Et si argumentum hoc esset alicujus momenti, tum dicendum foret, verba quibus Deus & circumcisionem & agnum paschalem, tanquam duo Sacramenta in Veteri Testamento instituit, secundum suam essentiam & speciem naturamq; fuisse prorsus alia, ab iis, quibus postmodum in administratione horum Sacramentorum usi sunt homines. Ac propterea aut institutio Sacramentalis prima, non fuit vera institutio: aut Sacramentum ab hominibus postmodum administratum non fuit verum Sacramentum. Nam neq; Deus ejusmodi vitales actiones, quales homo, exercet, proindeq; non eo modo, quo homo loquitur, sed se se ad caput hominis accommodans, mirabiliter in aëre voces format. Quare non quidem Angelus debet administrare Sacramenta, sed non propter hanc Bellarmini rationem inde particulariter probari possit esse aliquos Angelos in rerum natura. Quod enim Becanus præten- dit probabiliter dici posse ejusmodi effectus fieri ab animabus separatis, nulla probabitur ratione, & Scripturæ contradicit, docentis primùm piorum animas esse in manu Dei, nunquam ad nos revertentes, sed gloriosam corporis resurrectionem, & plenam beatitudinis æternæ fruitionem cum desiderio & gaudio expectantes, *Sap. 3. v. Justorum animæ in manu Dei sunt & non tanget illos vermentum. Luc. 16. v. 22, 25. Anima Lazari portatur in sinum Abraham & solatio ibi fruitur. Luc. 23. v. 43. dicit Christus ad latronem: amen, amen dico tibi, hodie eris mecum in paradiso. Confer etiam Eccles. 12. v. 7.*

An Angeli assumtis corporibus se cum hominibus miscere possint?

53. Tertium est de quaestione, an Angeli assumtis corporibus se cum hominibus miscere possint? Scribit Philostratus in vita Apollonii, Menippum Demetrii Cyneti discipulum, adolescentem formosissimum, cum Corintho Conchreas profici-

sceretur obviam habuisse quandam imaginem puellæ peregrinæ, speciosæ & divitis, eamq; dixisse, se esse amore illius accensam: Invitasse ergo juvenem, ut domi suæ diverteret: illum amore captum, sepe illi se illi commiscuisse, ac de incundo matrimonio cogitasse. Eam verò habuisse domum regio apparatam ornatu. Appolonium Tyrannum cum in ea domo singula consideravisset, exclamasse, illam esse ex numero Lamiarum, quas aliqui larvas, alii lemures appellitant. *Laët. lib. 2. c. 15.* narrat, Angelos, quos in custodiam generis humani princeps ille delegaverat Deus, cum esset eis præceptum, ne terræ contagione maculati substantiæ cœlestis amitterent dignitatem, paulatim consuetudine foeminarum pellectos cum illis inquinatos esse, tunc in cœlum ob peccata quibus se immerferunt, non receptos cecidisse in terram. Sic illos Diabolum ex Angelis Dei, suos fecisse satellites ac ministros. Qui autem sunt ex his procreati, quia neq; Angeli neq; homines fuerint, sed mediam quandam naturam gerentes, non sunt ad inferos recepti, sicut nec in cœlum parentes eorum. Ita duo genera Dæmonum facta sunt, unum cœleste alterum terrenum. Hi sunt immundi spiritus, malorum quæ geruntur, autores; quorum idem Diabolus est princeps. Verum fabulosa hæc esse, quis non intelligit.

*Laëtantius
fabulosa narrat.*

54. Absurdum enim planè est, quod de concubitu Dæmonum cum Magis fingitur, unde Ephialtæ & Hyphialtæ, incubi & succubi nominantur. Quomodo enim immiscerentur Spiritus inter se, siue cum hominibus, qui nec ita moveri, nec alterari possunt. Quæ & in illis esset libido generandi, quod genus neq; numero singulare, neq; specie multiplicari potest: Et si in *Ἰνδουμανικὸν* cadit in Spiritus, quomodo aberit & *Σεπτικὸν*? quomodo autem erit utrumq; sine organis accommodatis? Fuerint ergo Spiritus corporei: quod falsum. Dicimus ergo cum Castiano: nullo modo credendum esse, spirituales naturas posse cum foeminis misceri carnaliter. Et cum Chrysostomo: *Homil. 22. in Genesin*: Non possibile esse incorpoream naturam, talem ullo tempore habere concupiscentiam. Gaudere

Refutatur opinio de concubitu Dæmonum.

*Chrysostomi
sententia.*

Spiri-

Spiritus impuros impuritate hominum, ad eandemque vi & fraude eos adigere, extra dubium & controversiam est. Quomodo autem hoc? Lascivis illis hominibus & Magis lascivam suggerunt speciem sive imaginem, ut ex Philostrato jam audivimus, excitantq; affricu pruritum, quibus agitati Spiritus tanquam æstu exæstuant. Quocirca cum tantum Magi pruriant, sintq; animo male sani, nihil amplius confirmat illorum confessio, quam se aliquid esse passos, quomodo verò sint passi, neq; ratio neq; fides ulla erit.

Impiorum animæ manent in inferno.

55. Deinde de impiorum animabus testatur Scriptura, illas esse ac manere in inferno: quippe ibi cum terrore & cruciatu ineffabili ignominiosam corporis resurrectionem expectantes, *Luc. 16, v. 22. Mortuus est & dives & in inferno in tormentis est, & cruciatur neq; inde egreditur. v. 27. ait: Rogo, pater, ut mittas Lazarum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Daniel. 12, v. 2. Multi dormientium in terra pulveris, expergiscuntur: hi ad vitam æternam, & illi ad opprobrium & ad contemptum sempiternum.*

Scriptura testatur Angelos sæpius apparuisse.

56. Manifestum ex his locis quod & piorum & impiorum animæ in suis reserventur mansionibus usq; ad extremum & novissimum diem judicii; Contra verò de Angelis frequentissimè legitur in Scripturis, quod missi fuerint ad homines, illis apparuerint, locuti sint.

Angeli sunt Spiritus creati, & non creatores.

57. Deinde constat ex Scriptura, & perspicuis dictis probatur Angelos & esse Spiritus & esse creatos Spiritus, non creatores (ut aliqui somniant) rerum aliarum, Spiritus enim expresse & sæpius vocantur. *Psal. 103. Matth. 8, & 10. Ephes. 1. & Heb. 1. Ec Job. 1, v. 3. Evangelista dicit, omnia per λόγον esse creata, quæ creata sunt. Paulus ad Coloss. 1, v. 16. rationem reddens, cur Christus omnis creaturæ primogenitus dicatur, per species aliquas explicat, Angelos sic creatos esse ostendens, ait: per eum omnia, quæ in cælis & quæ in terra sunt, visibilia & invisibilia, sive throni sive dominia, sive imperia, sive potestates &c. Similiter Psal. 104. ait: qui facit Angelos suos Spiritus, ministros suos ignem flammantem.* Quod dictum esse de angelorum creatione testatur

episto-

epistola ad Hebraeos cap. 1. v. 7. Id quod apparet ex oppositione Filii Dei, non creati, sed ab æterno Dei, qui hac ratione Angelis prælatus, præstantiorq; iis arguitur. Augustinus lib. 11. de Civit. Dei cap. 9. Creationem Angelorum ex Scriptura ita demonstrat: *Alibi inquit, hoc (opus Dei esse Angelos) sancta Scriptura clarissima voce testatur.* Nam & in hymno trium in camino virorum cum prædictum esset (Ps. 102.) *Benedicite omnia opera Domini Dominum; in executione eorundem operum, & Angeli nominati sunt. Et in Ps. 148. canitur: Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis: laudate eum omnes angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus. laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ & lumen: Laudate eum cœli cœlorum & aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini. Quoniam ipse dixit & facta sunt; ipse mandavit & creatæ sunt.* Etiam apertissime à Deo factos esse Angelos divinitus dictum est, cum eis inter cætera cœlestia commemoratis, infertur ad omnia ista; ipse dixit & facta sunt. Quis autem audebit opinari, post omnia ista, quæ sex diebus enumerata sunt, Angelos factos? sed & si quisquam ita desipit redarguit istam vanitatem illa Scriptura paris autoritatis, ubi Deus dicit, Job. 38. *Quando facta sunt sidera laudarunt me voce magna omnes Angeli mei.* Jam ergo erant Angeli quando facta sunt sidera: facta autem sunt quarto die.

Augustini
sententia.

58. Cæterum, Genes. 2. v. 1. dicuntur *perfecti cœli & terra & omnis exercitus eorum.* In exercitu verò cœli sunt Angeli, ut ex Luc. 2. v. 13. Unde & Genes. 32. v. 2. Venusta admodum metaphora *castra Dei* dicuntur. Et passim in Scriptura vocatur Deus Zebaoth exercituum, hoc est, Angelorum. Quare sequitur nunc ex iisdem, Angelos in historia creationis non omnino taceri: Uti & Johannes statim in initio sui Evangelii historiam creationis Moysi cum de omnibus quæ facta sunt intelligit & interpretatur: in principio inquit per λόγον omnia facta sunt quæ facta sunt, cap. 1. v. 1, 3. Angelos verò esse factos constat ex hæcenus demonstratis: quodq; adhuc clarius dicit & confirmat Paulus, (nempe quod Angeli sint creati, & 2. quod sint creati, quando cœlum & terra & quæ in eis continentur

Angeli, quā-
do sunt crea-
ti?

Sunt condita) quando creationis historiam ita explicat, *omnia quæ in cælo & terra continentur, visibilia & invisibilia, honores, dominatus, potestates, &c. omnia, inquam, condita per Christum Coloss. 1.v.16. Ephef. 1.v.20.* Per potestates autem Angelos & Angelorum ordines intelligi, Petrus declarat cum *Ep. 1. cap. 3. v. 22. ait, Christum penetrasse cælos, subiectis sibi Angelis & potestatibus & virtutibus.* Quibus nec Angeli duntaxat boni intelliguntur, sed & mali, qui certè boni cum aliis sint conditi, sed in veritate non steterunt, *Job. 8.v. 44.* Quandoquidem & ipsi potentiam, imperia, potestates, rectores tenebrarum, principes seculi hujus, &c. nuncupantur, *Ephef. 2.2 cap. 6.* Confirmat idem historia creationis non planè prætermittos esse Angelos quod *cap. 2.v.2,* dicit Moses: *quievit die septimo ab omni opere.* Quod testatur Augustinus loco jam allegato. Non autem, inquit, prætermittos esse (Angelos) hinc existimo, quod scriptum est, *requievisse Deum septimo die, ab omnibus operibus suis, quæ fecit; cum liber ipse ita sit exorsus: In principio fecit Deus cælum & terram: ut ante cælum & terram nihil aliud fuisse videatur. Cum ergo à cælo & terra coeperit: & omnia creando disposita sint, quæ per sex dies consummata narrantur, quomodo Angeli prætermitterentur.*

*Sententia
Augustini.*

*Angeli non
sunt creati
ante mundi
principium.*

59. Certum igitur & indubitatum est, Angelos non esse creatos ante mundi corporei principium, uti Theologi Græci res spirituales præcessisse volunt corporeas, eisq; veluti ministris usum esse mundi genitorem in reliquis procreandis: quam opinionem Plato in opificio mundi secutus est. Verum, inquam, opinionem istam falsam esse ex hæcenus dictis patet: contra verò verissimum in sex primis diebus omnia creata esse: Uti & Scripturam rectius scrutantes & perpendentes Basilii & Dionysii Græci, & Latini prope omnes, Ambrosius, Augustinus, Beda, Cassiodorus &c. cuncta simul à Deo procreata esse perhibent: quod & cum historia creationis cum illo *Eccl. 1.8.* congruere videtur: *Qui vivit in æternum creavit omnia simul.*

*Cur Moses in
historia crea-
tionis non ex.*

60. Quaritur autem cur Moses in historia creationis Angelorum non expressè meminerit. Ex veteribus qui Angelos ante mundum corporeum creatos esse statuebant; hanc etiam

cau-

causam esse dicebant: quod non cum mundo corporeo sed ante illum conditi fuerint. Verum ratio hæc falsa nititur hypothesi, ut patet non ergo manifestanda. *Chrysostomus homil. 2. in Genesin* ejusmodi dat rationem: quam & attingit *Basil. homil. 1.*

Quia, inquit, Moses habebat populum rudem & simplicem, qui quid spiritalis & incorporea natura esset, non intelligebant, volebat proinde corporei tantum & aspectabilis hujus mundi originem explicare. *Ratio Chrysostomi, & Basilij.*

Dux deinde alia causa adferri solent, quarum prior est *Arbana-sii*, in *quest. ad Antiochum* *Δε. τ. Φειλειλωλον, καὶ πολυθεϊον τῶν αἰθεράων, καὶ μάλιστ τῶν ἰδωλῶν*: cum quo idem sentit *Theodoretus*, factum hoc præcipuè esse ad præcavendam Idolomaniam, ad quam populus Hebraeus admodum pronus atq; proclivis erat.

Alteri ne, si Angelorum fieret mentio in principio, Deus eorum opera mundum creasse putaretur. Quæ causa & cum primis hæc duæ posteriores valent sane, quantum possunt, nihil firmiter concludere videntur. *Ratio Arbana-sii & Theo-doreti.*

61. Ut igitur *ὅτι οὐκ ἐστὶν θεὸς τῶν ἁγγέλων* faciamus. errorem, qui metuitur in ultima ratione, nno verbo Moses cavere potuisset, si simpliciter dixisset, Deum creasse ut omnia alia sic quoq; Angelos: sic palam fuisse Angelos non creatores sed creaturas esse: ac nulla plane consequentia inferri potuisset: Deus ut omnia alia sic quoq; Angelos creavit: Ergo illa alia omnia creavit per Angelos: directè contrarium concludendum fuisset, Angelos illa alia non creasse. Neq; ratio *Arhanasii & Theophilacti*, quicquam concludere videtur: qui enim isto concludendi modo utitur, concedat oportet, ne quidem cœli aut Solis ac Lunæ aut animalium quadrupedum, aut hominis mentionem in historia creationis debere fieri. Neminem quippe latere potest, hæc omnia tam Judæis quàm gentibus aliis, horribilis idolomania materiam suppeditasse. Et sanè si hoc Moses spectasset quomodo statim in tertio capite ad finem Cherubim mentionem facere, & in subsequētib; Angelorum apparitiones & ministeria sanctis præbita describere potuisset: cum in proclivi fuerit cultus periculum. Verum Spiritus Sanctus in Scripturis periculum istud caveat, non Angelorum creatio-

Ratio Arbana-sii rejicitur.

*Ratio Chry-
sostomi opti-
ma.*

nem & historias reticendo, sed cultum & adorationem prohibendo. Quandoquidem se solum Deus adorari & coli jubet, & Angeli adorationis ut summum & soli Deo debitum cultum, sic non sibi, sed soli Deo tribui volunt. Omnium optima videtur ratio prima illa Chrysostomi & Basilii. Erant enim Judæi homines terreni, tantum sensibilia sapientes: quocirca voluisse videtur Moses tantum apertè in historia hac sua persequi, quorum contemplatione ac sensu, ad intellectum sublimiorum & ad invisibilis Dei conditoris agnitionem, populus quasi adhuc infans eveheretur, omiſſa doctrina de coelestium spirituum creatione, quæ captum adhuc ejus videbatur longè superatura, quumq; satis ei fuit initio obscure per nomen exercitus coelorum quasi per transeunam ostendi. Quare Angelos etiam à Deo creatos esse, hancq; creationem à Mose non omnino taceri licet expresse eam proponere noluerit ostendimus.

*variae opinio-
nes de tempo-
re creationis
Angelorum,
sed incerta.*

62. Cum autem Moses ut expresse de Angelorum creatione nihil agit, sic neq; certum diem creationis, quo Angeli sint facti determinet, varia de tempore quo creati sunt, quaesitum est. Quidam putant primo eos die fuisse conditos, & intelligi posse sub nomine coeli, cum sint spirituales creaturae & coelestes coelumq; ut habitaculum possideant. In hac sententia est Beda. Alii opinantur secundo eos die conditos fuisse & accipi sub nomine lucis: cum *Psal. 104.* dicantur ministri flammantes, & sint Spiritus lucidi, eorumq; custodes, qui in luce, id est, in veritate ambulant. Hi quoq; hanc suae sententiae adferunt causam, quod sub vespeream secundi diei non legantur ea bona esse, quae facta erant, arbitrantur enim die eodem Angelos fuisse & creatos & lapsos. Sed hanc rationem nihil probare, inde patet, quod versu ultimo hujus primi capituli omnia in genere aestimantur bona creationis nimirum lege & natura. Verum enimvero suspensiones hae satis incertae sunt, nec salutis cardo in temporis illius determinatione versatur, quare laboris hic multum non censemus impendendum.

*Constat nunc
ex predictis*

63. Constat inde certò & non solum probabiliter (ut statuit quidem *Becanus loc. all. q. 2. Concl. 7.*) I. Angelos esse spirituales &

les & incorporeos, id est, nullam habentes quantitatem molis seu extensionem. II. Esse Spiritus creatos, & quidem non ante principium extitisse, quod solius aeterni Dei est; sed postquam aliquid fieri coepit, incepisse existere, nec coelo in quo habitant tanquam domicilio proprio, priores esse debuisse. Utenim homo tum conditus est, quando terra habitaculum ejus, erat parata, sic & censentur Angeli probabili aliqua ratione, post suum domicilium extructum, facti. III. Creatos autem esse certum est ante hominem conditum ex *Job. cap. 38. v. 7.* Ubi Deus hominem ita alloquitur: *Ubinam eras, cum luderent pariter stellae luminis, & jubilarent omnes filij Dei?* De creatione autem loquens, Filios creationis intelligit, non generationis unicum illum & solum λόγον.

64. De loco etiam quaerit *Becanus*, in quo fuerint creati Angeli, & q. 1. conclus. 3. concludit. *Nec constat satis, inquit, an in caelo Empyreo, an alibi producti sint.* Unum est certum productos esse Angelos non in caelo Empyreo: quia istud coelum, ut à Jesuitis & Calvinianis fingitur & pingitur non datur in rerum natura; ut suo loco demonstravimus.

65. Diximus porro in descriptione nostra, Angelos esse singularia *ὑποστάσια*, non ut *Saducei* putabant, motus aliquos, à Deo hominibus inspiratione quadam immisos; nec ut *Anabaptistae* delirant, actiones tantum Dei aut delicta punientes, & malorum Angelorum nomine dictas, aut bona remunerantes, & bonorum nomine appellatas, neq. alterius compositae alicujus speciei partem aliquam, qualis spiritus est anima rationalis, quae semper *ὑπόστασις* ad corpus assumptum jam, aut resumendum iterum dependentem habet.

66. Id quod porro probatur. I. Quia multa millia Angelorum numerantur *Daniel 7. v. 10.* qui ministrant *Jehovæ*, eique adstant, quod certè motibus, à Deo hominibus inspiratis, tribui nequit, qui Deo non adstarent, sed ab eo proficiscerentur potius, & ad alios venirent. II. Quia ab extra mittuntur ad homines: motus verò illi intrinsecus surgunt, & actione quadam in corpore conspicua motum subsequente, foras se se produunt. III. Quia ab hominibus recedunt: motus verò illi aut per-

*Saduceorum
& Anabapti-
starum de An-
gelis opiones
rejiçuntur.*

*Angelos esse
singularia ὑ-
ποστάσια
probat.*

manent in hominibus perpetuo & continuantur, aut deficiunt tandem & confident. IV. Quia formas conspicuas assumunt, quibus apparent, adeo ut etiam suo modo comedant, cibumque capiant, licet physicè id non fiat. V. Quia sermone sonoro utuntur, ad nos loquentes ad quos mittuntur. VI. Quia adstant hominibus à dextris vel à sinistris. Quæ singuli in apparitionibus observari poterunt ex Veteri Testamento contra Saducæos, ex Novo contra Anabaptistas. Cum Christus natus esset apparuit ingens multitudo pastoribus; denuncians gaudium magnum, *Luc. 2. v. 13. & 14.*

*Angeli sunt
Spiritus in-
teligentes.*

*De modo quò
fiat hic intel-
lectus varia
opiniones.*

67. Sunt porro Angeli Spiritus intelligentes, intellectu præstantissimo, qui celeritate quadam spiritali & incomprehensibili sagacitate fertur, nulla corporeorum mediorum tarditate, obscuritate aut tenebricosa densitate præpeditus. Disputant scholæ hic multum de modo, quo hic Angelicus fiat intellectus. Nos licet quod certò afferamus non habeamus, reflexione tamen aliqua eum fieri, qualiscunq; illa sit, cum infinitus non sit intellectus, nec absolute, ut divinus, cognoscat, sed aut revelatione aliqua, aut subjectorum præsentia indigeat, vel objectione atque inspectione quadam utatur, tutius dici posse arbitramur.

*Becanus no-
biscum facit.
Sententia
Scoti & Tho-
ma.*

68. Atque hanc etiam sententiam probare videtur *Becanus cap. 1. de natur. Angel. q. 8. concl. 3.* quæ dicit: *Unus Angelus potest cognoscere alium per speciem intelligibilem.* Addit rationem: *Quia ille modus cognoscendi per speciem est proportionatus intellectui creaturae.* Tandem quaerit: *Unde Angelus habeat huiusmodi speciem.* Et respondet, *Scotum putare, eam posse requirere ab objectis spiritalibus. D. Thomam vero docere, esse concreatas: & concludit tandem hoc facilius defendi, licet & alterum sit probabile.*

*Intellectus
Angelorum
multis pro-
batur argu-
mentis.*

69. Multis verò argumentis doceri intellectus potest. Observant enim boni cultum creatoris, deique eo quasi ratiocinantur: ad obsequia sunt parati, mandata Dei differendo exequuntur, atque omnia sic munia intellectus obeunt: quod utique non facerent, si bruta essentia forent. Sic Angelus in *Apocalypsi capite 19. v. 10.* de cultu adorationis dicitur contra Johannem, *proci-*

procidentem coram ipso, inquit: *Vide ne feceris: conservus tuus sum & fratrum tuorum*, ut habet communis versio, secundum græcum textum, *habentium testimonium Jesu: Deum adora*. Testimonium enim Jesu est Spiritus prophetiæ. Idem *cap. ultimo vers. 8.* factum legitur. Diabolus quoque disputans contra Evam & contra Christum. *Matth. 4.* ostendit, se brutum spiritum non esse, sed sagacitate intellectus maxime præditum.

70. Sed ut ad intelligendi modum revertamur, neque Angelus intelligit per suam substantiam; sic enim illa esset rerum omnium imago & exemplaris causa, ac proinde infinita: quippe res omnes tum quæ existunt, tum quæ existere possunt, earumque differentias inferens: intelligit igitur vel per speciem ab objecto abstractam, atque sic potissimum intelligit contingentia & supernaturalia: vel per similitudinem rerum, statim à creatione sibi inditas atque ingenitas: quo modo res naturales intelligit.

Modus, quo Angelus intelligit.

71. Non intelligit, ut mens humana, ratiocinando, componendo & dividendo, conclusiones ex principiis eliciendo, attributa cum subjectis connectendo; quæ omnia cum imperfectione quadam sunt conjuncta: sed in ipsis principiis, infinitisque sibi vel & conceptus speciebus, simplici actu, unicoque obtutu; vel rapidâ quadam coruscatione, quicquid ipsis inest, perspicit. Ac quemadmodum sensus circa proprium objectum non fallitur, sic neque mens Angelica circa rei naturalis quidditatem, sive τοῦ τι ἢ εἶναι decipitur. Quia enim non ratiocinatur, non componit & dividit; nunquam permiscet rerum definitiones, aut partes non coherentes in definitione copulat. Eorum verò quæ à supernaturali Dei ordinatione pendunt, vel causas habent contingentes, respectu, decipi possunt mali Angeli, malè & temere dijudicantes: Boni verò ante revelationem, vel perceptionem ἀπὸ τοῦ Θεοῦ extra omnem erroris aleam versantur.

Humano more non intelligit.

72. Deum quoque ab Angelis naturali cognitione cognoscitum est, & quidem illustrius quam ab hominibus. Ut

Quomodo Deus ab Angelis cognoscitur.

*Res triplici
modo cogno-
scitur.*

*Primus mo-
dus.*

*Postremus
modus.*

*Medius mo-
dus Angelis
tribuitur.*

*Opinio Beta-
ni rejicitur.*

autem modus & discrimen utriusque cognitionis, quodam-
modo intelligatur, supponimus, trifariam aliquid cognosci.
1. Aut per essentiae suae praesentiam in cognoscente, ut lux in
oculo, à quo non per speciem abstractam aut imaginem, sed
per essentiam cernitur. 2. Aut per similitudinis suae praesen-
tiam in cognoscente, qualis est in oculo canem vel leonem in-
tuer. 3. Aut per similitudinem rei cognitae: non imme-
diatè ab ipsa re, sed ab alia quapiam, in qua illa effulget,
acceptam, ut cum hominem non in facie sed in speculo intue-
mur.

73. Primus modus divinae cognitionis nullae rei creatae,
atque sic neque Angelis est naturalis, sed ad gratiae vel potius
gloriae lumen pertinet. Postremus eam refert cognitio-
nem, quā nos hic Deum in speculo & aenigmate contempla-
mur in verbo spiritualiter. 1. Corinth. 13. vers. 12. Et in crea-
turis naturaliter. Rom. 1. vers. 20. Qui medius est inter u-
trumque hunc modus, non incommode Angelis Deum natu-
rali suo lumine cognoscentibus tribuitur. Non igitur face-
re possumus cum Becani opinione, quam proponit loco alleg.
quaest. 4. nempe quod Angelus Deum non cognoscat abstractivè per
speciem intelligibilem, per se Deum in intellectu Angelico represen-
tante, sed tantum vel per creaturas, vel per se ipsum. Quod
enim & quodammodo quid Deus sit, inquit, evidenter cognoscit
ex quovis effectu Dei intuitive cognito. Nam (pergit) quando
seipsum aut alium Angelum aut hominem intimè cognoscit, simul
& cognoscit dependentiam illius à Deo, tanquam à creatore & pri-
ma causa omnium creaturarum. Et tandem quaestionem alle-
gatam his concludit verbis: Ex dictis sequitur, Angelum semper
cognoscere Deum, quoties intuitive cognoscit aliquam creaturam,
& quia semper necessario seipsum cognoscit, semper etiam & necessa-
rio Deum cognoscit.

74. Si autem opinio haec esset vera, non alio & perfectio-
re modo naturaliter cognosceret Deum, quàm homo, nempe
modo cognitionis tertio: quod statuendum non videtur.

Quando-

Quandoquidem *boni Angeli semper intuentur faciem Patris cœlestis, Matth. 18. vers. 10.* Et Satanas quando unâ cum Filiis Dei venit, stetitque coram Jehova, & loquens, non impetravit à Deo ut Jobum, virum rectum & perfectum pro libitu tentaret & affligeret *Job. 1.* Sanè non tantum vidit Deum in creaturis, sed coram aspexit & allocutus fuit: cui verò gloriosa visio nequaquam quit tribui.

75. Quod autem Becanus cognitionem Dei per similitudinis sive præsentiæ in cognoscente Angelo, non vult concedere, causa est; quia putat ejusmodi similitudines sive speciem intelligibilem, quæ Deum abstracte & quidditative repræsenteret non dari. Sed respondeo non datur perfecta & talis quæ perfectam Dei in cognoscente efficiat cognitionem, datur tamen aliqua: quæ quandam Dei cognitionem, etiamsi non undiquaq; perfectam, in mente cognoscentis constituit.

Causa opinionis Becani.

76. Iisdem etiam Angelis neque materialium neque singularium cognitio est deneganda. Et quinam consentaneum fuerit, penitus ignorari ab ipsis ista, quibus regendis ac tuendis sæpius præficiuntur.

77. De futuris verò quæstio est an ea cognoscant. Ubi tenendum, futura bifariam cognosci, vel in seipsis vel in suis causis. In seipsis rursus dupliciter: vel per spiritum proprium, quomodo à solo Deo cognoscuntur: is enim quia omniscius est, etiam ea, quæ futura sunt, ipsum latere non possunt, sed cognoscit omnia per seipsum: vel afflatu alterno: quomodo Prophetis futura fuerint cognita. Ex causarum inspectione eventus futurus variè colligitur: Nam quandoque effectus in suis causis est necessariò, ac proinde ab homine quoque cognoscitur, nedum ab Angelis. Sic Mathematicus cognoscit post annum futuram eclipsin Solis ac Lunæ: Quandoque in suis causis continetur contingenter: idque vel ὡς ἐπὶ τῶν στοιχείων: cumque hic & multum valeat hominum sagacium ac σοφιστικῶς ἀγχινοία, quanto

An Angeli futura cognoscant?

Res futura variè cognoscuntur.

plus valebit mens Angelica? vel ὡς ὁ πᾶς ἐτυχεν: vel & ὡς ἐλάχιστον. Sic verè à solo Deo, Deive afflatu ac revelatione futura certò possunt cognosci.

*Quomodo
Angelus po-
test cogno-
scere cogita-
tiones alte-
rius?*

*Questio de
qua contro-
vertitur.*

*Deus solus
omniscius.*

*Probatu-
r di-
ctis Scriptu-
rae manife-
stis.*

78. De cordium humanorum cogitationibus idem statuendum. *Becanus quidem dict. loc. quest. 10.* Conclusionem primam sita proponit: *Potest Angelus probabiliter & per conjecturam cognoscere cogitationes alterius, idq; ex quibusdam signis & effectibus, ut v. g. ex mutatione vultus, aut ex aliquo opere exteriori, quod sit indicium interioris affectus.* Verum de eo non est quaestio. Quandoquidem ex ejusmodi effectibus & homo quodammodo affectuum cordis mutationem potest conjicere: aliud verò est videre & colligere ex externis mutationibus & effectibus internos affectus, tristitiam, lætitiā, &c. esse mutatos, & videre in specie cordis internas cogitationes, ex quibus illi effectus, affectusque proveniunt, in quaestione est, an Angelus à priori & quidem distinctè cordis sensa & cogitationes cognoscere queat, quod negatur. Affirmatur contra & probatur quod Becanus certum esse, in secunda conclusione dicit: non potest Angelus certò & intuitive cognoscere cogitationes cordium: hoc enim est, quod nos dicimus, à priori, non à posteriori per effecta cognoscere. Ejusmodi enim inspectionem & cognitionem, notitiamque soli Deo καὶ ὁμοῦ γὰρ vendicat Scriptura.

79. Sic enim David. *Psal. 138. vers. 3. Intellexisti, inquit, cogitationes meas à longè.* Et adhuc clarius absolutè de Deo dicitur, quod cognitas habeat cogitationes cordium, sive præsentes, sive præteritas. *2. Paral. cap. 6. vers. 30. Tu solus nosti corda filiorum hominum.* *Psal. 43. vers. 22. Ipse novit abscondita cordis.* *Jerem. 17. vers. 9. Præteritum est cor hominis & inscrutabile; quis cognoscit illud? Ego Dominus &c. Actorum. 1. vers. 14. Tu Domine, qui nosti corda hominum.* *Ad Rom. 8. v. 26. Qui autem scrutatur corda, scit, quid desideret Spiritus.*

80. Quod cogitationes cordis humani introspicere nequeat

queat Angelus, rationem reddit *Becanus*, conclusione tertia: *Ratio Becani Angelus, inquit, ideo non cognoscit liberas cogitationes cordium, cur Angelus quia nec habet species rerum concreatas nec acquisitas: Et ideo non potest concedere illi sufficiens principium ad cognoscendum.* Quæ porro gnoscere cogitationes hominum. hic subicit & contra Thomam & Scotum disputat *Becanus*, argutationes scholasticæ sunt: quare videantur apud ipsum: sufficit nobis, quod Scriptura solum Deum *καρδιο- γνώστην* & scrutatorem cordium definiat ac doceat. *Becanus contrariatur hac*

81. Quæ *Becanus* disputat *quest. 11. & 12. de mysteriis gratiæ, an & cognoscantur ab Angelis operæ precium non est, ut adducamus vel examinemus, tantum breviter ea de re nostram ita proponimus sententiam.* *Mysteria salutis nostræ à principio creationis Angelis patefacta fuisse existimamus: Ergo non naturaliter sed ex revelatione illa cognoverunt.* Quando enim Deus primam primis parentibus dedit promissionem: Semen mulieris conteret caput serpentis, illa non tantum hominibus statim, sed & Angelis, & bonis & malis innotuit. Deinde etiam quatenus neminem muneris officiique sui prorsus *ἀκήκοον* & ignarum esse decet: singulos verò tum ministerii sui, tum ministerii Christi *παραστάς* ac determinationes, non à primigenia natura, sed à gratia adventitia ipsis revelatas fuisse meritò statuimus: nemo enim novit quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei. Quocirca *ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ* in vocatione gentium, elucescens per Ecclesiam, Scriptura teste ipsis innotuit. *Ephes. 3. vers. 10. Et 1. Tim. 3. vers. 16.* inter alia dicitur, quod Deus conspicuus factus in carne, conspectus quoque sit Angelis.

82. Cæterum voluntas cum mente semper cohæret; itaque non minus illa quam ista Angelis competit: atque est satis demonstratum ex illis, quæ hætenus ex Scripturis sunt allata, sic quoque præter illa ex propriis sumpta, probatur etiam ex Iudicum historia *cap. 13. vers. 16.* Ubi invitatus Angelus ad panem cibumque sumendum, sumere cibum non

Voluntas Angelis etiam competit.

vult, sed holocaustum Domino offerri. Sic Satan Jobum vult tentare, si Deus illud permittat. *Job. 1.* Vult similiter decipere Achabum & mendax Spiritus esse in ore Prophetarum. *1. Regum 22. v. 21, 22.*

*Angeli libero
motu volun-
tatis agunt.*

83. Ultro hinc sequitur libertas, sive liberum arbitrium cum voluntas agat cum electione non cogatur. Et licet Satan cathenis tenebrarum vinctus sit ita, ut lucem nequeat videre, & coerceatur in super permissionis divinæ determinatione, tamen sponte id libero motu voluntatis agit, non coactus, quod contra bonum attentat: id quod & Jobi historia & Achabi ostendunt. Simili modo boni Angeli in bonitate persistunt, non vi aliena coacti, sed libero spontaneoque motu, jam confirmato. Providentia enim Dei libertatem donatam servat, perire non sinit. licet puniat, suoque modo coerceat vagantem.

84. Ut autem cognitio sensitiva, sic appetitus, qui sensitivus dicitur in natura Angeli non est: affectus verò amoris, gaudii, desiderii Scriptura ipsis tribuit, sed secreto perturbationum æstu in simplici rectæ voluntatis actu, non aliquo subjecto *ἡμῶν* vel *ἐν ἡμῶν* sunt collocandi.

*Tres Becani
conclusiones
de amore An-
gelorum.*

85. De amore & dilectione Dei tres habet Becanus conclusiones. q. 13. Prima est: *Angeli quædam amant, naturaliter & necessario; quædam libere & cum electione.* Ex conclusione hac porro colligit & infert, *Angelicum amorem esse duplicem, scilicet liberum & necessarium.* Et addit, quod tribus modis possit esse aut liber aut necessarius 1. Quoad exercitium. 2. Quoad specificationem. 3. Quoad utrumque simul: Quæ explicantur in sequentibus conclusionibus.

*Secunda con-
clusio Becani.*

86. Secunda ergo conclusio Becani est: *Amor Angeli habet duplicem respectum: unum ad bonum, quod amatur; alterum ad personam, cui bonum illud amatur.* Et addit à priori respectu dici amorem concupiscentiæ, à posteriori, amorem amicitie seu benevolentie. Tertia conclusio: *Angelus diligit seipsum*

*Tertia con-
clusio Becani.*

amore benevolentie, tum liberè tum necessario. Ex Thoma addit.

ditra-

dit rationem: Quia vult quædam bona quæ necessario & naturaliter amat, ut beatitudinem naturalem & conservationem sui ne ex Thoma. ipsius: Ergo necessario se diligit amore benevolentia. Rursus vult sibi quædam bona, quæ liberè & ex electione amat: ut hæc aut illa media ad beatitudinem naturalem: ergo liberè se diligit amore benevolentia. Quarta: Angelus diligit Deum amore concupiscentia naturaliter & necessario. Conclusionem hanc addit sequi ex dictis: Quia enim naturaliter amat conservationem sui ipsius: ergo naturaliter amat Deum, sine quo ipse conservari non potest: Ergo naturaliter ipsum amat amore concupiscentia. Verum ista omnia magni momenti non sunt.

87. Subjicit autem duo. 1. Objectionem. 2. Quæstionem. Obiectio est: Dæmon odit Deum, & vellet ipsum non esse: Ergo non amat illum necessario ac naturaliter. Respondet Becanus: non odit illum, ut autorem & conservatorem naturæ, sed ut vindicem peccati: nec absolute vult illum non esse, sed solum vellet ipsum non esse vindicem. Sed dicimus etiam Diabolum Deum oderit, ut vindicem peccati, tamen ipsum revera odio prosequitur, & quidem summo. Jam quæritur an amor cum summo odio, tanquam duo affectus contrarii, in eodem subiecto & quidem in summo gradu consistere possint: vel etiam an summum odium cum remisso amoris gradu simul esse queant, & non potius ille summus gradus totum amorem cum omnibus suis gradibus tollat. Omnino hoc statuendum esse arbitror: ille enim summus gradus caloris ex subiecto in quo est, & summum & medium & infimum gradum tollit: sic etiam res se habet in præsentī negotio. Et extra omne dubium esse arbitror, ut omnes impii in cruciatibus infernalibus optaturi sint, Deum nunquam fuisse creatorem & conservatorem naturæ, & sic suorum idem statuendum esse de ipso Diabolo, qui in eodem igne infernali æternum, sine omni remissione cruciabitur.

88. Quæstio est ista: An sicut Angelus Deum amat naturaliter amore concupiscentia, sic etiam amore amicitia. Respon-

An Dæmon amet Deum naturaliter? Sententia Becani rejicitur.

Alia quæstio.

*Solutio no-
stra.*

*An Angeli
linguae & au-
ditus sint in-
digi?
Sententia
Damasce-
ni.*

*Becanus de-
scribit quid
loqui signifi-
cat, sed minus
recte.*

*Interpretatio
descriptionis
Becani.*

*Rejicitur Be-
cani senten-
tia.*

det, hoc pendere ex alia questione: *An Angelus possit peccare contra legem naturae & in puris naturalibus.* Nam qui amat Deum, ut ultimum finem naturae, non potest peccare contra naturae finem: qui autem potest peccare, non amat necessario. Dubium nullum esse puto, Angelum contra praecepta naturalia, siue sint in natura indita, siue ex naturalibus derivata, & postmodum superaddita, peccare posse. Imo vel ipsa experientia testatur, quod non tantum eo modo peccare possit, sed quod quotidie ita peccet, omnia perturbando, hominemque ad omnis generis flagitia contra leges divinas, naturales, & positivas, pugnancia perpetranda instiget & impellet, neque aliud quam Deum & homines malè agendo offendere, hominesque ut planè devoret tanquam leo rugiens, circum ire, possit. Sed de hac re infra pluribus, ubi de lapsu & peccatis Angelorum malorum agemus.

89. Damascenus lib. 2. de fide Orthodox. cap. 3. dicit Angelos linguae & auditus non esse indigos, & loqui tamen invicem. Cæterum Angelis quoque in sacris locutio adscribitur. Loqui generalissimè siue latissimè describit Becanus cap. 1. de natura Angelorum cap. 1. quæst. 14. Loqui nihil aliud est, inquit, quam manifestare alteri actum internum. Verùm si juxta litteram, & ut verba sonant, hæc descriptio intelligatur, dici potest, etiam bruta animalia ad se invicem loqui; cum & ipsa actum suum internum, affectum amoris & odii, voluptatis & tristitiæ, famis, sitis &c. etiam ipsis hominibus manifestare possint. Addit autem interpretationem illius generalis descriptionis: id est, inquit, loqui est manifestare alteri affectum mentis aut affectum voluntatis. An verò hæc interpretatio idem dicat, quod prior descriptio omnibus mente & ratione non carentibus judicandum relinquit: perinde enim est, ac si quis mihi persuadere velit, quod qui dicit: homo est corpus vivum sentiens, dicat homo est animal rationale. Interim non negamus (juxta priorem interpretationem) Angelos sibi invicem posse conceptus men-
tis aut

tis aut affectus voluntatis revelare: quæ revelatio analogica locutio dici potest, imò etiam in sacra Scriptura dicitur. Utenim homo per loquelam, homini propriè animi sui sensa occulta revelat; ita quoque Angelus suo sibi si-ve naturæ suæ conveniente modo, instar loquelæ alteri suas cogitationes ac desideria revelat. *Esa. 6. vers. 3. Apocal. 7. vers. 11. 12. Zach. 2. vers. 4. 1. Corintb. 13. vers. 1.* Interdum etiam ut formam humanam assumerent Angeli, sic quoque vocem & loquelam articularam hominis imitati sunt, ut legitur passim in S. Scriptura. *Genes. 19. vers. 2. 12. & seq. cap. 22. vers. 15. Daniel. 8. vers. 16. 17. cap. 9. v. 22. & seqq. Luc. 1. v. 13. & seqq. v. 28, 30. & alibi passim.*

90. Rationem, cur Angeli inter se loqui, & sibi mutuo suas cogitationes revelare debeant, hanc ipsam reddit Becanus: *Quia sicut ad rectam gubernationem Angelorum conveniens fuit, inter nos actus esse occultos; ita fuit necessarium ut possent illos sibi mutuo manifestare, alioqui non possent specialiter inter se vivere.* Addit, *dubium autem est, quomodo fiat hæc manifestatio, si-ve locutio.* Dubium omnino est, & haud dubiò dubium manebit. Nam omnia, quæ de modo isto disputant Scholastici, sunt incerta, intricata, sophistica, vix probabilibus innixa fundamentis. Quinque opinioniones diversas subjicit Becanus, quarum verò unaquæq; cæteras obscuritate & incertitudine vincere videtur. Videantur apud ipsum Becanum.

*Ratio Becani
cur Angeli
inter se lo-
quantur.*

91. Durandus quoque in 2. Sentent. distinct. quest. 3. di-
versas veterum recitat sententias: Erant nimirum, qui dicerent, per ea, quæ naturaliter qui vis Angelus cognoscit in alio Angelo, significari & exponi occultas cogitationes, & naturaliter non ordinari tanquam ad signa quædam occultorum. Alij senserunt, Angelos colloqui per quasdam figuras & quasi characteres, quos in celo imprimerent, teste eodem. Alij statuerunt Angelos colloqui exprimendo per conceptus quosdam explicitos, seu verba quædam materialia expressa magis atque determinata conceptus suos

Sententiæ veterum.

*Sententia
Durandi, &
Scoti.*

suos occultiores sive implicitos minusque claros. Ipse Durandus existimat non alio modo loqui, nisi eo quo cum hominibus, formando nimirum voces in aere. Scotus in 2. Sentent. distinct. 9. quest. 2. censuit, unum Angelum per hoc loqui alteri, quod in ejus intellectu effectivè exprimit conceptum similem conceptui suo, nimirum de eadem re: ad quem dicit non concurrere alterum Angelum nisi passivè, & proinde habere se per illum, non ut videntem, sed ut audientem alterum. Thomas tandem opinatur, unum Angelum per hoc loqui cum altero, quod sua voluntate ordinat conceptum suum ad illum, sive vult, ut ab altero conceptus ille suus & res per illum intellecta, cognoscatur, part. 1. Summ. Angel. quest. 107.

*Sententia
nostra.*

92. Sed quid de quaestione hac dicamus aliud, quam in coelesti Academia nos reddituros responsum; interim negamus linguam Angelorum carnalem esse & corpoream: spirituales potius atque coelestem, quàm sine voce & strepitu, sua quisque sensa explicet. Ea sanè modestia Augustinus utitur, quando in *Enchirid. cap. 59.* scribit; neque sciri neque affirmari posse, quam ratione Angeli vel ad aurem forissecus, vel in animo intus hominibus loquantur, aut aliquando locuti sint. Et lib. 16. de *Civitat. Dei, cap. 6.* movet quaestionem, quomodo Deus loquatur Angelis, atque respondet: nec sic Deus Angelis loquitur, quomodo nos invicem loquimur, vel Deo, vel Angelis, vel ipsi, Angeli nobis, sive per illos Deus nobis, sed ineffabili suo modo: nobis autem indicatur hic nostro modo.

*Sententia
Augustini.*

*Becanus opinionem suam
quinq; conclusionibus
exponit.*

*Becanus dicit
sed non probat.*

93. Cæterum Becanus suam opinionem exponit quinque conclusionibus: Prima, sicut homo homini manifestare suos conceptus per probationem vocis; Sic Angelus Angelo per impressionem speciei intelligibilis: id est, tunc Angelus manifestat alteri suum actum inferiorem, quando imprimit illi speciem intelligibilem, intuitivè representantem actum interiorem. Hæc quidem ita referuntur, verum quomodo demonstrari possint,

sint vix docebitur. Cum enim nulla in Angelis sint organa, quibus utantur, quorumque beneficio ejusmodi species forment aliis representent & obijciant, quæ verò omnia dantur in hominibus, non video, quomodo hæc comparatio inter Angeli & hominis actionem institui, & illius per hujus declarari, nedum probari possit: Subjicit quidem paulo post modum Becanus, an vero is verus sit & certus, mox videbimus.

94. Hinc patet, in quo formaliter consistat, non solum locutio Angelorum, sed etiam auditio. Nam locutio consistit in impressione speciei intelligibilis, representantis actum interiorem, auditio vero in clara intuitione illius actus per speciem impressam. Hinc sequitur addit magnam esse differentiam inter nostram & Angelorum locutionem: quia quando ego alteri loquor, tum alter non videt meum internum actum intuitivè & in se; sed solum in voce tanquam in signo, ac proinde non certo scit, hunc esse meum actum internum, qui per vocem significatur, sed solum credit mihi dicenti: ac quando Angelus loquitur Angelo, tunc alter alterius actum internum clarè intuetur, sicut ipse est, ac proinde non credit tantum, sed certo & evidenter cognoscit. Hinc ulterius sequitur (addit porro) nos posse mentiri & decipere alios, quando illis loquimur, quod Angeli non possunt facere. Et ratio est, quia quando ego loquor, tunc alter non videt meum conceptum internum, ut in se est, sed quatenus voce exprimitur: possum autem voce exprimere aliquem conceptum, qui non est in meo intellectu, & sic decipiam alium. Hoc Angelus facere non potest; quia non imprimit alteri speciem intelligibilem, nisi sui actus in ipso existens.

95. Omnia fortassis rectè sese haberent, si modus intelligendi Angelicus, ut definitus est à Becano, esset certus & indubitatus. Quamdiu verò is non demonstratur verus; omnia ista manent dubia & incerta; quippe aituntur nullo solido & firmo fundamento sive principio. Ex

Modus intelligendi Angelicus à Becano non rectè definitus.

toto autem hoc discursu percipitur locutionem Angelicam non rectè comparari cum locutione humana, sed potius cum sensatione cujuslibet animalis: proindeque potius dicenda sensatio, quam locutio, resque ita explicanda foret, quemadmodum corpus subtile, verbi gratia, album cum obicitur sensui, nempe oculo, tum statim ei imprimit sui speciem sensibilem sive visibilem, per quam sentit oculus & percipit videtque objectum corpus esse album: Sic quoque Angelum, quando mentis suæ cogitationes obicit alterius Angeli menti sive intellectui, tum statim ei imprimere suæ cogitationis *νοητόν*, sicq; illam percipere.

96. Hinc omnino oritur magnum discrimen inter nostram & Angelorum locutionem: non verò tam magnum inter sensationem & locutionem, quam dicunt Angelorum: modus enim agendi plane idem est, tantum materia diversa. Ut enim sensatio speciem sensibilem imprimit sensui; sic locutio dicta Angelica speciem intelligibilem imprimit intellectui alterius Angeli: haud secus ac objectum corpus speciale, speciem imprimit. Quia etiam modus hic loquendi, & in certitudine & infallibilitate concipiendi speciem cum sensatione congruit. Ut enim sensus circa proprium objectum, nempe auditus circa audibile, visus circa visibile &c. occupatus, non potest errare vel decipi; sic etiam modus hic intelligendi Angelicus, ut fingitur, non potest errare vel decipi: & ut sensatio merè est naturalis, & eodem modo sese habet, nec mutari quit voluntate: sic quoque hic modus intelligendi, ut fingitur, eodem modo sese habet, nec potest à voluntate impediri. Sed quidem quando v.g. oculo obicitur corpus album, necessario videtur album esse corpus, & nequaquam alterius cujusdam coloris: sic quando loquitur Angelus Angelo, tum necessario hic audit id, quod revera Angelus loquens in suo intellectu habet; nec aliud quid percipit, atque loquens non potest locutione sua decipere, nihilque dissimula-

mulare: sic neque audiens decipi. Quæ verò non est locutio in Angelo loquente, sed tantum intellectus cum qualitate spiritali concepta objectio, & in Angelo audiente, non auditio, sed simplex visio & perceptio. Ut enim neque pomum potest dici loqui ad oculum, quando objectum ei imprimit suam rubedinem & rotunditatem: neque oculus videns objectum audire: sic quoque omnino se res habet cum locutione & auditione Angelica, ut illa fingitur à Becano.

97. Cæterum si hæc cogitationum Angelicarum revelatio, siue visio, non multum quidem curamus: sed de re ipsa quæstio est, an si vera esset, potius visioni an locutioni sit comparanda: & deinde ipsam veram esse inspiciamus etiam ob hanc rationem, quod isto modo Angelus ad Angelum loqueretur, simpliciter veritatem dicere natura sua cogeretur, proindeque dissimulare nihil posset: si hoc: tunc Diabolus loquens ad Angelum bonum aliud cogitare & aliud dicere, adeoque mentiri nequaquam posset. Quod videtur pugnare cum illo Christi Johan. 8. vers. 44. *Diabolus in veritate non perstitit. Nam non est veritas in eo: QUOTIESCUNQUE LOQUITUR mendacium, ex se loquitur: quia mendax est, & mendacii pater.*

Status quæstionis.

98. Progrediamur nunc & videamus, quomodo modum intelligendi Angelicum à se definitum, porro explicet Becanus & probet. Quæres, inquit, quomodo Angelus imprimit alteri speciem sui actus? Respondeo, (pergit) hoc facit per modum objecti. Nam sicut objectum quod actu visibile est, ut v. g. color illuminatus, imprimit speciem sui in oculo non impedito; sic etiam objectum quod actu intelligibile est, imprimit speciem sui in intellectu proportionato: sed actus internus Angeli, cum sit pure spiritalis, est objectum actu intelligibile: Ergo potest imprimere speciem sui in intellectu alterius Angeli. Hoc, discrimen est, quod visibile cum sit agens naturale & non liberum, naturaliter & necessario imprimit speciem uni oculo & non

Pergit Becanus, & modum intelligendi Angelicum explicat.

alteri. At contra fit in Angelo, quia cum sit agens liberum, potest libere uti suis potentiis & actibus, & imprimere speciem sui actus quando vult & cui vult.

*Adhuc nihil
probat Be-
canus.*

99. His rursus nihil probatur, sed res, quæ adhuc in quæstione & controversia est, sic supponitur esse, ut esse fingitur, & tandem per simile declaratur: cum verò prius res esse ita ut definitur, probanda, tum per simile declaranda sit. Deinde ex declaratione data intelligitur, nos verum dixisse, locutionem nimirum Angelicam, quam dicunt & definiunt, non cum locutione humana sed cum visione quavis comparandam, proindeque non locutionem sed visionem in se esse, atque ita ideo dicendam definiendamque esse. Tertiò si actus internus Angeli, propterea quod parè spiritualis est, est objectum actu intelligibile, ac proinde imprimit speciem sui in intellectu proportionato, hoc est alterius Angeli, haud secus ac objectum, quod actu visibile est v. g. color illuminatus imprimit speciem sui in oculo non impedito; sequitur quod ad hujus actus revelationem vel occultationem se non extendat actio voluntatis, ut illum liberè, si velit, revelet, si non velit, occultet: sed illius revelatio tantum sit naturalis: & quia est actu intelligibilis, ex hypothese Becani, ut color ejusmodi illuminatus est actu visibilis, sequitur rursus, quod, ut ejusmodi color, quando est in eadem sphaera activitatis cum oculo, non potest non speciem sui oculo imprimere, & sic ab oculo videri; ita etiam actus internus Angeli, quia semper actu est intelligibilis, & quasi illuminatus ex hypothese Becani, quando est in eadem sphaera activitatis cum alio Angelo, non possit non speciem sui istius Angeli intellectui imprimere, sicque ab ipso videri & percipi.

*Limitatio Be-
cani nihil ad-
rem.*

100. Inquis, addere Becanum limitationem in simili adducto, nempe *colorem illuminatum imprimere oculo speciem sui; sed non impedito.* Respondemus illam limitationem

nem nihil ad rem facere: impedimentum illud, quod facit, ne color illuminatus videatur, non est ex virtute coloris; sed planè externum, & ad virtutem & potentiam coloris nihil pertinet: verbi gratia, si inter corpus coloratum illuminatum & oculum interponatur corpus opacum: vel non detur distantia proportionata, vel simile externum obstaculum. Verum non hic quæstio est de externo impedimento, sed de virtute intellectus Angelici interna, an probatum sit, vel stantibus hypothesebus Becani probari possit, voluntatem Angeli tantam habere vel in se vel adjunctam virtutem, quæ actum internum intellectus Angeli huius actu intelligibilem, hoc est, qui ita sese habeat, ut color actu illuminatus, & sic actu visibilis, possit occultare, ne ab intellectu alio proportionato, hoc est, alterius Angeli in eadem sphaera activitatis constituto videatur sive percipiatur; hoc est, ut ille actus internus qui actu intelligibilis est, tum, quando actu intelligibilis est, & existit, sic actu non intelligibilis: istud tam impossibile esse voluntati Angelico, certum est, quàm impossibile est, colori actu illuminato & visibili, ut ita existens simul sit non illuminatus & non visibilis actu, implicat enim contradictionem. Sunt ergo hæc Jesuitæ de locutione Angelica figmenta absurdissima.

*Absurda sunt
quæ de locutione
Angeli
ca fingit
Becanus.*

101. Secunda conclusio Becani est: *Angelus potest loqui uni soli, si velit, ita ut alij non audiant, licet simul præsentessint.* Addit rationem: *pater ex dictis, inquit; quia tunc loquitur quando confert speciem sui conceptus: illam autem liberè confert: Ergo potest conferre cui vult; potest igitur loqui cui vult.* Verum enimverò nos demonstravimus ex data hypothese Becani asserentis actum intellectus Angelici internum se habere ut colorem actu illuminatum & sic actu visibilem, quod ut hic in præsentis oculo non potest non videri; sic etiam actus Angeli internus actu intelligibilis, pro-

*Secunda conclusio
Becani.*

*Falsa Becani
conclusio.*

indeque non possit non ab Angelis presentibus percipi, vel, ut loquitur Becanus, audiri. Unde falsa arguitur conclusio, & nervus rationis, qui est Angelum liberè conferre speciem sui conceptus alteri alicui Angelo.

*Tertia conclusio
Becani.*

*Quarta conclusio
Becani.*

102. Tertia conclusio Becani: *Angelus non potest loqui Angelo, nisi sit in eadem sphaera activitatis.* Res videtur manifesta. Quarta conclusio: *Angelus non eodem modo loquitur Deo, quò alteri Angelo.* De eo etiam nemo dubitat. Subjicit porro: *loquitur Deo, quando cogitationes aut desideria sua dirigit ad Deum, non ut illi fiant manifesta: quia jam antea erant illi manifesta (utpote cui nihil est occultum) sed ut aliquid ab eo impetret, vel ut illum laudet, vel ut ejus majestatem celebret.* Et hæc recte se habere videntur, ut etiam conclusio quinta: *Deus non loquitur Angelo nisi illuminando Angelum.* Unde locutio Dei ad Angelos non est simplex narratio, sed potius instructio seu illuminatio.

*Angelorum
agendi virtus,
quantum sit.*

103. De virtute quoque agendi Angelorum quærit Becanus *quest. 15. in Exercitationibus.* In meis *Metaphysicis libr. 2. theorem. 10.* dico: tanta inest potentia in Angelis & Spiritibus ut non dubitem asseverare, illorum vim nude consideratam sufficientem esse ad evertendum per motum localem totum universum, & ordinem & compositionem ejus: quatenus verò illa vis subordinata est providentiæ divinæ, illud non potest. Deinde licet talem in modum res omnes creatas possit confundere; in nihilum tamen redigere illas non potest. Quandoquidem virtus finita non producit aliquid ex nihilo; sic etiam in nihilum aliquid non transmutabit. Quia autem variis modis corpora & res naturales movere, & quidem alterare nobis à motu locali & applicare possunt Spiritus, inusitata proveniunt; quæ tamen miracula non sunt, sed ex causis naturalibus

ralibus educta. Cum enim cujuslibet rei naturalem virtutem exactissime teneant, materiae etiam dispositionem, astrorum influxum, & aspectum, aliaque omnia citissime applicare valeant, ejusmodi invisitatos effectus, vel in re vel in modo, qui hominibus miraculosi appareant, producere possunt. Atque hoc modo ope Doemonum

Magi edunt prodigiosos effectus. *August. libr. 3.
de Trinitat. cap. 2. & 8. &
alibi.*

Magi quomodo edunt prodigia?

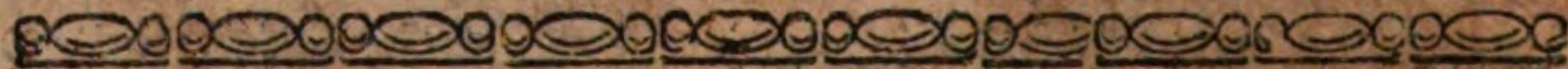
F I N I S.

Angelicas mentes rursus Seraphinâq, JANE
Agmina pro Cathedrâ, non sine laude, doces.

M. Johannes Meisnerus,
Coll. Phil. Adj.

ERgone mortales amice despiceis,
Qui corporis quasi emicando vinculis
Sublimiores intueris ignea
Vi Spiritus liber, beatis mentibus
Unirier gaudens viâ quâ possumus,
Hic corporis quos gravior carcer premit?

*amicissimo suo
lmq, posuit*

Johannes Janus Jersinus,
Danus.

DISPUTATIO XV.

*Quæ est secunda**De*

Angelis in genere.

Respondente
CHRISTIA-
NO GRÜNE-
BERG/Prezā
Holsato.

CONTINUATIO.

BEcanus de Angelorum virtute sive potentia, de quâ etiam in præcedente disputatione actum, sex proponit conclusiones.

1. Prima: *Angelus potest extra se producere qualitatem spiritua-* *Potentia An-*
lem. Ita sentire ait illos omnes, qui dicunt unum Angelum loqui- *gelorum.*
alteri producendo in illo speciem intelligibilem suæ cogitationis. Item 1. *Conclusio.*
illos, qui putant locutionem fieri per signa quædam spiritualia, quæ
Angelus loquens imprimat præprimis in intellectu audientis, & deni-
que illos, qui putant, unum Angelum vi depellere alterum ex suo loco
per impressam qualitatem &c. Certum est, qui ista statuunt, ne-
cessario coguntur concedere datam conclusionem.

2. Secunda Conclusio: *Angelus non potest immediatè produ-* 2. *Conclus.*
cere qualitatem materialem, aut corpus alterius. Ita sentire addit
Augustinum l. 3. de Trin. c. 8. & Thomam q. 110. art. 2. & alibi passim
Colligi porro illud addit ex v. 5. c. 2. Hebr. Non enim Angelis sub-
jecit Deus orbem terræ. Verùm probatio hæc nimis longè petita
est. Apostolus dicto isto innuit, Angelorum gloriam potentiamq;
magnam quidem esse, non tamen infinitam nullisq; limitibus
inclusam, siquidem disertè pronunciat, dominium illud orbis
terrarum non esse concessum Angelis, sed Christo, ac proinde
testimonium illud Ps. 8. rectè ad Christum accommodat: quip-
pe qui ibi disertè Filius hominis adpellatur, illudque nomen
ipse ex eo ipso Psalmo, ut & ex cap. 7. Dan. mutuatum creber-

rimè sibi in historia Evangelicâ usurpat. Verùm nulla est consequentia: Angelorum potentia licet sit magna, non tamen infinita, quæ ut Christi Majestas dominium habeat in universam terram. Ergo non possunt qualitatem materiale immediate producere & corpus alterare. Si hoc procederet, possem eadem vi argumenti probare, solem non suas operationes habere posse in intimis terræ visceribus. Certum est, spiritus hosce maximas corporibus humanis & aliis alterationes & mutationes inferre, ut historia Jobi & multa alia exempla in sacris testantur; quomodo autem in corpora agant, id neq; ex S. Scriptura, neque ex fundamentis rectæ rationis satis explicari posse videtur.

3. Conclus.

3. Tertia Becani Conclusio: *Angelus non potest naturaliter ullâ substantiam producere*. Si autem hoc non potest, neq; potest speciem in speciem transformare, & hominem in felem, lupum &c. Non enim forma talem transformationem naturaliter admittit. Quia *ἄλλω ἢ ὅδ' ἄλλῃ ὕλῃ* & omnis actus definitus requirit definitum subiectum. Ergo nec unius speciei natura potest esse actu in altera, adeoque nec tota essentia hominis potest esse in essentia lupi, neque ullum efficiens finitum ejusmodi metamorphosin producere & efficere potest. Quandoquidem nec materia id patitur. Hæc enim est vel prima vel secunda. Ex prima ut tali nihil producit. Quodcunq; enim producit vel generatur, est & fit hoc vel illud: Materia autem prima ad hoc & ad illud non est aptata. Non etiam materia secunda ejusmodi transformationem admittit. Sola quidem materia, ut talis, in se recipit actum, qui ab agente producit, sed naturaliter nequaquam recipit certum, nisi in illa, quam agens naturale introducit: Ac talis dispositio & potentia in homine ad formam sive essentiam lupi non datur. Ergo naturaliter ex homine non potest fieri lupus, neq; ullum agens finitum ex eo facere potest lupum: sed ad talem effectum producendum requiritur agens virtute infinitâ præditum: Ejusmodi enim transmutatio est nova quædam creatio, Solus autem Deus creat.

4. Quar-

4. Quarta Becani Conclusio: *Angelus potest movere corpus localiter.* De eo nemo dubitat: testatur enim id Scriptura exemplis, ut experientia in obsessis. Quinta Conclusio: *Probabile est Angelum, quando movet corpus, imprimere illi aliquem impetum seu impulsu distinctum ab ipso motu.* Dicimus nos, rem certam esse, modum verò incertum. Sexta Conclusio: *Angeli mediante motu locali possunt applicare activa passivis & sic multos mirabiles effectus producere.* Primò addit, possunt ignem ex suo elemento dimovere & applicare ad inflammandas domos ac templa juxta illud Jobi cap. 1. v. 16. *Ignis Dei decidit de cælo & tactas oves puerosq; consumpsit.* Possunt immittere vehementes ac turbulentos ventos, qui magna diruant ædificia, juxta illud Jobi 1. v. 19. *Repente ventus vehementis irruit à regione deserti & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos & mortui sunt.* Tertiò possunt excitare tempestatem in mari: similiter excitare motus terræ. Quartò possunt in humano corpore efficere morbos, cruciatus, somnia. Quintò possunt varios morbos curare applicando naturalia medicamenta. Sextò quicquid per occultas virtutes herbarum, lapidum, gemmarum, succorum, animalium fieri potest, hoc possunt prestare Angeli, si virtutes illas ad agendum applicant. Postremò, possunt qualibet corpora ex uno loco transferre in alium, res præsentis subito è conspectu nostro subtrahere, absentes verò facere præsentis, movere statuas ut videantur ambulare &c. Quæ omnia vera & certa sunt.

5. De loco Angelorum agit Becanus q. 5. & in Conclusionem primam dicit, Angelos tribus modis alicubi esse 1. per operationem tantum. 2. per præsentiam tantum substantialem. 3. per utrumq; simul. Primum explicat: Angelus habet certam spheram activitatis, in quâ tota potest operari, etiam si tantum in unâ aliquâ illius spheræ parte præsens sit substantialiter. Sic ergo in cæteris tantum præsens erit per operationem. Secundum declarat per cælum Empyreum, in quo dicit Angelos esse præsentis substantialiter, non autem necesse esse, ut ibi habeant operationes transeuntes. Primum respondemus Empyreum est nullum: Ergo neq; in illo præsentia neq; operatio datur. Et si vel maximè daretur illud cælum, in magno esset

Locus Angelorum.

1. Concl.

dubio, quod non ibi etiam habeant suas actiones transeuntes. Tertium est planum: cum extra controversiam sit, Angelum ibi, ubi est, operari posse.

2. Concl.

6. Secunda conclusio Becani est: *Non est idem, Angelum esse alicubi: & Angelum esse in loco.* Nam certum est, addit, Angelum non esse ibi localiter, ubi est per solam operationem. Potest enim substantialiter & localiter esse præsens in unâ parte, & subtrahere suam operationem ab altera parte per totam cessationem, sine ullâ mutatione sui substantiali. Ergo in illa alia parte non erat præsens localiter, sed tantum per operationem; quia alioqui mutatus esset localiter.

7. Præsupponit in Conclusionem ista & ejus explicatione Becanus, Angelum esse in loco vel alicubi localiter. Quia in loco sive alicubi esse localiter est alicubi vel in loco esse circumscriptivè: quod nullo modo de Angelo dici potest, quippe qui quantitate caret, & dimensionum est expers, pariterq; non circumscriptivè est alicubi & localiter, sed definitivè & illocaliter. Necessum igitur est Becanum aut falsum supponere, aut valde abusivè & confusè loqui: uti etiam nullo modo ferri potest confusio ista, quando substantialiter & localiter præsens esse, Synonyma facit. Sane Deus substantialiter præsens est ubique: Singulari autem præsentiæ modo in cœtu piorum Exod. 20. Et Christus Matth. 18. item in sacrâ Domini Cœna; localiter verò & hîc & ibi esse Deum vel Christum, omnino negandum est. In ubi ergò sunt Angeli sive Intelligentiæ indivisibili, non in loco divisibili. Rectè Scaliger Exerc. 359. sect. 5. *Ubietas est affectus Entis cujusq; necessarius præter Deum.* Intelligentias verò sive Angelos finitos esse extra controversiam est. Ergò sunt in finito aliquo & certo Ubi. Deus vero (ut Thomas habet par. 1. q. 52. a. 2.) cum loco præsens sit, per suam infinitam perfectionem omnibus omnino locis præsens est. Quocirca quia Angeli perfectio, quâ ipse præsens est, finita est, sit, ut non sit præsens omni, sed tantum uni loco, adeoq; non sit simul ac semel in multis sive infinitis ubi, sed tantum in uno. Idem hoc colligunt Patres ex ejus præsentiâ & ministerio. Non & simul & semel potest

potest diversis in locis operari, quod solius Dei proprium est. Videatur *Atbanasius in Epistola ad Serapionem: Ambrosius l. 1. de Spiritu S. c. 7. Hieronymus in Ps. 139. Cassiodorus ibidem v. 1.*

8. Quocirca in loco esse Angelum verè & rectè non dicitur: Rectè enim *Scaliger: Dicuntur intelligentia, esse in loco aquivocè atq; etiam plus quàm aquivocè: quia sunt in ubi, non per circumscriptiōē, quemadmodum mea manus in aëre, sed per designatiōē: quam ipse in præcedentibus explicat per definitionem, hunc in modum: ibi est, hic non est.* Proximè igitur ad veritatem accedere videtur sententia *Scoti in 2. d. 2. q. 60. Gabrielis in 2. d. 2. q. 2. a. 2. Ricardi in 1. dist. 37. q. 1. & aliorum, quæ statuunt, Angelum in loco esse formaliter, & contingere locum vel ubi metaphoricè per suam substantiam, quæ est præsens loco.* Item illa *Ca-jetani, quæ statuit, Angelum in loco esse per virtutis suæ applicationem, quæ virtualiter tangat locum, & metaphoricè etiam, si nondum effectum quendam producat in loco.*

9. Inquis, Patres sæpius uti circumscriptiōis, *ἡ ἐν τοῖς τοῖς* vocabulò, quando de loco Angelorum loquuntur, *Atbanasius ad Serapionem, Ambrosius l. 2. in Jobum c. 2. lib. 1. de Spiritu S. cap. 7, Gregor. l. 2. Moral. c. 3.* Verùm non propriè id intelligendum est de commensuratione cum loco per quantitatem, sed metaphoricè de definitione in loco: Quo etiam sensu *Theodoretus q. 3. in Gent. asserit, Angelos esse circumscriptæ naturæ.* Item *Tertullianus c. 22 Apol. & Augustinus illos dicit in loco & locales l. de Spir. & anim. c. 18.* Verum esse illos alicubi sive in loco localiter, nunquam dixerunt. Ut tandem concludamus, concedimus libenter non esse idem, Angelum esse alicubi & esse in loco. Nam propriè loquendo Angelum in loco esse, est falsum: Angelum autem esse alicubi est verum: vel si omninò & istam phrasin retinere velit, metaphorica est, hæc autem propria.

10. Distinctio verò illa non magni momenti, imò falsa esse videtur, quæ in unâ parte loci Angelus esse dicitur per essentiam, in altera tantum per operationem. Verior videtur illa, quæ statuitur, Angelum ibi operari, ubi substantialiter præsens

est: ubi autem hoc modo non est, ibi neq; edere illam operationem. Quod autem in unâ parte loci interdum operetur, in altera ab operatione abstineat & quidem per solam cessationem, id non arguit, Angelum in istâ parte loci non esse essentialiter præsentem: atq; sic esse præsentem in unâ parte loci essentialiter, in alterâ non: Nequaquam: sed quemadmodum anima in corpore humano est & manet indivisibilis, & nihilominus in omnibus partibus est præsens, & secundum illas partes, quando augmentur, per accidens & metaphoricè se extendit, ut æquè sit in toto corpore & omnibus ejus partibus alicujus viri perfectam ætatem & staturam habentis, atq; fuit antea in parvo corpore & tenellulis partibus alicujus bimuli: interim verò se anima non applicat ad alia corpora externa, neq; ad ea se extendit. Sed videtur ejusmodi sphæram essentialis suæ habere, ut adesse possit suo corpori toti & ejus partibus tantum & ultra illud & has non aliis. Sic etiam omnino necessum est, quia Angelus habet essentialiam non infinitam, sed terminis essentialibus definitam: quâ se applicare possit istis rebus, quibus se per essentialem præsentiam unit, adeoq; secundum quantitatem illarum sese ipsis & omnibus partibus præsentem facere; sed ita, ut ad spatium corporis, cui adest Angelus, sphæra essentialis angelicæ & spiritualis habeat proportionem: atq; sic certo adsit quanto, sphære essentialis Angelicæ proportionato. Neq; adesse potest totus parvo corpori: potest etiam adesse magno corpori & omnibus ipsorum partibus, sed ita magno, ut magnitudo retineat proportionem ad sphæram essentialis Angeli: haud secus ac anima initio parvo adest & inest corpori, deinde verò cum creverit, longè majori: ita tamen ut retineatur & maneat proportio inter magnitudinem corporis & essentialis animæ. Ut igitur porro anima unum potest movere pedem, ita ut alterum non moveat, & tamen ut illi revera præsens est, sic quoq; huic quiescenti præsens maneat: sic etiam Angelus, qui certo quanto sibi proportionato adest, hanc ejus partem potest movere, licet alteram non moveat: utriq; tamen præsens essentialiter maneat.

11. Atq; cum istis certo modo congruit, quod Becanus dicit (si nimirum termini metaphoricè accipiantur) in sua Conclusionem tertia: *Angelus habet locum determinatum, quoad magnitudinem, quia non potest esse in majori; non tamen quoad parvitatem quia potest esse in minori; imò potest esse in indivisibili sive in puncto.* Diximus certo modo convenire hanc conclusionem cum illis, quæ modo disputavimus, nempe cum eo, quod statuimus, Angelum adesse posse magno alicui corpori & omnibus ejus partibus, sed ita magno, ne excedat sphaeram essentiae Angeli: cum finitus sit, non infinitus ut Deus; minori verò corpori etiam minimo, imò indivisibili puncto adesse posse totum, cum sit indivisibilis & partem extra partem non habeat, quis dubitaret.

12. Quarta Conclusio Becani est: *Angelus non potest naturaliter esse in pluribus locis adequatis & totalibus: potest tamen esse in pluribus inadéquatis & partialibus, non distantibus inter se, sed componentibus quasi unum totale spatium.* Hoc est, quod nos diximus, Angelum non posse adesse quantitati maximæ sphaeræ suæ essentiae non proportionatæ, sed eam magnitudine excedenti; proportionatæ verò maximæ, (Nam omnino Angelus, quia magnus est potentiâ, magna quoq; est sphaera suæ essentiae, hoc est maximis corporibus sese applicare essentiali præsentiâ potest) & omnibus ejus partibus (quæ singula sua habent spatia) adesse posse, ita ut adsit totus toti maximæ quantitati & singulis partibus totus; ut de anima hominis dicimus, quod sit tota in toto corpore & in singulis partibus tota: ut enim hæc est indivisibilis, sic quoq; omnino Angelus.

13. Quinta Conclusio Becani est: *Duo Angeli possunt esse simul in eodem spatio vel intra idem corpus secundum eandem partem.* Imò non duo tantum, sed tota legio, ut Luc. 8, 30. & Marc. 5, v. 9. Res ergo plana est, multos spiritus in uno loco etiam in uno homine esse posse. Et vera est addita ratio à Becano: quia cum non habeant quantitatem, non excludunt se ab eodem spatio.

Difficilior est quæstio: *An multi Angeli in uno puncto & ubi esse possint.* Essentias in essentiis esse posse verum est. Experimur enim *An multi Angeli in uno ubi esse possint?*

enim eundē aërem penetrare diversos diversorum luminum radios, quo fieri solet, ut lumen majus obfuscet minus. Ut igitur diversi illi radii in eodem sunt ubi & puncto aëris: ita etiam Spiritus plures in uno ubi esse possunt. Quam sententiam quoq; defendit Scaliger loco allegato sect. 6. *Ad eandem*, inquit, *rationem* (ut pingui Minervarem, quoad fieri poterit, oculis subjiciamus) *unius cerei radij & aliorum complurium & in eodem sunt aëre & in eodem Ubi. Sed manifestius: cum lapidis species, quæ sub aqua est, simul cum aquæ specie traditur ad oculum &c.*

14. Sed inquis, oriri inde confusionem substantiarum. Non sane id dici potest, si sine quantitate substantiæ concipiantur. Exemplo rursus rem illustramus: In uno speculo diversissimæ species apparent sine confusione: quæ tamen si secundum quantitatem conciperentur, nunquam conspicerentur, imò una totam speculi superficiem tegeret, & vix imò ne vix quidem integra delinearetur: quum sæpius res objecta quantitate vincat speculi superficiem: imò etiam species in speculo, cum veram & vivam quantitatem repræsentet, majorem sæpius repræsentat, quàm speculum habet superficiem.

Motus Angelorum.

15. Cæterum de motu Angelorum quærit Becanus quæst. 6. eumq; explicat quinq; conclusionibus. Prima est: *Angelus potest moveri localiter, etiamsi non operetur circa corpus.* Moveri Angelum de uno ubi in aliud, extra controversiam est; propriè autem moveri localiter falsum est. Quod enim propriè loquendo in loco non est, quomodo localiter movebitur. Moveretur itaq; modo ejusmodi spiritui competenti ab uno Ubi in aliud. Nam finitum esse Angelum & in uno Ubi, ex dictis constat. Ergo neq; in multis, neq; ubiq; sed hîc & non ibi; vel ibi & non hîc. Qui enim Angelus est Constantinopoli vel Romæ, non est apud nos Wittenbergæ: Wittenbergam itaq; ut veniat, moveatur necesse est. Unde etiam Damasceno lib. 2. de Fid. Orthod. c. 3. *ἀκίνητος* & semper mobilis dicitur.

16. Inquis: Quomodo movebitur id, quod simplex est & indivisibile? Simples & indivisibiles dicuntur Angeli respectu corporum, materiæ & formæ constantium; alias in se & in rela-

relatione ad Deum, simpliciter & absolutè simplices non sunt, uti multis locis id statuit & probat *Scaliger Exerc. 319.* & alibi. Cum itaq; absolutè simplex non sit, sed aliquid in se habet, quod respondet actui, & aliquid, quod potentiæ; Actus forsan habere potest moventis formæ rationem & pars mota proportionem & convenientiam cum potentiâ passivâ. Quomodo igitur movetur? Non motu continuo corporis mutando locum, sed motu rei incorporeæ in instanti. Unde etiam propter maximam hanc transitus celeritatem & stupēdam naturæ agilitatem videri possunt Angeli in variis simul esse & operari locis, cum interim revera in uno duntaxat sint Ubi, & in uno spatio corporis operentor.

17. Hanc nostram adsertionem limitat Becanus suâ con- 2. Conclusio.
 clusione secunda, inquiens: *Motus Angeli non potest esse continuus ex parte mobilis, cum ipsum mobile sit indivisibile, potest tamen esse continuus ex parte spatij & durationis; quia potest fieri per spatium extensum & in corpore sine interruptione.* Quam limitationem concedimus: locuti enim sumus de motu, quatenus est mobilis, nec est in spiritu, non quatenus fertur & fit super spatium extensum: Ut igitur quando Angelus præsentia sua replet totum illud spatium corporis, quo cum est; imaginariam ipsi necesse est tribuamus quantitatem: sic etiam quando istam mobilis spiritualis agitationem de uno Ubi in aliud, quæ fit per spatia expansa, consideramus, non possumus non ipsi quandam imaginariam tribuere continuationem.

18. Tertia Conclusio Becani: *Motus Angeli potest esse discretus duobus modis. 1. qui potest esse compositus ex pluribus motibus continuis sibi invicem succedentibus. Cum enim possit moveri Angelus motu continuo ex uno loco in alium, ut dictum est, potest rursus ex illo in aliquem alium moveri, sine mora interposita, non verò sine instanti interposito. 2. potest esse (quasi) compositus ex pluribus motionibus instantaneis, sibi invicem succedentibus. Nam si Angelus potest in instanti deferere unum locum adequatum, & acquirere alium immediatum, ut sequenti conclusione probabitur, poterit etiam eodem modo acquirere tertium ac quartum, & singula per singulas mutationes in-* 3. Conclusio.

stantaneas. Omnia ista rectè se habent & demonstrantur ex indivisibilitate essentiarum spiritualium.

4. *Conclus.*

19. Quarta Conclusio Becani: *Angelus potest in instanti mutare locum* (vel ut nos loquimur, suum Ubi) Ratio constat ex illis, quæ de instantaneâ motione Angeli disputavimus. Becanus addit: *Quia potest simul deferere unum totum locum & acquirere totum alium immediatè proximum, sed talis mutatio est instantanea, quia est tota simul.* Et confirmatur, pergit, *Quia Angelus non habet partes: Ergo concludit potest se totum simul transferre de uno loco in alium locum proximum: Ergo non eget tempore.* Res est plana ex hæcenus disputatis.

5. *Conclus.*

20. Quinta Conclusio Becani: *Angelus non potest naturaliter moveri de uno extremo in aliud extremum distans, quin transeat per medium.* Quæ Conclusio est satis certa, ut & addita probatio: *Quia non posset intelligi, quomodo Angelus naturaliter possit hinc pervenire Romam, non transeundo per loca interjecta.*

21. Addit porro Becanus rationem ob quam limitationem voce naturaliter addiderit: *Quia, inquit, forte supernaturaliter fieri potest.* Addit tres rationes. Prima: *Quia corpus Christi, in cælo existens, quotidie perducitur ad hostias consecratas, & tamen non transit per medium.* Nota benè, licet interdum negent Papani ipsis corpus & sanguinem Christi fieri præsentem in Eucharistia per descensum & ascensum, & sic per adductionem ex cælo in carnem vi consecrationis suæ, tamen non possunt non conscientiam convicti id aliis in locis affirmare, ut hoc loco expressè facit Becanus, & dicit Corpus Christi in cælo existens, quotidie perducitur ad hostias consecratas. Forsan excipiunt, non fieri adductionem illam per descensum: quia non transeat per medium. Ponamus ejusmodi adductionem fieri posse, fieret tamen ex suo premo loco in infimum, proindeque respectu istorum locorum ex terminorum à quo & ad quem verus esset descensus, sed supernaturali modo factus. Deinde nondum probarunt Papani illam perductionem fieri, vel posse fieri sine transitione per media. Est in data hypothesis, nulla ratione confirmatum, nisi forsitan inde vellent probare, quod dicant & statuunt sacrificium

culum creaturam consecratione sua creare Creatorem: & sic corpus Christi, vel Christum ipsum in cœlo existentem facere sine transitu per medium in Eucharistia ad consecratas hostias existere. Quod sanè esset miraculorum omnium maximum. Primo enim crearet creatura Creatorem, quod implicat contradictionem: sicq; Creatura fieret creatore suo potentior: quippe qui contradictionem creare non potest, quia mentiri non potest. 2. Quia crearetur demum id corpus, quod longè supra annos mille sexcentos ex Maria virgine natum est: Fieretq; illud, quod dudum factum est: quod rursus mirabilem implicat contradictionem. Si ergo tam miraculosè agere potest sacrificulus; etiam poterit corpus Christi in cœlo existens producere ad hostias consecratas, etiamsi non transeat per medium: Aliàs commentum hoc vix defendi poterit. Risum teneatis amici!

22. Secunda ratio Becani est: *Quia aliqui putant fieri potuisse, ut totus sanguis, ex quo Christus formatus est in utero Virginis, uno instanti conflueret ad locum conceptioni destinatum, non transeundo per loca media.* Non quidem cupio disputare, quid Omnipotentia divina in tantis Mysteriis facere potuerit: quomodoq; hoc vel illud mysterium peragi potuerit: Interim dico à possè ad esse non valere consequentiam: & nulla est necessitas, ut in ista summe arcana tam scrupulosè inquiramus. Imò melius est hic quædam ignorare, quàm cum curiositate & magna temeritate inquirere in illa, quæ Deus in hac vita nobis revelare noluit, proindeq; occulta esse voluit.

23. Tertia ratio Becani est: *Quia probabile est, corpora Beatorum posse transire ab extremo ad extremum sine medio: quod aliqui colligunt ex Augustino in lib. de cognitione veræ vitæ c. 45. & alibi: ubi docet tam citò posse beatum transire hinc Romam quam cito potest animus cogitatione id facere: At animus id potest subito facere, nihil cogitando de medio. Ergo &c.* Mera ἀσυνλογισία est. Sibi in mentem revocare debuisse Jesuita illa πολυτέλλητα: Simile non est idem: simile quoq; est dissimile. Si similitudo illa deberet valere in omnibus, tum sequeretur, quemadmodum animus cogitando non realiter venit Romam: sic neq; beatum ce.

terrimo suo transitu realiter pervenire Romam. Deinde sicut transitus ille tantum est imaginarius: sic etiam transitum Beatorum non realem, sed imaginarium fore. Manifestum igitur, quod tantum comparatio Augustini instituatur in celeritate motus sive mutationis, non in modo, quo illa celeritas fit vel aliis cum illo celeri motu ac mutatione junctis.

24. Illam etiam consequentiam ex Augustini verbis collectam nullam plane necessitate inferri, vel inde est manifestum. Corpora enim Beatorum gloriosa etsi ratione substantiæ futura sint eadem, quæ etiam in hac vita gessimus, ratione tamen quantitatum, donorum, virtutum & prærogativarum longè aliter erunt comparata, quàm fuerunt hoc in mundo. Quod docere voluit Christus, cum Matt. 22. v. 30. electos in futuro seculo Angelis similes futuros pronunciat. *Seminatur enim in corruptione & resurgit in incorruptibilitate: seminatur in ignominia & resurgit in gloria: seminatur in infirmitate & resurgit in potentia: seminatur corpus animale & resurgit spirituale* 1. Cor. 15. v. 42 43 44. *Et Christus corpus nostrum humile transfigurabit ut conforme reddat corpori glorioso suo secundum potentiam, quæ potest etiam sibi subijcere omnia*, Philip. 3. v. 21. Scholastici quatuor enumerant qualitates, Impossibilitatem, Claritatem, Subtilitatem & Agilitatem. Etsi verò hæ non sint omnes, quia multæ sunt aliæ nobis in hac vita prorsus incognitæ: *siquidem oculus non vidit & auris non audivit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ DEUS præparavit diligentibus se*: tamen qualitates illas concessas nos acceptamus: illæ autem erunt similes Angelicis & glorificati corporis qualitatibus, impossibilitati, claritati, subtilitati & comprimis agilitati. Angelus autem (ut de Christo nihil dicam) potest in instanti moveri de loco in alium locum v. g. Wittebergâ Constantinopolin, etiamsi transeat per intervalla media: Ergo, quin etiam ita moveantur corpora Beatorum, nihil impedire potest: proindeq; ad motum illorum instantaneum non est necessarium, ut transeant ab uno extremo ad aliud sine medio cum illud sine hac conditione præstare possint.

Duratio

25. De duratione Angelorum quærit Becanus & agit q. 3.

Tho-

Thomas statuit æternitate Angelos mensurandos esse. Ratio e- *Angelorum*
 jus est: Quia & objectivè & causaliter pendent ab æterno, *ratione essen-*
 nempe à Deo, quem perpetuo intuentur, & à quo sunt conditi. *tia.*
 Scotus ævo dicit intelligentiarū tractum continuatum esse men-
 surandum, propterea quod illarum esse sit in ævo, & non in æ-
 ternitate: quandoquidem aliquando cæperint & nunquam sint
 desituræ; Æternitas verò est duratio ab intrinseco necessaria &
 immutabilis tam intrinsecus quàm extrinsecus. Ejus durationis
 intelligentiæ sive Angeli capaces non sunt. Etiam si enim quo-
 dammodo substantialiter sunt immutabiles, non tamen omni-
 nò. Non mutantur vel ætatibus, vel statu: nullus neq; est puer
 vel adolescens vel senex: Sed in quo statu fuerunt ab initio, in
 illo sunt adhuc & manent in sempiternum, integrà & immutatà
 substantià conservatà. Vid. August. de Fide. ad Pet. c. 7.

26. Scaliger Exerc. 359. f. 7. quærit: *An ævum Intelligentiarum*
sit aliud extra earum existentiam, sicut tempus est aliud extra no-
stram? Mibi (respondet) ita videtur: Ut ætas nobis, ita illis suum
cuiq; ævum. Ut tempus nobis extra nos, ita illis continuationem su-
am extra illos, quæ dicitur æternitas. Ea verò solus Deus est: & ip-
samet solus Deus. Ætas enim in nobis est, quia tempus in motu primo.
Ævum in Angelis, quia æternitas in Deo, quæ Deus ipse est: Et quia
ipse Deus illi sunt. Juxta hæc Scaligeri verba si duæ illæ, Tho-
mæ & Scoti, opiniones judicentur, facile possunt conciliari.
 Sic enim & æternitas est & ævum, quo mensurantur Angeli. Æ-
 ternitate mensurantur forinsecus, quatenus ipsi Deo & ipsorum
 duratio Dei æternitati subjiciuntur: Ævo mensurantur intrin-
 secus, vel est ipsa ipsorum duratio. Quæ ut adhuc melius intel-
 ligantur, notetur discrimen inter Tempus & Ævum. Quod Sca-
 liger Exerc. 363. ex Timæo Platonis ponit ejusmodi, Mellitus Philo-
 sophus ait, Tempus esse ævi imitationem, quæ ad illius exemplum facta
 sit. Temporis partes numerat tres: FUISSE, ESSE, FORE. Cæterum
 extrema duo non attribuit Ævo, sed ipsum ESSE tantum.

27. Becanus durationem Angelorum explicat tribus Con- *1. Conclus.*
 clusionibus. Prima est: *Ævum est intrinseca duratio substantiæ*
Angelice. Quam sententiam jam modo probavimus. Subjicit

Becanus quinque species durationis eoque probat suam regulam. 1. est *Æternitas*, quæ *Soli Deo* convenit. 2. est *Tempus continuum*, quod tantum est rerum successivarum non permanentium, ut sunt Angeli. 3. est *Tempus discretum*, quod convenit tantum rebus sibi invicem succedentibus sine continuatione: neque inter hæc numerantur Angeli. 4. Est *Instans permanens*, quod alii vocant *Instans Angelicum* & est alterius generis ab *Instanti temporis*, quia *Instans temporis* propriè non est duratio. Nihil enim dicitur propriè durans, quod momentaneum est. Neque tale instans permanens quod est defectibile, est duratio Angelorum: Ergo (concludit Becanus) est *Ævum*; quod magis explicabitur in sequentibus. In quibus nihil desideramus: Est enim *ævum* continuatio & esse sine essentia Angelica, quæ Angelis competit ex natura rei. In illorum enim conservatione & duratione nulla est realis successio aut variatio: Est ergo duratio Angeli ævum naturam suam invariabile. Quod verò de duratione essentia, (ut patet) non operationum intelligendum est.

Ratione operationum,
2. Concl.

28. De duratione operationum Angelicarum agit Becanus in Conclusionem secundam: *Duratio*, inquit, *operationum Angelicarum* varia est, prout sunt variae operationes. Quaedam nunquam deficiunt has dicit Thomas esse intellectionem & volitionem naturalem, quæ Angeli seipsos intelligunt & amant: atque harum intrinseca duratio si ita est, omnino *Ævum* est. Quaedam suapte natura deficiunt, quæ rursus duplices: quedam indivisibiles & permanentes, ut libera intellectio & volitio, atque harum intrinseca duratio est *Instans permanens*, quod aliquando coexistit parti nostri temporis, & tunc est vera duratio; aliquando solum instanti nostri temporis, & tunc non est propriè duratio. Aliæ actiones suo modo sunt divisibiles & successivæ, ut motus localis, quo Angelus seipsum aut aliud corpus continuè movet, & harum intrinseca duratio est *tempus continuum*: potius dicerem quod corpus ab Angelo motum moveatur in tempore, quando vero se movet ex uno loco in alium, tunc motus illius interna duratio non fit tempus, sed quod coexistit parti nostri temporis: & quatenus coexistit, per accidens etiam nostro tempore mensurari possit.

29. Pergit Becanus: Denique fieri potest, ut operationes Angelorum libere non singule seorsim spectentur (sic enim singularum duratio est in-

est instans permanens, ut dictum) sed quatenus multa sibi invicem succedunt, & tunc earum duratio est tempus discretum quod componitur ex diversis instantibus separatis, sive interea sit interjectum aliquod tempus, sive non sit. Potius dicerem durationem quoque ejusmodi habere rationem temporis, licet tempus propriè non sit. Atque de hoc tempore analogicè & metaphoricè dicto locutum fuisse Augustinum putant quando lib. 8. Genes. ad liter. c. 26. dicit: Movere Deum creaturam Angelicam per tempus. Hoc verò tempus, rectè monet Suarez, non intelligendum esse per modum alicujus Entis, quod sit per se unum & pertineat ad certam aliquam quantitatis speciem. Illa enim instantia neque sunt quantitates continuæ, ut eâ ratione numerus eorum dicendus sit propriè species quantitatis discretæ: neque illa successio est secundum aliquem ordinem per se, quem talia Entia inter se habeant sed solum est ex mutabilitate & voluntate operantis. Neque etiam ex hoc Angelico tempore sumi potest mensura sive certitudo de operationibus alterius cujusdam Angeli, neque quoad numerum illarum (dum enim unus Angelus manet in operatione indivisibili, alius potest habere plurium successionem) neque quoad permanentiam operationum singularum, ob eandem plane causam quia nimirum in uno Angelo operatio indivisibilis potest durare per discretum tempus operationum alterius Angeli: ipsaque instantia quia in se sunt indivisibilia, indifferentia sunt ad diuturnam & brevem durationem. Nihil itaque certi & fixi eis sumi posse videtur, quod habeat rationem mensuræ. Unde inferitur, quod omnes hæ durationes considerandæ sint tantum in absoluta ratione durationum, atque juxta illam servant proportionem ad res durantes & in illis multiplicantur.

30. Tertia Conclusio Becani continet definitionem *Ævi*: *Ævum est, inquit, duratio creata, indivisibilis & indefectibilis. Unde (pergit) Primo distinguitur ab Æternitate, quæ est increata. Secundo à Tempore, quod est divisibile. Tertio ab instanti permanente, quod est defectibile. Addit, hanc esse communem sententiam Scholasticorum, excepto uno Bonaventura, qui putet ævum sive durationem Angelorum esse successivam, non autem indivisibilem & permanentem. Rectè autem opinionem hanc refellit eò,*

3. Conclus.

eo, quod duratio & existentia rei sint idem realiter. Quia igitur in existentia Angelorum non est realis successio, quod concedit Bonaventura: Ergo neq; in ipsorum duratione esse poterit.

An operationes Angelicæ a nobis nostro mensurari possint tempore?

31. Quæritur tandem *an operationes Angelicas nos mensurari possimus nostro tempore?* Non videtur, primùm quia actiones Angelorum spirituales, ut tales, nobis sunt incognitæ. Ergo nobis sunt immensurabiles. Aliud verò est, quando ejusmodi spirituales actiones cum materialibus conjunguntur, atq; ita quodammodo à nobis cognoscuntur, tum aliter à nobis mensurari non possunt, nisi hoc nostro tempore, hoc est, Physico. Uti etiam mensurare solemus actiones nostri intellectus hoc nostro tempore. Angelus verò respectu sui, suarum actionum mensurari non indigere videtur. Nam tam nota est illi quælibet duratio per semet ipsam, quàm esse potest per comparisonem ad aliam. Si autem velit, potest suum motum conferre cum alterius cujusdam Angeli, & monstrare, tamdiu suum durasse motum atq; illius: Verum id potius est, æqualitatem vel inæqualitatem motuum monstrare, quam durationem. Potest etiam suam actionem conferre cum motu cælesti, si velit, licet non opus habeat.

Numerus Angelorum.

32. De numero quoq; Angelorum & eorum distinctione quærit Becanus q. 4. Aristoteles lib. V. Metaph. c. 8. numerum Intelligentiarum à numero orbium cælestium deducere conatur, totidemq; substantias à materiæ concretionibus abstractas constituit, quot Sphæras cælestes & orbes motus sui seculi Astronomi, Calippus & Eudoxus numerarunt, nimirum 47. vel 55. in quo dupliciter errat: Primò in numero orbium cælestium, quem Mathematici posteriores correxerunt: Deinde in numero intelligentiarum. Plures enim ad laudem DEI & ministerium hominum creatos esse Angelos, cælestis doctrinæ veritas affatim testatur. Dan: 7. v. 10. Luc: 2. v. 13. Matth. 26. v. 53. Epist: Judæ v. 14. Apocal. 5. v. 11. Putamus autem numerum certum pro incerto poni.

1. Conclus.

33. Probanda itaq; prima est Conclusio Becani, quæ est: *Certum est, numerum Angelorum esse maximum quantum sit incertum, quia neq; habemus revelationem neq; ratione naturali certum numerum attingere possumus.* Item secunda Conclusio: *An plures sint Angeli quàm homines, an pauciores, an æquè multi, incertum*

2. Conclus.

tum est. Diversæ opiniones, quas subjicit, & illarum probationes magni momenti non sunt. Nam quod nonnulli pauciores esse Angelos colligunt ex Matth. 22. v. 30. Psal. 110. 6. & Eph. 1. v. 10. nulla fit consequentia. Dictum enim Christi Matth. 22. v. 30. Erunt sicut Angeli Dei, non loquitur de numero, sed de qualitate, virtute & felicitate electorum in statu gloriæ. Psalmi 110. vers. 6. יְיָ בְּגוֹיִם מֶלֶךְ בְּיוֹת מִחַץ רֹאשׁ עַל־אֲרָץ רַבָּה
vertit quidem vulgata versio: Judicabit in nationibus, implebit ruinas, sed in Hebræo est: Judicabit in gentibus & implebit (omnia loca) corporibus sive cadaveribus. Proinde nihil quicquam agit de impletione ruinæ Angelorum, ut contextus satis superq; testatur, sed de dominio & potentia Messiae, qua Ecclesiam suam in hisce terris militantem potentissime tuetur omniumq; hostium vires frangit & penitus contundit: In primis v. respicit David promissionem primis parentibus in paradyso factam: semen mulieris conteret caput serpentis, ideò etiam in immediatè sequentibus, in singulari numero nominat unum caput multæ seu magnæ terræ, à quo cætera inflantur, quod est antiqui Draconis, qui dominium in filiis incredulitatis habet & princeps est hujus mundi. Gesnerus in hunc locum Psalmi 110.

34. Eph. 1. v. 10. hæc leguntur verba: Instaurari omnia in Christo, quæ in cœlis & quæ in terra sunt. Neq; hoc loco quicquam agitur vel de redemptione vel etiam de impletione ruinæ Angelorum: sed dicuntur etiam à Christo restitui ea, quæ in cœlis sunt, quatenus per meritum ejus sublata est illa discordia, quæ inter Angelos & lapsam genus humanum intercesserat. Sic Hunnius in hunc locum Apostolus, inquit, universa ea completitur, quæ vel instauratione indigebant, vel cum genere humano reconcilianda erant, aut in pristinam redigenda societatem & concordiam. Nam primo ruina generis humani redintegrandam omninò erat, quod fieri non potuerat, nisi constituta inter genus humanum in terris & Deum in cælis pace & reconciliatione. Deinde etsi Angelis nihil impetratur per mortem Christi, tamen hominibus aliquid impetratur, quod quendam ad Angelos respectum habet. videlicet, quod Angeli, qui prius ab hominibus ob transgressionem erant abalienati, jam illos pro suis

conservis sociis & consortibus ejusdem gaudii & regni rursus agnoscunt adeoq; ipsis in servire insuper non dedignantur. Sed & hoc respectu omnia in cœlis & in terris sunt instaurata, quatenus tota universitas Ecclesiæ omnium electorū in unū corpus ita redacta est per Christum ut efficaciam meriti ipsius per fidem sentiat non solum militans in hisce terris Ecclesia, verum etiam eadem perpetuò fruatur Ecclesia in cœlis triumphans atq; sic per salutarem istam ἀνακεφαλέωσιν virtute operaq; Christi sunt instaurata, redintegrata, recollecta & reconciliata.

35. Pergit Becanus: Jam verò quod Angeli plures sint, quàm homines, colligunt aliqui ex custodia Angelorum, quia singuli homines habent unum Angelum custodem ex inferioribus ordinibus. Nec dicendum videtur, unum & eundem Angelum successu temporis custodire plures homines, quasi post mortem unius suscipiat custodiam alterius: quia in die judicii satis occupatus erit, ut cineres unius hominis colligat & quasi momento temporis comitetur ad judicium. Puerilis sanè ratio puerile arguens judicium. Primum quæ de Ordinibus Angelorum disputant Scholastici nondum satis sunt probata. Deinde puerilis, inquam, est ratio, quod unus Angelus in extremo judicio satis occupatus fuerit in colligendis cineribus unius hominis. Quasi verò Angeli cineres defunctorum hominum collecturi sint. Quod sanè ex nullo S. Scripturæ loco probabitur. Dicitur quidem Christus in die novissimo cum potestate & gloria multa, cum exhortationis clamore & voce Archangeli & tuba Dei descensurus de cœlo, & missurus Angelos suos cum tubæ voce magna, qui cogant electos ejus. (nempe jam resuscitados) à quatuor ventis, à cœlorum extremo ad cœlorum extremum. Verum de eo, quod cineres hominum, quibus inservierunt in hac vita sint collecturi Angeli, id nullibi legitur in Scriptura. Quandoquidem illa cinerum collectio & in pristinum corpus restauratio non minima pars erit miraculose actionis, quâ corpora ex terra evocabuntur, redintegrabuntur, vivificabuntur & sic ex mortuis resuscitabuntur. Quæ verò ut planè divinæ & omnipotentis virtutis adeoq; miraculosa est actio, soli Deo competit & nulli creaturæ, neq; secundum totum neq; secundum partem tribui potest. Ut cum nulla creatura & sic nullus Angelus ad opus creationis fuit adhibitus: sic quoq;

nulla

nulla creatura nullusq; Angelus effectivè concurret ad opus resurrectionis planè & simpliciter divinum.

36. Tandem Becanus ultimam subjicit opinionem. *Quod deniq;* inquit, *numerus hominum & Angelorum sit equalis infine mundi, colligunt aliqui ex illo Deuteronom. 32. v. 8. Constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Dei, id est,* (addit Becanus) *Angelorum* In allegatione dicti hujus commissum est apertum crimen falsi. Quandoquidem ut in omnibus aliis, ita quoq; in versione vulgatâ legitur non filiorum Dei, sed filiorum Israël. In hebræo enim est: statuit terminos populorum לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ad (secundum) numerum filiorum Israël. Atq; adeò falsissima est Becani allegatio & interpretatio (potius depravatio) quando primùm in allegatione loco Israël ponit Dei, & deinde in interpretatione explicat per vocem Angelorum. Manifestum ut est, ibi nihil quicquam agi de Angelis, sed de solis hominibus, filiis (ut loquitur) Adam, quod designaverit illis possessionem nondum existentibus, statueritq; terminos populorum pro numero filiorum Israël. Ad summam! oleum & operam perdimus in illis rebus inquirendis & scrutandis, quæ neq; in scriptura sunt revelata, neq; in natura manifestata.

37. De differentia Angelorum duas subjicit Conclusiones Becanus, nempe tertiam & quartam. Tertia est: *Certum est omnes Angelos posse differre specie, & rursus certum est, omnes posse esse ejusdem speciei.* Quarta: *Probabile est, nec omnes differre specie, nec omnes esse ejusdem speciei* Quod attinet Conclusionem priorem tertiam, gratis ponitur. Non enim quæstio est quomodo differre possint Angeli, sed quomodo actu differant. Ut quæstio non est, ubi agitur & quæritur de mundo existente, un possint plures esse mundi, sed an plures uno mundo existant. Nihilominus nego certum esse, Angelos posse differre specie: perinde n. videtur esse, ac si quis statuere velit: omnes homines posse differre specie: Ut enim hoc non tantum non est certum, sed planè contradictorium & *adύνατον*; idem enim esset ac si quis stultè & absurdissime ineptiret ac diceret: omnes homines actu existentes, hoc est, qui actu sint homines, posse esse non homines. Et sic simul non homines existere, ideoq; omnes homines posse simul & esse homines & non homines. Sic etiam in hac de Angelis assertionem Becani res sese habere videtur. Qui enim dicit omnes Angelos sive Intelligencias

Differentia Angelorum.

3. Concl.

4. Concl.

gentias posse differre specie, dicere videtur : Omnes Angelos sive Intelligentias actu existentes, quando actu existunt, posse esse non Angelos, non Intelligentias. Ratio illationis à simili in eo est : Ut enim una est differentia specifica omnium hominum, nempe esse rationale : sic etiam omnium Angelorum una est differentia, nempe esse intelligens. Ut enim homo definitur per substantiam sentientem rationalem, & quidem per hoc ultimum rationale, tanquam differentiam : Sic etiam Angelus definitur per substantiam spiritualem intelligentem : & quidem etiam per hoc ultimum, intelligens tanquam ultimam differentiam specificam : à qua etiam Philosophis Intelligentiæ nominantur.

38. Idem absurdum & contradictorium continuatur in posteriore Quartâ Conclusionē. Si enim possibile est, non omnes Angelos esse ejusdem speciei : probabile erit, contradictorium esse verum, nempe non omnes Angelos esse Angelos. Quod verò est contradictorium & manifestò falsum, si hoc non est. Differentiam quidem dari in Angelis, quâ inter se distinguantur certum est, interim differentiis specificis discriminatos esse non tantum non est certum, sed falsum videtur adeo, ut neq; Angelos bonos & malos differentiis specificis distinctos statuere possim. Ut enim homines Electi & damnati non ac differunt specie sive differentiis specificis, sed tantum qualitatibus relationibus, fide & incredulitate, pietate & impietate : sic quoq; Angeli boni & mali specie conveniunt, qualitatibus verò, bonitate & malitiâ & inde dependentibus effectis, consequentibus, proprietatibus distinguuntur. Consentit nobiscum Basiliius, qui dicit, Angelos omnes esse unius inter se naturæ lib. 3. contra Eunomium, differre autem inter se, quatenus majoribus muneribus à DEO ad tempus praeficiantur. De Ordinibus Angelorum agemus in sequentibus. Hactenus de Angelis in genere, qui primigeniæ suæ naturæ rectâ & integrâ voluntate DEUM plus quam se ipsos amant, hunc enim amorem flagitat DEUS à Creaturis, intellectu & voluntate praeditis, non vacaturis culpa, si menturam illam non impleant.

Tantum

DISPUTATIO XVI.

Quæ est prima de Angelis bonis in specie.

Respondente
Johanne
Matthæo
Beiero Co-
burgo-Fr.

CONTINUATIO.

Constat ex præcedentibus Angelos omnes
iuitiò creatos esse bonos, ut Deo sanctum præ-
starent ministerium; quod tum divinum cul-
tum, laudes, observantiam & reverentiam, tum
servitia obsequiaque in mandatis, per univer-
sum mundum exequendis, concernit. Perpetuò igitur Deo
assistentes continuis Jehovaham laudibus celebrare debent, ope-
ra ejus admirari, & voluntatem majestatemque divinam san-
ctè colere & venerari. Qui servata origine in naturâ suâ bo-
nitate ac veritate perstiterunt, hi boni appellantur & beati
sunt: Qui vero à Deo sua sponte sunt averfi, in tartarum sunt
detrusi, & mali Angeli communiter in scriptura etiam passim
Dæmonia vocantur. De utrisque seorsim: ac primùm de
BONIS agendum.

Angelorum
Denomi-
natio.

I. Angelorum bonorum denominatio initio observan-
da est. Interdum in Scriptura absolutè voce Angeli notan-
tur, Actor. 7, v. 53. Accepistis legem per dispositionem Ange-
lorum: Actor. 23, v. 9. I. Petr. 1, v. 12. 2. Petr. 2, v. 11. Gal. 3, v. 19.
Hebr. 1, v. 5. & 2, v. 2. & 13, v. 2. Sic in Veteri Testamento, Gen.
19, v. 1. 15. &c. Interdum epitheta doctrinæ causa adduntur,
ut sunt. Angelus Domini, Actor. 5, v. 19. cap. 8, v. 26. cap. 12, v. 17.
Angelus Jehovah passim in Veteri Testamento, Gen. 16, v. 7. & 9. c. 22.
v. 11. 15. Num. 22, v. 22. Judic. 5, v. 23. &c. Angelus Dei, Actor. 10, v. 3.
cap. 12, v. 23. cap. 27, v. 23. Sic in Veteri Testamento, Genes. 21, v. 17.
cap. 28.

cap. 28, v. 12. cap. 31, v. 11. cap. 32, v. 1. &c. *Angelus Sanctus*, Act. 10, v. 22. *Angeli electi*, 1. Timoth. 5, v. 21. *Angelus lucis*, 2. Cor. 11, 14. *Angeli potentie DEI*, 2. Thessal. 1, v. 7. *Dicuntur etiam Filii Dei*, Job, 1, v. 6. cap. 2, v. 1. cap. 34, v. 7. Job, 1, v. 6. item *Viri*, Gen. 18, v. 2. cap. 19, v. 5. Luc. 24, v. 4. Act. 1, v. 10.

*Definitio
Angelorum.*

2. Angeli Boni definiti possunt, quod sint Spiritus à Deo creati, qui in veritate bonitateque, in quâ conditi erant, obedienter permanentes, jam confirmati, æternâ felicitate fruuntur, inque eâ DEUM laudant, atque hominibus piis & electis inserviunt.

3. *Genus* ergo dicit, quod sint Spiritus creati de quo sufficienter in præcedentibus. *Differentia* sumitur partim à ratione formali, à quâ denominantur Boni Angeli, partim sine sive effectû & officiô. Ratio formalis est, quod in veritate ac bonitate, in quâ erant creati, permanserunt, & jam sunt confirmati. Hinc novum accipiunt Epitheton, quod dicantur *Angeli Electi*, 1. Tim. 5, v. 21. Quandoquidem Electionis Angelorum causa non est constituenda qualitas vel status ille, in quo primum sunt creati: cum ita omnes omnino Angeli, etiam isti, qui lapsi sunt, electi essent dicendi, utpote qui in eodem felicitati initio omnes fuerant conditi: sed causa statuenda singularis, illa confirmationis gratia, quæ omnino à gratia creationis est discernenda. Quæritur hæc, an illa gratia confirmationis in bono præsupponat meritum Christi, tanquam electionis Angelorum causam meritoriam, ut sit in electione hominum. Respondemus, nos de eo nihil in scriptura legere, ideoque innegatam abimus sententiam, idque ob hanc rationem; quia Redemptio & meritum Christi præsupponit lapsum, qui nunquam cecidit in Electos Angelos.

4. Statuendum ergo censemus, Angelos ex mera gratia, sine interveniente meritô, à Deo esse electos, sed tamen non extra Filium, sed in Filio: Verum, ut diximus, non respectu hujus meriti. Quandoquidem Filius Dei non Angelos, sed semen Abrahamæ assumpsit, Heb. 2, v. 16. quocirca neque Angelos redemit, generali nempe illô respectu, quatenus omne beneplacit-

placitum Dei, non nisi in Filio DEI unigenito est fundatum. Quia igitur ipsa etiamsi erat & est Michael ille & Dux Magnus Angelorum, ut apparet ex *cap. 12. Daniel. v. 1. & Apocal. 12. v. 7. atque ita in forma Dei constitutus; non tamen rapinam duxit parem esse Deo; sed ipse sese in arripuit, formam servi sumptam similis hominibus factus usque ad mortem, mortem autem crucis, Phil. 2, v. 6. & seqq. atque sic suam passionem & ignominiosam mortem redemit genus humanum; hanc utique humiliationem & exinanitionem Filii, Angelorum Ducis & Capitis haut dubie respexit DEUS, & sibi adeo placuit, ut Angelos quidem in peccatum lapsos reprobaverit, ceteros vero qui lapsum & defectionem illam maximopere improbaverant, & omnibus viribus restiterant, ne totum genus Angelorum à Deo ac Christo Duce ac capite suo avelleretur, sed potius constantes & in veritate, iustitiâ ac sanctitate, in quâ conditi erant, in æternum perseverarent, ex mera gratia ita in bono confirmavit, ut ab illò in æternum deficere neque velint neque possint, idque in hunc finem, ut futuri essent ministratorii Spiritus, qui ministerii causa mitterentur propter eos, qui hæredes sunt salutis, *Hebr. 1. v. ult.* cumque his hominibus merito Christi redemptis & ejus beneficio ad vitam æternam collectis in una triumphante aliquando Ecclesia Deum æternum colerent, celebrarent, glorificarent.*

5. Ista, inquam, confirmatio in bono, & per eam electio ad vitam æternam, omnino etiam gratuita est censenda. Quippe qui non propter vel naturæ excellentiam, & sanctitatem vel bonorum operum prævisionem est facta. Quandoquidem illa tanta non erat, ut Angelos nondum lapsos imposterum contra omnem lapsum præmunire, ac custodire potuisset. Superiori igitur beneficio, quod illos Spiritus intelligentes & præstantissimam naturam præditos creaverat benignissimus creator singularem hanc superaddidit gratiam, quâ ad vitam æternam aut electi tanta in bono addita confirma-

tione; ut ab illo imposterum & quidem in æternum non sint defecturi.

Electio Angelorum.

6. Sunt, qui Angelorum Electionem sive prædestinationem negant propterea; quia hi nunquam fuerint lapsi & miseri facti. Sed ratio illa nihil probat. Rectè disputat *Thomas part. 1. q. 23. art. 1.* Motus non accipit speciem à termino à Quo, sed è termino ad quem. Quocirca nihil ad prædestinationem refert, utrum quis prædestinetur à statu miseriæ, vel non: sed istud refert, ut prædestinetur ad vitam æternam, tanquam terminum ad quem. Interim libenter concedimus, Angelorum Electionis ab Electione hominum aliam prorsus & disparem esse rationem, ita ut sub unam eandemque Electionis definitionem specialem utraque referri nec possit nec debeat. Atque hinc est, quod non solum Patres Orthodoxi, sed recentiores nonnulli Theologi duplicem prædestinationis sive Electionis speciem constituent, unam Angelorum, alteram hominum: uti videre est *apud Augustinum lib. de corrupt. & generat. cap. 10, & 12.* Quam distinctionem approbandum esse & nos censemus.

7. Sunt alij qui defendere satagunt, Angelos etiam vi meritæ Christi electos esse; idq; se præstare posse dicto Pauli *ad Coloss. 1. v. 20.* Per eum (Christum) *reconciliavit omnia sibi, pacificans per sanguinem crucis ejus, tum quæ in terra, tum quæ in cælis.* Verùm enim verò committunt isti Ignorationem Elenchi & subditi Dei amici sunt Angeli, ideoq; se hostes omnium qui Deo adversantur, profitentur. Hinc igitur inferiora cum superioribus reconciliata, omniaq; in DEUM, unitatis, consensionisq; principium conversa rectè dicuntur, non quot pro Angelis Christus sit mortuus, sed quod inimicitias inter DEUM & hominem sublati, Angelos nobis reddiderit fautores & amicos, nosq; illos caros effecerit, qui alioquin peccatores, ut Dei testes, amore prosequi non potuissent, nisi & ipsi à Domino suo deficere & ad adversariornm partes transire voluissent: Alij statuunt, Apostolum verbis illis respicere ad tempus passionis Domini, cum jam plurimi sancti essent in sinu Abraham, quorum salus perinde pepen-

dit ex passione Domini, sicut qui adhuc in terris versantur. Sed quia in scripturis Electionis hujus Angelicæ modus non est expressus, utique nos etiam curiosius eum inquirere nolumus.

g. Becanus quæstionem, An Angeli acceperint gratiam ex meritis Christi. tractat quartò locò proponens duas conclusiones. *Prima est* Probabile est, omnes Angelos accepisse gratiam ex meritis Christi prævisis. Atq; statim ejus fundamenta quatuor subjicit; de quibus aut quia ipsemet fatetur, quod certa non sint; sequitur neq; conclusionem istam magni faciendam esse. Adit ergo statim *secundam*: Multò probabilius est, Angelos non accepisse gratiam ex meritis Christi prævisis, sed ex sola DEI voluntate & liberalitate. Addit rationes 1. gratia Angelorum fuit independens à peccato Angelico, Ergò multò magis à peccato Adami. *Quam porro probat?* quia peccatum Angelicum fuit aliquo modo causa peccati Adami: peccatum enim Adami ortum est ex instinctu Angeli peccatoris. 2. Quia merita Christi supponunt peccatum Adami & dependent à carne passibili: quod multis modis probatur. 1. Quia ex sententia Thomæ, Augustini & aliorum Patrum, si Adam non peccasset, Christus non venisset. 2. Quia omnia merita Christi consummata sunt per mortem. 3. Quia omnia dependent à promissione Dei: Deus autem nihil promisit Christo, nisi dependenter à morte & passione, juxta illud Esaie 53, v. 10. Si posuerit pro peccato animam suam videbit semen longævum.

9. Omnia ista rectè se habent. Et maxime probandum est, quod asserit, si Adam non peccasset, Christus non venisset: ubi alij Pontificii contrarium statuunt. Deinde merita Christi consistunt in tota legis impletionem; interim consummata esse in passione & morte Christi, concedendum omnino est. Tandem Deum nihil promisisse Christo nisi dependenter à morte & passione: Illud etiam si de iis, quæ ad Christum hominem & Ecclesiæ unionem & collectionem pertinent intelligatur, extra omnem omnino controversiam est, adeò, ut etiam ipsius acquisita Majestas & sessio ad dextram Dei sit fructus obedientiæ Deo patri usq; ad mortem præstitæ, ut Paulus testatur ad Philipp. 2, v. 9, 10, 11, nempe quoniam homo ille Christus divinæ suæ majestatis

usu se abdicere, & more aliorum hominum in statu humili inter homines versari, tandemq; Patri suo obediens fieri usq; ad mortem, imò ad mortem crucis non dedignatus est. hinc adeo ipsum humano quidem generi salutem amissam reparasse, per se verò lætissimum hunc fructum adeptum esse, ut in Majestatem subveheretur planè divinam. Si quæras, quomodo hæc exaltatio passioni & morti tribui queat, ut fructus, cum illa potius videatur pendere ab unione hypostatica, secundum illud *Gregorij Nysseni in libro contra Eunomium*: *Dextra Dei omnium creatrix, per quam omnia facta sunt & sine qua factum, est nihil, ipsa hominem unitum evexit per unionem ad propriam Celsitudinem; rationem expeditam hanc dat D. Hunnius?* Nam inquit, & ipsa unio Filij Dei, cum humana natura propter hanc passionem & mortem, qua redimeretur hominum genus, unice suscepta est. Unde mirum non est, id quod ab unione dependet, seu fructum assignari passionis ac mortis Christi, ob quam ipsa quoq; contigit unio, nunquam aliàs suscipienda, nisi redemptionis nostræ necessitas sacro sanctum illud *Αὐτοῦ* mortis Christi efflagitasset.

Gloria Angelorum.

10. Cap. 3. agit *Becanus* de gloria Angelorum, & primò querit, An Angeli acceperint gloriam in primo instanti creationis. Respondet quatuor Conclusionibus: Prima: Angeli mali nec an primo instanti, nec unquam postea acceperunt gloriam sive beatitudinem supernaturalem, quæ in visione beatifica consistit. Ita *August. lib. ii. de civ. Dei. cap. 11. & 13. c. 2. lib. ii. de Genes. ad liter. c. 25.* Addit porro rationem: Quia visio beatifica semel habita non potest amitti: vel enim amitteretur per peccatum, vel quia Deus nollet amplius concurrere. Non primum: quia qui clarè DEUM videt, non potest peccare, Cum enim appetitus ipsius ex visione & fruitione infiniti boni sic perfectissime satiatus, nihil potest inordinate appetere, & proinde nec peccare. Nec secundum, quia nulla dari potest causa, cur DEUS per subtractionem concursus auferret alicui suum premium, sine ulla culpa sua: at jam probatum est, nullam posse esse culpam ejus, qui Deum clarè videt. Hæc tanquam probabiliter, non verò apodicticè disputata tolerari possent, modo non gloriam diceret premium: respiciens ad præcedentia & subsequencia, in quibus statuit, per gratiam An-

am Angelos meruisse gloriam. Quod propriè loquendo verum non est. Ut enim Angeli omnes in primo instanti creationis, non vel propter alterius, vel propter proprium meritum, sed gratiosa DEI voluntate & libertate gratiam sanctificantem (statim enim tum facti sunt Filii Dei per gratiam non per naturam, ut Filius DEI primogenitus:) uti hanc differentiam epistola ad Hebr. cap. 1. inter Christum & Angelos ponit: *quod Christus sit Filius & hæc naturalis: Angeli vero per gratiam & adoptionem acceperint*; uti concedit & concludit ipsemet Becanus cap. 2. de grat. Angel. q. 1. conclus. 3. & q. 4. Conclus. 2. sic quoq; putamus rectè statui, Angelos accepisse gloriam sine suo merito, ex sola DEI gratuita benignitate ac liberalitate.

11. Dices (inquit porro Becanus) Augustinus de corrupt. & Gratia cap. 10. *expressè docet, Angelos malos ante lapsum fuisse beatos*. Respondet: Non loquitur de perfecta beatitudine, quæ consistit in clara Dei visione, sed de felici statu, in quo creati sunt Angeli: quo pacto etiam primi parentes in statu innocentie fuerunt Beati juxta Augustinum. Atq; hanc esse mentem Augustini patere additum ex loco citato, uti expressè dicit, *Aliquid fuisse addendum eorum beatitudini, si in veritate steterissent tumetiam ex lib. 12. de civitat. Dei c. 13. ubi ait: Malos Angelos antequam caderent, non habuisse perfectam, sed tamen aliquam beatitudinem*. Quæ ita rectè videantur ex Augustino disputari.

12. Secunda Becani conclusio: *Angeli boni obtinuerunt beatitudinem supernaturalem per proprium meritum*. Ita D. Augustinus lib. 12. de civit. Dei cap. 1. Scholastici in 2. dist. 5. & D. Thomas q. 62. art. 4. *Quid de propositione hac sentiamus liquet ex modò dictis*. Scholasticos non curamus, Augustinum quod attinet in toto alleg. cap. 1. lib. 12. de civ. vocabulum meriti non legitur, multò minus hæc sententia: Angelos bonos beatitudinem suam supernaturalem obtinuisse per proprium meritum. Hoc dicit Augustinus Beatitudinis Angelorum bonorum causa est adherere Deo: hinc apertissime declaratur opus naturæ, ut Deo adhæreat, venire. Quam verò magna sit laus adherere Deo, ut ea vivat, unde sapiat, illo gaudeat, tantòq; bono sine Marte sine errore, sine

sine molestia perficiatur, quos cogitare dignè possit aut eloqui? Nihil igitur de merito: sed adhærere Deo dicit Augustinus, quod in illo beatitudo bonorum Angelorum consistat: Illud autem ut possint, non à se, sed ex Dei gratia quod actu neq; illud à se, sed à benevola & gratiosa Dei voluntate & providentia habent, quomodo ergò ille apud Deum aliquid mereri poterunt?

13. Probare autem suam conclusionem conatur Becanus his rationibus: *Prima: Quia cæteris paribus, melius est habere aliquid ex merito, quàm sine merito.* 2. *Quia homines consequuntur per sua merita beatitudinem: Ergo & Angeli: Nam cum illa beatitudo sit utrisq; supernaturalis, debet esse idem modus consequendi illam.* Unde Apoc. 21, v. 17. dicitur, *In cælesti Hierusalem eandem esse mensuram hominis & Angeli.* Ratio est: quia homines propterea debent acquirere beatitudinem per merita, quia non est debita natura humana, sed neque Angelorum natura debita est: Ergo. 3. *Quia mali Angeli amiserunt beatitudinem per peccatum; alioquin carentia illius non esset ipsis pœna: Ergo poterant illam mereri, si voluissent. Quia si potuissent tantum demereri, non mereri, fuisset pessima eorum conditio: Ergo boni Angeli eam meruerunt.*

14. Nihil rationes istæ nos movent, sed adhuc in nostra persistimus sententia, propriè loquendo etiam bonos & sanctos Angelos nihil mereri. Quandoquidem ad ipsos quoq; illud Christi Luc. 17, v. 9, 10. pertinere omninò videtur. Num Dominus gratiam habet servo illi, qui fecit, quæ ei injuncta fuerunt? Non puto: Ita & vos qui feceritis omnia, quæ injuncta sunt vobis, dicite: *Servi inutiles sumus quod debuimus fecimus.* Optime inquam, in ipsos quoque Angelos hoc convenit. Quandoquidem sunt servi DEI creati ad id, ut voluntatem Domini & creatoris sui faciant in bonitate, sanctitate & veritate. Quare ista cum faciunt, sunt debita, non merita propriè dicta, quibus aliquid apud Deum mereantur nisi fortè merita ex gratia dicere volueris.

15. *Prima ratio tantum valeri in illis subjectis, quæ operibus suis aliquid mereri possunt.* Demonstravimus autem Angelos propriè loquendo nihil apud DEUM mereri posse: quare

quare melius ipsis est habere aliquid ex gratia, quam ex meritis. *Secunda* ratio falsa est. Homines enim non per sua merita sed per Christi merita, & sic ex gratia consequuntur beatitudinem. Et porro nulla est consequentia. Utraque hominum & Angelorum beatitudo est supernaturalis: Ergo debet apud utrosque idem esse modus acquirendi: Contrarium enim in aprico est. Nam Angeli Beati in bono gratiâ DEI confirmati in illa beatitudine sunt, eaque fruuntur, non opus est ut mereantur: Homines verò per fidem in Christum ejus acquisitam justitiam sibi applicant, remissionem peccatorum accipiunt, & per illam gratiam beatitudinis supernaturalis fiunt participes.

16. Locus ex *Apoc. 21. v. 17.* impertinenter allegatur. Ibi enim directè nihil agitur de Beatitudine Angelorum & hominum, sed de mensura sanctæ Hierusalem: Glossa marginalis hunc locum ita explicat: Juxta literam ostendit (Johannes) Angelum apparuisse sibi in specie hominis, inapertè denotet, eum, qui significabat verum Angelum id est, Filium DEI & verum hominem fuisse. In *Tertio* quoque argumento nulla est necessitas consequentiæ: Aut enim gloriam illam mali Angeli potuerunt mereri, aut non potuerunt mereri, aut potuerunt in bonitate, in quâ creati erant permanere, & ut cœteri in bono perseverantes & gratiâ Dei confirmari, aut non potuerunt in concreata bonitate permanere & tandem cum bonis Angelis in illa confirmari. *Primum* est falsum, *Secundum*, est verum: *tertium* etiam est verum, *quartum* rursus est falsum. Ut enim Deus Angelos creaverat bonos: ita etiam illis dederat facultates, ut in bono illò liberè perseverent. Cœteræ conclusiones hujus quæstionis, quia omnes meritum involvunt, & super merito, quo confirmatione in bono consecuti esse finguntur, fundantur, nihil ad nos. Negatò enim illò meritò, per se corruunt.

17. *Secunda* quæstio est: *An Angeli immediatè post primum instans consecuti sint gloriam, hoc est, in bono confirmati: illamque explicat duabus conclusionibus. Prima est: Angeli boni in secundo*

Ecc

instan-

instanti meruerunt augmentum gratiae & gloria. Addit rationem quia via bonorum & malorum fuit equalis, ut suppono ex communi sententia, sed mali ne secundo instanti fuerunt viatores & meruerunt sed non meruerunt suam gratiam: Ergo augmentum utriusque. Secunda est; Angeli boni in secundo instanti non acceperunt gloriam. Addit rationem: quia in illo instanti meruerunt, ut dictum est; sed hoc meritum non fuit fundatum in visione. Ergo debet fundari in cognitione fidei: Fides autem non potest consistere cum clara visione: Ergo in secundo instanti esse in quo fuit fides, non potuit clara visio esse.

18. *Cajetanus quest. 63. art. 6. statuit, Angelos in primo instanti inchoasse meritum & in secundo consummasse, simulq; accepisse gloriam: quia non repugnat, inquit meritum in termino viae esse simul cum premio. Deinde Ferrariensis lib. 3. Contra Gentes c. 10. & Marsilius in 2. q. 4. art. 2. dicunt; Angelos in secundo instanti nihil meruisse, sed tantum accepisse gloriam, quam in primo instanti meruerant. Primam itaque conclusionem Becanus opposuit Ferrariensi & Marsilio: Secundam Cajetano.*

19. *Verisimile est visionem DEI, quam habuerunt Angeli ante confirmationem in statu gratiae, & vocat Becanus in Scholasticis, comparari posse cum illa, quam habuerunt primi parentes in statu integritatis: Quemadmodum autem nos post lapsum in statu gratiae per fidem videmus Deum in verbo tanquam per speculum (ut loquitur Paulus 1. Cor. 13. v. 12.) in ænigmate & ipsum cognoscimus tantum ex parte: tunc autem sicut est de facie ad faciem vel etiam; si homo mansisset in statu integritatis, vidisset quidem DEUM, verum quia adhuc terrestribus rebus adhæsisset, ita vidisset Deoque adhæsisset, ut tamen DEUM deserre & in peccata labi potuisset: è terra autem in cælum transfatus longè clariùs & illustriùs vidisset faciem DEI tamque arctè cum DEO conjunctus fuisset, ut labi & à Deo deficere non potuisset, ac aliquando nos electi ex mortuis resuscitati, & glorificatis corporibus induti, DEUM sicuti est, de facie ad faciem, & æternum non amplius defectum à DEO, sed in gaudiis penitus visuri DEUM, quæ nemo tollet à nobis Job. 16. v. 22. Sic inquam,*
virifi-

virisimile est, Angelos primum in veritate, iustitia, & sanctitate creatos, quidem bonos; non tamen tam clarè vidisse Deum; atque postmodum, & sic hodiequè illum vident in bono confirmati: omninò enim videtur majore & supernaturali lumine ipsos fuisse collustratos, & tam arctè cum Deo conjunctos, ut non amplius in omnem æternitatem ab ipso per peccatum & offensionem deficere possint: Ut sic visio illorum beata ante confirmationem possit paribus comparari cum visione nostrâ quam habemus hic in via & statu gratiæ, aut etiam cum conditione primorum nostrorum parentum, quàm habuerunt adhuc in statu integritatis: post lapsum verò vitam eandem cum sanctis Angelis fermiori beatitudine & gloria.

19. His ita præsuppositis dicimus ad conclusionem Becani, meritum esse delendum & conclusionem ita immutandam, Angelos bonos in primò instanti, in quò boni erant conditi, bonitatem suam retinuerunt & constanter conservarunt usque ad secundum instans, in quò cæteri Angeli sunt lapsi & propterea à Deo rejecti & damnati; ipsi boni verò in bonò confirmati, majoreq; & supernaturali quòdam lumine illuminati, ut in posterum nequaquam DEUM deserere vel offendere possint aut velint: quæ verò confirmatio & illuminatio non ob meritum propriè dictum ipsis facta sed ex mera gratia & benigna Dei liberalitate ac bonitate collati intelligi debet. Concedamus igitur viam bonorum & malorum Angelorum fuisse æqualem. verum statim Angeli mali, quando in secundo instanti peccarunt, nimirum non perseverantes in eodem actu suæ bonitatis ac dilectionis, sed indicantes alium actum peccati; & sic primum instans vitæ sanctæ mutant in secundum instans vitæ malæ & peccantes à DEO sunt rejecti: Boni verò, quia haud dubiè (quod etiam dicit & concedit ipse Becanus) sese opposuerunt, & noluerunt illis consentire, Deus uberrimâ suâ gratiâ ipsos amplexus in eodem instanti illustrius ipsis ostendit & in bono confirmavit: ne totum Angelorum genus ab aliaretur, & cum illis malis æternum periret. Atque hoc etiam habet ratio-

nem secundi instantis etiam ut bonis Angelis, secundo illo instanti in malis: Videtur enim probanda illorum ratio, qui dicunt: quamvis boni Angeli perseveraverint in eodem secundum substantiam (nempe illios actus bonitatis) non tamen sine factâ aliquâ imitatione in secundo illo instanti, quoad maiorem illuminationem & immutabilem in bono constantiam & perseverantiam, confirmatione in bono collatam.

20. Rationem Cajetani (ita refutat Becanus:) fuisse hoc impedimentum (nempe quod meritum in termino viæ non simul fuerit cum premio) quod DEUS non solum voluerit Angelos habere meritum sed perseverantiam in merito. Dicimus nos, quod DEUS non solum Angelos voluerit esse bonos, sed etiam perseverantiam in bono, donec tandem ad summam perfectissimamque Dei visionem promoverentur & sic beatissima in bonitate confirmatione perficerentur. Cajetanus simili suam opinionem probare conatur: Hoc, inquit, patet simili exemplo: quia homo adultus, qui cum sola unione suscipit Baptismum aut martyrium, & moritur in eodem instanti, non solum meretur gratiam & gloriam in illo instanti mortis sed etiam simul illam accepit.

21 Respondet Becanus: In exemplo quod de homine adulto pro Cajetano allatum est, falsum supponitur. Non enim talis homo potest mereri in termino viæ extrinseco, quia illa terminus est primum non esse hominis, & in illo anima jam est separata à corpore & consequenter non est in statu merendi aut demerendi. Et confirmatur: quia anima hominis iusti in primo instanti separationis videt divinam essentiam: Ergo in illo instanti non potest peccare: quia visio beatifica facit inpeccabilem: Ergo in illo instanti non est in statu merendi aut demerendi. Subjicit porro cognatam questionem: Quæras igitur, inquit si in illo instanti non meretur gloriam, quando ergo meretur, etenim, quod toto tempore quod fuit conjuncta corpori, caruerit gratia, & tamen in primo instanti separationis acceperit simul gratiam & gloriam. Respondet: Si ponamus talem casum, qui tamen dubius est, tunc non confer-

tur homini gratia & gloria ex propriis meritis, sed ex meritis tuis applicatis per Sacramentum, vel ex privilegio per martyrium.

22. Respondemus nos, Primò, Hominem sive sit adhuc in media via, ut loquuntur, sive in termino viæ, nunquam esse in statu promerendi, nihilque unquam promereri; cum omnia bona tam corporalia quam spiritualia sint gratuita dona in nos collata desuper à Patre luminum ad quem non *transmutatio Jacob cap. 1, v. 17.* Si ergò omnia, quæ habemus, accipimus per donationem: Ergò non per meritum nostrum. Ubi enim donatio est, gratuita est, & nullum meritum: ubi autem meritum, ibi id, quod pro labore datur laboris iusta ac debita compensatio & per retributionem facta satisfactio, non gratuita donatio est: Deinde certum est, animam hominis iusti & electi in primo instanti separationis videre divinam essentiam vel ut Scriptura loquitur, ab Angelis asportari in sinum Abrahamæ, Luc. 16, v. 22. & iustorum animas in manu Dei esse, & non tangere illas tormentum, Sapient. 3, v. 1. item beatos mortuos requiescere in laboribus suis, & opera eorum sequi eos, Apocal. 14, v. 13. Tertio cujus dubius non est, aliquem toto tempore vitæ suæ perseverasse in peccatis contra conscientiam, & tamen in primo instanti separationis sive horæ mortis conversum esse, simulque gratiam & gloriam accepisse: sed est satis certus & à Spiritu Sancto in Sacris literis disertè descriptus, Luc. 23, v. 40, 41, 42, 43. Ubi sanè latro cum Christo crucifixus per totam vitam nihil boni egerat, sed in notoriis peccatis & quidem non levibus usque ad hanc ultimam mortis horam vixerat, & nihilominus se verâ poenitentia & fide ipso mortis articulo ad Christum convertit & gratiæ & gloriæ fit particeps, ut præclarè dicat *Augustinus: Quis desperet, si in cruce latro salvatus est.*

23. Quartò quod fatetur Becanus, ejusmodi homini in agone converti, conferri gratiam & gloriam non ex propriis meritis sed ex meritis Christi, id Lutheranum, orthodoxum & verum est: ut aut ejusmodi homo recipitur in gratiam, sic

370
scire deberet Becanus omnes homines in gratiam recipi, non
propter propria merita, sed propter unius Christi Servatoris
nostri redemptionem meritoriam. Quod autem quinto ad-
dit gratiam & gloriam ejusmodi homini conferri per Sacra-
mentum aut ex privilegio per martyrium, probare non possu-
mus; quia i. per Sacramentum non confertur gratia tanquam
per opus operatum sive operantis, sed tantum Deus suam gra-
tiam Sacramenta participantibus affert: confert porro per
fidem salvificam in Christum. Illis itaque qui fide salvifica
Sacramenti fiunt participes, gratia Dei & offertur & confer-
tur. Deinde neque etiam hæc media Sacramenta & privile-
gia martyriorum (etiam, ut jam dicemus hæc in re nulla sunt)
sunt simpliciter necessaria ad hoc, ut quis in horâ mortis con-
vertatur. Nam latro cum Christo crucifixus neque fuit ba-
ptizatus, neque unquam usus sacrâ cœnâ, neque ullô marty-
rum privilegio capax esse potuit: cum non propter veritatem
cœlestem, sed ut homo scelestus ac criminofus propter sua
scelera ad grata crucis supplicium tractus. Martyres denique
ratione salutis non habent aliud privilegium vel etiam me-
dium, quô salvari possunt, & gratiæ divinæ ac gloriæ æternæ
fieri participes, quàm meritum Christi fide applicatum: inte-
rim non negamus, quod fidelitatis & constantiæ per marty-
rium demonstratæ in vitâ æternâ ipsis gratis propter meritum
Christi data, compensationem uberrimam sunt consecuturi.
Quandoquidem iis, qui cum Paulo ejusmodi certamen præclarum
de certarunt, cursum consummarunt, fidem servarunt reposita est ju-
stitiæ corona, quam dabit Dominus in illo die justus iudex, non solum
autem illis nempe martyribus, sed & omnibus, qui expetierunt illu-
strem illius ipsius adventum, 2. Tim 4, v. 7. 8. Et Angelus Apoc. 2,
v. 10. clamat: *Esto fidelis usque ad mortem, & dabo
tibi coronam vite.*

Ad Doctissimum
Dominum Respondentem, Conterra-
neum suum dilectum.

LAudo conatum, qui pulpita docta Lycæi
Ascendis nostri, themata Sacra tuens.
Iungere si pergas Sophiæ sic dogmata Sacris,
Ut facis, haud mutus te comitetur honor.

Christophorus Noltnagel Sup.
Math. Prof. P.

Die Schlösser nur verlachen Æoli vergeblich sausen
vnd Neptuni starcke fluten/ wann sie vnauffhörlich
brausen/
weil ihr Grundt nicht sandicht ist; Sondern auff
der Felsen macht
oder Quaterstücken stehet. So auch Euer sinn
veracht (len
Lieber Freund/ der Reiser wehen/ vnd vnglückes grosse wel-
die bey diesen letzten Zeiten manche schöne Schlösser fallen/
Seinen Grundt weil wohl geleget / Seiffarts hochge-
ehrte Handt
darauff igund künstlich hawet/ Martini/ den rühmt alles
Landt;
welcher fristet G Du das Leben/ diesen Baw wird schöne
schmücken
vnd zu einem festen Schlosse/ seinem Vaterlande schickten.
Zu Ehren/ vnd bezeugung seines geneigten Gemüches
setzt dieses wenige in eil willig auff
Elias Sätler/ von Altenburgk.

Quid sit Spiritus & quid attributa
naturæ & rationis imbecille
Lumen disputat, id proposuisti
nuper; Gratia quid revelet, addis;
Quæ sit gloria finis, angelorum.
Veræ laudis in his prodire tandem,
Vires Ingenij periclitari,
atq; indicere disputationum
bella. His ausibus apprecatur omnis
Dum sic gloria honorq; comprobetur
Ejus quem Dominum angeli verentur.
Hinc sunt præmia jam Tibi parata,
Est & gloria postmodum futura.

*His Præstantissimi sui Dn. Bejeri Dispu-
tationem de angelis publicam appro-
bat, suum vero sincerissim. affectum
comprobat.*

M. Christianus Seelmann
Coburg. Fr.

ANGELIS BONIS

CONTINUATIO.

Respondente.

JOHANNES

CASPARO

Friedrich /

Coburg.

Franco.

Quid de Angelis bonis in specie & quæ vera de eorum gratia sit sententia vidimus, nunc de eorum gloria paucis quid Becanus sentiat videbimus.

Th.1. Questionem quartam: *Quantam gloriam consecuti sint Angeli*: frustra movet, quia oculus non vidit, auris non audivit. Quoniam verò sunt ordines Angelorum, aliquem etiam ordinem in ipsâ gloriâ concedi posse probabile est.

Th.2. Quintò quærit Becanus: *Quomodo Angeli sint prædestinati ad Gloriam*: & explicationis gratiâ præmittit ac monet, in Angelis distinguendam esse prædestinationem ab electione, sicuti in hominibus. Rationem addit (Nam prædestinatio infertur ad media; electio verò ad finem, id est, prædestinatio refertur ad gratiam, electio ad gloriam. Respondemus ex S. Scriptura discrimen illud desumi nequit: quippe in qua prædestinatio & electio pro synonymis sumuntur. Quandoquidem Paulus Apostolus *Eph. 1. v. 4. & 5.* indifferenter usurpat. Sicut *ἐξελέξατο* elegit nos in ipso (Christo) antequam jacerentur fundamenta mundi, ut simus sancti & irreprehensibiles per charitatem. Qui *προορίσας* prædestinavit nos in adoptionem per Jesum Christum in sese juxta beneplacitum voluntatis sue. Testatur etiam idem Apostolus *Rom. 8, v. 32.* eos, qui prædestinati sunt, vocat etiam, justificari & glorificari. Hoc verò verum non esset, si prædestinatio non æquè ac electio referretur ad gloriam h. e. cœlestem beatitudinem. Quia etiam Becanus ipsemet fatetur *Prædestinationem referri ad media*, concedit, prædestinationem idem esse quod Electionem, Quandoquidem in eo etiam communiter Electio & volitio nuda distinguuntur, quod hæc ad finem solum; Electio verò etiam & quidem potissimum ad media referatur, vel ea includat. Hinc dici solet, quod quidem voluntas sit impossibile, non verò electio. Nemo enim tam stultus est, ut impossibilia media ad finem consequendum eligat. Sed hac de re pluribus in articulo de electione live prædestinatione.

Prædestinatio & Electio in Scriptura sunt synonyma.

1. Concl.

Dicti Rom.
11,6. sensus
verus.

Th. 3. Explicat porro Becanus quæstionem hanc quatuor Conclusionibus. *Prima: Prædestinatio Angelorum ad primam gratiam fuisse merè gratuita, sicut prædestinatio hominum, & non ex prævisis meritis, juxta illud Rom. 11. 6. si per gratiam, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non esset gratia.* Quod attinet hoc dictum, non agit in illo Apostolus de prædestinatione Angelorum, sed de electione hominum, & in specie quorundam Judæorum. Deinde si omnino esset distinguendum inter prædestinationem & Electionem, tum dicendum foret, hoc loco non agere Apostolum de prædestinatione, sed Electione. Quandoquidem id clarè ac disertè ostendit præcedens versus. Cum enim v. 4. dixisset, *Elia tempore Deum sibi reservasse septem millia virorum, qui non flexerint genu imaginì Baal.* 1. Reg. 19, 18. pergit v. 5. *Ita igitur & hoc tempore reservatio καὶ ἐκλογὴν (non κατὰ προορισμὸν) secundum electionem gratiæ facta est.* Et tandem subjicit v. 6. *Quod si per gratiam, non ex operibus: alioquin gratia non est gratia. Sin ex operibus, jam non ex gratia. Alioquin opus jam non est opus.*

Judæorum
opinio de sa-
lute cum
Pontificio.
num eadem.

Th. 4. Certum ergo est, agere Apostolum de Electione ad gloriam, hoc est, ad æternam beatitudinem & non de prædestinatione ad mediā, quibus æternam beatitudinem, mereri possent Judæi. *Primum.* Quia expressè dicit quod *quorundam Judæorum conservatio facta sit καὶ ἐκλογὴν χάριτος secundum electionem gratiæ, non κατὰ προορισμὸν χάριτος secundum prædestinationem gratiæ.* Si ergo Electio juxta Becanum refertur ad finem, hoc est, ad gloriam h. e. ad vitam & beatitudinem æternam, sequitur quod Paulus in hoc dicto non de prima gratia, quam cum suis Papistis meritoriam fingit Becanus; sed de Electione Judæorum ad vitam æternam agat, eamque ita per solam gratiam factam esse demonstret, ut omnia opera excludat, utpote quæ cum gratuita Dei misericordia simul stare non possint, proindeque simul ostendit prorsus detestendam esse Judæorum opinionem, qui putabant, in operibus ac virtutibus meritisque, licet non sine ope gratiaque Dei factis (quæ etiam hodie Papistarum sententia) salutem ponendam esse, eamque debitum quoddam esse pro meritis reddendum utpote quæ gratiam Dei destruat ac planè neget: neque enim simul stare possunt. Quare dicit: *Gratia non est gratia, Id est, si salus contingit per bona opera, non contingit ex gratuita misericordia: nam talis*

talis misericordia aut gratia definit esse misericordia & quoddam gratuitum ac donatum: sicut contra si quid contingit ex gratia, non potest dici contigisse propter opera: nam tale opus non est opus aut meritum sive debitum. Nam opus hic ferme idem quod meritum significat. Certum ergo est hic agi de Electione ad salutem & vitam æternam, facta sola gratia & misericordia Dei sine nostris operibus aut meritis.

5. *Deinde v. 6.* nihil in specie agitur de gratia prima, quippe quæ limitatio (nempe prima) nullibi additur: sed universaliter sermo est de omni gratia & misericordia, non hominis, sed Dei erga hominem: nempe illi, quod nobis contingit, ex gratia Dei, nulla planè admiscenda esse opera hominis: atque universalis hæc propositio eò dirigitur, ut huic veluti majori (aut thesi) minor (aut hypothesis) subjici ac concludi queat, quod videlicet Judæi conando operibus justificari ex gratia exciderunt & sic operariâ suâ justitiâ sese gratiâ Evangelij privaverunt atq; rejecti sunt. Quæ etiam minor statim v. 7. subjicitur, nempe *Judeos operum justitia studendo gratiam rejecisse, eoque etiam justitiam veram affectos non esse, exceptis reliquis.* Integer Syllogismus Pauli hic est:

Conari justificari operibus est tollere gratiam & justitiam Dei justificantem & salvantem.

Pleriq; Judæi conantur justificari operibus. E.

Plerique Judæi tollunt gratiam & justitiam Dei justificantem & salvantem h. e. eâ se privant.

Quod querit Israël (inquit Apostolus) *nempe justitiam & salutem querit, hoc non est consecutus: quare? quia non rectè & precariò querit ex gratia Messie, eoque ab eâ aberrat induraturq;.* Sic quoque in fine cap. 9. v. 31. dixerat quod sequendo justitiam legis eam non sit affectus, exceptis paucis Electis ut h. l. cap. 11. v. 7. rursus vox ἐκλογῆς electionis legitur die wahl aber erlangt es/ vertit ad verbum Lutherus.

6. Tertiò loqui Apostolum de gratia Dei, quâ Electi gloriam h. e. Justitiam Evangelicam & vitam æternam consequuntur, ex scopo etiam Apostoli manifestum ac planum est. Qui, quod populum Judaicum rejectum esse Prophetarum testimo-

niis asseruit, id non de Judæis omnibus & singulis, sed de magno illo rebellium Judæorum numero atq; cætu intelligendum prima parte hujus cap. monet: quosdam enim manere in populo secundum Dei gratiam electos, etsi pleriq; Judæi excæcati sint & à Deo rejecti. Liquet igitur inde, quod per gratiam Dei Electi opponantur populo Judaico rejecto. Jam vero ille rejectus fuit à gloria sive beatitudine & vitâ æterna. Ergo vi hujus oppositionis intelligendi sunt pauci illi per gratiam Electi Judæi de Electis propriè dictis, nempe ad beatitudinem & vitam æternâ.

7. *Quartò Gratiam ad gloriam consequendam*, dicit Becanus in Ratione sequentis conclusionis secundæ, *dedisse Deum omnibus: ac proinde voluntate antecedente & conditionata voluisse omnibus dare gloriam, si ipsi vellet cooperari*: Verùm in prima parte cap. 11. ad Rom. & quidem in alleg. versibus non loquitur Deus de eo, quod omnibus vel hominibus vel Judæis dedit: sed tantum quod aliquibus & quidem minori parti populi Judaici ex merâ gratiâ concessit, nempe de reservatione facta à Deo secundum Electionem, sive de eo, quod ἐκλογὴ Electio consecuta est in paucis, reliqua v. major pars Judæorum non est assecuta, sed occalluit ibid. v. 7. Hoc autem nihil aliud esse potest, quam gloria & beatitudo æterna. Sic argumentor.

Gratia ad consequendam gloriam data est omnibus promiscuè hominibus, non paucis Electis.

Atqui Gratia illa, de qua loquitur Apostolus Paulus Rom. 11. non est data omnibus, sed paucissimis Electis.

Ergo Gratia, de quâ loquitur Apostolus, non est gratia ad consequendam gloriam data.

Major est Becani. Minor est Apostoli. Ergo Conclusio est verissima. Ergo ex gratia, quâ justificamur actu, hæredes Dei & Christi cooptamur, & vitam æternâ infallibiliter consequimur.

8. Si ergo gratiam primam intelligimus de 1. Universali & ardentissima Dei dilectione, *qua dilexi mundum ut Filium unigenitum daret ut omnis credens in ipsum haberet vitam æternam* Joh. 3. 16. 2. De universali misericorde voluntate Dei, *quâ vult omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis pervenire* 1. Tim. 2. v. 4
quâ

quâ non vult aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam converti 2. Pet. 3. 19. quâq; universo mundo Filium misit Servatorem Joh. 3. v. 7. Luc. 2. v. 11. 12. quâ proprio Filio non pepercit, sed pro omnibus hominibus tradidit Rom. 8. 32. quâ etiam ipsâ Filius dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus. 1. Tim. 2. v. 6. & pro omnibus mortuus est 2. Cor. 5. v. 15. ut esset propitiatio pro peccatis nostris non pro nostris tantum sed etiam pro totius mundi 1. Joh. 2. v. 2. atq; sic 3. de universali pretio & λύτρω quod Filius persolvit pro totius mundi delictis: propter quod de Christo passim dicitur, quod sit Salvator mundi Luc. 2. v. 11 Job. 4. v. 42. 1. Job. 4. v. 14. Et deniq; 4. de universali omnium hominum ad salutem vocatione: quod nimirum Spiritus Sanctus per universale verbi Ministerium omnes homines vocat, & in verbo ac Sacramentis omnia Christi obedientiâ & meritò parva beneficia TOTI Mundo, atq; ita omnibus hominibus nemine excepto offert, utque omnes ea per fidem apprehendant possideantq; & ita salventur seriò vult & protestatur Es. 45. v. 22. Matth. 11. v. 28. Matth. 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. Job. 1. v. 8. 1. Cor. 17. v. 21. Act. 17. v. 30. Rom. 10. v. 18. Psal. 29. v. 5. Eph. 3. v. 8. Col. 1. v. 23 Si inquam primam gratiam de his enumeratis Papistæ intelligerent, tum eam concedere possemus; verum illa nihil ad Angelos attinet, deinde nihil est in hominibus: quare etiam eâ nihil promereri possunt: sed tantum est in Deo, quia genus humanum non in statu integritatis, in quo fuerat creatus; sed in statu peccati amplexus est.

9. Quare in respectu ad hominis & Angelorum creationem primam illam conclusionem sic corrigimus: *Creatio Angelorum & hominum in bonitate, veritate, sanctitate & justitia, quodq; in illa vires sufficientes acceperint, in eâ concreatâ bonitate sanctitate & justitia liberè permanendi & perseverandi & sese conservandi, illa fuit merè gratuita, non ex precedentibus vel subsequentibus prævisis meritis.* Hæc fundata est in universâ Scriptura. Si ergo illam creationem Angelorum & hominum ad bonitatem velis vocare prædestinationem, quâ Deus creando omnia ad bonum prædestinaverit, fieri quidem potest; sed tamen est abusio vocis prædestinationis: quæ non ex scriptura, sed ex petulantia ratione desumpta est. Qui loquitur, loquatur verbum Dei.

2. Conclus.

10. Conclusio Becani secunda: *Electio Angelorum ad gloriam facta est ex praevisis meritis gratia, sicut electio hominum.*

11. Electio Angelorum quidem, sumto vocabulo meriti in latâ & æquivoca significatione, nempe cum servo redditur præmiū gratuitum, sed non debitum, facta quidem esse respectu meritorum: quod nimirum in concreata bonitate permanferint, meritum dici potest. Longè verò aliter sese habet electio hominum quippe qui non manserunt in bonitate concreata, sed illam unā cum imagine Dei per lapsum perdiderunt, & omnem gratiam divinam, per creationem acceptam amiserunt, hostes Dei, omniumq; sanctorum Angelorum, imò totius creaturæ facti, adeo, ut nullum amplius auxilium vel à semetipsis vel ab ullā aliā creaturā expectare potuerit. In maximis igitur hisce angustiis, ex quibus nulla creatura liberari potuerit, constituti afflictissimi ac ab omnibus contemptissimi homines nullam in Deum fiduciam ponere potuerunt, quippe quem pro hoste & totius suæ naturæ perditore reputabant. Tamen (quod neq; homo neq; angelus sibi persuadere poterat) tanta miseriā immane misertus Deus hominem per se damnatum & perditum in gratiam recepit, promissionem de semine mulieris contrituro caput serpentis, dedit, ad vitam æternam consequendam vocavit, justificavit, & sic vicissim ad beatitudinem æternam sine illo respectu ad meritum quippe quod in ipso nullum erat; sed tantum in respectu ad fidem elegit, juxta illud Apostoli 2. Thes. 2. v. 13. *Nos autem debemus gratias agere Deo semper de vobis, fratres dilecti in Domino, quod elegerit vos Deus ab initio per sanctificationem Spiritus & fidem veritatis.* Et rursus Eph. 1 v. 4. disertè definit, in & ex quo nos Deus elegerit, non ex nostris, vel per nostra merita, sed in Christo, sive per Christum: *Elegit nos in Christo antequam jacerentur fundamenta mundi.* Et v. 5. *qui prædestinavit nos, quos adoptavit in filios per Jesum Christum in sese.* Hanc autem adoptionem fieri per fidem in Christum docet Johannes cap. 1. v. 11 12. *Quotquot autem eum receperunt, dedit eis hanc dignitatem, ut filij Dei fierent, nempe iis, qui credunt in nomen ejus.* Quandoquidem ex oīa dignitatem, gloriam & decus hic significat, nempe esse filios Dei, sicut Cyrillus exponit.

12. Falsa utique est Papistarum & Synergistarum interpretatio, *Falsa ino*
 qui hinc liberum arbitrium probare conantur, quasi facta modo po- *pretatio*
 testate seu permissione (quæ haud dubiè est hoc loco Becano gratia *Dicti. Job.*
 prima) nos porro nostris viribus Filii Dei fiamus: cum qua interpre- *1, 11.*
 tatione. 1. addita ἐξ ἡμῶν pugnat, qua explicat Evangelista, quinam
 sint illi, qui hanc ἐξ ἡμῶν accipiant, nempe nulli alii quàm *qui credunt*
in nomen ejus h. e. Filij Dei. Sensus ergo est antecedentis partis hujus *refutatur.*
 v. 12. *Quotquot autem eum (Filium) verâ fide receperunt* h. e. quotquot
 in nomen Filij credunt, *eis dedit ἐξ ἡμῶν & dignitatem filiorum Dei,* h. e.
ὕιο θεοῦ. 2. pugnat cum vers. subseq. 13. quò porro definit Evange-
 lista illos recepturos Christum, & quibus ἐξ ἡμῶν dicta datur, nempe
 illis, *qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate vi-*
ri, sed ex Deo nati sunt. His, inquam, verbis definit Johannes illorum
 Filiorum Dei spiritualem nativitatem. *Primo* txcludendo falsam na-
 tivitatem, de quâ gloriabantur Judæi, & quidem non simplici, sed
 triplici. *Primum ex naturali semine sive sanguine,* quam jactitabant, di-
 centes, se esse semen Abrahamæ Joh. 8. v. 33 & 38. *Secundò ex voluntate*
propria carnis, sive liberi arbitrii: cum quis proprio studio sectando
 veritatem DEI consequi conatur, uti faciunt Papistæ hunc locum
 malè interpretantes, nec non opera de congruo & condigno jactan-
 tes. *Tertiò ex libidine viri,* cum quis sectando magnos viros Dei se ad-
 optum fore confidit, ut sunt affectatores traditionum majorum, se-
 ctatoresq; præstantium præceptorum aut sectæ alicujus autorum,
 quales fuere sectæ Judæorum & Monachorum: ut Paulus & Judæi
 suum Pharisaismum jactabant & traditiones majorum.

13. His falsis nativitatibus rejectis, iisque demonstratis, quod nihil
 sit in nobis, quod aliquid ad spiritualem nativitatem facere eamque
 promovere possit; definit *tandem* ac ponit veram spiritualem nativi-
 tatem, quam ait esse, *ex Deo nasci.* Ex Deo autem nascuntur homines
 per justificationem, adoptionem & regenerationem spiritus mediante
 verbo & sacramentis, fide apprehensis. Sic etiam in prima hac Episto-
 la hic Evangelista aliquoties repetit: *Omnes, qui credit Jesum esse Cbri-*
stum, ex Deo natus est. Quocirca excludit ex numero Filiorum Dei
 omnes eos, qui non sunt renati ex aqua & spiritu.

14. Atq; sic satis constat Papistarum interpretationem manifestè
 pugnare cum hoc seq. v. 13. imò etiam cum universa Scriptura. Non n.
 solum.

solum concedit Christus, ut filij Dei fiamus, sed etiam ipse nos petinde pater in filios gignit, sicut vitis frugiferas palmites ex se agricola producit, siquidem etiam Paulus dicitur pios gignere Evangelio multo certe magis ipse Christus.

15. Ut ergo nostris viribus nihil facere possumus ad spirituales nostram nativitatē, neq; nostris meritis quicquam conferre ad justificationem nostram & regenerationem vel inchoandam vel promovendam, sed gratiæ divinæ totum hoc, quod justificemur, regeremur & hæredes Dei & Christi adoptemur, & sic filij Dei fiamus, acceptum ferendum est: sic nihil quicquam nostra merita vel visa vel prævisa Electionem nostram ad gloriam sive possessionem vitæ æternæ conferre potuerunt, proindeq; falsum est, quod in sua conclusione dixit Becanus, *Electionem hominis ad gloriam factam esse ex præcognitis meritis gratiæ, ut facta sit ex præcognitâ fide in Christum: in quo electi sumus, antequam jacta sunt fundamenta mundi*, ut Epistola ad Eph. 1, 10. testatur, & nos ex illa & similibus S. Scripturæ locis demonstravimus demonstraturi amplius in doctrina de prædestinatione sive electione, quæ, ut diximus, ut Scripturæ, sic nobis synonyma sunt.

3. Conclus.

16. Tertia Becani Conclusio: *Prædestinatio Angelorum ad gloriam fuit prior, quàm electio eorum ad gloriam*. Juxta mentem Becani intellecta concedi potest: Quandoquidem creatio ipsorum in bonitate, sanctitate, justitia & veritate fuit prior quàm in bonitate & sanctitate confirmatio. Ergo etiam ab æterno apud Deum decretum fuit, quod ita gratuito creare voluit, fuit prius, quàm illorum, qui in bonitate concreata permanserunt, electio: sed ordine, non tempore: Cum in æternitate vicissitudines ac successiones temporum locum non inveniant.

4. Conclus.

17. Quarta Conclusio: *Nec prædestinatio, nec electio Angelorum est fundata in meritis Christi prævisis, cum tamen prædestinatio & electio hominum in iis fundata sit*. Sententiam hujus conclusionis probavimus in præcedentibus, ut ejus rationem quam hic subjicit Becanus, inquires: *Quin Christus non venit propter Angelos, sed propter homines, ut Scriptura & patres testantur: adeo ut si Adam non peccasset, non fuisset venturus Christus. Ergo sicut prædestinatio Angelorum non pendet à peccato Adami, ita nec à meritis Christi prævisis.*

SOLI DEO GLORIA.

DISPUTATIO XVIII.

*Qua est Tertia**De*

ANGELIS BONIS.

Respondente
PHILIPPO
WAGNERO
 Jevera Fri-
 sio.

HActenus de Angelis bonis in priori Disputatione absolvimus, priores Quaestiones Becani sequitur nunc Sexta.

Th. 1. Sexta Quaestio Becani est: *An Angeli à principio Beatitudinis cognoverint aliqua mysteria?* Per principium Beatitudinis intelligit principium confirmationis in bono. Explicat autem initio Becanus Quaestionem hoc modo. Certum est cognovisse mysterium Trinitatis, quia Beatitudo consistit in visione divinae Essentiae & trium Personarum. Quaestio est (addit) de mysterio Incarnationis, uti D. Thomas q. 57. art. 5. ad 1. Alij non à Principio, sed decursu temporis, ut pleriq; Patres. Sententiam porro suam explicat Becanus tribus Conclusionibus, quas ordine videbimus.

Sexta Quaestio Becani.

1. Prima Conclusio: *Aliqui Angeli cognoverunt mysterium Incarnationis. antequam impleretur, seu à principio Beatitudinis seu postea, de quo non constat. Probat. Quia illi debuerunt cognoscere qui illud revelarunt Propbetis in. V. T. item Gabriel, qui annuntiavit. B. Mariae.* 1. Conclus.
 Secunda Conclusio: *Aliqui non cognoverunt, nisi postquam impletum est. Hoc pleriq; Patres probant ex illo Psalm. 23. v. 8. Quis est iste Rex gloria? Et ex illo Esai. 63. Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Basra? Nam haec interrogatio facta est ab Angelis in die Ascensionis Christi: quia ipsi adhuc ignorabant hoc mysterium: & ideo Christus illis respondet eodem capite: Ego qui loquor justitiam: Ita hunc locum exponit D. Dionysius cap. 7. Eccl. Hierarchia; D. Hieronymus, Cyrillus, Theoderetus & pleriq; alij in eundem Esai. locum.* 2. Conclus.
 Tertia Conclusio *Multa circumstantia Incarnationis, Redemptionis fuerunt omnibus angelis ignota & po-* 3. Conclus.

seapalam manifestata: cuiusmodi erant v.g. Tempus Locus Vocatio Gentium, Abrogatio legis &c. & de his videtur loqui Apostolus Ephes. 3.v.8. Mibi data est gratia Evangelizare impervestigabiles divitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio mysterij absconditi à seculis in Deo ut innotescat principibus & potestatibus per Ecclesiam &c. Hic per Principes & Potestates intelliguntur S. Angeli, qui ignorarunt circumstantias Incarnationis, usq; ad prædicationem Angelorum.

Angeli per se non sciverunt Incarnationis Filij Dei mysterium.

3. Certum est Angelos summum illud Incarnationis Filij Dei mysterium per se scire non potuisse, neque etiam statim post confirmationem in Bono Angeli sciverunt, siquidem erat mysterium hoc à seculis absconditum: Solus enim Dei Filius, qui est in sinu Patris enarravit nobis Joh. 1. v. 18. In sinu Patris esse Cyrillus exponit de ipsa consubstantialitate Filii cum Patre: uti etiam Theophylactus, qui inquit: Sinum audiens Paternum non suspiceris aliquid corporale de Deo. Evangelista enim volens nobis significare, Filium Patri esse coæternum, ac verum & inseparabilem, hujus nominis mentionem fecit: Et alij Græci. Is etiam est Dei inconspicui imago sapientia & λόγος, sive orator cœlestis: Quod verè de nullo Angelo dici potest: Imò illis ipsis ostenditur, Jesum non tantum Moysi, sed & omnibus creaturis, atque sic quoque ipsis Angelis longissimè præferendum, quia nulla creatura, nullus Angelus cum Patre tam familiariter versatus, s. illi tam intimus sit, omnem arcanam Patris de redimendo genere humano voluntatem scire & nobis revelare potuerit. Hinc Apostolus Paulus 1. Timoth. 3. v. ult. ad illud citra controversiam magnum Pietatis mysterium manifestationis Dei in carne etiam refert, quod Deus ille incarnatus, visus sit ab Angelis, h.e. mysterium hoc tale spectaculum fuerit, quod tam nativitate, quam præsentia sua Angelos in se converterit. Et Apostolus Petrus 1. c. 1. v. 12. expressè testatur, quod ipsi etiam Angeli consuetudine & familiaritate Dei coram fruantes, cupiant ac desiderant in mysteria Evangelij παρακύψαι introspicere, eaq; vehementissimè admirentur.

4. Et quod de mysterio Incarnationis nihil sciverint ante lapsum,

lapsus hominis & in ipso lapsu, imo etiam statim post lapsum, nimirum ante promissionem primis parentibus in Paradyso factam *Gen. 3. v. 15.* inde quoque est manifestum & probatur, quod hunc Elenchum homini objectum nemo Angelorum solvere potuerit: Quocunque die comederit homo de arbore vetita, eo ipso morte morietur, & cum tota posteritate æternum peribit, Atqui Adam & Eva de arbore vetita comederunt. E. morte morientur & cum tota sua posteritate æternum à facie Dei sunt rejecti, & deperditi: Major enim erat mandatum & vox Dei inmutabilis: Minoris veritas consistebat in notorio facto primorum parentum, quod negari vel excusari nullo modo poterat. Unde necessaria & irrefutabilis omni creaturæ & sic etiam ipsis Angelis erat Conclusio. Solus Filius Dei λόγος & Sapientia Consiliariusque Dei Patris hunc Elenchum solvere potuit. Quod vero quia factum est per Incarnationem & in carne nostra Satisfactionem, in qua solutio Elenchi istius fundata est, sequitur, quod de summo illo mysterio ante lapsum, & in lapsu, vel etiam post lapsum hominis nempe ante promissionem seminis mulieris contrituri caput serpentis, nihil cognoverint Angeli, Solus v. Filius Dei noverit.

5. Concludendum itaque puto contra Primam Conclusionem *Becani*, dubium non esse, sed certissimum, nullum Angelum à primo principio Beatitudinis, h. e. in Bono confirmationis, quæ facta est statim lapsis Angelis malis, atque sic ante seductionem hominis quicquam scivisse de mysterio Incarnationis Filij Dei. Primum vero aliquid de eo percepisse ex promulgata prima promissione Evangelica facta *Gen 3. v. 15.* verum adhuc confusè nondum distinctè: nempe Messiam & Salvatorem generis humani natum ex muliere & sic verum hominem mittendum fore. Illum autem nascendum ex pura virgine id nondum ex illa promissione scire potuerunt: ut etiam hanc distinctam cognitionem primi nostri parentes nondum inde habuerunt, quod testatur suo facto Eva exclamans nimirum, cum Cainum peperisset, se acquisivisse virum Jehovah, atque sic Messiam ex conjugio natum esse existimat.

6. Ut autem promissiones divinae progressu temporis magis magisque fuerunt illustratae hominibus mysteriumque; hoc summum magis magisque explicatum; sic quoque de illo distinctior progressu temporis facta fuit ipsorum angelorum scientia s. cognitio. Quod autem in secunda Conclusionem dicitur, aliquos angelos, mysterium illud non cognovisse, nisi postquam impletum est, istud, an ex locis allegatis probari possit, admodum incertum est. Nam *Ps. 23.* nihil agi videtur de Angelis, sed tantum de hominibus, quibus missus est Messias. Quare Interrogatio de Messia. *vers. 8.* instituta aut est a fidelibus, & piis ex fide discendi causa: Uti etiam Maria quaerit Angelum *Luc. 1.* aut est ab Infidelibus ab Incredulitate illudendi gratia, uti etiam Capernaetae quaerunt *Job 6.* Priori modo versus istum octavum interpretatur *Augustinus in Questionibus ex V. & N. T. q. 3.* Et sequitur, inquit, *Quis est iste Rex gloria? Ne supervacue forte Christum Regem gloria dicere putaretur (nempe David) interrogantis ponit personam & dicentis: Quis est iste Rex gloria? Quasi admiretur, aut doceri se velit, An verum est & condignum dicere Christum Regem gloria? Et ideo responderunt ei, Dominus fortis & potens in praelio. Illi hoc subiecto non nudis verbis, sed cum testimonio Regem gloria Christum addisceret. Virtus enim & potentia, qua subegit & pressit Diabolum cum satellitibus ejus hoc ostendit, illum Regem esse gloria. Alii Questionem hanc tribuunt infidelibus: In quam sententiam inclinat *Hieronymus*, quando Interrogationem illam in *Notis supra Ps. 23.* tribuit majoribus Daemonibus: *Vox, inquit, majorum Daemonum: ac si dicerent, Nos nostrum habemus Regem Diabolum: Iste Rex gloria quis est. Quis, inquit, est iste Rex gloria? Respondet, qui loquitur: Dominus fortis & potens. Vox Angelorum bonorum: Fortis est, qui alligavit fortem principem vestrum. Fortis, cum suscepit mortem: Fortis, cum vicit infernum. Glossa ordinaria: Quaerit Propheta ad convincendam Judaeorum perfidiam, & ut amplius eum commendando alios invitet.**

7. Videtur omnino illorum sententia probanda, qui illam questionem impiis hujus seculi Regibus, Principibus & Gubernatoribus tribuunt. Illi enim contemtim interrogant: Quis est ille

iste Rex gloriae? quasi dicant: Nosne Monarchae & principes terrarum tam misero homini, qui non habet in terra, ubi redinet caput: quis editionis & blasphemiae accusatus à suis in crucem est actus debemus nos illi sub mittere & ab illius pendere arbitrio, illi praeferre obedientiam? Quin potius omnes nostras vires & opes expediemus, ne ille nobis dominetur: Ac ne quidem illum admitteremus cum suis Apostolis & Prophetis ne nobis turbas det cum suo Evangelio adeo discrepante à nostris consiliis & institutis. Imò hanc esse interrogationis hujus sententiam totius mundi historia testatur. Pharaon inquit ad Moysen: Quis est ille Jehova, ut audiam ejus vocem? Sic Pontifices & Scribae Hierosolymitani indignum censent, ut ipsi pareant Christo tam misero homini. Imperatores Romani indignum esse censent, ut ipsi patiantur sibi leges ab Apostolis praescribi. Haec verò tanta superbia, impietas & malitia oritur ex ignorantia Regis Christi. Ignorat mundus, qualis sit persona Christi ignorat etiam, quale gerat regnum, quali sit instructus potentia: Respondet igitur illis Spiritus S. ut aliqui saltem ex illis resipiscant: Dominus fortis & potens: Dominus potens in praelio.

8. Hieronymus quidem in cap. 63. Esaie & hunc Esa. locum & dictum Psalm. 23. vel potius 24. interpretatur modo illo, ut refert Becanus. Cum enim aliquot vaticinia ex V. T. de Christo loquentia allegasset, addit porro: *Iste est, quem angelicae potestates videntis ad patrem ascendere cruentum, imperant ceteris angelis, & ab eis audiunt (ex Psalm 23.): Levate portas Principis vestri, & elevamini portae aeternales, & introibit Rex gloriae. Quis est iste Rex gloriae? Dominus fortis & potens, Dominus fortis in praelio. Et iterum: Dominus virtutum; ipse est Rex gloriae &c.* Et post pauca. Interrogant igitur Angeli rei novitate perterriti: *Mysterium enim passionis & resurrectionis Christi secundum Apostolum Paulum 1. Cor. 2. cunctis retro generationibus fuerat ignoratum. Et mox ad verba illa Esaia: Ego qui loquor justitiam & propugnator sum &c. Respondit Dominus (addit Hieronymus) interrogantibus Angelis, Queritis, qui sim, qui ad coelos cruentus ascendam: & sanguis quo aspersus sum, non mihi deformitatem tribuerit, sed decorem: Ego sum cui Pater*

tradidit omne iudicium &c. Et ad verba Esaia, (*Quare Ergo rubrum est indumentum tuum &c.*) inquit Hieronymus Rursus angeli sciscitantur & dicunt: Didicimus, quod tu sis, qui loqueris justiam & salus omnium in tuo sit iudicio constituta. Nunc scire volumus, quare vestimenta tua sint velut musto tincla, aut quid cause exstiterit, ut tunicam, quae desuper texta est, & scindi non potest, & de utero virginali tantum candorem habuit, quantum nullus fullonum possit facere super terram, sanguine cruentares: Magis enim tibi clementia convenit, quam crudelitas, magis candor, quam cruor. Quibus respondit Dominus non uno versiculo, ut prius, sed multis verbis, ut omnia doceat ignorantes, ne rursus querere compellantur.

9. Glossa interliniaris: Quis est iste &c. Hoc in persona Angelorum, quasi mysterium ignorantium, & ideo querentium. Glossa ordinaria: Quidam Angeli non plane cognoscentes mysterium incarnationis, Passionis Resurrectionis, videntes ad caelum ascendere Dominum cum multitudine Angelorum, & sanctorum hominum propria virtute non auxilio Angelorum, admirantur Incarnationis & Passionis & resurrectionis & ascensionis mysterium, & quomodo sibi & aliis aperiat regnum caelorum. Unde & Angelis Dominum comitantibus dicunt: Quis est iste, qui venit de Edom. Et David similiter: Quis est iste Rex gloriae? Videtur tamen Augustinus dicere super Genesin: Quod omnes Angeli ab ipsa creatione sua statim cognoverint in contemplatione sui creatoris, quicquid ipse erat factururus: Hieronymus autem aperte declarat, quod quidam Angeli, donec perficeretur mysterium Incarnationis ad plenum non cognoverint.

10. Verum enim vero licet nonnulli ex Veteribus locum illum Cap. 63. Esaia de Angelis dicto modo interpretentur; illorum tamen sententia adhuc videtur probabilior, qui statuunt Prophetam concionari de victoria Christi, quam obtinuit adversus suos & nostros hostes, idque facere egregio Dialogismo. Hostes vero illi sunt partim Spirituales, partim corporales, Spirituales sunt Diabolus, mors infernus &c. Corporales sunt Tyranni, qui Ecclesiam persequuntur. Complectitur autem Propheta inimicos nomine Edomitum. Edomites enim ut passim

Scrip-

Scriptura testatur, fuerunt virulentissimi Ecclesiæ veræ hostes. Hinc ergo suum Dialogismum sic orditur: Quis est iste gloriosus victor & triumphator, qui venit de Edom regione hostili qui tinctis rubedine vestibus ascendit de urbe Basra, quæ est Metropotis Idumææ &c. Respondet Christus: Ego sum ille Heros, qui loquor iustitiam &c. Cum ergo non satis constet, agi istis locis de Angelis, certi quid ex illis hac in re non probabitur.

11. Interim illa Veterum sententia non est contra analogiam fidei & suas probabiles habet rationes. Tertia autem Conclusio omnino fundamentum habere videtur in *in Epist. ad Ephes. c. 3. v. 8. 9. & 10.* quandoquidem ibi expressè dicit & docet Apostolus, per DEUM qui est cæli, terraque creator absconditum ab æterno fuisse Evangelicæ doctrinæ mysterium: & per eundem nunc in lucem proferri, per quem & secula sint condita, nimirum per Jesum Christum: & quidem sic proferri, ut ipsis quoque Principibus ac Potestatibus cœlestibus, h. e. beatis Angelis innotescant hæc arcana, quæ antehac illos latuerant, soli Deo cognita. Nunc autem nota facta etiam Angelis cum in Ecclesia manifestantur per Evangelium æternum, unde & admirantur & introspicere gestiunt in Sapientiam Dei, quod ipse in se incommunicabilis, permanens, nihilominus ratione variâ & omni creaturæ impervestigabili suam Ecclesiam gubernet asciscendo gentes in societatem Populi sui, quæ olim erant alienæ, & infinita alia faciendo, quæ in arcanis Evangelij spectatu & admiratione digna occurrunt. *vid. Doct. Hunnium super hunc ipsum locum.*

12. Si autem multa ad mysterium Incarnationis Filij Dei, ejus Personæ & totius Evangelij pertinentia ignorarunt Angeli boni; quis dubitabit multò plura latuisse Diabolos. Mysterium enim hoc summum singulariter Diabolis revelatum non esse, proindeque quicquid de illo cognoverunt revelationibus hominibus factis vel percepisse, vel conjecturasse, certum est. Sed hac de re in sequenti Disputatione pluribus agetur.

13. Quæstio Septima apud Becanum est: *An Angeli cognoscant aliqua mysteria extra visionem beatificam.* Quam tractat & explicat *Septima Be-*
cani Quæstio

1. Conclus.

plicat tribus conclusionibus. Prima est. *Angeli progressu temporis cognoverunt multa mysteria in particulari, quæ à principio beatitudinis non cognoverunt, ut Incarnationem, Redemptionem humani generis, prædicationem Apostolorum, conversionem gentium, prædestinationem & reprobationem hominum &c.* Hæc Conclusio una cum subjectis exemplis nobis omnino concedenda est, ut patet ex iis, quæ jam modo à nobis sunt disputata.

2. Conclus.

14. Secunda Conclusio: *Hæc omnia cognoverunt per novas revelationes.* Quam Conclusionem quoque concedimus, licet ratio, quam Becanus subjicit, sit nullius momenti. Tertia conclusio Becani:

3. Conclus.

Angeli præter mysterium Trinitatis nihil intelligunt visionis beatificæ, licet possint aliqua cognoscere per visionem beatificam. Loquitur hæc regula de illis, quæ mysticè fiunt in relatione ad creaturas. Quare prius ita probat Becanus: *Quia Essentia divina clarè visa nullum dicit, vel monstrat ordinem aut relationem realem ad creaturas.* Ergo ex eo præcisè, quod Essentia divina clarè videtur, non potest videri ulla creatura: sed omnia mysteria præter mysterium Trinitatis sunt creata: Ergo non videntur visionis beatificæ. Posterius ita probat: *Quia potest fieri, ut visio extendatur ad novum objectum videndum, quod per accidens se habebit ad visionem beatificam.* Quæ omnia etiam ex præcedentibus pendere videntur.

Octava
Becani
Quæstio.
1. Conclus.

15. Octava Becani Quæstio: *Qua sit cognitio Angelorum matutina & vespertina.* Hæc quæstio propter lectionem Augustini movetur, utpote, qui distinctione hæc cognitionis Angelicæ sæpe utitur 4. de Genes. ad lit. cap. 22. Lib. 11. de civit Dei cap. 19. Lib. 65. quæst. 9. 26. &c. Tractat eam Becanus & explicat quatuor Conclusionibus. Prima est: *Ex sententia D. Augustini duplex cognitio distinguenda est in Angelis, una matutina seu divina, qua Angeli cognoscunt creaturas in Deo seu in verbo: altera vespertina, quæ cognoscunt creaturas in seipsis seu in proprio genere.* Addit rationem ex Augustino. Is enim per sex dies, quibus conditus est mundus, non intelligit sex dies propriè dictos, sed metaphoricè intelligit cognitionem Angelicam, quatenus illa terminata fuit ad sex rerum genera, quæ sex diebus dicuntur esse creata, ita, ut cognitio Angelica, quate-

ius terminata est ad res, quæ primo die narrantur creatæ dicatur prima dies: eadem cognitio, quatenus fuit earum rerum, quæ secundo die narrantur creatæ, dicatur secundus dies, & ita deinceps: Porro quia unusquisque dies juxta narrationem Moysi habet mane & vespere ideo Augustinus distinguit cogitationem Angelicam in matutinam & vespertinam ut patet locis allegatis.

16. Biel 2. Sentent. dist. 3. q. un. rem brevissimis complectitur: nempe cognitionem rerum in verbo, quæ est beatifica, dici matutinam, cognitionem in lumine naturæ vocari vespertinam. Rationem exponit Thomas p. 1. q. 58. art. 6. Sicut mane est principium diei, vesperi autem terminus: ita cognitio primordialis esse rerum in verbo est matutina, cognitio rei creatæ, ut in propria natura consistit, est vespertina.

17. Verum enim vero, quia tota distinctio hæc nititur fundamento falso nempe omnia ἀθεόως & οὐκ condita esse: Cujus opinionis falsitas supra est refutata & absurditas demonstrata; ideo illam sine ulla ulteriori consideratione & tractatione possemus præterire; nihilominus ab lectionem librorum Augustini etiam sequentes Becani conclusiones subjiciendas esse duximus. Est ergo Secunda: *Hæc duplex cognitio secundum Augustinum distinguitur solum in Angelis beatis, non autem in viatoribus.*

2. Conclus.

Nota: per Angelos viatores intelligit, ut fuerunt statim post creationem adhuc ante confirmationem in bono. Addit hujus suæ conclusionis rationem ex ipso Augustino, nempe id apertè colligi ex ipsius Lib. 11. de civit. Dei cap. 29. ubi dicat cognitionem creaturarum in verbo esse clariorem, alteram vero in proprio genere esse obscuriorem: *Hoc autem* (addit Becanus) *non esset verum de Angelis viatoribus, quia ipsi habent obscuram cognitionem fidei de Deo: & altera cognitio, quam habent de creaturis in proprio genere est clara: Ergo* (concludit) *loquitur Augustinus de Angelis beatis.* Addit locum alterum ex lib. 65. questionum q. 26. ubi dicat, creaturam plus videre in Deo, quam in se ipsa. *Hoc etiam* (concludit Becanus) *non esset verum de Angelis viatoribus quia illi vident distinctè creaturas in seipsis, in Deo autem non nisi obscurè & confusè.* Super addit tandem & tertium locum ex lib. 4. de Genes. ad lit. c. 24.

ubi apertè nominat. S. Angelos, quando loquitur de utraque cognitione & excludit Dæmones.

18. Ex hoc quidem ultimo Augustini loco claret, ipsum tantum de beatis Angelis hanc distinctionem usurpare. An vero consequentiæ, quæ ex præcedentibus Augustini dictis nectuntur, sint veræ & certæ merito dubitatur: quandoquidem nituntur fundamentis incertis imò incognitis: ut ita obscurum per æquè obscura, imò obscuriora probetur. Nam obscurum & ignotum est, quanta fuerit cognitio de Deo in Angelis, statim post creationem & ante confirmationem in bono: Deinde incertum est & valde dubium, Angelos ante confirmationem in bono vidisse in Deo omnes creaturas obscurè & confusè. Tandem & hoc incertum est & valde dubium, Angelos beatos post lapsum malorum videre in Deo omnes creaturas, illarumque propriam & distinctam rationem sine revelatione peculiari & quidem distinctiore ratione ac modo, quàm in ipsis creaturis. Quæ cum ita sint, intelligitur verum esse, quod diximus, consequentias Becani vitiosas esse, obscura per æquè obscura, si non obscuriora probantes.

3. Conclus.

19. Tertia conclusio Becani: *Augustinus per cognitionem matutinam intelligit visionem Beatificam.* Quam porro probat rationibus ejusdem ingenij cum præcedentibus, incertum nimirum per æquè incertum probantibus. Quarta conclusio est: *Augustinus per matutinam cognitionem creaturarum ipsam visionem Essentie divinae & eorum tantum, quæ formaliter sunt in Deo atq; adeo ipsarum creaturarum secundum Esse eminens, quod habent in Deo non autem secundum Esse formale, quod habent in seipsis.* Et addit, ita explicare D. Thomam q. 58. art. 6. & 7. & intelligi ex ipso Augustino: qui lib. 11. de civit. Dei c. 7. distingvat mane & vespere non ex diverso modo cognoscendi, sed ex parte rei cognitæ. Nam scientiam, quam Angeli habent in Deo, vocat mane & scientiam quam habent in creaturis vocat vespere. Unde sequitur (concludit) *Augustinum per cognitionem matutinam intelligere visionem Dei & eorum, quæ formaliter sunt in Deo, non autem creaturarum secundum proprias suas rationes formales.*

20. Quæ omnia nos suo relinquimus loco, ceteras, quas subijcit Becanus aliorum opiniones, nec non dubia consultò omitterentes. Potius cum Dn. Gerharδο disputationem hanc abruptimus & concludimus: Quid nos humi repentes vermiculi de Spirituum cœlestium intellectu in hac mentis nostræ caligine statuere possumus, cum ne nostram quidem intellectiōnem exactè cognoscamus? Præstat ergo Deo pro Angelorum ministerio, quod nobis quotidie exhibet, devotas agere gratias, quam hæc arcana & non revelata extra verbi limites curiosè scrutari.

21. Quæstionona apud Becanum est: *An Angeli possint proficere in Beatitudine, aut ab ea excidere.* Initio, Becanus præmittit distinctionem inter duplicem beatitudinem: Una inquit, est *Essentialis, quæ consistit in visione & amore & in gaudio, quod inde oritur.* Altera *accidentalis, quæ consistit in revelatione amore, & gaudio extra Deum.* Quam distinctionem ut ex subsequentibus conclusionibus quatuor, quibus illam explicat, patebit, concedere possumus.

Nona Quæstio Becani.

22. Prima Conclusio: *Angeli beati non possunt proficere in Essentiali, quæ in visione, amore & gaudio beatifico consistit.* Præter auctoritatem Thomæ quæst. 62. art. 9. & Scholasticorum in 2. distinct. 11. ad rationem hanc: *Quia, inquit, premium non crescit, nisi crescente merito: Sed in statu beatitudinis non crescit meritum. E. nec premium.* Minor patet (addit) *quia solum in hac vita potest esse meritum. Gal. 6. v. 10 Ecclesiastæ 9. v. 10. & Ecclesiastici 14. v. 17.*

1. Conclus.

23. Respondemus primum ad rationem, illam esse nullam: Demonstravimus enim beatitudinem Angelorum non propriè esse ex merito, sed ex gratia. Quare secundo non videtur probari posse conclusio. Quandoquidem essentia Dei, ejusque pulchritudo & Majestas est infinita, ad quam nullam habent proportionem oculi s. Intellectus angelicus, proindeq; uno instanti, vel etiam longo quasi continuato æternitatis tempore illam percipere & complecti totam nequaquam imò neq; in infinito tempore poterit. Quo enim plura in illa pulchritudine ac summa bonitate contemplantur, eò adhuc plura majoraque

contemplanda & percipienda supererunt. Unde sequi videtur quod visio illa beata satiari in infinitum non poterit, ideoque magis ac magis perficienda, ut subinde novis quasi objectis augenda & exhilaranda.

24. Loci Scripturæ allegati nihil probant. Nam *Apostolus vers. 10. cap. 6. Epistola ad Galatas* non loquitur ad Angelos, sed ad solos homines & in specie ad Galatas, pulpe ad quos instituerat adhortationem ad beneficentiam colendam & declarandam erga Ecclesiæ Doctores & ad Eleemosynas liberaliter elargiendas omnibus, qui egent. Hanc allegato *v. 10.* concludit. Nihil autem ibi est de merito. Quod ostenditur ex similitudine congruum & oportunum tempus Eleemosynas dandi ostendente: Quemadmodum enim agricola qui lætam uberemq; messem exspectat, non negligit tempus faciendæ sementis idoneum: Sic & nos, dum tempus habemus, operemur bonum erga alios. Jam vero sationis tempus est, quod hujus vitæ periodo circūscribitur: post hanc autem vitam definit illa ratio exercendæ liberalitatis & beneficentiæ. Unde sic argumentamur. Ut se habet agricola non negligens tempus faciendæ sementis idoneum ad lætam uteremq; messem, quam exspectat: Sic se habet Christianus non negligens tempus exercendæ beneficentiæ & elargiendæ eleemosynæ ad largissimam recompensationem à Deo promissam, quam certò in resurrectione justorum exspectat. *Luc. 14. v. 14. c. 16. 9. Matth. 25. 16. & seqq. 2. Tim. 1. 18.* Atqui vero agricola diligens iusto tempore agrum colens & sementem faciens, non potest dici, quod suo labore aliquid mereatur, nempe lætam & uberem messem, sed tantum suum diligenter faciens officium benedictionem exspectat à Domino; sic Christianus per vitam suam totam ex vera fide exercens charitatem, benefaciens egenis & liberalitatem erga ministros verbi declarans, nihil dici potest suis istis charitatis operibus mereri: tantum enim quia scit, Deum benignissimum etiam debita opera suis remunerari ex mera gratia velle, indubia ipsum fovet spes, cum fanore centuplum, imò mellemplum & eò infinities amplius accipiendi.

25. Deinde dictum illud Apostoli Becanum & ceteros Pontificios

tificios ad commentitium suum meritum stabiliendum frustra torquere etiam inde demonstratur: quod ubi est meritum, ibi oportet, ut inter illud & laborem s. opus cuius meritum s. merces debita est, & esse dicitur, iusta interveniat proportio. *Quandoquidem ei, qui opemtur, merces non datur secundum gratiam, sed secundum debitum Rom. 4.* Atqui inter communicationem bonorum terrestrium, ab auditoribus suis pastoribus factam, de qua in specie h. l. Paulus agit, & inter vitam æternam, nulla est *summa*, nulla proportio sed infinita proflus distantia ac differentia: cum sine ulla dubitatione verum sit, terrestria & cœlestia temporalia & æterna toto differre genere. Quocirca nullo modo fieri potest, ut locus hic Apostoli de merito accipiatur, & quidem de merito vitæ æternæ: quæ solius ac unius passionis ac mortis filij Dei respectu meritum quit appellari: respectu vero nostri est gratuitum donum Dei per Dominum nostrum Jesum Christum *Rom. 6.* Paulus ergo h. l. loquitur de retributione gratuita & omne nostrum meritum secludente: vitamq; æternam non in semetipsa simpliciter, ut visione Dei, beatitudinæ & gaudio describit sed sub differentibus adjunctæ gloriæ gradibus considerat, ut sit sensus: Qui instinctu Spiritus Sancti ad conservationem ministerij liberaliter contribuunt, illi ex immensa Dei gratia in vita æterna largissimā à Deo accipient retributionē.

26. *Ecclesiastæ cap. 9 v. 10.* verba hæc sunt: *Omne quod invenerit manus tua ad faciendum, secundum vires tuas fac: quia non est opus, nec cogitatio nec scientia, nec sapientia in Sepulchro, quo tu pergis.* Nihil quicquam etiam his verbis agitur de merito: Sensus enim est: Rectè colloca talentum tuum dum vivis: quia ubi in sepulchro conderis, nihil amplius dona tua proximo proderunt. Tantum ergo est commonefactio ad benefaciendum proximo prompte & largiter, cum vita nostra sit brevis, post mortem vero donis ac bonis nostris proximum juvare amplius non possumus. Ergo retributionis gratuita à Deo benefactoribus promissa nulla hic fit mentio, nedum meriti. Nulla enim est consequentia: Tu teneris benefacere proximo, in vita quæ brevis est: quia mortuus omnibus tuis donis ac bonis ipsi prodesse non potes. Ergo illa tua præstita proximo beneficentia est meritum.

27. Idem dicendum est de verbis *versus 17. cap. 14. Ecclesiastici*, quæ sunt: Δός καὶ λάβε, καὶ ἀγίασον τὴν ψυχὴν σὺ. ὅτι ἂν ἔσιν ἐν αἰδῶ ζηῆσαι τροφὴν: *Da & accipe & sanctifica animam tuam. Quoniam non est in inferno querere cibum.* Quâ quæso consequentia ex hoc loco quis concludet: Ergo in hac vita potest homo mereri & quidem vitam æternam? Cum tantum ut Spiritus Sanctus præcedentibus; sic Sirach hoc loco adhortatur ad beneficentiam & opera charitatis exercenda in hac vita: illa autem meritoria esse centies negavimus & refutavimus.

28. Subjicit porro hanc quæstionem, & objicit: *Qua est ratio, cur Beati non possint mereri? Non enim hoc videtur repugnare: quia Christus erat verè beatus, & tamen poterat mereri, non quidem gloriam animæ, quam habebat, sed gloriam corporis, quam non habebat: Ergo similiter beati quamvis non mereantur gloriam, quam modo habent poterunt tamen mereri augmentum gloriæ, quod non habent.* Nec (pergit) sufficit si dicas eos ideo mereri non posse quia sunt extra statum merendi. Nam hoc ipsum est in Quæstione, quare in illo statu, in quo modo sunt, non possint mereri, aut cur opera bona in isto statu facta, non sint meritoria? Respondet Jesuita: Hoc pendet ex libera lege & voluntate Dei. Cum enim merita nostra fundata sint non solum in gratia & charitate, sed etiam in liberali Dei promissione ut nunc suppono; potuit Deus libera sua voluntate promittere, se daturum præmium pro operibus in hac vita gestis non autem in altera vita gerendis. Hoc autem eum fecisse constat ex Scripturis citatis.

29. In hoc discursu multa falsa, & absurda supponuntur. Primum falsum est, Christum in diebus suæ carnis habuisse gloriam animæ & non corporis. Per gloriam non potest intelligere aliam, quam illam Exaltationis, quâ jam exaltatus sedet, & est dextram Dei Patris *Philipp. 2. v. 11.* Siquidem de nulla aliâ gloria scit Scriptura. Verum in diebus & statu suæ Exinanitionis neq; secundum animam, neq; secundum corpus fuit in illa gloria siquidem secundum animam & corpus formam servi assumpsit & sese exinanivit, obediens factus usq; ad mortem, mortem autem crucis *ibid. v. 7. 8.* Non igitur in corpore tantum, sed etiam in anima maximos cruciatus ac dolores sustinuit ac sensit. Dedit

animam

animam suam redemptionis precium pro multis Matth. 20. 28. Marc. 10. 45. ponit animam suam pro omnibus Job. 10. v. 15. 17. Valde tristis fuit anima eius usq; ad mortem Matth. 26. 38. Marc. 14. 34. &c. Deinde falsum est, & ex nullo Scripturæ loco probabitur, Christum quicquam sibi meruisse, vel quoad corpus vel quoad animam. Tota quidem vita ipsius erat meritoria: ideoq; suâ obedientia passione & morte meruit gloriam, non vero sibi sed nobis, ut tota Scriptura testatur. Tertio falsum est, quod supponitur, hominem in hac vita suis operibus posse mereri bona spiritualia & vitam æternam, ac proinde esse in hac vita in statu merendi. Atque ideo Quarto falsum est, opera nostra charitatis esse merita sive meritoria. Quinto falsum est, opera nostra fundata in liberali Dei promissione esse merita: quomodo enim compensatio bonorum operum, quæ est ex liberali Dei promissione, poterit esse aliquod debitum, ob quod opera nostra sint & vere dicantur merita? Verum autem est, liberâ suâ voluntate promisisse Deum, se daturum præmium pro operibus in hac vita gestis: si autem est præmium, quomodo erit debitum? proindeque quomodo opera nostra erunt merita?

30. *Secunda Conclusio: Angeli beati possunt proficere in beatitudine accidentali, quæ consistit in variis revelationibus & gaudiis extra Deum.* Præter autoritatem Thomæ addit rationem: quia inquit, *de cursu temporis multa iis de novo revelantur & multa nova gaudia percipiunt ex conversione peccatorum ut habetur Luc. 5. v. 7.* Objectiones quas subjicit rursus de meritis & statu merendi, non dignæ sunt refutatione peculiari, cum ipsarum falsitas ex hæcenus disputatis sit manifesta.

2. Concluy.

31. *Tertia Conclusio Becani: Hoc augmentum beatitudinis accidentalis durabit usq; ad diem judicii & non ulterius.* Hujus Conclusionis veritas certa videtur. Non enim gaudebunt super peccatore tum agente poenitentiam: quia peccatores amplius non erunt. Interim manebit maxima in Angelis delectatio ex beata conversatione cum electis & beatis hominibus, an autem in illa non subinde nova futura sint gaudia forsan dubitari posset. Quarta Conclusio: *Angeli beati non possunt excidere ex statu beatitudinis.* Hujus Conclusionis veritas constat ex præcedentibus.

3. Concluy.

32. Decima quaestio apud Becanum est: *Quomodo Angeli dispositi sint per ordines & hierarchias?* Et statim explicationis gratia addit: *Hierarchia idem est, quod sacer Principatus* Possunt autem, pergit, duo spectari in principatu nempe *Princeps & multitudo sub Principe ordinata.* De hac quaestione & Hierarchiis Angelicis multa philosophantur ex suo Dionysio Scholastico quae Becanus complectitur sex Conclusionibus. Prima est: *Ex parte Principis una tantum est Hierarchica.* Addit rationem: *quia tota multitudo hominum & angelorum, qui sacris participant, sub uno Principe gubernantur, nempe sub Deo.* Hoc sensu, addit, D. Augustinus lib. 12. de Civ. Dei c. 1. distinguit duas civitates, unam bonorum & angelorum sub uno principe Deo: alteram malorum sub principe Diabolo, Quae plana sunt.

33. Secunda Conclusio: *Ex parte multitudinis distinguenda est duplex Hierarchia, nempe Ecclesiastica & caelestis, ut ex Dionysio (addit) docet D. Thomas q. 108. art. 1.* Subjicit rationem: *Quia, inquit, alio modo gubernantur homines à Deo & alio modo Angeli: Ergo sub uno Principe debet esse alius principatus hominum, alius angelorum.* Hoc sensu (concludit) solet etiam distingui duplex Ecclesia, una militans in terris, altera triumphans in caelis: Et haec concedi possunt.

3. Conclus.

34. Tertia Conclusio: *Præter has duas Hierarchias, quarum Ecclesiastica est hominum, & caelestis Angelorum, non est ponenda tertia supercaelestis quæ sit divinarum Personarum.* Ita Thomas (addit) Is enim contra Bonaventuram, Richardum & Gabrielem in 2. dist. 9. in Personis divinis Hierarchiam constituendam esse negat, & rectè. Sunt enim tres divinae Personae una essentia & unus Deus, Ergo æqualem, imò eandem habent potestatem, auctoritatem & majestatem. Atq; hinc fluit ratio, & inde deducta consequentia à Becano addita: *Quod una Persona non potest dici princeps respectu aliarum Personarum. Ergo non potest ibi esse multitudo sub uno principe ordinata: Ergo nec Hierarchia:* Et rectè hinc dixit Dionysius cap. 3. de caelesti Hierarchia, Deum esse supra omnem Hierarchiam.

4. Conclus.

35. Quarta Conclusio: *Caelestis Angelorum Hierarchia, de qua sola hic agimus, distinguitur à D. Dionysio cap. 6. in supremam, mediam*

mediam & infimam; in unaquaq; autem Hierarchia sunt tres ordines, seu chori Angelorum distincti. In suprema sunt Seraphim, Cherubim & Throni; in media Dominationes, virtutes & Potestates: in infima Principatus Archangeli & angeli. Ita (addit) Dionysius, ut refert D. Thomas art. 6. Alij tamen aliter disponunt, praesertim D. Gregorius homil. 34. in Evangelia, & Bernhardus lib. 5. ad Eugenium. Nam hi in media sive secunda Hierarchia ponunt Dominationes, potestates & virtutes, & rursus in tertia seu ultima loco Principatum ponunt virtutes. Ratio hujus diversitatis ex eo oritur, quod Apostolus Eph. 1. aliter enumerat illos Angelorum ordines, quam Coloss. 1. v. 16. Scholastici diversitatem hanc excusare & conciliare satagunt, dicentes, Dionysium ordines secundae Hierarchiae disponere juxta perfectionem potestatis: Gregorium autem ratione officiorum. Bielini nihilominus hac dissensio movit, ut scriberet 2. Sentent. dist. 9. q. 1. art. 1. Quae distinctio verior sit, & de qua Hierarchia sit Principatus, & similiter virtutum ordo, ille novit, qui creavit & distinxit.

35. Ambrosius Camaldulensis in Scholiis Dionysii scribit, esse hanc (nempe Dionysii) doctrinam beatissimi Pauli, quod novem sint Angelorum ordines. Has διακοσμήσεις s. ταξις τετραδικὰς receperunt Nazianzenus orat. 2. de Theolog. Chrysostomus homil. 4. in Genesin. Damascenus lib. de fid. orthod. cap. 3. Gregorius Magnus homil. 34. in Evangelia ex cap. 1. Epist. ad Ephes. v. 12. Dedit illi nomen super omne nomen &c. Et ex Epist. ad Coloss. 1. v. 16. Scholastici probant. ubi tamen omnibus modestior Augustinus in Enchiridio ad Laurentium cap. 58. Tom. 3 fol. 172 Quid, inquit, inter se distent quatuor illa vocabula, quibus universam illam societatem videtur Apostolus esse complexus, dicendo, sive sedes, seu Dominationes s. Principatus s. Potestates, dicant qui possunt, si tamen possunt probare, quod dicunt: Ego me ista ignorare confiteor. Item ad Orosium contra Priscil. cap. 11. Tom. 6. fol. 651. Esse sedes Dominationes Principatus & potestates in caelestibus apparatibus, firmissimè credo, & differre inter se aliquid, indubitata fide teneo. Sed quo me contemnes, quam magnum putas esse Doctorem, quenam ista sint, & quid inter se differant, NES-CIO: nec sane eâ ignorantia periclitari me puto, sicuti non obedientiam, si Domini praecepta neglexero.

5. *Conclus.*

36. Quinta Conclusio : *Distinctio Ordinum & Hierarchiarum in eo consistit, quod Angeli suprema Hierarchia sint quasi cubicularij & assessores Dei, per quos divina revelationes ad reliquos derivantur, ut patet ex D. Dionysio cap. 7. His in Ecclesia militante respondent viri sancti & contemplativi, quibus multa immediate à Deo revelantur. Alij hanc Hierarchiam ita describunt, quod attendatur penes scientiam & statum contemplationis in conversione ad Deum. quæ consistit in cognitione, hinc Cherubim: in dilectione, hinc Seraphim: in quiete, hinc Throni.*

37. *Angeli secundæ Hierarchia, pergit Becanus, habent generale regimen Ecclesiæ militantis, & ad eos pertinet executio eorum, quæ ad universale bonum ejusdem Ecclesiæ spectant. His in militante Ecclesia respondent Prelati, qui habent curam communitatis. Alij ita exponunt: In secunda Hierarchia respicitur vel ad perfectionem Potestatis vel ad officia. Perfectio potestatis consistit, vel in præsidendo, hinc Dominationes, per quas Angeli boni in suis officiis diriguntur, vel in resistendo, hinc Potestates, per quas Potestas Dæmonis imprimitur. vel in operando, hinc virtutes, per quas Deus miracula & sanitates operatur. Respectu officiorum, quidam præsent Angeli, hinc Dominationes: quidam bonis hominibus, hinc Principatus: quidam malis spiritibus, hinc potestates.*

38. *Angeli infimæ Hierarchia (tandem dicit Becanus) habent curam eorum omnium, quæ ad speciale regimen pertinent. His in Ecclesia militante respondent curatores negotiorum & causarum particularium. Alij ita explicant: In tertia Hierarchia respicitur vel ad actionem ministerialem, vel ad infimum statum activorum. Actio ministerialis Angelorum aut est circa regimen principum, hinc principatus: aut circa regimen & custodiam multitudinis, hinc Archangeli, aut circa regimen & custodiam unius Personæ, hinc Angeli. Status activorum consistit in operando, hinc ordo virtutum, quorum est miracula operari: vel in docendo majora, hinc Archangeli: vel in docendo minora, hinc Angeli.*

39. Nos quidem libenter concedimus, quod ipse sonus vocum ab Apostolo cap. 1. *Coloss. 2. 16*, usurpatarum arguat Angelo-

rum

rum designari eminentiam potentiam & maiestatem, suis gradibus differentem & in certas classes tributam, quod particula *ēte*, sive, luculenter ostendit, distinguens thronos à dominationibus, hos à Principatibus, hos iterum à Potestatibus, proindeq; inde manifestum evadat, revera esse Angelos certis gradibus & ordinibus distinctos: Verum huius distinctionis vel distributionis rationem eam esse, quam ex suo Dionysio fingunt Scholastici, & ex his Becanus hoc loco exposuit, nullà vel Scripturà vel ratione probabitur. Statuendum ergo potius judicamus, veram rationem à nobis in hac vita explicari non posse. Ad ordines verò istos novem constituendos ex sententia Dionysij arrepta est occasio ex his locis *Es. 6.v.16. &c. Dan. 10. v. 13. Rom. 8. v. 38. Ephes. 1. v. 21. Item, 3. v. 10. Coloss. 1. v. 16. 1. Thes. 4. v. 16. Judæ. v. 9. &c.* In quibus fit mentio Angelorum, Archangelorum, principatum, potestatum, Virtutum Dominationum, Seraphim, Cherubim & Thronorum. videatur *Magister sententiarum. lib. 2. dist. 9.*

Distributiones Angelorum quales ponunt Scholastici non possunt probare.

41. Conclusio Sexta Becani est: *Ordines Angelorum mansuri sunt post diem iudicii quoad distinctionem nature, gratie & glorie. Non autem quoad executionem officiorum respectu Ecclesie militantis. Ita (addit) D. Thomas art. 7. & colligitur ex illo 1 Cor. 15. cum evacuaverint omnem principatum & potestatem & virtutem: loquitur de extremo die iudicii.* 6. Conclus.

42. Ordines Angelorum etiam post diem extremi iudicii mansuros esse non negandum puto: Verum, ut illorum distinctionem, quam hodie habent, non intelligimus, sic etiam qualem habituri sint post diem iudicii planè ignoramus: Deinde executionem quoq; officiorum Angelorum respectu Ecclesie militantis, tum nullam fore amplius, per se liquet, post diem enim iudicii militans Ecclesia non erit, nempe mutata in triumphantem. Tandem quod attinet dictum allegatum ex *1. Cor. 15. 24.* loquitur quidem illud de extremo die iudicii. Verum subjectum de quo loquitur, esse sanctos Angelos, falsum est. Loquitur enim de hostibus Ecclesie spiritualibus Diabolo, Morte & inferno, Item de imperiis huius mundi, quæ Christi Regno fuerunt adversa & infesta. Sensus enim verborum Pauli est; Christum traditurum esse regnum Deo & patri suo, quando prius per gloriosum suum adventum aboleverit omnem principatum, & potestatem & Virtutem h. e. (sunt verba D. Hunnij in hunc locum) *quando jam Spirituale illi hostes Satanas, Mors & infernus virtute Domini Jesu Christi sub*

pedes fidelium contriti, & imperia bujus mundi, quæ Christi regno fuerunt adversa & infesta, in nihilum redacta fuerint. Atq; hunc esse verum sensum Apostolici illius dicti demonstratur ex immediatè subjecta ratione, qua dicitur: nam oportet eum regnare, usq; quo posuerit omnes inimicos sub pedes suos. Ultimus autem hostis aboletur mors, quæ ratio disertè loquitur de hostibus Christi in Ecclesia. Ergo etiam antecedens propositio de iisdem est intelligenda.

*Officium
Angelo-
rum du-
plex. Lau-
dare De-
um & mi-
nistrare
homini-
bus.*

43. De officio quoq; Angelorum quæritur. Consistit illud in duobus capitibus, nempe in laudibus Dei & ministerio generis humani, s. piorum. vid. *Theodoretus serm. 3. de curat. Græcorum affect. fol. 52.* Prius officium in tribus est positum. Primum quod perpetuo in conspectu Dei consistunt laudibusq; Dominum suum continuis celebrant, opera ejus magnifica admirantur & voluntatem, majestatemq; sanctè colunt & venerantur. sic *Dan. 7. 10. Apoc. 5. 11.* dicitur. *Millies mille ministrabant, & decies milia centena millia coram eo stabant.* *Luc. 1. v. 19.* Angelus dicit. *Ego sum Gabriel, qui adsto in conspectu Dei.* *Matth. 18. v. 10.* Angeli parvulorum discuntur videre faciem Dei in cælis *Esa. 6. 3.* Hymno DEUM celebrant, Sanctitatem ejus cantantes. & *Luc. 2. 14.* cantico suavissimo Deum laudant nobisq; ob partum virgineum gratulantur. Et *Epist. Hebr. 1. 6.* testatur, ab omnibus Angelis filium adorari. Hinc Angelorum lingvæ dicuntur. *1. Cor. 13. 1.* ostendit etiam Scriptura, Angelos voluntatis divinæ cognoscendæ, & mysteriorum pervidendorum esse cupidissimos, nec tamen perscrutari omnia posse, quod *Petrus 1. Epist. cap. 1. v. 12.* testatur, desiderare Angelos in ea intropicere tanquam prætereuntes facie admotâ propius & reflexâ, quæ nobis in Evangelio annunciantur prædicta à vatibus & à Deo ipso constituta. Notam vero fieri illis voluntatem & mysterij rationem, quod fuerat absconditum à seculis in Deo in Ecclesia autem revelandum, testatur *Paulus Eph. 3. v. 10.* Ex hisce appellantur in S. litteris Angeli Sancti: quia in veritate facti sunt. *Jobann. 8. 44.* Deumq; colunt *Matth. 25. v. 31. Marc. 8. 38. Matth. 24. 36.* Angeli cælorum, quia in cælis Majestati divinæ adstant. Angeli Lucis, quia perpetuò cum Deo, apud quem nulla lucis mutatio est, versantur, errorumq; tenebris nō implicantur, felicitateq; divinâ frunntur *2. Cor. 11. 14.* Angeli Dei Domini, *Matth. 1. v. 13.* Quia sese totos ad nutum & cultum divinum comparant.

44. Deinde quod ministrant Deo in ejusdem volūtate patefacien-
da

da. Id quod patet ex historiâ Abrahami, Jacobi, nativitatibus Dominicæ, & aliis pluribus. Vide etiam *Actor. 7. v. 54. Gal. 3. v. 19. Hebr. 2. v. 2.* imò exequuntur mandata Dei per universum mundum promptissimè, ut multæ apparitiones testantur, nec nō stupenda opera ostendunt in hostibus Ecclesiæ cædendis, & piis liberandis, ut modò pluribus id ostendemus.

45. Tertiò quod Christum, cum ad iudicium venerit, comitantur *Matth. 25. v. 31.* Cum venerit Filius hominis in maiestate suâ, & omnes Sancti Angeli cum eo, &c. *ibid. cap. 13. & 30.* comparantur Angeli messoribus, qui collecturi sunt Zizania, eaq; combusturi igne. Et in *1. Thes. 1. v. 10.* Ipse Dominus cum jubilatione in voce Archangeli, & in tubâ Dei descendet de cælo. *Epist. Judæ v. 14.* Prophetavit autem etiam de istis septimus ab Adam, Enoch, dicens: Ecce veniet Dominus cum sanctis millibus suis.

46. Quod porrò attinet posterius Angelorum officium, consistens in ministerio generis humani, non tantummodò totis provinciis assignantur ministri, & quasi custodes, sed singulis etiam hominibus stipatores adduntur. Id quod generaliter Epistola ad *Hebræos 1. v. 14.* asseveranter dicit, inquit: *Nonne omnes Angeli sunt administratores Spiritus, qui ministerij causâ mittuntur propter eos, qui hæredes sunt salutis.* Cum verò universus hic mundus eorum gratiâ sit & conserveatur, qui hæreditatis adeundæ spem certam habent, etiam Angelorum cura & administratio illa, ad universum mundum, omniaq; quæ in eo continentur, hominumq; fidelium usui sunt consecrata, pertingit.

47. In œconomiâ Angelorum custodia curaq; cernitur sæpissimè, S. literarum quoque testimoniis comprobata. Parvulis Angeli destinantur, *Matth. 18 v. 10.* Sic conceptiones sæpè annunciantur, ut Samsonis *Jud. 13. v. 3.* Johannis Baptistæ *Luc. 1. v. 13.* Sic ancillæ Agar fugienti, Dominamq; deferenti, autor est Angelus & svasor, ut ad eam revertatur, seseque ei submittat. *Gen. 16. g.* ac porrò versibus *10. & 11.* promissionem de prole multiplicanda subnectit, & quæ de eâ erant futura, prædicat. Similiter in libro Tobiae liberorum connubia procurat Angelus, & *Matth. 1. v. 20.* prohibet desertionem Mariæ conjugis, *Pf. 91.* contra omnia pericula etiam præsentissimam Angelorum custodiam nos munire scribitur, *v. 10.* & aliquot seqq. *Non accidet tibi malum, peste videlicet grassante &c. Quoniam Angelis suis mandabit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, in manibus portabunt te, ne forte impingat ad*

lapidem pes tuus, &c. Quodad, singulos homines, modo in viâ suâ, id est, in vocatione legitima, & sancta sint & maneat, mediisq; concessis, pro occasione & facultate datâ utantur, rectè transferri & accommodari, patet ex Christi disputatione contra Diabolum. *Matth. 4.* Sic dormiente Tobia juniore Angelus Raphaël Diabolum pulsum vinculis constringit. *Tob. 8. v. 3.* Tandem verò etiam piorum animas in sinum Abrahamæ transferunt, & sic morientium quoq; curam gerunt, ut est *Luce 16. v. 22.* Lazari videlicet pauperis & inopis.

An unicuique homini unus Angelus, an vero plures assignati sint custodes.

Posterior sententia verior videtur.

48. Cæterum quæsitum fuit, num unicuiq; unus Angelus, an verò uni plures sint dati custodes. Lactantius quidem *lib. 2. Institut. cap. 15.* existimat, commentum Diabolorum esse, quod de Geniis singulorum traditur: quod si intelligatur dictum de iis Geniis, qui cultum poscunt, qualem etiam à Christo ipse Diabolus requirere non erubuit. *Matth. 4.* vel de iis, quos Ethnici, & maximè Platonici hominibus præfecerunt, quosq; Magi quidam etiamnum singulis attribuunt, non malè judicatum fuit. Communem opinionem tunc Apostolorum tempore fuisse, quod quis à puero peculiari alicui Genio sit peculiariter commendatus, ostenditur ex *Actis cap. 12. 15.* Ubi Angelum Petri ad fores stare ajunt: Verior autem videtur eorum sententia, qui putant, plures Angelos unicuiq; custodes adesse, cum *Ps. 91.* apertè dicat: *Angelis suis mandabit de te, & illi portabunt te in manibus. Et Luc. 16. Angeli unam partant Lazari animam in sinum Abrahamæ:* ingensq; multitudo Elisæum liberat. *2. Reg. 6.*

49. Politiam quoq; Respubl. & Regna tuentur contra turbas & excidia, exercitus impiorum delent. *Dan. cap. 10. v. 13.* ait Angelus ad Danielelem: *Princeps autem regni Persarum stetit contra me viginti & uno diebus, & ecce Michaël unus ex principibus primis venit, ut auxiliaretur mihi, remansiq; illic, apud Reges Persarum;* manifestò ostendens, Angelos malis consiliis resistere, contra infidos pro Magistratu pugnare, imò verò subsidia etiam sibi adjungere: Animant & armant infirmos Magistratus, ut Gedeonem, *Jud. 6.* Tutantur pios gubernatores cum subditis, ut *Es. 37. v. 36. & 4. Reg. 19. 17.* Unâ nocte occisis in Assyriorum castris centum & octoginta quinq; hominum millibus sub Senacherib militantibus, liberat Angelus Ezechiam injustè pressum à Tyranno, & regnum, ejus hoste fugato, servat. Reges & aulicos, in Deum contumaces & superbos affligunt & perimunt, ut piis aliqua tranquillitas obtingat,

obtingat, sicut Pharaonis & aulicorum, imò omnium Ægyptiorum primogenitos interfecit Angelus parcens populo Israëlitico, ut dum essent Ægyptij in mortuis suis sepeliendis occupati, populus Dei totus abiret, & sine impedimentis spolia Ægyptiaca secum auferret.

50. Perimunt quoq; & castigant populos delinquentes, ut ad pœnitentiam revocent: quemadmodum Angelus peste legitur percussisse populum Israëliticum 2. *Sam. 24. v. 15. 16.* Deo autem reconciliato, manum cadentem retrahunt, ut eadem historia testatur in fine capitis. Tyrannos truculentos & superbos compescunt, ut *Act. 12.* Herodes, qui postquam Jacobum decollasset, Petrum quoq; è medio tollere cogitabat, seque Deum à populo salutari patiebatur, ab Angelo Domini sic percussus concidit, ut à vermibus erofus, miserrimè sit extinctus.

51. Atq; ita non tantum corporalia beneficia multis privatis sigillatim dantur ab Angelis; sed etiam salus universi imperij & Reipublice totius ab Angelorum custodiâ & vigiliâ dependet. Angeli educunt Loth è Sodomis, *Genes. 19. v. 15. 16. 17.* eiq; locum, ubi se salvet, relinquunt, *v. 22.* Ipsi Agat Angelus ostendit aquam sitienti, *Gen. 21. 17.* Eliam pascit Angelus *1. Reg. 19. 15.* tempore durissimo. Judith ait libri sui *cap. 13. v. 20.* *Angelus custodivit me euntem, commorantem & redeuntem.* Ubi etiam Civitatis & populi conservatio & incolumitas Angelis curæ fuisse notetur. Jacob *Gen. 32. v. 1. 2.* Angelorum præsentiam sic confirmatur, ut non vereatur postea fratrem suum, quem noverat jurasse internecionem fratri, confidentius adire.

52. Verum enim verò non solummodo in œconomia & Politia conservatione bona corporea euentur, sed etiam in Ecclesiâ Dei sanctum Verbi Ministerium suscipiunt promovendum. Munus docendi in Ecclesiâ gerunt, suo tamen modo, ut in Nativitatis Johannis Baptistæ, Christi, aliorumq; historia, & Samsonis conspicuum est, nec non in Christi resurrectionis annunciatione. Angelus arguit populum ob scelera. *Jud. 2. v. 1. 2. 3.* & ad pœnitentiam retrahit *7. 4.* solantur etiam alicubi fractos & humiliatos, ut in historiâ Gedeonis, &c. Procurant Doctorum Ecclesiæ vocationes, sicut Cornelius jubetur accersere Petrum *Act. 10. 5.* sollicitus de religionis cultu rectè instituendo. Visiones explicant, ut in Daniele & Johannis Apocalypsi, & aliis quàm plurimis locis videre est.

53. Præmonent ministros, ut lapsus caveant: Id quod historia

Bileami

Bileami docet *Num. 22*. Fideles non deserunt; sed hisce sese adjungunt socios in periculis, ut patet ex historia triumphu puerorum in fornacem Babylonicam conjectorum *Dan. 3*. Impediunt mala piis Confessoribus parata, & presentissima avertunt, ut testatur Daniel *cap. 6. v. 22.* ad Regem incipiens: *Deus meus misit Angelum suum & conclusit os leonum, & non perdidit me.* Liberant ex persecutionibus, ut Lothum, *Gen. 19. v. 10. & 11.* Petrum ex carcere, *Act. 12. 7.* Eliseum *2. Reg. 6.* Apostolos, *Act. 5. v. 19.* ex carcere Petrum & Johannem, ut abirent, & palam in templo docerent, *v. 20.*

54. Necessitatibus Doctorum piorum prospiciunt, ut Elia Angelus prospicit de cibo & potu ad famem quadraginta dierum atque noctium sustinendam in itinere ad montem *Horeb. 2. Reg. 19. 7.* In exiliis quoq; constantibus auxilio adiunt, ut eodē loco Elia *v. 5.* & Danieli, cui ipse Angelus per Habacucum ex agro raptum, & ad speluncam vectum, subministrat cibum per septem dies, *Dan. 14.* Interfunt Ecclesie cœtibus spectatores morum & doctrinæ, unde. *1. Cor. 11. 10.* Paulus vult, mulieres esse velatas, propter Angelos in cœtu Ecclesie & *1. Tim. 5. v. 21.* ostendit Angelos cuiusvis Doctori adesse Testes fidelitatis & infidelitatis.

55. Adjungere etiam suas preces nostris leguntur *Apoc. 8. v. 3. & 4.* Orare pro salute Ecclesie & populorum. *Zachar. 1. v. 12.* preces referre coram Deo. *Tob. 12. v. 12.* In gravioribus etiam tentationibus illos nobis confirmatores mitti, ostendit historia passionis Christi, cui Angelus solatio mittebatur in horto precanti. *Luc. 22. 43.*

56. Atq; hæc est castrametatio illa, de quâ Scriptura loquitur in Psalmis *& mons plenus equorum & currum igneorum in circuitu. 2. Reg. 6. 17.* & quod quasi unâ manu custodiant pios in viis suis. *Pf. 91. v. 12.* & alterâ compescant impios. *Pf. 34. 8.* Quare contra hos semper cogitemus illud Elisæi. *2. Reg. 6. 16.* *plures sunt nobiscum, quàm cum illis.* Pius enim hominibus adesse gaudet, latantur etiam, quoties impium ad Deum conversum vident. *Luc. 15. v. 7. & 10.* Unde illorum Philæi *Ἰσταντα* apparet: dolent verò & indignantur, cum lapsus nostros adspiciunt & calamitates, in quas ob peccata nostra præcipitamus.

57. Dei amici sunt & subditi, ideoq; se hostes proficiuntur omnium, qui Deo adversantur. Hinc inferbra cum superioribus reconciliata, omniaq; in Deum unitatis consensionisq; principium conversa recte dicuntur. Non quod pro Angelis Christus sit mortuus, sed quod

inimici-

inimicitias inter Deum & Hominem sublatis, Angelos nobis addiderit fautores & amicos, nosq; illis charos effecerit, qui alioqui peccatores, ut Dei hostes, amore aliquo prosequi non potuissent, nisi & ipsi à Domino suo deficere & ad adversariorum portas transire voluissent.

58. Quæritur tandem, quomodo colendi? Angeli hi, cum sancti sint, nobisq; apparitores dati reverendi quidem sunt & honorandi, minime verò divino cultu colendi. Sic Paulus *1. Tim. 5. v. 21.* scribens obtestatur eum in conspectu, etiam electorum Angelorum, ut servet ea, quæ mandata acceperit. Quâ obtestatione reverentiam quandem illis deberi ostendit. Similiter Christus *Matth. 18. 10.* dehortans à scandalis, Angelos custodes appellat. Cultum verò divinum ipsi recusarunt, utpote sacrificium *Jud. 13. v. 16.* Et in Apocalypsi *cap. 19. v. 10.* Angelus rejicit invocationem & eam in solum Deum convertendam monet. Idem fecit Angelus, *cap. ult. v. 8.*

Quæ
debeat
cultus
Angelis

59. Hinc Paulus rectè ad *Coloss. 2. v. 18.* Cultum Angelorum à Fanticis proficisci testatur, cum ait: Nullus voluntarius moderator de vobis statuatur ex subjectione & cultu Angelorum: In ea, quæ non videt, ingerens & temerè turgens sensu carnis suæ. Manifestum itaq; est, illum Angelum bonum non fuisse, qui anno Christi trecentesimo nonagesimo Angelorum cultum postulasse à Pontificiis in Legendis perhibetur.

60. Hæc est vera sententia de custodiâ Angelorum, videamus nunc, quæ de illâ agat Becanus *cap. 6.* Movet initio sex quæstiones. 1. *An Angeli præsent toti Ecclesiæ.* 2. *An aliqui præsent regnis & provinciis.* 3. *An aliqui sint custodes singulorum hominum.* 4. *An primi parentes in Paradiso habuerint Angelum custodem.* 5. *An etiam Christus habuerit.* 6. *An Antichristus sit habiturus.* Ad quas responderet sex conclusionibus: quas breviter videbimus.

Cap. 6.
Becani de
custodia
Angelo-
rum.

61. Prima conclusio. Certum est, Michaëlem in V. T. præfuisse Judæorum Synagogis, & nunc præesse Ecclesiæ Christianæ. Primam partem probat ex illo *Danielis 10.* Nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michaël Princeps noster. (addit Becanus) dicitur Princeps populi Hebræorum. Idem (pergit) constat ex gestis Michaëlis: Scriptum quatuor locis meminit gestorum ipsius. Primo apud *Danielm cap. 10.* Ubi dicitur egisse causam Judæorum, ut possint liberari ex captivitate Babylonicâ. Secundo apud eundem *Danielm, cap. 12.* ubi dicitur venturus tempore Antichristi, & pro populo suo

pugnaturus. Tertio in Epistolâ canonicâ Judæ, ubi dicitur contendisse de corpore & sepulturâ Moſis. Diabolus volebat in apertum proferre, ut Judæos ad idololatriam invocaret: Michaël se opposuit, ut populo occasionem peccandi præſcinderet. Quarto in Apocal.c.12. Ubi describitur ipsius pugna cum Lucifero, quæ apud Daniele prædicta erat. Hæc omnia indicant, (concludit) Michaëlem habuisse curam & protectionem Judæorum.

62. Michaëlem in V.T. præfuisse Judæorum Synagogis, & toti populo Dei, omninò concedendum est. Michaëlem autem in allegatis locis esse, & intelligi Angelum creatum, negandum. Nam cap. 10. Dan. dicitur à bono Angelo, Danieli, se dimicasse cum Principe Perſarum, hoc est, cum Diabolo moliente diſſipationes regni. Perſici, narranti, ad fuisse Ducem Michaëlem, qui verò quia hîc & infra cap. 12. nominatur Princeps magnus & Dux populi Dei, nullus alius intelligi poteſt, ac debet, quàm Filius Dei λόγος, ut à Johanne Evangelista cap. 1. nominatur. Hunc Ducem etiam, ſcribit Daniel, intereſſe colloquio in cap. 8. Ubi Angelus ab illo Domino petit interpretationem viſionis. Is ergò rurfus adest in hoc colloquio cap. 10. ac Daniele attingit, & conſternatum recreat. Semper enim inde uſq; ab initio mundi adfuisse Filium Dei Eccleſiæ, eamq; defendiſſe contra furores Diaboli certum est. Texit populum in mari rubro & in deſerto: Defendit Joſuam, Gedeonem, Samuelem, Daniele, Eliam, Eliſæum, aliosq; fideles gubernatores ſui populi: atq; ideò dicit Jacob: benedicat his pueris Angelus, qui me eripuit ex omnibus malis. Hæc certè verba conveniunt ad filium Dei, qui verè liberat ab omnibus malis videlicet à peccato, ab irâ Dei, à morte æternâ, & inſidiis Diaboli. Non enim (inquit Philippus in hunc locum) ſine cauſa nominatim dicitur, ab omnibus malis: Hæc gloria non poteſt tribui miniſtris Angelis: qui etiamſi protegant corpora piorum, tamen nec peccatum, nec æternam mortem tollere poſſunt.

63. *Apocalypſeos duodecimo. v. 9. reſpexiſſe Spiritum S. ad locum Danielis duodecimo dubium non eſt: præſertim cum ibi indicet Propheta, ſe loqui de ultimis temporibus, imminente jam extremo judicio: ut etiam dubium nullum eſt, ut per Michaëlem apud Daniele ipſum Filium Dei, ſic quoq; eundem intelligere Spiritum S. hîc in Apocal. Michaël enim intelligitur: Quis ſicut Deus? Quo ipſo indicatur, hunc Angelum eſſe verum Deum, cui nemo ſit comparandus; adq; ipſum*

ipsum Filium Dei ὁμοῦσιον καὶ συναιῶνιον Deo Patri, pari maiestate, potentia & gloria cum eo regnantem. Deinde pugna ista Filij Dei, de qua ibi Apocalypsis, complectitur perpetua ejus bella contra Satanam præcipuè tamen illud primum, cum eum de cælo præcipitavit: & illud secundum, cum exinanitus in carne, patiendo eum devicit, de quo ipsemet Dominus testatur, quod princeps mundi sit jam judicatus, & foras ejectus: & deniq; etiam istud assiduum, quo suos contra illum ruetur, imò per illos eum vincit, atq; adeò etiam potenter illum sub pedibus ipsorum conteret. In hoc enim Duce suo & per eum Ecclesia quoq; & singuli pii Satanam, ejusq; organa vincunt, ambulantes super Basiliscum & draconem, conculcantesq; omnem vim hostilem, nulla potentia eos lædente.

64. Quod attinet dictum ex vers. 9. Epist. Judæ citatum, constat illud unum esse, propter quod Epistola hæc à Veteribus quibusdam fuit rejecta, eò quod exemplum adducat, quod in Scripturâ nusquam legatur, nempe Michaëlem Archangelum cum Diabolo de corpore Moïsis contendisse. Uti alterum est v. 14. de vaticinio Enoch, de quo etiam nusquam in Scripturâ legitur, sed ex libro aliquo Apocrypho desumptum videtur. Verum ut ut ista sese habeant, autoritate tamen & vetustate & usu meruit, ut inter sanctas scripturas computetur; maxime quia tale testimonium sum sit de apocrypho (si sum sit) quod non apocryphum & dubium, sed vera luce est perspicuum: & quid vetat, de apocryphis testimonium veritatis sumere. Sane Apostolus Paulus non dubitavit ipsos Poëtas Ethnicos pro veritate stabilienda allegare. Prius autem v. 9. hoc loco adductum nequaquam hanc Epistolam suspectam reddere potest, nisi forsitan posteriorem Pauli Epistolam repudiare velimus, propterea quod de Janne & Jambre in ea referuntur, quæ nullibi aliâs in scripturâ extent. Sufficit, quod nihil à veritate absolum narretur: sit ergò canonica Epistola Judæ. Proinde locum hunc ex cæteris scriptis canonicis interpretamur, non de Angelo creato, sed de eo, qui est Dei Patris imago & ἀπαύγασμα, & à Zacharia Angelus Jehova, qui ipse Jehova est, vocatur.

65. Secunda pars (pergit Becanus) probatur variis apparitionibus D. Michaëlis, quibus partim in occidentali, partim in orientali Ecclesiâ per multa miracula conspicuum se fecit. Hinc tot Basilicæ in orbe terrarum illi erectæ sunt. Prima in Apulia, in monte Gergano, ab ipsomet Michaële

edificata, secunda Roma, in monte Adriano à Bonifacio Papâ, quod ibi visus sit Michaël in signum pestis cessantis, gladium exertum in vaginam recondere. Tertia Roma in foro piscario. Quarta Roma, apud Vaticanum, à Leone IV. Papâ ob devictos Saracenos. Quinta prope Byzantium, quæ multis, miraculis est illustrata, & Sostenum appellata. Sexta in Galliis, à S. Ansper-to Episcopo. Tandem addit. Vide Baron. in Martyrologio ad diem 8. Maj. & Procopium in libro de edificiis Justiniani Imperatoris. Ubi numerat sex Basilicas, ab eodem Imperatore in honorem S. Michaëlis excitatas. Ratio illa nobis nihil probat, continet enim & fabulosa & superstitiosa: Imò etiam idololatriæ, si Michaëlem pro Angelo creato habent. Species enim Idololatriæ est in honorem Angeli creati Basilicas ædificare, atq; in illis singulari cultu ipsum honorare, à quo planè abhorret: Et qui talia faciunt, idololatricum cultum instituunt; ideoq; Angelos non honorant, sed despiciunt.

2. Conclus.

66. Conclusio Becani secunda est: Singulis regnis atq; provinciis, etiam infidelium, singulos Angelos esse prepositos, dicunt pleriq; Patres, & confirmant ex cap. 10. Dan. Ubi introducuntur quatuor Angeli, quarum unus erat Princeps Persarum, alter Princeps Græcorum, tertius Gabriel Princeps captivorum in Perside, quartus Michaël Princeps populi Dei. Inter principem Persarum & Gabrielem erat dissensio, an Judæi essent liberandi ex Perside, nec ne? Negabat Princeps Persarum; Gabriel affirmabat: nimirum uterq; causam agebat pro gente sibi commissâ. Nam Gabriel contendebat, Judæos liberandos esse, ne si diutius in Perside haberent, paulatim imbiberent mores Persarum, & relicto verò Deo, ad idola se converterent. Alter contra urgebat, persistendum esse in Perside, tum quod Persæ discerent à Judæis cultum & religionem veri Dei, tum etiam, quod Judæi meliores essent rebus adversis, quàm prosperis.

67. Quomodo Angeli integra regna tueantur idq; tantum in e-molumentum & salutem fidelium, jam modo indicavimus. Quando etiam Theodoretus in Comment. super hoc caput & D. Gregorius in libro decimo septimo Moral. cap. 8. & qui hunc ceu Ducem sunt fere secuti Scholastici, atq; imprimis Thomas in 1. part. quæst. 113. art. 7. Locum illum Danielis interpretantur, ita nim. ut ferè in hanc Becani sententiam descendant, neq; his diversa sentire videantur Lyranus & Earchusianus in applicatione hujus cap. 10. Dan. Non ignoramus: Interim veram simplicissimamq; hujus loci enarrationem esse cum nostris

nostris statuimus illam, quam modo attulimus, ut per Principem Persarum non intelligatur bonus, sed malus Angelus, ipse Diabolus, ein *Königlicher Hof Teuffel* ut Luth. in glossa margin. interpretatur: Quandoquidem nulla inter Angelos bonos potest esse discordia, nedum contentio aliqua vel pugna Perfecta enim charitas, quæ est in beatis Angelis, & summa voluntatis eorum ad voluntatem Dei conformatio, omnem disidij vel discordiæ rationem excludit. Adde quod liberatio populi Judaici ex captivitate Babylonica DEO fuerit grata. Quippe quam ipse definierat, & per Prophetas suos promiserat, prædixeratque: Quomodo igitur aliquis Angelorum bonorum illam impedire fuisset ausus. De Angelo etiam malo locum hunc interpretatus est Johannes Cassinus in collatione octavâ cap. 12. quemque secutus Rupertus Tuiciensis in lib. 9. de victoria verbi. Quæ etiam, ut & Carthusianus & Thomas in primâ parte quæst. 113. & multi alij tradunt Hieronymum in Comment. idem statuuisse: quippe qui principem illum Persarum dixit fuisse de numero illorum principum hujus mundi qui crucifixerunt Dominum: Eos verò constat, fuisse Angelos malos.

68. Confirmat etiam hanc nostram sententiâ, quod mali Spiritus principatus & potestates dicantur, vel quia diversis gentibus infidelibus dominantur, vel quia in inferiores Spiritus atque dæmonia suos exerceant principatus. Nam etiam Christus Dominus Luc. 11. v. 18. 19. nominavit Beelzebub, Principem Dæmoniorum: Et Johann. 14. v. 29. Diabolum vocavit Principem hujus mundi, & Paulus ad Eph. 6. v. 12. Dæmones appellavit principatus & potestates & rectores tenebrarum.

3. *Conclus.*
Unicuique

69. Tertia Conclusio Becani: *Unicuique fidelium attributum esse proprium fidelium Angelum custodem, communis est Patrum sententia, & probant ex his Scripturalo-*
cus, Genes. 48. v. 16 Angelus, qui eruit me de curribus malis. Et Tob. 5. Angelus Dei proprium
bonus comitatur ei, & bene disponit omnia. Et Jud. 13. Custodibit me Angelus Dei: custodem
Et Asior. 12. Angelus ejus est. Et Matth. 18. Angeli eorum semper vident faciem attribu-
Patris mei. Verum primum dictum, Genes. 48. non loquitur de Angelo creato, tum esse
sed increato, Filio Dei: Veriorem etiam sententiam esse illorum, qui statuunt plu-
res Angelos unicuique custodes adesse probavimus modo ex Psalm. 91. v. 11. cum Patrio
Luc. 16. 22. 2. Reg. 6. v. 16. 17. bus vult
Becanus.

70. Quarta Conclusio Becani. *Tametsi primi parentes creati sint in gratiâ & Unicuique*
sanctitate, & nullam senserint carnis rebellionem, tamen habuerunt & indiguerunt plures da-
Angelo custode. Ratio, quia & poterant peccare, & poterant à Diabolo tentari, sicut eos esse cu-
etiam factum est. Angelos primorum parentum sanctitate & beatitudine, in quâ stodes pro-
creati erant, & propter illam eorundem conversatione maximopere delectatos fu-
isse, nullum est dubium: Quia etiam Epistola ad Hebr. c. 1. v. 14. affirmat sine
exceptione, Omnes esse λειτουργικά πνεύματα, administratorios Spiritus, qui
mittuntur in ministerium, propter eos, qui hereditatem consecuturi sunt salutis.
Quis dubitabit præsertim, cum ipsa etiam vox Angelus hanc ipsorum functionem
testetur non primum post lapsum credentibus & toti Ecclesiæ, sed etiam ante lapsum
sanctis nostris parentibus, & si in statu integritatis perstitissent, toti posteritati, ut-
pote sanctissimæ Dei Ecclesiæ, in bonum fuisse ordinatos,

4. *Conclus.*

5. Conclus.

71. Quinta Beati Conclusio: Christus habuit Angelos sibi ad ministrantes non autem Angelos custodes. Prima pars, addit, patet ex eo, Matthaei 4. Angeli accesserunt, & ministrabant ei. Subjicit rationem: Quia Christus ratione unionis hypostatica est Dominus Angelorum: Ergo Angeli sunt ministri ejus. Secundo partem porro ita probat: quia Christus non erat purus Viator, sed simul comprehensor: Ergo non indigebat Angelo custode. Confirmat porro, quia inquit, nos indigemus Angelo custode. propter tres potissimum causas. Prima ut nos duat & instruat, ne decipiamur. Secunda, ut moveat & hortetur ad bene agendum. Tertia, ut removeat occasiones & pericula peccandi. Addimus nos quartam, ut custodiat nos contra Tyrannidem Diaboli & ejus organorum. Christus, pergit Beatus, nullo, horum indigebat. 1. quia habebat majorem scientiam, quam omnes Angeli. 2. quia cum esset plenus gratia, poterat seipsum excitare ad bene agendum. 3. quia intrinsece erat impeccabilis propter unionem hypostaticam. 4. addimus, quia erat invincibilis, propter eandem, nempe, unionem personalem erat omnipotens.

72. Omnia recte se habent, si demas istud, non purus Viator. Quandoquidem Christus in statu quidem humiliationis fuit, in diebus lux carnis: nihil tamen sibi sua obedientia meruit vel gratia, vel gloria, ut propter illam merendi rationem live simpliciter live secundum quid in via esse vel viator dici posset. Quandoquidem propter unionem hypostaticam actu primo habebat summam gloriam divinam; quam etiam interdum, non obstante illo exinanitionis statu in actu secundo exeruit, ut non dubitet Evangelista Johannes testari, quod viderint ejus gloriam, gloriam velut Unigeniti a Patre, & Verbum illud, quod caro factum erat, plenum fuisse gratia & veritate Joh. 1. 16. Et cap. 13. v. 3, quod ab ultima coena paulo ante passionem & mortem suam surgens Dominus scriberet & in mentem sibi revocaverit, quod omnia dedisset sibi Pater in manus, & quod a Deo exisset, & ad Deum iret. Immo, quia sanctissimus erat, Dan. 9. 9. 24. & super omnia Deus benedictus in secula. Rom. 9. 5. possidebatque nobis datam omnem potestatem in coelo & in terra. Matth. 28. v. 18. cuiusque humanitas erat elevata in consortium SS. Trinitatis propter Unionem hypostaticam cum λόγῳ Joh. 1. 14. Quomodo quæso ipsius tanquam victoris adhuc ad perfectam renovationem & beatitudinem tendentis, sanctitati, beatitudini & perfectioni per merita aliquid acquiri ac superaddi potuit? Verissimum quippe est, quod Gregorius Nyssenus in lib. contra Eunomium scribit: Dextra Dei omnium creatrix, per quam omnia facta sunt, & sine qua factum est nihil, ipsa hominem unicum coepit per unionem ad propriam celsitudinem. Inter homines quidem versabatur ac fuit in forma, Servi: Sed, inquam, in forma, non sua natura Servus. quia non rapinam ducens esse æqualem DEO, semetipsum exinanivit, formam Servi sumens Phil. 4. v. 6. 7. Propter nos igitur & propter nostram salutem, qui servus non erat, se fecit servum, ut nos, non seipsum, ex servitute æterna liberaret. In allegato quidem Pauli loco, v. 9. Exaltatio Christi, quæ ab unionem hypostatica, (ut diximus) unice dependet, ut fructus passioni & morti tribuitur; illo ipso tamen ista vera exaltationis Filii hominis. Servatoris origo non negatur. Quandoquidem ipsa quoque unio λόγῳ cum humanâ naturâ propter hanc passionem & mortem, qua generis humani redemptio facta est unice est suscepta. Unde mirum non est, id, quod ab unionem dependet,

ceu fructum assignari passioni & morti Christi, ob quam ipsa quoque contingit unio, nunquam aliā suscipienda, nisi redemptionis nostræ necessitas, Sacro sanctum illud *Λύτρον*, mortis Domini efflagitasset. Objectio, quæ subjicitur, ejusque solutio, videatur apud ipsum Becanum.

73. Conclusio sexta & Ultima: *Tametsi Anti Christus sit futurus improbus & filius perditionis neque locum daturus ulli monitioni aut inspirationi, tamen habiturus est Angelum Custodem, & alia gratia præsidia, quæ ad salutem consequendam necessaria sunt.* Probat illam primum autoritate Thomæ *quæst. 113. art. 4. ad 7.* Deinde ratione: quia inquit, *semper vera est regula illa generalis, Deum, quantum in se est, velle omnes homines salvos fieri: Ergo semper verum est, DEUM ex sua parte non deesse ulli homini, quo minus salvus fiat. Ergo ex sua parte præbet illi media, ad salutem necessaria. At custodia Angelorum est medium ad salutem necessarium. Ergo &c.*

6. Conclu.

74. Ejusmodi hominem, ut Anti Christus est, & ut hoc loco describitur, qui planè improbus est, & filius perditionis, qui nulli monitioni aut inspirationi locum est daturus, imò qui est (ut loquitur Paulus 2. Thes. 2. 4) *ἀντικείμενος*. Adversarius Christi, & sese effert super omne, quod dicitur DEUS: Qui se Deum facit, qui est plane impius, quem Dominus conficiet Spiritu oris sui v. 8. Habere angelum bonum custodem, illud nullo Scripturæ testimonio potest probari, sed contrarium potius ex ea demonstratur; quandoquidem hoc à Deo opt. Max. præ omnibus impiis habent pii beneficium, quod integræ Angelorum cohortes illis adjungantur, quibus undique muniantur, ut neque scelerati homines neque impii Spiritus ipsis nocere possint.

75. Psalm. 91. v. 11. tantum de illo, qui habitat in abscondito Altissimi, & in umbrâ Omnipotentis commemoratur &c. De illo, inquam, tantum, nequaquam de impiis, dicit Spiritus Sanctus: Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis; in manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Tantum, inquam, promissio hæc facta est piis. Quandoquidem indicat Spiritus S. cum nos de Angelorum præsidio gaudere posse ac gloriari, cum opera facimus nostræ vocationis, & vivimus juxta Dei mandata? Si quis Ergo tentat DEUM aut contra Dei agit præcepta (ut Anti Christus & omnes impii) Angelos nec adjuutores nec custodes habent. Quid enim sit custodire, porrò explicat Spiritus Sanctus nempe in manibus portare, ut mater vel nutrix gestat infantem manibus nutrit & custodit, & custodit? ita (vult dicere Spiritus DEI) Angeli diligentissimè te custodiunt & observant, auferunt impedimenta, pormovent labores, arcant hostes, subministrant consilia, præbent occasiones commodas, flectunt aliorum animos, tegunt nos in periculis, præparant nobis viam ad res salutes gerendas, infringunt conatus hostium, evertunt & turbant impiorum consilia, & manibus gestant nos, ne offendamus ad lapidem pedem nostrum, ne deterreamur à pio proposito ne retardentur conatus nostri. Quis ergo elegantissimum hoc Testimonium de custodiâ Angelorum impios quoque & quidem Anti Christum illum & Adversarium Dei includere, vel de illis etiam loqui, affirmaret?

56. Et

76. Et rursus Ps. 34. v. 8. Castra metatur Angelus Domini in circuitu timentium eum. Hoc psalmi dicto tantum agi de piis, per se est manifestum: Addit enim, in circuitu timentium eum, id est; Jehovam: nempe ut testetur piis ad esse filium Dei Jesum Christum, Angelum illum magni consilij & fœderis, cum magno exercitu Angelorum, qui timent Deum, qui veram agunt poenitentiam, & fiduciam in illum collocant. Hic Michael cum semper ducat secum ingentem exercitum Angelorum, manifestum est pro singulis piis agere excubias, ut historia Jacob, Eliæ, Elisei, Petri, Josephi & aliorum testantur. Contra hujusmodi exempla & dicta manifestò ostendunt, Deum impiis suam denegare protectionem, imò quod poenas ipsis minetur iustissimus & potentissimus Deus, quoque Angelus crudeles in ipsos sit missurus. Plura adduci possent scripturæ dicta & testimonia, nisi jam per se clara & manifesta essent satis.

77. Rationem quod attinet, in quâ dicitur primum, Deum nulli denegare ex sua parte media ad salutem necessaria. Secundo, custodiam Angelorum esse medium ad salutem necessarium: Respondemus ad prius. Deum nemini denegare media ad salutem necessaria, nos libenter concedimus. Et ponamus custodiam Angelorum ejusmodi medium esse: Hoc posito, concedimus rursus, Deum etiam nemini hanc custodiam denegare. At ubi tenendum est aliud esse, non denegare, & non denegaturum recipere velle. Custodiam Angelorum DEUS nemini denegaret, si omnes recipere vellent. Quare si respicias ad voluntatem Dei antecedentem, nomini hominum, ut non denegat salutem æternam, sic neque denegat Angelorum custodiam: Ergo neque AntiChristo: Si verò respicimus ad voluntatem consequentem, quia AntiChristus illam custodiam respuit, eò ipso, quod Principis ac Ducis Angelorum Adversarius est, eumque recipere recusat, sed se ipsum in locum ejus exaltare satagit, etiam Angelorum custodiæ particeps fieri nequit: Non quod Deus custodiam Angelicam ipsi denegeret, sed quia culpa & causa in ipso AntiChristo est illam respuens. Ubi enim Angelus magni consilij non est vel esse potest, propterea quod ipsi contradicatur & plane rejiciatur: Ibi neque Angeli ejus esse volunt vel possunt. Et ut Belial & Christus in uno homine habitare nequeunt, Sic neque illius, neque hujus Angelis simul custodum officio circa illum fungi queunt.

78. Deinde accurate Theologicè ac propriè loquendo, custodia illa Angelorum inter media ad salutem nostram necessaria perperam numeratur? Cum media illa respectu DEI salutem offerentis sint Verbum & Sacramenta: Respectu deinde hominis recipientis est fides. Cum illis autem hominibus sese Angeli Dei demum conjungunt, illosque custodiunt: qui verà fide ea divina dona & bona, quæ per verbum & Sacramenta à Deo mediante ministerio offeruntur, apprehendunt, justificantur & renovantur, sicque juris *visio & gratia* per fidem in Christum participes facti sunt, juxta illud *Hebr. 1. 6. ult.* Omnes sunt ministratorii Spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos, qui hæredes sunt salutis: Oportet igitur, ut hæredes sint salutis, ut sint pii ac fideles, in quibus salutis media prius fuerint operata, si illâ Angelorum custodiam uti ac frui velint. At verò AntiChristus & omnes impii ac infideles non sunt hæredes salutis, sed salutis media abjecerunt: Ergò sequitur & quod hæc custodia non

sit in salutis mediis, cum illa sequatur: Et quod AntiChristo impiisque ac infidelibus custodes non mittantur. Hactenus de

Angelis bonis.

SOLI DEO GLORIA

DISPUTATIO XIX.

Quæst. Prima.

De

Angelis Malis in Specie.

THESIS I.

Alii Angeli sunt, qui à nativa & originali bonitate suâ se sponte averterunt, DEOq; summo bono rebelles facti reluctantur, unde in malum prolapsi propriâ culpâ perierunt & omnibus se bonis spoliant atq; exuunt. In Scriptura vocantur Dæmones, Dæmonia, Rectores te-

Respondente.

ANDREA

Kreher/

Obermed-

linga-Neo-

palatino.

Angelorum

malorum

Definitio.

Denomina-

tiones.

nebratum, spirituales malitiæ &c. Princeps eorum Diabolus, Satanas, Beelzebub, Tentator, Draco magnus, Deus hujus seculi, Princeps mundi: Eidem Luciferi appellatio ex insulsa loci E. saie cap. 14. v. 18. depravatione à quibusdam ineptè tribuitur.

Angelorum

malorum

studia atque

opera.

1. Hi omnis mali auctores sunt (vavissimamque harmoniam inter Creatorem & res creatas turbârunt. Quod enim omnium malorum & cogitationum impurissimarum & voluntatum impium auctores sunt, testantur Scripturarum testimonia. Jacula enim ignita diversarum concupiscentiarum in nos torquent. Eph. 6. v. 16. Surgit Satanas & incitat Davidem, ut numeraret populum, 1. Pet. 2. v. 1. Petrum, ut dissvaderet passionem Christo Mat. 16. v. 23. tentat Conjuges propter incontinentiam 1. Cor. 7. v. 5. sollicitat viduas, ut sequantur se 1. Tim. 5. v. 15. capit laqueis suis cupientes ditescere, 1. Tim. 6. v. 9. in impiis agit efficaciter Eph. 2. v. 1. quorum sensus exacerbat 2. Cor. 4. v. 4. & ad resistendum veritati impellit 2. Tim. 2. v. 16. Implet cor Anania & uxoris fraudibus & mendaciis Act. 5. v. 3. Gogum & Magogum instigat ut persequantur Ecclesiam Apoc. 20. v. 7. 8. tantoq; nunc furit acerbius, quanto tempus sibi animadversum brevius Apoc. 12. v. 12.

*Qua bonitas
eorum.*

3. Cæterum Angelos omnes creatos esse à DEO constat: Bonos itaque omnes fuisse originali bonitate suâ ex Genesi contra Manichæos & Priscillianistas concludendum est: omnes interim bonos fuisse conditos Angelos, & Apostaticum etiam illum, velut *Arbanasius loquitur in lib. de beatitud. Filij DEI*, in natura, qua factus, factum à DEO fuisse, & non se à luce suâ & bono suo: ita ut non in factura rationis, sed in voluntatis operatione diabolus factus sit, juxta verba *Origenis lib. 2. in Jobum*: Non enim Diabolus statim creatus est diabolus, sed cum Angelicam accepisset potestatem, in Dæmonis naturam conversus est & factus iniquus Dæmon, ait *Basilius Sermone in aliquot Scripturæ locos*. Unde Anathema propositum est in *Concilio Braccaviensi* secus dicenti ac docenti: *si quis dicit Can. 7. Diabolum non fuisse prius bonum à Deo factum, nec Dei opificium fuisse naturam ejus, sed dicit eum ex tenebris emeruisse, nec aliquem sui autorem, sed ipsum esse principium absque substantia mali, sicut Manichæus, ut & Priscillianus dixerunt anathema sit.*

4. Hanc verò originem suam aliquos non servasse testatur *Judæ Epistola vers. 6. inquit: Et Angelos, qui non servarunt originem, sed domicilium suum reliquerunt ad judicium magni illius diei vinculis aternis reservavit, Job. cap. 4. vers. 18. Scriptum legitur: Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles & in Angelis suis reperit pravitatem.* Ubi notandum, quod in iis quidem reperiat à se factis bonis, ipse vero non faciat in iis pravitatem DEUS, sed ipsi liberò arbitrij sui motu abusi originem reliquerint veritatis, justitiæ & sanctitatis stationemque sibi designatam deseruerint. Unde *Petrus Epist. 2. cap. 2. v. 4. ait: Deum Angelis, qui peccaverunt, non pepercisse, sed catenis caliginis in tartarum detrusos tradidisse ad damnationem servatos.*

§. 5. Hinc liquet, Deum Angelorum lapsum non voluisse aut ullâ aliâ ratione decrevisse, cum adeò severe lapsos puniat. Christus diabolum describens apud *Johan. cap. 8. v. 44. ait: Ille fuit homicida à principio & in veritate non perstitit; nam veritas non est in eo. Quotiescunq; loquitur mendacium, ex sese loquitur: quia mendax est & homicidij pater.* Ostendit hic Christus in veritate

ritate illum fuisse primò conditum, imaginem Dei complexam verum in ea non perstitisse, sed ad mendacia sese convertisse ad eò, ut veritas in eo nunc non sit. Essentia itaque principium creans arguitur omnium rerum Creator Deus: mendacij verò & sic peccati ipse Angelus parens confirmatur, & origo, non Deus. Neque sibi ipsi pater esse & autor poterat, uti mendacij in seipso per arbitrij liberi abusum.

6. Primum quoq; peccati autorem prodit, cum ait, *ab initio eum peccasse*, unde deducitur, quod prius peccatum aliquod non fuerit ullum. Esset verò peccatum ante hunc Angelum ejusq; delictum, si malus ipse conditus fuisset, cum sic malum creantis voluntati placuisset. *Opus, quod voluit, fecit.* Nec voluntas sine culpa manet, cui probatur culpa malum. Aliud itaque principium ESSE ipsius, & aliud MENDACII in ipso arguitur. *Elegantissima etiam distributione omnia Diaboli effecta duobus hisce generibus partitur: Homicidio & Mendaciis*, sub quibus omnes illius conatus continentur. DEUS vita est & veritas; Diabolus hic homicidij autor & mendacij, adeò, ut mendacium cum loquitur, de suo loqui dicatur, non de eo, quod est Dei, vel quod de DEO habet aut habuit, atque sic suum illud opponat DEO, ei, que contrarius ex suo sit.

7. Apparethinc bellum illud, quod contra Jehovam gerit perpetuum, ita, ut partium dissentientium nulla unquam reconciliatio sit speranda, aut ex aliqua creatura. Sic enim Diabolus à Deo est rejectus, ut nunquam sit recipiendus, aut permediatorem aliquem redimendus ab ira, sed æternis, ut est in *Epist. Jude* p. 6. tenebrarum catenis vinctus ad iudicium, & damnationem ad servatur. Id quod prima Evangelij & religionis nostræ concio *Gen 3* comprobatur: in qua Jehova generi humano Redemptorem promittens, liberationem nostri sic describit, ut Diabolis spes nulla queat esse restitutionis, sed certissimum exitium maneat in capitis contritione, quod indubitato eventu inimicitia hæ ponuntur finiendæ. *Originis itaq; Errorem hic rejicimus*, dicentis, meriti Christi efficiendæ & virtute etiam tandem aliquando felicitati restitutum iri diabolum. *Negq; enim assumpsit Angelos,*

Num redemptionis spes eis residua.

ut eos redimeret, sed semen Abraha Christus, ut est ad Hebra. 2. vers. 16.

8. Pessimus autem sit propter homicidia & mendacia; arguitur tamen eò ipsò, quò propter illa pessimus dicitur, non essentia suà peccatum aut malitia, imprimis cum & spiritus maneat & sit, qui ἀνομία non est, sed ἀνομίας subjectum, ut est 1. Sam. 16. v. 14. Luc. 11. v. 10.

9. Dona quæ habuit excellentissima utpote Sapientiam, Intellectum & robur ingens, retinet quidem positiva, sed ad malitiam iis planè abutitur, adeò, ut in tenebras æternas immersus totus fallax & fraudulentus, malignus & nequam deceptor, falsarius calumniator, perversor, & omnis pravitatis nequitiaque apex verè nuncupetur.

Sapientia
Angelorum
malorum.

10. Sapiencia itaque & scientia Dæmonum adhuc est stupenda, ferè incomparabilis & incredibilis: quia Angelicæ sunt substantiæ, ratione atque intellectu præditæ: & quia confirmavit eos diuturna & maxima multarum rerum jam exinde ab exordiis mundi experientia, & quia tali nititur officio, pro quo sagacitas, astus, imposturæ atque dolus primas tenent; & quia Magiæ, fascinationum, præstigiarum, auguriorum atque similibum autores sunt, unde etiam prævidere & prædicere possunt non paucæ: minimè tamen omniscij sunt, nec veraciter omnia, quædam saltem probabiliter præcognoscunt: permulta mendaciter ad hominum seductionem prædicunt. *August. l. 9. de Civ. Dei c. 22.*

11. Unde nec fidendum hujusmodi prædictionibus: quia etsi veritatem loquuntur, ut fallant & decipiant, loquuntur. Hinc *Cyprian. Ep. 8. lib. 1. Vitæ*, inquit, *lingvæ Diaboli venenatam qui ab initio mundi fallax semper & mendax mentitur ut fallat, blanditur ut noceat: bona promittit, ut mala tribuat: vitam pollicetur, ne pervenire possit ad pacem &c.* Christus ipse *Marc. 1. v. 25. & Luc. 4. v. 35.* jubet obmutescere Spiritum Dæmoniacum, etiam veram dicentem: quo moneret, ne veritatem quidem ab eo esse audiendam, quemadmodum exposuit *Theophylactus* in cap. 1. Marci: *Διδάσκων ἡμᾶς, μὴ πιστεύειν αὐτοῖς καὶ ἀληθὴ λέγωσιν.*

12. Su-

12. Supra diximus de Angelis bonis, quia omniscij non *Quomodo* sunt, non etiam potuisse ipsos mysteria Evangelij nostri scire, *mysteria E-* sine revelatione, facta vel ipsis vel hominibus: quare porro nuli *vangelij* lum est dubium, licet excellentissimâ scientiâ præditi sint mali *sciant?* Genii, quia tamen tanta & tam excellens non est potissimum in mysteriis istis, ut bonorum & Electorum Angelorum, utpo- te qui semper stant in conspectu Dei & ad spiciunt faciem Pa- tris cœlestis desiderantque παρανύψαι in mysteria illa: nun- quam etiam illis (malis) ut bonis Angelis revelata est arcana Dei voluntas & misericordia Dei erga Genus humanum, proin- deque nec mysterium de Personâ Filij Dei, adeoque de eo nihil sciverunt, quàm quod ex revelationibus ad homines factis col- ligere & conjectare potuerunt.

13. His ergo præsuppositis nullus dubito affirmare, Dæmo- nes, quando Christum viderunt in humili illa servi forma, nas- ci in summa paupertate, cessisse sævitiae ac tyrannidi Herodis in Ægyptum & ibi in exilio usque ad mortem Tyranni perman- sisse, crevisse ætate & ingenio, ut cœteri infantes solent, sub- jectum fuisse & obdientem parentibus, tandem ad Jordanem venisse & à Johanne Baptista baptizatum esse &c. non credidis- se, ipsum esse Filium Dei, Patri æterno ὁμοῶσιον, proindeque illum ipsum, qui ex substantia Patris ab æterno esset genitus. Nam etiã si haud dubiè & ipsi audiverunt, in Baptismo Chri- sti, vocem Dei Patris de cœlo clamantis & testantis: *Hic est Fi- lius meus dilectus, in qui benè complacitum est mihi*, non videntur tamen verba illa aliter intellexisse, atque olim *Ariani* vel omni- no moderni *Photiniani* intelligunt, nempe de ψιλῷ ἀνθρώπῳ à Deo singulariter misso, & maximis divinisque donis Spiritus Sancti ornato, ut esset Salvator populi, illosque doceret ac monstraret sua doctrina & inculpatâ vitâ viam ad vitam æter- nam.

14. Si enim in illa adhuc ignorantia & errore non fuisset Diabolus, sed ipsum verum Deum æternum omnipotentem, æ- terno Patri ὁμοῶσιον eredidisset & agnovisset, iuis tentationibus ipsum in deserto esurientem aggredi ausus non fuisset. Quod

inde colligitur. Nam cum subsequente tempore, miraculis suis supernaturalibus & planè divinis, potestateque infinita, qua vel ipsos Diabolos ex obsessis expellebat, se præditum, sicque verum Deum omnipotentem demonstrasset, similem tentationem amplius instituere non ausi, sed postea conspectum hujus nostri Messiae semper fugerunt, ipsum Sanctum illum & Filium Dei confessi sunt, proindeque petierunt supplices, ne se molestaret neque suum regnum perturbaret, sed sua facere permetteret. *Experientia ergo docuerunt id & viderunt in Christo, quod antea neque cognoverunt neque crediderunt.* Nam, ut modò attigimus, Mysterium hoc summum singulariter Diabolis, utpote Dei & omnium hominum hostibus infensissimis, revelatum non esse, proindeque quicquid de illo cognoverint, ex revelationibus generi humano factis, vel percepisse, vel conjectasse, non autem semper & ubique veritatem assecutos esse, nullum est dubium.

15. Audiverunt quidem olim (*Genes 3. v. 15.*) venturum aliquando, qui fracturus esset vires ipsorum, audierant quoque multa in Veteri Testamento *vatitinia* à Prophetis de ejus h. e. Messiae adventu edita & annunciata, quorum posteriora prioribus semper essent clariora, audierant multa *mirabilia*, quæ in conceptione & nativitate ejus evenissent: audierant etiam haud dubiè, ipsi divinitus datum esse *nomen Jesu*, propterea, quod *populum suum servaturus esset à peccatis suis*: hæc, inquam, omnia quia hominibus erant revelata, ipsi met Dæmones ceperant, atque sic omninò aliquam de Jesu Nazareno notitiam habuerunt. Verum enim verò quia hætenus per triginta integros annos nihil peculiare in hoc Jesu observaverunt, in quo ab aliis hominum filiis determinaretur: elapsis verò istis annis, ipsoque à Johanne ad Jordanem baptizato, de improvviso & præter expectationem omnem audiunt Deum ipsum de cælo clamantem ac testantem: Hunc Jesum esse dilectum Dei Filium, in quo etiam alij Deo grati & accepti sint efficiendi, hærent igitur ancipites, dubitantes, quid de hoc Jesu sit sentiendum vel ab ipso metuendum. Quocirca cum conspicerent Jesum quadraginta

draginta dies & noctes jejunare, haud dubiè conjecerunt quadagesimale illud jejunium peculiare quid portendere; proindeque initio *Diabolus non ausus fuit tentando propius accedere, metuens sibi ab eo, à quo in initio ceu fulgur è coelo deturbatus erat* (Luc. cap. 10. v. 18. Apocal. 12. v. 9.) postea tamen cum videret esurentem & cum corporis inedia conflictantem (cum Moses & Helias per totidem dierum jejunium non legantur esuruisse) suspicatus est Jesum nihil esse amplius quàm hominem, & sic *ὁ δὲ ἄνθρωπος*, qui posset & ipse corrumpi ac decipi, testimonium Patris haud aliter atque moderni Photiniani, interpretatus: ac proinde quemadmodum alios homines tum suis adoriri solet tentationibus, quando sensus calamitatum ipsos incipit penitus tangere: ita quoque tum cum Jesus extremâ inediâ laboraret, impudenter & audacter objecta visibili specie eum adiit, sperans se suâ calliditate ipsum in peccatum vel diffidentiae vel praesumptionis vel defectionis inducere posse.

16. Tale quid verò nequaquam ausus fuisset, si certò scivisset Jesum fuisse Filium Dei æterni æternum & sic cum Deo Patre essentiâ unum, Deum omnipotentem conditorem cœli & terræ. Ab eo autem tempore Christi persona magis magisq; immundis spiritibus innotuit *partim per hunc ipsum conflictum*, in quo Diabolus succubuit, & abire coactus fuit, *partim ex testimoniis variis Johannis* durante illâ tentatione, de Christo perhibitis, ejus præminentiam deprædicando *Job 1. v. 15.* & coram legatis Hierosolymitanis de seipso & Christo testificando *Job. 1. v. 19. & seqq.* item post reditum Christi ex deserto, eum digito monstrando, *Job 1. v. 29.* & discipulos suos excitando, ut Christum susceperint & secuti sint *ibid. v. 35.* *partim per propria miracula* primùm edita in Galilæa, deinde etiam per totam Judæam. Christus enim comitatus quinque discipulis, quos recens apud Jordanum in consortium assciverat, venit in Galilæam, & initio divertit in Canan, Nathanaelis, unius ex discipulis, patriam, ubi in nuptiis primum miraculum, aquam in vinum convertendo, edidit eoq; incepit declarare se verè esse Messiam & Filium Dei, nec vanum fuisse Johannis testimonium. Hoc ergò signò Jesus in obscuro op-

re oppido virtutis suæ declarationem auspicatus descendit Capernaum. Inde enim ob loci celebritatem & commerciorum frequentiam fama de illo manifestatione gloriæ citius ac latius spargi potuit. Descenderunt unâ mater ejus cognati & discipuli, qui de miraculo illo, cui ipsi interfuerant testificari poterant. Quod etiam apud omnes abunde fecerunt, illaq; fama Capernaitarum animos sic Christo conciliavit, ut postea aliquandiu durabilem apud eos habitationem invenerit.

17. Verùm tempore illo perpaucos ibi dies permanſit. Cum enim à Prophetis *Mal. 3. v. 1.* prædictum esset, *ipsum dominatorem & legatum fœderis, quem desiderarent Judæi venturum ad templum suum*, illud diutius differre noluit, sed postquam à Johanne baptizatus & voce Patris legatus fœderis renunciatus erat, tumque simul instabat celeberrimus ille festus dies, qui dicitur pascha & magnâ solennitate à Judæis quotannis celebrabatur, relictâ Capernaum Hierosolymam se contrulit. Cum autem templum ingressus esset, religioni & cultui divino dicatum, offendit illic non templi sed fori speciem. Reperit enim ibi ingentem multitudinem vendentium & eementium oves, boves, columbas, aliaq; hujus generis pura animalia, quæ juxta legem Moſis solebant Deo offerri: atq; inter illos permultos, qui in loco sacro sordidum ac iniquum etiam quæstum exercerent & religionis occasionem in rapinam verterent. Jesus itaq; ob intolerabilem istam templi sui profanationem justo ac divino zelo commotus è funiculis, quos istuc abjectos inveniebat à mercatoribus, quibus oves & boves suos illuc adduxerant, flagellum fecit eoque mercatores simul omnes tanquam canes è domo Dei profligavit, oves etiam ac boves, & quid talium sordium istic haberet, eiecit, æs numulariorum effudit, mensas, detestandis hisce nundinis deputatas, evertit: iis verò, qui columbas venales prostituunt, severiter injunxit ut easdem auferrent & ex 56. c. Esaiæ hortatus est illos. ne domum patris sui, sacro cultui & precibus destinatam, domum mercatus facerent.

18. Hanc templi reformationem, non humanum sed vere divinum opus maximumq; periculum fuisse, ipsa efficacia & eventus

eventus satis demonstravit. Si enim alius quispiam homo tantum humana virtute ac potentia præditus tale quid conatus fuisset, id sanè parum feliciter ei celsisset. *Quot igitur tot mille homines unum Christum insequentem fugiunt, Diaboliq; ipsi quorum baud dubiè instinctu in sacro illo loco Pontifices & Sacerdotes foedissimam illam nudinationem instituerent, factum istud Christi impedire nequeunt, atq; sic hoc modo regnum suum deserere inviti ferre coguntur, magnum argumentum divinæ autoritatis elucescentis non tantum in oculis hominum, sed etiam omnium Diabolorum est, cui nulla vis resistere ausa fuit, aut potuit.* Cum autem per dies illos palchatis Jesus Hierosolymis commoratus signis & doctrina jecisset aliqua semina fidei Evangelicæ, multi fidem habuerunt dictis illius, credentes, eum esse filium Dei & promissum Messiam, quem se esse prædicabat, magis commoti signis & miraculis, quæ perpetrabat, ut Johannes testatur cap. 2. v. 23. quàm verbis. Judæi enim non tam ratione commoventur, quàm signis ac prodigiis. Jesus verò, qui omnium corda noverat, non credebatur seipsum istis Judæis.

19. Habito itaq; & finito colloquio cum Nicodemo Joh. 3. relicta urbe exit in agrum, ibiq; aliquot menses docet, etiam multos discipulos colligit. Discipuli Johannis illud indignè ferentes stultâ æmulatione disputationem excitant, sed Johannes ipsos compescit Christumq; solum Ecclesiæ sponsum esse prædicat, imò æternum Dei filium esse de Cælo descendentem, ac proinde magnum inter ipsum & alios doctores discrimen esse demonstrat, cum hic solus absq; mensurâ spiritum S. acceperit: huic igitur qui non credat super ipsum ira Dei mensura sit. Quæ revera cygnea fuit concio Baptistæ, quippe qui paulò post ab Herode in carcerem conjectus est, quod ipsum ob raptum Herodiados fratris Philippi uxoris reprehenderat. Quod cum Christus audivisset simulq; cognovisset audisse Phariseos, quod ipse plures discipulos faceret & per suos baptizaret, quàm Johannes, ac propterea illos sibi infensos esse ac insidiari. Ut igitur sanguinarias insidias & æstuantem virulentiam Phariseorum

& sacrificorum vitaret, discescit ex Judæa per Samariam: ubi colloquens cum muliere Samaritanâ, fatetur & demonstrat ei, se Messiam esse, cui etiam cives Samaritani credunt, apud quos biduum commoratus est.

20. Biduo illo expletò mox institutum iter suum peragit, & in Galilæam veniens principiò quidem in suæ patriæ hoc est in civitatis Nazareth Synagoga docere voluit: spernitur verò à contrerraneis Nazarenis. Videns igitur *Prophetam nullibi magis contemni quàm in patria sua*, contrerraneis istis suis relictis, in cœteras Galilææ partes se confert, ubi honorificentius recipitur, & quidem præcipuè ab illis, qui Hierosolymis viderant eum ejicientem è templo ementes & vendentes cæteraq; signa divina quæ illi tunc, teste populo, magna autoritate fecisse audierant. Cum autem venisset in Cana Galilææ; ubi ante illustri miraculo aquâ in vinum versâ gloriam suam manifestaverat, accidit, ut jam secundo miraculo ejus loci hominibus innotesceret. Erat enim tum temporis in Galilæa Regius quidam minister Herodis nomine magistratum gerens Capernanmi, quæ erat metropolis Galilææ, cui filius erat periculosè ægrotans. Pater igitur paterno in filium affectu excitatus ad remedia quærenda animum applicat; cumque fama nominis ac miraculorum Jesu subinde clarior redderetur & jam ex parte in hujus quoq; Regii notitiam venisset; Regius instante & urgente præsentem miseria domesticâ, ad Jesum venit, eumq; precatur, ut descendens infirmantem filium coram pristina fanitati restitueret. Christus preces ejus exaudiens filium localiter à se remotum curavit. Quo peracto miraculo, tanta in animo Regii fidei *πληροφoρiα* surgit, ut non ipse solum credat sed insuper universam suam familiam ad fidem in Christum erudiat, quam frequentem & numerosam fuisse oportuit, utpote hominis opulenti & officio magistratus fungentis. Itaque hoc secundum fecit signum Jesus, cum redisset è Judæa in Galilæam, ut prius illud miraculum, quod mutatione aquæ in vinum ediderat Canæ, rursus altero majore confirmaret.

21. Etiam si verò ante annum jam à cœlesti Patre ut Doctor publicè renunciatus fuisset Iesus; hætenus tamen dum Johannes quoque adhuc publicò ministeriò liberèungebatur, quasi se
continuit

continuit & non nisi privatim, aut certè à Johanne valde remotus docuit. Cum verò Johannes ob *παρρησίαν* in arguendis peccatis Herodis (ut dictum) in carcerem conjectus esset, ibi tunc Jesus in Galilæam reversus est, non tali plebeâ ac obscura servi formâ, quali ante ad tricesimum usque ætatis annum in privata usus fuerat vita,; neque etiam tali tantùm, quali ante annum à Baptista venerat, & mox edito unico miraculo rursus discesserat: sed istuc cedit cum manifesta ac publicâ ostensione divinæ potentiæ cùm in doctrina tum in miraculis. Unde fama, quam prius de illo volutarat inter paucos, tum divulgata est in universam eam regionem.

22. Docebatur tum diebus Sabbati in omnibus Synagogis: Quare Christus perambulans Galilææ civitates, juxta laudabilem Judæorum consuetudinem ventitabat in Synagogas eorum, ubique promens admirabilem illam & efficacem doctrinam de regno cœlesti: nec deerant etiam apud Galilæos animi dociles, qui admirarentur divinum ipsius doctrinæ genus, quiq; Doctorem admirabilem honorificè susciperent, & multis modis ejus doctrinam Phariseorum traditionibus præferrent. Tandem quoq; rursus venit in *Nazareth* patriam suam quippe in quâ non solum ante conceptum Joseph & Maria habitarunt, *Luc. 1. v. 26.* sed & post *Matth. 2. v. 23.* *Luc. 2. v. 4.* atque ibi conceptus & nutritus est *Luc. 4. v. 16.* habitavit itaq; ibi Dominus inde ab infantia usque ad maturam ætatem, ut tum conceptione tum educatione Nazarethanus fuerit *Matth. 2. v. ult.* Ubi id, quod *Judicum 15. v. 5.* de Samsonè Judice ac liberatore populi dici videtur, qui fuit multipliciter typus Christi, ad hunc antitypum refertur. In eadem etiam civitate habitavit Mariæ cognatio, ut apparet ex *Matth. cap. 13. v. 54.* In hanc igitur patriam suam, inquam, venit quoq; Jesus & intravit juxta consuetudinem suam die Sabbati in Synagogam & surrexit ut legeret. Tuac traditus ipsi est liber *Esaie Prophetæ*, ex cujus *cap. 61. v. 1.* legit locum de suo officio testatusque est se eum esse, de quo hæc Dominus diceret, quemque hac ratione ad ipsos miserit, quod nunc coràm audiant, & etiam si velint intelligant. Initio quidem obstupescabant cives

ad ejus eruditionem & gratiam sermonis: cum verò vera fide & spiritu Dei carerent, mox ad contemptum ejus declinabant, ob generis ac vitæ antè actæ ignobilitatem: ob generis porro humilitatem doctrinam quoq; ipsam & miracula contemnebant, tanto odio contra ipsum ardentibus, ut divinum doctorem è civitate suâ ejectum de rupe præcipitare conarentur: ipse verò transiens per medios istos hostes suos, miraculosè ex ipforum eruentis manibus evasit, habitationemq; suam ex Nazareth superba & adversus sermonem Evangelij rebeli, *Capernaum* (quæ civitas maritima ac populosa erat sita ad stagnum Genezareth) transtulit, ac passim in Galilæa docuit: cumq; concionibus atq; miraculis suis multiplicibus animos Judæorum ad doctrinam Evangelii excitasset, voluit & ipse Johannis exemplo discipulos aliquos colligere, qui in Schola suâ instituti postea Evangelium ad fines orbis usq; propagarent.

23. *Elegit autem Jesus paucos, eosq; rudes & humiles*, ut per hos conversis totius orbis nationibus verè constaret, regnum esse Dei, non mundi: Quare cum die quodam profesto, quo laborare licebat, deambulare partim orationis gratia, partim ut à docendi laboribus sese colligeret & reficeret, ad littus stagni sive lacus Genezarethani, accedit, ut duos fratres Germanos, *Simonem*, qui idem dictus etiam est Petrus, & *Andream* ambos Piscatores conspiceret mittere rete in lacum. Interim dum ita deambulat Jesus, tacitus tanti operis initium ipse secum meditans, magna hominum multitudo ad ipsum colligitur. Etenim ex concionibus hinc inde habitis nomen Jesu indies latius sic inclaruit, ut jam non satis esset illum sui audiendi copiam facere in Synagogis diebus sabbati; verum etiam quocunq; se subduceret Dominus, eò simul accurrebat promiscua multitudo virorum & mulierum; quare desiderio cœlestis doctrinæ ita fuit accensus populus, ut ad stagnum usq; ipsum sequeretur metuens ne navigiò discedere pararet: Itaq; plurimi confluebant, irruerant, irrumpebant, hærebant, urgebant. Non verò quicquam hæc importunitas offendit mitissimum Dominum, sed veluti compulsus & constrictus ardenti populi desiderio ad docendum sese

fese componere voluit. Verum in terra locum commodum concionatori non vidit. Stabant autem eodem in littore in diversis stationibus duo scalmi piscatorij vacui & otiosi. Piscatores enim qui per totam noctem frustra laboraverant, ipsi egressi navibus lavabant retia sua, ut ea ad aërem suspensa siccarent.

24. Hos ubi vidit Jesus in alteram illarum naviculam, quæ Simonis Petri erat (cujus consuetudine jam ante annum uti ceperat) ingressus est: atq; hoc pacto submotus à compressione multitudinis, confidens, de navi, veluti de Cathedra docuit populum in littore stantem. Finità verò concione Evangelicâ, priusquam ex navi discederet Dominus, edere voluit miraculum quo doctrina, in concione jam exposita, confirmaretur. Petro igitur naviculæ moderatori, audiente & spectante populo, injungit, ut abducto navigio in altum capturam piscium instituat. Simon seniorâ voce, turbâ adhuc circumstante & audiente protestatur, postulatum ad capturam piscium non esse idoneum si-
ve tempus si-ve mare ipsum spectetur. Respondet itaq; hunc in modum: *Præceptor, totâ nocte ad defatigationem usq; laboravimus in piscando, ita ut nec ego, nec socij mei ad prudentiam & industriam piscatoriam quicquam fecerimus reliqui: neq; tamen cepimus quicquam: ideoq; captione diffidentes, hodiè mane lavimus & composuimus rete.* Quia tamen agnosco, tibi, ut Messia, administrationem Ecclesiæ esse commissam, & te habere jus mandandi idcirco *ad tuum jussu laxabo rete.* Meum erit obsequium, tuus eventus.

25. Ataq; sic obtemperatum est dictis Domini Jesu, abducta est navicula in altum, latè sparsum rete: cui mox involuta tanta est piscium copia, ut recte impar ponderi rumperetur, nec una navis sufficeret prædæ capiendæ. Socij igitur Simonis, qui in alterâ navi erant, accersiti ad navigarunt, adjuvarunt, singularique diligentia ac circum spectatione sensim ac simul manus operi admovendo rete extraxerunt, ut nec illud, licet seipsum, perderetur, nec pisces elaberentur. Et reperta est tanta vis piscium, ut ambæ naviculæ implerentur adeò ut parum abesset, quin onere depressæ periclitarentur.

26. Petrus miraculo hoc stupe factus procidit ad pedes Jesu, eiq; totam hujus facti gloriam transmittit, se nihil aliud, quàm peccatorem confiteretur, indignum, qui virtutis divinæ minister sit & organum. *Domine, inquit, nunc demura agnosce meam indignitatem, cum tuam considero celsitudinem: discede à me, sum enim indignus tuo consortio.* Nec aliter erant effecti socij Simonis. Cunctorum enim animos occupârat incredibilis quædam hujus facti admiratio, agnoscunt, suam quidem in esse operam, sed proventum esse ejus, qui jusserrat.

27. Cum autem admiratio facti sic attonitos haberet omnes, qui cum Petro erant in captura piscium, inter quos etiam Jacobus & Johannes, filij Zebedæi, socii Simonis, ut præ timore & admiratione divinæ virtutis non auderent ad Jesum accedere, consolatus est eos Dominus, dicens Petro: *Non est, quod formides, Simon: Agnoscis tuam imbecillitatem & expertus es virtutem divinam; agnoscis indignitatem, & sentis divinam bonitatem. Hac amanda est, non formidanda. Quæ facio, miracula, non ad opprimendam imbecillitatem peccatorum, sed ad erigendam sunt directâ: Tantum verbi mei sis Studiosus & non expendas quid tu sis, sed quid ego præstem; proinde credas, ab hoc tempore homines vivos capies: Subductis ad lectus navibus rursus dixit Simoni simul & Andreæ: Sequimini me, etiam faciam vos piscatores hominum: atq; vocis hujus energiâ profecit, ut protinus non solum obliviscerentur piscium, verùm etiam retia, ut erant, reliquerant, ac vix domesticis salutatis Jesum sequerentur, ne mortē quidem ab ipso divellendi. Erant etiam in vicinâ statione Jacobus & Johannes filij Zebedæi, qui Simoni & Andreæ modo in piscatione suppetias tulerant, occupati in retibus, quæ rupta erant, reconcinnandis & sarciendis: hos interpellavit Jesus jussitq; ut sese sequerentur. Quos ita attraxit Christi afflatus, qui totus spirabat cœleste numen, quo plenus erat, ut sine morâ illicò relictis in navi retibus & patre Zebedæo cum mercenariis Jesu comitatus sese adjungant. Et sic ab his initiis Dominus Jesus collegit Principes Ecclesiæ, non curans factum Sacerdotum & Phariseorum Hierosolymitanorum.*

28. Cæterum hisce quatuor discipulis Comitatus Dominus Iesus ingressus est Capernaum civitatem Galilææ ob commerciorum commoditatem opportunam ad latius propagandam famam de doctrina & miraculis Christi. Ubi statim novam propagandi Evangelium de Regno Dei quæsit occasionem. Sabbato enim ingressus Synagogam publicitus docebat Judæos non inania Phariseorum commenta, sed veram legis mentem, quæ spiritualis erat, non carnalis, superaddens veram Messia cognitionem, per quam liberandi essent à maledictione legis. Doctrinam hujus Capernaitæ vehementer admirabantur tanquam & autoritatis plenam non dilatam fucatamq; qualis erat Phariseorum de lotionibus, de decimationibus, de donariis conjiciendis in Corbanum, de Genealogiis & anilibus quibus quibus; sed ex sinceris & limpidis Isaëlis fontibus haustam, ad veram pietatem, poenitentiam fidem & salutem æternam animos commoventem: quam insuper singularis vitæ integritas commendabat: accedebatq; miraculorum insolita virtus, quæ declarabat, à Deo proficisci, quod docebat, non ab humano spiritu.

29. Indies itaque magis magisque crescebat autoritas Jesu apud Capernaitas & multos alios, ut ipsi pro vero Messia agnoscerent, qui esset non tantum Filius David, sed etiam ipse Dei vivi. *Illi autem hanc cognitionem homines hauriebant ex ejus doctrina & miraculis: sic etiam ipsi met Diaboli, quæ dicebat & agebat inter homines, diligenter observabant indeq; tandem & ipsi divinam ipsius personam, virtutem, ac majestatem discebant, & magis magisque cognoscebant.* Contingit enim, ut die quodam Sabbati ingressus in Synagogam, inibi offendat hominem, cujus corpus impuro Dæmonio erat obnoxium. Hic ad tempus Christum docentem attentè audiit, nec Diabolus in ipso concionem Christi mox à principio sermonis intercipit: sed postquam in cursu orationis eò devenisset, ut de regno Dei appropinquante disserteret, & eò ipso Satanæ regnum destruendum esse per antithesin doceret: ibi Satanas non amplius Jesum temptationibus, ut antea in deserto, veram de ipsò notitiam nondum habens, aggreditur; sed virtute ejus, quæ se tacitè per divinum sermonem proferebat

bat quamq; sapius hactenus expertus erat se torqueri sentiens, vociferari cepit ingenti clamore: *Vab! quid rei nobis tecum est, Jesu Nazarene? cur nos invadis & regnum nostrum percurbas? Ex concionibus tuis & factis non obscure conjecturare nobis licet, quis sis; nempe sanctus ille Dei, jam olim in Propheta Daniele promissus, debellaturus omnem impietatem.*

30. *Noluit autem Jesus habere testimonium Diaboli, ne videretur cum eo consentire;* quod Diabolus suo illo testimonio hominibus persuadere procul dubio voluit, adjuturus calumnias Phariseorum: proinde veluti malum ac deploratae mentis mancipium audire cum dolore ac tremore meretur: *Ob mutesce, impure Spiritus, & exi ab homine, quem per tyrannidem possides; sic rectius prædicabis, quis sim.* Ad imperiosum hoc & omnipotens Jesu mandatum spiritus impurus, postquam miserum hominem elevatum usq; in medium Synagogæ projecisset, & miserè, quasi eum discerpturus, lacerasset, ingenti clamore & incondito murmure ululans exiit ab eo, sic ut nulla læsio, nulla mutilatio, utut etiam illam omni conatu ac viribus suis attentasset, in illo membro remaneret, sed homo integrè restitutus sine ullis reliquiis debilitationis munia sua obire posset. Atq; sic etiam hoc miraculo victus Diabolus didicit, Christum non tam infirmum humani generis Servatorem esse, qui Satanica astutia infernaliq; potentiâ vinci posset, ut præterito tempore in deserto Dominum aggrediens opinabatur; sed agnoscere coactus est, se Servatoris hujus omnipotenti virtuti resistere non posse, plusque valere nimis Jesu bonitatem ad salutem; quàm innumera bilem Dæmonum malitiam ad perniciem.

31. *Etsi autem aliquam sibi Dæmones acquisiverant notitiam Christi ex concionibus & miraculis ab ipso hactenus editis, illamq; multo pluribus & miraculosis factis, quæ sequenti tempore edidit, confirmaverant; nondum tamen omnium circumstantiarum officij Christi notitiam sibi acquisivisse, intelligere est ex historia sanationis duorum Dæmoniacorum in terra Gergasenorum Matth. 8. v. 28 & Marc. 5. v. 1. Luc. 8. v. 26.* Dæmones enim miseros istos homines possidentes, attraxit invitos tacita Jesu virtus, idè tantum abest,

abest, ut voluerint ipsum advenientem tentare vel ipsi sese opponere, ut potius senserint novum quendam & occultum cruciatum, etiam priusquam illis loqueretur Jesus, metuentes, ne jam instaret illa dies, qua relegarentur in profunda tartari suppliciiis æternis afficiendi, neque post hæc finerentur hominibus esse molesti: quod verò tempus nondum aderat. Ideoq; hinc apparet aliqua ignorantia. Hoc ergo quia ipsis erat ignotum, cruciatus & metus ab invitis extorsit vocem testem virtutis ac veritatis divinæ, quam hætenus senserant ipsi & in miraculis erant experti. Vociferabatur itaque per ora miserorum hominum: *Quid tibi nobiscum est rei, Jesu Filij Dei Altissimi? Obsecro te, ne me torqueas.* Et, ut addunt Marcus & Lucas, deprecati sunt eum multum spiritus maligni, ne se mitteret extra regionem vel imperaret ipsis, ut in abyssum abirent: quâ voce Apocal. 20. Infernus nominatur. Quod non fecissent, nisi divinam ipsius virtutem & efficaciam sensissent ipsumq; verum esse Deum agnovissent. Hinc etiam totò illo postea tempore, quo adhuc mansit in hisce terris Jesus & docuit, immediatè eum aggredi non fuerunt ausi, sed ipsum vehementer metuentes præsentiam ipsius ferre non potuerunt, proinde ipso adventante trepidârunt ipso jubente obedire coacti secesserunt. Interim quod ipsi immediatè non potuerunt vel ausi fuerunt, per homines efficere conabantur, instigando nimirum suas squamas Phariseos Scribas & Principes populi, tandemq; totum populum, & per illos huic femini mulieris omnis generis insidias struebant ei calcaneum conterendo Gen 3. v. 15. *Hætenus de scientia Daemonum.*

32. *Sequitur ejus potestas.* Diabolus malus, turpissimeq; lapsus ideoq; catenis tenebrarum licet severissimo Dei judicio sit vinctus, ut ad lucem nequeat redire, & coelo lapsus in tartara deturbetur, ut è malis, quibus opprimitur, emergere nunquam possit; maxima tamen ejus est potentia & planè tremenda, minime verò carnali securitate contemnenda, sed potius fidei scuto reprimenda acriter & in vero Domini timore orandum, ne in tentationibus sic ejus permittamur furoribus, ut succumbamus victi, sed ut lætam catastrophem sortiatur actio tristissima.

*Diaboli
potentia.*

33. Diaboli conatus & molimina non esse terriculamenta inania, Jobi, Saulis, Achabi, Judæ, imprimis verò Adami & Evæ, aliorumq; etiam obsectorum corporaliter, quibus Christus subvenit aut immediatè aut mediatè, historiæ testantur. Unde non incommode Christus forti armato atrium suum vi magnâ custodienti contraq; vim adversantem defendenti, eum confert *Luc. 11. v. 21. Sic 2. Cor. 4. v. 4. Deus seculi hujus appellatur*, qui excæcat hominum mentes, ne lux Evangelij illis irradiet. *Et Eph. 2. v. 2. Princeps mundi dicitur*, cui potestas sit aëris & spiritu nunc agentis in hominibus contumacibus. Unde *Eph. 6. ad armaturam Dei sumendam* nos adhortans Apostolus, eum describit potentissimum *v. 12. inquit*: *Non est nobis lucta adversus sanguinem & carnem, sed adversus Principatus, adversus potestates, adversus mundi Dominos, adversus spirituales astutias in cœlestibus*. Quibus verbis gravissimis tanta ejus potestas innuitur, quanta ne mente quidem concipi poterit.

34. Nec potestas hæc tanta solummodo illi tribuitur, sed etiam effectus ejus longè nobis tristissimus, ut *2. Tim. 2. v. 26. dicitur*, laqueo suo homines captivos detinere: *Hebr. 2. v. 14. legitur* mortis habere imperium. Neq; potestate hac suâ indutus quiescit unquam, ut tuti aliquando ab eo esse possimus. Testatur n. *Petrus* de ejus in defesso nos perdendi studio in *1. Ep. c. 5. v. 8. inquit*: *Adversarius vester Diabolus tanquam leo rugiens obambulat, querens quem devoret*. Resistendi modum sequens versus 9. indicat, per fidem nimirum. Unde tantus ejus furor arguitur, qui humanâ virtute sustentari nequeat. *Quin etiam dormientibus hominibus Zizania inter triticum seminat Math. 13.* Nullum igitur temporis momentum esse, quo securi ab eo possimus, quoque non subvertamur, si fide impetum ejus & oratione non propulsamus.

35. Magna hæc licet Diaboli potestas sit & atrox, fraudq; immanis in omnia, cum nostra, tum aliena infra cœlos corpora, ut ea quocunque velit, movere, alterare, transmutare, quovis morborum malorumq; genere afficere, imò & in ipsa penetrare & sævire possit, uti ex historiis omnium temporum certissima fides est: tamen ut ipse finitus, sic quoq; potestates illa finita est, adeo)

adeo) ut non possit creare res novas, aut ex nihilo aliquid producere. Jehova enim de se inquit *Es. 42. v. 8. Ego Jehova, hoc est nomen meum & gloriam meam alteri non dabo.* Item *cap. 48. v. 11.* Esse autem insignem Dei gloriam creationem universi & singularum rerum conservationem, quâ seipsum etiam Jehova ab aliis secernat naturis, palam est ex illo Prophetâ: *Dei, qui cælum & terram non fecerunt, pereant à terra, & de his, quæ sub cælo sunt Jerem. 10, v. 11. Et Es. 45. v. 12.* dicit Jehova: *Ego feci terram, & hominem super eam creavi. Ego, manus meæ tendunt cælos, & omni exercitui præcepi* Et in præcedentibus *v. 6. Ego Jehova faciens hæc omnia:* Ubi de solo Deo asserendo agit, idolis omnibus opposito.

36. Superiorem itaq; cum habeat Diabolus virtute eum infinita reprimentem, omnia, quæ alioquin liberent quidem perficere, pro arbitrio tamen atq; ex sententia peragere non potest, sed limitatur ejus furor, atq; certi iracundiæ conatumque termini, finesq; constituuntur. Sine superioris enim, nempe Dei Opt. Max. permissione & licentia nec quicquam potuit Satan obesse *Jobo Job. 1.* nec ipsis etiam porcis *Matth. 8. 31.* Unde certè dictum à *Gregorio M. l. 2. Moral.* A seipso voluntatem habet, sed à Domino potestatem: quod enim ipse facere iniquè appetit, Deus non nisi fieri justè permittit. Et à *Damasceno libr. de Fid. Omli c. 4.* rectè statuitur ejus potestas terminata circumscripta, sive infra superiorem Dei permittentis quandoq; justo judicio *ἡγοῦσιν* sævitiam illius atq; furorem.

37. *Lucæ 22. v. 31.* Diaboli cupiditas à Christo proditur, nos tentare desiderans: cui itidem *v. 32.* opponitur contraria causa conservans, atq; adeò cupiditati Diabolicæ frena injiciens Dei benignitas paternaq; voluntas, piis Filii precibus invocata: *Ecce* (inquit Christus) *Satanas expetivit vos, ut ventilaret sicut triticum: Sed ego rogavi pro te, ne fides tua deficiat.* Rectè igitur colligunt ex magnitudine potestatis Diabolicæ devicta in Synagoga, *Marci. 1. v. 27.* Spiritum immundum exire cum potestate jubet Christus, inquentes: *Quid est hoc: quæ doctrina nova hæc? quod per potestatem etiam Spiritibus immundis imperat & auscultant ei?* Ut enim Christus hinc arguitur supremus: quod vim Satanæ

maximam verbo nutuq; possit comprimere: sic Satanæ inferior, quàm ut sine permisso divino aliquid queat.

*Quales hîc
homines sese
gerere debe-
ant, monstra-
tur atq;
commenda-
tur.*

38. Non verò securitatem hæc forma divinæ sapientiæ potentiaq; quibus furor ejus coërcetur, in nobis pariat, *ut aut segnius agamus, aut cum eo societatem aliquam jungamus*, qua ad libitum nostrum ejus servitio utamur, cogitantes, nihil eum posse, quod non sit permissum. Præterquam enim quod permissionis illius esse rationem alibi docemus, quam ut securitatem ex absoluto aliquo decreto gignat, etiam S. Scriptura de utroq; nos ita monet ut quid vitandam sit, quid agendum, non obscure indicet.

39. *Juxta viam stertentibus, aut aliis rebus prætereuntibus intentis verbum auditum à Diabolo eripitur Luc. 8. v. 12* Revertitur in eos, qui peccata sua excusando sese mundare conantur & ornare, pugnae & miseriarum atque immundicie obliti suæ, *Luc. 11. v. 25.* Contra conscientiam in peccatis viventes sub Dæmoniorum manent potestate *Tob. 6. v. 17.* Qui in suâ mente Deum excludunt, super eos, non super Deum timentes, potestatem habet Diabolus. Hinc toties à Spiritu S. vigilare, orare jubemur: prohibemur verò stertendo omnia fatis committere.

40. *De altero quoq; gravissimæ extant admonitiones*, ne ulla aliqua de causa commercium aliquod cum Satana ineamus, ejus opera ulla in re expetamus, aut boni aliquid unquam ab eo expectemus. Inimicitia inter nos & Diabolum sunt ejusmodi positæ, quæ nec tractationem quandam amicam, neq; inducias ullas, per quas commercium aliquod possit admitti, ferant, sed perpetuæ luctæ & certamina acerrima semper sine intermissione sunt gerenda, quò adversarius calcanea nostra perforet, nunquam vulnerare desinat, nedum ut quandoq; bonum aliquod largiatur, donec tandem caput ejus conteratur. Quin etiam mendax est & homicida *Jaban. 8.* & circumit, non ut servet, non profit, sed ut perdat & devoret, Unde etiam si admittatur post sui ejectionem reversus, quantacunq; id fiat specie, omnia fiunt deteriora prioribus, minimè verò bona *Luc. 11. v. 26.*

41. Non itaq; sine ratione *Paulus in 2. Cor. 6. v. 14. 15. 16.* *Ne impari jugo copulemini cum infidelibus. Quid enim consortium justitiæ cum injustitia? & quæ communicio lucis cum tenebris, & quæ con-*
cordia

cordia Christo cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? & quæ consensio templo Dei cum simulacris? Et v. 17. Quapropter exite è medio eorum, & separamini, dicit Dominus. Commercium verò nullum cum separatione hæc consistet. Diabolus præterea cum totus sit mendax & homicida, nullâ parte nobiscum, qui veritatem, Christum sectamur, consortium aliquod sustinere potest, nisi ab eo, cui nihil cum Belial communes, sejungamur. Qui etiam boni aliquid ab eo poterit expectari, qui omni bono reluctatur mendacio & homicidiis? Et quodnam commodum ejus servitia dabunt, qui totus ad nocendum fraudibus & mendaciis est instructissimus? quiq; expetit, desideratq; nos lædere cum Deo facientes nostrisque mandatis constringi ad obedientiam non potest, cum nobis sit potentior, ipsa sævitiâ sævior?

42. *Accedunt severissima Dei minæ, quibus extrema quæque minatur his Jehova, qui aut mediâtè per alios, aut immediâtè per se ipsos cum Diabolo ad commodum sua agunt commerciaq; instituunt. Deut. 18. v. 19. cum ingressus fueris terram quam Jehova Deus tuus dat tibi, non discas facere secundum abominationem gentium illarum. Abominationes hæc è sequentibus intelligimus commercia cum Diabolo esse. Sic enim ait Jehova per Moysen: Non inveniatur in te, qui transire faciat filium suum, aut filiam suam per ignem, divinans divinationes, præstigator & augur, neq; maleficus, neq; incantator, neq; interrogans pythonem, neq; magus, neq; querens à mortuis. Nominatio enim Jehovæ est, quicumq; fecit hoc, & propter abominationes istas Jehova Deus tuus ejicit illas à facie tua. Perfectus eris cum Deo tuo Jehova (nulla igitur parte cum adversario. Ubi notabis Jehovam ipsum facere hanc disjunctionem: aut perfectus mecum, aut planè à me ejectus) Gentes enim istæ, quas possessurus es, ariolas & divinos consulunt, tu autem non sic.*

43. *Rationem deinde hujus suæ prohibitionis reddens, introducit Prophetam illam, qui est Christus, solum audiendum ut ostendat, Christum audiri ab his non posse, qui aut mediâtè aut immediâtè cum Dæmoniis, quacunq; illud in re sit, societatem ineat, quâ fiat ut perfecti cum Deo non simus, cujus sceleris se minetur ultorem futurum.*

44. *Levitici 20. v. 6. vehementissimè loquitur Dominus, in-*
quiens: Anima, quæ verterit sese ad pythones & haruspices, ad forum
conditum post eos, penam faciem meam in animam illam extermina-
boq; illam è medio populi sui: eandem illis pœnam de nuncians
cum iis, qui Molech filios suos immolant, cum sese ipsos Diabo-
lo mancipant, æterno igne cremandos. Unde peccati hujus fœ-
ditas atq; magnitudo æstimari facilè potest vs. 27. Ubi populum
suum ab aliis Gentibus separatam sibi copulandum soli testatus
est, inquit Jehova: Vir sive mulier, cum fuerit in eis Pytho vel ha-
ruspicum spiritus, moriendo morientur: lapidibus lapidabunt eos,
sanguis eorum super eos.

45. Minis hisce severissimum Dei iudicium respondisse do-
 cet historia Saulis. *Johannes in Apocalypsi c. 12. v. 12. Væ exclamat*
hominibus in terrâ degentibus: quia venerit cum ira magna ad eos
Satan, non profecto ut nostris bonis prospiciat nobisq; inserviat.

Obi.
 Resp.

46. Nec est, ut experientiam nobis objiciant Magi, cum illa &
 fallax sit & eventu suo Magis semper perniciosissima, exitiosis-
 simaq; deprehendatur. Mirum etiam non videbitur hinc, simu-
 lare quævis Diabolum posse, qui novit, non alienum ab ejus
 fraude esse, in Angelum lucis mutari aliquando, ut est 2. Cor. 12.
 v. 14. & Principem mundi dici.

47. At si quis bonorum Angelorum officia & Diabolorum
 simulata servitia dignoscere velit, is finem & scopum servienti-
 um metiatur, videbit bonorum Angelorum officia ad Deum nos du-
 cere, malorum verò ad idola à Deo abducere. Simile iudicium de ap-
 paritionibus & patefactionibus adscribendum, Boni Angeli
 non aliud Evangelium annuunciant, quàm quod Deus ipse reve-
 lavit, miraculis cæterisq; *νεῖς* certitudinis divinæ confirma-
 tum: Malus verò spiritus aliud semper infarcit, & aliorum
 auditores suos trahit. *Conclusum itaq; esto, nullum commercium*
cum malis spiritibus habendum; quomodo iis itaq; resistendum, bre-
viter edisferemus.

48. Malorum spirituum fraudibus, insidiis & potentia, at-
 que tyrannidi apertâ vi natura humana minimè resistere potest,
 sed fidei scuto & armatura *Eph. 6. v. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19.* Nec fru-
 stra illam summi fidei armaturam inde patet, quod Christus *Job. 5.*
 suos

suos solatur eò, quod mundum vicerit, nobisque alibi in Christo victoria tribuatur, *fidesq; 1. Job. 5. nostra apelletur victoria, quæ mundum vincat.* Paulus etiam nos ad *sobrietatem & preces* adhortatur *1. Cor. 5.* & Christus discipulos suos dormituriens admonet, ut vigilent, & ne in tentationem inducantur, orent; Alibi etiam Diabolos precibus ejiciendos, & junctis quandoq; jejuniis confirmat *Matth. 17.*

49. *Solatur etiam nos bonorum Angelorum præsentia:* qui pugnant pro nobis & malis resistunt. Pugna illa ex effectis utrinq; collatis cernitur. Angeli boni promovent Ministerium: Diabolus impedit, Sacerdoti adstans ut resistat administranti *Zach. 3. v. 1.* Zizania seminat *Mat. 13. v. 27. 28.* Hinc doctrinæ Dæmoniorum dicuntur de coelibatu, de ciborum prohibitionem quorundam *1. Tim. 4. v. 13.* prodigia AntiChristi edunt *2. Tess. 2. v. 5. & 9.* Idololatriam circa corpora sanctorum excitant, in *Ep. Judæ v. 9.* Sic *Dan. 6. 10.* bonus Angelus conqueritur, restitisse sibi angelum Persarum in aula Persica *v. 13.* Davidem in gravissimum peccatum præcipitat Satan *1. Par. 1. v. 1.* Circa nos itaq; illa pugna est, non circa electos Dei Angelos, ut illi sint in periculo, atq; decertent in coelis pro sua dignitate tuenda, aut vindicanda incolumitate.

50. *Vicinus autem nos Dæmonem istum non in virtute Angelorum, sed in sanguine Agni. Apoc. 12. v. 11.* Unde non tantum in Angelis hæremus, de hac nostra pugna solliciti, sed ad agnum quoq; ipsum ejusq; mortem & meritum ascendimus: quibus Diabolus est devictus, ipsoque quod in nos obtinebat spoliatus, nosq; ab injustitia vindicati justique imputatione facti.

51. Cæterum quæ Magi de Diabolorum regiminibus secundum quatuor mundi cardines & numero Principum duodeno confinxerunt, planè impia sunt & vana. De numero, ut bonorum sic malorum Angelorum quæsitum curiosè fuit, nihil determinari potuit.

52. *Hæc de theoria cum ut cunque sint explicata, pauca brevissimè subjiciamus de praxi hujus doctrinæ. Ingens consolatio est, quando caput adversarij nostri contritum iri post morsus illos audimus nostramq; victoriam in sanguine agni nobis contingere Gen. 3. & Apoc. 12.* Patienter itaq; omnes calamitates perferemus, certò scientes, aliquando nos visuros Christo duci nostro subjecta, id quod etiam petit Christus à patre *Job. 17.* licet nunc nondum videamus ei omnia esse subjecta *Heb. 2. v. 8.* propter peccata nimirum & crucem.

*Usus hæc
etenus
proposito.
rum.*

53. Chri-

53. Christum igitur ducem fortiozem ligantem fortem armatum *Luc. 11. v. 22.* vigilantes pugnantesq; sequamur Angelorum castris muniti *Pf. 34. v. 8.* certò statuentes nil nobis posse mali evenire, quod non à Christo permittatur *Amos 3. v. 6.* consilio scil. sapientissimo, & cum Jobo dicamus, Dominus dedit, Dominus abstulit *Job. 1. v. 21.* oculis in sanguinem Agni & verbum testimonij sui fixis *Apoc. 12. v. 11.*

54. Hæc consolationi iis, qui propriis viribus diffidunt, potentiam Diaboli mensurantes suamq; infirmitatem cum ea conferentes esse possunt. *Terrori quoq; securis impiisq;* tum Diabolorum sævitia tum bonorum Angelorum severitas in percutiendis malis iisq; secundum Dei voluntatem deferendis erit. Nec pactum habet ratum is, quæ mendax est & homicida, verum laqueis occultis, hujusmodi pacti specie tectis *1. Tim. 6. v. 9.* quibus capiuntur homines incauti ex improviso, atq; in exitium & interitum demerguntur, infidias omnibus struit.

55. *Cautè hic itaq; omnibus agendum orandusq;* Deus est cum Judæis *1. 2. Macc. 11. v. 6. & c. 15. v. 23. 24.* ut Angelum suum mittat bonum ante nos in timore & tremore magnitudinis brachii sui, ut metuant, qui contra nos sunt. Et cum *Tobia c. 5. v. 23.* ut sit Deus in itinere nostro, & Angelus ejus comitetur nos. Quæ precatio nititur verbo promissionis *Gen. 24. v. 7.* Dominus cœli mittat Angelum suum coram te *Pf. 91. v. 11.* Angelis suis mandabit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis & c.

56. Exemplo confirmatur fides. *Num. 20. v. 16.* *Nosti quomodo clamaverimus ad Jeboram & audierit vocem nostram miseriq; Angelum, qui eduxit nos ex Ægypto.* Idem Tobia & servi Abrahami atque aliorum historia.

57. Consolationis quoq; plenissimum est, amorem erga nos Dei arguens, quod spirituales illæ naturæ præstantissimæ & nobilissimæ, Angeli boni, ad nos conservandos & ducendos, muniendosq; sint facti, nostriq; curam habeant & manibus nos suis portent.

58. Coronidis loco notetur, quod ratio hominis nullam causam reddat, cur Deus Angelos creaverit, mandatorum suorum executores, nisi solum beneplacitum & voluntatem, cum infinita suâ virtute absq; omni difficultate citra ullam molestiam exequi illa rectissimè posset.

Cogitari quidem potest, Deum hac ratione aliis ostendere voluisse quàm delectetur spontaneis sanctisq; servitiis,

SOLI DEO GLORIA.

DISPUTATIO XX.

Quæ est secunda de Angelis Malis in speciè.

Respondente
OLAO
ANDER-
SONIO
Fredrich-
studio-
Norvvego.

1. Haftenus nostra sententia de Malis Angelis breviter explicata est: videamus porrò Becani quæstiones & conclusiones, quas habet *cap. 4. de Peccato Angelorum*.

Prima Quæstio est: *An Angelus peccare possit?*

Explicationis gratiâ duas præmittit observationes. Prima est, *omne peccatum debere esse contra aliquam legem aut præceptum superioris: quia teste Apostolo ad Romanos 4. v. 15. Ubi non est lex, nec prævaricatio.*

2. Notatur dictum hoc Paulinum in vero sensu Apostoli à Becano non allegari neq; applicari. Quandoquidem non agit Divinus hic Autor de ipsa legis essentiâ sive existentia, sed tantum de ejus vigore & accusatione peccati: Sic neq; loquitur de essentiâ, sive verâ ac reali in hærentia peccati; sed duntaxat de peccati sensu & agnitione: Proindeque non de negatione actus primi, sed tantum de insumptione actus secundi utriusq; ut sit sensus (non, ubi lex non existit, sive promulgata est; ibi neque peccatum est, ut opinatur Becanus; sed) ubi lex revera existens & promulgata vigorem suum non obtinet, peccati fœditas nunquam agnoscitur: cum natura humana ita stupeat, ut nisi externo fulmine territa, ad peccati sensum nunquam expavescat. Hunc autem genuinum esse hujus dicti sensum patet exinde, quòd Apostolus in immediatè præcedentibus, imò planè cohærentibus: per legem, inquires, est agnitione peccati. In hac vero suo genuino sensu dictum istud sumptum, non probabit id, cujus gratia adductum est. Nulla enim

Quæstio 1.
*An Angelus
peccare
potest?*
Observatio
prima Be-
cani.

est Consequentia: Ubi lex DEI existens vigorem suum non obtinet, hoc est, is, qui legi subjectus est, ejus accusationem & maledictionem non sentit; ibi nullum est, vel committitur peccatum contra illam legem.

Observatio
secunda Be-
cani.

3. Secunda Becani observatio est: *Leges seu praecepta divina esse duplicia: quaedam naturalia, quibus ordinamur ad finem naturalem: quaedam supernaturalia, quibus dirigimur ad finem supernaturalem.* Hinc sequitur (pergit) nos posse dupliciter peccare. 1. Contra finem & praecepta naturalia. 2. Contra finem & praecepta supernaturalia. Est Ergo quaestio (addit) An Angelus possit his duobus modis peccare. Affirmat Scotus, (respondet) in 2. dist. 23. ubi generatim probat, nullam creaturam esse posse ullo modo impeccabilem per naturam, sive loquamur de peccato contra legem naturalem sive contra supernaturalem. Alii distinguunt, asserentes, posse produci Creaturam impeccabilem respectu finis naturalis, & talem esse Angelum; non tamen respectu finis supernaturalis: Ita Durandus in 2. distinct. 23. Capreolus distinct. 22. Cajetanus quaest. 63. artic. 1. quibus favet Thomas ibid. ad 3. Fundamentum Durandi est. Quia voluntas non potest peccare, nisi supposito aliquo defectu in intellectu: hic autem defectus (aut) est error, aut ignorantia, aut actualis consideratio: Ergo si est aliqua Creatura, quae non potest habere talem aliquem defectum in intellectu, erit impeccabilis: Sed Angelus non potest habere hujusmodi defectum circa naturalia, potest tamen habere circa supernaturalia: Ergo non potest peccare contra legem naturalem, potest tamen, contra legem supernaturalem. Idem fundamentum habet D. Thomas in 2. quaest. 58. art. 2. & q. 77. art. ubi etiam adducit illud Proverb. 14. v. 22. Errant, qui operantur malum. Hinc illud apud Theologos vulgare: Omnis peccans, ignorans. Quae sit sententia Becani, in sequentibus quinque conclusionibus explicat.

Conclusiones
quinque Be-
cani.

4. Prima Conclusio: Absolutè loquendo, certum est, Angelum posse peccare. Quia constat aliquos peccasse. Johan. 8. v. 44. Diabolus mendax est, & Pater ejus. 1. Joh. 3. v. 8. Diabolus ab initio peccat.

cat. Job. 4. v. 18. In Angelis suis repperit pravitatem. Res clara & manifesta est: Videatur Becanus. *Secunda Conclusio: probabile est, Angelum spectatum in sua puritate naturali non posse peccare contra legem naturæ præcisè sumptam.* Hæc Conclusio probanda non est: imò illi contradicit ipsemet Becanus Conclusionem tertiam, quæ est: *probabilius est, Angelum posse peccare contra præcepta naturalia sive sint à naturâ indita, sive sint positiva superaddita: quæ tamen spectant ad finem naturalem.* Rationes vide apud Becanum: *Quarta Conclusio est: Certum est, Angelum posse peccare contra præcepta supernaturalia, ut omnes concedunt. Loquor autem (addit) de Angelo viatore & secundum potentiam peccandi naturalem.* Cætera etiam vide apud Becanum. Rationem si quis à nobis postulare, hanc daremus: Culpæ nimirum & peccati capaces fuisse Angelos & à scopo aberrare potuisse: quia neque scopus ille, unde abscesserunt, nempe veritas & iustitia, ipsis ἀσώδης: neque etiam sua cuiq; Angelo voluntas rectè agendi lex ac norma fuit: utrumque enim DEI proprium. In quo cùm veritas, iustitia & voluntas, si non differant, neque hæc superiori cuiquam voluntati, tanquam legi, subdita sit; ei soli, ἀναγκαστικά, ut ἀναγκαστικά, per se competit. *Quinta Conclusio Becani: Creatura rationalis sive intellectualis, potest fieri impeccabilis per gratiam tribus modis: 1. per gratiam Unionis Hypostaticæ, ut docet D. Thomas 3. p. q. 16. artic. 1. & est communis sententia Scholasticorum, excepto Durando & Scoto. 2. per claram DEI visionem, ut docet D. Thomas 1. 2. q. 4. artic. 4. quamvis hunc modum non admittat Scotus. 3. per peculiarem DEI quandam assistentiam: & hunc modum admittit Scotus, & videtur habere locum in iis, qui in hac vita dicuntur esse confirmati in gratia.* Verùm qui sunt illi inter homines? Nulli: Non enim est homo, qui non peccet. Verùm has Scholasticas & ociosas contemplationes otiosis ingeniis relinquimus: Nos scimus & probavimus in præcedentibus, Angelos bonos ita in bonitate esse confirmatos, ut amplius labi & à bonitate deficere neque possint, neque velint: contra verò malos genios in gratiam apud DEUM nunquam receptum iri.

Quaestio 2.
Quae peccata possit Angelus committere?

5. Secunda Becani quaestio: *Quae peccata possit Angelus committere?* Responder: D. Thomas qu. 63. artic. 1. docet tria: 1. *Omnia peccata esse posse in Angelis secundum reatum.* Ratio est: quia Angeli possunt nos incitare ad omnia peccata. 2. *Non omnia peccata posse esse in Angelis secundum affectum, sed tantum superbiam, & Invidiam.* Ratio est, quia Angeli, cum sint spirituales, non afficiuntur sensibilibus, sed tantum spiritualibus. Ergo tantum possunt affici ad ea peccata, quorum objecta sunt spiritualia: cuiusmodi est Superbia & Individua. 3. *primum peccatum Angeli non potuisse esse aliud, quam superbiam.* Ratio est, quia non potuit peccare, nisi circa Objecta spiritualia: Cum ergo objecta spiritualia secundum se sint bona, non possunt male appeti, nisi quatenus appetantur contra regulam superioris: & hoc est peccatum superbiae. Atque haec est sententia Thomae de hac quaestione, q. 63. art. 2. & concludit, primum peccatum Angeli non posse esse aliud, quam superbiam: sed consequenter potuisse in eis esse etiam Invidiam. Quae vero sit sententia Becani; explicat quinque Conclusionibus.

Conclusio 1.
Becani.

6. (1) Omnia peccata possunt esse in Angelo secundum reatum. Conclusio haec est Thomae loco allegato, ubi in responsione ita loquitur: Dicendum quod peccatum aliquod in aliquo esse potest dupliciter: Uno modo secundum reatum, alio modo secundum affectum. Secundum reatum quidem omnia peccata in Daemonibus esse contingit. Rationem addit Becanus: *quia tunc dicitur peccatum esse in aliquo secundum reatum, & non formaliter, quando aliquis contrahit culpam seu malitiam peccati, & tamen non elicit actum illius peccati, ut solet in iis fieri, qui vel approbant aliorum peccatum, vel alios ad peccatum hortantur: Sed Angeli possunt alios hortari ad omne genus peccati: Ergo possunt contrahere reatum seu obligationem culpae omnium peccatorum.* Et in tali casu licet actus peccati non sit formaliter in Angelis, tamen materia & reatus culpae est in illis formaliter. Breviter Thomas: Quia, inquit, dum homines ad omnia peccata inducunt, omnium peccatorum reatum incurrunt.

7. Conclusio secunda: Ex septem peccatis Capitalibus, hæc tria possunt esse in Angelo formaliter & secundum affectum, nempe superbia, invidia & Ira. Rationem addit: Quia horum objecta sunt spiritualia. Thomas dicit: Secundum affectum illa solum peccata in malis Angelis esse possunt, ad quæ contingit affici Spiritualem naturam: Spiritualem autem naturam affici non contingit ad bona, quæ sunt propria Corpori, sed ad ea, quæ in rebus spiritualibus inveniri possunt: nihil enim afficitur, nisi ad id, quod suæ naturæ potest esse quodammodo conveniens. Quocirca si verum est, quod tria à Becano adductorum peccatorum Objecta sint spiritualia: vera est ejus conclusio, Angelos posse immediate ad illa affici: proindeq; si inordinate afficiantur, peccare. Rationem datam porro probat Becanus ex ipsorum definitionibus: Nam inquit, *superbia est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, Invidia est tristitia de excellentiâ alicujus quatenus apprehenditur ut diminutiva propriæ excellentiæ. Ira est appetitus vindictæ.* Hinc porro colligit Becanus: *Cum Ergo Angelus possit inordinate appetere propriam excellentiam, & dolere de excellentiâ alterius, & velle se vindicare de injuriâ factâ, sequitur eum formaliter posse peccare per superbiam, Invidiam & Irâ.*

8. De Ira quidem ibidem ad 2. dicit Thomas, eam non convenire Angelis nisi metaphoricè idque propterea, quod Ira propriè dicta sit conjuncta cum passione corporali, quæ in Angelis esse nequit. Verum rectè ex eodem Thoma q. 20. art. 1. ad 2. respondet Becanus, duo spectanda esse in Irâ: Unum materiale, quod est accessio sanguinis circa Cor; alterum formale, quod est appetitus vindictæ: proindeq; iram formaliter loquendo nihil aliud esse, quam appetitum vindictæ, atq; illum in Angelis esse posse; cum hic appetitus proveniat ex tristitia mali accepti; Angelus autem posset tristiari vel ex malo, quod revera ab aliquo patitur vel ex eo, quod apprehendit, tanquam malum sibi illatum: passionem verò corporalem, quæ potius affectus quidam ira est in hominibus, non habere locum in Angelis, propterea, quod Angeli non habeant appetitum corporalem, sed tantum spiritalem. Ex his dictis porro sequi, ait, Invidiam oriri ex superbia. Quod porro probat 1. Nam inquit, *Invidia est tristitia*

Conclusio 2.
Becani.

de excellentia alterius, quatenus apprehenditur ut contraria propria excellentia: sed omnis tristitia de aliquo malo oritur ex appetitu boni, cui illud malum repugnat: Ergo Invidia oritur ex appetitu propria excellentia, id est superbia.

**Conclusio
tertia Becani.**

9. Conclusio Becani tertia: Præter illa tria peccata capitalia, possunt multa alia peccata formaliter & secundum affectum reperiri in Angelis. 1. Odium Dei & hominum 2. blasphemia, contra DEUM 3. Idololatria quia angeli possunt se proponere aliis adorandos. 4. Speciale peccatum Inobedientia, quia possunt transgredi præceptum aliquod ex intentione non parendi. 5. peccatum presumptionis, quod opponitur spei: quia possunt appetere gloriam, propria virtute obtinendam. 6. peccatum infidelitatis, non quidem per positivum dissensum, quia habent evidentiam in attestante, sed per privationem assensus, quia cum liberè credant rebus revelatis, possunt non credere. 7. Peccatum iniustitiæ: quia possunt hominem iniuste occidere, aut possessiones ejus destruere. Quæ verò nemo negabit: quicquid etiam disputet Thomas.

**Conclusio
quarta Becani.**

10. Conclusio quarta Becani: Reliqua quatuor peccata Capitalia, nempe avaritia, Luxuria, Gula & Acedia, non possunt esse in Angelis formaliter & secundum affectum. Addit rationem: Quia, inquit, tria priora versantur circa materiam sensibilem, utpote circa divitias & voluptates corporales. Angelus autem cum sit spiritualis, non afficitur corporalibus. Thomas ibidem ad 2. dicit: Avaritia propriè sumpta, in eis (Dæmonibus) esse non potest: sed si avaritia dicatur omnis immoderata cupiditas habendi quodcunque bonum creatum, sic avaritia continetur in superbia, quæ est in Dæmonibus. Sed quomodo hoc verum esse potest? cum tam latè sumpta avaritia potius complectatur superbiam, quàm quod hæc illam contineat: quod per se patet, cum superbia non sit immoderata cupiditas habendi quodcunque bonum creatum: sed secundum Augustinum lib. 14. de Civit. Dei. cap. 13. est perversæ celsitudinis appetitus. Perversa celsitudo (pergit) est, deserto eo, cui debet animus inhærere principio, sibi quodammodo fieri atque esse principium. Hoc fit cum sibi nimis placet. Sibi verò ita placet, cum ab illo bono immutabili deficit, quod
ci ma-

ei magis placere debuit, quàm ipse sibi. Ad hunc locum respexisse videtur Thomas, quando dicit: Superbia propriè respicit defectum subjectionis hominis ad Deum, secundum quod aliquis se extollit supra id, quod est sibi præfixum secundum divinam regulam vel mensuram: prim. secund. quæst. 84. art. 20. & secund. q. 77. art. 5. Est ergo superbia non appetitus cujusvis boni, sed tantum excellentiæ, cui debetur honor & reverentia.

11. Pergit Becanus: *Acedia verò, tametsi versatur circa spiritualia (est enim tedium quoddam de operibus spiritualibus) tamen per se requirit concomitantiam corporis. Nam bona spiritualia & divina quæ à nobis participantur, ex se non caussant tedium vel tristitiam, sed solum ratione laboris & difficultatis adjunctæ. Hæc autem difficultas oritur ex corpore, ut docet Thomas q. 63. art. 2. ad 2. Angeli autem carent Corporibus, & ideo non possunt esse acediosi.* Thomas Aquinas 2. secund. q. 35. statim ab initio ita scribit, deinde considerandum est de vitiis oppositis gaudio charitatis: quod quidem est de bono Divino cui gaudio opponitur acedia, vel de bono proximi, cui bono opponitur Invidia. Et tandem art. 1. ita concludit: Acedia, cum tristitia sit de bono Divino, quod secundum charitatem diligendum est, eam semper peccatum esse necessarium est. Hinc ita concluderem: In quem Angelum, qui labi & à virtute deficere ante confirmationem in bono potuit, cadit virtus, in illum etiam per defectionem cadere potuit oppositum vitium: Atqui in Angelum, qui labi potuit ante confirmationem in bono, cadebat virtus, nempe gaudium charitatis quod est de bono divino: Ergo etiam corrumpi potuit vitio huic gaudio opposito, nempe Aceditate; quæ est tristitia de bono divino quod secundum charitatem diligendum est: Deinde quia concedit Becanus, & Thomas, quod in ejusmodi Angelum cadere potuerit Invidia non video cur non etiam conspicias. Quod concomitantiam Corporis attinet, illa eandem plane rationem habere videtur, quam passio corporalis, quæ cum ira conjuncta est. Ut autem hæc non pertinet ad rationem formalem iræ sed tantum materiale concedente Beano: sic quoque hic res sese habet, concomitantia corporis pertinet tantum ad rationem materiale non formalem.

*Conclus. 5.
Becani.*

12. Quinta Conclusio Becani: Inter illa peccata, quæ potest Angelus secundum actum committere, non necesse est, ut primum omnium sit superbia. Non nego (addit) primum peccatum Angelorum fuisse superbiam, sed hoc solum nego, Angelum non posse aliud peccatum primo loco committere, quàm superbiam. Rationem addit: Quia primum peccatum potuisset esse inobedientia. Nec contrarium convincit ratio D. Thomæ. Concedendo enim objecta spiritualia, quæ secundum se bona sunt, posse malè appeti, nisi appetantur contra regulam aut præceptum superioris: nego tamen quamlibet transgressionem præcepti esse superbiam. Nam transgressio præcepti duobus modis fieri potest, Primò cum expressâ intentione transgrediendi, & tunc est spirituale peccatum inobedientiæ. Secundo potest esse simplex transgressio sine tali intentione, & tunc est generale peccatum inobedientiæ, quod ponitur in illa specie peccati, cui præceptum opponitur, v. g. si quis transgreditur præceptum humilitatis, erit peccatum superbiæ: si præceptum iustitiæ, erit peccatum iniustitiæ, & sic de aliis.

13. Videtur Becanus sequi Cajetanum in Commentariis Thomæ Aquinatis q. 63. art. 2. Ubi Thomas ita concludit: Primum peccatum in Angelis aliud esse non potuit, quàm superbia. Quod porro probat hac ratione. In spiritualibus bonis, inquit, non potest esse peccatum (in Angelo) dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc, quod in tali affectu superioris regula non servatur, & hoc est peccatum superbiæ, non subdi superiori in eo, quod debet. Unde peccatum primum Angeli non potest esse aliud, quàm superbia. h. Th. Ad quæ verba Cajetanus ita commentatur. Circa rationem adductam, inquit, dubium occurrit ex duplici capite. Primo ex eo, quod hic assumitur, scilicet quod immoderatus affectus ad spiritualia non potest esse aliud peccatum, nisi superbia. Secundo ex ratione adducta ad probandum hoc, scilicet affectus ad spiritualia non est malus, nisi quia declinat à regula superioris: Ergo est superbia. Contra primum enim (pergit) obstat. Tum quia videntur esse vitia, habentia pro Objecto bonum spirituale. Tum quia appetitus immoderatus

deratus boni spiritualis delectabilis, ut sic, ad luxuriam magis reduci videtur, quàm ad superbiam. Unde Scotus in secundo distin. 6. quæst. ult. ponit, quod appetitus quo Angelus inordinate concupivit beatitudinem, ad luxuriam magis reducitur: quia est appetitus non excellentiæ, sed delectabilis, cujus signum adducit, quod peccatum, quo inordinate delectatur quis in speculatione conclusionibus Geometricis, ad luxuriam reducitur. Contra secundum verò obstat: quia sic sequeretur, quod omnis inordinata affectio ad quodcunq; bonum, esset superbia: quoniam nulla affectio ad bonum quodcunq; habet rationem mali; nisi quia Dei regula non servatur in tali affectu: & sic luxuria & avaritia essent superbiæ species.

14. Quæstio Tertia Becani est: *An aliqui Angeli peccaverint, Quæstio*
& quinam illi fuerint. Quæstionem hanc explicat porro quatuor *tertia.*
 or conclusionibus. Prima est: *Certum est, multos Angelos revera An aliqui*
peccasse, ut passim ex scripturis patet: & ratio est, quia constat, mul- *angeli pecca-*
tos Angelos esse malos, qui sunt inimici Dei & hominum: sed non sunt verint, &
malis per naturam: Ergo per liberum actum voluntatis. Damascenus *quinam illi*
 lib. 2. de Fid. Orth. cap. 4. de numero Angelorum lapsorum hoc *fuerint?*
 pronunciat, quod principem Apostatam infinita quædam mul-
 tudo secuta sit. Finxerunt aliqui totidem malorum, quot bo-
 norum ordines: in singulis nescio quot collocantes millia.
 At finitum esse numerum, quanquam incertum nobis & penè
 innumerabilem, nulla fit dubitatio. Multa sanè Dæmoniorum
 genera, at nusquam Cacodæmonum turbam legimus infinitam:
 quin imò veteres tradunt, pauciores esse numero lapsos, quàm
 in bono persistentes; eo quod 12. Apocalyps. v. 4. scriptum sit:
 Draconem secum traxisse tertiam tantum stellarum partem.
 Qua de re legatur Thomas part. 1. q. 63. art. 9. & Lamb: l. 2. dist.
 6. Ad summam! permagnum esse lapsorum angelorum nume-
 rum scriptura testatur, ad Calculum verò reducere, & Dæmones,
 velut instituto censu in classes distribuere; platonica & jejuna
 est speculationis, non Christianæ ædificationis.

15. Secunda Conclusio Becani: *primus Angelus eorum, qui Conclusio*
peccaverunt, fuit ille, qui fuit inter omnes Angelos supremus in perfe- *secunda*
Etione Becani.

Tertia.
Quarta.

etione naturali. Tertia Conclusio: primo Angelo peccante, multi etiam alij peccarunt, & ab eo ad peccandum inducti sunt. Quarta conclusio: Angeli, qui peccarunt cum Lucifero, non fuerunt ex uno aliquo ordine, sed ex omnibus. Damascenus lib. 2. de Fide Orthodoxa cap. 4. peculiari quadam opinione, quam tamen Thomas ait non esse improbabilem, occasionem lapsus ab uno quodam Angelo, qui terrestri præfuerit ordini, terrenaque curavit, datam existimat, contra sententiam Becani & multorum vetustissimorum patrum, utpote Tertuliani lib. 2. contra Marcionem, Origenis tract. 9. in Matthæum. Chrysostomi, in homilia de lapsu hominis, Basilij lib. 4. Contra Eunomium. Gregorij 32. Moral. cap. 25. Isidori lib. 1. cap. 12. Bernhardi, serm. 1. de Adven. communiter Scholasticorum in 12. lib. sentent. dist. 6. qui affirmant, Unius Diaboli, tanquam Principis instinctu & hortatu peccasse Dæmones inferiores, quos Angelos ipsius vocat Christus Matth. 25. Hoc quidem, fateor, probabiliter dici, at nec perfectè demonstrari, aut necessariò credi. Quæ res cum per se sit clara & manifesta, rationes adductas à Becano, tanquam exigui momenti resolvere nolui. Sic eadem quoque facilitate negatur, quâ affirmatur, Angelum illum Apostatam, qui impiorum omnium caput est, sicut Christus piorum; principem hac supremum in Angelorum choro locum obtinuisse. Nam ut testimonia scripturæ, Job. 41. Esa. 14. Ezech. 28. & 31. ab hoc argumento sunt aliena, sic rationes, quæ illis fulciendis, tanquam libicines, adhibentur, infirmissimæ.

Questio 4.
An primum
peccatum
Angelorum
fuerit su-
perbia.

16. *Questio quarta Becani est: An primum peccatum Angelorum fuerit superbia. Et statim subiicit, Originem & Tertulianum putare, fuisse Luxuriam, juxta illud Gen. 6. v. 2. videntes Angeli Dei filias hominum. Et addit, hoc supra refutatum esse quia Angeli sunt incorporei & spirituales. Certum est, dictum illud ex Genesi allegatum nihil probare, variè enim exponitur. Filij enim אֱלֹהִים Dei sive juxta aliquos fuerunt filij principum, magnatum, potentum. Nam judices, principes &c. in scripturis quoq; אֱלֹהִים vocantur. Exod. 22. v. 8. Ps 82. v. 1. 6. Sic Onkelos. Filij Principum, & probat Mercerus in Prælect. ex Patribus, Theodoretus quæst. 47. in Genes. quasi hi promiscue duxerint filias infe-*

inferiorum, ut & Chaldaeus Paraphraſtes interpretatur. Alij, ut quidam Ebraei, ſicut & ex noſtris Lactantius in Inſtitut.: & Eusebius de præparatione Evangelicâ Dei filios, Angelos vel Dæmones intellexerunt. In hac enim fuerunt ſententia, quaſi Deus Angelos è cælo custodes hominibus illis temporibus miſſet, qui aſtutiam & malitiam Satanae, jam inde ab initio perſpectam retunderent ab hominibus, illos mulierum forma captos, cum illis commixtos genuiſſe gigantes, cum deciſſent à ſua origine & facti eſſent Dæmones. Itaque duplicem Dæmonum calum è cælo faciunt, initio mundi & tunc ante diluvium aliquot annis. Cum his facere videntur quidam Ebraei, item Terculianus lib. de velandis virginibus itidem ſopinantes, Filios Dei hoc loco notari quosdam ex Angelis bonis ſpecie & pulchritudine puellarum ſeducſos peccaſſe, & à Deo eſſe punitos & abjectos. Aquilæ etiam tribuit hanc opinionem Hieronymus, priorem Symmacho, quam etiam Pagninus inſinuit.

17. Origenes contra Celſum lib. 5. oftendit, Ethnicos calumniandi occasionem hinc ſumiſſe, quod in ſcriptura Filij Dei, quos de Angelis quidam, ex ſuppoſitiſ Enoch ſcriptis intellexerunt, dicantur adamalſe Filias hominum: Unde forte figmenta de amoribus & adulteriis Deorum nata ſunt inter Ethnicos. Ipſe Filias hominum intelligit animas conditas principio orbis & cupidas in corpore vivendi. Lyra utramque opinionem improbat: quoniam non de peccato principum & magnatum tantum, ſed de malo catholico loquitur Moſes: quo ira DEI omnibus fuit attracta, Angelos verò duxiſſe uxores nimis abſurdè dicitur: neque propter peccatum Angelorum homines, ſed ipſi angeli plectendi fuiſſent. Sic Theodoretus licet, ut diximus, primam opinionem, approbaverit, alteram tamen abſurdam de Angelis refutavit & rejecit, loco allegato: Chryſoſtomus quoque & Auguſtinus eandem, ut pernicioſam, & impiam reprobarunt. Cauſa verò erroris ex eo eſt orta, quòd hîc Filij Dei & filia hominum ſcriptum ſit, At filij Dei, Angeli quidem boni, leguntur in ſcriptura appellari, ſed meo iudicio non Dæmones. Nam in Jobo non connumeratur Satanas inter Dei filios: ſed

dicatur inter eos, id est inter Angelos ipsum etiam comparuisse. Abenezra, suo more quæcunque potest ad Astrologiam referens per filios Dei intelligit viros magnos in Astrologia excellentiores: hos putat non expectato parentum vel superiorum consensu & autoritate duxisse uxores, quæ fuerint ejusdem secum constellationis, unde sibi similes fortes & magni nascerentur. sed nimis argutum hoc. Fieri quidem potuit ut potentiores neglecto planè consensu parentum vel illorum, in quorum potestate adhuc fuerint, quasvis passim vel matrimonij vel libidinis causa per vim rapuisse, & uxores duxisse.

18. Sed vera explicatio est Athanasij quæst. 19. & 97. & August. lib. 15. de Civitate Dei Cap. 22. & 23. qui Filios Dei interpretantur Filios Sethi & piorum patrum in Ecclesia, & filias hominum de filiabus Caini & ejus posteritatis. Quandoquidem hoc loco Filij Dei dicuntur Cives veræ Ecclesiæ, ex posteritate Sethi & Enoch nati, quorum initio religiosa in Deum pietas, simplicitas & integritas, fuit eximia: Deinde verò ducti admiratione rerum mundanarum, quibus excelebant Cainitæ, paulatim cum eis familiaritatem & commercia exercuerunt, donec tandem contractis matrimoniis & confusis familiis ex duplici ecclesia, hypocritica & verâ, facta est una unusque cætus sed moribus corruptissimis, qui projecto timore Dei impuris libidinibus, superstitionibus Ethnicis & tyrannide grassatus fuit. Quare, ut diximus, ex loco hoc rectè intellecto nihil probabitur. An autem propriè in Angelos, quum incorporei sunt & spirituales, nulla omnino cadere possit luxuria, in dubio manet: cum ratio ex Scoto in præcedentibus à Cajetano adducta adhuc maneat salva & irrefutata.

19. Augustinus Steuchus lib. 8. de perpetua Philosophia cap. 38. tres opiniones recitat de peccato Angelorum. Primam dicentium simpliciter fuisse rebellionem contra Deum, quod suo Opifici subdi noluerint, id quod factum ex superbia. Unde & aliqui accommodant Ecclesiastici verba cap. 10. v. 14. Initium omnis peccati est superbia. Et Augustinus dicit, Diabolum elevatione inflatum voluisse nominari Deum, in quæst. ex V. Test.

Idem

Idem tract. 49. in Johann: Proindeq; Divinitatem affectasse.
 Alteram scribentium, peccatum illud nihil fuisse aliud, quam
 Invidiam, quā homini sua inviderint bona, quo inferendum di-
 ctum Sapient. 2. v. 24. Invidia Diaboli mors intravit in mundum.
 Cyprianus in serm. de Zelo. Tertiam nugantium, libidine &
 intemperantiā peccasse Angelos. Addi etiam potest Quarta il-
 lorum qui singularem cujusdam legis contemptum & violatio-
 nem fuisse contendunt, cujusmodi fuit primi hominis pec-
 catum.

20. Sententia quidem illa, quæ superbiam primam dia-
 boli peccatum fuisse affirmat, & Scripturæ testimonio pro-
 prior. 1. Timot. 3. v. 6. etiam naturæ spirituali convenientior.
 Quia verò in quolibet peccato, ἐκ μεγαλέστεως admissio, super-
 bia & legis contemptus deprehendatur, non videtur posse
 hinc erui singulare illud maleficium, quod extra scripturam
 rimantur curiosi: quin & Divinitatis affectatio ambiguitate
 non caret, & vel κατ' ἰσότητα, vel κατ' ὁμοιότητά accipitur: illud
 absurdum videtur: hoc rursus ambiguum est, & δυσεμύνητον.
 Nos scripturæ vestigiis insistentes, nihil specialius de hoc pec-
 cato affirmandum censemus, quā quod Christus dicit, Joh. 8.
 v. 44. Angelos illos in veritate non perstitisse: vel ut Judas lo-
 quitur, v. 6. originem suam non servasse, sed proprium domi-
 cilium reliquisse. Quibus verbis duplex innuitur defectio:
 una ab origine, id est, ab originariis illius puritatis, justitiæ, &
 sanctitatis præstantissimis dotibus, quibus in primordio crea-
 tionis instructi & exornati fuerunt, quasque uno veritatis,
 quæ cæterarum sedes est, nomine Christus complectitur. Al-
 tera à domicilio: qua appellatione, accidentia externa, ad
 τὸ πρὸς θεὸν ἔχειν pertinentia, id est, ad sedes cœlestes, lucemq;
 gloriæ quā beati Angeli perfunduntur & perfruuntur, intel-
 ligit Apostolus.

21. Hæc licet sint certissima, duas tamen Becani conclu-
 siones subjicere placet. Prima est: *Primum peccatum Luci-
 feris fuit superbia.* Ita (addit) D. Augustinus lib. 11. super Genes. ad
 lit. cap. 13. D. Thomas art. 3. & Scholastici in 2. distin. 6. Confirmatur

Prima Con-
 clusio Bec-
 ni.

Secunda
Conclusio
Becani,

etiam dictis Scriptura, Esa. 14, 11. *Detracta est ad inferos superbia sua.* Ezech. 28, 2. *Elevatum est cor tuum in decore tuo.* Eccles. cap. 10, 15. *Initium omnis peccati superbia.* Quo loco (addit) utitur D. Augustinus. Secunda Conclusio: *Non solum Lucifer, sed & reliqui Angeli mali peccarunt per superbiam.* Addit rationem: *quia à Lucifero inducti sunt ad peccandum.* Ergo peccarunt eodem genere peccati.

22. Quid de his conclusionibus censendum sit, ex dictis patet: imo ipsemet Becanus concedit illas tantum probabiles non necessarias esse. Taceo quod, ut in toto cap. 14. Esa. nihil de Diabolo, sic neque v. 11. de ejus primo peccato sive superbia agitur. Sed est ibi Prophetia contra Babylonios, ut statim verbis primis indicat: quomodo DEUS ipforum factum, superbiam & Tyrannidem sit puniturus. Lutherus in cap. 2. Gen. mihi pag. 25. b. Ad hanc, inquit, sententiam (nempe primum peccatum Diaboli fuisse superbiam) accommodarunt quoque locum Esa. 14. sed quod ad Esaiaam attinet, certum est, eum loqui de rege Babylonis, qui voluit sedere in solio DEI, hoc dominari populo sancto & templo, &c. Deinde neque cap. 28. Ezech. agitur de Satana, sed Tyriis & Sydoniis vindicta DEI denunciatur: Israelitis autem restitutio promittitur: & his ipsis verbis primo & secundo disertis & expressis verbis testatur Propheta, sermonem Domini ad se factum esse dicente: *Fili hominis dic (non Satanas, sed) PRINCIPES Tyri: Hec dicit Dominus DEUS: Eo quod elevatum est cor tuum & dixisti (nempe Princeps Tyri) DEUS ego sum &c.* Quid clarius? quid disertius? Locus Syracidis est dubius. Nam correctiora exemplaria non legunt: *ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμαρτίας ἐστὶν ὁ πῦρ* sed *ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμαρτίας ἐστὶν ὁ πῦρ* Initium superbiae est peccatum.

Quaestio 5.
An objectum
Angelicae su-
perbiae fuerit
divinitas per
essentiam?

23. Quaestio quinta Becani est: *An Objectum superbiae Angelicae fuerit Divinitas per essentiam?* Explicationis ergo statim subjicit Becanus: *cum superbia nihil aliud sit, quam inordinatus appetitus excellentiae, necesse est Objectum Angelicae superbiae esse aliquam excellentiam, quam inordinatè appetiverint.* Queritur ergo primo,

primo, an appetiverint divinitatem per essentiam: quæ est excellentia infinita & increata. Quid hac de quæstione statuamus, ex illis quæ circa præcedentem quartam quæstionem monuimus facile intelligitur: videbimus tamen conclusiones, quas subjicit quatuor.

24. Prima Conclusio est: *Angelus appetivit aliquam similitudinem DEI. Atq; illud colligi addit ex illo Esaia 14. v. 14. Similis ero altissimo.* Et Ezechiel 28. v. 2. *Dixisti in corde tuo, DEUS ego sum.* Et tandem idem probatur ex nomine Michaëlis Archangeli: quia Michael significat: quis sicut DEUS? Cum enim Lucifer vellet esse similis DEO, opposuit scilicet illi Archangelus & dixit? Quis sicut DEUS? & ideo Michaëlis nomen obtinuit. Verum enim vero locis illis duobus ex Esaia & Ezechiele allegatis nihil probari, modo demonstravimus. Michaëlem autem nullum alium esse quàm Angelum faciei, Angelum magni consilii, hoc est, ipsum Filium DEI constat. Et si ordine etiam nomen illud alicui creato Angelo revera tribuendum sit: nullâ tamen ratione vel argumento ex scriptura petito, probari poterit, modo ac ratione à Becano adductis, nomen istud illi esse impositum. Fabula potius, quàm veræ historiæ narratio ista similis videtur.

Conclusio
prima Be-
cani.

25. Secunda Conclusio est: *Angelus non appetivit equalitatem DEI, id est, non appetivit esse DEUS per naturam & essentiam.* Ita Thomas, addit art. 3. *Ratio ejus est: quia nemo appetit id, quod judicat esse impossibile: sed impossibile est, ut Angelus sit equalis DEO per essentiam, neq; hoc ignorat.* Verum affirmat contrarium Scotus in 2. distinct. 6. q. 1. atque in eo (addit Becanus) videtur dissentire à Thoma & nostra conclusione: Concludit autem ipsam rationem non dissentire, ut jam explicatus sit.

Secunda
Conclusio
Becani.

26. Tertia Conclusio: *Non potuit Angelus appetere equalitatem DEI, voluntate absolutâ & efficaci, nullo supposito errore in ipsius intellectu.* Hoc sensu (addit) veni est sententia D. Thomæ, & fundatur in Aristotele 3 Ethic. cap. 2 (melius esset si fundetur in Sacra Scriptura) ubi dicit: *Electionem non esse impossibilem: quia scilicet Electio est, voluntas efficax, quæ tendit ad rei consecutionem:*

Tertia Con-
clusio.

nemo

nemo autem efficaciter laborat, ut consequatur id, quod iudicat, se non posse consequi: Pergit Becanus & exponit causam, cur addiderit hanc limitationem: Nullo supposito errore: quia (inquit) si Angelus haberet iudicium erroneum, quo iudicaret, sibi possibilem esse aequalitatem DEI, tunc posset illam absolute & efficaciter appetere. Ita quidem de primo peccato & lapsu Angelorum ex principiis rationis & philosophicis, quæ Angeli cum hominibus communia habere videntur, Jesuitæ cum suis Scholasticis balbutire possunt: quia verò veritas certa ac immota non est, quippe quæ unice ex fontibus Israelis Theologo haurienda; hanc & similes disputationes Theologus, utpote veritatis certæ ac cœlestis unice cupidus ac studiosus, magnificare nec potest nec debet.

*Quarta
Conclusio
Becani.*

27. *Quarta Conclusio: Potuit Angelus appetere aequalitatem DEI voluntate conditionata & inefficaci: quæ non tendit ad rei consecutionem, sed consistit in simplici tantum complacentiâ, & ad peccandam sufficere potest. Hoc sensu vera est sententia Scoti, & fundatur in Aristotele (putabam in Apostoli Pauli) loco citato, ubi dicit, voluntatem posse esse impossibilem, non tamen Electionem. Et probat: quia damnati voluntate conditionata & inefficaci appetunt DEUM non esse, quod tam impossibile est, quàm Angelum esse æqualem DEO: Ergo etiam hoc possunt appetere. Hæc disputatio, ut & subiectæ Objectiones ejusdem sunt ingenii cum præcedentibus: ideoque iis sese Jesuitæ exercere possunt.*

*Quæstio 6.
An objectum
superbiæ An-
gelicæ fuerit
unio hypo-
statica?*

28. *Quæstio sexta Becani: An Objectum Superbiæ Angelicæ fuerit unio hypostatica? Statim Subjicit: Dictum est, objectum illius superbiæ non fuisse excellentiam increatam. Debit Ergo esse aliqua creata: Inter creatas autem præcipue est Unio hypostatica, seu divinitas per communicationem. Queritur Ergo an Angeli hanc inordinate appetiverint? ubi notetur error Jesuiticus, quo divinitatem per communicationem factam in Unionem hypostaticam faciunt creatam, Quod falsum est: Una enim eademque est divinitas, ut illa Unio & Persona Christi, comunicans & per communicationem cum humana natura unita. Explicat porro Becanus hanc suam quæstionem duabus Conclusionibus.*

29. Prima: Probabile est, Lucifero revelatam fuisse unionem by- *Conclusio 1.*
 postaticam humane nature Christi cum verbo Divino; & inde sum- *Becani.*
 ptam fuisse occasionem superbie & invidia: Quia scilicet indignè tulit,
 tantam excellentiam conferri humane nature, & eam sibi appetiit,
 tanquam sue nature magis convenientem. Addit porro actores, &
 defensores hujus opinionis: Ita, inquit, Catharinus, Viguerius,
 Jacobus Naclantus, Svaretz Tom. 1. disp. 5. sect. 4. & disp. 42.
 Sect. 1. Verum Autores illos non curamus; constat enim ex illis,
 quæ supra disputavimus, de mysterio Incarnationis Filij Dei an-
 te lapsum hominis, nullam creaturam quicquam scivisse vel in-
 tellexisse. Cum demum post lapsum hominis illud cum cæteris
 promissionibus Evangelicis Filius Dei ex sinu æterni Patris ho-
 minibus revelaverit, ex qua revelatione etiam Angeli istud per-
 ceperunt. Audiamus nihilominus, quomodo commentum
 hoc probent.

30. Probatur (pergit Becanus) 1. ex illo Hebræo 1. v. 6. Et cum
 iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit; adorent eum
 omnes Angeli Dei. Ex hoc loco colligitur 1. Christum bis introductum
 esse in orbem terrarum: Semel in Creatione Angelorum, quando illis
 revelatum fuit mysterium Incarnationis: (verum quomodo hoc
 quicquam probabit cum sit in quæstione; etiam illa prima reve-
 latio fieri potuit post lapsum hominis: vitiosissima petitio prin-
 cipij) & semel in nativitate Christi, quando mysterium illud fuit exe-
 cutum mandatum. 2. colligitur utraq; vice præceptum fuisse Angelis,
 ut Christum agnoscerent & adorarent (præterquam quod ex dicto
 Epistolæ ad Ebræos non infertur primâ quoque vice Angelis
 mandatum esse, ut Christum adorarent, sed tantum cum alterâ
 vice primogenitum in orbem terræ introduxerit, dixit & præce-
 pit: Adorent eum omnes Angeli; planè quoq; nihil pro hac o-
 pinione hoc modo ex eodem dicto colligitur.) Hinc 3. sequitur
 Luciferum in prima introductione transgressum esse hoc præceptum
 ex superbia & invidia, quia ex consideratione sue perfectionis, indignè
 tulit inferiorem creaturam sibi anteponi, ideoq; in superbiam elatus,
 sibi ipsi inordinatè appetivit illam excellentiam & eam Christi huma-
 nitati & humano generi invidit. Neque hoc sequitur ex dicto ex

Epistolâ ad Ebræos adducto, sed ex sectatorum hujus opinio-
nis hypothefi, nempe Angelis statim in prima sui creatione
revelatum esse mysterium incarnationis. Verùm quia hæc
hypothesis nullâ verâ consequentiâ ex allegato dicto colli-
gitur, sed tantum est assumptum quoddam sine ullo fundamen-
to scripturæ, proinde falsum commentum: sequitur, quod nul-
la planè consequentia hoc tertium ex dicto illo ad Hebr. vel e-
tiam ex ullo alio loco scripturæ colligi queat.

31. Pergit: *Probatur 2. ex illo Ezechielis 28. v. 5. Elevatum est
cor tuum &c. Nam (addit) hinc sequitur Luciferum apperuisse ali-
quam excellentiam majorem illâ, quam habebat vel in re vel in spe: hæc
autem non potuit esse alia, quam unio hypostatica, quia beatitudinem
naturalem jam habebat, & supernaturalis illi debebatur ratione gra-
tiæ: Ergo sola unio hypostatica restabat.* Ut nihil dicam de fir-
mitate vel imbecillitate consequentiarum hujus discursus nihil
omnino ex loco Ezechielis de Angelorum vel lapsu primo, vel
simili probabitur. Quandoquidem, ut demonstravimus, in
toto illo capite, & cum primis etiam in versu hoc allegato quin-
to, nihil agitur de Angelis vel bonis vel malis: sed est prophetia
contra Tyrios: quæ quidem primum Regi Tyriorum exitium
prænuntiat usque ad versum undecimum, indicans primam
causam illius exitij, usque ad versum sextum: deinde addens
explicationem illius judicij, sive sententiæ dictionem ex ante-
gressis causis v. 6. & quatuor sequentibus. Quid verò hinc ad
primum peccatum diabolorum?

32. Tertia probatio ex illo Esaia 14. v. 13. *In Cælum conscendâ &c.*
*Hoc (addit) non potest intelligi de cælo materiali, in quo erat Luci-
fer: Ergo debet intelligi de ascensu ad esse divinum per unionem hy-
postaticam.* Cur non ad ipsam essentiam Divinam, vel aliud ex-
cellentissimum, nobis incognitum? Infirma sane consequen-
tia. Sed transeant hæc: tamen hoc urgeo, quod rursus di-
ctum illud Esaia impertinenter allegatur. Jam modo enim de-
monstravimus toto illo capite 14. nihil agi de Diabolo, vel
ejus lapsu: sed ruinam Babylonicam prædici: Versus itaque 13.
conducit exprobrationem gloriationis Babylonis, quasi dicat: *Ubi*

Ubi nunc est illa tua gloriatio, quā tu dicebas, Caelestem quandam dignitatem obtinebo, nempe sedem, imperium, potestatem divinam mihi vindicabo &c. Hæc rursus nihil ad peccatum primum Angelorum.

33. Quarta probatio sumitur ex dictis, *Esaia 14. v. 14. Similis ero altissimo. Et Ezechielis 28. v. 2. Dixisti in Corde tuo, Deus ego sum. Hinc enim* (pergit Becanus) *sequitur Luciferum voluisse esse similem Deo, aut voluisse esse Deum. Sed non voluit esse Deus per naturam: Ergo per unionem hypostaticam. Ad utrumque dictum responsum est, impertinenter allegari, cum in neutro agatur de Diabolo ullo modo, nedum de illius primo peccato: Ergo nihil ex illis pro hac opinione concluditur. Non quidem inferior à patribus, ut & ipsomet Augustino hæc & similia dicta applicari per allegoriam ad lapsum Diaboli: Verum allegorica interpretatio nihil certi probat.*

34. Quinta probatio sumitur ex illo *Johannis 8. v. 44. Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere: ille homicida erat ab initio &c. Constat ex illo capite* (addit Becanus) *Phariseos voluisse Christum interficere: Si ergo in eo secuti sunt desiderium Luciferi necesse est, ut Lucifer voluerit Christum interficere. Ergo primum Luciferi peccatum ortum est ex revelatione incarnationis Christi, quā Lucifer sibi appetebat, & Christo invidebat.*

35. Elegans consequentia obtorto collo facta! Hic est scopus Christi: Quemadmodū in præcedentibus demonstraverat, Judæos infideles neque Abrahamæ neque Dei filios esse; sic in his sequentibus inde infert, ipsos esse filios Satanæ, idque porro probare, Ut ergo in antecedentibus ostendit à factis ipsorum, quod nec filiorum Abrahamæ nec Dei nomen sibi vindicare queant: sic eodem argumento ab effectis petito docet ac demonstrat, quod ex Diabolo sint: quia studiis factisque suis id testantur, capitali nimirum odio prosequentes eum, qui cœlestem veritatem proponit: imò crudeliter etiam in ipsum sæviunt, & quantum in ipsis est, occidere desiderantes. Hæc verò non filiorum DEI opera, aut posterorum Abrahamæ studia, sed mancipiorum Satanæ prava ac diabolica desideria esse, pronunciat: Quan-

doquidem Diabolum quatenus talem (non quatenus spiritum)
 duabus hisce proprietatibus malitiam suam prodere solere: pri-
 mo quod mandax sit: quippe qui in veritate quidem à Creatore
 suo Opt. Max. conditus, ab eadem tamen turpiter desciverit, at-
 que suâ origine relictâ, mendacij inventor, propagator, adeoque
 pater & autor sit: Deinde quòd homicida sit, utpote qui homi-
 nem non modo spiritualiter occidit, sed etiamnum temporali
 & vitæ æternæ ipsius insidiatur: Non igitur dicitur homicida
 ab initio respectu Christi, sed respectu primorum nostrorum pa-
 rentum, & quod in hunc usque diem suâ spirituali tyrannide
 generi humano insidiatur.

36. Confirmat hanc nostram sententiam Augustinus de Ge-
 nesi ad literam lib. 12. sic scribens: *Quando ergo dejecerit super-
 bia Diabolum, ut naturam suam bonam pravâ voluntate perverteret,
 scriptura non dicit: ante tamen factam fuisse & ex hac eidem homi-
 ni invidisse, ratio manifesta declarat. in promptu est enim omnibus
 hoc intuentibus, non ex Invidiâ superbiam nasci, sed ex superbiâ po-
 tius Invidiam.* Nec frustra putari potest ab initio temporis Diabo-
 lum superbiâ cecidisse, nec fuisse ullum antea tempus, quo cum Angelis
 sanctis peccans vixerit & beatus: sed ab ipso primordio Creationis à
 suo Creatore apostatasse, ut illud, quod DEUS, ait: Ille homicida
 fuit ab initio & in veritate non stetit: utrumq; ab initio intelligamus,
 non solum quòd homicida fuit, verum etiam quia in veritate non ste-
 tit. Et homicida quidem ab illo initio, ex quo homo potuit occidi
 1. non autem potuit occidere, antequam esset, qui occideretur. Ab i-
 nitio ergò homicida Diabolus, quia ipse occidit hominem primum,
 ante quem nullus hominum fuit. In veritate autem non stetit, & hoc
 ab initio, ex quo ipse creatus est, qui staret, si stare voluisset.

37. Sexta ratio: Quia constat ex patribus, Angelos peccasse ex
 invidiâ contra homines; hac autem invidia non potest esse de excellen-
 tiâ naturæ aut gratiæ: Quia Lucifer in hac excellentiâ omnes homi-
 nes superabat: Ergo debuit esse de excellentiâ Unionis hypostaticæ,
 quam humanitati invidabat: Concedimus quidem, peccasse quo-
 que Diabolum ex invidiâ contra homines; Verum peccatum
 hoc non fuit primum: sed ex primo ortum ut jammodo Au-
 gusti-

gustinum disputantem audivimus. Invidit igitur primo parenti gratiam & gloriam, quam ipse per superbiam amiserat, ut rectè ipse Becanus in fine hujus questionis cum eodem Augustino. lib. 14. de Civit. Dei cap. 11. statuit.

38. Conclusio secunda: *Longè probabilius est, primum peccatum Angeli non fuisse appetitum Unionis hypostaticæ seu alicujus alterius excellentiæ. Addit, Est communis sententia. Et probatur 1. quia contraria sententia est planè nova, neq; ullum autorem ex veteribus Patribus aut Theologis pro se habet. 2. quia nititur dubiis aut falsis fundamentis. Nam 1. supponit mysterium incarnationis fuisse revelatum Angelis, antequam peccarunt: quod tamen probari non potest. 2. supponit Christum fuisse venturum, etiamsi Adam non peccasset: quod est contra Thomam & omnes antiquos Patres. Imo (addimus nos) est contra universam sacram Scripturam: quæ ubiq; tradit propter homines peccatores, ut eos Deo reconciliaret & salvos faceret, Christum in mundum venisse: proindeque conclusio illa secunda non tantum est probabilis, sed simpliciter vera, certa & manifesta.*

*Conclus. 2.
Becani.*

39. Subjicit Becanus responsiones ad rationes pro primâ conclusione adductas: Etiam si ad illas ipsimet respondimus, nihilominus audire placet & Becani illas: *Ad primum Argumentum contrarium, inquit, respondeo; Christus bis introductus est in orbem terrarum 1. in Incarnatione, 2. in nativitate, vel ut alii volunt. 1. in carne passibili, nempe tempore nativitatis. 2. in carne gloriosâ, nempe in die judicii. Vide Riberam in illum locum. Miror concedere Becanum præsuppositam hypothesein, nempe Apostolum allegato loco dicere, Christum bis sive duabus vicibus introductum in orbem terrarum. Quod verò falsò tribuitur Apostolo. Colligunt istud Jesuitæ cum Scholasticis ex voce Iterum sive rursus: in græco est πάλιν. Verum fallunt & falluntur Elencho Compositionis & divisionis. Nam illud rursus sive πάλιν non cohæret cum illo inducit primogenitum. Sed cum verbo λέγει dicit: hoc sensu: Verum cum inducit primogenitum in orbem terrarum, rursus dicit: Et adorabunt &c. Verba igitur ut jacent apud Apostolum sic debent*

distingui: Rursus^m autem(commā) cum inducit primogenitum in orbem terrarum(commā) dicit: Non verò ita: Rursus autem cum inducit primogenitum &c. hoc sensu: Cum autem rursus inducit primogenitum &c.

40. Quæ nostra sententia est clara & manifesta ex contextu. Apostolus cum instituit ibi commendationem Personæ Christi per comparisonem ipsius cum Angelis, summæ aliàs dignitatis Creaturis. Quandoquidem ostendit Christum ex beneficio sessionis ad dextram DEI super omnes Angelos infinito intervallo eminere & tantò præstantiorem factum esse Angelis, quantò excellentius nomen præ illis sortitus fuerit: quod probat primum ex Psalm.2. v.7. Deus nulli Angelorum dixit, quod dixit Christo: Filius meus es tu, hodie genui te. Deinde ex 2.Samuel.7. v.14. quam rationem cum præcedente ita connectit Apostolus καὶ πάλιν & rursus, nempe, nulli Angelorum dixit: Ego ero ei Pater, & ipse mihi erit Filius. Tertio ex Psalm.97. v.7. quam etiam rationem necit eodem modo, cum præcedente secundâ, quo hanc cum prima: ὅταν δὲ πάλιν: rursus autem dicit, cum inducit primogenitum &c. Ut ergo in præcedente versu illud πάλιν non debet conjungi, cum illis quæ ibi narrantur, ut res est clara; sed cum subaudito verbo dicit: sic quoq; in hoc sexto versu eadem vox πάλιν cum nullo, quàm cum expressè posito verbo DICIT conjungenda est.

41. *Ad secundum* (pergit Becanus) *Elevatum est cor Luciferi: quia inordinatè appetivit similis esse DEO. In quo autem consistat illa similitudo, postea explicabitur: Nunc breviter dico, in eo consistere, quod Lucifer voluerit esse DEO similis in dominatu. Ad 3. Lucifer voluit conscendere in cælum, id est ad supremum fastigium honoris & principatus. Ad 4. voluit esse DEO similis: quia voluit præesse & non subesse.* Omnia quidem ista possunt concedi, quod rectè de Diabolo dicantur: Verum illis locis scripturæ, ad quos respondetur, agi de Diabolo vel primo ejus peccato, demonstravimus falsum esse. Ergo licet responsionibus illis dicatur veritas: non tamen respondetur ad textus Scripturæ.

Ad

Ad 5, dicit Becanus, diabolum fuisse homicidam ab initio, quia invidia & sensione ipsius, mors intravit in orbem terrarum, ut explicat Augustinus & alii passim. Quam responsionem, utpote cum nostrâ consentientem, concedimus; uti etiam ultimam, quam ad sextum argumentum dedit, cuius jammodo in nostra responsione ad idem datâ, mentionem fecimus.

42. Quæstio septima Becani est: *An Objectum superbiæ Angelicæ fuerit beatitudo naturalis: an beatitudo supernaturalis?* Hoc est, ut explicat ex D. Thomâ quæst. 63. art 3. *An appetiverit suam beatitudinem naturalem, tanquam finem ultimum simpliciter, non curando de beatitudine supernaturali, ad quam ordinabatur per gratiam: vel an appetiverit beatitudinem supernaturalem ex suis viribus naturalibus, non curando de divino auxilio.* Statim addit Becanus, non satis constare, in quam partem magis propendeat D. Thomas. Conclusionibus porro duabus suam de hac quæstione sententiam explicat. 1. Angelus non peccavit appetendo suam beatitudinem naturalem. 2. Angelus non peccavit appetendo beatitudinem supernaturalem. Videatur ipse Becanus. Nam quæstio hæc non est magni momenti, proindeq; non digna, ut scrupulosè de eâ agamus.

43. Quæstio octava Becani: *An Objectum Superbiæ fuerit dominium sive prelatio?* Respondet, & explicat hanc quæstionem quatuor Conclusionibus: Prima: *Lucifer ex consideratione propriæ perfectionis & pulchritudinis in superbiam elatus, inordinatè appetivit dominatum ac potestatem.* Patere id, addit, ex illo Ezechielis cap. 8. v. 5. *Elevatum est cor tuum in decore tuo, Esa 14 v. 13. In cælum ascendam, super astra DEI exaltabo solium meum.* Et infra: *Ascendam super altitudinem montium, similis ero altissimo.* Hinc (pergit) Augustinus lib. 11 de Genesi ad literam, cap. 23. ait: *Superbia tumidus, & propriæ potestatis delectatione corruptus, &c.*

44. In cap. 8. Ezechielis verba allegata non habentur, sed cap. 28. v. 5. arbitror ergo sphalma typographicum esse. Ad hunc autem locum, ut & ad alterum ex Esaia adductum in præcedentibus est responsum, quod impertinenter allegentur.

*Quæstio 7.
An objectum
superbiæ An-
gelicæ fuerit
beatitudo
naturalis an
supernatu-
ralis?*

*Quæstio 8.
An objectum
superbiæ fue-
rit domi-
nium?*

tur. Quod attinet locum ex Augustino allegatum, falsum ex allegatis ex Esaia & Ezechielis locis concludere Beatum Doctorem, Diabolum se à veritatis luce avertisse superbiâ tumidum & propriæ potestatis delectatione correptum. Cùm potius hâc suâ sententiâ propositâ, in proximè sequente capite explicet, quomodo ad ea, quæ Diaboli sunt, applicentur, diserteque dicit capite sequente 24. quod pleraque ex Esaia allegata potius ad Corpus Diaboli sive diabolici regni, quàm ad ipsum Diabolum allegorice applicari possint ac debeât. Quæ, inquit, in figura Regis velut Babylonis in Diabolum dicta intelliguntur, plura in ejus corpus conveniunt, quod etiam de humano genere congregat: & in eos maximè, qui ei per superbiam cohærent, apostando à mandatis DEI. Quod porro probat Augustinus modis loquendi & phrasibus similibus in Scripturâ Sacrà usitatis & tandem concludit: Itaque Lucifer, qui manè oriebatur & cecidit, potest intelligi apostatarum genus, vel à Christo vel ab Ecclesiâ, quod ita convertitur ad tenebras, amissâ luce quam portabat. Idem in sequente cap. 25. de illis quæ ex Ezechiele allegantur, statuit Augustinus: Item, inquit, in figura principis Cyri per Ezechielem prophetam in Diabolum dicta intelligantur: quæ verò non tam in ipsum principem nequitia, quàm in Corpus ejus dicta conveniunt. Quare etiam ipsius Augustini verba perperam allegantur.

45. Secunda Conclusio: *Hæc Luciferi superbia & inordinatus dominandi appetitus, in duobus consistit: Primo, quod nulli voluerit subesse ne quidem DEO. Secundo, quod voluerit præesse alijs, In utroq; appetiit quandam DEI similitudinem, Deus enim nulli subest & præest omnibus, Probat ex Patribus: Ita enim docet D. Gregorius lib. 34. moral. Cap. 13. his verbis: Ius perverse libertatis appetijt, ut & præset ceteris & nulli subesset, Augustinus lib. 14. de Civit. DEI Cap. 11. Superbus ille Angelus à DEO ad seipsum conversus & quodam quasi Tyrannico fastu gaudere subditis, quàm esse subditus eligens; de Paradiso cecidit. Similia habent Anselmus in lib. de Casu Diab. c. 4. Basil. Orat. 17. Bernb. Serm. 17. super Cantica. Sunt quidem*

quidem piæ patrum hac de re cogitationes: Certiores verò essent, si etiam clarè ex Sacrà Scripturà probari possent. Quæ intertiâ & quartâ Conclusionē à Becano proponuntur, quia mera Scholastica sunt & sine ullius scripturæ fundamento, nudæ ac dubiæ rationis humanæ cogitationes, adscribere & examinare nolo, videatur igitur apud ipsum Becanum.

46. Nona Becani quæstio est: *An Angeli peccaverint ex aliqua in advertentiâ.* Premittit sententiam Thomistarum, Thomiste, inquit, tria docent. Primò omne peccatum voluntatis procedere ex aliquo defectu intellectus, Ratio est quia voluntas semper sequitur intellectum: Ergo non potest errare nisi intellectus erret. Secundò, Triplicem posse esse defectum intellectu, nempe ignorantiam, errorem & actualem inadvertentiam. Tertiò Angelum non peccasse ex ignorantia aut errore sed ex inadvertentiâ, ac proinde non peccasse ex parte Objecti, quasi ignoraverit aut malè judicaverit de bonitate Objecti, sed ex parte modi quia non advertit ad modum, quem in appetendo Objecto servare debebat. Subjicit, nunc suum judicium Becanus quatuor Conclusionibus inclusum.

47. Prima: *Lucifer non peccavit ex ignorantia* Probat. 1. *Prima Conclusio Becani.* Quia non ignorabat se debere subjectum esse Deo & ab illius imperio pendere. 2. quia ignorantia vel est voluntaria vel involuntaria: si involuntaria non potest ex eâ procedere peccatum: si voluntaria, jam peccatum, quod ex eâ procedit, non est primum peccatum: nos autem agimus de primo peccato Luciferi: Hoc ergo non potuit procedere ex ignorantia voluntaria & culpabili. Concedendam quidem esse Conclusionem existimo: ex involuntaria autem ignorantia non posse procedere peccatum contra legem Dei simpliciter concedendum non est. Cum illa ignorantia, quæ est pars peccati originis, respectu subjecti in quo est, est involuntaria: siquidem per naturalem generationem introducta, non propriâ voluntate acquisita. Quæ verò & peccatum est & multorum peccatorum actualium fons.

48. Secunda Conclusio: *Lucifer non peccavit ex errore seu falso judicio* Probat. 1. quia non poterat habere falsum judicium de rebus, quæ certò illi constabant, nisi voluntariè voluerit errare: clusio.

At si voluntariè errasset, jam peccatum inde subsecutum non fuisset primum, sed secundum. 2. Deus non permittit malum pænæ ante malum culpæ: sed error intellectus est malum pænæ. Concedimus & hanc conclusionem. Simpliciter verò affirmandum non est errorem intellectus esse malum pænæ. Nam error intellectus: quia est à peccato originis & ad illud pertinet, omnino etiam malum culpæ est. Quia est ejusdem naturæ cum toto. At peccatum Originis, tanquam totum, est malum culpæ: Ergo etiam hæc ejus pars.

*Tertia Be-
ani Con-
clusio.*

49. Tertia Conclusio: *Lucifer non peccavit ex actuali inadvertentiâ seu inconsideratione. Ita (addit) Scotus in 2. d. 6. q. 1. Valentia q. 14. puncto. 2. Molina. 63. art. 3. & citat pro se D. Hieronymum, Anselmum & Bernbardum. Subjicit porro rationes: 1. Quia illa inadvertentia aut fuit culpabilis, aut inculpabilis. Si culpabilis, jam peccatum, quod ex eâ processit, non fuit primum. Si inculpabilis, non potuit ex eâ procedere peccatum. 2. Si Lucifer solum peccasset per incogitantiam, peccatum ipsius non fuisset tam grave, nec tam severè puniendum: ut Scriptura & Patres significant, fuisse gravissimum. Deinde Patres solent dare hanc rationem, quare homo fuerit admissus ad penitentiam, non autem Angelus: quia homo peccavit ex infirmitate, non autem Angelus. Hæc ratio non valeret, si angelus peccasset ex inadvertentiâ: quia inadvertentia non minus excusat à culpâ, quàm infirmitas.*

50. Et hanc Conclusionem concedere possumus. In secundâ autem ratione duo sunt, quæ admittere non debemus. Primum, quod dicit, Si Lucifer solum peccasset per incogitantiam, peccatum ejus non fuisset tam grave, nec tam severè puniendum. Hoc sanè non videtur concedendum: quemadmodum enim peccatum Originis in hominibus est gravissimum peccatum, ut à nostris ex Sacris scripturis luculentissimè demonstratur. Sic etiam illa inadvertentia & inconsideratio in Diabolo gravissimum fuisset peccatum. Non enim tam qualitas Subjecti, in quo peccatum est, sive à quo committitur, ut neque tam qualitas peccati sicut à ratione judicioque nostro extra verbum æstimatur; quàm sanctitas & immutabilitas legis divinæ, quam

quàm Sancta justitiæ DEI severitas, summaque majestas, relatioque quam ad legem habet peccatum, atque inde reatum ac injustitiam contrahit, attendenda est. Hæc peccatum aggravat, illa verò non ita potest lenire, ut non sit maneatque delictum in conspectu DEI abominandum, & non æternæ mortis dignum, infernaliq; igne puniendum: licet aliàs non negemus peccatorum unum altero esse gravius, inter se quando comparantur.

51. Deinde inconsideratio actualis non potest esse, nisi quando aliquid inconsideratè fit sive committitur. Actualis enim dicitur propriè quia fit in actu. In actu autem esse nequit, nisi quis inconsideratè aliquid agat: cum extra ejusmodi actionem, nihil inconsideratum dici queat, nihilque actu inconsideratè factum, ac proinde extra ejusmodi actum sit nihil, vel saltem in potentia esse vel fieri posse dicenda. Unde porrò sequitur, inconsiderationem, per quam aliquod inconsideratè factum actu dicitur, non esse Ens aliquod distinctum, verbi gratiâ, ab actu superbiæ: sed esse modum & conditionem illius actus, sinè quâ aliàs non esset actu inconsideratè factum: Ergo rursus sequitur, quòd inconsiderationis entitas reducenda sit ad primum peccatum: quod si est elatio animi immoderata, dicendum, quod elatio illa sit inconsideratè facta: atque ita inconsideratio neque primum neque secundum erit peccatum, sed modus & conditio primi peccati: quæ si in actione & facto illo non fuisset, neque immoderatum & sic neque peccatum commissum fuisset.

52. Ratio, ex Patribus adducta, magni momenti non est. Quandoquidem neque infirmitate neq; ullâ aliâ re vel causâ in homine delitescente Deus provocatus, genus humanum pro Angelis lapsis dilexit: sed dilectio hæc ex solius Dei motu misericordiæ erga nos est profecta, juxta illud: Perditio tua ex te est, salus verò ex me, Israel. Nihil igitur in homine. Et Esaiæ 63. v. 9. In omni angustia eorum, fuit ei angustia, & Angelus faciei ejus salvos fecit eos, propter amorem suum, & indulgentiam

tiam suam redemit eos, portavitque eos & tulit eos cunctis diebus seculi; Ubi & restitutio & conservatio amoris, indulgentiæque divinæ effectus, non propter dignitatem nostram à Spiritu Sancto apertis verbis statuitur. Quà de re in disputatione de homine pluribus.

*Quarta.
Conclusio
Becani.*

53. *Quarta Conclusio: Non est verum, ut omne peccatum voluntatis procedat ex aliquo defectu intellectus, quia potest procedere à solâ libertate eligentis. Objicit: Dices, inquit. Voluntas semper sequitur intellectum? Ergo non potest errare, nisi intellectus erraret. Respondet: Antecedens verum est hoc sensu: voluntas non potest appetere aliquod Objectum, nisi proponatur illi ab intellectu sub ratione boni. Est autem triplex bonum nempe honestum, utile & delectabile: potest ergo fieri, ut intellectus proponat voluntati tria distincta Objecta, quorum nnum sit honestum, alterum utile, tertium delectabile, & in his proponendis ac judicandis nullus sit defectus ex parte intellectus, & tamen voluntas erraret in eligendo: quia scilicet eligit bonum delectabile & relinquit bonum honestum. &c. Videatur ipse Becanus.*

*Questio 10.
An Angeli
peccarunt
in primo in-
stanti, an ve-
rò postea.
Conclusio
Prima Be-
cani.*

54. *Quæstio decima est: An Angeli peccaverint in primo instanti, an verò postea? Explicat quæstionem hanc Becanus duabus Conclusionibus: Prima est: Angeli non errarunt in primo instanti suæ creationis. Est communis sententia (addit) contra Augustinum Eugubinum. Probat ex illo Ezechielis 28. v. 13. In deliciis Paradisi fuisti. Et infra: Perfectus in viis tuis in die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te. Et Jobann. 8. v. 44. In veritate non stetit. Priorem locum quod attinet: certum est, quod in præcedentibus monuimus, Prophetam principaliter loqui de principe Tyri. Interim non negaverim ipsum simul & secundam felicitatem, & majestatem Sathanæ quam habuit ante lapsum, notare: vel potius per hanc principis Tyri felicitatem & majestatem describere. Quemadmodum etiam postea sub imagine ejusdem Sathanæ videtur casum Cyri Principis describere. Verum fortius probant verba Christi ex v. 44. Jch. 8. Evangelistæ adducta, illa enim non sunt allegorica, sed propria*

pria & clara. Si enim in veritate non stetit, hoc est, permanfit, necessum est, fuisse instans primum aliquod suæ durationis, quo fuerit in veritate.

54. *Objicitur* pergit Becanus, illud *Johannis Cap. 8. v. 44. Ille homicida erat ab initio &c. & 1. Job. 3. v. 8. Ab initio Diabolus peccat*, Intelligitur in utroque loco initium defectionis, non creationis. Conditus enim est bonus: deinde etiam propterea ab initio peccasse dicitur. quia primum peccati exordium est à Diabolo: qui jam inde à primo initio suæ defectionis peccat, non tantum, quod universa natura ipsius horribiliter contaminata est: sed etiam quia studio indefesso peccata actualia profert: dum non ipse solam contra Deum & ipsius voluntatem æterno quodam proposito peccat, sed etiam homines ad peccata propellit, incitat & instigat.

55. *Secunda Conclusio: Angeli potuissent peccare in primo instanti.* Non magni ponderis est hæc conclusio. Rationes quas subjicit, resolutione indignæ sunt. Tantum ad primam dicimus: licet habuerint in primo instanti liberum arbitrium: interim in primo instanti fuit illud bonum: ergo nequaquam potuit esse malum. Cum malum & bonum non possint esse simul, sed malum quod est, bono posterius est. Ergo primo instanti, quo Angelus per Creationem fuit à Deo creatus & positus bonus: in illo ipso instanti non potuit esse malus: nisi statuere velis, ipsum eodem momento vel fuisse vel esse potuisse bonum & malum; quod absurdum esse, quilibet intelligit.

56. Similem subjicit Becanus objectionem: *Angeli, inquit, in primo instanti habuerunt gratiam: Ergo in primo instanti non potuerunt peccare, quia peccatum & gratia non possunt esse simul.* Respondet Becanus: *Non potuerunt peccare, posito, quod habuerint gratiam, potuerunt tamen peccare, nullâ factâ suppositione.* Verum conditio hæc est impossibilis: Quandoquidem Angelus erat etiam inter creaturas, de quibus dixit Deus, quod fuerint bona valdè: Ergo etiam ipse fuit bonus valdè, ac proinde non potuit non esse in gratiâ. Deinde objicit: *Si peccasset in primo in-*

*Secunda
Conclusio
Becani.*

stanti sequeretur DEUM esse autorem peccati. Ratio est, addit: Quia omnis operatio, quæ simul incipit cum eo ipso, cujus est operatio, tribuitur illi, à quo res ipsa producitur. Quod verò certissimum est: quicquid etiam ogganniat Becanus. Nam si ipso momento, quo in esse aliquid, simul etiam ejus operatio ponitur; etiam operatio est mala; tum necessario sequitur, quod esse illud à primâ causâ conditum, non fuerit positum bonum, sed malum. Quandoquidem operatio illa mala ex esse positi fluens non potest esse mala, nisi positum à conditore ad malam illam operationem in ipsâ conditione fuisset determinatum.

*Questio II.
An Angeli
qui peccarunt
fuerint
damnati?
Prima Con-
clusio Be-
cani.*

57. *Quæstio undecima: An omnes Angeli, qui peccarunt, fuerint damnati? Explicat hanc quæstionem Becanus duabus Conclusionibus. Prima: Omnes Angeli, qui semel peccarunt, damnati fuerunt, cum nullus eorum egerit pœnitentiam. Prima pars, addit, colligitur ex Scripturis 2. Pet. 2 v. 4. Deus Angelis peccantibus non pepercit. Apocal. 12. v. 8. Neq; locus inventus est eorum amplius in Cælo. Hic, concludit, scriptura loquitur sine ullâ exceptione. Secundam partem confirmat, dicens, illam sequi ex prima, quia si egerint pœnitentiam, non fuisse illos damnatos. Rationem autem, cur non egerint pœnitentiam, hanc annectit: Quia DEUS, inquit, non dedit illis tempus aut auxilium gratiæ ad agendam pœnitentiam.*

58. *Prior pars Conclusionis sine omni dubitatione vera est: quippe claris ac perspicuis verbis in Scriptura confirmata, & cum primis locis illis allegatis: posterioris verò partis ratio non videtur vera. Quandoquidem si vel maximè pœnitentiam egissent, in gratiam tamen propterea recepti non fuissent. Sanè Judas Proditor Domini pœnitentiam seriam egit. Seriae enim contritionis omnino natura est, ut sua malefacta, non solum coram DEO, sed & coram hominibus damnet, præsertim quæ publica sunt & deteriora: quod sanè Judas fecit: pœnitens enim (inquit Matthæus Cap. 27. v. 3. 4.) retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus,*

bus, dicens: Peccavi tradens sanguinem innoxium. Itaque hac protestatione videtur voluisse liberare Jesum, monendo sacerdotes, esse hominem innocentem. Sanguinem autem vocat; quia ad mortem eum prodiderat. Sic seriam egit poenitentiam Cain, Gen. 4. Verum neque hujus neque illius poenitentiam adspexit DEUS, quia neutrius erat salutaris. Si autem horum poenitentia non fuit salutaris, quibus Mediator erat mittendus & postea missus: Ergo multominus diabolorum siue omnium siue quorundam poenitentia, si vel maximè eam egissent, salutaris esse potuisset, cum nullus illis vel missus vel mittendus esset Mediator. Non enim Christus Angelos assumpsit, sed semen Abrahamæ assumpsit. Ebr. 2. v. 16.

59. Ut igitur homines non per poenitentiam sine Mediatore & fide in illum factam, se potuissent ab æternâ damnatione liberare: sic neque poenitentia sua sine Mediatore peractâ potuissent liberationem ab æternâ damnatione mereri Angeli lapsi. Quod autem nos homines DEUS, & non lapsos Angelos ita dilexit, ut Filium suum unigenitum nobis lapsis hominibus, non verò Angelis dederit, ut omnis (homo non Angelus) qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam, nostrum non est curiosè inquirere. Cum enim Spiritus S. 2. Pet. 2. & alibi, ejusque circumstantias parcè duntaxat diabolorum condemnationem attigerit, hoc ipso nos admonuit, ut modicâ istâ notitiâ simus contenti. Et sanè qui magis anxie inquirunt, non ædificationi student, sed vanis duntaxat & inutilibus, imò fallacibus, ideoque noxiis speculationibus animos pascunt. Quod nobis utile erat, DEUS patefecit, Diabolos initiò creatos esse, ut DEO parerent, factos verò fuisse propriâ culpâ Apostatas: atque propterea catenis noctis in tartarum præcipitados iusta DEI irâ contrà eos, servatos in iudicium, ut modo Petrus nos docuit. Hic jubet Spiritus Sanctus quiescere: hic ergo quiescamus.

60. Secunda Conclusio: *Varia afferuntur rationes à patribus: quare conceperit DEUS homini tempus & auxilium ad agendum.* Secunda
Conclusio
Becani.

nam pœnitentiam, & non Angelo. Prima est: quia homo peccavit alio svadente & decipiente: Angelus verò suâ sponte. Secunda: Homo peccavit ex fragilitate: Angelus ex malitiâ. Tertia: peccan' e uno homine, periit tota natura humana: Non autem peccante Angelo, periit tota natura Angelica. Ubi primum teneatur, malè formatam esse conclusionem istam: Cùm neque pœnitentiam agere, neque auxilium ad pœnitentiam agendam accipere potuerint Angeli, nisi per Mediatorem, qui primum satisfaceret pro ipsorum peccatis, simulque ipsis mereretur Spiritum Sanctum: qui in peccatoribus operaretur fidem & cum fide salutarem pœnitentiam. Quare ita corrigimus Conclusionem istam: An Patres adferant rationes sufficientes & satisfaciennes quæstioni huic, cur DEUS miserit hominibus & non Angelis Mediatorem: per cuius meritum rursus possent recipi in gratiam, veramque & salutarem pœnitentiam agere. Meritum enim Mediatoris & Salvatoris, debet præcedere, missio & donatio illud sequi, & istam pœnitentiam salutaris. Qui verò ordo à Becano invertitur, & præsupponit falsam hanc hypothesin, Angelos, antequam acciperent Mediatorem & per illum in gratiam reciperentur: posse habere tempus, nec non auxilium ad salutarem pœnitentiam agendam, & per hanc gratiam Divinam promereri. Quæ, inquam, hypothesis falsissima est, & nullo modo ex Sacra Scripturâ probatur.

61. Ad rationes duas priores quod attinet, præsupponunt illæ: quia peccata Angelorum fuerint graviora, & nihil in iis repertum post lapsum, quod DEUS respiciens ipsos rursus in gratiam reciperet: Peccata verò hominum prima non fuerunt tam gravia, proinde in illis adhuc aliquid inventum, nempe quod per svasione Diaboli decepti, & non isti suâ sponte, & deinde quod ex fragilitate, non malitiâ, ut rursus Angeli, lapsi sint: Hoc itaque respiciens DEUS homines præ Angelis receperit in gratiam, illisque Mediatorem dederit & miserit. Verum hæc hypothesis est falsa: Quandoquidem nihil plane

plane in homine fuit, quo motus DEUS nos in gratiam recepit: sed Causa *μεγαταεχλην*, & *μεγνυσυδον* fuit tantum in DEO, nempe misericordia, quæ DEUS ipse est: ideoque hujus in gratiam receptionis nulla extra DEUM, sed solitaria in DEO quærenda est, juxta illud Apostoli Ephes. 2. v. 3. 4. 5. Eramus omnes naturâ filii iræ, ut & cæteri. Sed DEUS, qui dives est misericordia, propter multam charitatem suam, quâ dilexit nos, etiam cum per offensam mortui essemus, unâ vivificavit nos per Christum, cujus gratiâ estis salvati: Ubi primam & summam salutis nostræ causam designat DEUM; Hunc non simpliciter bonum & misericordem prædicat, sed DIVITEM in misericordia: qui bonitatem suam non apud se continuerit, sed abyssum misericordiæ patefecerit & ad nos illam derivavit, non ob ullum aliquod vel meritum, vel etiam aliud aliquid in nobis antegressum, sed per multam charitatem suam, inquit Paulus, quâ dilexit nos. Utque omne, quod in nobis est, removeat, ostendit naturam nostram; dilexit, inquit, nos, cum essemus mortui per delicta, atque sic naturâ inimici ejus & sanctæ voluntatis ejus. Notetur etiam illud, Roman. 5, v. 20. ubi abundat delictum, ibi etiam superabundavit gratia. Si ergo ex dicto hoc argumentandum esset, concludendum foret: Quia exuberavit delictum Angelorum lapsorum, atque gravius fuit, quàm lapsus primi hominis: Ergo gratia quoque DEI magis erga eos exuberare debuisset: Atque sic colligenda foret conclusio contraria ratiocinationi Becani. Atque sic in ipsum adversarium rationes allatæ retorquerentur.

62. Ultima quoque ratio probabilis quodammodo videtur, sed non est certa, multominus apodictica: Quid? quod per scripturam etiam ipsa nequaquam admitti posse videatur. Nam, uti dixi, nihil extra DEUM, sed tan-

tum id, quod in DEO est, nempe summa misericordia ipsum movit, ut nobis Mediatorem, Filium suum unigenitum mitteret, & propter ejus solius meritum fide apprehensum nos in gratiam reciperet.

Nova quaestio de poenitentia Angelorum.

63. Subjicit novam cognatam quaestionem: *Quaeres, inquit, an Angeli potuissent agere poenitentiam, si DEUS illis dedisset tempus & auxilium gratiae.* Respondet: Negant, inquiens, Thomistae, quia putant Angelum ex natura sua fixè & immobiliter adhaerere ei, quod semel elegerit: ac proinde non posse mutare electionem factam. An hoc ita sit, addit Becanus, examinandum est. Dicimus breviter: quia hoc sine Scriptura & certa aliqua ratione dicitur, gratis dicitur. Potius ex Scriptura dicimus nos, non posse Agere Angelos poenitentiam salutarem, quia destituuntur Mediatore. Poenitentia autem salutaris fit per fidem in Mediatorem. Ergo ubi Mediator non, ibi neque salutaris poenitentia quit esse.

Quaestio 12. An Angeli qui semel peccarunt naturâ suâ inflexibiles. Conclusio 1. Becani.

64. Quaestio duodecima Becani: *An Angeli, qui semel peccarunt, naturâ suâ sint inflexibiles.* Explicat hanc quaestionem, & suam sententiam exponit duabus Conclusionibus. Prima: *Judicium Angeli duobus modis mutari potest: 1. facta mutatione in Objecto.* Nam res, quae antea erat utilis ad aliquem finem obtinendum, postea potest fieri inutilis, ac proinde, qui prius judicavit illam esse utilem, postea judicabit illam esse inutilem. 2. propter novam dispositionem judicantis. Fieri enim potest, ut Angelus judicet esse aliquid appetendum, quod tamen non judicaret esse appetendum, si adverteret ad omnes Circumstantias: Ergo fieri potest, ut re melius considerata secundum suas Circumstantias, incipiat aliter de ipsâ judicare.

Conclusio 2. Becani.

65. Secunda Becani Conclusio est: *Electio Angeli potest etiam duobus modis mutari. 1. Factâ mutatione judicii, jux-*

juxta precedentem conclusionem. Hoc modo Daemon aliquando appetiit mortem Christi, quam tamen postea voluit impedire, re melius consideratâ. 2. Ex merâ libertate voluntatis, sive mutatione judicii. Ratio: quia voluntas est potentia formaliter libera: Ergo positis omnibus ad agendum requisitis, potest agere & non agere: Ergo posito quocumq; judicio non necessitatur ad agendum: Ergo semper potest mutare electionem. Confirmatur (pergit) 1. Quia si objectum, aut judicium de Objecto non necessitet voluntatem ad eligendum, non potest etiam necessitare ad perseverandum in electione. 2. Quia fieri potest, ut intellectus proponat voluntati duo Objecta, quorum unum judicet esse honestum & alterum delectabile: Ergo sicut voluntas Angeli potest eligere bonum delectabile relicto honesto, ita stante eodem judicio potest eligere honestum relicto delectabili. 3. Quia nullum est bonum creatum, in quo præter rationem boni, non appareat aliqua ratio mali: Ergo voluntas potest illud eligere propter rationem boni, & iterum respuere propter rationem mali.

66. Ponamus in utraq; conclusione omnia vera & certa esse; verum quid inde sequeretur aliud, quam Diabolos quidem posse agere pœnitentiam, verum talem, qualem egit Judas, Saul, Cain: nempe pœnitentiam sine fiducia in DEUM & Mediatorem; hoc est, talem, quam Deus nequaquam respiciat, ut propter eam peccata remittat. Si enim hominum pœnitentiam nudam sine fide in Mediatorem actam, qui tamen Mediatorem habent, qui etiam pro illorum peccatis satisfecit, Deus non respiciat, neque propter eam peccata remittat, multo utique minus Diabolorum pœnitentia DEO placebit, ut propter illam ipsos in gratiam recipiat, cum omni omnino Mediatore destituantur.

67. Tandem Cap. V. agit Becanus de pœna Daemonum. De pœna
Ubi quinque quærit: 1. Quæ sit pœna Daemonum ex parte demonum
S s s 2 intel- quinque
questiones.

intellectus 2. quæ sit pena ex parte voluntatis. 3. Quæ sit pena damni & sensus. 4. An Dæmones verè crucientur igni corporeo. 5. In quo loco crucientur. Ad quæstiones illas respondet quoque quinque Conclusionibus : quas ordine videbimus.

68. Prima Conclusio : *Pena Dæmonum ex parte intellectus consistit in ablatione habituum & cognitionum supernaturalium ; non autem in ablatione alicujus habitus aut cognitionis naturalis. Est communis sententia, addit & sumitur ex Dionysio cap. 4. de Divinis Nominibus, ubi dicit, naturalia mansisse integra in Dæmonibus.* Quod verò verum non videtur. Habitum enim ad agendum bonum, & veritatem amandam & dicendam amisit : Ille verò habitus non fuit supernaturalis, sed naturalis. Addit : *Nota, aliud esse cognitionem supernaturalem, aliud cognitionem rerum supernaturalium.* Dicimus cognitionem supernaturalem ablatam esse à Dæmone ; non tamen cognitionem rerum supernaturalium.

69. Puto hanc distinctionem gratis adferri. Videtur enim cognitio in Angelis dici supernaturalis, propter res supernaturales, quas cognoscunt. Facultatem enim sive habitum, ut cum Becano loquamur, quo res supernaturales Angeli boni cognoscunt, illis omnino naturalem esse, statuendum, est licet postea per confirmationem in bono fuerit perfectior factus, haud secus ac cognitio DEI in hominibus ante lapsum, quæ suam perfectionem habebat in imagine DEI, naturalis fuit. Cum quibus autem jam post lapsum longè aliter sese habet : ubi rectè dicitur, quod salutaris illorum cognitio DEI non sit naturalis sed supernaturalis. Qualis cognitio tantum in Electos Filios Dei cadit, non in Diabolum, neque in infideles homines.

70. Secunda Conclusio : *Pena Dæmonum ex parte voluntatis consistit in obstinatione in malo : hæc autem obstinatio consi-*

consistit in duobus. Primò, quod non possint dolere de peccato. Secundò, quod non possint bona operari. Oritur autem hac obstinatio partim ex eo, quod DEUS non velit illis dare auxilium gratiae (quod nostra phrasi orthodoxa dicimus, quod Deus non velit illis dare Mediatorem) partim ex eo, quod semper sint in actuali odio Dei, propter perpetuum cruciatum, in quo versantur. Quare etiam nulla ipsis spes liberationis super est. Ideoque in perpetuâ desperatione cruciantur. Hinc etiam fit, ut omnia ipsorum opera sint mala.

71. Tertia Conclusio: Pena damni consistit in carentia visionis beatificae: pena sensus in dolore seu cruciatu, quem in igne infernali seu etiam aliunde percipiunt. Haec duplex pena correspondet duplici inordinationi, quae est in peccato mortali. Nam per peccatum mortale avertimur à DEO, & convertimur ad Creaturam. Itaque pena damni correspondet aversioni à Deo, & ideo consistit in carentia ipsius DEI: qui enim sponte se avertit à DEO dignus est, ut perpetuo conspectu DEI careat. Pena sensus correspondet conversioni ad Creaturam, & ideo infligitur à Creatura: qui enim inordinate appetit res Creatas, dignus est, ut ab iis crucietur. Quarta Conclusio: Quo pacto Dæmones crucientur ab igne infernali incertum est. Aliqui putant non aliter, quam quia tenentur ibi contra suam voluntatem tanquam in perpetuo carcere. Alij putant physicè cruciari per realem lesionem. Alii moraliter tantum per solam apprehensionem. Optimè Augustinus libr. 20. de Civit. DEI cap. 10. non constare nobis quomodo crucientur.

72. Igne gehennali excruciatum Angelos malos ire aperte pronuntiavit Christus Matth. 25. v. 41. qui ignis sive corporeus fuerit, tūc suo etiam modo Spiritus tormentis nunquam defuturis afficiet, docente ac ostendente Augustino. lib. 21. de Civit. Dei cap. 10. sive Metaphoricus, dolor nempe & cruciatus ingens, qui erit potissimum ex indignatione infinita & aeterna iustissimi Dei, quae omnibus impiis futura est ignis consumens: cuius aeternitatem Dia-

bolos etiam perpeti necesse est. Nec enim ullus veniæ locus ipsis post lapsum relictus est : quemadmodum nec hominibus post mortem : Unde etiam Angelorum ruina velut mors & quidem æterna, non malè nuncupabitur : quod contra Origenistas observandum est, Magis igitur inclino in illorum sententiam, qui ignem lumen Metaphoricum dicunt, definiuntque tristissimas pænas æternas : Ratio verò pænarum illarum melius Poetis & Monachis, quàm nobis nota est.

73. Quinta Conclusio: *Ordinarius locus, in quo cruciantur Dæmones est infernus multi tamen eorum permittuntur esse in hoc aëre caliginoso ad exercitium & impugnationem hominum, ut patet Eph. 2. v. 2. : Et Eph. 6. v. 12. & 1. Pet. 5. v. 8.* Sane nondum esse Diabolos penitus in damnationem projectos, sed in novissimo iudicio plenariè projiciendos esse in igem æternum, ex Christi concione constat, Matth. 25. v. 41. Ubi inquit, se laturnm contra impios ejusmodi sententiam : *Discedite à me, maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus.* Intelligitur etiam idem ex vociferatione duorum Dæmoniacorum, Matth. 8. v. 29. clamantium ac dicentium : *Quid rei nobis tecum est JESU, FILI DEI? Venisti huc ad cruciandum nos ante tempus? h. e. Cur aut quo jure nos ante constitutum tempus extremi iudicii ex crucias? Tum demum nostræ legitimæ damnationis tempus aderit.* Et Lucas scribit, quod Dæmones rogaverint Deum, ne imperaret ipsis, ut in abyssum irent. Luc. 8. v. 31. Abyssus autem est infernus, Apocal. 20. v. 13. Timent igitur nefarii Spiritus ne in infernum dejiciantur, cum diutius cupiant hominibus obesse. Et Apocal. 12. v. 12. dicitur; *Væ incolis terræ & maris, nam descendit Diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quòd modicum tempus habeat, nempe alluit instar Leonis famelici ac rugientis, obambulandi & quærendi, quem devoret.* 1. Pet. 5. v. 8. Et 1. Cor. 15. 24. dicitur Christus in
extre-

extremo die penitus aboliturus potestatem adversariam
Sathanæ, mortis & mundi. Et in Epistol. Judæ v. 6. item
2. Pet. 2. v. 4. dicitur Christus Angelos, qui non servarunt
suam originem, sed deliquerunt suum domicilium ad judi-
cium magni illius diei vinculis æternis sub caligi-
ne reservasse. Adhuc de Angelis
malis.

I. N. J.

Erudite Pietatis Studio

DN. RESPONDENTI

Amico & Convictori dilecto,

Turbator Cœli si deturbatus in Orcum,
cur jam templa Dei turbat & omne Bonum?
Templa DEI cum stent terris constructa vel undis,
Johannis causam mystica verba dabunt.
Va, dicit, Terra circumq, fluentibus undis: Apoc. XII.
Ecce, furens in vos Damon ab axe ruit.
Hic, breve tempus, ait. Quid agam? Num solus in Orci
æternum tenebris vincula dura geram?
Tu, bone CHRISTE, vides, Tu franges tela Draconis,
ne Sponsæ perimat pignora pauca Tuæ.
Sic, ANDERSONI, Lapsus perpende Draconis,
Ut simul attendas quàm furat ille Solo.
Et (quæ cottidie Tecum sit!) GRATIA JESU *Rom. XVI.*
sub pede, crede, Tuo conteret huncce brevi. *v. 20.*
Gratulab. scrib.

MATTHIAS LANGIUS

Sempronio. Hungarus
Ecclesiæ Witsberg. Diaconus.

Collapfos docuiffe malos impuraq; regna
Est puræ mentis candidi & ingenij:
Digne Ergo aggredieris nostri pars altera Cordis,
Cum laude efficies maximus ingenio.

*non ut debuit sed ut potuit depro-
perabat amicissimo occupa-
tis finis*

JOHANNES JANUS JERSINUS.
Danus.

DISPUTATIO XXI.

Quæ est prima de Homine.

Respondente
M. Johanne
Hesterberg
Hambur-
genſi.

Creaturam Angelicam vidimus in-
telligentem & volentem: Hominem na-
turam alteram iisdem Donis ad cultum
DEO præstandum, instructam, nunc scru-
tabimur.

1. Homo est animal rationale, primum singulari consilio
DEI post omnes alias creaturas ad imaginem & similitudi-
nem Creatoris formatum.

2. Causa ergo efficiens & Creator, ut rerum omnium, sic
etiam Hominis est DEUS, à quo sive tota Trinitate legitur fa-
ctus homo, ita ut cum cætera omnia verbo producta sint, ma-
num hic admoveere suam Conditor dignatus sit, ut scilicet non
per Jussionis vocem, sed per dignitatem operationis consulta-
tione quadam quasi instituta existeret, qui ad conditoris sui
imaginem fiebat. Gregor. lib. 9. Moral. cap. 27. Tres enim Di-
vinitatis personæ coæternæ, consubstantiales & coæquales in-
vicem numero plurali colloquuntur:

נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ Faciamus hominem
in imagine nostra secundum similitudinem nostram, Gene. i.
v. 26.

3. Acres de his verbis contentiones & conflictus fuere,
non solum inter Judæos & Photinianos, verum etiam inter
Anthropomorphitas, Pontificios, Flacianos & alios qui Chri-
sto sua nomina dederunt & Christiani appellari volunt.

Ἀπείσους μὲν δ' ἐξετάζειν τὰς δόξας ματαιὸν ὅτερον ἔστιν, ἰκανὸν δὲ τὰς
 μάλιστα ὑποπολάζουσας καὶ δοκῶσαι ἔχειν τινα λόγον, inquit in E-
 thicis Philosophus. Duplex verò de his verbis præcipuè con-
 troversiae status in dubium vocatur: 1. Qui sint illi qui hic
 colloquendo consultant; 2. Quæ sit imago & similitudo
 DEI.

4. Primum fuerunt inter Judæos quidam, qui verba hæc
 Mosis esse putârunt, & נַעֲשֶׂה illud, participium passivæ con-
 jugationis Hiphil esse voluerunt, hunc in modum sententiam
 reddentes: Factus (est ut sit, id est, ut fiat) homo ad imaginem
 nostram (scil. hominem) quemadmodum AbenEzra in com-
 mentario suo refert his verbis: וַאֲמָרוּ יֵשׁ אִוְמָרִים כִּי
 מַלְאֵךְ נַעֲשֶׂה שֵׁם הַתַּאֲרָ מִבְּנֵי יִפְרָשׁוּ דְבָרֵינוּ
 נַפְעֵל כְּמוֹ זֶה הִיא נַעֲשֶׂה לְיוֹם אֶחָד שְׁבָעָה
 כִּי בְּצַלְמֵנוּ כְּרִמּוֹתֵנוּ דְּבָרֵינוּ מַעֲשֶׂה אֱלֹהִים אֵלֵינוּ
 חָאֲדָם בְּצַלְמֵנוּ שְׁהוּי חָאֲדָם וַיִּפְרָשׁוּ בְּצַלְמֵם אֱלֹהִים
 שְׁהֵאֱלֹהִים דְּבִק עִם עֲשֶׂה כְּאִילוֹ אָמַר כִּי הָאֵל
 נַעֲשֶׂה. Sunt qui dicant quod verbum: נַעֲשֶׂה
 sit nomen formæ (id est Adjectivum) à con-
 jugatione Niphal, juxta illud Nehemiæ 5. v. 18. Et quod erat
 factum (præparatum) ad diem unum: & dicunt quod in ima-
 gine nostra, ad similitudinem nostram sint verba Mosis: & in-
 terpretati sunt illud: Et creavit DEUS hominem in imagi-
 nem suam, quod pronomen suam, referatur ad hominem: &
 explicârunt illud: In imagine DEI, quod DEUS concurrat
 cum עֲשֶׂה quasi dixisset, quod DEUS fecisset hominem in
 imaginem.

5. O stultitiam Rabinicam, O delirium Judaicum! Adeo-
 ne expressa scripturæ dicta depravare & in perversam men-
 tem rapere & torquere, ulli hominum vel specietenus in men-
 tem venire potest? Nec sanè sententia hæc responsione digna
 apud Photinianos videtur. Verum AbenEzra refutat & ve-
 rissimè פִּירוּשׁ חֶסֶד לֵב interpretationem hominis vecor-
 dis

dis esse pronunciat his rationibus. 1. Effet ita **נעשה ירי** quæ particula quoniam de reliquis rebus minimè est omissa, multo igitur minus in hominis creatione poterat omitti. 2. Illud ex v. 2. **אלהים לו בצלם אלהים** ad **עשה** esset referendum tunc esset **בצלמו**: fundamentum responsionis est: quod Relatum (imago) sine correlato suo intelligi non potest. 3. Ex loco parallelo Genes. 9. v. 6. in imagine DEI fecit (DEUS) hominem.

6. Deinde **הנאון** citante AbenEzra, putavit quod DEUS de semet numero plurali loquatur more Magnatum. Verum nullibi in scriptura demonstrari potest, ubi quis de se solo numero plurali, perinde ac in aliis quibusdam linguis, loquatur. Exempla vero quæ pro se Rabbini adducit, rectissimè Abentzra dicit **ערי שקר** testes esse mendaces, quod contra novos antiquarum hæresium incrustatores diligenter est animadvertendum. Primum locum depromsit ex Gen. 29. v. 27. **נתנה לך גם את זאת** in eo inquit: AbenEzra **נתנה** est præteritum Niphal per Vau conversivum præteriti in futuri significationem conversum, ut inde sensus emergat: Et dabitur tibi etiam illa. Addimus ex superfluo, quod si vel esset futurum tempus in Kal pro **נתנה** cum **ה** paragogico, includeretur tamen etiam illic uxor & amici Labanis, qui in matrimonio virginis desponsando locum jure marito habebat.

7. Secundum locum ex Dan. 2. v. 36 protulit: Et interpretationem ejus dicemus coram Rege. Verum quæquæso potest hic esse coherencia cum enim Daniel fuerit Nabuchodonosoris subditus, imo nondum inter principes Babylonie relatus, ipse senectute arrogantia fastu inflatus erit ac correptus, ut coram Domino suo & Rege regio summæ majestatis spiritu tumente ac terribili, de se audeat more Magnatis seu superioris verba facere. Certius itaque Daniel socios suos, consilii sui participes includere velle statuitur, quam tantæ insolentia nota ipsi temerè inuritur. Tertium locum ex Num. 22. v. 6. adduxit: **אולי אוכל נכרי בן** Regerit Aben-

Ezra. 1. Includi potest hic etiam exercitus ejus. 2. potest Infinitivus esse Pihel, licet plura in Pihel tempora formata non inveniantur.

8. Tertio AbenEzra in eam fertur sententiam, quod DEUS Angelos alloquatur quemadmodum magnus ille DEUS apud Platonem suos Deastros inquit:

אמר השם למלאכים נעשה אדם אנחנו

נחעסק בו ולא המים וארץ: Dixit numen (id est DEUS) Angelis: faciamus hominem, nos laboremus in eo, & non aqua & terra. Nec aliter ipse S. Jarchi sensisse videtur, licet ex traditione ut videtur majorum dicat, DEUM cum domo Judicii sui locutum esse: ut qua quis potest alius habitare, quam ipsæ tres divinitatis personæ.

9. Verum enim vero Angelos ad creationem adductos fuisse, concedendum nequaquam est. Sunt enim & ipsi creati & finitæ potentia, & in scripturis non creatores hominum sed confervi dicuntur Apocal. 19. v. 10. & cap. 22. v. 9. Imo administratorii Spiritus Hebr. 1. v. 14. Et quod DEUS hominem creare non voluerit, quæ causa est? An DEI majestas? Sanè multas homine inferiores substantias condidit. An vero impotentia? Sed hæc non cadit in DEUM. Ipse enim infinitæ potentia ipsos etiam Angelos ex nihilo produxit.

10. Certò itaque concluditur adoranda Trinitatis mysterium hoc in V. Testam. esse propositum. Ideoque ganniant, quicquid velint Judæi & Photiniani, adeo tamen clarè veneranda Trinitatis radii hoc in capite oculos non occludentibus resplendent, ut, nolint, velint, fateantur necesse sit, valdè fortiter oculorum ipsorum aciem ferire, ut vel ipsi licet oculis pertinaciter conniveant, inde perturbentur & excoecentur.

11. Est igitur homo substantia & essentia à DEO facta, Genes. 1. v. 27. Creavit DEUS hominem, masculum & foeminam creavit illos. Substantias itaque. Jehova hominem deleturus de terra, Delebo, inquit, homines quos creavi, de superficie terræ. Gen. 6. v. 7. cap. 7. v. 4. de eodem ait: Delebo omnem

omnem substantiam, quam feci, à superficie terræ, & nominatim cap. 6. v. 7. ait: Ab hominibus usque ad Jumentum &c. Unde manifestum est, hominem substantiam esse à Deo creatam, non tantum quando bonus & innocens est & integer: sed etiam quando pessimus est & peccatis corruptus. Quandoquidem, ut eodem est loco, ad malitiam cor hominis à Juventute erat intentum. De propagationis creatione ait Jehova ad Moysen Exodo 4. v. 11. Quis facit os hominis, aut quis fabricatus est mutum & surdum, videntem & cæcum? Nonne ego Jehova? Apertam generationis mentionem facit Psal. 89. v. 48. cum creatione junctæ, inquiens: Propter quid frustra creaveris omnes Filios hominum? Cum interim constet omnes in peccatis homines concipi & gigni.

12. Altera ex verbis Gen. 1. v. 26. oritur quæstio de imagine & similitudine, secundum quam homo est conditus: Ubi valde varias vias ingressi interpretes multis ambagibus oberant & circumducuntur. Nec omnes anfractus & angulos nobis perquirere libet, sed strictim saltem varietates videbimus ac certiorẽ viam nobis eligemus. Primâ itaque viâ crassius orbitis trita Anthropomorphitæ procedunt; qui somniant Imaginem DEI in externa hac membrorum figura & coherrentia consistere. A quibus quoad rem non multum abfuerunt, qui imaginem ipsius hominis hîc intelligendam putarunt, quemadmodum ex Aben Ezra superiùs recensuimus. Verum nimis crassa est hæc opinio: Imago potissimum consistit in anima, quæ Spiritus est: Spiritus autem carnem & ossa non habet, Luc. 24. v. 39.

13. Deinde Aben Ezra cum suis Rabbini de Angelorum imagine hæc explicat: Verum Onkelos evidenter ipsam refellit, transferens **בצלמא דיי ברא יתירה**. Sic quoque Targum Hierosolymitanum vers. 27. pulcherrimè reddit **יברא מימרא דיי יתאדם ברמותיה ברמור מן קרם ייברא יתיה דבר ווגיה ברא יתהוקה**. Ubi 1. dicit verbum DEI singularitèr ad hanc creationem concurrissè. 2. In similitudine ipsius DEI hominem esse condi-

tum: enim decurtatum nomen est à τμήν nec ulli nisi verò DEO tribui potest. 3. Imago à facie DEI quid aliud potest esse, quam Justitia & sanctitas DEI, quæ ex operibus elucet.

14. Tertio Origines imaginem ipsum Filium DEI esse putavit: Alii per similitudinem Spiritum sanctum voluerunt intellectum. Videatur Vives in 12. Augustini de Civit. Dei cap. 23. Verum Apostolus Ephes. 4. v. 24. non de substantiali sed de accidentali quadam re hæc interpretatur. Quarto Augustinus utrumque de præstantia animæ rationalis præ reliquarum rerum formis explicavit lib. 12. de Civit. Dei cap. 22. Scholastici verò de donis animæ rationalis naturalibus: Similitudinem autem de supernaturalibus gratiæ interpretantur. Verum 1. ita Diaboli quoque imaginem DEI adhuc retinerent. 2. Genes. 5. v. 5. Adam dicitur generasse filium ad imaginem & similitudinem suam; ubi distinctio data non quadrat. 3. Scriptura has voces permutat & promiscuè usurpat.

15. Matthias Flacius Illyricus imaginem DEI explicat per ipsam Substantiam hominis, quatenus DEO adjuncta fuit, quæ jam sit mutata in imaginem Diaboli, peccatum Originale, & substantiam per se malam. In tractatu de peccato Originali parte 2. Clavis col. 651. & seqq. Verum hac ratione homo, jam non esset homo, aut Christus non participasset de eadem carne & sanguine nobiscum, Hebr. 2. v. 14. aut non nisi peccatum assumsisset. Quæ absurda absurdorum sunt absurdissima.

16. Sexto igitur verius credimus & statuimus Imaginem & similitudinem ἐξ ηὐτῆς καὶ ἐκ τῆς ἀλλήλης esse conjuncta, & significare sicut Paulus Eph. 4. explicat Justitiam & sanctitatem Veritatis, & consistebat in totius hominis perfectione, omnium animæ, & corporis virium rectitudine, integritate, puritate, ac cum lege divina conformitate, adeò, ut homo DEI δεξιότης sui imagine totus culluceret. Quam sententiam ut veram & Orthodoxam, propugnat Lutherus in Genesin, Hunnius tom. 3. col. 1438 Gerhardus tom. 2. de Imagine DEI. Quam
ad

ad imaginem relata facie gloriam DEI tanquam in speculo intuentes, à gloria in gloriam transformet, conformet ac confirmet cœlestis Pater per Dominum nostrum Jesum Christum. Hæc de Imagine DEI pro loci hujus explicatione dicta sufficiant, hac de re peculiari suo loco.

17. Cæterum substantia hominis est corpus & anima. Hæ duæ partes naturali nexu junctæ, vivam faciunt humanitatem: quæ cum *ὑποστάσις* subsistentificatur, aliqua, perfectus homo resultat, existit & subsistit. Hinc naturæ humanæ discrimen aliquod ab *ὑποστάσις* hominis evincitur, formalitate suâ, illud licet à nobis ob rerum illarum obscuritatem, mentisque nostræ hebetudinem explicari vix queat. Nexus verò hic esse non potest sine *ὑποστάσις* aliqua, cum partes hæ duæ ad hominis constitutionem semper coeant.

18. Pars itaque hominis materialis est corpus. De quo Tract. V. de homine Becanus primam proponit quæstionem his verbis: *Ex qua materiâ producti sint primi parentes. Eamque explicat & confirmat quatuor conclusionibus. Prima est. Adam productus est ex limo terræ.* Probat i. dictis Scripturæ Genes. 2. v. 2. Ecclesiast. 17. v. 1. 1. Cor. 15. v. 47. *Deinde ex nomine Adami: quia Adam dicitur ab Adama, id est terra.* Tandem ex Ethnicis scriptoribus. Unde inquit, *etiam tam à Mercurio Trismegisto quam ab antiquis Poëtis, appellatus est Terrigena quasi è terra genitus.*

19. Omnino hæc pars hominis substantialis è terra primum vapore irrigata atque sic preparatæ, singulari modo, non per fiat illud solum, non per generationem & productionem terræ mandatam, sed per efformationem expolitionemque aliquam peculiarem creata & facta Gen. 2. v. 6. & 1. v. 27. In generationis propagantis creatione singularem aliquam similem curam adhiberi à Domino pater ex Jobo cap. 10. v. 8. Inquit enim de se ex Muliere nato: *Manus tuæ plasmaverunt me, Domine, & fecerunt me undique in circuitu. Et mox v. 10. Nonne sicut lac liquefecisti me & tanquam caseum coagulasti me? Cute & carne vestivisti me atque ossibus & nervis cooperuisti me.* Et alibi idem de se ait: *E' terra sum excisus.* Huc quoque

quoque referri possunt dicta à Becano allegata comparantia hominem luto in manu DEI, tanquam figuli. Esa. 64. Pater noster tu & opera manuum tuarum omnes nos. Hierem. 18. v. 6. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea Rom. 9. v. 21. Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem aliud in contumeliam.

20. Hæc pars ex Elementis sic facta corporeis, admirabili quadam Qualitatum permixtione adeò æquabiliter convenienterq; est attemperata, ut organum etiam sit vivum actionum illius animæ spiritualis, quæ cum eo *ἡ σαρξ καὶ τὸ πνεῦμα* juncta vivit. Erecto vultu in cœlum ferri dicitur, cum reliqua omnium animalium corpora ad terram inclinent, ideo, ut cœlum intueatur, cultumque Deo gratum, per quem ad cœlestem illam habitationem deducitur tandem, Deoque præsentem frui possit, meditetur. Quo quidem Scriptura Sacra alludere videtur, quando nos à terrenarum rerum curâ avocans cœlum jubet suspicere.

21. Conclusio secunda Becani est: *Eva producta est de costa Ade dormientis ut patet ex Genes. 2. v. 22. Edificavit DEUS costam, quam tulerat de Adam in mulierem. Ecclesiast. 17. v. 1. & 5. DEUS creavit de terra hominem & creavit ex ipso adjutorium, sibi simile. 1. Cor. 11. v. 8. Non enim vir ex muliere, sed mulier ex Viro. Unde Divus Augustinus lib. 9. super Genesin ad literam cap. 16. ait, Fideliter credimus primam Fœminam ex primo Viro factam.*

22. Miranda fuit Viri creatio ex luto, sed mirabilior est fœminæ ex costa Viri quæ etiam non percipitur nisi fidei oculis. Si enim rationem spectes, nihil videbitur fabulosius: sed fide divina hic opus est. Primum DEUS etiam ad mulieris creationem deliberato consilio accedit, ut & ipsa reliquis animantibus præstantior, ejusdemque dignitatis cum Viro esset: Unde Petrus Epist. 1. cap. 3. maritos & Uxores ejusdem gratiæ & vitæ hæredes esse scribit. Quod notetur & usurpetur contra insolentia ingenia, quæ semper Diabolus impellere solet ad exterminandum & contemnendum sexum muliebrem, ut

ex Ethnicorum scriptis videre est, qui mulierem necessarium malum esse dictitant. Philemon: ἀθανάτων δε κακὸν ἀναγκάσιον γυνή. Alexand: γαμεῖν πολλῶν κακῶν ἀρχὴ δε τῷ βίῳ. Alexis: τὸν νῦν ἔχοντα κρείττον δε ἄτιμον εἶναι, εἰ γυναῖκα ἔχειν. Et temporibus superioribus scurriliter quidam disputarunt mulieres non esse homines.

23. Dignitatem autem huius sexus non tantum arguit hæc deliberatio S. Sanctæ Trinitatis de eo creando: sed etiam ejus necessitas, cum homo sit animal sociale & bonum non sit, ipsum solum esse: imo etiam ejus utilitas, quia mulier est adiutorium Viri in propagatione sobolis & in totius vitæ domesticæ consuetudine, estque coram ipso viro perpetuo, id est seriò afficitur illius curis, & quæ illi grata sunt expedit & vero animi ardore illi divincta est: Lutherus, die ūmb jhn sey/non ut famula sed ut individua vitæ socia, hoc est quæ ipsi intimè consvescat. Unde D. Kimchi & nonnulli alii volunt, in voce נגד quæ est coram eo, & est à נגד neged ante vel coram ד præfixum esse expressivum veritatis, ut sit sensus, quæ sit verè & jugiter coram eo, ut Genes. 25. v. 33. Jura mihi כ"י id est verè tempore hoc. Alii ex eo faciunt notam similitudinis, ut sit sensus quæ ipsi conveniat; sit similis ei natura & specie. Unde & LXX. v. 20, ομοιότης αὐτῷ.

24. Deinde Somnum hunc Adami non fuisse vulgarem aut naturalem, de fatigatione præcedentis actionis conciliatū, sed gravem soporem proindeque miraculosum indicatur partim verbo יפול cadere fecit, id est immergit, Futurum Hiphil, pro præterito, partim Nomen תרדמה Græci, ἕκστασις aliqui καέγου lethargum: Significat omnino fortem sive profundum somnum: qualis etiam Abrahamo Genes. 15. v. 12. tribuitur, item Jonæ, Jon. 1. v. 5. & 1. Samuel. 26. v. 12. Exercitui Saulis, Ubi Sopor Jehovah vocatur. Sic Esaiæ 29 v. 10. dicitur. Operuit vos Jehova Spiritu Soporis &c. est à תרדמ soporare. Alias נומ Græc ὕπνος significat dormitationem leviolem Proverb. 23. v. 21. sive תרדמת Psalm. 132. v. 4. Proverb. 6. v. 10. à Radice נדמ dormitavit, Psal. 76. v. 6. Psal. 121. v. 3.

25. Deinde Hebræi hoc loco in voce עֶלְיוֹן non consentiunt. Exponunt enim per latus, & statuunt, DEUM ex uno laterum Adami massam quandam carnis subtraxisse ex eademque mulierem ædificasse, Verum Hebrææ lingvæ proprietates repugnat, quæ monstrat voce עֶלְיוֹן proprie costam notari & synecdochicè tantum & figuratè pro latere usurpatur cum costæ sint in lateribus. Deinde idem evincit textus evidentia, quæ non וְעַלְיוֹן carnem pro carne sed וְעַלְיוֹן carnem pro עֶלְיוֹן id est costa repositam innuit. Unde colligitur fuisse in Adamo primo homine decimum tertium par costarum, quod vicissim exemptum est cum nunc tantum in mare, quam in fœmina tantum sint duodecim paria, septem majora & quinque minora.

26. Rectè ergo Becanus Cajetanum erroris arguit, statuentem, si Adam plures habuisset costas quam nos, vel etiam postea habuisset pauciores, ipsum fuisse vel prodigiosum vel defectuosum: Cumque utrumque perfectissimâ hâc de creaturâ absurdissimè dicatur, Evam non esse factam de costâ Adæ, sed scripturam, cum id refert, loqui metaphoricè. Verum etiam est, quod Becanus respondet, *Narrationem nimirum Moysi esse historicam, quæ debeat secundum propriam verborum significationem intelligi: & deinde quia alia scripturæ loca idem expresse doceant.* Non etiam Adamus fuit prodigiosus ante Evæ productionem, quod par costarum habuit superfluum: Rectè enim ex Thoma respondetur, Adamum dupliciter spectari posse: Primum ut erat caput totius humanæ naturæ: & sic costa ipsa illi non fuit superflua; sed necessaria, ut ex illa formaretur Eva. Deinde ut erat homo particularis & sic erat illi superflua & eximenda, ut fœmina ex ea conderetur proindeque à DEO in hunc finem exempta non fecit hominem defectuosum. Vide Thomam quæst. 92. art. 3.

27. Unde constat, cur DEUS mulierem potius ex Viro sumere quam ex terra condere aut ex nihilo creare voluerit, ut non tantum naturæ similitudine, sed etiam ut Adam totius generis humani esset origo, virque caput mulieris, & cognationis,

tionis affectu primi conjuges arctius inter se devincti essent idemque affectus mutui amoris in omnes conjuges diffunderetur. Argumento hoc Apost: Ephes. 5. v. 28. hortatur Viros ut diligant & foveant uxores suas sicut sua ipsorum corpora: quia sunt propria ipsorum caro.

28. Tertio nova quoque ac singulari phrasi usus est Moses in re hac nova: [בנין] Et ædificavit: Radix בנא. Ædificavit quod Dominus ex costa formavit mulierem. Lutherus statuit Spiritum S. hac voce usurpare ad finem & usum conditæ fœminæ: quæ quasi ædificium est mariti seu constituit cum eo certam familiam, & maritus ex ea ædificatur, hoc est suscipit prolem. Ita enim Hebræi vocabulum ædificandi frequenter usurpant ut Genes. 16. v. 2. Sara cupit ædificari ex Agar: & Rahel Gen. 3. v. 3. dicitur. Sic fiet Viro, qui non ædificat domum fratris sui. Et Ruth. 4. v. 11. Quæ ambæ (Rahel & Lea) ædificaverunt domum Israël. Sic Nathan promittit Davidi, quod Dominus illi sit ædificaturus domum, Et sapiens mulier ædificat domum. Proverb. 14. Hæc non attingit Becanus, quia in scriptura proponuntur, à Scholasticis jverò negliguntur vel ignorantur.

29. Tertia Becani conclusio est: Convenienter factum est, quod mulier ex costa seu latere viri facta est. Quis dubitaret Becane, etiamsi nullus hominum hoc attestatus fuisset, sive Augustinus, sive Thomas, sive Magister sententiarum, sive qui ab illo dependent Scholastici, sive non ulla ratione ex ingenio humano deprompta probari posset: Ut illa omnia à te allegantur; cum omnia potius ex ipso autore ejusque bonitate æstimanda essent firmiterque credendum omnia quæ fecit DEUS esse bona, & per consequens convenienter facta, sive illud agnoscat ratio humana sive non: Non enim illa cum principiis suis debet esse norma bonitatis factorum divinarum: sed contra potius opera divina debent esse regula & norma rationis & judicii humani atque hoc ex illis discere, quomodo id quod revera bonum est, à malo rectè discernatur.

30. Alias omnino concedendum rectè puto, quod DEUS mulierem format ex costa, & non ex pedibus vel etiam capite, coadmoneri ambos, tum maritum, quo loco conjugem habere, tum conjugem qualem se erga maritum gerere debeat. Neq; enim imperium fuit unquam mulieri concessum etiam ante lapsum. Sic enim Apostolus 1. Tim. 2. v. 12. 13. Cæterum inquit, mulieri docere non permitto, neque autoritatem usurpare in viros sed esse in silentio. Adam enim primo formatus est: deinde Eva. Hoc argumentum 1. Cor. 10. v. 8. in duo resolvitur: quia vir non sit ex muliere sed mulier ex viro, nō etiam propter mulierem sed contra. Quæ rationes ex creationis ordine, originis atque ultimi finis præstantia desumuntur. Nobilius enim præstantiusq; tum id est, ex quo tanquam origine & causa aliquid oritur, tum id propter quod, tanquam ultimum finem aliud velut adjutorium & subserviens illi, cōditur. Et sic epist. ad Eph. 5. v. 22. Monet Apostolus mulieres, ut propriis viris sint subjectæ ut Domino, addit rationem sive causam, quia vir est caput uxoris quemadmodum & Christus caput Ecclesiæ. Quare etiam Eva in statu integritatis, non fuit Domina Viri, sed socia, una cum Viro administrans gubernationem & imperium in creaturas, secundario tamen gradu atque ordine.

31. Post lapsum vero etiam hanc secundariam partem Imperii amisit mulier, & jubetur plane subesse Viro. Nam 1. Timot. 2. v. 14. addit secundam rationem, cur mulieres viris subjectæ esse debeant: quia nimirum non Adam, sed mulier prior sit seducta; quod non ex quadam majore mulieris imbecillitate profectum est, Nam mulier postea adjuvit Satanam in seducendo Viro, siquidem ipsa ei dedit non sine verborum aliquibus illecebris: tum etiam illud ipsum meretur eam pœnam, ut sit Viro planè subjecta, sicut Jehova ei disertè tunc mulctam hanc servitutis imposuit Genes. 3. v. 16. Ipse dominabitur tibi. Interim creatio mulieris ex costa Viri admonet Virum de modestia, tractando conjugem non ut servam sed ut vitæ sociam & consortem, & de amore conjugali; quo uxorem

rem amplecti tenetur; quæ ex costa & sic ex latere, ubi sedes complexus, formata, & aliqua pars est corporis nostri. Unde Lombardus 4. dist. 28. cap. Hic &c. Ego accipio te in meam non Dominam, nec ancillam sed uxorem.

32. Movet Becanur hic ejusmodi dubium: *Corpus Evæ fuit multo majus quam una costa Adæ: Ergo ex una costa Adæ non potuit fieri. Respondeo, addit, Una costa cum adjuncta carne non sufficit, sed alia fuit nova necessaria, quæ vel de novo est creata, ut vult Thomas, vel sumpta de extero circumstante, ut alii: Sed contra, pergit: Illa materia fuit major, quam costa, cumque à potiore parte denominatio debebat fieri, Moses debebat dixisse, Evam factam esse ex illa materia, quæ erat major pars, non è costa. Respondeo (tandem concludit Becanus) Costa peculiariter à DEO fuit destinata, ut ex eâ fieret Eva, & ideo à Mose debuit nominari, ut notat D. Thom. m. 2. d. 18. q. 1. a. 1. ad 2. Profana hæc & nimis curiosa tota hæc Disputatio: Qui totum hoc universum produxit ex nihilo, quomodo non ex parte magnum & alio aliud faceret? Quomodo fecerit non scrutandum: Si enim modus divinæ operationis in miraculis pateret, admirationem nullam haberent.*

33. Quarta Conclusio Becani: *Convenienter etiam factum est, quod conformata sit de latere Adæ dormientis, non vigilantis. Hujus ex Magistro sententiarum tres adfert causas. 1. Ne ex costæ ablatione dolores sentiret. 2. Ut esset argumentum divinæ omnipotentiae, quod DEUS integram quandam corporis partem Adamo auferi sine omni mutilatione, adeoque corpori humano nihilominus sua constet perfectio in omnibus actionibus perficiendis. Tertiam causam his verbis exponit Becanus: Ut significet mysterium Ecclesiæ, quæ formata est ex latere CHRISTI JESU in cruce dormientis. Nam sicut de latere dormientis Adæ sumpta est costa, quæ formata est Eva, Ita è latere Christi DEI fluxerunt sacramenta, quibus condita est Ecclesiæ. Unde glossa, quædam ait: Dormiente Adæ, fit Eva de latere, Mortuo Christo, lanceâ percutitur latus, ut profluant Sacramenta, quibus formatur Ecclesiæ.*

34. Superaddere possumus & has rationes: Somnus profundior homini fuit immissus, 1. Ut nihil sentiens in somno

insperato dono oblato magis letaretur: Ne Adam divinæ huius operationis tam admiranda speculator esset sed potius admirator. Quandoquidem DEUS quidem vult nos opera sua contemplari, indeque sapientiam artificis ac potentiam cognoscere. Modum vero suarum operationum vult nos ignorare, nec scrutari sed fide adorare. Quia is neque capi à nobis potest, neque propter perversitatem naturæ eum nos scire, esset utile: quia tunc opera DEI magis nobis vilescerent. Itaque Adam omnia quidem opera creata invenit in mundo, sed nullius creationem ipse vidit. 3. ut DEUS ostenderet, se autore legitima matrimonia adhuc coire, sine providentia humana. Obiter notatur, quod nonnulli existimant hominem, si in statu integritatis sine lapsu & peccato permanisset tam profundo somno tandem mutandum & transferendum fuisse in cœlestem vitam absque mortis aut molestiæ sensu: Verum pertinet istud ad τὰ μὴ ὄντα καὶ μὴ δύναται εἶναι.

35. Secunda Becani Quæstio est: *Quanam fuerit forma primorum parentum.* Caterum respondet, primorum parentum sicut & aliorum hominum formam fuisse animam rationalem, quam Moses vocat spiraculum vitæ, Quia scilicet anima vivificat hominem. Omnino: Hoc enim præ cæteris omnibus animantibus adeptus est, nempe animam rationalem & immortalem: cuius plenior legimus descriptionem apud Damascenum lib. 2. de Fide Orth. cap. 1. cap. 12. utpote quod sit substantia vivens simplex, incorporea, corporeis oculis secundum propriam sui naturam invisibilis, immortalis, rationalis, intellectualis, infigurabilis, organico utens corpore, illi vitam, augmentationem, sensum & generationem tribuens, liberæ potestatis, voluntate prædita & operationis efficax, vertibilis, sive mutabilis voluntate siquidem creata: & hæc omnia secundum naturam ex ejus, qui illam condidit gratia accipiens, ex qua & esse & natura ita esse suscepit.

36. Atque

36. Atq; sic homo è rebus diversissimis spiritu nimirum incorporeo & corpore elementari tanquam materiâ & formâ compositus subsistit interger Spiritu inquam & corpore, non ita in cœteris animantibus. Unde etiam soli homini Spiritus tribuitur cum reliquis bestiis anima tantum conveniat. Unde nihil in rerum natura creatum est, quod simile aliquid in homine non reperiat & adspiciat, adeò ut non incommode *ἡμῶν* *ἡμῶν*, id est omnium rerum perfectio mensuraque homo appelleretur. Hinc etiam in Genesi non legitur, sic anima hominis è terra producta nec homo sic è terra proveniens, ut reliquorum anima vitaque è terra aut aqua effloruisse scribitur, sed singulari creationis modo à DEO inspirata spiraculum vitæ. Sic de secunda creatione generationis ait Rex Sedechias apud Jeremiam cap. 38. v. 26. Vivit Jehova, qui facit nobis animam hanc &c. Et Zachariæ 12. v. 1. Dominus extendens cœlos & fundans terram ac fingens Spiritum hominis &c. Unde Salomon Eccl. 12. v. 7. testatur, Spiritum hunc à DEO esse datum &c.

37. Cæterum, ne quis fortè animam eo sensu quo DEUM vocari credat *ἀσώματον*, Damascenus l. d. incorporeum duobus modis sumi tradit. Altero, pro eo cujus essentia expers est omnis omninò compositionis: Altero, ubi per gratiam aliquid, quod materia & forma non omni, & proinde non omni caret compositione, invisibile & incorporeum dicitur, quemadmodum Angelos, Dæmones & animas *τῆς χάριτος* appellati res in incorporas docet idem Damascenus, non quod simplicissimæ prorsus sint essentia, sed quòd crassitie & quantitate corporum nullà describantur. Quare veritati valde consentaneum est, quod scribit Augustinus tom. 3. de Spiritu & anima cap. 28. Anima, inquit, respectu incorporei DEI, corporea est: nihil enim invisibile & incorporeum natura credendum est præter solum DEUM: qui ex eo incorporeus & invisibilis dicitur, quia infinitus & incircumscriptus est & simplex & sibi omnibus modis sufficiens seipso & id ipsum. Omnis verò rationalis creatura corporea est, Angeli & omnes virtutes corporeæ sunt, licet non carne subsistant.

38. Idem Augustinus de origine Animæ & Hieronym. lib. 1. cap. 3. Incorpoream esse animam esse difficile persuaderi potest tardioribus, mihi tamen fateor esse persuasum. Sed ne verbi controversiam vel superflue faciam, vel merito patiar: quoniam cum de re constat, non est opus certare de nomine: si corpus est, omnis substantia vel essentia, vel si quid amplius nuncupatur, id, quod aliquo modo est in se ipso, corpus est anima. Item si eam solam incorpoream placet appellari naturam, quæ summè incommunicabilis & ubique tota est, corpus est anima, quomodo tale quid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spacium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur, vel movetur ut maiore sui parte maiorem locum obtineat, & breviori brevior, minusq; sit in parte quam in toto; non est corpus anima. Ita totum quippe corpus quod animæ, non locali diffusionem sed cum quadam virali intentione porrigitur.

39. Idem Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 12. quomodo anima immortalis sit docet: Immortalitatem (inquit) Deus dicitur habere solus, quia est solus immutabilis. In omni enim mutabili natura nonnulla mors est ipsa mutatio: quia facit aliquid in ea non esse, quod erat. Proinde & ipsa anima humana, quæ propterea dicitur immortalis, quoniam qualitercunque secundum modum suum non desinit vivere; habet tamen pro ipso suo modo quandam mortem suam; quia si justè vivebat & peccat, moritur Justitiæ: Si peccatrix erat & justificatur, moritur peccato, ut alias ejus mutationes taceam, de quibus longum esset disputare. Videatur quoq; Tertullianus lib. de carne Christi & in lib. de anima, Justus Martyr quæst. 2. de incorporeo: qui tamen superiorem distinctionem vestigans DEUM vocari vult & monet ἀσώματον: non quod essentia ejus sit incorporea, quæ ut supra corpus omne, ita supra omne etiam incorporeum: Sed ut aliquo modo saltem, quid non sit, intelligatur, & addit: ὡς περ ἐνώθαμεν ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν τιμωτέροις ὑλικοῖς αἰεὶ γεραίρειν τὸ θεῖον: ὅπως καὶ ἐν τοῖς ὀνόμασιν. οὐχ' ὡς τῶν θεῶν τῶνδε δομένων, ἀλλ' ἡμῶν τὴν περὶ αὐτῶν εὐνοίαν αὐτοῖς ἐνδείκ-

ἐνδεκνυμῶν pag. 157. Quemadmodum soliti sumus in materialibus, quæ apud nos præstabiliioribus Deitatem cohonestare: Ita etiam de ipso mentem declaremus. Hoc igitur modo dicimus illum incorporeum, non ignari illum esse superiorem incorporeo.

40. Interim recte infertur Spiritus incorporeus est hominis anima: Ergo immortalis: Cum ejusmodi Spiritus ex corruptibilibus principiis non sit compositus, ut aut interire queat aut dissolvi, neque habeat in essentia sua essentialiter, unde essentialiter deficiat. Hinc Christus Matth. 10. v. 28. Nolite, inquit timere eos qui corpus possunt occidere, animam vero non possunt occidere, agens de Tyrannis mortem veritatis defensoribus intentantibus: unde liquet mortem ipsam animam interimere non posse: sed (pergit Christus) timeate potius eum, qui & animam & corpus perdere potest in Gehennam. Concedit corporis mortalitatem Christus secundum illud Genes. 3. Epulvere es, secundum scilicet corpoream naturam, & in pulverem secundum eandem reverteris. Et Eccles. 12. v. 7. Pulvis in terram suam redibit: Animæ vero immortalitatem asserit secundum illud ibidem: Spiritus qui è pulvere non est, ad Deum qui dedit eum revertetur: apud quem mortis imperium est nullum.

41. Unde Abrahamus corpore quidem mortuus, vivere apud Deum vere dicitur, & mortui cum Domino esse, inque manu Jehovæ requiescere, multis in locis scribitur, & Lazarus vita frui in sinu Abrahamæ ostenditur. Perditio enim ista in Gehenna talis est, ut immortalitatem poscat: quippe quæ æterna supplicia pereuntibus & cruciatus nunquam finiendos damnatis minetur, id quod suo loco firmissimè monstrabitur. Rectè igitur & non sine ratione D. Chemnitius in locis suis scribit in Genesi animam appellatam esse Spiraculum vitarum idque in numero duali, ne rei ipsius ea immortalitas ostenderet, quæ non modo hanc terrenam vitam sed alteram quoq; illam cœlestem, beatam, sine fine futuram, complectatur.

42. Becanus tria hic movet dubia. *Primum: An anima producta fuerit extra corpus.* Secundum: *An ex nihilo.* Tercium: *An*

etiam animæ posteriorum producantur ex nihilo à Deo, an verò per traducem gignantur à Parentibus. Hanc tertiam quæstionem tribuit Tertulliano & Luciferianis eamque difficile esse addit utpote in qua multum laboraverint S. Patres, ut pateat ex S. Augustin: Epist. 28. ad Hieronym: & Epist: 157. ad Optatum: & in Scr: de Origine Animæ & lib. 10. de Genes. ad lit: c. 23. *Tota autem Disputatio (pergit) orta est propter traductionem peccati originalis.* Nam secundum fidem catholicam debebant concedere peccatum originale per feminalem generationem transfundi in liberos: hoc autem non videbant aliter fieri posse, nisi etiam anima, in qua est peccatum Originale à Parentibus in filios transfunderetur. Omnino hoc est primarium argumentum hactenus è nullo Pontificiorum refutatum. Sed progrediamur ad conclusiones.

43. Prima est: Tametsi probabile sit Adæ animam productam esse ante corpus, probabilius tamen est, productam esse simul cum corpore. Priorem partem (pergit) videtur sequi D. Augustinus lib. 7. pe Genes. ad literam cap. 24. & seqq. Ubi docet animam Adami productam esse cum Angelis postea verò, corpore jam formato, infusam esse. Idem refert Mag: in 2. d. 17. & in dubio relinquit. His subjicit rationem. Ratio, inquit, hujus partis est, quam adfert Bonaventura ibid: quia hoc modo optime declaratur, animam rationalem non dependere à corpore nec educi ex potentia materiæ sed à solo Deo creari & per se subsistere, & quasi extrinsecus cum corpore conjungi. Objicit porro ejusmodi instantiam: Hæc sententia sapit errorem Origenis qui docet, animas ante corporea cum Angelis creatas esse. Respondet: Origenes duo docuit quæ damnata sunt. Primum, non solum Adami animam sed omnes omnino animas creatas esse cum Angelis. Secundum easdem animas propter peccata in eo statu admittas detrusas esse in varia corpora pro varietate peccatorum ut in iis tanquam in carcere pœnas darent. Neutrum (concludit) docet Augustinus. Hinc progreditur ad partem posteriorem & eam ait sequi S. Hieronym. Ep. 61. ad Pammachium de erroribus Origenis: Gregorius Nyssen: in lib. de

lib. de creatione hominis cap. 29. & 30. Theod. a. 4. de Græcarum affectionem curatione. D. Thom. q. 90. a. 4. Et in eandem sententiam propensior est August: lib. 12. de civit: DEI cap. 23. Porro subjicit rationem triplicem, Prima nititur auctoritate Scripturæ, & quidem dicto illo Genes. 2. Formavit Deus hominem & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ. Secunda sumitur ab essentiali ac naturali animæ conditione. Quia omnis res, quæ à Deo producitur, in suo perfecto & naturali statu producitur: Sed anima rationalis non habet perfectum & naturalem statum, nisi in corpore; cum sit naturalis forma corporis. Ergo. Tertia est Thomæ Aquinatis & desumitur à natura actus proprii: Actus proprius fit in propria potentia. Sed anima est proprius actus corporis. Ergo fit in corpore non extra corpus.

44. Respondemus ad conclusionem, neq; probabile esse animam Adæ productam esse ante corpus neq; probabilius simul cum corpore eam productam esse, sed certum esse, corpus Adæ prius esse ex terra formatum, illiq; divinitus elaborato Spiritum hoc est animam rationalem ex nihilo productam, inspiratam esse, unitamq; ut una compositam constituent essentiam, unumq; *ὁ ψυχῆς πνεῦμα* profectum. Verba enim Genes. 2. v. 7. sunt satis clara: Formaverat Jehova Deus hominem à pulvere terræ, inspiraveratq; in faciem ejus spiraculum vitæ & fuit homo in animam viventem; Illis enim duæ operationes diserte referuntur ac distinguuntur: Una, qua productum fuit & formatum corpus, altera qua creata & inspirata est anima. Illam autem fuisse priorem, hanc posteriorem quilibet ex iisdem verbis videt & intelligit. Nam 1. formatio corporis priore loco ponitur, Deinde inspiratio animæ in corpus præsupponit corpus: quomodo enim anima potuisset in corpus inspirari quod nondum fuisset? & quomodo etiam inspirationis ille actus à formatione corporis actu potuisset distingvi, si unus fuisset actus, una operatio, & productio? Tertiò phrasis Hebræa idem convincit; quæ dicit quod inspiraverit Deus *וַיִּנְשְׁם* in nares ejus. Si ergo in nares sive in faciem inspiravit Deus animam ne-

esse est corpus fuerit, quando inspiratio illa facta est: Sequitur ergo, quod diximus & Becano objicimus, nimirum Animam neque simul cum corpore, neque ante illud creatum, sed corpus ante inspirationem illius fuisse formatum.

45. Antequam autem cætera à Becano proposita, examinemus, operæ pretium erit, ex verbis Scripturæ ea, quæ de hominis creatione adhuc necessaria & utilia videntur, evolvere, & scrutari, proindeque nostram sententiam adhuc manifestiorem & clariorem facere primum verbis jam allegatis: Spiritus Sanctus nominat opificem non aliquem Prometheum aut Genium Platonium: sed Jehovam Deum. Is est æternus Pater, sicut dicitur Esa: 64.v.8. Tu Jehova pater noster es, nos lutum: Tu factor nostri, nos opus manuum tuarum. Et filius: quippe per quem omnia facta sunt Joh. 1.v.3. Et Spiritus S. sicut dicitur. Spiritus Dei fecit me, & Spiraculum omnipotentis vivificavit me Job. 33.v.4. Deinde additur modus quo S S. Trinitas hominem condiderit Formaverat יצר futurum Kal. à צר regulare esset יצר uno Jod & duplici Tsere Hebræi dicunt Jod duplici propterea ut innuat duplicem hominis creationem, terrenam corporis & caelestem animæ. In eodem c. 2.v. 19. uno Jod idem futurum est יצר & prius tsere transit in chireck posterius in segol. Est autem צר formam inducere materiæ, ut facit figulus formans ollam ex argilla, Formavit, porro dicit, hominem, per Synecdochē hoc sensu. Omnipotenti verbo materiæ figuram indidit, quam adhuc habet corpus humanum nec tantum foris distinxit partes & lineamenta corporis more figulorum ac sculptorum, sed & intus dedit viscera, venas, arterias, nervos, musculos, ossa &c. Quod opificium Dei sanè erat admirandum. Unde hodieq; Anatomica disciplina testimonium edit de omnipotentia & providentia Dei, qua corpora nostra formantur in inferioribus terræ Psal. 139.

46. Additur insuper & quidem tertio materia, quæ fuit terra sive pulvis terræ, Hebræum עפר significat tenuissimum & vilissimum pulverem; cognitum est אפר cinis. Doctores statuunt pulverem hunc vaporis irroratione madefactum fuisse, ut for-

ut formationi esset idoneus. Atq; hoc optimè consentit cum Scriptura. Nam juxta illam homo non tantum est עפר pulvis sed etiam חמר lutum sive limus Job. 4. Jes. 64. August: l. 15. de civit: Dei cap. 24. Fons ascendebat & irrigabat omnem terram, ex hoc limus intelligendus videtur, humore scilicet terraque concretus. Volunt nonnulli in Sermone Hebræo esse hypallagen pro: ex pulvere terræ. Sed fallunt & falluntur: Retinenda potius est in fontibus singularis emphasis: Deus formavit hominem pulverem de terra quæ per illam Hypallagen planè perit. Quandoquidem aliquid amplius significatur: Ipsa hominis appellatio cum materia corporis congruit qua אדם dicitur ab אדמה (homo ab humo) id est terra rubicunda: & illa emphatica locutione notatur simul cum materiâ fragilitas: quod homo non duntaxat sit pulvereus, sed ipse pulvis, quo nihil est vilius & magis fluxum. Atq; hoc est, quod 1. Cor: 15. dicitur: Primus homo de terra terrenus, & gestamus nunc imaginem hominis terreni.

47. Hinc corrui illorum opinio, qui tempore Augustini contendebant, Adami primi hominis corpus non fuisse animale seu carnale sed spirituale in hunc modum argumentantes: Quandoquidem renovamur in corpora spiritualia, idcirco primum hominem fuisse corpore spirituali necesse est. Quomodo enim homo renovaretur, ad id, quod prius non habuit. Indeque porro intulerunt, Adamum extra paradysum corpus animale, in paradiso spirituale sortitum esse. Videatur Augustinus lib. 6. de Genesi ad lit. cap. 19. & 20. Sed corrui, inquam, illud argumentum cum contrarium dicat Apostolus 1. d. nempe primum hominem fuisse χοϊκόν terrenum. Et eleganter respondet Augustinus ibidem cap. 24. Non immortalitatem spiritualis corporis recipimus, quam nondum habuit homo sed recipimus Justitiam, ex qua per peccatum lapsus est homo. Renovabimur ergo à vetustate peccati non in pristinum corpus animale, in quo fuit Adam; sed in melius, id est, in corpus spirituale, cum efficiemur æquales Angelis Dei apti cœlesti habitationi,

rationi, ubi esca quæ corrumpitur non segebimus. Renovabimur ergo spiritu mentis nostræ secundum imaginem ejus qui creavit nos, quam peccando Adam perdidit. Renovabimur autem etiam carne quum hoc corruptibile inducet incorruptionem: ut sit spirituale corpus, in quod nondum mutatus sed mutandus erat Adam.

48. Quæri autem porro posset, Cur Deus hominis corpus non ut animam ex nihilo formaverit aut cur non formaverit ex materia coelesti vel pretiosa: cur non ex auro, quo primus Paradisi fluvius abundabat, sed potius materiam vilem adhibuit & sordidam? Responsio vera videtur hæc esse, quod divinæ sapientia ita placuerit, ut homo memorem suæ originis materiam humilitatis semper in sinu haberet, nec unquā se adversus creatorem suum efferret. Quid enim pulvis & lutum contra Deum?

49. Ex his omnibus rursus liquet, corpus prius esse conditum, tanquam animæ domicilium & tanquam materia suæ formæ. Ut enim inhabitator esse non potest, nisi prius sit domicilium, ut forma non potest esse & informare materiam, nisi hæc prior sit: Sit etiam anima non potuit esse, nisi prius sit corpus, in quod immitteretur quodq; informaret: Et cum anima non sit forma nudi corporis, sed corporis organici, quod non tantum informet, sed per quod etiam diversimodè diversis suis facultatibus agat & operetur, omnino necesse erat, primo formare corpus organicum, atq; tunc ei insufflare animam uti etiam in allegato dicto se explicat Spiritus S. Et inspiraverat in nares ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem.

50. Ut ergo Deus ipse formavit & condidit corpus organicum hominis (quod intelligitur ex eo quod hic Deus in nares, qui sunt partes organicæ inspirasse spiraculum vitæ dicitur.) Sic quoq; ipse corpori ex animi quasi ore suo inflat spiritum vitalem, sicque inflando ipse animam creat. Notat autem vox inspirandi (in Hebræo est נָשַׁם futurum Kal pro præterito à נָשַׁם sufflare, Græcè ἐνεπνεύσεν) ab hominum consuetudine translata, differentiam originis in corpore & anima, item in anima

anima hominis & in anima brutorum : Corpus ex præexistente ac disposita materia est formatum, Anima ex nihilo creata. Deinde Brutis etiam fecit animas viventes, sed non inspiravit eis spiraculum vitæ, ut homini : sed pro anima creavit corporibus vaporem ex crasi humorum & spirituum vitalium existentem unde viverent, se moverent, sentirent generarent ; qui corruptis humoribus, ipse quoque corrumpetur, & interiret : Verum homini distinctè prius efformat corpus, deinde forinsecus afflat & inflat animam : ut inde moneamur, primum naturam nostram hisce quidem duabus partibus constare sed utraque brutis longissimè præstare. Corpus enim habemus exactum, ut oculis erectis cælum intueamur ; animam intelligentem, ut Creatorem DEUM agnoscamus. Deinde nostram animam non esse vaporem ex humorum corporis concretionem & crasi ortum ; sed spiritum vitæ, ipsum in se viventem, & corpus sibi unitum, vivificantem, imo talem spiritum qui à corpore sit separabilis & immortalis, planeque divinus, & tale quid quo homo ad Spiritualem Dei naturam propius accedit. In Hebræo est נִשְׁמַת חַיִּים Spiraculum vitarum, plurale pro singulari non verò sine causa sic positum. Voluit enim Spiritus Sanctus omnes vitas, vegetantem plantarum, sentientem ac moventem Brutorum, & intelligentem esse homini in uno illo spiraculo collatas. Reddi quoque phrasis Hebræa potest, halitus vivens : Eaque verba hoc loco conjungit Moles, Paulus distinctè reddit Actor : 17. Deus dat omnibus ζωὴν καὶ πνοὴν vitam & halitum.

51. Ut ex dictis rursus sententiæ nostræ certitudo est manifesta, nempe corpore prius formato animam fuisse inspiratam, aliâque creatione & quidem priore corpus esse formatum, & aliâ & quidem posteriore animam inspiratam, inspirationeque productam sic quoque etsi naturâ & essentiâ sua simplex est anima hominis & unica in corporibus non plures ; pro diversis tamen locis ac instrumentis, varias eam facultates atque operationes fortiri. Unde ab aliis septendecim, à Possidonio duodecim ; à Chrysippo Octo, à Sorano septem, à Panætio sex ;

Sex; à Medicis quinque à Zenone tres; à Platone & Aristotelem duæ ejus constitutæ sunt facultates. Damascenus libr. 2. de Fide Orth. cap. 12. dividit animam in τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον. Pars animæ rationalis quam μετὰ διορατικὸν perspicacem nominat Basilius in Psal 33. ab Apostolo dicta Spiritus mentis. Ephes. 4. v. 24. ab Augustino Oculus animæ, tract. 35. in Johann. Vel purè est rationalis, vel non purè, quandò nimirum perturbatur affectibus.

52. Irrationalis rursus subdividitur in ἀνήκον & κατήκον: in id quod rationi obtemperat & quod non obtemperat. Non obtemperans in ζωτικὸν, παρμαλικὸν vel γυνητικὸν, φυτικὸν vel θρεπτικὸν, id est, animale, generans, nutriendum & augmentans: hæc enim natura potius, quam ratione aguntur. Obtemperans distribuitur in θυμὸν & πηθυμίαν, Iram & appetitionem. Vulgò irrationalem animam partiuntur in Vegetativam & sensitivam: & Vegetativam faciunt triplicem: nutritivam, augmentativam & generativam. Nutritiva continet facultatem cibi attractivam retentricem, concoctricem & expultricem: de quibus consulendi, Galenus in lib. de composit. part. Plutarchus de plantis: Aristoteles inter Philosophos de partibus animalium. Ex Theologis, Nyssenius lib. 2. de Homine: Lactantius de Opificio DEI: Tertullianus in lib. de Anima: Nemefius de natura hominis: Augustinus, de quantitate animæ & alibi.

53. Objici quidem solet ex verbis Apostoli 1. Thess. 5. v. 23. hominem dividendum esse in tres partes: Spiritum nempe animam & corpus: quemadmodum plures animas in homine agnitas fuisse refert Hieronymus in Epistol. ad Hedibiam, quæst. 12. idq; apparet ex Didymi interpretatione lib. 3. de Spiritu Sancto: sciendum tamen est, unam eandemque animam utroque vocabulo significari: Vocari autem Spiritum, ut est prædicta intellectu, vel potius, ut renovata est à Spiritu S. animam, ut secundum suam substantiam informet corpus. Sic Augustinus lib. de Ecclesiast. Dogmatib. cap. 19. v. 20. Duabus tantum, inquit, substantiis constat homo, anima & corpore:

Anima

Anima cum ratione sua & corpore cum sensibus suis. Quos tamen sensus absque animæ societate non movet corpus. Anima verò & sine corpore rationale suum tenet. Non est tertius in substantia hominis spiritus sicut Didymus contendit, sed spiritus ipse est anima pro spirituali natura, vel pro eo, quod spiret in corpore Spiritus appellatur. Anima verò vel ex eo vocatur quod ad vivendum vel vivificandum animet corpus. Tertium verò qui ab Apostolo, cum anima & corpore inducitur, Spiritum, gratiam Spiritus S. esse intelligamus, quam orat Apostolus ut integra perseveret in nobis, ne nostro vitio aut minuatur aut fugetur à nobis quia Spiritus Sanctus effugiet.

54. Verè autem una tantum anima est in quolibet homine, ut ex S. literis determinatum in Concilio octavo generali, Actione XI. Canone II. & receptum ab Ecclesia in libro de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 15. Verba Canonis sunt: Apparet quosdam id temporis in tantum impietatis venisse, ut hominem duas habere animas impudenter dogmatifarent. Tales igitur impietatis inventores & similia sentientes, cum Vetus & Novum Testamentum, omnesq; Ecclesiæ Patres unam habere animam assererent, sancta & universalis synodus anathematizat. Christus unam docet animam Matth. 10. v. 28. Joh. 15. v. 13. quamvis communi & populari hominum sensu locutus partiri videtur alibi in Cor, animam & mentem, Matth. 22. v. 37. Hinc Augustinus de Ecclesiasticis Dogmatibus cap. 15, Neque (inquit) duas animas in uno homine esse dicimus, sicut Jacobus & alii Syrorum scribunt, unam animalem, qua animetur corpus, & immixta sit sanguini, & alteram spirituales, quæ rationem ministret: sed dicimus unam esse eandemque animam, in homine, quæ & corpus sua potestate vivificet, & semetipsam sua ratione disponat, habens in sese libertatem arbitrii, ut in suæ substantiæ eligat cogitatione, quod vult. Eadem repetit Augustinus de Spiritu & litera cap. 48.

55. Cæterum ut redeamus ad Becanum ex Bonaventurâ prioris suæ conclusionis partis nempe animam prius corpore creatam esse, rationem adferentem hanc ipsam: quod hoc modo optimè declaretur, animam rationalem non dependere à corpore nec deduci ex potentia materiæ, sed à solo Deo creari ac per se subsistere, & quasi extrinsecus cum corpore jungi: Respondemus, illam rationem nihil probare, quippe nitentem falsis hypothesebus, quæ si veræ essent, anima esset non principium certæ speciei; sed perfecta species, forsan ipse homo, ut Plato in Alcibiade primo disputat. Primum enim non simpliciter verum est, animam rationalem non dependere à corpore: imo suo modo à corpore dependet: siquidem per corpus perfectè suas edit operationes: ut autem se res habet in operari sic quoque se habere videtur in esse. Non quidem ita dependet secundum esse à materia, ut cæteræ formæ, quæ sine materia & extra eam esse suum retinere nequeunt: nihilominus extra suam materiam imperfectè existit, non completum sed incompletum *ὡς ἀκέραιον* constituens, proindeque ad corpus suam dependentiam retinens. Deinde neque verum est simpliciter, animam in generatione & propagatione hominis non educi ex potentia materiæ hoc est seminis. Quandoquidem certum est quod anima in semine non sit actu sed potentia & quidem proxima, ut est in potentia in lumbis Patrum adhuc remotiore ut Genes. 46. è femore Jacobi egressæ leguntur animæ septuaginta: Ergo (ut rectè concludit Gesnerus disp. 2. in Genes q. 9.) non sola corpora sed & animarum semina in femore Jacobi fuerunt. Ut autem corpora tantum in ipso femore potentiâ, sic & anima tantum in ipso fuerunt potentia & nequaquam actu. Uti etiam de semine ipso Idem Gesnerus ibidem disputat: Ut corpus, ita animam semini potentia inesse, quæ *δυνάμει* divina gubernatione in actum excitetur, ut postea pluribus de hac re disputabitur. Neque tertio verum est in generationibus hominum DEUM de novo creare animas, & forinsecus conjungi cum corpore. Primum enim

enim id contra clara dicta scripturæ pugnet. Nam si hoc verum est, falsum erit, quod jammodo ex Genes. 46. allegavimus ex femore Jacobi egressas esse animas septuaginta. Falsum perspicuè asseritur. Falsum erit quod in Symbolo Athanasii nos credere fatemur, Christum hominem ex substantia matris natum perfectum. Perfectum nimirum utpote ex anima rationali & humana carne subsistentem.

56. Omnes animas cum Angelis esse creatas simul & conservatas in thesauro DEI, donec secundum merita corporibus bonis vel malis infundantur, opinio fuit Platonis, quam Origenes lib. 1. *περὶ δειχῶν* & alibi putatur amplexus & hodieq; à nonnullis malè feriatas & otiosis ingeniis ex parte ab Orco revocatur. Ea verò semper, tanquam non solum à Scripturis sed etiam à justâ ratione & Philosophiâ saniore aliena, ab Ecclesia fuit explosa. Videatur cum primis Cyrillus, qui evidentissimas rationes Platonico huic figmento opposuit lib. 2. In Johann. cap. 9. Quare etiam rectè ac verè à nobis contra Veteres & modernos impostores fanaticos negatur & damnatur.

57. Porro cum pars posterior conclusionis Becani, quam ipse probabiliorem judicat (nempe animam una creatione simul cum corpore esse creatam) omni quoque scripturarum testimonio destituatur, nihili fecimus Patrum sententias & sophisticas Scholasticorum argutias. Quod autem pro sua sententia stabilienda adducat Jesuita illud Genes. 2. Formavit DEUS hominem de limo terræ & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, sine omni sanè ratione facit. Demonstravimus enim in præcedentibus dictum illud Mosis nequaquam affirmare, animam simul cum corpore esse creatam una divina actione: sed potius illud urgere & è contra disertè docere, prius à DEO formatum fuisse corpus organicum, & deinde illi creato & sic per sua organa disposito, inspirando, & sic secunda actione divina creatam esse animam.

58. Ratio quoque subjecta nihil concludit: Concedimus quidem animam esse proprium actum corporis. Quod autem præmittitur, actum proprium fieri in propria potentia, id tantum verum est de naturali generatione, in qua actus deducitur de potentia materiæ sive seminis, proindeque fieri ille ante corpus nequaquam potest, sed necesse est, ut fiat in corpore cum illa potentia in corpore seminis sit, & una cum illo, & quidem ante actum formæ. Hic vero versamur in miraculo, & productione animæ supernaturali, ubi in corpore nihil fuit, quod habeat rationem vel potentiæ vel seminis ad animam: Cum non ex corpore & in corpore ea fuit producta, sed forinsecus inspirata. Si autem argumentum istud alicujus efficaciam judicari deberet, tum potius nostram, quam adversariorum sententiam probaret, nimirum in productione Adami præsuppositum corpus, proindeque prius animam conditum fuisse.

59. Anima Adami producta est ex nihilo & non ex Substantia DEI. Ita (addit) Patres & Scholastici contra Manich: Gnostic: & Priscill: Probatur 1. Quia substantia DEI est immutabilis. E. non potest ex illa quicquam detrahi, ex quo fiat anima. 2. Quia sequeretur, animam quoque esse immutabilem, ut argumentatur D. Augustinus epist. 28. & sic non deficeret in deterius, neque proficeret in melius neque aliquid in seipsa inciperet habere, quod non habebat, nec desineret habere quod habebat.

60. Epiphanius lib. 1. Tom. 1. hæresi 4. Originem ejus sectæ ad Stoicos Philosophos & autorem Stoæ Zenonem refert & ait: Illas statuere, animam esse partem Dei: quippe cum DEUS ex illorum sensu sit mens & essentia in multas essentielles partes distributa, cujus particula sit Sol, Luna, Sidera, Anima & alia. In Ecclesia verò hanc opinionem qui sunt amplexi decepti sunt phrasi, quam humano more prolata rem quoque ipsam secundam rationis nostræ legis, & captum factum significare contra divinarum actionum naturam & modum impervestigabilem, stultè sunt arbitrari.

61. Lombardus enim distinct: 7. libri 2. tale illorum fuisse argumentum commemorat: Cum homo flat, de se flatum emittit: Sic ergo cum dicitur DEUS spirasse spiraculum vitæ, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est de sua substantia. Stultum plane est hoc argumentum. 1. Quia homo quidem de se emittit flatum respiratione & inspiratione non verò ille flatus de hominis est essentia: Sed aer adminiculo pulmonum per fauces attractus & receptus, nuncque vicissim emissus: Quocirca contra ipsos potius, quam pro ipsis hoc erit argumentum: Uti etiam istud artificiose retorquet Theodoretus quæst: 23. in Genesin. 2. Deinde neque spirat DEUS animam hominis ex intimo essentiaæ suæ ore, sicut Spiritum Sanctum ab omni æternitate intra divinam essentiam Pater & Filius spirarunt: Unde Spiritus oris DEI & Spiritus oris Christi nuncupatur Psal: 33. 2. Thesl. 2. Sed animam in tempore extra essentiam suam creatam homini inspiravit. 3. Tandem qui volunt Filium DEI externa specie assumptâ plasmasse Adamum, verbum inspirandi propriè interpretantur, quod anhelitu oris corpori animam infuderit, sicut postea afflatu externo discipulis dedit Spiritum Sanctum. Id nos ut piè cogitatum in medio relinquimus. Veri similis est, quod alij affirmant esse locutionem tropicam καὶ ἀνεῳξετο ὁ στόμας αὐτοῦ, quod DEUS inspirare dicitur. Neque enim DEUS pulmones neq; ulla respirationis organa habet. Quapropter sicut Deus propriè non habet manus, quibus limum tractet aut fingat, proindeque corpus hominis absque corporeis manibus finxit ita neque fauces habet neque pulmones, quibus in sufflet, adeoque sine illis corporeis mediis inflavit ei Spiritum. Recte Augustinus lib. 12. de civit: DEI cap: 23. Manus Dei potentia Dei est, qui etiam visibilia invisibiliter operatur: ita etiam (addimus nos) Os DEI est potentia DEI quâ animam sufflando creavit. Et hæc Phrasi, ut censet Theodoretus, scriptura primum facilitatem creandi demonstravit, quod Deus absque omni omnino labore & tam facile hominis corpus animaverit quam facile est homini ex ore halitum efflare. Deinde naturam animæ ostendit,

dit, quod illa non ex crassa materia, sed ex nihilo creatus sit Spiritus invisibilis & intelligens; quo homo omnibus aliis animalibus plurimum antecellat.

62. Cæterum qui talem animæ sufflationem intelligunt factam, qua anima ex ipsa divina essentia, tanquam portio quædam ejus homini sit indita, ut sic anima divinæ essentiae pars in nobis statuatur, hi injurij sunt & blasphemi in DEUM. Injurij quod sic divinam essentiam comminiscantur partibilem: quo Deum plane negant, qui simplicissimè infinitus, & sine quantitate nullo secari modo in partes & portiones potest. Blasphemi sunt, quod sic portionem divinæ essentiae, atque adeo totam essentiam (cum in infinito & simplici, illa diversæ conditionis & naturæ ratio non sit) talem statuunt quia Justitia, Sanctitateque deficere, malè agere, mentiri, & ob id æterna supplicia pati possit. Hæc enim omnia de anima verè esse suis locis evidentissimè demonstrabitur. Quis etiam ipsam planè animam creatam factamque negant contra aperta superius citata testimonia. Ut enim essentia divina nunquam facta est, sed in finitè æterna; sic nulla ejus aliquando fieri portio potuit: Immutabilitas etiam fieri dissectionem essentiae prohibet in portiones, ut sic ratione dissectionis anima facta dici nequeat. Taceo; quod hominem ex altera parte Deum faciant. Nulla enim in Deo essentia est quæ Deus non sit: Portio autem essentiae essentia est: Vnde tanta Deorum sequitur multitudo, quanta hominum est & esse potest.

63. Absurda hæc ut evitemus, cum Augustino lib: 12. de Civit: DEI cap. 23. dicamus DEUM animam aut factam sufflando indidisse, aut potius sufflando fecisse, fateamini quæ id quod res est formationem animæ factam nos audire: quo verò modo ac ratione formatio illa sit facta, nos ignorare, tantum illud nos scire, quod nullo tali modo facta sit, qui istas importat absurditates absurdissimas: adeoque statuimus, in sufflationem hanc, nullum ex DEO accidens exsufflâsse, desumptum ab ejus essentia: multò verò minus essentiam ejus simplicissimam in portiones aliquas distribuisse; certoque credamus, in sufflationem creationis actum formalitate sua nobis incognitum significare, præ-

præsertim cum illa insufflata in hominis faciem anima alibi legatur à DEO creata, hominique data ut ex superioribus innoluit.

64. Antequam ad tertiam Becani conclusionem insequenti disputatione proponendam & examinandam progrediamur intactum præterire non possum, quod ex adverso sint Luciferiani, qui animam faciunt corpoream, cum Genes: 6. aliquoties dicatur homo caro, & manifestè Spiritus appellatio ibidem non reperiatur. Verùm si vocis illius propria significatio, Spiritui opposita, sic urgeatur, omnia, quæ manifestissimis & Spiritus Sanctus testimoniis comprobata hætenus sunt, neganda erunt, & altera hominis pars planè tollenda. Id quod contra Scripturæ autoritatem est, quæ non permittit, ut ea, quæ alibi extant expressa, de homine propterea negentur, quod omnia ibi, ubi hominis fit mentio non recensentur. Nec enim minor est Scripturæ Autoritas aliis in locis adferentis, quam hic, hominem carnis voce appellantis. Imò verò malitia illa quæ carnalis esse dicitur iisdem in locis, verè malitia defendi non poterit, nisi spiritualis in homine essentia, pars essentialis statuatur. Cum Sola caro sine spiritu aliquo sibi juncto rationali & intelligente peccatum non sustineat, ut suo loco patebit. Scripturæ itaque phrasin agnoscimus carnis nomine corruptum depravatumq; hominem hisce in locis, ubi de peccatis agitur, hominem appellantis.

Soli Deo Gloria.

Ad

Præstantissimum & Eximium

DN. M. RESPONDENTEM.

Quæ tibi sub magno sunt prælia cæpta JACOBO,
Quò major haud est alter in vivis sene,
Hæc precor ut faustæ procedant alitis orsu,
Nec pulchra turbet ausa tristior dies:
Ut veluti primam mittis sub carbasa puppim,
Dum sacrosancta, JANE, tentas æquora;
Sic volet inconcussa ratis semperq; superstes
Et læta, ut antè, semper inclyto Seni,

*Dno. Condictori charissimo
suo Lm^q. fac.*

**M. JOHANNES ERICUS OSTER-
MANNUS P.P.**

Gra-

DISPUTATIO XXII.

*Quæ est Secunda**De*

HOMINE.

THESIS I

Respondente.

LEONHAR-

DO PECH-

MANNO,

Sonderbur-

go Holsato.

Exgamus nunc ad tertiam conclusionem Becani: *Anima posterorum creantur à Deo & creando corporibus infunduntur, non autem cum semine per naturalem generationem traducuntur. Ita:* (pergit) Hieronym: partim L. cit. partim in Apolog: Contra Rufin L. 2. Amor. L. de Paradiso cap. 11. Leo Pontif. Ep. 92. c. 10. & omnes Theologi cum Magistro in 2. d. 18. Deinde subjicit quatuor probationes, quibus suam conclusionem confirmare satagit. 1. *Quia anima rationalis est immortalis & incorruptibilis, ut docet fides Catholica: E. non educitur è potentia nature, sed creatur à Deo.* 2. *quia post separationem à corpore est independens à corpore: E. recipit esse per actionem independentem à corpore: E. recipit esse per creationem non autem per naturalem generationem.* 3. *Si anima esset ex traduce aut esset ex carne, aut ex anima: non ex carne, quia tunc esset corporea: non ex anima quia vel esset ex tota vel ex parte: si ex tota, tum Pater totam animam suam transfunderet in Filium, & sic vel ipse careret animâ, vel eadem numero anima esset in duobus; si ex parte; jam anima esset divisibilis.* 4. *si anima traducitur cum semine; E. multe anime cotidie corrumpuntur, quia semen humanum facillimè ex causis naturalibus corrumpitur, & inutile redditur generationi. Ita D. Aug. l. quæst. V. & N T. quæst. 23.*

2. De propagatione & origine animarum in posteris Adami varia est apud Patres disputatio nec ipse secum consentit Augustinus. Nam libr. 3. de libero arbitrio cap. 23. Ut etiam Ep. 29.

Zzz

censet,

censet, hanc inquisitione plane supersedendum esse lib. verò 10. de Genesi ad literam cap. 3. 4. 5. 6. 19. ostendit utrumque probabile esse, sive dicamus, animas singulas singulis hominibus de novo creari, sive statuamus, primis parentibus eam esse inditam vim, ut, sicut corpora ita animas quoque propagarent. Cæteri verò pleriq; Patres, & cum primis à Becano allegati statuunt, animas adhuc hodiè ἀμείωτες à Deo creari & hominibus infundi. Quam posteriorem opinionem, diverso consilio atque instituto, secuti sunt Pontificii, & Calviniani; Illi, ut virium humanarum integritatem ex animæ divinitus conditæ perfectione deducant. Hinc Beilarminus lib. 4. de amissa gratia & statu peccati cap. 11. impudenti calamo scribit; non amplius tantam esse Augustini sententiam, de origine animæ dubitantis, quæ de causa opinionem de traduce, cum Scholasticis exploratum errorem, cum Thoma hæresin appellat, potiusque sentiendum, dicit, hominibus singulis, animas singulas non ex propagatione, sed ex nihilo tum primum creari, ac infundi, cum in uteris matrum foetus concepti atque ad animationem præparati sunt. Hi Calviniani ut absolutum suum decretum, quod plerosque homines creari à Deo ad æternam damnationem fingunt, stabiliant. Hinc etiam hæc secta ad istam impudentiam Monachalem & Jesuiticam proximè accedit. Ita verò Wittakerus lib. 1. de pecc: Orig: cap. 8. scribit: Animarum traductio mihi & incredibilis & absurda videtur. Pareus in suo comment: in v. 7. cap. 2. Genes. Opinio, inquit, de traduce, quomodocunque pingatur, bruta est nimis, & pecuina, fingens seminari animas intellectivas, sicut pecudum animæ brutæ cum corporibus seminantur. &c. Consentit Zanchius, quæstionem hanc prolixè tractans part. 3. de oper: sex dierum libr: 2 cap. 5. & alii quam plurimi.

3. Utrisque contradicit Orthodoxa Ecclesia statuens, animas unâ cum corporibus gigni & sic liberos tam secundum animam, quam secundum corpus à parentibus generari, ac propagari: animamque semini potentiâ inesse, quæ δυνάμεις divina gubernatione in actum excitatur. Atq; hæc ab Orthodoxis recepta

recepta sententia suis certis ac immotis nititur rationibus ac fundamentis. Primam rationem suppeditat Dei benedictio: Crescite & Multiplicamini Genes. 1. v. 28. quæ non ad partem duntaxat hominis, sed ad totum hominem pertinet: proindeq; etiam animam, tanquam potiore partem essentialem complectitur: utpote cujus solius virtute ac potentia fit generatio. Nam ut diximus & probavimus in præcedentibus, unica duntaxat est anima in homine, eademque facultate & generandi, & sentiendi, & intelligendi pollens; Quis ergo credat vel concedat illam unâ cum corpore virtute & efficaciam illius benedictionis minorem esse & impotentior in generatione, atque est anima brutorum in sui similis generatione? Cum ergo anima bruti unâ cum corpore, & sic totum brutum vi benedictionis divinæ, non partem duntaxat materiale, sed totum animal suæ speciei generat; quis dubitabit, animam rationalem, utpote longè excellentiorem, potentior & efficacior in unione cum suo corpore, & sic totum hominem vi benedictionis divinæ gignere ex sua substantia, constante anima spirituali & rationali, tanquam forma, & corpore organico, tanquam materia, totum hominem constantem in idem anima spirituali rationali & corpore organico, & sic totum hominem.

4. Secunda ratio fundatur dicto Scripturæ, Genes. 2. v. 2. Et perfecit Deus die Septimo opus suum, quod fecerat, quievitque die septimo ab omni opere suo, quod fecerat. Quæ sanè quies de nulla alia potest intelligi, quam de quiete immediatæ creationis, quod non amplius ut hætenus immediatè creando naturas sive easdem specie, sive plane novas producere velit; sed in illis, quæ immediatè creaverat, quiescere, non autem de quiete providentiæ divinæ illud loquitur sustentantis, & gubernantis, & assidue vegetantis naturam, à se conditam: qua Deus dicitur portare omnia τὰ πρῶτα τῆς οὐρανοῦς αὐτῷ verbo virtutis suæ in filio Hebr. 1. v. 3. & per eum sustentare & regere. Opere igitur hoc providentiæ suæ adhuc producit creaturas, sed non immediata creatione, sed mediantibus causis naturalibus. Quocirca etsi Deum adhuc animarum creato-

torem esse non negamus, eas tamen mediatè per parentes efficere, vi allegati dicti est statuendum.

5. Tertiò de creatione Evæ cap. 2. Genes. v. 22. dicitur quidem, quod Deus ædificaverit costam illam, quam tulerat ex homine in mulierem: non verò additur, quod ipsi quoque quoad corpus formatum inspiraverit spiraculum vitæ; sed Jehovah ex costa animata, perfectam mulierem constantem anima & corpore exædificasse, ex eo intelligitur, quod ex costa ædificatam mulierem statim adduxerit ad hominem, qui etiam illam ex templo agnoverit, dixeritque, quod sit os ex ossibus suis & caro ex carne sua, ac propterea vocanda sit virissa, quod ex viro sumpta sit ipsa, nempe tota, constans anima & corpore. Unde sic argumentamur: sicut Eva non tantum suum corpus, sed etiam suam animam ab Adamo sortitur; ita reliquos homines corpus & animam à parentibus habere certum est licet variè hac de re differet Augustinus lib. 10. de Genesi ad literam cap. 1. & 10. Et Lombard. lib. 2. dist. 19. Nos verò indubitatè statuimus: Si anima potuit propagari per costam ex Adamo desumptam; Ergò multò magis eam per sperma propagari credendum est: Cùm hoc sit legitimum ac ordinarium propagationis humanæ medium.

6. Quartò. Genes. 5. cum dixerit Moyses v. 1. Deum creasse hominem ad similitudinem sive imaginem Dei, subjicit vers. 3. vixisse Adamum triginta & centum annos, genuisseque ad similitudinem & imaginem suam filium. Ut autem imago Dei non erat in solo corpore, sed potissimum in anima tanquam *πρῶτον θεοεικόν*, ita etiam imago hominis in filiis Adami, non est in solo corpore sed potissimum in anima. Unde sic argumentamur: Qui per generationem cum liberis communicavit proprium & inseparabile accidens animæ, ille etiam per generationem ipsum *πρῶτον θεοεικόν* nempe ipsam animam cum liberis communicavit. Atqui Adamus communicavit per generationem cum liberis proprium & inseparabile accidens animæ nempe imaginem. E. etiam ipsam animam.

7. Quintò Genes. 46. v. 27. è femore Patriarchæ Jacobi egressæ leguntur animæ septuaginta: Unde sic argumentamur: Ut liberorum Jacobi animæ in ipsis sumserunt originem, sic omnium hominum animæ oriuntur. Atqui ex femore Patris perinde ac corpora, animæ in ipsis sumserunt originem, & sic ex essentia Jacobi. Ergo omnium quoq; hominum animæ ex parentibus oriuntur & in soboles propagantur. Major est certa: Nam generatio omnium hominum specie est eadem, & eodem modo fit. Minor confirmatur dicto, ex Geneseos 46. capite allegato. Etsi enim ibi animæ secundum scripturæ Phrasin ponuntur pro hominibus; tamen simul hoc asseritur, totos homines ex homine, nempe Jacobo natos esse: Est enim anima in ejusmodi Phrasibus idem quod homo integer, quem personam *ὑφιστάμενον πρόσωπον* vocamus. Rom. 13. Omnis anima potestati eminenti subiecta sit &c. Atq; in hunc modum vox Nephesch anima sæpius cap. Geneseos allegato usurpatur vers. 18. 21. 25. 26. 27. ut & alibi.

8. Augustinus quidem quæstione 150. in Genesin, ait videndum esse, quid hinc respondeatur iis, qui hoc testimonio confirmare nituntur, à parentibus simul animas cum corporibus propagari: Attamen quid respondeat ipse, non reperit: sed potius ista ratiocinatione se constrictum animadvertit, quare ita pergit: Animas dictas pro hominibus, à parte totum significante locutione, nullus ambigit. Sed quomodo ipsam partem ex qua totum commemoratum est h. e. animam, cujus nomine totus homo significatus est alienemus ab eo, quod dictum est: Exierunt de femoribus ejus, ut carnes tantum ex illo natas quamvis solæ animæ nominentur, accipiamus. Inde liquet, Augustinum ad hoc argumentum nihil posse respondere. Videt enim, quod hæc locutio sit Synecdochica, & pars, eaq; primaria & principalis nempe anima pro toto, h. e. integro homine, ponatur dicaturq; , quod tot animæ sint ex femore Jacobi egressæ, h. e. ex ipsius essentia propagatæ h. e. tot homines. Quis jam credet in ejusmodi locutione synecdochica partem illam primariam pro toto positam esse, & genitam dici, quæ nullo mo-

dogenita vel propagata est, sed per illam alteram, quæ sola genita putatur, significari. Cui unquam ejusmodi synecdochica locutio per somnium aut febrem in mentem venire potuit.

9. Sextò. Cum dicto precedente congruit, quod David de Absolone infidante vitæ Parentis. 2. Sam. 18. dicit: Ecce inquit filius, qui egressus est de ventre meo, quærit animam meam. Sic. 1. Cor. 15. corpus animale, quod hic circumferimus, acceptum fertur Adamo, idque vocatur caro & sanguis singulari phrasi scripturæ, quæ hominem peccato corruptum ita appellat: quia videlicet per Adamum peccatum in omnes homines transit Prov. cap. 5. & Christus Joh. 3. Hominem vocat carnem, & simul addit, hujusmodi carnem non nisi ex carne natam esse. Quis autem dixerit, animam hic non intelligi, imo non anima præcipuè retulerit Deum sanctum & justum, quem homo ex rota anima diligere debuerit, peccatum quoq; quod successit originali justitiæ, in anima potissimum hærebit. Inquit autem David Psal. 51. In iniquitatibus natus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Genes. 8. Cogitatio cordis humani mala est à pueritia. Genes. 6. Omne figmentum cogitationum cordis humani malum est omni die. Ephes. 2. Erasmus omnes naturâ filij iræ idq; hæreditaria transmissione parentum, sicut Beza convictus à Paulo Rom. 5. Adam, inquit, corruptionem tum animæ tum corporis subjit, & sic in posterorum naturam transmisit: cumque purgatio Baptismi non respiciat sordes carnis, sed concupiscentiam bonam efficiat, quæ est mundatio animæ 1. Petr. 3. sit autem lavacrum regenerationis Tit. 3. natam utique oportet esse animam & quidem carnali propagatione Joh. 3. quandoquidem renasci non possit, quod natum non sit.

10. Quare septimò firmissima ratio hujus questionis petitur ex doctrina de peccato originis quod propagari in posteros testatur Moses Genes. 5. Genuit Adam liberos ad similitudinem suam. Si enim crearentur animæ à Deo de novo sanctæ & justæ, & immergantur corporibus, peccato pollutis, non sunt causæ peccati naturâ sed per accidens. Contrarium verò jam audivimus

mus ex cap. 2. Ephes. Eramus omnes naturā filii iræ, sicut & cæteri. Sequerentur etiam hæc paradoxa. Spiritum incorporeum immortalitatem & sanctum habitatione polluta & immunda infici: Et Deus omnis hominis peccati non posset excusari, quod justam sanctamque animam detrudat in extremam corporis, peccato polluti, miseriam, & ob reatum aliunde contractum æternis gehennæ flammis puniat. Cumq; (ut ex dictis patet) regeneratio sit totius hominis: Ergo & prima nativitas. Si autem animæ creatæ infunduntur proprie loquendo, nasci non dicuntur. Videatur August: de Genesi ad literam lib. 10. c. 11. & 12.

11. Octavo & ultimo, illud perabsurdum est, quod negata generatione animæ Christus non sit semen Abraham & Davidis secundum humanitatem, sed solummodo secundum corpus, quod sanè ipsa humanitas sive humana natura non est, sed saltem pars materialis, sicq; minus principalis: Hoc quidem Hilarius dixit lib. 10. de Trinitate: Sed gravius est testimonium Symboli Athanasij: Necessarium est ad æternam salutem ut incarnationem quoq; Domini nostri Jesu Christi, quisquis salvus esse velit, firmiter credat. Est autem ista fides ut credamus & confiteamur, quod Dominus noster Jesus Christus Filius Dei, Deus est & homo. Deus ex substantia Patris ante secula natus. Homo ex substantia matris in seculo natus, perfectus Deus perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens. Hæc ibi. Quæ conveniunt cum multis Sacræ Scripturæ dictis Deuter. 18. Prophetam è medio tui è fratribus tuis, ut ego sum suscitabit tibi Jehova, 2. Samuel. 7. Suscitabo semen tuum post te quod egredietur de utero tuo &c.

12. Sententia igitur de propagatione animarum de peccato originis totam naturam vitiantem, de regeneratione, de imbecillitate virium humanarum, de quiete Dei à creationis opere, de misericordia & justitia Dei in verbo patefacta, de incarnatione Filij Dei, asserenda necessario, utcunque rationi *ἀνεγος* videatur. Hinc Augustinus licet dubius in hac quæstione videatur esse, ut monuimus, tamen non putat sententiam nostram, ex divina scriptura ut falsam ac hæreticam confutari posse. Imo libro 10. de Ge-

de Genesi ad liter. capite 4. disertè scribit opinari animas omnium hominum ex nihilo creatas esse, nimis esse durum ac violentum, cum scriptura doceat Deum creasse omnia simul, & cessasse die septimo ab omni opere; ex quo effici, omnes animas hominum postea creatas, fuisse aliquomodo in anima primi hominis. Præterea Beatum Patrem hunc adhuc vehementius urgebat ac premebat argumentum nostrum septimum, quod neq; ipse videbat: Si posteriorum hominum animæ non propagarentur ex anima Adæ, sed singulæ ex nihilo crearentur, qua ratione peccatum Adæ per generationem carnalem in omnes ejus posteros transfundi posset: cum peccatum originale propriè non sit in corpore sed in anima. Hinc lib. 3. ad Bonifacium: Quicquid, ait, de anima disseritur, si neget peccatum originis falsum est.

13. Sed utut sit, hæc quidem gravioris ponderis argumenta sunt quam adversantia; non tamen dissvadenda videtur modestia quâ usi sunt pij. Lutherus paulo ante mortem suam de hac materia disputavit, & thesibus 30. & 31. ita censuit: Qui cogitaverunt animam esse ex traduce, videntur non penitus aliena à Scripturis sensisse. Imo facilius defendent propagationem originalis peccati, quam iidem, qui aliter sentiunt. In Disputatione etiam ad Opponentem testatus est se pro sua credulitate ita sentire quod anima sit ex traduce: Monere tamen, in Ecclesia cum reverentia & timore Dei loquendum esse, nec facile statuendum quod ignoramus. Sic Augustinus contra Julianum Pelagianum: Ut ergo, inquit, & anima & caro pariter utrumq; patiatur, nisi quod nascitur, renascendo emendetur, profecto aut utrumque in homine vitiato trahitur, aut alterum in altero tanquam vitiato vase corrumpitur, ubi occultata justitia divinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco quam dico ne audiam docere quæ nescio. Hoc tamen scio, id horum esse verum, quod fides veræ antiquæ Catholicæ Ecclesiæ qua creditur & asseritur originale peccatum, non esse, convicerit falsum: Ista fides non negatur, & hoc quod de anima latet, aut ex otio discitur, aut sicut alia multa in hac vita

vita sine labe salutis nescitur. ubi notetur illam partem majorem decere modestiam, cujus sententia minus habet istarum rationum & plus atrocium absurdorum, cujusmodi certe deprehenditur illorum opinio, qui singulas animas citra generationis ordinem de novo creari & natis corporibus infundi dicunt. His igitur, ubi sæ sententiæ affirmatione & obtrusione audaces sunt & importuni, oppositione contrarij rectius confidenter resisti potest.

14. Hac igitur consideratione freti adversariorum argumenta aggredimur, prius vero hanc commonefactionem præmittendam ducimus: quamvis quæstio hæc plerumq; proponi solet, num anima sit ex traduce: tradux autem est proprie propago seu pars quædam ab arbore secta, & in aliam traducta; tamen phrasi illa Corporalem quendam modum definire nolumus, sed explicamus duntaxat de vera communicatione, quæ fit gignendo, cujus vero modus cum exprimi nequeat, ille reticeretur, & tamen res quadam similitudine traditur. Argumenta ipsa quod attinet quæ contra nostram sententiam facere videntur, revera illa tanti momenti non sunt, ut cordatum turbet cum primis enim ex cœcâ ratione derivantur, non ex dogmate Spiritus Sancti cum autem iisdem etiam Calviniani utantur, responsiones nostras contra utramq; sectam, ubi opus fuerit, dirigemus.

15. Primum argumentum desumptum ab animæ immortalitate & incorruptibilitate nihil probat. Nam si homo mansisset in statu integritatis, corpus ejus fuisset immortale & incorruptibile, potuisset propagari per deductionem ex potentia materiæ immortalitate & incorruptibilitate ejus nihil obstante. Nec obstat quod incorruptibilitas & immortalitas in homine adhuc integra fuerit alia ab illa quæ est in Spiritibus & Angelis: fuit tamen naturæ humanæ conveniens, ut illa Angelorum & Spirituum, & utraq; dependebat à gratia Dei. Deinde licet animæ & hujus immortalis Spiritus ortum proxime ex semine concedamus, non tamen ideo statim cogimur affirmare illum plane esse ejusdem ingenij cum ortu formarum materialium: cum hæc sit nostra sententia: quod totum sperma sit, potentiâ totus homo: & quod potentiam illam Deus mediante natura in

actum producat totus autem homo constat duabus partibus essentialibus: ut igitur corpus humanum organicum & ut humanum, tantum est in potentia seminis & nequaquam actu, sic quoque anima non statim actu sed potentia est in eadem: quæ *δύναμις* (ut recte loquitur & sentit Dn. Gesnerus disp. 2. in Genes. q. 9.) divinâ gubernatione in actum excitatur: ut ita generantibus parentibus secundum Augustinum creet Deus, nihil autem ex nihilo, sed ex spermate desumpto & derivato ex Essentia hominis, ita ut quemadmodum semen corporis in spermate humano, sic quoque semen animæ in eodem contineatur, ut ibidem concludit Gesnerus hic verbis: *Ex femore Jacobi Genes. 46. egressæ leguntur animæ septuaginta. E. non solum corporum sed & animarum semina in femore Jacobi fuerunt: Si ergo (inferimus porro nos) fuerunt semina animarum in femore Jacobi, utique multo magis illa fuisse statuendum est in spermate. In femore enim necesse est fuisse semen animæ, & sic potentiam remotam, in spermate vero semen & sic potentiam proximam.*

16. Alterum argumentum desumptum est ab independentiâ à corpore. Quæ inde probatur: quod post separationem à corpore sit independentis anima: E. colligit Jesuita illam recipere esse per actionem independentem à corpore, proindeque per creationem non vero per naturalem generationem. Respondemus animam post separationem non dependere à materia ita, ut plane sine materia ad tempus esse non possit, inde vero sequi animam ita simpliciter non dependere à corpore; ut ab eo simpliciter non dependet Angelus; id falsum est. Nam anima quod separata à corpore, ut etiam in corpore non ita simpliciter dependeat à corpore tanquam à sua materia, ac cæteræ formæ materiales, quæ extra materiam existere non possunt id nihil arguet amplius, quam quod anima rationalis perfectior sit actus, quam anima irrationalis & quævis alia forma: proindeque ejus præcedens potentia longâ fuerit perfectior potentia: Verum ab anima rationali soluta à corpore separari omnem dependentiam falsum est; Nam licet non simpliciter dependeat à corpore quando existit extra corpus, retinet tamen dependentiam ad corpus suum per quam naturaliter desiderat rursus cum corpore uniri. Siquidem anima non absolvit perfectam speciem sicuti

Angelus; proindeq; non est sibi Ens, sed est Ens alterius, nempe forma corporis sive hominis. Omne autem Ens per naturam suam desiderat ac tendit ad optimum: ergo etiam forma ad sui perfectionem quam habet in Composito non extra illud.

17. Tertiij argumenti nervus in eo est, quod anima sit *αδιαίρετος*, quoddam impartibile sive indivisibile, ut præcedentium, licet etiam hujus fundamentum, non est dogma, Spiritus Sancti, nec aliter ejus negatio constat, quàm si opponatur corporeæ divulsioni. Quasi verò aliquid dissimile & animæ suo modo conveniens fieret, unde animæ esset sua quædam propagatio nobis inexplicabilis, certè quomodo hoc sine temeritate negatur, haud apparet. Et quid est, quod Beza in prima parte questionum animam statuit secundum qualitates corrumpi, & qualitates tribuit substantiæ simplici & immutabili, cum hac clausula, quales tali substantiæ convenient. Quid igitur impedit *διαίρεσιν*, cujus fugam in neganda animæ propagatione prætendit, quo minus propagatio fiat? Et quid obstat, quo minus hic etiam cogitem dari quandam *διαίρεσιν*, qualis isti substantiæ conveniat? Novi sanè eruditissimum virum & Physicâ cognitione excellentem, qui adeo sese ejusmodi objectionibus turbari passus non est, ut publice doceret, & suis auditoribus dictaret; In semine esse mirificè & inexplicabiliter vim quandam existimamus, de quâ etiam immortalis & vacans corpore anima existat ordine naturæ.

18. Quartum laborat vitio *μη παρά τῷ το*, non enim inferitur ex nostra, sed ex Becani ficta, & nobis afficta hypothesis: nempe animam ipso actu suo & *ἐντελεχεία* quam actum primum essentialem vocant, contineri in spermate. Quæ verò nostra sententia non est: siquidem tantum animam in illo *δυναμει* delitescere, atq; nondum actu subsistere & recta ratio & scriptura dictat: ut enim animæ septuaginta fuerunt in lumbis Jacobi Gen. 46. ut quoq; Levi fuit in lumbis Abraham, in quibusâ Melchisedeco decimatus est, ad Ebræos. 7. nempe non actu sed potentia; sic quoque, ut diximus, tantum adhuc potentia anima rationalis est in spermate humano. Quemadmodum igitur mortuo homine vel interfecto, dici non potest, multas animas

in femore suo contentas, fuisse corruptas: sic neq; id dici poterit de animabus in spermate adhuc delitescantibus, potentia & nondum in actum excitatis.

19. Cæterum progreditur Becanus ad objectiones, illarumque tres refutare conatur. *Dicis t. inquit, si anima non transfunditur à parentibus in filios, non potest intelligi, quomodo peccatum originale transfundatur in filios quia illud peccatum non est nisi in anima. Confirmatur: Quia si solus Deus creat animam, vel creat illam cum peccato vel sine peccato. Si cum peccato, jam Deus est autor peccati: si sine peccato, quomodo contrahit peccatum? Non enim potest illud contrahere à carne, quia caro non est infecta: Unde ergo contrahit? Pro solutione (pergit) nota primo, peccatum originis non esse Ens aliquod reale & physicum inbarens animæ; sed esse Ens quoddam morale, quod per modum habitus animæ inest, sicut jus, dominium servitus. Unde sequitur, non esse quærendas physicas causas peccati originalis, sed tantum morales. Nota secundo, duas esse causas peccati originalis, una est actuale peccatum originale, quo omnes in ipso peccavimus: altera est naturalis propagatio ex Adamo. Hæ duæ causæ diverso modo concurrunt ad peccatum originale causandum. Nam actuale peccatum Adæ, quasi directè causat peccatum originale in primo instanti conceptionis, nisi divinitus præveniatur ejus actio, & eodem instanti infans justificetur. Naturalis vero generatio concurrit tanquam substituens & applicans subjectum, in quod actuale peccatum Adæ habitum suum generet, & habet se sicut is, qui lignum applicat igni ad comburendum. Nota tertio non esse necesse, ut causa moralis existat, quando causa moralis producit suum effectum. Hoc patet primo in actionibus meritoriis Christi, quæ jam non existunt, & tamen quotidie producant suos effectus in nobis. Secundo patet in juribus & dominiis, quia filius primo instanti conceptionis accipit jura & dominia ex vi contractus paterni, qui ante multos annos initus est. Eodem modo res habet in hac materia, quia actuale peccatum Adæ, quod olim commissum est, quotidie causat peccatum originale in infantibus. Ex dictis sequitur, si quis quærat, cur infans contrahat peccatum originale, non esse etiam rationem dandam, quia peccavit in Adamo, & ex eo per naturalem generationem descendit, proximorum enim parentum peccatum vel sanctitas, nihil ad hoc facit, cum sint tantum perso-*

personalia: peccatum autem Adami fuit commune toti generi humano. Unde etiam si Deus à proximis parentibus auferret fomitem, sicut à B. virgine, nihilominus proles ab iis naturaliter orta contraheret peccatum originale, quia descenderet ab Adamo per naturalem generationem, in quo peccarat. Hinc ulterius sequitur, illam sententiam Tertulliani, quæ asserit, animam transfundi in filios per generationem, nihil magis prodesse ad difficultatem hanc explicandam, quàm eorum, qui dicunt, à Deo creari: fieri enim potest, ut proximi parentes sint sancti, ac proinde si producerunt animam, non producerent eam cum peccato originali, sicut nec Deus. Unde ergo provenit? ex actuali peccato Adæ, quando enim per naturalem generationem ex Adamo conjungitur anima cum corpore, eo ipso instanti causatur peccatum originale ab actuali peccato Adæ, sicut in ipso instanti, quo nascitur filius Principis, causatur in eo jus vel dominium ab actuali contractu patris, avi, abavi, vel proavi.

20 Sævissima somnia ex campo Elisyō. Nititur totus hic discursus meris falsis ac absurdis hypothesebus. Verum quia illæ infra in secundâ disputatione de peccato Originis, thes. 26. & seqq. ex veris ac immotis fundamentis refutantur, tantum eas his obiter attingam. 1. Negamus peccatum originis esse tantum ens morale; est enim omninò physicum ac reale, siquidem est concupiscentia, ut infra disp. 1. de peccato Orig. sect. 5. th. 13. atq; ita omninò *θετικόν* in se continet, & merè privativum non est, & injustitia est, quæ revera vitium, vitium autem habitus, & habitus positivum quid est. Et licet concedamus formale hujus peccati ut omnium vitiorum, esse privationem: Non verò propterea ejusmodi privatio censenda est, quæ consistit in nudâ ablatione rei superadditæ, quæ in subiecto nullam faciat mutationem, adeoq; nihil vitiij præter solam amissi ablationem relinquat: velut si virgo ornatum suum nuptialem deponat: qualem fingunt hic Pontificij: sed est ablatio rerum ad perfectionem naturæ humanæ pertinentium, imo ipsam sanctitatem, justitiam ac veritatem hominis constituentium, nempe ipsius imaginis Dei præstantissimorum bonorum, quam non tantum secutus est reatus admissæ culpæ, sed etiam infamis fædiorq; in

natura corruptio & depravatio, quam mens hominis cogitando
 assequi aut lingua ejus effari queat.

21. Omnino ergo est Ens reale peccatum originale verè in
 subjecto realiter inhærens, & illud efficiens non externa quæ-
 dam relatio, utpote est in dominio, in juribus, ac privilegiis
 cum parentibus ad nos derivatis: quæ realiter, subjecta non affi-
 ciunt: quare etiam reales & phycas causas non ita postulant,
 ut effecta realia: quale est, ut diximus, peccatum originis: non
 igitur realis illi causa potest denegari. Deinde negamus infra
 primum peccatum primorum parentum dici posse causam mo-
 ralem, sed est & fuit, realis actio, quam originale peccatum in
 naturâ, parentum realiter secutum, & in omnes posteros succes-
 sivè propagatum, ita ut semper impurus ex impuro progeneres
 sit: haud secus ut podagricus podagram, hæreditarium malum,
 in sobolem propagat: & hæc rursus in suam posteritatem. Non
 ergo peccatum Adæ & parentes proximè generantes ita sunt di-
 versæ causæ ut fingit Becanus: Cum non tam actuale peccatum,
 quam illa vitiata natura, quæ illam *παράβασις* Adæ secuta est, &
 ipsum autorem peccati corruptum reddidit, est vere causa pec-
 cati originis in posteritate generis humani: Sunt ergo Adam
 primus parens, & homo proximè generans in eodem genere
 causarum peccati originis, in filio genito, ille autem causa remo-
 ta, hic causa proxima, ut proavus, avus &c. est causa remota,
 parens autem immediatè procreans causa proxima Podagræ, in
 filium propagatæ. Non ergo parentes proximè generantes tan-
 tum habent sese ut causæ applicantes subjectum, in quod post-
 modum vera causa, nempe peccatum Adæ agat, sed sunt veræ
 causæ realiter agentes, ut enim ipsum hominem realiter vere &
 causaliter effectiveq; generant, sic quoq; cum & in homine i-
 ipsum suum inhærens vitium & peccatum verè ac realiter pro-
 pagant. Quis enim mundum dabit ex immundo?

22. Quæ cum ita sint, & infra pluribus demonstrabuntur, o-
 mnia per se corruunt, quæ de morali causâ & ejus virtute agen-
 di, à Becano subjiciuntur, uti etiam meriti Christi actio pessimè
 huc applicatur, & blasphemè cum vitiosissimâ actione Peccati
 comparatur. Falsissimæ quoq; sunt consequentiæ, quas ex fal-
 sis suis

sis suis præmissis infert 1. falsum est peccati originalis infantis non dari aliam causam, quam quod peccaverit in Adamo 2. Falsum est de peccato proximorum parentum peccatum vel sanctitatem nihil facere ad peccatum originis in sobole. De sanctitate concedo propter additam rationem. 3. Falsum est peccatum originale proximorum parentum tantum esse personale: Est enim naturale & hæreditarium hærens in tota humana naturâ, eam corrumpens: Ut ergo morbus hæreditarius non potest dici personalis, tantum hujus personæ, sed hæreditarius ipsam naturâ corrumpens, adeoq; non potest non etiam cum sobole communicari: sic etiam se res habet cū peccato originis. Justitia vera per fidem imputata, tantum personalis est, & nequaquam naturalis, ideoq; nec hæreditaria: propterea enim quia imputatur, non est inhærens quiddam in natura. 4. Falsum est si fieret, ut Deus à proximis parentibus peccatum originis, quod Jesuita foemitem appellat, auferret, & post ejus ablationem prolem parentes illi mundi & sancti generarent, eam nihilominus ab his naturaliter ortam, contrahere peccatum originis. Nam etiam si per naturalem generationem descenderet ab Adamo, distinguendum tamen esset inter naturalem generationem, quatenus naturalis est, & quatenus vitiosa est: descenderet igitur ejusmodi proles ab Adamo generatione ut naturali, non verò ut vitiosa. Quandoquidem vitiositas naturalis generationis, quæ fuit in Adami generatione, esset sublata, retentâ ejus essentia. 5. Falsum est B. Virginem sine peccato fuisse conceptam & natam, ut infra demonstrabitur. 6. Falsa deniq; sunt omnia, quæ desententia Tertulliani, & sua opinione opposita subjicit Becanus, ut ex dictis patet.

23. Pergit Becanus: *Dicas. 2. Deus creat animas; Ergo cooperatur adulteris ac fornicariis, quia adulterinis & fornicariis fetibus infundit animas: quod est absurdum & Deo indignum. Responder.* Deus non cooperatur ad peccatum, sed ad naturalem generationem: neq; magis absurdum est, ut Deus adulterinis fetibus animas infundat, quam ut terra confoveat suo gremio furto sublata, aut immunda manu à satore projecta semina. Primum responsio data non tollit dubium, sed refutat tantum Elenchum nostræ sententiæ oppositum,

tum, si Deus concurrat & promoveat immundam ex traduce generationem animæ quod videatur operam dare mæchis. Hic enim non tam valet consequentia, quam non potest negari, quod Deus conservet naturam universi, etsi hæc tota vanitati sit subiecta. Verum quando istud argumentum Papistis & Calvinianis objicitur, tum non quæstio est de mediata conservatione naturæ; sed de immediatâ creatione qua Deus tanquam socia causa & quidem principalis ad vitiosissimum effectû producendum, immediatè concurrat. Hic Rhodus hic salta. Aliud enim est Deum, tanquam universalem causam, universali providentiæ operatione concurrere cum causis secundis, ut virtute, semel per creationem indita operentur, & sic suum quod est, etiam in pessimis naturis & actionibus conservare; Aliud vero rursus est se cum causis secundis peccato inquinatis & earum pessimis operationibus tanquam causam sociam conjungere, & non tantum virtutem illam, vel creatam in creatam in actione conservare; sed etiam ejus effectus principalem partem non actu providentiæ, sed creationis, de novo creare & sic vitiosissimum actum immediatè & principaliter & per se constituere. An hoc justissimo Deo, qui ab ejusmodi effectis vitiosis & peccantibus totus abhorret, sine blasphemia tribui queat, omnibus vel rationem tantum naturalem sequentibus judicandum relinquo.

24. Simile, quod annectit Becanus, ridiculum & stultum est, si eo usi patres, si ve matres: Ejusmodi inde colligitur argumentum. Ut se habet terra ad furto sublata, aut immunda manu à satore projecta semina ea confovendo: sic se habet Deus ad adulterinos fætus, iis animas infundendo: Atqui terra foetu suo nihil producit vitii in seminem furto ablatorum, vel immundâ manu projectorum fætibus si ve fructibus: Ergo neque Deus infusione animarum quicquam vitiosi producit in fætibus adulterinis. Quis verò Jesuitæ concederet majorem, sibi persuadentis easdem vel consimiles esse actiones, nempe infusionem animarum in fætus quam Deus immediatè peragit, & deinde foetum terræ, quo semina injecta vivificat ac crescere facit. Deinde similitudinem veram esse inter fætum adulterinum & semina

mina furto ablata, vel manu immundâ in terram projecta. In quibus vero omnibus maxima dissimilitudo est.

25. Eam primum demonstrat in foru terræ & Dei infusione. Terra foru suo nullam partem essentialem, neq; formalem creat ex nihilo, & crescentibus ex semine frugibus forinsecus infundit & superaddit, ut perfectam speciem non tantum ex essentia seminis, sed etiam ex noviter creata parte potiore formali infusâ nascantur: nequaquam; sed tantum suo foru & facunditate promovet terra internam virtutem & potentiam seminis, ut fruges ex eo crescant totæ, proindeque non tantum materiam, sed etiam formam, & sic totam suam speciem & naturam ex semine in terram projecto accipiunt. Contrarium ex hypothesi Jesuitæ est in actione Dei; quippe qua Deus cum hominis generatione concurrens, non tantum ut causa mediata & universalis promovet virtutem per creationem primum humanæ naturæ ac speciei inditam: sed etiam ut causa immediata, particularis & proxima alteram partem essentialem, & quidem potiore formalem ex nihilo creat, foetibus omnibus & sic etiam adulterinis forinsecus infundit, atque hoc modo hominem in sua naturâ & specie tanquam causa socia principalis ac proxima essentialiter constituit ac producit: Ut ita accedente actione Dei non homo ex homine, quemadmodum ibi foru terræ ex tritico triticum, sed tantum pars materialis corpus humanum ex homine: pars vero formalis & potior ex nihilo nulla virtute hominis, sed sola virtute immediatâ omnipotente Dei creatoris: adeoque generatio hominis naturalis quidem à Pontificijs & Calvinianis dicatur, sed nudo nomine sine ullâ re subjecta sic denominaretur, cum potius creatio revera esset dicenda. A potiore enim fit denominatio.

26. Deinde nullam similitudinem esse inter fætum adulterinum & inter semen furto ablatum, sive immundâ manu in terram sparsum facile ostenditur. Primum enim non rectè instituitur comparatio inter fætum & semen: Cùm omninò sit distinguendum inter *ζωὴν κύνια* & *σπέρμα*: hoc est semen, istud conceptus, illud fætus sive fætura. Sperma igitur non cum *ζωή*, sed spermate, & *ζωή* ex spermate orta cum *ζωή* comparanda erit. Non *π. σπέρματι* ex istorum opinione infundit Deus animam; sed primum natura gignit ex sper-

γυνή & huic formator Deus animam infundit. Quare comparatio illa est. Deinde siue in altera parte sumas γυνήν siue ἀέσμα, ubi similitudo esse debeat, maxima rursus est dissimilitudo. Nam semen furto ablatum siue immunda manu seminatum, nihil vitii realiter in se hærentis habet: sed saltem quandam externam relationem secundum dici, & secundum externam denominationem, non ex vitio interno neq; à causa procreante, sed tantum ab externo accidente hærente in eo qui semen illud furatus est, vel quia immunda manu tractavit: Verum in semine humano & sic porro in γυνή in hæret, ut probamus, realis corruptio, depravatio & defectus pugnans cum lege divina. De quo quæritur, an prior in illa γυνή & semine esse possit, antequam ullo modo anima illi insit, neque potentia neq; actu cum concedant Pontificij quod πρῶτον δευτικόν peccati sit anima. Ex hisce tricis se nullo modo expedire possunt vel Pontificij vel Calviniani, nisi contra omnia Sacra Scripturæ manifestissima testimonia extenuent peccatum originis, negent illud concupiscentiam esse, negent illud aliquid esse reale in natura, negent illud realiter inquinare hominem & tandem mentiantur, illud tantum esse relationem quandam rationis, & secundum dici, sine ulla realitate & entitate; Uti etiam hoc loco & in tota disputatione de Peccato Originis, infra examinanda, fecit Beccanus & omnes Jesuitæ.

27. Unde rursus oritur dissimilitudo inter Terram & Deum tanquam causas agentes, ubi vero rursus similitudo esse debebat. Nam terra quidem seminantis semen furto ablatum in se recipit, non vero iuvat seminantem in furto, neque iuvat postea eundem quando illud immunda manu serit, cum fruges furtivæ vel immundæ inde crescant, cum semen illud licet furto fuerit antea ablatum, & immunda manu projectum, nullum tamen inde in se contraxerit vitium & actio Terræ, ut patet, neq; cum vitiosa actione furandi, neq; cum immundis manibus seminantis concurrat, sed solitariè & per se in semen bonum, quod recepit, agit, nullo habito respectu ad actiones illas præcedentes. Longè vero aliter se habet Deus quando adulterinis foetibus animas infundit. Ibi enim necesse est, ut tanquam Principalis ac proxima quadam causa ad fatum illum adulterinum producendum concurrat, se cum
causa

causa adulterina conjungat, simul cum ea operetur, & in fœtu illo adulterino & fornicario potiolem partem, nempe animam creet & efficiat, ut & ipsa anima, (quia totus homo) sit fœtus adulterinus. Quod ergo est actio furtum committens respectu furtivi seminis, & deinde seminatio immunda manu facta, cum quibus terra suâ actione & causalitate non jungitur, illud est generatio adulterina & fornicaria, quâ adulterinus & fornicarius fœtus producit, cum qua vero ex sententia Pontificiorum, ut diximus sese conjungit Deus, & Mæchum in fornicaria sua actione juvat, non cum ipso, & mediante ipso & ipsius actione, sed propria, immediata, solitaria sua creatione, ex nihilo formam sive animam producit. Inquis non adjuvare Deum generationem adulterinam ut talem, sed generationem naturalem. Illum adjuvat ut causa universalis conservans vires humanas licet vitiosas quibus generat homo (ut illi volunt) corpus. Verum creando animam non conservat vires semel creatas, vel per illas tanquam proximas causas agit, sed præter illas & sine illis peculiarem effectum seorsim producit, eumque cum effectu naturalibus viribus producto conjungit & unit, ut vitiosus effectus ex homine proveniens, sic perfectus & revera vitiosus esse possit; cum sine anima talis esse non possit. Dic sodes quæ sint absurda si hæc non sint?

28. Pergit Becanus ad tertiam objectionem: *Dices tertio, inquit, Deus septimo die requievit ab omni opere suo, Genes: 1. Ergo non creat animas posterorum: sed in parentibus producantur. Respondeo* (pergit) *Deus septimo die cessavit ab omni opere suo, quia post sex dies creationis nullam aliam novam speciem produxit, licet interdum producat aliqua individua alicujus speciei.* Regerimus nos debere Jesuitam distinguere inter actiones ordinarias Dei providentiæ, & deinde inter actiones extraordinarias miraculosas & mysticas virtutis creatricis, qua singulariter Deus extraordinariè nimirum non actione conservante sed actione creante producit miracula. Immediatè individua specierum singularum certo ordine condere & producere, non generatione naturali constituere, in primo illo sextiduo fuit actio Dei ordinaria. Abstinent ergo Deus ab ordinario opere creationis, ne amplius vel novas species, vel etiam individua speciei in prima creatione productæ vel tandem partes Individuorum ita ordina-

riè crearet, ut fecerat in primis sex diebus, cum in posterum species à se creatas ordinariè vellet & conservare & multiplicare non immediatè sed mediantibus viribus in prima creatione singulis speciebus inditis. Alias concedimus libenter quod sæpe edendo miracula, nova individua creaverit; verbi gratia, *quando baculum Moſis mutavit in serpentem, aquam convertit in vinum: panem de celo dedit Israelitis in deserto &c.* Id vero fecit Deus non ordinario modo, quo alias conservat creaturas: sed extraordinario nempe opere creationis: quòd tantum ut diximus sex illis primis diebus fuit ordinarium. Abstinent ergo Deus à creatione rerum illà ordinarià: non verò ab eà planè abstinent ut extraordinaria. Verum generatio hominis est ejus speciei conservatio ordinaria & naturalis, non extraordinaria & miraculosa: Et illam modo extraordinario fieri dicto negatur.

29. Alii & potissimum Calviniani addunt adhuc plures objectiones. *Primum: si ex parentibus & per generationem communicaretur prognatis anima: sequeretur ex parente sanctos procreari liberos: Quod vero quia non fit, non videtur igitur animam naturali generatione propagari & sic illam naturalem productionem negare, & ex nihilo procreationem animæ confirmare videtur quod Hebr. 12. v. 9. Deus vocatur pater spirituum. 3 Idem illud Eccles: 12 Revertitur pulvis in terram unde erat, & spiritus redit ad illum qui dedit eum. (4.) Idem concludi videtur ex illo Psalmo 33. Deus fingit sigillatim corda hominum. Ubi corda pro animabus sumi volunt 5. Uti etiam ex illo Zachariae cap. 12. Dicit Dominus extendens calum & fundans terram & fingens spiritum hominis in eo. Quibus verbis, docente Hieronymo, in eorum explicatione indicatur, quemadmodum calum & terram ita animam hominis, & a solo Deo & ex nihilo creari.*

30. Responsum est ad primum in præcedentibus. Sanctitas illa tantum est, partim imputativa, partim si de renovatione accipiat inhaerens quidem, non vero naturalis, sed acquisita, & sic utraque personalis quæ per generationem & propagationem naturæ naturalem non propagatur: perinde ac eruditio & omnis alius habitus acquisitus Parentis non generatione naturali propagatur in sobolem. *Augustinus utitur simili circumcisi, qui tamen præputium generet, multò autem hoc fit magis in Parentibus quibus nunquam in hac vita peccatum eximitur.*

31. Deinde *ad Hebr: 12. v. 9.* nihil adversæ partis instituto servit: cum ibi Deus vocatur Pater Spirituum, id est, Angelorum beatorum ratione creationis; vel sicut antithesis ipsa eo in loco ostendit Pater spiritualis; opponuntur enim inter se Patres nostri carnales, & Deus pater spiritualis, Deinde plus est in conclusione quam præmissæ largiuntur. Si dicam Deus est pater spirituum, hoc est, animarum: Ergo animæ immediate à Deo creantur & corporibus infunduntur. Quandoquidem cum vox Patris non possit *ἐν τῷ* de persona generante intelligi, sed de creante; æqu potest de corpore totius hominis dici, quod Deum patrem habeat atque de anima: *cum & corpus nostrum Dei sit creatura psal. 139. v. 5. 15 17. &c.*

32. Tertiò, membrum posterioris dicti *Eccles* que nihil quoq; facit ad immediatam creationem animarum, æd ut præcedens sive prius de immediata origine corporis è terra: *se* trumq; membrum respicit primam animæ & corporis originem in primo homine. *Augustinus eruditè verè ac piè de dicto illo Ecclesiastæ disserit Epist. 7. ad marcellinum Tom. 2. B. C. Sententia, inquit, hujus, autoritatis procul dubio certa est, nec quenquam decipit falsitate, sed si quispiam voluerit eam sic interpretari, ut inde animarum propaginem, quod ex illa una quam Deus primo homini dedit, omnes ceteræ veniant, conatur adstruere, videtur illi suffragari, quod ibi de carne dictum est pulveris nomine. Nam utique pulvis & spiritus nihil aliud hoc loco, quàm anima & caro intelligitur: ut eo modo affirmet, animam reverti ad Deum, quòd sit de traduce illius animæ, quam primo homini dedit Deus, quemadmodum convertitur caro in terram, cum sit etiam de traduce illius carnis, quæ in primo homine de terrâ facta est: ac si contendat, ex hoc, quod de carne notissimum est, debere nos credere illud, quod de anima occultum est. De traduce quippe carnis non ambigitur, sed de animæ ambigitur. Utrumque autem ita positum est in hoc testimonio, velut singula singulis parili ratione reddantur: caro scilicet convertatur in terram, sicut fuit: inde enim sumpta est, quando factus est primus homo: Et spiritus revertatur ad Deum, qui dedit eum, quando insufflaviti in faciem hominis, quem finxerat, flatu vitæ, & factus est homo in animam vivam, ut deinceps ex utraque re utriusque rei propago discurreret.*

33. Eodem modo hujus testimonii vim contra Jesuitas urget *Augustinus* : l. 10. de *genes. ad literam* c. 9. Cum isti, inquit, dixerint, hinc probari non à parentibus, sed à Deo animam dari, quòd converso pulvere in terram suam id est, carne, quæ de pulvere facta est, revertatur spiritus ad Deum, qui dedit illum : respondent illi : Utique ita est. Redit enim spiritus ad Deum, qui eum dedit homini primo, quando in ejus faciem sufflavit, converso pulvere, id est, humano corpore in terram suam, unde primitus factum est. Neg, enim ad parentes spiritus erat rediturus, quamvis inde sit creatus ex illo uno, qui homini primo datus est : sicut nec ipsa caro post mortem ad parentes revertitur, à quibus eam certò constat esse propagatam. Quemadmodum ergo Caro non redit ad homines, ex quibus creata est, sed ad terram, unde primo homini formata est : Ita & spiritus non redit ad homines, à quibus transfusus est, sed ad Deum, à quo prima illi carni datus est. Quo testimonio sanè satis admonemur, ex nihilo Deum fecisse animam, quam primo homini dedit, non ex aliquâ jam factâ Creaturâ sicut corpus ex terrâ ; & idèò, cum redit, non habet, quò redeat, nisi ad Authorem, qui eam dedit ; non ad eam Creaturam, ex quâ facta est, sicut corpus ad terram. Nulla est enim Creatura, ex quâ facta est, quia ex nihilo facta est ; ac per hoc ad factorem suum redit quum redit, à quo ex nihilo facta est non enim omnes redeunt, quoniam sunt, de quibus dicitur : spiritus ambulans, & non revertens.

34. Quartò, *Psal.* 33, 15. non agitur de origine animæ, sed prædicatur opus formationis nostræ in utero matris. In Hebræo est *וַיִּפְּסֵם* finxit, formavit, quod propriè notat actionem figulorum, ac gillæ oblatae formam inducentium, ut supra quoq; monuimus, idèòq; propriè ad corpus pertinet : deinde non est in Hebræo singulativè, sed *וַיִּפְּסֵם* quod est pariter, sive simul : quod non de corpore eodem est intelligendum, sed de eadem fornicationis energia & ratione. Tandem dictum quoque, *Zachariae* 12, loquitur de prima omnium rerum, & sic quoq; primi hominis creatione. Ut enim tum cælum & terram ex nihilo condidit, illudq; extendit, & hanc fundavit : Sic etiam eodem tempore creationis, nempe in illo primo sextiduo animam ex nihilo condidit, & homini inspiravit. Quo modo si intelligantur verba Hieronymi, facile consentire possumus. Atque sic satis nostram sententiam confirmatam esse reor :
ad

ad quam tanquam stabiliendam etiam adferri potest illud *Gen. 3.* quòd suam uxorem vocat, quia sit futura mater omnium viventium. Ubi Emphasis in voce viventium observetur & diligenter expendatur.

35. Antequam ad cæteras quæstiones à Becano motas progrediamur, adhuc quasdam de anima addendas esse commonefactiones, operæ pretium duximus. Quæritur ergo porro, quomodo anima sit unita cum corpore, ei insit, & moveat. Spiritum esse animam & naturam incorpoream evicimus, ideoque tota essentia suæ entitate à corporis essentia differat necesse est. Unde vix ulla inveniri ratio poterit, quæ modum illum formalitate suâ explicet, quo cum corpore elementari in unum individuum uniatur. Fuere aliqui, qui spiritum quendam confinxerunt, sic naturâ suâ comparatum, ut duas has diversissimas essentias nexu suo contineat, sed hi physicis ducti rationibus necessitatem mediæ illius naturæ convincientis differentes maximè essentias cum statuerint, coguntur iisdem etiam suis principiis mediam illam naturam convenienter ex utraque extrema permixtam fateri, ut in se aliquid habeat, quod cum utroq; carnali videlicet corpore & animâ, spirituali naturali-que suâ qualitate aliquâ mutuo complexu coeant. Talem autem mediam naturam non dabunt. Dicendum igitur, quòd anima sit in corpore suo, ut forma in suâ materiâ: indeq; arguitur, quòd in se completam non absolvat speciem, sed in unionem suam corporis, ac propterea non ejusmodi perfectum in se spiritum esse, ita completè in se existentem & subsistentem, ut Angeli completè sine corporibus subsistunt, perfectaq; sunt *ὑποστάσεις*.

36. Ut autem ibi maxima est obscuritas sic neque rectè intelligimus, quomodo per organa corporea actiones suas spirituales hæc essentia peragat. Neq; videmus, quâ ratione instrumenta sua moveat, cum inter corporeas & spirituales qualitates cognatio ea & affinitas, communioq; non sit, quâ in se invicem penetrando agant, nullusq; contactus à spiritu, qui sine superficie ullâ geometricâ existit, fieri queat. Neque etiam definiri modus potest, quo in corpore sit anima, illudq; contineat: sapientissimi statuunt in singulis partibus totam animam esse: alii certum illi locum certamq; sedem relinquunt, aut cerebrum aut cor, ex quo vi suâ & operatione

peratione emissa reliqua membra moveat. Obscura sanè quaestio, quæ agitari potest, explicari non facilè. Qui posteriorem sententiam tuentur, nec firmis nituntur rationibus, & nimis despectè videntur de unione hac & conventu sentire. Quod de finitate ejus adferunt, priorem sententiam negante, firmiter nil concludit, cum etiam anima hæc licet finita sit, secundum Spiritus proprietatem totalitate essentiae suæ in uno sit Ubi, quod non minùs finitatis naturæ reluctari videtur, quàm illud.

37. Neque ipsi explicare, neque tueri hunc modum suum poterunt, rationis ductum sequentes. Tutior itaq; videtur eorum sententia, qui eam in qualibet essentiali corporis parte totam esse adferunt, non autem infinitè, sed modo aliquo finitatis, rationis, intellectui non perspecto. Facilius enim admirabiles ejus actiones, arctissimamq; hanc unionem & simplicem animæ essentiam tuebitur. In corde vitæ est principium, affectuum quo conscientiae in cerebro intellectus & memoriae, in oculis visus, in auribus auditus, in lingua gustus, in naribus olfactus, in nervis tactus, ad summam, in singulis membris peculiarium actionum existit principium. Hæ autem actiones, quia fiunt per emanationem, necesse est, ut ubi illæ sunt, tanquam actus secundi, ibi quoque ipsum principium, tanquam actus primus sit præsentissimum. Quòd si absente anima hoc fieri quis dixerit, non facile is animam rationalem in homine esse demonstrabit neq; formam etiam ipsam totum corpus organicum informantem tuebitur.

38. Locali etiam situ in corpore non habitat, sed totalitate essentiae suæ in Ubi est simplici, non secundum se mensurabili. Partem enim extra partem non habet, cum sit Spiritus, proindeq; non requirit diversa locorum spatia, quæ mensurabiliter occupet.

39. Diximus suprà, animam à Damasceno dividi in τὸ λογικὸν & ἄλογον in partem rationalem & irrationalem. Rationalis est principalis ratio & facultas animæ humanæ & subdividitur in Mentem & voluntatem, quibus anima in homine proprias suas actiones obitura sit; Mens est ea pars, (usitatâ enim hac voce utimur) quæ intellectum, judicium & concomitantem conscientiam complectitur.

40. Intellectus judiciumq; conjunctim sumuntur, & ita sumpta dicuntur Ratio humana, à quâ tanquam principaliore parte facultas

cultas λογική, sive τὸ λογικόν est dictum, & definitur lux quædam in anima à Deo accensa, cujus splendore rerum obscuritas illustrata percipitur, cognitioq; & scientia è causis, fontibusq; ac principiis suis acquiritur, atq; ex uno aliquo cognito plura latentia investigantur. Consentit nobiscum *Aug. de quantitate animæ, c. 27. t. 1. Et. 3. lib. de spiritu & animâ, c. 1. Est inquiens aspectus mentis, quæ bonum & malum discernit, virtutes eligit, Deum diligit.*

41. Plane hæc facultas Spiritualis est admirando modo in legitimo eorum omnium ad creatoris summi gloriam dirigendo occupata, adeo ut ex adspectabilibus hisce rebus finitis inconspicua illa Dei, infinita, & æterna essentia in suâ infirmitate aliquo intelligere modo possit, *Rom. 1. v. 20.* Admiranda est intellectus sive rationis operatio in deducendis, confirmandis, examinandis, ponderandis refellendis ipsius humanæ rationis inventis, ultroq; objectis veritatibus, cogitationibusq; metiendi dum ignota inquirat, & notarimatur, atq; omnia judicat *Modus hujus, ac natura, operatioq; artificiosè in Logica disciplina describitur.*

42. Optimum quod in homine, est facultas, *qua antecedit animalia omnia Deum sequitur, Seneca Epist. 77. Nec enim concedendum sive Laurentio Valla, sive Francisco Vallesio, sive alijs rationem bestijs esse communem: & Bruta vel secundum quid, vel ἀναλογικῶς vel simpliciter esse εἰδέναι; cum Spiritus Sanctus homini duntaxat tribuat illam, bestijs adimat Psal. 32. v. 9. & Ecclesiasticus cap. 17. v. 5. homini mentem, sermonem interpretem. Scientiamq; intelligendi datam esse attestetur. Intellectus etiam & ratio vi imaginis divinæ insit animæ tantum humanæ: Augusti t. 1. de vera religione cap. 29. Ne dicamus de facultatibus rationis excogitandi judicandi, disponendi, ratiocinandi, quales profecto nullæ in brutis, sicut nec actus reflexus, quo intellectus cognoscit & judicat suam ipsius actionem: nec libertas aut voluntas, nec dissimilitudo actionum: quæ omnia cum longissimè à brutis absint, ipsam quoque affirmant abesse rationem.*

43. Intellectus sive Ratio, dum de factis neglectisve ratiocinatur, Conscientia oritur, quæ motus est tristitiæ, si rectitudo actionum humanarum desit, aut lætitiæ si adsit. Intellectus enim videns omnes actiones humanas, motusq; defendi non posse, ob rectitudinis defectum, pœnam suppliciaq; metuit ob justitiæ severitatem: bonum vero à bono rerum omnium principio expectat, actionum motuumq; rectitudinem deprehendens. Hinc conscientiæ testimonium est conclusum illud, in ipso intellectu effatum, judiciumq; de actionum motuumq; bonitate & malitia.

44. Germanica vox venustissimè ejus naturam indicat, appellans hanc

hanc affectionem das Gewissen/ ac si certo scias, cognoscat ac intelligat mens, & sic firmiter attestetur hoc vel illud factum probari jure, aut merito improbari. Unde Germani elegantissimè sensum quendam conscientiae tribunt cum dicunt: *Er fühlet's im Gewissen*: Si aut quieta mens sit, aut ob accusationes illas excusationesq; illas irritata, conturbetur. Quapropter conscientiae testimonium firmissimum innocentiae argumentum rectè profertur contra Calumniatorum mendacia, si bonà id conscientia fiat, non simulatè erit falso, sed verè & indubitanter: Unde illud Catonis:

Consciā mens recti, fama mendaciaridet.

& alterum illud: — *Consciū ipse sibi, de se putat omnia dici.*

Et etiam Paulina ad Conscientiam provocatio. &c.

45. Hic testis cum nunquam hominem deferat viventem, quia in anima ipsa est, nunquam interitura, malis atrocissimus carnifex est, bonis vero solatium & medicina in calamitatibus: nullusq; cruciatus tantus est, quantus cōscientiae divino furore ac iracundiā irritatae ac inquietatae nulla contra voluptas major, quam bonae conscientiae læticia, ut enim hic motus in spirituali essentia est, sic quodammodo spiritualis, Spiritum aut vehemensimè affligens, aut suavissima voluptate perfundens. Nullā re corporea Spiritus ut alitur, sic etiam nulla res corporalis, aut conscientiae dolorem tollere potest, aut voluptatem in mentem aliquam gignere constantem. Exempla utriusque ubiq; obvia sunt, tum in desperatis, miserrimè intereuntibus, omni solatio finitæ rei & bonitatis destitutis, tum in externis malis eorum, qui sanata & quieta conscientia etiam ipsam mortem sine dolore perferunt; Unde illa Jobi confidentissima vox, *Jehovam sic alloqueris; me licet interficias tamen in te sperabo Job. 13.*

46. Altera facultas animæ λογικῆς est voluntas. *Annotatum à Bonaventura in Compend. Theologicae veritatis cap. 49. t. 7. Potentias animae motivas dividi in Imperatricem, Consiliatricem & Affectivam. Imperatricem iterum in liberum arbitrium & συντήρησιν; Consiliatricem esse ipsam rationem: Vim affectivam esse voluntatem: quae dividitur in θέλησιν, καὶ βέλησιν, hoc est, voluntatem naturalem & deliberativam.* Cum vero inter motivas potentias præcipua sit voluntas, tanquam generalis mater omnium virium; Et quæ juxta Divum Bernardum sola in creatura rationali, miseria sive beatitudinis capax est: De hac igitur nobis quoq; est agendum.

47. Est igitur Voluntas dicta ex opinione Casiodori super Ps. 13, à volatu: quoniam animas, quo vult nimia velocitate transfertur, quemadmodum Græcum etiam

etiam τὸ θέλημα, annotante S. Athanasio. ἀπὸ θέειν λίαν ἀcelerī cursu nomen accepit. θέλημα λέγεται, καὶ τὸ θέειν λίαν, ἢ τῷ θελήτῃ λῆμμα, ἢ ὡς κράτημα. Ac definitur à Damasc. lib. 2. de fide Orthod. cap. 22. naturalis ac rationalis appetitus, ex ijs duntaxat pendens, quæ naturam nostram absolvere, perficere & integriorem reddere queant, ab Anselmo dialogo de libero arbitrio cap. 7. dicitur instrumentum per se ipsum movens. Ab Augustino in lib. Sentent. Sent. 14 animi motus cogente nullo ad aliquid admittendum vel non admittendum, vel adipiscendum, vel non adipiscendum: Appetitus intelligentis & rationalis substantia, ad id quod animum suaviter afficit. Vid Centiloquium etiam Bonavent. sect. 22. t. 6.

48. Consistit igitur Voluntas in libertate arbitrij, qua in actionibus motibusq; electio libera continetur, ut id, quod intellectus seu ratio judicat, sit agendum, anima tamen possit pro arbitrio agere vel non agere aliter. Hæc cum libertatis omnis in actionibus causa sit, modumq; actionum definit liberum, electionisq; copiam complectatur, cogi ratione nulla potest, licet ob coherentiam & consensionem cum intellectu duci aliquando queat, & persuadendo flecti, & quod aliter volunt peragi, aliter iterum peragendum suscipiat. Habitualis hæc voluntatis libertas, cum positivæ sit entitatis, finem quidem suum in bono habet præfixum, ut & ipsa bona est, sed cum modus libertatis potentiam habeat ad contradictiones, positiva relinquere volendo, & ad rectitudinis privationem inclinare potuit, atq; sic in actione finem suum deferere, malaq; agere.

49. In scriptura sacra nihil frequentius, quam voluntatem hominis distingui in malam & bonam. Nemo autem quærat efficientem causam voluntatis malæ: Non enim inquit Augustinus lib. 22. de civit. Dei, cap. 7. est efficiens, sed deficiens: quia nec affectio, sed defectio est. Patet tamen causa ex lapsu primorum parentum & bona nulla dici potest, nisi quæ à Deo, qui utrumq; & velle tribuit & perficere, ad Philip. 2. v. 13. ut velimus & suum esse volumus & nostrum: suum vocando, nostrum sequendo, August. l. 1. ad Simplicianum Quæst. 2. notetur etiam de voluntate propria illud Bernhardi ex serm. 3. de resurrectione: Grande, inquit, malum, propria voluntas, qua fit, ut bona tua tibi bona non sint. Propria voluntas est, quæ non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantum, quando quod volumus non ad honorem Dei, non ad utilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, ibid. cesset voluntas propria & infernus non erit: in quem se deserviet ignis ille, nisi in propriam voluntatem.

50. Esse autem has duas facultates, nimirum intellectum sive hominis voluntatem in anima Sancti Spiritus ostendunt oracula & quidem de intellectu

tellektu reliquis animalibus negato, probavimus modo ex *Psal.* 32. v. 9. *Ne scitis sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, tum nimirum, (ut est v. 8.) quando ego te intelligere faciam vias tuas &c.* ut sic per intellectum, qui intelligat vias atq; consilia in homine consistentem, homo à brutis secernatur, de mente sive ratione etiam est illud *Deut.* 6. v. 5. *Diliges Dominum Deum tuum toto corde tuo & tota anima tua, & tota fortitudine tua: pro qua ponit Matth. cap. 22. v. 37. Mens sive διάνοια: & Marc. 12. v. 30. cogitatio cum omnibus viribus.* De voluntate plurima sunt, quibus, ut nolimus admonendo cupiditatibus carnis obsequi, quod fieri rectè non posset, si voluntate præditi non essemus.

51. Cohærentiam harum facultatum ostendit Paulus ad *Ephes.* 4. v. 17. 18. 19. inquit: *Hoc dico & obtestor per Dominum, ne amplius versemini, sicut reliquæ gentes versantur in vanitate mentis suæ, cogitationem habentes obscuratam & à vita Dei alienam propter ignorantiam, quæ est in ipsis ex obduratione cordis eorum, qui posteaquam dedoluerunt, semetipsos dediderunt protervia ad patranda omnem impuritatem certatim.* Hic enim menti vanæ ac perverso cordi voluntas veluti mancipium jungitur, unde in integritate sive consonantia actionum, motuum, & harmonia iustissima ex adverso intelligitur.

52. Dominus Philippus in locis Platonice vocare rationem, intellectum cum voluntate conjunctum, ita ut intellectui tribuuntur admonitiones, consilia & consultationes, quibus in officio voluntas contineatur. Veteres quidam Theologi sic voluntatem cum intellectu conjunxerunt, ut voluntas imperium teneat, intellectus vero inserviens prospiciat, consulat, moneat. Verum si accuratius hæc disceptentur, vix monstrari poterit, utra facultas serviat. Ut enim intellectus naturam intelligit volens, sic sæpè voluntas revera nollet intelligi rem aliquando minus gratam. Cuperet etiam persæpe rem homo intelligere, quam nec intelligere potest, nec intelligit intellectus, nec etiam inquirendam suadet. Voluntas intellectu quidem liberior est, cum electionis sit principium, liberrimæ etiam ad contradictiones, sed hinc dominium nullum.

53. In anima duas hasce facultates unam atq; simplici esse constat; Quo modo vero in ea sint quomodo sese ad seipsos habeant, & quomodo ad se invicem sint affectæ, non satis clarè liquet. Esse omnium actionum motuumque præsides & reges è nativa sua constitutione manifestum est. Intellectus enim rem, actionem, motum intuens, ejus naturam motumq; metitur, & sic simul contradictionem in omnibus & ad omnia negationem format

format. Voluntas ex hisce intellectu formatis eligit, quæ liberè, & sese eo, quo placet, convertit, atq; sic actio motusq; instituitur liberè, modusque hic agendi, qui est consilij, electionis & libertatis resultat.

54. In Scriptura cor sæpè pro anima intelligente & volente sumitur, non quod mens & voluntas sint in corde, non etiam in cerebro, sed quod cor sit principium vitæ & fons motus vitalis, quo consequenter omnes hominis actiones continentur. Ob hanc prærogativam cordis appellatio animæ significationem habet, præsentissimis instructæ facultatibus.

55. Ab anima rationali & ejus regimine dependent quoq; affectus, qui sunt motus naturales efficaciter moventes sensuum comites, ut ex Physicis notum est: Hi à Deo creati, hominiq; inditi per illud insufflatum vitæ spiraculum, animali illius virtute plenissimi sunt; adeo ut etiam justitiæ arma intelligantur *ad Rom. 6. v. 13.* Quod fieri, non posset, si affectus brutæ seu bestiales tantum potentia essent, non etiam sanctitatis alicujus singularis principium ex anima, sancta puraq; per connationem quandam inexplicabilem haberent. Quia etiam spiritu is incedere dicitur, *qui puris affectibus ex pura anima tum erga Deum, tum erga proximum movetur ad Galat. 5. v. 16.* Similiter in lege dilectio, quæ est affectus princeps, ex anima tota, omnibusq; ejus viribus ab homine requiritur. Ubi affectus & animæ arctissima communio indicatur.

56. Hinc conspicuum est, Philosophicam illam affectuum cum ratione conjunctionem, qua ratio dominatrix efficitur, & affectus subditorum obedientiam conditionem subeunt, exiliorem esse, quam ut arctissimam hanc conjunctionem, conjunctionumq; rerum communicationem explicet, & Theologicam contemplationem dirigat. Non enim dissimili modo frenis equi & jugo boves coercantur, aut calcaribus incitantur agunturque boves; cum tamen inter incitantem, agentemq; & actum, incitatumq; ejusmodi commercium, quo justitiæ peccatiq; finiatur communio, reatusq; realis consistat communicatio, non deprehendatur.

57. A Deo creati sunt affectus in homine optimi, & adhuc conservantur: unde pater, quod naturale suum bonum retineant, absolutè & per se æstimati. Omnia enim quæcunq; creavit Jehovah, bona sunt positiva formaliq; sua bonitate naturali, ut pluribus supra est demonstratum. Si vero æstimentur ad illud, quod inhærescere potest affectibus malum, si illud inhærescat, manifestum est, malos non sanctos affectus censerì debere.

58. Hujus distinctionis, cujus frequens usus est, occasionem, utilita-

Am & approbationem ostendit Paulus ad Rom. 14. v. 14. de cibus ciborumq; usu agens: Novi, inquit, & persuasum habeo, per Dominum Jesum, nihil esse impurum per se, nisi quod ei, qui existimat aliquid esse impurum, id est impurum est. Per se itaq; purum & positivâ suâ formali bonitate bonum, ratione verò & respectu alterius alicujus adhaerentis mali, non bonum rectè censeretur, ut interim positiva formalis maneat bonitas substantialis, patet. Quicquid enim malitiam habet annexam, eamq; circumfert, id malum est, licet malitia ipsa non sit, ut suo loco pluribus ostendatur.

59. In homine naturaliter à DEO insitos esse affectus demonstrant ejus effecta, Adam enim integer nullis mendacijs, nullaq; vanitate conspurcatus, Evam conspectam primo statim intuitu, sanctissimo, ardentissimoq; amore complexus est, Gen. 2. inquiens v. 23. & 24. Os ex osibus meis & caro ex carne mea &c. Idcirco relinquet unusquisq; patrem suum & matrem & adhaerebit uxori suae. Probat insuper Deus in natura nostra affectus singulari testimonio, requirens à nobis, ut misericordes simus, quemadmodum ipse misericors est. Luc. 6. v. 36. Christus etiam, qui sanctitatis exquisitissima idea est, nullo turbata malo, aut αἰσχυρία deformata, condoluit, videns Judaeorum corda oscalluisse. Marc. 3. v. 5. misericordia motus erga turham fame laborantem, Mari: 8. gavisus est propter discipulos nactus occasionem, declarandi suam potestatem in mortuo Lazaro. Job. 11. lacrymatur & fremit contra mortem, ibidem: Desiderio desiderat comedere cum discipulis pascha, item contristatur & angitur ut homo, Matth. 26.

60. Haec omnia ostendunt affectus, etiam vehementiores esse sine malitia posse, & revera etiam in sanctis & innocentibus hominibus tales sine peccati culpa reperiri. Quinimo Deus affectum in genere mandans, dilectionem nimirum boni, sub qua odium mali continetur, distinguit inter rem ipsam positivè existentem, & inter vitium adhaerescens, idq; speciatim Psal. 4. v. 5. Pave, & ne peccetis: ad Ephes: 4. v. 26. irascimini & ne peccetis. Unde v. vitiosi reddantur affectus, ostendit Christus, Matth. 5. v. 22. inquiens: omnis, qui irascitur fratri suo temerè, tenebitur judicio. Intelligimus enim hinc peccatum ex motus ipsius αἰσχυρία, αἰσχυρία & corruptione in rectitudine deficiente, provenire: temeritas quippe, constantiam rectitudinemq; deserens, sapientiâ sanctitateq; finita, reddit iram malam, quae alioqui erga malum probatur, & ex dilectione boni orta, justa est, & minimè reprehendenda. Adhuc de Affectibus.

61. Revertamur jure ad Becanum, qui tertiam quaestionem proponit talem.

talem. Quo loco producti sint primi parentes, eamq; explicat duabus conclusionibus. Prima est: *Adam productus est extra Paradysum.* Ita Ambros. lib. de paradyso c. 4. Rupertus lib. 1. ad Gens. c. 2. Magister in 2. dist. 17. D. Thomas. q. 102. a. 4. & alii, Colligitur ex illo Gen. 2. Tulit Deus hominem & posuit eum in paradysum voluptatis. Gen. 3. Emisit eum Deus de paradyso voluptatis ut operaretur terram, de qua sumptus est.

62. Est aliqua conjectura, quæ ex v. 7. 2. Genes. desumitur: Confirmari illa videtur, quod Deus primo homini concessit totam terram habitandam, & sic totius orbis regimen & dominium dedit, ut est c. 1. v. 28. Hoc verò non satis visum fuit divinæ sapientiæ: sed insuper, quò beatius & suavius in magnâ deliciarum affluentia vitam degeret, Deoq; serviret, amœnissimam terræ partem sive hortum (nam in hebræo est *גן* à radice *גן* protexit, quod septo protegi solent) arboribus, herbis & plantis, singulari varietate confutum & fluviis limpidissimis irriguum habitandum & colendum tradidit. Ut illa universalis terræ possessionis, traditio prior, posterior verò hæc in hortum Eden immissio, tamq; singulare aliquod donum priori superadditum fuisse videatur. Verùm hæc ita probabiliter ex loco illo licet inferantur, veritas tamen (cùm utriq; sexui benedixerit Deus, ipsiq; universam terram subjecerit, non Adamo soli, Gen. 1. 7.) adhuc incerta & dubia manet, licet categoricè affirmet d. l. Ambros. inquit: *Quo loci illud adverte, quia extra paradysum vir factus est & mulier intra paradysum advertas, quòd non loci non generis nobilitate, sed virtute unus quisq; gratiam sibi comparat &c.* Putant nonnulli, hoc amplius confirmari altero dicto Gen. 3. 23. ut operetur terram ex qua sumptus est. Ibi enim expressè affirmatur, post lapsum hominem ad culturam terræ, ex qua sumptus erat, emissum esse: emissus autem est ad terram colendam extra paradysum: ergo videtur etiam dici loco isto, Adamum fuisse creatum ex terrâ, quæ sita fuit extra paradysum, atq; ideò simul indicari homini gravem afflictionem in labore Dum enim ad terram illam, ex qua sumptus erat, durissimo labore in sudore vultus sui peragendo, fodiendam & subigendam delegatur, quid nisi ad seipsum macerandum & cruciandum damnatur? Ratio ex Thomâ à Becano addita magni momenti non est. Videatur illa apud ipsum.

63. Secunda conclusio Jesuitæ est: *Eva producta est in paradysò, ut pleriq; volunt, Et colligitur (addit) ex scripturâ, quia post narratam translationem Adami in paradysum, subjungitur productio Evæ ex latere Adami.* Mera etiam hæc conjectura est, non probatio certa. Potuit enim illud fieri per anticipationem

nem historicam, quæ in sacris non est infrequens. Et si Adam est creatus extra paradysum, idem de Evæ creatione statuendum esse videtur evincere modò allegatus versus 28, c. 1. *Genes.* ubi cum creatione hominis masculi & fœminæ immediatè conjungitur benedictio; nempe, quòd statim cùm utriusq; sexus hominem ad imaginem DEI creaverit, utriq; etiam benedixerit. Sic enim jacent verba: *Creavit itaq; Deus hominem ad imaginem suam, masculum & fœminam: & benedixit eis.* Sed etiam hic unicuiq; liberum relinquo judicium. Ambrosio, ut patet, res certa est: quippe qui porrò cum allegatis verbis sequentia conjungit: *Deniq; (inquit) extra paradysum factus, hoc est in inferiore loco, vir, melior invenitur, & illa, quæ in meliore loco, hoc est, in paradysò facta est, inferior reperitur. Mulier enim prior decepta est, & virum ipsa decepit.*

64. Quarta quæstio Becani est: *Quo die producti sint primi parentes?* Et respondet: *Certum est, Adamum productum esse sexto die: De Eva quæstio est. Aliqui putant productam esse post sextum diem, ut Orig. Chrys. & Eucherius in cap. primum Genes. Alii rectius sexto die.* Addit rationes duas: *Quia Moses cùm narrat opus sexti diei, sic ait: Masculum & fœminam creavit eos. 2. Quia in eodem cap. benedixit Deus Adamo & Evæ, & dedit illis dominium aliarum rerum & postea subjungitur: Factum est vespere & mane dies sextus.* Subjicit statim objectionem: *Dices, inquit Moses prius narrat, Deum quieviisse ab opere sex dierum, & postea refert Evam productam esse de latere Adami. Ergo post sextum diem producta est.* Respondet. *Non sequitur: Quia Moses in ipso opere sex dierum narrat, masculum & fœminam formatos esse, & postea refert modum, quo formati sunt.*

65. Imo (addo) si objectio illa veritatem concluderet, tum quoq; dicendum foret, ipsum Adamum demum post sextum diem esse ex terrâ quo ad corp⁹ formatum, ipsiq; spiraculū vitæ inspiratū atq; sic creatū imò omnes generationes cœli & terræ, omne virgultū terræ, omnem herbam agri &c. quia & ista recensentur creata post v. 2. & 3. cap. 2. *Genes.* de quibus dixerat Moses:

Quiavit Deus die septimo ab omni operere suo, quod fecerat, & benedixit diei septimo, & sanctificavit illum: quia in illo quie-

verat ab omni opere, quod creaverat Deus &c. Hoc

autem est absurdum: Ergo quoq; ab-

furda objectionis

illatio.

DISPUTATIO XXIII.

*Quæ est Tertia**De*

HOMINE.

Respondente

LAURENTIO

MÖSCHIO

Byrutho-

Franco.

Rogreditur Becanus ad caput secundum, in quo inquit & agit de scientia primorum parentum, & statim in proœmio illius capitis refert, *duplicem esse scientiam, unam naturalem, alteram supernaturalem.* Igitur addit primò *quæri posse de naturali scientia primorum parentum.* 2. De supernaturali, addita promissione, quod Tertiò superadditurus sit *questionem: An primi parentes, cum habuerint utramq; scientiam, potuerint decipi.* Hanc etiam methodum nos sequemur.

2. Est ergò prima Becani quæstio *de naturali scientia Adami,* ad quam respondet duabus conclusionibus. *Prima: Adam fuit plenus omniscientia humana, quæ naturaliter haberi potest.* Ita (addit) *Magister & Scholastici in 2. d. 23. D. Thomæ quest. 94. a. 3. & alij omnes, excepto Cajetano; Probat porro primum dicto Ecclesiast 17, v. 6. Disciplina intellectus implevit eos.* Deinde facto Adami: *Quia Adam imposuit singulis animalibus accommodata naturæ nomina; Ergò singulorum naturas & proprietates cognoscebat.*

3. Quod attinet dictum Ecclesiastici, certum est Syracidema ibi agere de primo homine & ejus creatione; ideoq; pertinenter allegatum esse. Deinde omniuò etiam actu *ὁνομασίας*, quâ Adam omnibus animalibus, adductis dat nomina, vim Sapientiae, divinitus inditam, exeruit, & Domini sui concessum jus usurpavit. Illud: Quoniam animalibus ad se adductis, nec antea visis, omnibus & singulis nomina, singulorum naturæ convenientissima, nullo docente, absq; errore & mora imponere quicquam potuisset, nisi penitissimam singularum naturarum

Dddd

intel-

intelligentiam habuisset. Vel ipse Plato, sapiens quidem, sed Ethnicus in Cratylo affirmat, non esse triviale quid, rectam nominum impositionem, sed doctissimorum & præstantissimorum virorum, nonnullaq; rerum nomina divinâ quadam virtute posita esse Et Eusebius nomina apud Hebræos commodissimè, juxtaq; naturam rebus imposita esse, prolixè ostendit de Præpar. Evangel. lib. II. cap. 3. & 4. Verùm hodiè partim nomina, partim eorum rationes ignotæ sunt, postquam rerum naturas non amplius perspicimus. Hoc vero, nempe Imperium in animalia omnia homini esse concessum, inde liquet: Cùm enim ipse Deus nomina brutis imponere noluit: quod tamen citius facere potuisset, quàm homo; seu id Adamo tribuit, adducensei omnia animalia, quibus nomina indat suo arbitrato; eo ipso in cuncta animalia homini imperium tradidit, ei que omnia subjecit, imò obtulit, ut omnia spontè homini se submitterent, dominiumq; recognoscerent. Hoc sanè imperium retinuisset homo, si non peccasset: At verò per peccatum perturbatus est ordo naturæ: servi insurrexerunt in Dominum, homo in Deum, bruta in hominem, ut nunc alia difficulter coacerentur, alia semper maneant indomita, alia deniq; truculentiâ suâ homini terrorem incutiant.

*Probationes
Adamum
creatum esse
in scientia
perfectum.*

4. Super addi possent & aliæ rationes probantes, Adamum creatum esse in scientia perfectum, inter quas communis hæc est: Quæcunque Deus in exordio mundi creavit animalia, illa creavit in suo quoq; genere perfectissima, tam secundum perfectiones específicas, quam individuales, i. e. secundum magnitudinem & robor corporis, secundum potentiam generandi, deniq; secundum potentiam exequendi omnes actiones naturales: Atqui Deus Adamum, animal rationale creavit in exordio mundi: Ergò Adamum, rationale animal, creavit in suo genere perfectissimum, tam secundum perfectiones específicas, quàm individuales. Major probatur, Ea enim quæ à Deo proximè efficiuntur, sunt perfectissima: Unde omnia, quæ in exordio mundi à Deo fuerunt creata, prædicat Spiritus S. valdè bona, Gen. I, v. 31. id est, optima. Minorem nemo neget; Quandoqui-

doquidem ex historia creationis constat, ut cæteras creaturas, sic quoque Adamum, Deum solum nullius causæ efficientis concursu, tam secundum corpus quam secundum animam creasse: Ergo firmissima est conclusio. Et inde per se fluens confectarium: Quemadmodum Adam fuit creatus perfectio corpore, videlicet, quoad integritatem ætatis, proceritatem staturæ, robur, & firmitatem virium, & potentiam generandi alios: sic quoque eum esse conditum animo, menteque perfectum; sed naturalis perfectio mentis est scientia: proindeque præcipua hominis perfectio: Quare si hæc præcipua perfectio naturalis homini defuisset, perfectissimus, hoc est, valdè bonus à Deo creatus non fuisset.

5. Omnia itaque scivit Homo integer, si quatuor rerum genera excipiantur. I. Arcana Dei decreta; quæ absque revelatione sciri non possunt; Quis enim cognovit mentem Domini, Rom. XI. v. 34. II. Futura contingentia, ut erat ipsius lapsus; certè non cognovit III. Secreta cordium & cogitationes Angelorum & hominum. Ex his enim Deus est καρδιωγνῶσις, Act. I. v. 24. & 15, v. 8. IV. Omnia individua rerum cujusque speciei, quia infinita: ut puta; quot arenæ maris, quot lapides, quot pisces, quot aves &c. Habuit enim Adam in intellectu species intelligibiles omnium universalium & specierum naturalium scibilium sic expressas, sic inter se dispositas & ordinatas, ut propria cujusque Scibilis ratio exigit: Quando ergo individua illarum specierum offerebantur, circa illa errare non potuit; uti illud experientia comprobavit, quando animalibus ad se adductis & à se visis vera & ipsorum naturæ convenientia nomina imposuit.

*Quatuor
rerum
genera.*

6. Potuit ergo proficere in sua scientia I, Cognoscendo novas rerum formas, quæ subinde ortæ fuissent ex putri materia, vel ex commixtione diversarum specierum, ut in mula. II. Quantum ad cognitionem individuorum cujusque speciei. III. Quantum ad modum sciendi: Ab initio enim Adam habuit omnem rerum scientiam tantum speculative; eam postea habuisset clariorem & firmiorem praxi & experientiâ, sensuumque testimonio confirmatam. Magister sentent. 2. dist. 23. c. Habuit

triplicem cognitionem homo, 1. Rerum propter se factarum,
2. Creatoris 3. sui ipsius.

Sec. Concl.
Becani, Adamum superasse omnes mortales in rerum cognitione & scientia, excepto Christo ejusd. probatio.

Quæst. Becan. in quo consistat illa præcellentia scientiæ Adæ.

7. **Secunda Becani Conclusio :** *Adamus superavit omnes mortales in rerum cognitione & scientia, excepto Christo. Probat (1.) quia data illi est scientia, ut esset Magister & gubernator omnium aliorum : Ergò debuit aliis esse Doctior. (2.) quia status innocentie erat perfectior, quàm status nature lapsæ : Ergò scientia Adami in statu innocentie fuit perfectior, quàm nostra in statu nature lapsæ. Quærit porro Becanus, in quo consistat, illa præcellentia scientiæ Adæ : & statim respondet : In multis : Primò in ipso habitu, qui perfectissimè illi infusus est à Deo cum speciebus intelligibilibus. Secundò, In actu & exercitio, quia commodius uti poterat scientia, quàm nos, cum nullam haberet inordinatam affectionem aut impedimentum corporis, quale nos habemus, juxta illud Sap. 9. corpus, quod corrumpitur aggravat animam. Tertiò in amplitudine, quia sciebat omnes res naturales, quæ ab homine cognosci possunt : quod nobis concessum non est ; vel quia vivimus tanto tempore, ut possimus acquirere omnium naturalium rerum scientiam, vel non applicamus animum ob alias occupationes. Quartò, In modo sciendi : quia ille sciebat per proprias causas, nos sæpe per effectus tantum. Quintò, In firmitate, quia ille non poterat amittere scientiam, quam nos sæpè amittimus, vel propter longam cessationem ab exercitio, vel propter lesionem Phantasiæ per morbum, vel propter fallacem ratiocinationem vel deceptionem ; quæ in statu innocentie locum non habebant. Conclusionem illam, cum annexis rationibus facilè concedimus. Quod autem Salomon sapientior omnibus hominibus prædicetur, & quidem ab ipso Deo, dicente 1. Reg. 3. Dedi tibi cor sapiens & intelligens in tantum, ut nullus ante te tibi similis fuerit, nec post te surrecturus sit : Id videtur nullius esse difficultatis. Quandoquidem confertur Salomon cum omnibus hominibus in eodem secum statu viventibus, nempe in statu peccati : qui opus habent, ut ipsis detur scientia, vel immediatè à Deo vel mediante studio & exercitatione.*

Quæst. Secunda, de supernaturali scientia Adami.

8. **Quæstio secunda Becani est de supernaturali scientia Adami. Certum est, respondet, Adamum habuisse cognitionem aliquam rerum supernaturalium : quia creatus erat ad finem supernaturalem,**

Et per media supernaturalia debuit ad illum supervenire. Primum & Secundum possemus concedere; tertium videtur admodum incertum: Scientia enim in Adamo etiam rerum supernaturalium fuit, vel esse potuit per concreatam imaginem Dei: illa verò nihil aliud fuit, quam perfectio virium cum primis interiorum animæ naturalium; ideoque non supernaturale quid naturalibus viribus superadditum. Si ergo homo in statu integritatis permansisset, & Deus ipsi aliquod secretum in natura non contentum; sed extra naturam in concilio Sacro Sanctæ Trinitatis decretum, & sic planè supernaturale, revelasset, vi imaginis Dei, quæ nullum errorem in homine admittebat percipere (intelligere) & sic scire infallibiliter potuisset.

9. Addit porro Becanus, circa hanc rem duo quæri. 1. *Quas Progres- res supernaturales cognoverit? 2. Quali cognitione eas cognoverit? tur Becanus.* Potest enim (addit) esse triplex cognitio rerum supernaturalium.

Prima per fidem seu revelationem. Secunda per visionem beatificam. Tertia per scientiam per se infusam. Prima (concludit) obscura est. Secunda clara & intuitiva. Tertia clara & abstractiva. De quibus videbimus in subiectarum conclusionum resolutione.

10. *Prima Conclusio. Adamus in statu innocentie cognovit Mystrium incarnationis & Trinitatis, non tamen Redemptionis. Prior pars colligitur ex illo Gen. 2. Hoc nunc ex ossibus os meum, & caro de carne mea. Quibus verbis significatum fuisse magnum sacramentum Conjunctionis Christi cum Ecclesia, docet Apostolus ad Ephes. 5. Ergo Adam cognoscendo illud Sacramentum, debuit cognoscere Mystrium incarnationis, & proinde etiam Sacro Sanctæ Trinitatis. Posterior pars probatur: Quia Adamus non præcivit suum peccatum, teste Augustino libr. 2. de Genes. ad lit. cap. 18. Ergo non præcivit opus fore redemptore. Dices? Ergo etiam non præcivit Incarnationem, quia illa non facta, nisi propter peccatum Adami: Respondet Becanus: Non sequitur ut in materia Incarnationis dicitur; vid. D. Thom. 3 p. q. 1. a. 3. ad 5.*

11. Adamum in statu Integritatis habuisse cognitionem Sacro S. Trinit. concedere possemus; cognovisse verò mysterium Incarnationis, simpliciter negamus. Quandoquidem ὁμολογούμενος μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί

teste & loquente Apostolo 1. Tim. 3. v. ult. & est potior pars mysterii, quod reconditum fuit à seculis & à generationibus Col. 1. v. 26. Imò quod à temporibus æternis fuit tacitum, Rom. 16. v. 25. Solus unigenitus vere filius, qui est in sinu patris, ipse nobis enarravit, Joh. 1. v. 18. idque omnium primum fecit post lapsum primorum parentum Gen. 3. v. 15. Semen mulieris conteret caput serpentis. Apostolum ad Eph. 5, dicere, verbis illis Gen. 2, v. 23. hoc nunc os ex osibus meis &c. significatum fuisse magnum sacramentum conjunctionis Christi cum Ecclesia, falsissimum est. Nam incipiens Apostolus de mutuo officio conjugum agere, v. 21. primum præscribit mulieribus, ut sint viris subjectæ, ut Domino, hoc, quia est Dominus: nempe, quia Jehovah, ipse mulierem viro subjectam esse præceperit, primum quidem in creatione, minore quadam subjectione, postea verò in pœna peccati duriori, Gen. 3, v. 16. Col. 3. v. 18. Secundam deinde rationem, cur mulier marito subjecta esse debeat, addit Apostolus Eph. 5. v. 23. quia vir est caput uxoris, eamque declarat collatione Christi & Ecclesiæ: quia nimirum perinde servet dominium patris familiæ, totum corpus familiæ, sicut Christi regimen servat Ecclesiam: tandemque in hac comparatione pergens, concludit v. 24. Ut ergò Ecclesia Sponso suo cœlesti subdita est in omnibus; sic uxores, in hoc illustre exemplum intuentes, marito pari ratione, suis, quibus fidem dedere maritis, obsecundare debent, & quidem in omnibus, quæ salvo suo erga Deum supremo obsequio, præstare possunt. Non ergò in his versiculis aliud agit, quàm ut per illam comparationem mulieribus maximam utilitatem & necessitatem obedientiæ erga maritos commendet.

12. Versu porrò 25. Apostolus præscribit vicissim viro suum officium, nempe, ardentem dilectionem erga uxorem: Primum argumentum sumitur rursus ab exemplo Christi diligentis Ecclesiam; quod ornat, illustrat ac confirmat collatione officii & beneficiorum Christi erga ipsam, hoc v. 25. & seqq. v. 26, 27, & tandem v. 28. ad institutum suum transfert, quod viri pariter suas uxores diligere debeant, statim addens

secun-

secundum Argumentum, quod simul modum dilectionis exponit, ut, inquit, sua ipsorum corpora mariti debent uxores diligere amore sincerissimo, quia sunt ipsorum corpora, proindeq; qui suam uxorem diligit, seipsum diligit: Argumentum est tale: Qui suum ipsius corpus diligit, seipsum libenter & ex animo diligit: Atqui verò maritus qui suam uxorem diligit, suum ipsius corpus diligit: Ergò qui suam uxorem diligit, seipsum libenter & ex animo diligit: & per consequens par est, ut tanquam carnem suam mariti complectentur uxores. Quam consequentiam porro probat v. 29. demonstrans eos, qui uxores oderint, propriam carnem instar furiosorum hominum odisse & cum natura ipsa pugnare: quia sicut quisque proprium corpus diligit, ita etiam tenentur naturaliter uxorem, existentem corpus suum, diligere & fovere.

13. Consecutionem probat primùm collatione mysticæ conjunctionis Ecclesiæ ac Christi, proindeq; negat adhuc & proponit exemplum Christi, quem scribit fovere suam Ecclesiam, quæ ex Christo, ceu capite suo vitalem haurit succum. Quoniam membra sumus corporis ejusdem ex carne ejus & ex ossibus ejus. Non enim duntaxat noster frater est factus; sed etiam per & propter unionis personalis dispensationem, per & propter opus redemptionis, nec non per exaltationem super omnia, constitutus est caput nostrum; Naturæ communione nobis consubstantiali (siquidem sumus caro ex carne ipsius, & os de ossibus illius) Majestatis verò excellentia nos, suâ membra inenarrabiliter antecellit. Ut ita, & hoc nihil aliud sit, quàm suaviorum argumentum; quo hortatur maritos, ut uxores sincerè, tanquam propriam suam carnem diligant. Secundum argumentum de sumit v. 31. ex Genes. cap. 2. cujus sensus est: Tantus debet esse inter conjuges amor, ut arctius sibi mutuò adhæreant, quàm parentibus suis, quos relinquere possunt, se verò separare non possunt, cum ex duobus fiat una caro.

14. Huic v. 31. subjungit Apostolus versum 32. Mysteriorum hoc magnum est: Verùm ego loquor de Christo & Ecclesia.

His

His verbis non rectè intellectis, se & alios decipiunt Sophistæ, & hoc loco Becanus, dum ea referunt verba præcedentia, & sic ad conjugium mariti & uxoris, itemque quia in vulgata translatione loco mysterii vocem Sacramenti positam accipiunt, conjugium inter Sacramenta numerant; Verùm contra mentem & scopum Apostoli: quippe qui se dilucidè explicat, statim diserta hæc verba addens: Verùm ego loquor de Christo & Ecclesia, idque hac de causa facit: Cùm enim in hac commonefactione sæpius argumento usus fuit, desumpto à conjunctione spirituali Christi & Ecclesiæ; ne quis vel contemnat illud, statuens, conjunctionem illam vel jam esse fictam, quod eam non intelligat, multò minus cernat, vel etiam carnale quid somniat, utiq; monet esse grande mysterium, esse spirituale, & à communi hominum more captuq; remotissimam conjunctionem, & denique magis fide credendam, quàm intellectu percipiendam, & nihilominus veram, solidam & planè admirabilem; proindeq; argumentum inde desumptum esse longe gravissimum & ponderosissimum, adeoq; urgens & cogens conjuges, ut quisque maritus ad exemplum Christi, suam uxorem diligat tanquam seipsum: & vicissim uxor quævis ad Exemplum Ecclesiæ revereatur virum suum, debitamq; ei reverentiam & subjectionem præstet, quemadmodum tandem Paulus versu ultimo hanc suam adhortationem concludit: proindeque verbis illis ex Genes. 2. allegatis, nequaquam probatur magnum illud Conjunctionis Christi & Ecclesiæ mysterium; sed potius hoc probat, conjuges se sincerè diligere debere.

Obiectio Becani, de Incarnationis præscientia.

15. Subjicit Becanus objectionem: *Dices, inquit, Ergo etiam non præscivit Incarnationem: quia illa est facta, nisi propter peccatum Adami: Respondet; non sequitur, ut in materia Incarnationis dicitur. Vide D. Thom. 3. p. q. 1. a. 3. ad 5.* Becanus cap. 1. de Incarnatione, quæst. 7. object. 3. idem respondet, quod Thomas citato loco, nimirum, quod nihil prohibet alicui revelari effectum, cui non revelatur causa; potuit igitur primo homini revelari incarnationis mysterium, licet ipsi non revelata fue-

rit

rit causa, propter quam futurum erat. Sed respondemus nos, à posse & esse non valere consequentiam; Quandoquidem etiam potuit fieri, ut non ita mysterium incarnationis homini prius sit revelatum. Probare itaq; debebant revelatum illud revera esse. Nam quod præsupponunt id esse demonstratum ex dictis Gen. 2. v. 23. & ad Eph. 5. v. 23. negamus, & contrarium jam modo satis evidenter demonstravimus.

16. Conclusio Secunda Becani. *Ille cognitio, quam habuit Adam de mysterio incarnationis & Trinitatis, non fuit per visionem beatificam, neq; per scientiam infusam; sed per fidem & revelationem.* Quæstio inter nos præcipua est de cognitione incarnationis Filii Dei: illam verò, primos parentes ante lapsum habuisse, quia negavimus, cum pertineat ad maximum illud mysterium, à seculis absconditum, imò illud ipsum sit, quod definitur 1. Tim. 3. v. 16. ubi de incarnatione & revelatione Dei directè agens Apostolus grandibus & Emphaticis verbis initio utitur: Ait enim esse magnum mysterium pietatis, & quidem omnium confessione magnum, Deum esse manifestatum per incarnationem, qua non desit esse Deus, & tamen verè factus est homo: ad quod etiam refert, quod cum revelatum fuerit, in mundo sit (creditum) per se utique corrumpit hæc conclusio. Quando enim, rem non esse, est probatum; frustra de modo, quo sit, disputatur. Dicta 1. Cor. V. Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus, & non per speciem: Et Hebr. II. Sine fide impossibile est placere Deo, dicta, inquam, illa perperam accommodantur ad Adamum in statu integritatis adhuc existentem: Quandoquidem loquuntur de fide Evangelii, quæ est in Dominum nostrum Jesum Christum: De quo Christus dicit Joh. III, v. 16. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum dederit, ut omnis, qui CREDIT in eum, habeat vitam æternam. Et de qua Johannes loquitur cap. XX, v. ult. Hæc Scripta sunt, ut credatis, quod Jesus sit Christus ille Filius Dei, & ut CRE- DENTES vitam habeatis per nomen ejus. Verùm fides illa ante lapsum hominis nondum fuit, quia Evangelium de Chri-

Conclusio Becani Secunda.

sto non fuit; enim promissio Evangelica facta est post lapsum Gen. III, v. 15. Semen mulieris, conteret caput serpentis.

Tertia Becani Quæstio.

17. Tertia Quæstio Becani est: *An primi parentes potuerint decipi.* Quam primùm explicat. Negat, inquit, D. Thomas q. 94. a. 4. & pleriq; alii. Nota (addit) decipi vel errare nihil aliud est hoc loco, quam falsum iudicium ferre de aliqua propositione: quod dupliciter fieri potest, 1. assentiendo propositioni falsa, 2. dissentiendo propositioni vera. Deinde suam sententiam explicat Jesuita duabus conclusionibus; Prima est: *Primi parentes in statu innocentie non potuissent decipi aut errare in iis rebus, quæ naturaliter ab homine cognosci possunt.* Probationem addit; Quia perfectam earum rerum omnium habebant scientiam à Deo infusam, ac proinde nec in Mathematicis, nec in Physicis, nec in Metaphysicis potuissent decipi.

18. Forſan non erraſſent nullo eorum primi parentes, niſi perſuaſione Diabolica ſuperati in errorem inducti fuiſſent; Profecto ad ea quæ naturaliter ab homine cognosci poſſunt, referenda etiam ſunt iſta: Deum eſſe, eſſe infinitum; hominem verò finitum; inter infinitum & finitum nullam dari proportionem, nullam planè ſimilitudinem: & nihilominus circa hunc fuit primus homo ſeducus, & in errorem graſſiſſimum præceps datur, ut à Diabolo perſuaſus exiſtimaret ſe ſimilem fieri poſſe Deo, Gen. III, v. 5. Prima igitur hæc conſeſſio ſimpliciter vera non eſt.

19. Secunda: *Primi parentes in ſtatu innocentie nullo modo potuiſſent decipi, nec in rebus jam dictis, nec in aliis & in futuris contingentibus cordium & in rebus ſingularibus abſentibus.* Probatur I. Quia error, inquit, vel deceptio eſt Pœna, per peccatum introducta. II. Quia anima nobilior eſt corpore: ſed in ſtatu innocentie nullus fuiſſet deſectus in corpore: Ergò multò minus in anima. III. Quia decipi nihil eſt aliud, quam falſum iudicium ferre de aliqua propoſitione: ſed Adam non tuliffet falſum iudicium de aliqua propoſitione: Ergò non fuiſſet deceptus. Minor patet, vel illa propoſitio vel fuiſſet illi penitus nota, vel dubia & incerta, vel probabilis. Si penitus nota, non potuiſſet errare: ſi penitus ignota, non tuliffet de ea iudicium: ſi

incer-

incerta & dubia, suspendisset assensum. Si probabilis, judicasset esse probabilem: nullo ergo modo potuisset decipi. Et confirmatur: quia quod nos aliquando in re dubia & probabili decipiamur, hoc ideo est, quia sæpe ducimur affectu aut perturbatione animi, quæ in statu innocentiae locum non habebant. Unde etiam fit, ut quo quis sanctior est, & affectus magis habet compositos, eo minus decipiatur in ferendo iudicio, quia si rem bene cognoscit, bene iudicat; si non bene cognoscit, non vult temere iudicare; sed suspendit actum.

19. Neq; Conclusio hæc concedenda est: Contrarium enim experientia comprobavit. Eva enim in statu innocentiae decepta est & turpiter erravit, erroreque isto suo se, maritum totumq; genus humanum in extremam miseriam præcipitavit; uti clara sunt testimonia scripturæ, Genes. III, v. 13. Serpens decepit me, & comedi. Et 1. Tim. 2, v. 14. Mulier se ducta in pravariatione fuit. Dicit quidem Becanus, se ad hoc respondere cum D. Augustino lib. II. de Genesi ad literam, cap. 30. Et D. Thom. q. 94. a. 4. Evam non fuisse deceptam in statu innocentiae; sed in statu peccati; quia jam præcesserat peccatum superbiæ; sive, ut D. Thomas loquitur, peccatum internæ elationis. Verum neq; Augustini, neq; Thomæ, neq; Becani sententia probari potest; Sequeretur enim inde, non Evam primum peccatum commisisse appetitu comedendi de arbore vetita, persuasione Diaboli excitata; cum interim expresse dicitur d. l. à Paulo, ἡ γυνὴ ἀπαρθείσα, ἐν τῷ ὁρᾷ ὡς ὁρᾷ. mulier seducta, res transgressionis fuit. Verba Augustini sunt: Quomodo his verbis (nempè serpentis) crederet mulier, à bona atq; utili re divinitus se fuisse prohibitam nisi jam in esset menti amor ille propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio, quæ per tentationem fuerat convincenda & humilianda: Quæ sententia si vera esset, tum concedendum foret quod diximus, peccatum seductione Diaboli à primis nostris parentibus ad arborem scientiæ boni & mali commissum, non fuisse primum; sed primi illius peccati poenam, ut nimirum propter superbiam, jam ante, & quidem primò in animo conceptam, atq; sic propter illud primum superbiæ peccatum humiliaretur, Proindeq; Evam superbiæ malo & vitio inqui-

natam & à Deo averſam ad arborem ſcientiæ boni & mali acceſſiſſe ibiq; per tentationem ſerpentinam diviniſus non tantum conceſſam; ſed etiam ad id ordinatam punitam, & ad agnitionem peccati, poenitentiamq; adductam fuiſſe. Quid verò magis cum Scripturæ pugnat, quàm hoc ipſum?

21. Thomas Aquinas: ad primum, inquit, dicendum, quod illa ſeductio mulieris, eſſi non præceſſerit peccatum operis; ſubſecuta tamen eſt peccatum internæ elationis: & fundamēti loco hujus ſuæ reſponſionis allegat verba Auguſtini jam citata. Verùm magis credendum Scripturæ, quàm Auguſtino. Illa verò non docet, Diabolum Evæ primum ſuperbiæ vitium inſpiraviſſe, & poſt vitium illud inſpiratum Evam ſeduxiſſe: ſed contrarium dicit, & docet ſeductam fuiſſe mulierem falſa interpretatione mandati Jehovæh: proindeq; illum errorem in animum ejus injunctum fuiſſe, quem poſtea ſecuta eſt vitioſa concupiſcentia in voluntate & cæteris affectibus, comedendi de arbore vetita. Quandoquidem Diabolus intus & foris oppugnavit hominem, ejusq; animum & corpus ſuo veneno inſecit. Interna ſpicula venenofa, eaq; priora ſunt tria. Primum eſt dubitatio; Serpens enim præcepto, divino, certitudine & ῥητῶς taciti & callidè negatâ diabolicâ διαρείαν affinxit, quæ priorem mentem in muliere dubiam fecit, poſt & quidem ſtatim luce agnitionis divini ſpoliavit, & pro certa communicationis divinæ ἀποκρίσει illi dubiam ἐποχὴν induxit, quando dixit, fortaiſe. Secundum telum fuit odium Dei: perſuaſit enim Evæ, ut ſtatuat, Deum invidum & fraudulentum horum hominum; qui ipſis ſummam beatitudinem invideat, proindeq; dato illo præcepto deceperit. Quo ruruſ error in mente Evæ fuit maximus, ex quo ſtatim τὸ πρῶτον καὶ ἡ λογικὴ & voluntati illud vulnus odii adverſus Deum eſt inſlictum. Tertium demum telum, ex odio porro illo effluente fuit inanis ſuperbia, & elatio contra, vel etiam ſupra Deum; Atq; ſic Harmonia, primum mentis, & deinde voluntatis cum Deo & lege ejus in Eva fuit rupta atq; expugnata. Atq; hæc ſunt ſpicula λογικὰ ἢ διανοητικά: quarum principium primum ac fundamentum nihil aliud eſſe quàm deceptionem ac errorem, nemo ſanus negabit.

22. Illis λογικοῖς ἢ ἀγνοητικοῖς addidit porro Serpens iste antiquus τα αἰσθητὰ, quorum gradus sunt quatuor. Primum oculos pulchritudine pomorum oppugnat & expugnat. Deinde simul sensum communem & δύναμιν φανταστικὴν imaginatione saporis grati & accepti. Tertio ὁρεξίν tali argumento, à bonis animi & corporis φαινομένοις: pomum generat, sapientiam & est dulce: Ergò rapiendum: Atq; hæc jam erat πειρασίς, & ὁρμή in Eva: Unde nullo negotio superat ipsum κινητικόν, ut misera decepta mulier manum extendat, fiatq; raptu κλέπτειν: esu & usu αὐτοφόνου ἀνδροφόνου & παντοφόνου. Hinc ergò quilibet videt, quomodo peccatum illam invaserit & occupaverit: Ita tamen totius hujus mali principium fuerit deceptio & error mentis: Quod contra Becanum fuit obtinendum.

23. His ita expeditis ac demonstratis, facilè erit respondere ad rationes Becani. Ad primum: omnem errorem esse poenam peccati introducti falsum esse patet. Cum primi parentes errando peccaverint, errorumq; ipsorum primum fuerit peccati principium. Ad secundum. In anima in statu innocentiae nullum fuisse defectum libenter concedimus: Verum per deceptionem diabolicam, nempe error, in ipsam est introductus. Deinde si propter perfectionem Animæ intellectus sive mens non potuit persuasionem diabolica decipi, & in errorem seduci: cur non etiam propter eandem perfectionem de voluntate id affirmari debeat; cur illa motione & inspiratione Diaboli superbia potuit corrumpi, & ab illa demum intellectus decipi, ut contendit Jesuita, cum æquè sit virtus & facultas animæ humanæ atq; est mens sive intellectus, vana hæc sunt & stulta. Ad Tertium. Illud cum omnibus suis subjectis rationibus nullius est momenti. Demonstratum enim est contrarium: ideoq; ista sophismata nihilefficiunt. Falsum enim est Adamum non potuisse falsum ferre judicium de propositione. Probatum enim est quod deceptus à serpente & muliere falsum judicium tulerit. Quæ rationes adduntur forsan haberent aliquid ponderis, si mens Adam in perturbata mansisset: Verum persuasionibus Diaboli & mulieris

fuit perturbata, & sic in errorem præcipitari potuit, ac præcipitata fuit.

24. Notandum tandem quod solutionem primæ objectionis concludat hoc modo: Evam non fuisse deceptam in statu innocentiae; sed peccati, quia præcesserat peccatum superbiae sive internæ elationis; cum enim audiret, se fore similem Deo, non statim credidit; sed voluntas prius depravata & ambitione corrupta est, quæ deinde traxit intellectum in errorem & deceptionem. *Quod si voluntas mansisset Recta, & cōiuncta Deo, Intellectus non potuisset ERRARE.* Contradictorium disertis verbis dixit ac docuit Becanus cap. 4. de peccato Angelorum, quæst. 5. tertiâ conclusionē; quæ est: Non potuit Angelus appetere æqualitatem Dei voluntate absoluta & efficaci, *Nullo supposito ERRORE* in Intellectu. Deinde in explanatione & probatione hujus Conclusionis sic scribit: Electio non est impossibile: quia scilicet Electio est voluntas efficax, quæ tendit ad rei consecutionem: *NEMO* autem *Efficaciter* laborat, ut consequatur id quod *JUDICAT* se non posse assequi. Et pergit: *Dixi, Nullo posito Errore*: quia si Angelus haberet *Judicium Erroneum*, quo judicaret sibi possibilem esse æqualitatem Dei tūc possem illam absolutè & efficaciter appetere. Quis non videt! Discursum hunc de Angelis expresse contradicere discursui modo instituti de primis hominibus: cum de Angelis expresse dicat, illos non posse efficaciter velle & appetere æqualitatem Dei, nisi præcedat error in intellectu: De hominibus verò asserat, illos non posse errare in intellectu; nisi præcesserit aliquod vitium in voluntate: quo intellectus in errorem rapiatur. Quid autem est contradictorium, si hoc non est: Cū eadem ratio sit intellectus & voluntatis respectu erroris & lapsus in Angelis & hominibus:

25. Quocirca ex fundamentis Becani contra fundamenta ejusdem disputo hoc modo: Nulla voluntas volens & inclinans hominem ut efficaciter laboret ad id consequendum, quod consequi planè est *αδύνατον* ita velle & inclinare potest nisi præsupposito errore in intellectu, judicante, id consequi sibi possibile esse: Atque voluntas Adami volens & inclinans
ipsum

ipsum, ut efficaciter laboret ad consequendam similitudinem Dei, à Diabolo persuasam; voluit & inclinavit ipsum ut efficaciter laboret ad id consequendum, quod consequi planè erat *αδυνατον*: Ergò voluntas Adami volens & inclinans ipsum, ut efficaciter laboret ad consequendam similitudinem Dei, ita velle & inclinare non potuit nisi præsupposito errore in intellectu, judicante id consequi sibi possibile esse: Et per consequens, si voluntas errare debet, necesse est, ut error prius sit in intellectu: & non contra prius in voluntate. Major est ipsius Becani, ut patet: Minoris veritas est certissima, ut constaret ex scriptura, & hætenus sufficienter est demonstrata. Ergò conclusio vera sit necesse est, uti etiam inde deductum consequens. Hoc verò quia negat hoc loco, nimirum cap. 2. de Scientia prim. parent. q. 3. inquiens: Si voluntas mansisset certa, Intellectus non potuisset errare: Item, voluntas prius fuit depravata & ambitione corrupta est: quæ deinde traxit intellectum in errorem & deceptionem: manifestum utique est, quòd sibi pessimè contradicat.

26. Quod autem dicit Beccanus, Evam audientem secum mente similem fore Deo, non statim credidisse; fallaciam divisionis committit, & verum dicere non videtur: quandoquidem hoc non tantum dicit diabolus; sed primum negat veritatem mandati divini, & additæ comminationis, dicens, nō morte moriemini: Deinde fingit causam aliam, ob quam tale præceptum illis dederit Deus, non quod transgredientes morituri sint, ut dictum; sed ut eò abstergeret ipsos. Deus, ne si comederent, summam consequerentur beatitudinem, ac isti similes fierent. Ubi porro non additur, Evam Satanæ non credidisse; sed potius contrarium in textu indicatur. Quandoquidem statim vers. 6. additur, quòd mulier hac persuasionem ducta aspexit arborem, & viderit bonam esse ad vescendum, & quæ sequuntur. Quæ certè non incredulitalem in Eva arguunt; sed disertè indicant, Evam persuasioni Diaboli locum dedisse, eamque veram esse credidisse & mente concepisse. Quod bonum deinde per errorem conceptum & monstratum voluntas & Concupiscentia elegit, & sic plenariè peccatum

tum illud non tantum internis mentis actionibus, sed etiam externis adhibitis organis & ipsorum operationibus in actum & effectum est productum.

Obiectio Becani secundam, De Virgine Maria & Christo Luc. 2.

27. Secunda obiectio est: *Virgo* (inquit Becanus) fuit decepta putans filium suum in Comitatu esse, cum non esset, Luc. 2. Ergo Adam etiam decipi potuit: quia non habuit maiora privilegia, quam B. Virgo. Atqui negant consequentiam: quia B. Virgo decepta sine ulla culpa: Adam autem non potuit decipi propter statum innocentiae in quo erat: Alii rectius negant antecedens, quia B. Virgo non fuit decepta, cum non absolute iudicaret filium suum esse in Comitatu; sed tantum iudicaverit esse admodum verisimile, sicut revera erat verisimile propter multa signa & circumstantias.

Responsio.

28. Respondemus: si hypothesis argumenti, quam utitur, bona & vera esset, etiam ipsa consequentia esset bona ac vera. Hypothesis est: *Mariam virginem sine peccato Originis conceptam & natam, proindeque plane sine peccatis fuisse*. Quae vero quia falsa est: consequentia etiam argumenti est nulla. Atqui ex hoc etiam fundamento consequentiam negat prima responsio, fovens differentiam inter Adamum qui fuit in statu innocentiae, & Mariam, quae fuit in statu peccati: Verum licet Adam & Eva fuerint in statu innocentiae, tamen decipi potuerunt, & revera decepti sunt, ut probatum. Secunda responsio est admodum infirma. Primum enim textus non dicit ipsis tantum probabile vel verisimile fuisse adesse puerum: sed in graeco *νομίζοντες*, à *νομίζω*, quod non tantum est probabiliter statuo; sed etiam verè existimo, ratus sum, pro certo habeo. Deinde sit ita, quod tantum probabilem de filii praesentia in comitatu habuerint opinionem; eo tamen excusari non possunt, debuissent enim dere tanta esse certi, & infallibilem habere scientiam: hanc ergo quia non habuerunt, excusari non possunt, sed omnino alicujus incuriae & negligentiae accusari; quippe qui non perpenderunt, quantus thesaurus sibi esset divinitus commendatus: quodq; tam parvo puero periculum esse potuerat, non solum ob imbecillitatem: sed etiam ob plagiarios in tanta turba, tam variarum gentium ad diversissimas provincias diffluentiam. Nihil ergo hac responsione ad argumentum dicitur.

etur. Quod verò licet per se sit nullum nullam habens consequentiam neque tamen eo modo solvitur.

29. Porro cap. 3. agit Becanus de gratiâ & justitia primorum parentum, & primam quæstionem proponit ejusmodi: *An primi parentes habuerint gratiam sanctificantem*. Præmittit has opiniones, (1) illorum qui statuerunt, eos creatos esse in gratia sanctificante, (2) qui putarunt, non quidem creatos esse in gratia; sed tamen habuisse gratiam ante peccatum. (3) qui opinati sunt, nec creatos esse in gratia, nec unquam habuisse gratiam ante peccatum. Hi verò (addit) non negant habuisse gratiam originalem, quam à gratia sanctificante distinguunt, ut in sequenti quæstione docebit. Satis opinionum: quæ verò quia agitantur inter Pontificios Doctores primarios, arguunt maximum scilicet! illorum consensum, quem aliàs Thraſonicè jactitant. De istis verò judicatur & statuitur in sequentibus conclusionibus.

Quæstio Becani, An primi parentes habuerint gratiam sanctificantem.

30. Conclusio prima: *Adam habuit gratiam ante peccatum*. Probat illam multis autoritatibus. Deinde *bac ratione*, quia *Adam per primum peccatum amisit sibi & posteris jus vitæ æternæ: Ergò ante peccatum habuit jus vitæ æternæ; hoc autem jus non aliter datur nisi per gratiam sanctificantem*. Adamum habuisse gratiam sanctificantem extra cōtroversiam est, quippe erat creatus ad imaginem Dei, Gen. i, v. 27. i. Cor. ii, v. 7, Ad illam gratiam sanctificantem pertinere, docet Apostolus, ad Ephes. 4, v. 24. jubens nos induere novum hominem, qui secundum Deum conditus est, ad justitiam & sanctitatem veram. Quia autem gratia sanctificans, sive sanctificatio, ut illam sumunt Pontificii, & nos strictè loquendo distinguimus à gratia justificante, quæ consistit tantum in fide apprehendente Christum, non in qualitate inhærente sive acquisita sive infusà, ut Pontificii de gratia & justificante & sanctificante statuunt; nobis (nempe post lapsum) non dari jus vitæ æternæ nisi per gratiam sanctificantem verum non est, cùm illud nobis detur gratia justificante, h. e. fide in Christum, juxta illud Joh. i, v. 12. Quotquot autem receperunt eum (nempe verâ fide) *ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γίνεσθαι*, nempe iis, qui credunt in nomen

Ejusd. Conclusio prima.

ejus: hoc est, eos credentes dignatus est hoc jure ac dignitate, ut eos pro filiis adoptaret: sicut etiam Cyrillus exponit. Quandoquidem totum hoc nihil declarat aliud, quam gratiam $\chi\omicron\theta\epsilon\omicron\iota\alpha\varsigma$, quam merito $\epsilon\chi\theta\iota\alpha$ vocat, hoc est, $\alpha\chi\iota\omega\sigma\iota\upsilon$, ut scribit Paulus 2. Theff. 1, v. 5. & 11. Objectiones, quas addit Becanus nullius sunt momenti, ideò intactas prætereo.

Becani Conclusio secunda.

31. *Secunda Conclusio: Adam fuit creatus in gratia. Probat (1) quia gratia illi data est, tanquam donum naturæ, non tanquam donum personæ: Ergo data est illi simul cum natura. Antecedens patet (pergit) quia alioqui parvuli non contraherent peccatum originale. Nam si gratia data fuisset Adamo, tanquam donum personale, jam peccatum, quo amisit gratiam, fuisset etiam personale, & sic uni personæ tantum nocuisset, neq; tota humana natura fuisset & infecta & corrupta: Constat autem totam corruptam esse: Ergo peccatum, quo corrupta est, fuit totius naturæ peccatum: Ergo & gratia, quæ per illud peccatum amissa est, fuit totius naturæ gratia: Ergo data est primo parenti una cum natura. Quæ omnia rectè intellecta concedere possumus: Nempe ut homo integer virium internarum & externarum, nempe in vera sanctitate ac justitia erat conditus, illamq; perfectionem tanquam naturalem, & naturæ suæ concreatam, nempe imaginem Dei in se habebat; ita etiam, si eam non per lapsum perdidisset, naturali generatione in posteros propagasset: Quia verò illam amisit, & in locum ejus succedit horribilis $\alpha\chi\iota\omega\sigma\iota\upsilon$ corruptio & depravatio, quod non habuit, sed quod habuit in sobolem propagavit; nempe genuit illam, non ad imaginem Dei, ad quam ipse erat conditus; sed ad imaginem suam, Gen. 5, v. 3.*

Becani dictorum suorum confirmatio.

32. *Subjicit porro Becanus præcedentium suorum dictorum confirmationem: Confirmatur, inquit, quia parvuli sine baptismo morientes incurrunt pœnam damni, quæ in carentia beatitudinis consistit: sed ea carentia non esset pœna parvulorum, nisi habuissent ad eam jus, per gratiam in primo parente ipsis collatam. Respondemus nos, quia per carentiam beatitudinis intelligit Becanus carentiam gratiæ, hoc est, imaginis Dei, & sic peccatum originis, nego illam esse in Adami posteris tantum pœnam,*

nam, sed potius culpam nempe peccatum in ipsis hærens & ipsorum naturam corrumpens, hoc est, *αὐνομία*, ideoq; horribilem *ἀκαζία* pugnans contra Justitiam & legem Dei. Quare nec dependet illa iniquissima depravatio naturæ ex aliquo jure, ab Adamo in infantulos & posteros translato, sed ex corrupta generatione naturali ab Adamo incepta, & usque in illos continuata: Hanc corruptionem sequeretur omnino carentia veræ beatitudinis, hoc est, vitæ æternæ etiam in infantulis, nisi Christus pro istorum quoq; peccatis satisfecisset: qui itaq; à piis parentibus per devotas preces in fide Jesu Christi ad Deum factas, Deo misericordie offeruntur, illis etiam peccata condonantur, in gratiam recipiuntur, & hæredes vitæ æternæ constituuntur, licet ante baptismum morte abripiantur. Quandoquidem non privatio, sed contemptus baptismi damnat.

33. Secundo idem, nempe *Adamum in gratia fuisse creatum* confirmat Becanus ratione: *Quia Deus fecit hominem rectum Eccl. 7. sed non potuit esse rectus sine gratia, quia passim in scriptura nomine rectitudinis denotatur sanctitas & gratia, ut Job. 1. Erat vir simplex & rectus, Psal. 32. Exultate justi in Domino, rectos decet collaudatio, Psal. 50. Spiritum rectum innova in visceribus meis &c. Tertiò ex illo Ephes. 4. Renovamini Spiritum mentis vestræ & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia & sanctitate vera. Quibus verbis (addit) significat Apostolus, nos per Christi Domini merita renovari ad eam justitiam & Sanctitatem, in qua initio conditi sumus. Verum quidem est, renovatio illa in nobis non fieret, nisi etiam Christus suo merito nobis Spiritum Sanctum acquisivisset, & propter illud ipsum se daturum petentibus promississet. Interim per fidem primum in Christum ex plenitudine ejus omnes accipimus gratiam pro gratia, & justificamur: In justificatis deinde Spiritus Sanctus habitat, novas vires largitur, & renovationem, sanctitatem, justitiam & veritatem inchoat, continuat & promovet: quæ verò non in hac, sed tandem in altera vita perficietur, & plenariam suam perfectionem acquirere.*

*Obiectio pri-
ma. Becani.*

34. Subjicit Becanus tres objectiones: *Objicies primò, inquit: Deus non dat gratiam alicui habenti usum liberi arbitrii, nisi ad eam se disponat & proponat: Ergò non dedit gratiam Adamo in Creatione, sed post, quando se disposuit & preparavit. Hoc argumento (addit) alicui probant. Angelos malos nunquam habuisse gratiam: quia nunquam benè usi sunt libero arbitrio post creationem: Ergò nunquam se disposuerunt ad gratiam sanctificantem. Respondet: Antecedens verum est de eo, qui post gratiam amissam vult eam recuperare. Decet enim ut Deus plus exigat ab eo, qui peccavit, quàm ab alio, qui non peccavit. Unde quia Adam nunquam peccaverat, data est illi gratia sine ulla dispositione. Infantibus verò quia peccaverunt per actum alienum, datur gratia præmissa dispositione aliena: adultis verò quia peccaverunt per proprium actum datur præmissa propria dispositione. Hoc (addit) explicatur similitudine tabularum Moysis: Nam Deus antequam peccarent filii Israël, non solum scripsit illis legem in tabulis lapideis; sed etiam ipsas tabulas aptavit & dolavit; at postea cum Moyses propter peccatum populi tabulas confregisset: non voluit Deus scribere novam legem, nisi ipsi prius tabulas disponerent & optarent.*

35. Ut obiectio; sic responsio, nempe ambæ ineptissimæ, stultissimæ, falsissimæ. Antecedens enim objectionis non secundum quid est verum, nimirum de illis, qui post amissam gratiam volunt eam recuperare, ut id sine veritate concedit Becanus: sed est simpliciter falsum: Nemo enim propriis viribus ad gratiam apud Deum post amissionem, recuperandam se disponere potest. Sed non posse Angelos lapsos, experientia & S. Scriptura docet: neq; posse homines: quia quicquid vel dispositionis ad gratiam, vel etiam gratiæ ipsius post lapsum recuperamus, non facimus nostris viribus, sed totum illud acceptum referre tenemur Redemptori ac Mediatori nostro Jesu Christo. Non enim propter vel per nostram dispositionem vel respectu ejus; sed unice propter & per Dominum nostrum Jesum Christum, & ejus solius respectu nos dilexit Deus Eph. 1, v. 2, 3. 4. 5. 6. 7. In quo (Christo) habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem, inquam, peccato-

catorum, *Ex Divite ipsius Gratia*. Et quomodo nos dispone-
mus ad gratiam recuperandam, cum planè per peccatum su-
mus mortui, Rom. 5, v. 12. Per unum hominem peccatum in
mundum introiit, & per peccatum mors. Hæc mors præci-
puè est amissio Spiritualis vitæ quæ erat gratia & gloria Dei,
in hominibus corruscans, Rom. 3, v. 23. Omnes peccaverunt
& carent gloria Dei. Ac ne levis illa carentia æstimaretur,
mortis Emphasis diligenter ponderetur ac consideretur ea,
quæ amissis bonis naturæ corrupta deprehenduntur anima-
lia: ad Ephes. 2. v. 1. Cum essetis mortui in delictis & peccatis,
v. 2. contumaces: inter quos & nos omnes versati sumus in cu-
piditatibus facientes quæ carni & cogitationibus libebant,
eramusq; naturâ filii iræ, sicut & cæteri: Deus, qui dives est in
misericordia, per multam caritatem suam, quâ dilexit, etiam
eum per peccata mortui essemus, vivificavit nos unâ per Chri-
stum. Quibus sanè verbis omnis in nobis & à nobis facta dis-
positio excluditur & negatur. Sic Joh. 1. v. 5. Homines dicun-
tur tenebræ in quibus lux lucet: hoc est, ut Paulus 2. Cor. 4.
loquitur: Deus, qui dixit, ut ex tenebris lux splenderet,
lucet. Genes. 6. v. 5. Omne figmentum cordis humani tantum-
modo malum est omni tempore. Idem repetitur cap. 8. Rom. 7.
Sensus carnis est inimicitia adversus Deum &c. 1. Cor. 2. v. 14.
Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. 2. Co-
rint. 3. v. 5. Non sumus idonei ex nobis ipsis cogitare quicquam
veluti ex nobis, sed quòd idonei sumus, id ex Deo est.

36. Unde sic argumentamur. Quicumq; sunt mortui in
delictis & peccatis. illi se ad vivificationem spiritualem, hoc
est, ad amissam gratiam Dei recuperandam præparare ac dis-
ponere non possunt: Atqui omnes homines naturâ suâ sunt
mortui in delictis sive peccatis: Ergò nulli homines se ad vi-
vificationem spiritualem, h. e. ad amissam gratiam Dei recu-
perandam præparare & disponere possunt. Major est certa.
Ut enim naturaliter mortui se non possunt præparare ac dis-
ponere ad vitam naturalem recuperandam: sic neq; spiritua-
liter mortui, & sanè multò minus, ad spiritualem vitam recu-

perandam se præparare ac disponere possunt: Minor hæc-
 nus probata est infallibilibus Scripturæ testimoniis: Ergò
 conclusio est certissima; Contrà verò Becani Responsio fal-
 sissima. 2. Nullæ tenebræ se ad illuminationem præparare &
 disponere possunt, ut fiant lux. Omnes homines sunt tene-
 bræ: Ergò nulli homines se ad illuminationem præparare ac
 disponere possunt: se autem disponderent, si ad amissam gra-
 tiam Dei recuperandam se præparare possent. 3. Cujus cordis
 figmentum tantum malum est omni tempore; is se ad bonum,
 & sic gratiam Dei recuperandam disponere non potest: Atqui
 omnis hominis figmentum tantum malum est omni tempo-
 re: Ergò nullus homo se ad bonum & sic gratiam Dei recupe-
 randam disponere potest. 4. Qui sunt inimicitia adversus
 Deum, illi se ad Dei gratiam recuperandam disponere non
 possunt: Atqui omnis homo naturaliter est inimicitia ad-
 versus Deum: Ergò nullus homo sese naturaliter ad gratiam
 Dei recuperandam disponere potest, 5. Quicumq; non sunt
 idonei ex se ipsis cogitare quicquam boni, velut ex seipsis, sed
 quod idonei sunt, id ex Deo est; illi se ad gratiam Dei amis-
 sam, rursus recuperandam præparare non possunt; sed quod
 ad illam rursus recipiendam præparentur, & ipsam recupe-
 rent, id solum Deo acceptum ferendum est: Atqui nulli ho-
 mines sunt idonei ex seipsis cogitare quicquam boni, velut ex
 seipsis: Ergò nulli homines se ad amissam Dei gratiam recu-
 perandam præparare possunt: sed quod ad illam rursus acqui-
 rendam præparentur, ipsamq; recuperent, id solum Dei acce-
 ptum ferendum est. Quæ etiam cum sint *ἀποδείκνυται* & infal-
 libiliter certissima ac verissima, sequitur rursus Becani re-
 sponsum falsissimum esse.

37. Ratio, quam annexit, non Theologica; sed Matæo-
 logica est, nempe decere, ut plus Deus exigit ab eo, qui pec-
 cavit, quam qui non peccavit; illud autem plus esse, ut se ad
 gratiam recuperandam disponat & præparet: Id neq; verum:
 neq; ex scriptura probat neq; probare potest, sed est figmen-
 tum cerebri Papistici & Jesuitici: cur nemo Christianus me-
 diocri-

diocriter saltem in fundamentis fidei versatus credet, sed puram putam stultitiam animalis hominis esse verè judicabit. Quandoquidem scriptura disertè docet, decere, ut Deus omnino plus exigat à peccatore, sed non dispositionem vel præparationem ad gratiam, verum si secundum justitiam suam cum homine agere, veller, æternos gehennæ cruciatus. Quod verò hoc internum ipsius misericordiæ opus est: qua ita dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam Joh. 3. v. 16.

38. Ejusdem ingenij est, quod de Infantibus sine ratione & Scriptura objicit, eos peccatores esse per peccatum alienum, ideoque ipsis dari gratiam præmissa dispositione aliena. Falsissimum enim est Infantes esse peccatores peccato alieno, nempe Adami peccantis comestione fructus arboris vetitæ, & sic actuali illius peccato: Falsissimum, inquam, hoc est. Nam illud peccatum actuale non est in nos derivatum; sed privatio imaginis Dei & justitiæ originalis, cum horrenda naturalium virium corruptione & depravatione *ἀραξία* & *ἀνομία* per illud peccatum primum actuale in Adamum introducta per generationem in posteros est propagata, ita ut sicut acceperunt corpus est animam à parentibus illis primis; sic partes illas & ita totam humanam naturam non acceperunt integras, justas & veras; sed corruptas, immundas, injustas fallaces: Ergò ut acceperunt quilibet proprium corpus & animam; sic quoque per illa proprium peccatum. Ut ergò proprio peccato Originali sunt inquinati; sic quoque in gratiam Dei recipiuntur non aliena vel præparatione vel fide; sed fide propria, quæ in illis per baptismum divinitus excitatur. Dispositionem in adultis modò negavimus & refutavimus. Simile à tabulis Moïsi desumptum, planè dissimile est, nullam cum ea, quam declarare debet, habens convenientiam: ideoque refutatione indignum judicamus. Et si omnino quædam similitudo hîc fingi posset, fingeretur tamen, adeoque nihil declararet: Nam nulla potest esse rei per similitudinem declaratio, nisi prius sit res certa; sed planè nulla: Ergò frustra adhibita ejus per similitudinem declaratio.

Obiectio Becani secunda.

39. Obiectio apud Becanum secunda est: *Natura magis distat à gratia, quam gratia à gloria. Sed gloria non datur simul cum gratia: Ergò neq; gratia simul cum natura: Non ergò Adam accepit gratiam in creatione, sed post.* Respondet: *Sicut gloria aliquando simul datur cum gratia, ut patet in Christo, sic & gratia aliquando datur cum natura, ut in Adamo.*

40. Stulta est obiectio, & magis stulta responsio. Obiectio: Gratia enim in statu integritatis, ac in ipsa creatione, quomodo distare potuit à natura humana, cum bonitate sua motus Deus omnia, & cum primis hominem creaverit, & quidem ad imaginem suam in sanctitate ac iustitia vera: ipsique benedixerit, totam terram subjecerit, & dominium in omnes creaturas dederit, ipsumq; valde bonum viderit, non dubio examine, sed certissima comprobatione & beneplacito: quod certè nemo sine gratia sibi poterit imaginari. Naturam igitur humanam integram & incorruptam distare à gratia; sine ratione & sine Scriptura, imò contra Scripturam dicitur: certum ergò est stultam esse istam objectionem.

41. Magis autem stultam responsionem esse patet, 1. Quia Christus cum Adamo respectu gratiæ & gloriæ nullo modo potest comparari; siquidem non tantum homo, sed etiam Deus est: & ut homo unctus est oleo lætitiæ ultra consortes suos, Psal. 45. v. 7. & Hebr. 1. v. 9. accepitq; Spiritum Sanctum sine mensura Joh 3, v. 34. habitatq; in ipso tota plenitudo Deitatis *συναλωτός* Col. 1, v. 19. & cap. 2. v. 9. Quod certè de nulla alia creatura dici poterit, vel saltem simile quid monstrare. Deinde juxta Phrasin scripturæ, quando Christus adhuc vel secundam humanam naturam fuit in statu humiliationis & forma servi, nondum fuit in summa sua gloria, testante ipso Christo Luc. 24, v. 26. Nonnè hæc oportuit pati Christum & introire in gloriam suam. Et licet per unionem hypostaticam caro nostra, hoc est, humana Christi natura fuerit elevata in Consortium Sacro-Sanctæ Trinitatis, proindeq; meritò in summa gloria esse debuisset: Veruntamen quia propter peccata nostra Christus nobis in omnibus, istis exceptis, similis

milis fieri, sese exinanire & forma servi assumpta, similis hominibus, patriq; obediens fieri voluit usq; ad mortem crucis, usurpationem sine maiestate summæ in qua constitutus erat de maxima ejus gloria consistebat deposuit: statu verò exinanitionis finito, obedientiaq; Deo patri plenariè præstita, Deus ipsum in summam extulit sublimitatem, & donavit ei nomen quod est super omne nomen, ut ad nomen Jesu omne genu se flectat, cœlestium & terrestrium & subterraneorum, omnisq; lingua profiteatur, quòd Dominus Jesus Christus sit ad gloriam Dei patris, ut docet Paulus Phil. 2, v. 7, 8, 9, 10, 11. Ex quibus luce meridiana clarius est, Christum non simul fuisse in gratia & summa sua gloria: cùm intervenerit status humiliationis, in qua gloriâ, quæ ipsi meritò competebat, privatus fuit, in summa ignominia constitutus.

42. Objectio tertia Becani: *In priori ad Cor. 15. dicitur, primum hominem factum esse in animam viventem, secundum verò in spiritum vivificantem; id est, Adamum creatum esse cum folis naturalibus, Christum verò cum supernaturalibus & spiritualibus: Respondet: Apostolus confert Adam cum Christo quoad corpus, non quoad animum: quia disputat ibidem resurrectione corporum, non de statu animarum. Sensus ergò est, Adamum in creatione accepisse corpus animale, quod cibo & potu indigebat, Christum vero per resurrectionem accepisse corpus gloriosum & quasi spirituale, quia nulli corporali necessitati & indigentia erat subiectum.*

Objectio Becani tertia.

43. Responsio Becani falsa est: Concedo quidem disputare ibi Paulum de resurrectione corporum: propterea verò concedendum esse Adamum conferri cum Christo tantum quoad corpus, non etiam quoad animam simpliciter nego. Nam instituerat Paulus comparationem corporis animalis & spiritualis in præcedente v. 44. inquiens: Seminatur corpus animale, & suscitatur corpus Spirituale: Est corpus animale & est corpus spirituale. Hanc porro comparationem vers. sequente 45. probat à causis efficientibus, seu tantum à duobus diversis patribus, Adamo & Christo: quod Adam pri-

mus homo nihil possit amplius per generationem naturalem producere, quàm corpus animale; Extremus autem Adam Christus possit per regenerationem spirituales corpus animale mutare & efficere spirituale: idque propterea, quia teste Mose Gen. 2. v. 8. factus est primus homo Adam in animam viventem: Extremus autem Adam (quam rationem Apostolus addit) in Spiritum vivificantem. Certum ergo est, non fieri comparisonem Adami & Christi respectu corporum; sed respectu virtutum generandi & producendi corpora animalia & spiritualia, cum addita ratione. (1) cur major virtus non sit in Adamo, deducta ex creatione, non corporis; sed totius ipsius essentiae: quod sit factus *εἰς ψυχὴν ζῶσαν* in animam viventem: proindeque ipsi per creationem non major potentia creandi sit data; vel etiamsi major data fuerit, amissa tamen sit per lapsum & deperdita: (2) cur major virtus sit in Christo, & quidem tanta, ut corpora facere possit spiritualia, nimirum propterea, quia extremus ille Adam factus est, non solum in Animam viventem; sed etiam in Spiritum vivificantem.

44. Unde rursus intelligitur, non corpus Adami conferri cum corpore Christi, sed Adamum cum Christo, quatenus ille impotentior est in generando, hic potentior in regenerando: nempe quod, ut corpus nostrum est animale per generationem ab Adamo primo; sic idem sit spirituale per regenerationem, à Christo quidem in hoc seculo in nobis (non tantum in corpore nostro) inchoatam, complendam verò in resurrectione justorum: quæ ipsa quoque hoc nomine *παλιγγενεσία* seu regeneratio nuncupatur, Matth. XIX, v. 28.

45. Deinde idem, nempe quod non solius corporis; sed totius essentiae suæ personæ Adam cum persona Christi comparatio instituat, liquet ex phrasi Paulina, desumpta ex Genes. 2, v. 7. nempe quod primus homo sit factus *εἰς ψυχὴν ζῶσαν*, in animam viventem. Quis mihi persvadebit, ut credam, *ψυχὴν* esse *σῶμα*: vel etiam vocem illam pro hac esse positam?

ram? & quis nescit, Gen. 2. v. 7. describi non creationem solius corporis humani; sed totius & integri hominis?

46. Tertiò probatur idem ex versu 47. prior. ad Cor. XV. Ubi Apostolus rursus confert 1. Causas, seu illos ipsos duos patres nostros in suis proprietatibus: Primus homo, inquit, de terra terrenus; secundus homo ipse Dominus de cœlo. Terrenus dicitur quidem Adam etiam ratione materiæ: quia de terra formatus est: sed tamen hic magis dicitur terrenus ratione corruptionis & mortis: Christus dicitur esse de cœlo Dominus, (1) ratione divinitatis. Quandoquidem Dominus hic idem est, quod Jehovah, (2) ratione purissimæ humanitatis & divinæ conceptionis. (3) ratione missionis & cœlestis functionis: quia à patre missus fuit servator. Quorum rationum nulla de solo corpore Christi potest intelligi.

47. Quartò probatur idem ex v. 48. Ubi porrò Paulus confert non tantum corpora; sed ipsos filios justorum duorum Adamorum, qui filii suos parentes, ut solent causas suas effectus aliquo modo referre: Qualis terrenus ille, tales & hi, qui terreni sunt; & qualis ille cœlestis, tales & hi, qui cœlestes sunt. Uti etiam ex conclusione idem est manifestissimum. Nam v. 49. concludit Paulus, nos in altera vita fore conformes Christo, sicut hic fuimus similes Adamo corrupto: Et quemadmodum, inquit, gestavimus imaginem terreni, gestabimus etiam imaginem cœlestis. Quæ verba nequaquam de solo corpore, ut animæ opposito potest intelligi. Imago enim sic usurpata, potius ratione animæ, quàm corporis dicitur.

48. Et tandem arguunt idem addita Epitheta, animale & Spirituale, quæ specificativè sunt sumenda, nempe quod Paulus non corpora illa duo conferat, ut talia; sed quatenus unum est animale, alterum verò non animale tantum; sed etiam spirituale. Corpus verò quatenus animale sumtum & consideratum, non accipitur, ut est contra animam distinctam; sed quatenus cum illa unitum existit, illamque, utpote vitam

vitam suam, in se revera habet. Non ergo sensus dicti Paulini v. 45. est, quem fingit Becanus: sed hæc ejus mens est & sententia: Adamum accepisse in creatione corpus animale, a quo, si peccaret, anima separari, ipsumque mori poterat, ubi etiam postea peccato corruptum plane mortale factum, morti que subjectum est: Verum Christum non tantum accepisse corpus animale, simile reliquorum hominum corporibus; sed etiam vivificum, cum ipsius anima non tantum sit vivens; sed etiam vivificans; ut intelligatur Christus juxta humanum suum spiritum sive animam, in vivificantem Spiritum factus esse ita, ut & anima Christi vivificet, non quidem ex sese & sua natura; sed per & propter unionem cum vivifico λόγῳ hypostaticam. Ut ita egregia hac comparatione Apostolus ex Adamo nihil peccatum, mortem & condemnationem in nos jure hereditario transire dicat.

τῷ θεῷ δοξα!

פְּדוּתָא

DISPUTATIO XXIV.

Quæ est quinta
De

Homine in statu innocentiae.

§. I.

Quæstio Becani secunda est: *An primi Parentes creati sint in iustitia originali?* Ubi primum refert ordine tres opiniones: deinde suam sententiam explicat tribus conclusionibus. *Prima opinio*, inquit, *est Scoti & Gabrielis*: qui duo docent: *Primò iustitiam originalem non includere aut exigere gratiam sanctificantem: imò primos parentes creatos fuisse in iustitia originali, non tamen in gratia.* *Secundò iustitiam originalem includere tres distinctos habitus: Primum in voluntate, quo potens efficiebatur voluntas, tum ut facilius comprimeret motus sensitivos, tum ut facilius dictamen rectæ rationis sequeretur & legi divinæ obtemperaret: Secundum in appetitu concupiscibili: Tertium in irascibili, qui motus istorum appetituum contra rationem resurgentium comprimeret: atq; his tribus habitibus efficiebatur, ut in homine nulla esset rebellio, sed magna quies & tranquillitas.* *Secunda opinio est D. Thomæ, qui etiam duo docet: Primò iustitiam originalem includere gratiam sanctificantem, & primos parentes cum utroq; dono creatos esse.* Ita q. 4. de malo art. 2. ad 1. & q. 5. art. 1. ad 13. *Secundò videtur docere, iustitiam originalem fuisse solam gratiam iustificantem: quæ in statu innocentiae habebat illum effectum, ut comprimeret motus sensitivos, ne contra rectam rationem insultarent, 1. p. q. 95. art. 1. Et sic eum intelligit Domin. Soto l. 1. de natura & gratia cap. 5. Alii tamen aliter eum explicant. Tertia opinio est Cajetani 1. p. qu. 95. art. 1. Iustitiam originalem fuisse quan-*

H b b b

dam

Respondente
JOHANNES
MATTHÆO
STUMPFIO,
Byrutho-
Francone.
Secunda Be-
cani quæstio:
*An primi pa-
rentes crea-
ti sint in iu-
stitiâ origi-
nali.*

dam gratiam gratis datam, & à gratia justificante distinctam, nec illam includentem, sed potius supponendam tanquam radicem, à qua emanabat, & quodam modo dependebat. Addit tamen, justitiam originalem in Evâ mansisse post peccatum, nec prius amissam, donec Adam peccâisset, licet per peccatum statim gratiam justificantem amiserit.

§. 2. Egregia consensio opinionum se mutuò evertentium, & errores erroribus cumulantium. Satius est, istas nugas remittere suis autoribus, & simplicem veritatem ex sacrâ Scripturâ depromere: quæ imaginem Dei & justitiam originalem synonyma facit. Quandoquidem ita illam explicat Paulus ad Ephes. 4. v. 24. ubi nos jubet induere novum hominem, qui secundum Deum conditus est, ad justitiam & sanctitatem veram. Quare certum est, imaginem Dei, ad quam homo initio conditus est, quamq; postea amisit, non fuisse substantiam, sed justitiam, sanctitatem & veritatem. Hinc etiam orthodoxa antiquitas imaginem Dei in homine qualitatem disertè professa est, ac proinde ipsam justitiam originalem. Quandoquidem imago Dei relativum est vocabulum, cujus fundamentum est justitia & sanctitas hominis. Quare si omnino aliquam hic admittere volumus distinctionem, talis erit, qualis est inter Relationem & ejus fundamentum proprium. Quando ergo imago Dei dicitur qualitas, nempe justitia & sanctitas, vel unâ phrasi, justitia originalis, accipitur absolutè pro fundamento: Terminus est congruens ad normam justitiæ & sanctitatis Dei. Hinc *Cyrell. l. 1. in Job. c. 43.* Per spiritum ad Deum reformati, ac proprio ejus caractere insigniti, ad suam, ut ita dicam, qualitatem transformamur. Et ibidem c. 46. Absurdum censet, si quis dicat, spiritum hominis referre Deum secundum naturam. Item *l. 2. in Job. cap. 14.* contra eos disputans, qui Filium Dei dicebant esse imaginem ejus substantialiter. Sic ut & creatura dicerentur, sic gravissimè negat præsuppositum de creaturis, nihil, inquit, firmum aut stabile, nihil perpetuum soli Deo attribuetur, si creatura quoq; substantialiter, & per naturam

turam suscipere poterit, quæ in Deo substantialiter sunt: Et quis non perhorrescat tantam veritatis dogmatum perturbationem audiens. Omnia enim sursum & deorsum evertuntur, Deitatis natura ad creaturarum substantia per insaniam ad supremæ naturæ locum scandere creditur. Hos ergo fluctus, hanc tempestatem impietatis relinquentes, ad tutum pietatis portum enatare studeamus. Huc etiam pertinet præclarum testimonium *Ignatii in Epist. 3.* quæ est ad Magnesianos: In hominibus, inquit, gemmas notas inveniri dico, & hanc esse veri numismatis, illam verò adulterini. Pius homo numisma est, à Deo cūsum, impius adulterinum & subæratum, non à Deo sed à Diabolo effectum, non quod velim duas esse hominis naturas, sed unum esse hominem, qui jam Dei sit, jam Diaboli. Si quis pietati studet, Dei homo est, si impiè agit, Diaboli qui non id factus per naturam, sed per animi arbitrium. Infideles imaginem referunt principis malitiæ, fideles imaginem ferunt Principis Dei Patris & Jesu Christi. Et rursus *Cyrillus l. 1. Dial. de Trin.* ostendit, imaginem Dei, ad quam conditi sunt homines, nequaquam esse essentialem, sed secundum imaginem nos esse creatos, vel certè ad modum Qualitatis formatos, quasi ad divinam & immortalem pulchritudinem. Et certè & secundum sententiam Domini *Es. 46. v. 5.* Cyprian. in expositione Symboli scribit Deum in substantiâ non habere similem. Basilus loquens de *immagine Dei Epist. 141.* inquit: simile ac dissimile juxta Qualitates dicitur. Et ibidem similitudinem à cōessentiali discernit. Et *Augustinus lib. 6. contra Julianum*, justitiam & injustitiam originalem dicit esse qualitatem in hominibus tanquam in subiecto. Et *Athanasius Dial. 1. de Trinit.* expressè ait: Aliud est imaginem Dei esse, quàm esse characterem *ὑποστίσεως* ipsius.

§. 3. Qualitas s. justitia hæc fuit virtus & perfectio naturalis virium in homine naturalium: quare omninò ejus definitio, quam dedit *Philippus in suis locis*, vera & approbanda est: Justitia originalis, inquit, fuit acceptatio humani generis coram Deo & in ipsa natura hominum, lux in mente, quâ fir-

Justitia originalis quid sit?

miter assentiri verbo Dei, & conversio voluntatis ad Deum, & obedientia cordis, congruens cum iudicio legis Dei, quæ menti insita erat. Definitionem porro hanc confirmat genuinis Scripturæ testimonijs: uno ex veteri Testamento *Gen. 1. v. 26.* Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Altero ex novo Testamento *Eph. 4. v. 24.* Ubi Apostolus docet; Imaginem Dei esse mentem agnoscentem Deum & voluntatem liberam, justam & congruentem cum lege Dei. Veram enim sanctitatem vocat Apostolus omnes virtutis verò corde relatas ad hunc finem, ut Deo obedientia præstaretur, ut Deus diligeretur & celebraretur. Atq; hæc thesis Philippæa meliùs illustrari vix poterit, quàm ex illâ ipsâ imaginis divinæ instauratione, quam Spiritus Sanctus in hac vitâ in credentibus operatur. De quâ re ita Apostolus *2. Cor. 3. v. 18.* Renovamur, inquit, ad eandem imaginem de gloria in gloriam. Et *Coloss. 3. v. 10.* Renovamur ad imaginem ejus, qui creavit nos, & quidem, ut idem Apostolus explicat ad *Eph. 4. v. 24.* in justitia & sanctitate veritatis. Quare in gloria illa & justitia originali fuit primum, ut *Melanchton* loquitur, acceptatio & beneplacitum Dei paternum ad conferenda homini non tantum bona quælibet visibilis hujus mundi, sed etiam beatam cœlestis vitæ immortalitatem. Deinde integritas & rectitudo non sensuum duntaxat corporis, sed etiam virium animi perfectissima conjuncta cum immunitate & libertate ab omni malo maxima.

§. 4. In hac ergo integritate si primi parentes perstitissent, omnes omnino virtutes, rectitudo, veritas & sanctitas ex eâ tanquam fonte in totam posteritatem derivatæ ac propagatæ, illiq; ab Adamo usq; hæreditariæ fuissent. Quia verò primi Parentes propriâ se voluntate averterunt à Deo, justitiam & sibi & universæ posteritati perdiderunt, successitq; priori parti reatus tristissimus, æternæ damnationis cladem secum trahens; posteriori v. nempe integritati corruptio, quæ præter privationem & carentiam justitiæ illius originalis pro luce tenebras in mente, pro rectitudine pravitatem in voluntate, pro

pro obedientia contumaciam in reliquis mēbris induxit. Hæc est vera & genuina sententia de imagine Dei s. Justitiâ originali ex sacra Scriptura deprompta. Ne autem aliquid intactum præterijſſe videamur, & adversario per omnia fatifaciamus, ejus conclusiones subjicere & breviter examinare volumus.

§. 5. *Conclusio prima*: *Justitia originalis non erat sola gratia justificans.* Probat. *Quia justitia originalis habebat tres effectus in statu innocentie, nempe subjectionem animæ ad Deum; partis inferioris ad superiorem & corporis ad animam: sed sola gratia non habebat hos effectus: ergo sola gratia non erat justitia originalis.* Major communiter conceditur. Minor probatur: quia gratia in statu innocentie est ejusdem rationis & speciei cum nostra gratia: at nostra gratia non habet tres illos effectus, sed solum primum, ut patet ex Apostolo Rom. 7. ubi dicit, se videre aliam legem in membris suis, repugnantem legem mentis suæ, i. e. se sentire rebellionem carnis. Et 2. Cor. 12. ubi dicit, datum sibi esse stimulum carnis, & se orasse Deum, ut ab eo liberaretur, neq; tamen liberatum esse. Unde sequitur, Paulum habuisse gratiam, & nihilominus in se sensisse rebellionem. E. gratia hoc non sufficit, ut non sentiatur rebellio.

§. 6. Certum est, imaginem Dei s. justitiam originalem talem fuisse concreatam animæ humanæ vim ac facultatem, qua ipsa animæ Adami substantia plena fuit agnitione essentiae & voluntatis Dei, & liberrima voluntate ac promptissima obedientia, in lege divinâ acquievit, sine ulla pugna virium inferiorum cum superioribus, sine ullo defectu, sine omni morbo, languore & difficultate bene agendi, sine omni concupiscentia aut inclinatione contra legem Dei. Hanc autem gratiam esse vel totam gratiam justificantem, quâ nos post lapsum justificamur, & in gratiam Dei recipimur, vel tantum partem ejus, falsum est: ubi etiam verum non est, gratiam justificantem, quâ nos justificamur, & quâ justificati fuerunt primi parentes ante lapsum, esse ejusdem rationis & speciei. Gratia enim justificans nostra nititur merito Christi per fidem nobis applicato, & est distincta à gratia sanctificante, quæ in nobis est per renovationem & novam obedientiam: Gratia

autem primorum parentum ante lapsum non nitebatur merito Christi, neque distincta erat ab ipsorum gratia sanctificante. Quare argumentari à gratia justificante nostra ad gratiam justificantem in primis parentibus ante lapsum, est argumentari à baculo ad angulum.

§. 7. Quod attinet dictum Paulinum Rom. 7. v. 23. pertinet illud ad descriptionem veteris & novi hominis. Quia verò in descriptione novi hominis utitur voce mentis & interioris hominis, & contra in descriptione veteris voce carnis, item membrorum, facile inciderunt Sophistæ, & etiam vetustiores quidam in illum philosophicum errorem, in quo etiam hæret noster Becanus, ut somniarent tantum inferiores vires, cujusmodi sunt affectus & appetitus naturalis, esse perverfas, superiores verò mansisse integras. Verum enim verò debebant animadvertere, alibi damnari etiam ipsam mentem τὸν νοῦν & ἀσέβειαν, Coloss. 2. v. 18. & Eph. 4. v. 17. 18. mentem carnis, vanitatem mentis, & ad Rom. 8. v. 6. τὸ φερόμενον, & passim cordis perversitatem, per quod Scriptura vel maximè animam rationalem denotat. Deinde nihil dictum hoc agit, de justificatione, quæ perfecta est, sed de regeneratione & sanctificatione s. renovatione, quæ in hac vita perfecta non est; Est enim conclusio, quam ex præcedentibus colligit, se mente quidem, h. e. respectu suæ regenerationis servire legi Dei, non juxta literæ vetustatem, sed secundum liberi Spiritus novitatem. Carne verò, hoc est, respectu peccati in carne reliqui, servire se legi peccati, non quidem per peccata regnantia, quæ conscientiam vastant (hanc enim servitutem in Christianis omnino alienam esse oportere, in præcedentibus ejusd. Epistolæ monuit Apostolus) sed quia adhuc naturæ corruptæ sentiat concupiscentias, cum quibus tamen ipse virtute Spiritus luctetur & pugnet. Non ergo Paulus vires animæ naturales superiores & inferiores confert, proindeque non dicit, in illis tantum gratiam justificantem s. justificationem efficere subjectionem ad Deum, in inferioribus verò rebellionem permanere. Quandoque nihil de justificatione ibi agit

agit Apostolus, ut diximus, sed de regeneratione s. renovatione, quam confert cum peccato in carne, h. e. in homine adhuc reliquo: dicitq; hujus respectu optare est facere bono; respectu hujus verò sæpius à bono aberrare: Proindeq; docet renovationem in hac vita esse imperfectam, neq; ad perfectionem pervenire posse, cum ejusmodi perfectio demum in altera vita sit futura.

§. 8. Dictum alterum ex *v. 7. c. 12.* post. ad Corinth. allegatum nihil planè ad rem facit. Nihil enim ibi agitur de rebellionem, quam in se senserit Paulus. Falsissimus enim imò absurdissimus est sensus ille, quem verbis hisce Paulinis affingunt Monachi, & approbare hîc videtur Becanus, nempe stimulum carnis referunt ad libidinē, quā Paulus tentatus & titillatus subinde fuerit. Quid verò aliud faciunt impuri isti ventres, quàm quod ex suo cerebro & impuris affectibus, quibus toti ardent & æstuant, postquam divinam & sacrosanctam conjugii ordinationem nequiter abjurarunt, de castissimo sanctissimoq; Apostolo judicent: illoq; impudentissimo figmento præsidium quoddam impurissimi sui cœlibatus quærant, & in exemplo Pauli captent. Verùm non opus est ut nos nequissimam hanc interpretationem refellamus, cùm id dudum fecerit ipse Paulus *1. Cor. 7. v. 2. 3. 4. 5.* ubi monet Apostolus, ut Corinthii Sathanicam illam libidinis tentationem legitimā conjugis consuetudine avertant. Si ergò ipse hoc tentationis genere afflictatus fuisset, haut dubiè & ipse usus fuisset remedio, quod aliis præscripserat, nempe conjugio: quippe qui sibi illud non prohibitum sed licitum fuisse palàm testatur *1. Cor. 9. v. 3.* scribens: Num non habemus potestatem, sororem uxorem circumducendi, ut & reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? qui etiam idem præscribit Ecclesiarum Episcopis & Presbyteris, ut quisq; sit unius uxoris maritus. *1. Tim. 3. v. 2. ad Tit. 1. v. 6.* Imò in eod. *cap. 7.* prioris *ad Cor. v. 7.* disertissimis verbis testatur, se ab eâ libidinis tentatione immunem esse. Ex professo enim de Conjugio ibi tractans, & in eo afflictionibus propter imminentes persecutiones addit: Velim omnes homines esse, ut & ego sum: sed
unus.

unusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem ita, alius autem ita.

§. 9. Taceo? quod admodum inconueniens videatur asserere, quod Deus vitio libidinis ideò tentari permiserit Apostolum, ut ita superbiæ vitium in eo domaretur, hoc est, peccatum peccato profligaretur: imò etiam valdè improvidum Apostolum arguere, qui Corinthiis ex persvasione PseudoApostolorum ipsius auctoritatem jam ante in dubium vocantibus tale quippiam proponeret, quo magis illius auctoritas poterat labefactari. Sanè si hodiè minister ecclesiæ tale quid suis auditoribus proponeret, publiceq; fateretur, se valdè divexari libidinibus, omnes ipsum impudentem judicarent, eoq; communem suam existimationem perderet: cum in eiusmodi vitiis haut rarò suspicio ipsa maculam aliquam aspergat: Quantominus igitur hujusmodi quid innuisse judicandus est sanctissimus Apostolus, Tandem ex *v. 9. ejusd. c. 12. post. ad Cor.* indicat, se de ejusmodi loqui infirmitate, in qua partē aliquā suæ gloriationis collocet. Dicit enim: Liberalissimè igitur gloriabor de infirmitatibus, ut inhabitet in potentia Christi. Quis autem non absurdissimum & inconvenientissimum judicaret, si Paulus contra Pseudoapostolos argumentum gloriationis ducere voluisset ex sensu libidinis? Imò quis non etiam stultissimum & impudentissimum statueret? quod statim *v. 10.* subjicit: Propterea oblector in infirmitatibus. Sequeretur enim inde, Paulum sibi in sensu ac motu libidinis maximè placuisse.

§. 10. Aliàs mira est varietas sententiarum apud interpretes circa hunc locum. Hieronymus eum interpretatur de aduersa valetudine, & doloribus capitis, quibus Paulum frequenter laborasse refert. Alij de passione iliaca, ut Lyra, item Thomas de Aquin. alij de malorum hominum insectatione: alij de omnis generis afflictionibus. Illam autem Monachorum opinionem eò cupidiùs amplectuntur Pontificii, & in his Bellarminus *l. 2. de Monachis. c. 30.* & sic etiam Becanus, utpote abbreviator Bellarmini, quod opinione planè Pharisaicā statuunt concupiscentias illas carnis non esse verè ac propriè peccata: se itaq; illis impunè affici & titillari autumant, dummodo

modò eas non sinant in aperta flagitia prorumpere. Quod ipsum quàm egregiè præstent, magnus ille dies extremi iudicii manifestabit. Hâc igitur Monachorum pessimâ opinione damnatâ & rejectâ, illisq; misis, amplectamur illorum sententiam, qui locum hunc de tentationibus spiritualibus interpretantur, & quidem in specie de aliquâ præ cæteris insigni ac vehementi tentatione. Quandoquidem ejusmodi afflictione ac tentatione tanquam stimulo quodam corrupta caro & ad superbiam prona, non sine exquisito sensu molestiæ subigebatur, ne sese in immensum efferre posset. Sic alapam impingi de dolore ludibrij s. insultatione dixerunt. De hisce tentationibus & adversis gloriari verâ cum laude potuit Apostolus: quandoquidem tales Satanæ colaphos & tentationes sensit ipse Dominus in horto, cum dixit: Tristis est anima mea usq; ad mortem. Et Joh. 12. Nunc autem anima mea turbata est, pater serva me ex hâc hora. Item in cruce pendens, cum clamavit altâ voce: Deus meus, Deus meus, cur me dereliquisti? cumq; audivit irrisiones, sannas & sarcasmos acerbissimos in se jactos, & cum primis, quod eum ad diffidentiam Dei sub illa nube tribulationum sollicitare conantur Sacerdotes, dicentes: Confidit in Deo, liberet eum nunc, si vul. Quod Davidi dicitur: ubi est Deus tuus? Ps. 42. v. 11.

§. 11. Secunda Becani conclusio: *Justitia originalis continebat triplicia dona seu habitus supernaturales. 1. quosdam in animâ, intellectu & voluntate, ut gratiam sanctificantem, fidem, spem, caritatem, & alios habitus, qui ordinariè gratiam comitantur. 2. quosdam in appetitu irascibili & concupiscibili, quibus passionibus animi componebantur. 3. quosdam in corpore; quibus à morte & nocu- mentis corporis conservabatur.* Secunda Becani conclusio.

§. 12. Primum concedimus, donum quoddam supernaturale homini in creatione fuisse collatum: illud autem fuisse concreatum negamus: quippe in hoc consistebat, quòd tota sacrosancta Trinitas in primo homine habitavit, illustrans & confirmans concreatam virium perfectionem & integritatem. Verùm de hoc dono nulla inter nos & Jesuitas est con-

troverfia, neq; etiam imago Dei dici potest, vel in Scriptura dicitur: sed iustitia illa originalis, quæ erat rectitudo & integritas omnium virium humanarum. De hac ergo quæstio voluitur. Fuisse autem eam donum supernaturale, ita homini collatum, ut illud salvis manentibus naturalibus amitti potuerit, pernegamus. Ubi etiam alterum, quod somniant Jesuitæ in prima creatione gratiam aliquam gratum facientem, si-ve reconciliationis, à Deo homini esse infusam, quâ post lapsum etiam ex propriis viribus, vel ex asse, vel ex semisse cum Deo in gratiam redire possit. Hoc etiam, inquam, simpliciter negamus, defendimusq; immotis Scripturarum oraculis, homini non renato omnem prorsus *δύναμιν* inclinandi se ad bonum in spiritualibus; expressè derogari, extremamq; virium omnium corruptionem in homine adstrui.

§. 13. Ut autem status controversiæ rectius percipiatur, tenendum est, *tria* nos in hoc articulo de Imagine Dei contra Jesuitas defendere. 1. Imaginem Dei & similitudinem Dei esse Synonyma, proindeq; unum & idem in Scripturis significare: ac ideò errare Jesuitas, qui tanquam duo diversa dispescunt, atq; imaginem ipsam referunt ad naturam intelligentiæ & voluntatis: similitudinem verò ad sapientiam & iustitiam. Unde postmodum novus oritur error, qui statuunt, imaginem Dei nec amissam, neq; ullâ sui parte deteriore factam esse, sed eandem mansisse, & adhuc in omnibus esse integram. 2. Imaginem illam Dei fuisse, primò homini connaturalem si-ve concreatam. 3. Hanc ipsam iustitiam originalem fuisse immunem ab omni illâ pugnâ virium inferiorum cum superioribus, ab omni languore & difficultate bene agendi: verùm de omnibus illis fusiùs agetur infra in *Articulo secundo Augustanae Confessionis disp.* 3. In omnibus cum suis Papistis consentit Becanus, & à nobis dissentit; ut infra patebit: Et manifestum quoq; est ex sequente conclusione & ejus probatione.

Tertia Conclusio Becani.

§. 14. Tertia ergò Conclusio Becani est: *Primi Parentes creati sunt in iustitia originali hætenus explicatâ, & eam per peccatum amiserunt, neq; nos eam per baptismum recuperamus.* Probat:

Prima

Primapars, inquit, patet: quia creati sunt à Deo recti: Rectitudo autem est effectus justitiæ originalis. Secunda pars patet, (pergit:) quia licet non amiserint fidem & spem: reliqua tamen dona justitiæ originalis amiserunt. Tertia patet: quia licet per baptismum recuperamus gratiam, non tamen rectitudinem appetitus sensitivi & immortalitatem corporis.

§. 15. Rectitudinem in omnibus viribus humanis fuisse effectum justitiæ originalis negamus. Fuit enim ipsa Justitia originalis, quippe quæ nihil aliud fuit quam congruentia cum lege divina. Illa autem congruentia est illa ipsa rectitudo congruens cum justitiâ & lege Dei. Deinde falsum est in probatione secundi membri, primos nostros parentes non amisisse fidem & spem, licet æterna dona justitiæ originalis amiserint. Commentum certè sine ulla scripturâ fingitur, imò sacra scripturæ directè opponitur. Quæ disertè docet ac dicit *Gen. 8. v. 21.* Figmentum cogitationum cordis eorum tantum malum est à pueritiâ, & ut dicitur *Gen. 6. v. 5.* tantummodo malum est ab omni die. Quo sanè tota natura peccati originis describitur. *Primum* enim docetur, quod sit in homine. Quandoquidem natura humana bona Dei creatura est, sed misera peccato deformata est & corrupta. 2. Quod non tantum imitatione contrahatur; sed ab ipsa origine seu plasmate & figmento cordis sumat exordium, idq; omni tempore à primâ usq; pueritiâ. 3. Quod illa cordis concupiscentia non tantum sit fomes mali sive peccati; sed ipsum malum sive peccatum: quia tantum mala dicitur. 4. Quos habeat effectus nimirum, quòd omnes hominis cogitationes & actiones vitiet & corrumpat, ut tantum sint malæ, quodq; securitatem, contemptum Dei, Epicuræam & Cyclopicam profanitatem pariat in his, qui Spiritu Dei non conversi & non reguntur. Quæ verò vitia, & qui tantorum vitiorum fons incognitus impurissimus quomodo cum tam egregiis & sanctis virtutibus, fide nimirum & spe stare & simul esse poterunt? Est enim Originale hoc malum talis omnium bonorum privatio, quæ omnium malorum congeriem invexit. In intel-

lectu enim & mente non modò simplex est ignorantia rerum divinarum, sed *Φεγμνα* rebus spiritualibus & verbo Dei prorsus repugnans: in voluntate non modò est imbecillitas virium naturalium, sed est hominum pugna & inimicitia adversus Deum: in omnibus deniq; viribus animæ & corporis non modò *αταξία* & imaginis Dei, ad quam homo conditus erat, destructio apparet, sed fremitus & pertinax audacia & insatiabilis libido reluctandi & repugnandi Deo. Ut docet Apostolus *ad Rom. 7. v. 18. 19. 20. & c. 8. v. 5. 6. 7. 8.* Quomodo ergò rursus cum maximis hisce vitiis, inimicitiis, & rebellionibus simul esse poterunt naturaliter fides & spes virtutes planè spirituales.

§. 16. Cum peccatum originis non tantum sit in appetitu sensitivo & corpore, sed etiam in intellectu & voluntate, non per baptismum tantum non tollitur ex appetitu & corpore, sed etiam non ex intellectu & voluntate. Verè enim scripsit *Augustinus l. 1. de nuptiis & concupiscentiis ad Valerium*, dimitti concupiscentiam carnis in Baptismo, non, ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur: Et *de Baptismo parvulorum*, citante *Gratiano, distinctione quartâ de Consecratione*, per baptismum, inquit, id agitur, ut caro peccati evacuetur: non enim sic evacuetur, ut in carne concupiscentia non sit innata, sed ne obsit, *b. Grat.* Remissio enim, quæ fit in Baptismo, non tollit *ανομιαν* de peccato, ut ipsum peccatum justificetur, sed remissio fit personæ, cuius est peccatum. Ab hac igitur tollitur, quod peccatum fecerat personam ream, i. e. injustam, Deo exosam & damnabilem. Sublato verò hoc reatu, persona placatur Deo, peccatum verò non reconciliabitur Deo, sed in remissione, ut detestabile malum, & non nisi Christi morte, i. e. damnationis executione expiabile declaratur. Sic tamen tollitur, ut, quod actuale fuit, & cum actu fugaci præterijt, oblivione etiam sepeliatur, ne pœnitenti imputetur aut noceat. Vitium autem originale in naturâ hærens non solum reatum, quo personam infecit, amittit, sed & ipsum tegitur, non ut nō sit, sed ut non appareat in conspectu Dei propitii, nec imputetur

tetur possessori reconciliato cum Christo. Hinc de Jehovah misericorde dicitur *Exod. 34. v. 7.* quod innocentem faciendo, s. absolvendo, innocentem non faciat. *Pf. 143. v. 2.* Ne intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Conferantur *1. Job. 1. v. 8. 9. 10. Pf. 32. v. 1. 2. Es. 38. 17. Jer. 31. v. 34. Mich. 7. v. 19. Pf. 32. v. 6. Matt. 6. v. 12.* Cum oratis, inquit Christus, dicite: Pater noster dimitte nobis debita nostra. Sic Paulus quidem dixit: Nulla nunc condemnatio his, qui sunt in Christo *Rom. 8. v. 1.* sed paulò ante in fine, nempe *v. 23. c. 7.* dixerat: video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.

§. 17. Subjicit objectionem Becanus: *Dices, inquit, Beata virgo habuit justitiam originalem, ut docent Dionysius Carthag. Canisius & alij apud Cordub. l. 1. q. 46. Ergò justitia originalis recuperari potest.* Respondet: *Negatur Antecedens. Primò quia B. Virgo non fuit immortalis & impassibilis in corpore. Secundo: quia justitia originalis erat tale donum, quod in posteros per originem erat transfundendum: sed tale donum non habuit beata virgo.* Respondemus nos Becano, si B. virgo fuit mortalis, falsa ipsorum est opinio, quã statuunt Mariam virginem sine peccato conceptam & natam esse. Nam ubi peccatum non est, ibi neq; mors, utpote quæ stipendium peccati *Rom. 5. v. 12, 6. v. 23, 8. v. 10.* Nec est, quod quis nobis exemplum Christi objiciat. Is enim suã naturã fuisset etiam quoad humanam naturam immortalis: propter nos verò & nostram salutem, nostra peccata in sese derivavit, & non propter sua peccata, quæ nulla habebat, sed propter nostra mortuus est. Cùm enim esset in formã Dei, non duxit rapinam, similem esse Deo; sed ipse se inanivit formã servi sumtã, similis hominibus factus, & habitu compertus ut homo. Ipse se submisit, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, ad *Phil. 2. v. 6. 7. 8.* Quod de B. virgine dici nequit: Ergò, ut nos ipsis concedimus, quod fuerit mortalis: Sic vicissim Jesuitæ resipiscere & errorem suum de immaculata conceptione B. Virginis agnoscere deberent.

Obj. Becan.

§. 18. Tandem ejusmodi questionem Becanus movet:

Querens: Quare primi parentes amiserint reliqua omnia dona, non tamen fidem & spem? Respondet: *Quia per Christum erant reparandi, ac proinde debebant servare fidem & spem in Christum, præsertim, cum illi duo habitus non repugnarent cum peccato ab Adamo commisso.* Respondemus nos: Absurda est Quæstio: absurdior responsio. De quæstione enim probavimus, fidem etiam omnem & spem unà cum imagine Dei ac iustitia originali fuisse amissam. Deinde in responsione quomodo verum esse potest, quòd primi parentes debuerint servare fidem & spem in Christum? Cum neq; hanc neq; illam habuerint: quippe qui ante lapsum de Christo nihil sciverunt. Promissio enim prima de Christo Servatore facta est primis parentibus post lapsum in prima illa consolatione & Evangelica concione s. promissione: Semen mulieris conteret caput serpentis *Gen. 3. v. 15.* Ut in præcedentib. est demonstratum: quod arcana hoc consilium de conservando, redimendo, liberando & in gratiam recipiendo genere humano propter Christum à seculis fuit absconditum, & vel ipsis Angelis ignotum. Fides, quam habuerunt ante lapsum, erat fiducia illa, quâ adhærebant Deo, illum filiali timore & amore prosequendo: Sic spes, quâ sperabant à Deo præsentia & futura cœlestia bona. Hæc autem pugnare cum primo peccato primorum parentum per se planum est. Volebant enim similes esse Deo, & per transgressionem mandati peccârunt contra timorem, amorem & reverentiam cultumq; Deo debitum, imò illo ipso peccato omnia ista deposuerunt & perdiderunt: siquidem illa cum inobedientia & transgressionem primorum parentum simul stare nequeunt: quare spem & fiduciam in Deum retinere & ponere ampliùs non potuerunt, quippe quem ut hostem fugiebant. *Gen. 3. v. 8. 10.* fugâq; illâ ostendebant, quod peccato illo suo abalienati & abstracti fuerint à Deo, ut ipsi fidere ampliùs & in ipsum sperare non potuerint, sed fugere ejus conspectum propter pudorem & metum judicij. Hinc *Eccl. 59. v. 2.* dicitur: Iniquitates vestra dividerunt inter vos & Deum vestrum. Neq; potuerunt agitati à mala conscientia aliud quam fugere

fugere Deum metu poenæ, ut *Deut. 28. v. 65.* Dabit tibi Deus cor pavidum, timebis nocte dieq;.

§.19. Deinde si fides & spes in Christum in primis parentibus fuissent: tum quædam mansissent in primis parentibus vires liberi arbitrii, & in illis quædam adhuc in Deum fiducia sese ostendisset & spes veniæ & gratiæ, quâ se auditâ Dei voce ad ipsum convertissent. Ante lapsum qualis fuerit integritas mentis in dijudicandis rebus spiritualibus ad cultum Dei pertinentibus, & cognoscendis totius naturæ mysteriis; quanta item fuerit voluntatis perfectio, per omnia congruens ad legem Dei cordi impressam, dictum est: potuit enim Adam ante lapsum ex puris naturalibus Deum agnoscere, & colere, & liberè optimâ fiduciâ ac spe fretus ad eum accedere. Contrarium sanè in eodem cernitur post lapsum. Non enim audet prodire in conspectum Dei, nec potest; verùm fugâ se proripit, & corruptionem mentis, & amissionem sapientiæ cœlestis prodit, dum se inter arbores latere & iudicium Dei effugere, nuditatem suam foliis ficus tegere posse, stultè arbitratur. Evidens itaq; exemplum est ejus, quod *2. Cor. 2.* dicitur: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. Et ejus ad *Rom. 8. 7.* *Ὁ ἐν νουῷ σαρκὸς* est inimicitia adversus Deum. Quæ etiam inimicitia cum fiducia & spe in Deum stare nequit.

§.20. Progredimur nunc Becano ad *CAPUT IV.* quod est *CAPUT IV. DE IMMORTALITATE PRIMORUM PARENTUM.* Loquor, in. *BECANI.* quit, de immortalitate & impossibilitate corporis. Et 1. queritur: *Quæst. 1. de An primi parentes in statu innocentie fuerint immortales? & an illa immortalitas fuerit naturalis, an supernaturalis? 2. An lignum vite fuerit causa immortalitatis?* Quæstionem ergò primam sic format. *An primi parentes fuerint immortales?* eamq; explicat duabus conclusionibus. *Prima est: Homines in statu innocentie erant immortales: i. e. si in statu innocentie perseverassent, non fuissent mortui: sed sine morte transivissent in statum visionis beatificæ.* Ita *Prima Conclusio Becani.* (addit) definitum est contra Pelag. in Concil. Mil. c. 1. his verbis: *Quicumq; dixerit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, non peccati merito, sed*

eo, sed necessitate naturæ, anathema sit. Idem docet (pergit) & defendit Augustinus lib. 9. de peccatorum meritis cap. 1. & seqq. contra eosdem.

§. 21. Conclusio hæc, & quæ illi adduntur sunt certissima. Verè enim immortalis erat Adamus ante lapsum. Nam cum causa nondum esset, peccatum scilicet; effectum ejus s. stipendium nempe mors esse quî potuit? Rom. 5. v. 12. c. 6. v. 23. c. 8. v. 10. Quocirca etiam certissima est ratio & probatio, quam Becanus desumit ex illo Gen. 2. 17. *In quocunq; die comederis ex eo, morte morieris.* Hic, inquit, Deus minatur Adamo mortem, si de ligno scientiæ boni & mali comederet. Ergò si non comedisset de eo, non fuisset moriturus. Confirmat consequentiam: *Quia pœna non potest esse sine culpa, sed mors est pœna peccati, juxta locum citatum: Ergò mors non potest esse sine peccato.* Si ergò Adam non peccasset, non fuisset moriturus. Quod excipiunt Pelagiani, locum illum loqui de morte animæ, non corporis, rectè quoq; respondetur: loqui etiam locum illum de morte corporis. Quod probat Augustinus ex illo Gen. 3. 19. *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* His enim verbis condemnat Deus Adamum in illam pœnam, quam ipsi ante erat comminatus. Ea res quoq; plana est ex illo Rom. 8. 10. *Si Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum Spiritus verò vivit propter justificationem.* De hoc loco dicit Augustinus, ipsum tam esse clarum, ut non egeat expositore, sed tantum lectore. Certa igitur & firma manet nostra assertio, Adamum ante lapsum fuisse immortalem.

§. 22. Inquis, assertionem illâ everti axioma illud Physicum de rebus elementaribus in sua principia dissolvendis. Nequaquam. Nam Axioma illud loquitur de rebus, quæ elementares tantum sunt: de quibus illud immotum relinquimus. At verò ab ejus vi ex necessitate hominem eximebat ac vindicabat ipsa lex creationis. Non enim ut corporis, sic hominis quoq; natura tantum est elementaris; sed præter corpus Spiritum vitæ à Deo accepit homo. Hic spiritus vitæ collocatus fuit in corpore, non tanquam hospes in domo, vel ut nauta in navi, neq; ut imago in capsâ vel tabernaculo, sed singulari planè

planè modo, nempe naturali s. essentiali, simul & hypostatico unionis vinculo colligatus, ut & unam naturam s. essentiam cum suo corpore nempe humanitatem, unamq; personam constitueret.

§. 23. Ex hoc fundamento facilè erit respondere ad secundam conclusionem Becani: quam his proponit verbis: *Immortalitas illa in statu innocentie non erat naturalis, sed supernaturalis*: facilè, inquam, erit ad istam respondere, quod sit falsum, nempe immortalitatem illam in Adamo non fuisse supernaturalem sed naturalem. Liquet enim ex dictis, animam rationalem corpori inspiratam naturâ suâ vitalem esse spiritum, unde etiam spiritus vitæ dicitur: Ergo quoq; illi, cui dicto modo adunitus fuit, naturæ suæ vitam attulit & infudit; & quidem perpetuò per mensuram, siquidem Spiritus Deo, in quo ipseus vita, perpetuò adhæsisset. Unde porrò sequitur: non minùs verè hominem dici naturâ immortalem, quàm verè res à forma, non à materiâ principaliter ac propriè tanquam principio activo constituitur ac denominatur: quandoquidem corpus materiæ, spiritus formæ vicem in homine obire certum est: & præstantiam formæ & actus ejus unionis cum materiâ facere, ut licet materia sit elementaris, & ex elementis composita; non tamen facilè corrumpatur, ut res est manifesta in adamante, in auro &c.

Secunda Becani conclusio.

§. 24. Deinde mortem homini in statu integritatis non fuisse naturalem, intelligitur, si rectè perpendatur, unde sit. Id verò solâ vox divina docet, nimirum quod in naturam hominis à Deo perfectè conditam & constitutam, in statu incorruptibili propter peccatum sit introducta *Gen. 3. Rom. 5.* per unum hominem peccatum intravit in mundum & per peccatum mors *Rom. 6.* Stipendium peccati mors est. Unde sic argumentor: Ut se habet peccatum ad naturam integram primorum parètum: sic se habet consequens peccati, nempe Mors; Atqui peccatum ad naturam integram primorum parentû non habuit se, ut naturale quid, sed ut aliquid, quod per accidens ad naturam accesit, adeoq; ex naturâ non est: Ergo ejus stipendium & consequens, nempe mors, fuit talis, hoc est, non fuit

homini naturalis, ut brutis, sed tanquam aliquid præternatu-
 rale & *ἀντιφυσικόν* ad eam per accidens accessit. Unde *tertio*
 sic inferimus: si mors sequitur conditionem naturæ; hæc utiq;
 conditio mala sit necesse est. Nam bona si esset; morti non
 subjaceret: cum per malum s. peccatum mors *Rom. 5. v. 10.* Si
 verò mala est, & peccato inquinata, falsum utiq; erit, quòd
 Moses asserit vidisse Deum cuncta, quæ fecerat, & omnia
 fuisse valde bona: Hoc autem absurdum & blasphemum est:
 Ergò &c. *Quarto* mors est effectus s. stipendium peccati: Ergò
 si ante lapsum mors naturæ humanæ fuit naturalis, conse-
 quens fuerit, vel hominem esse conditum in peccato: vel fal-
 sum, quòd mors sit effectum s. stipendium peccati. At ve-
 rò utrumq; hoc prodigiosum est absurdum.

§. 25. Probat suam Conclusionem Becanus *primò* Autori-
 tate Augustini, qui lib. 6. de Genesi ad literam Cap. 15. ita scribit: *Mor-
 talis erat conditio corporis animalis, immortalis autem beneficio
 conditoris. Deinde rationibus 1. quia naturalia manserunt integra
 post peccatum: at immortalitas non mansit. 2. Corpus Aue erat mi-
 xtum ex quatuor contrariis elementis: Ergò naturâ suâ erat corru-
 ptibile. 3. quia indigebant cibo & potu: Ergò eo abstracto naturâ
 suâ defecisset.* Et tandem concludit duorum pontificum [Auto-
 ritate: His, inquit, duo Pontifices, Pius V. & Gregorius XII. dam-
 nârunt nuper hunc articulum: immortalitas primi hominis non erat
 gratiæ beneficium, sed naturalis ejus conditio.

§. 26. Primum verba Augustini rectè intellecta nostræ sen-
 tentiæ nihil derogant. Nam corpus humanum in se conside-
 ratum, quia ex quatuor elementis est compositum, per se fuis-
 set corruptibile & sic mortale. Verum eo modo non conside-
 ratur in unione cum animâ rationali: per quam in statu inte-
 gritatis elevatum fuit supra suam conditionem, & per illam
 immortale & incorruptibile redditum: quia fuisset insepara-
 bile ab animâ, adeoq; homo fuisset immortalis; qualis non
 esse potuisset, si in illâ unione corpus incorruptibile non
 mansisset. Prima ratio est falsissima: Dudum enim à nostris
 est demonstratum, naturalia non mansisse integra: proinde
 retorquemus illam in ipsos adversarios: Quia homo post la-
 psum

psum non m̄nsit immortalis, naturalia non manserunt i[n]te-
 gra. Secunda quoq; nihil quicquam concludit, ut patet ex mo-
 dō dictis: etiamsi enim corpus Adami fuit ex Elementis, non
 tamen tota ejus natura, sed pr̄ter corpus habebat et-
 iam in se spiritum vitæ, qui tanquam forma illud tanquam
 materiam informabat. Illud etiam corpus per se erat exani-
 me: animatum enim demum redditum per inspirationem spi-
 raculi vitæ: ut ergo nulla est consequentia: corpus primi ho-
 minis per se extra unionem cum animā sumptum & confide-
 ratum, fuit exanime, non sentiens & irrationale: Ergo primus
 homo fuit exanimis, non sentiens & irrationalis: sic nulla est
 consequentia: corpus Adami fuit Elementare, proindeq; in
 se & suā naturā extra unionem cum corpore potuit in sua ele-
 menta resolvi, corrumpi, & sic interire, ac suo modo mori. E.
 Adamus primus homo fuit tantum elementaris naturā, natu-
 raliter potuit resolvi in suā principia essentialia, animam &
 corpus, & sic interire ac mori. Nulla, inquam, est ista conse-
 quentia: Longè enim alia est ratio corporis sub forma ratio-
 nali, quam est sub forma sola mixti: ut probatum. Adde: Si
 corruptio naturæ pendet ex conditione materiæ: Ergo non
 pendet ex peccato. Quod manifestè pugnat cum Scripturā:
 quippe quæ mortem disertè stipendium peccati esse pronun-
 ciat. Neq; tertia ratio subvertit nostram sententiam, sed tan-
 tū arguit, immortalitatem hominis in statu integritatis an-
 te lapsum existentis non planè fuisse ejusdem rationis cum
 gloriosā beatorum immortalitate, ut jam modo docebimus &
 probabimus. Deinde respondet ad hoc & præcedens argumē-
 tum Basilii, inquiens: Deum Opificem corpora humana ini-
 tio in conveniente ipsius secundum naturam proportionē cō-
 didisse, ut æquale omnium qualitatum temperamentum ha-
 berent, & ad hujus conservationem, variorum, eorumq; salu-
 berrimorum fructuum paradisi usum tanquam medium na-
 turale haberet. Autoritates & Anathematismi Pii V. & Gre-
 gorii XIII. Pontificum, partim nostra adhuc partim Patrum
 nostrorum memoriā, Romanam sedem occupantium, proin-
 deq; Ecclesiam Pontificiam vanissimis opinionibus & crustis-
 simis

simis superstitionibus totaliter corruptam regentium, erroresq; erroribus cumulantium, veritati nihil derogare.

§.27. Verum enim verò, ut modò diximus, naturalis primi hominis immortalitas, non planè ejusdem fuit rationis cum gloriosâ beatorum post hanc vitam immortalitate. Quandoquidem ut aliud est, non peccare, & aliud non posse peccare: sic quoq; aliud est, posse non mori, & non posse mori. Illud naturæ fuisse dicimus integræ; hoc erit naturæ gloriosæ. Prior immortalitas moriendi actum tollebat, potestatem non excludebat: Posterior utrumq; abolebit & extingvet. Quocirca ut ex insitâ vi & potestate naturæ voluntas Adami in utramq; partem & ad bonum & ad malum flecti potuit, sive in bono liberè permanere, vel illud relinquere, & ad malum deficere: sic idem vel vitam retinere vel mortem sibi potuit accersere. Deinde & hoc notetur, quòd Adamus non perpetuus mansurus erat in eo statu, in quem erat per creationem primam positus: sed emenso stadio in beatiorum transferendus. Inde enim colligitur, immortalitatem naturalem Adami collatam cum immortalitate gloriæ, non simpliciter & inæquali excellentia, sed tantum $\kappa\tau\ \pi$ hoc nomine vocari. Quandoquidem id demum immortale $\alpha\pi\lambda\omega\varsigma$ dicitur & est, quod omnis mutationis est expers: idq; vel ex se & $\delta\sigma\iota\omega\delta\alpha\varsigma$: quomodo solus Deus habet immortalitatem 1. Tim. 6. v. 16. apud quem non est mutatio Jacob. 1. 17. vel $\kappa\tau\ \mu\epsilon\tau\alpha\delta\omicron\sigma\iota\nu$, in spiritibus beatorum s. Angelorum sive hominum, ipsiq; etiam homines ad æternam gloriam translati. Atq; hac de causa Adamus etiam in statu integro cibo carere non potuisset: quippe corpore animali præditus: quem in futura æterna vita spiritualibus induti corporibus non desiderabimus 1. Cor. 15. v. 44. Quòd enim secundus Adam cibum sumpsit post resurrectionem, non necessitate est factum sed potestate, nempe ut Sol latitices, non pabuli egestate, sed virtutis magnitudine exhaurit ac dissipat. Adami verò primi hominis calore naturali depascente humorem corporis ejus animalis, ipsum suffecto cibo instaurari, proindeq; necessitate quâdam naturæ cibum sumi oportuit. Videatur Augustinus l. 13. de Civit. Dei c. 20.

Τιμὴ ἔοι ΧΡΙΣΤΩ ἀέναντον τε κλέος.

DISPUTATIO XXV.

Quæ est Sexta

De

Homine in statu innocentia.

Respondente
Christiano
Heiligens
Dörffern /
Rastenburgò-Boruss.

§. I.

Quæstio secunda, quam hic movet Becanus est: *An lignum vitæ fuerit causa immortalitatis in statu innocentia? Respondet affirmare illam Theologos cum Augustino lib. 14. Civit. Dei cap. 26. ubi sic habet: Cibus aderat, ne esuriret, potus ne sitiret: lignum vitæ, ne illum senectus dissolveret: Disputant tamen (pergit) Theologi, quam vim habuerit lignum vitæ ad conservandum hominem. Secundo: An tanta fuerit ejus vis, ut potuerit hominem infinito tempore conservare. Tertio: Quando debuerit sumi, ut suam vim exerceret. Quarto: An habuerit illam vim naturaliter, an supernaturaliter. Verum multa de arbore vitæ, ut & scientiæ boni & mali à Scholasticis curiosè moventur, de quibus satius esset tacere, quam ea, quæ investigari non possunt, scrutari. Nihilominus ut Adversario satisfaciamus, videbimus, quomodo quæstiones illas Becanus per quinque Conclusiones exponat.*

2. Prima conclusione respondet ad primam quæstionem hoc modo: *Lignum vitæ habebat triplicem vim seu utilitatem. Prima est, quod repararet humidum radicale, sicut ceteri cibi. Secunda quod repararet illud pari puritate & sinceritate, quod alii cibi non faciunt. Tertia, quod corroboraret calorem naturalem, qui agendo & patiundo paulatim solet debilitari, quod etiam alij cibi non faciunt.*

3. De natura & vi sive efficacia arboris vitæ, etiam si magna sit opinionum varietas; tamen simplicissima explicatio, quam etiam Lutherus noster sequitur, reliquarum omnium senten-

tias superat, nimirum arborem vitæ historicè & literaliter de arbore quadam nobili intelligendam esse, cujus fructus comesti corpus humanum sine morbis, stabili sanitate & omnium partium integritate, servasset in perpetua animalis vitæ juven- ta, fuissetque instar panaceæ & pharmaci, vigorem corporis conservantis. Arbor igitur vel lignum vitæ dictum est *μεταλη- πικῶς* vel effectivè: quia (juxta expositionem Venerabilis Be- dæ, quam recitat Lombardus l.2. Distinct.17. & cui non dissi- milis Augustini extat lib.13. de Civitat. Dei cap.20.) divinitus hanc acceperat vim, ut, qui ex ejus fructu comederet, corpus ejus stabili sanitate, perpetuaq; soliditate firmaretur, nec ulla vel ætatis imbecillitate, vel infirmitate in deterius, inq; occa- sum laberetur; In hac generali sententia acquiescimus: spe- cialia enim ista à Becano exposita, incerta sunt & dubia.

4. Libet autem mysticam ligni utriusq; vitæ & scientiæ addere *ἐκφρασις*, qualis à Damasceno lib.2. de fid. Orth.c.11. affertur gemina: 1. quod lignum vitæ sit ipsius Dei contempla- tio, animam spirituali alimento reficiens, inq; divinæ dulce- dinis participationem adducens: Lignum scientiæ, rerum creatarum & inferiorum agnitio, salutaris rectè utentibus, no- xia iis, qui ad carnis suæ feruntur desideria. 2. quod Lignum vitæ sit agnitio conditoris ex rebus corporalibus, per ipsas di- vina quadam *ἀναγωγῇ* assurgens ad opificem: Lignum scientiæ cibus quidam corporalis, voluptatem sumentib. pariens, quæ plerumq; noxam secum trahat & interitum: ob quam causam esum etiam istius ligni Deus seriò interdixerit. Ac Allegoriis, quales sunt multæ apud Rupertum lib. 1. de Trin. Isidorum in allegor. Originem & similes, locus hic esse potest, *dum tamen* (quæ cautio ab Augustino additur) & illius historiæ veritas, fi- delissima rerum gestarum narratione commendata, credatur. Videatur Augustinus l.13. de Civ. Dei cap.11.

5. Secunda Becani conclusio. *Lignum vitæ vim habuit, ut potuerit vitam hominis infinito tempore conservare. Ita (addit) Toftatus & alii contra Scotum & Pererium. Deinde probat ex illo Gen.3. Ne fortè mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & com- edat*

edat, & vivat in æternum. Ex hoc loco (concludit) constat, Adamum
ideò expulsum esse ex paradiso, ne, si comederet ex arbore vitæ, vive-
ret in æternum. Ergò esus illius arboris conservasset hominem in
æternum.

6. Habuisse lignum vitæ vim conservandi vitam hominis
jam concessimus: quæstio tantum est de tempore, an infinito
ut vult Becanus, an verò finito tempore, ut voluit Scotus & Pe-
rerius. Sane ratio prima Pererii, qua suam sententiam probat,
non est de nihilo: Si arbor vitæ (inquit lib. 3. in Genes. in cap.
2 v. 9. §. 69) vim habuisset conservandi hominis vitam ad infi-
nitum tempus, fore illam vim & potentiam planè otiosam,
inanem & supervacaneam, frustra; ei arbori tributam. Cum
enim homo in statu innocentiae non esset vitam in terris æter-
nam acturus, sed constituisset Deus eum ad tempus quoddam
longissimum, definitum tamen, puta ter vel quater mille an-
norum, in terris vivere, postea verò in statum meliorem com-
mutatum, vitam ducere omni ævo in cœlis beatissimam:
erat profecto rationi consentaneum, ut arbor vitæ poten-
tiam haberet, servandi hominem incorruptum & integrum
usq; ad illud tempus præscriptum, ultra verò illud tempus nec
opus erat homini, & fuisset sine ullo usu, atq; omninò super-
vacanea. Deus & natura (inquiunt Phil.) nihil frustra, nihil
sine causa, nihil ad nullum usum & finem faciunt. Respon-
det quidem Becanus: non sequitur quia nec reliquæ arbores
fuerunt otiosæ & supervacaneæ in Paradiso, quanquam ex iis
nemo comederet. Verum nihil ad rem. Aut enim responsio
illa est intelligenda cum hac conditione, si homo mansisset in
statu integritatis aut de statu hominis post lapsum ex Paradi-
so ejecti. De illa si accipiatur, tum falsa est. Quandoquidem
omnes (excepta unica arbore scientiæ boni & mali) in usum
hominis erant conditæ, ut ex illis comederet, Gen. 2. v. 16, 17. Si
de statu hominis post lapsum, tum loquitur de re ignota; An-
non forsan arbores illas Deus ad alios usus transfulerit, vel
quid aliud ex illis effecerit, vel ad aliud quid illas accommo-
daverit

daverit? De eo certe nullus hominum quit judicare, proinde nihil quicquam eo probare, vel refutare.

7. Illam Pererii sententiam videtur etiam probare Augustinus de bono conjugii cap. 2. Poterant, inquit, corpora sic subsistere, quæ usq; ad certum modum haberent incrementum, nec vergerent tamen in senium aut usq; in senium: nec tamen in mortem: donec illa benedictionis multiplicatione terra repleretur. Si enim vestibus Israelitarum præstitit Deus per annos quadraginta sine ullo detrimento proprium statum, quanto magis præstaret corporibus obedientiam præcepto suo felicissimum quoddam temperamentum certi status, **DONEC IN MELIUS CONVERTERENTUR**, non morte hominis, qua corpus ab anima deferitur: sed beata commutatione à mortalitate ad immortalitatem, ab animali ad spiritualem qualitatem. Et l. 13. de Civit. Dei c. 20. scribit idem Augustinus: Primi homines ante peccatum licet morituri non essent, nisi peccassent, alimentis tamen ut homines utebantur, nondum spiritualia, sed adhuc animalia corpora, terrena gestantes. Quæ licet senio non veterascerent, ut necessitate perducerentur ad mortem, qui status eis de ligno vitæ, quod in medio Paradisicum arbore vetita simul erat, mirabili Dei gratia præstabatur: tamen & alios sumebant cibos, præter unam arborem &c. Et mox: Alebantur ergo aliis quæ sumebant, ne animalia corpora molestiæ quid esuriendo ac sitiendo sentirent. De ligno autem vitæ propterea gustabatur, ne mors eis undecunq; subreperet, vel senectute confecti decursis temporum spatiis interirent.

8. Cæterum dicto ex 3. cap. Gen. allato nihil probatur occasionem ei præcidere, ne perpetuo vivens perpetuò peccaret. Si enim omnino Adam de arbore vitæ comedisset, & sic esu pomi vitam in multa secula produxisset, non tamen medicamento hoc sententiam divini judicii, quæ jam pronuntiata fuerat: pulvis es & in pulverem reverteris, intervertere potuisset, Theodor. quæst. 40. verus igitur dicti illius Mosaici sensus est, ejiciendum esse Adamum ex Paradiso, ne usu arboris vi-

ris vi-

ris vitæ avertat morbos, senectam & imbecilitatem virium, & proroget mortem; Nam phrasis Hebræa לחַיִּים non semper significat æternitatem, sed certum & definitum tempus, ut Gen. 18. v. 14. Circumcisio est servanda in seculum.

9. Tertia Becani Conclusio: *Lignum vitæ conservasset hominem, si sæpè & statuto tempore fuisset sumtum, non autem si semel tantum.* Ita & Augustinus (addit) & pleriq; Scholastici: quia lignum vitæ fecisset hominem immortalem, confortando calorem naturalem: at hic calor poterat sæpius indigere reparatione: Ergo sæpius fuisset sumendum. Aliqui tamen putant, si semel gustatum fuisset, allaturum fuisse perfectam immortalitatem, ut Iren. l. 3. contr. Heret. c. 37. Hilar. Ps. 68. Nazianzenus orat. 2. de Pasch. Rupert. l. 3. in Genes. c. 39. Respondemus: arborem hanc fecisse hominem immortalem negavimus, cum illum immortalem reddisset tantum quoad statum animalē, nempe ut in statione hac terrestri mori non potuisset: transmutatus enim tandem si fuisset in conditionem spiritualem & cœlestem, immortalitatis causa non amplius fuisset arbori isti adscribenda: sed potius spiritualitati corporis, mutati nimirum ex animali in spirituale. Deinde modum definire velle, quo homini immortalitatem conciliaffet, hominis stulti esset, judicantis de re incognita. Tò òν quidem scimus, cibum illum hominis, si non peccasset, ad perpetuam sanitatem profuturum fuisse: tò δὲ ὅτι verò & modum ejus rei planè ignoramus.

10. Quarta Conclusio: *Virtus illa, quam habuit lignum vitæ ad conservandos homines, non fuit supernaturalis, sed naturalis.* Ita (addit) Strabo in Genes. Hugo Victorinus & alij, exceptis Bonaventura, Gabriele. Probat (pergit) quia si fuisset supernaturalis, non mansisset post peccatum Adæ, nec peccatori profuisset: Sicut virtus Sacramentorum, quia supernaturalis est, non prodest homini suscipienti in peccato: at virtus ligni profuisset Adamo peccatori, ut patet ex eo; Ne forte sumat de ligno vitæ & vivat in æternum.

11. Concedamus hanc conclusionem. Verum quomodo Becanus, affirmata ac stante hac conclusione, defendet

suam opinionem priorem de immortalitate Adami, nempe quod fuerit supernaturalis? Afferitor enim data conclusionis de virtute naturali arboris vitæ, prioris de immortalitate primi hominis hoc pacto fit desertor. Ille enim effectus ex plantis aliisque rebus naturalibus productus, naturalis est, nempe, conservatio vitæ. Sic quoque effectus ex arboris vitæ naturali virtute productus erit naturalis: nempe conservatio immortalitatis illius vitæ. Non enim effectus supernaturalis potest esse vel etiam conservari à causa naturali: Cum nunquam effectus causa sua est præstantior. Ratio verò, quam addit Becanus, magni momenti non est. Quandoquidem lignum vitæ non profuisset Adamo, si ex eo comedisset: & sic vitam suam per aliquot secula prolongasset: Id enim ex versu 22. c. 3. Gen. non probabitur. Ibi enim Deus non tam prohibere videtur hominem ab arbore vitæ, quam ejectionis rationem indicare ab æquo & bono: quoniam valde consultum sit hominis saluti gravius peccandi occasionem ei præcidere. Hinc rectè Chrisostomus: Magis, inquit, providentiæ, quam indignationis aut poenæ fuit illa ejectio.

12. Conclusio Becani quinta: *Verisimile est, Adamum nunquam comedisse de ligno vitæ. Primo, quia brevissimo tempore fuit in Paradiso. Secundo, quia alias diutius vixisset, quam ullus mortalium; cum tamen breviori tempore vixerit, quam Methusalem, Japhed, Noë. Addit Rupertus neque Adamum, neque Diabolum scivisse, ubi esset lignum vitæ: quod duplici conjectura probatur. Primo, quia si Diabolus scivisset, persuasisset Adamo, ut comederet de ligno vitæ, sicut persuaserat illi, ut comederet de ligno scientiæ boni & mali. Atque ita Adamus non solum fuisset miser, sed etiam perpetuo miser. Secundo quia dictum à Deo est: Ne forte sumat de ligno vitæ, quod ideo videtur dixisse, quia fieri potuit, ut Adam casu incideret in lignum vitæ.*

13. Conclusionem facile concedimus. De prima verò ratione nonnulli dubitant. Probat enim Becanus illorum sententiam, qui existimant primos homines eodem die, hoc est, feria sexta, creatos, lapsos & ejectos esse: Et est quidem sen-

sententia hæc pervulgata & à multis approbata & recepta. Videturq; placuisse Irenæo in lib. 5. adversus hæreses: & ejus probationes citant Cyrillus & Epiphanius. Sic autem vix aliquot horis in Paradiso fuissent. Putant enim mane sive hora prima illius sexti diei artificialis, Adamum fuisse creatum extra paradisum: Deinde hora tertia, collocatum in paradiso: postea circa horam sextam, comedisse fructum vetitum: ad horam autem nonam, citatum fuisse à Deo ad judicium: ad vesperam verò & quidem ante solis occasum ejectum esse ex Paradiso. Alii verò plus uno die primos Parentes fuisse in Paradiso statuunt. Et videntur in hac sententia fuisse Josephus l. 1. Antiquit. Judaic. Basiliius homil. de Paradiso: Damascenus l. 2. de Fide Orth. cap. 10. quippe qui scribit, serpente in Paradiso præter cœteras animantes frequenter: primos parentes accedere, & cum eis blandè & quasi familiariter versari solitum, indeque postea Diabolum causam decipiendi mulierem rapuisse. Idem sensisse Augustinum ostendunt verba, quæ leguntur c. 21. l. 1. super Genes. ad literam nempe hæc ipsa: Tale pomum in arbore illa vetita credendum est, fuisse, cujus generis poma jam in aliis arboribus innoxia sibi senserant. Idem etiam l. 20. de Civit. Dei c. 26. licet primos homines non longo tempore mansisse in paradiso censent, diutius tamen quam unum diem inibi fuisse, non obscure indicat. Gregorius lib. 4. Dial. c. 1. clarius hoc ipsum significat: In Paradiso, inquit, assueverat homo verbis Dei & beatorum Angelorum Spiritibus cordis munditia & celsitudine visionis interesse. Tostato citante super 3. c. Genes. q. 14. scripsisset, Adamum non nisi unum diem, ac nec eum quidem integrum in Paradiso fuisse: postea verò à quæst. 606. usq; ad 611. q. ea de re disputans, priore sententia revocata, contrarium scripsit.

14. Et sanè sententia illa plus uno die primos parentes in Paradiso mansisse non destituitur rationibus admodum probabilibus. Quandoquidem omnia illa, quæ Moses gesta narrat die sexto, puta, creatio animalium & Adami, adductio anima-

animalium ad hominem, impositio nominum, formatio
 Evæ, institutio Matrimonii, collacatio hominum in Paradiso,
 præceptum Dei, colloquium mulieris cum serpente, lapsus,
 perizomata, fuga, iudicium Dei, pelliceæ tunicæ, ejectio de-
 niq; non videntur eodem die & tam paucis horis peracta fuis-
 se. Deinde si tam exiguum tempus inter creationem homi-
 nis & tentationem serpentis interfluxisset, nulla ratio esset
 cur serpens ad Evam dixerit: Cur non ex omni ligno come-
 ditis. Potuisset enim responderi, quia nec tum necessitas
 vel cupiditas cibi sumendi ipsos incesisset. Verum quia ser-
 pens observaverat, eos ex omnium arborum fructibus edere
 solitos, præter unam arboris scientiæ boni & mali fructum,
 à quo religiose videbat posse se abstinere: ex eo arripuit oc-
 casionem sic aggrediendi Evam; quæ id ipsam suo responso
 videtur confirmare, quo dicit: de fructu arborum quæ sunt
 in Paradiso vescimur: de fructu verò arboris, quæ est in me-
 dio Paradisi præcepit nobis Deus, ne comederemus. Quid
 est vescimur? certè nihil aliud, quam vel vesci solemus, vel
 vesci possumus. Illud autem probandum suadent præmissæ
 rationes. Quamdiu autem illi primi Parentes in Paradiso
 fuerint, vix licet conjectura assequi. Hoc quidem dubium
 non videtur, eodem die quo peccavit homo, etiam ejectum
 esse. Quandoquidem statim à lapsu à Deo fuit citatus ad
 iudicium, & post latam sententiam ejectus, uti ex narratione
 Moysis colligitur; etiam hoc extra dubium videtur, ejectum
 esse circa vespæram ejus diei, quo peccaverat, sole ad occasum
 vergente. Talis enim circumstantia videtur à Mose innui
 vers. 8. cap. 3. Genes.

15. Sed an eodem die sint lapsi quo sunt conditi, quæritur.
 Hujus quæstionis negativa videtur veritati consentanea quæ
 cum confirmata fuerit, simul principalis quæstio præce-
 dens, non amplius erit dubia. Moses Genes. 2. vers. 3. refert,
 Deum septimo die quievisse, illumque sanctificasse, homine
 adhuc in Paradiso existente. Sanctificatio autem illa, quid
 fuit, quàm præceptum homini datum de eo sanctificando?

Inde

Inde inferri videtur, hominem die septimo nondum peccasse, saltem tum cum fieret sanctificatio; quæ haud dubio facta est mane ejus diei; quia totus dies est sanctificatus: Ex quo porro consequi videtur, hominem sexto die nec lapsum nec ejectum esse: sed vel ipso die septimo post factam sanctificationem, vel aliquo sequentium. Si illud, & die septimo peccavit homo, utiq; Sabbatum & quidem primum horrendum in modum profanavit. Cum autem ex Mose liqueat eodem die quo lapsus est homo: etiam ex Paradiso gravissima actione judiciaria ejectum esse; dubitari potest, annon illa severa judiciaria actio cum homine, & ejectio ejusdem cum quiete Dei satis conveniat. Si autem hoc, quod verisimilius est, tum vel primo die, vel secundo, proximis aliis diebus. Quod enim aliqui triginta tribus annis, nempe tot, quot Christus in terris vixit, aut quadraginta diebus, quot Christus jejunavit in solitudine, Adamum in Paradiso commoratum volunt, omni caret ratione.

16. Irenæi conjectura est eadem feria sexta & Adamum primum lapsum, & Adamum alterum, nempe Christum, passum esse. Quæ si quid probabilitatis habet, utiq; non improbabile fuerit asseverare, nimirum ad octavum usq; diem in Paradiso Parentes commoratos fuisse, nempe si idem dies lapsus Adami primi, & passionis Adami secundi, hoc est, Christi non numero, sed eadem feria hebdomadæ intelligatur. Et spacium hoc octo dierum sufficiens videtur explorandæ aliquantulum ejus status felicitati: licet admodum brevis fuerit ista originalis felicitatis usura. Inde verò summa Christi gratia æstimanda, qua non ad octidui sed ad æternitatis gloriam regeneramur.

17. Capite quinto agit Becanus de Propagatione prolis in statu innocentie quinq; Conclusionibus. Prima est. In statu innocentie fuissent generati filij per naturalem propagationem, sicut nunc fit. Ita (addit) Divinus Augustinus l. 1. Retract. cap. 10. & 19. Magister & Scholastici in 2. d. 20. Subjicit porro duas probationes 1. Quia Adam & Eva ante peccatum juncti sunt matrimonio, Genes. 2. &

Eph. 5. & dictum est illis crescite & multiplicamini. 2. Quia omnes posterius peccaverant in Adamo & privati sunt iustitia originali, quæ per carnalem propagationem erat transferenda in Posteriores. Omnino ista Conclusio est probanda. Sicut enim primis Parentibus ad conservationem individui cibus datus fuit: Sic ad conservationem speciei & multiplicationem individuorum institutum fuit conjugium: cuius ulus in Paradiso omnino locum habuisset, etiamsi incorrupta in homine imago Dei mansisset.

18. Subjicit Becanus contrariam opinionem Greg. Nyss. in lib. de Creatione hominis cap. 18. Damasc. l. 1. de fide c. 10. Euthym. c. 50. Chrys. hom. 18. in Genes. Procopii & nonnullorum aliorum, assertentium in statu innocentiae, nec futuras fuisse nuptias, nec distinctionem sexuum, nec generationem filiorum per conjunctionem maris & foeminae, sed alio quodam modo multiplicandos fuisse instar Angelorum. Opinionem hanc tantum ita refert Becanus, non refutat. Frigidum autem commentum est, quod facilius refutatur quam affirmatur. Quandoquidem in creatione primigenia & natura integra, tum facultatem gignendi, tum mandatum cum necessitate parendi conjunctim acceperunt primi parentes: quorum alterum supervacaneum, alterum absurdum fuisset ex hac opinione: quæ quod ad conjugii fructum pertinet, ad peccati poenam detorquet. Deinde negari nequit, generationem similis ex simili competere speciei humanae secundum naturam: si autem hoc: certè vel maxime competit perfectis hujus speciei individuis: Verum perfectiores fuisse primos Parentes in innocentiae statu, quam post defectionem, nemo in dubium vocat. Tandem in congressu viri cum foemina duo hodie occurrunt. Unum ex natura, nempe utriusque sexus ad generandum conjunctio: alterum libidinis ardor & ἀσχημοσύνη. Ab hoc posteriore abhorret status integer, est enim ex corruptione naturæ. A priori non item. Nam & prolem vir seminasset, & foemina suscepisset genitalibus & cæteris partibus,

bus, arbitrio voluntatis motis, non libidinis æstro percitis; neq; tamen voluptas abfuiſſet, ſed turbida, effrænis & obſcæna non fuiſſet. Videatur Auguſt. de Civitat. Dei, lib. 14. c. 23. & 24.

19. *Secunda Becani conclusio: Pueri in statu innocentie non fuiſſent nati cum perfectâ & integra quantitate corporis, ſed paulatim accreviſſent. Probat: Quia alioquin maternus uterus non potuiſſet eos capere. Tertia eſt: Fuiſſent tamen nati in gratia & juſtitia originali. Ita D. Thom. qu. 100. a. 1. Probatur 1. Quia juſtitia originalis data fuit Adamo, tanquam donum totius nature, quod per omnes poſteros per propagationem erat transfundendum. 2. Quia peccatum originale privativè opponitur juſtitie originali: ſed propter peccatum Adæ omnes poſteri naſcuntur in peccato originali: Ergo ſi Adam non peccaſſet, omnes fuiſſent nati in juſtitia originali. Quarta: Pueri in ſtatu innocentie non fuiſſent nati & ſimul confirmati in gratia, ſed potuiſſent eam peccato amittere. Ita D. Thom. q. 100. a. 2. Probatur: quia Adam in ſua creatione non fuit confirmatus in gratia, ut patet ex eventu: quia peccavit: Ergo nec poſteri fuiſſent confirmati in gratia: quia non debebant majus habere privilegium, quàm Adam, qui erat caput totius humani generis.*

20. De prolis ab integris Parentibus ſuſceptæ conditione ac ſtatu anxie quærere ſupervacaneum eſt, confidenter definire, temerarium. Quid evenerit, magno noſtro malo ſciamus; quid venturum fuiſſet, forſan omne, ne ipſi quidem Adamo fuit perſpectum: cum contingentium eventuum certam ſcientiam habere non potuerit. Ubi quidem Scripturæ Analogia præluceſcit tuto pedem figere licet; non item ubi arbitrarie micant conjecturæ hominum ἀεργβαλῆντων, & ad ſomnia ſua non paulatim procedentium, ſed curſu ſeſe propipientium. Docet Scriptura Chriſtum natum eſſe ex virgine matre infantem, ac proinde non in perfectâ ac integra ſtatura corporis, ſed paulatim accreviſſe, Luc. 2. v. 52. Unde certo inferitur pueritiam & ſtaturam infantilem, non pu-

gnasse cum sanctitate & perfectione humanæ naturæ Christi: Ergo nec pugnasset cum perfectione infantium natorum in statu integritatis: Ergo si ita natus est Christus, ut cresceret & proficeret statura; utiq; id de nascituris in statu integritatis erit concedendum. Consequentia est certa. Quia non maior perfectio potest tribui istis hominibus recens natis, atque Christo in infantili ætate constituto.

21. Deinde, docet Scriptura, Adamum genuisse Sethum ad similitudinem & imaginem suam, Genes. 5. v. 3. nempe non ad illam puram Dei imaginem, ad quam initio conditus fuerat, sed ad eam, quam ex peccato corruptam & deformatam gestabat: Ex quo etiam infallibiliter infertur, si quam ante peccatum suscepisset prolem, ad incorruptam illam imaginem, justitia originali circumfulgentem, genuisse: neq; etiam justitiam hanc confirmatiorem fuisse in prole, quam fuerat in parente, sed ejusdem amissionis periculo in utroq; obnoxiam. Non enim perfectior fuisset proles parente: quandoquidem nullus plane effectus præstantior est sua causa. Omnibus igitur certum quoddam & definitum obsequii probandi causa, stadium fuisset decurrendum, antequam extra tali jacturam omnisq; lapsus aleam, in coelestem nimirum vitam, perveniretur.

22. Antequam progrediamur ad quartam Becani Conclusionem, lubet præmittere quæstionem de peccati Adam propagatione & communicatione cum posteritate. Ponamus, Adamum & Evam, primos Parentes, in statu integritatis perseverasse ac vixisse annos centum ducentos vel etiam plures, & genuisse filios & filias: illosq; rursus nepotes, pronepotes &c. & implevisse terram magna hominum, sanctorum & justorum, in justitia & sanctitate sine peccato viventium, multitudine; elapsis verò centum illis, ducentis vel pluribus annis, primos illos parentes à Diabolo fuisse seductos, de arbore vetita comedisse & sic primum peccatum commisisse, imaginem Dei amisisse, naturaq; suæ integritatem perdi-

perdidisse: hoc ita positio, quæritur, an Adami filii, filia, nepotes, pronepotes in statu integritatis nati particeps facti fuissent, illius parentum primorum peccati, imaginem Dei, cum ipsis amisissent, integritatem suæ naturæ perdidissent, & sic peccatum originis contraxissent.

23. Affirmativam defendere videtur Becanus cum suo Bellarmino: Quia statuunt peccati originis in posteritate Adami non dari causam realem, & physicè sive realiter, sed tantum moraliter agentem: atq; causam hanc moralem faciunt duplicem: Unam ipsum peccatum commune, à primis parentibus commissum, quo omnes in Adamo peccavimus: Alteram, naturalem propagationem ex Adamo, ita tamen, ut diverso modo hæ duæ causæ concurrant ad hoc peccatum in posteritate causandum. Nam inquit, Becanus, cap. 9. de pecc. orig. q. 8. ipsum peccatum commune, quasi directè causet peccatum originale, in primo instanti conceptionis: generatio verò naturalis, solum substituit & applicat subiectum, in quo peccatum Adami producat suum effectum, i. e. peccatum originale. Neque obstat, licet peccatum Adami, jam multis annorum millibus transierit: quia (pergit Becanus) causa moralis non necessario debet existere quando producit suum effectum, maximè si effectus non sit res Physica sed moralis tantum. Declarat rem exemplis Jurium & Dominiorum: Nam, inquit, proles in primo instanti conceptionis accipit Jura & Dominia ex vi contractus Paterni qui initus est ante multos annos. His præsuppositis sic argumentor: si generatio naturalis tantum substituit & applicat subiectum, in quo Peccatum Adami, tanquam causa vera & propriè agens, producit suum effectum, nempe peccatum originis, perinde est, si subiectum fuerit productum ante commissum Adami peccatum, siue post, cum actio ejusmodi moralis æquè in priora ac posteriora subiecta agat: quod ex allato simili siue exemplo manifestum est.

24. *Quarta Conclusio: in statu innocentie tot fuissent nate feminae, quot viri: ita D. Thomas quest. 99. a. 2. ad 3. quia in illo statu omnes fuissent in matrimonio: & una tamen fuisset unius viri uxor: Ergo fuissent pares numero viri & feminae. Addit objectionem: Dices, inquit, Virginitas est laudabilior matrimonio, ergo cum sint in hoc statu aliquae virgines; multo magis fuissent in statu innocentie cum ille fuerit perfectior. Respondet Beccanus: Matrimonium in statu innocentie nullam habuisse turpitudinem & proinde fuit laudabilis.*

25. *Quod in Conclusionem est probabiliter ita asseritur: Uti & verum videtur quod additur in subjecta ratione sive probatione. Objectionem quod attinet recte eam solutam esse fatemur. Alii paulo aliter eam proponunt, & sibi concedendam esse hypothesin statuunt: Virginitatis florem ad incorruptae naturae decus & dignitatem pertinuisse. Quae verò nequaquam concedenda, sed, ut falsa rejicienda est. Quandoquidem id quod tollit bonum naturae conveniens, cuiusmodi est generatio, non est bonum ἀπλῶς, sed tantum κατὰ τὸ & per Accidens, nempe, quatenus removet ea quae impediunt τὸ ἀπερὸς εὐγενὲς τῶν κυρίως ἀπερὸς καὶ σωτῆρος. i. Cor. 7. v. 35. At hoc genus impedimentorum in paradiso non erat metuendum.*

26. *Non minus dilutum est, quod alii putant, per congressum quidem, at citra virginitatem propagandum fuisse genus humanum. Et si hic multum de integritate mentis & integritate carnis Scholastici argutentur, sed diversimodè, nonnulli enim hanc perituram, illa imminui: quidam utramque mansuram fuisse dictitant: alii integritatem mentis, rursus subtiliter magis, quam verè aut utiliter, distinguunt. Verum enim verò, si ad formalem perpetuae virginitatis rationem, pertinet certum ac immotum propositum perpetuo continuandi, ab omni que venere prorsus abstinendi, nemo dixerit primos parentes ea ratione qua volunt Scholastici, Virgines mansuros fuisse, quibus ex lege naturae &*

ra, & vocatione Dei, conjugium erat ineundum. Quod si hodie perpetua virginitas non est legis, sed singularis doni, vocationis, & finis, plane incertum est an eo in statu in quo, non occurrunt hæ causæ, ullus omninò locus fuerit futurus perpetuis virginibus.

27. *Capite sexto agit Becanus de Dominio primi hominis in statu innocentiae.* Cum autem nihil ibi habet vel dicat de imperio hominis in hominem: quædam etiam de illo præmittere visum fuit. Cum DEO Opt. Max. in quo, ut in prima causa & archetypo res omnes multo sunt perfectius, quàm in se ipsis, visum esset, earum omnium rationes in homine, tanquam in *μικροκόσμῳ* summam colligere, & *ἀνακεφαλαίωσις*: earundem vel imperium vel usum eidem tribuit convenientissimè Gen. i. v. 28. Hujus *οἰκονομίας* sapientiam ostendit ipsa lex rationis: quæ imperfecta perfectioribus, inferiora superioribus, deteriora præstantioribus subdenda ab, iisq; gubernanda esse ostendit. Imperium ut *κτῆσις* integrum in res omnes inferiores; sic *ἐξουσία* mite fuit & placidum. Posteriore hoc modo valdè labelactatum à peccato & ex leni, in asperum & violentum degenerasse, non obscurè innuit Deus Genas. 9. vers. 2.

28. Cœterum quod Deus hominem principem ac Dominum omnium aliarum creaturarum designavit, totiusq; orbis imperium ei concessit, disertè docet Scriptura Genes. i. vers. 28. Dominamini piscibus maris volatili cœli & omni bestia reptanti super terram. Verum cum mandato illi divino non inclusus sit homo, nec dictum sit, dominamini hominibus; dubitari potest, an etiam in statu innocentiae, homo homini fuit imperaturus. Respondent nonnulli, Deum hic disposuisse de ordine hominis ad bruta, non de ordine hominis ad hominem. Hoc quidem verum est; si autem Deus ejusmodi etiam ordinem hominis ad hominem, quo unus alteri imperaret, voluisset esse, haud dubiè etiam illum expressis verbis, constituisset; cum hic æquè vel etiam magis ho-

gis homini scitu fuisset necessarius, atq; ille hominis ad brutam. Unde colligi posse videtur: Quia ejusmodi ordinem hominis ad hominem, in statu integritatis Spiritus Sanctus in Scriptura non tradidit; Ergo eum non sancivit, neq; nos talem ex nostro cerebro fingere debemus.

29. Alii distinguunt inter imperium sive dominium quatenus servituti opponitur, & quatenus ad quamcunque *ἰσχυρὴν* refertur. Priori quidem significatu, imperio hominis in hominem locum non fuisse, ajunt: at posteriore nihil vetuisse, quo minus alter alteri præesse, non ut servo, sed ut libero; non dominandi cupiditate, sed consulendi officio, ejus, cui consulebatur bono. Quæ omnia rectè sese habent, si adhuc quodammodo distinctius explicetur. Illa itaque *ἰσχυρὴν* dicitur, vel respectu patriæ potestatis, vel politici imperij. Patria potestas in liberos imo etiam maritalis in uxorem est juris naturæ etiam non lapsæ. Hoc ergo Dominium, extra omne omnino dubium fuisset, etiam inter homines integros: nullus autem fuisset Magistratus Politicus, ut postea in statu peccati propter hominum malitiam cœercendam, & bonos justosque defendendos, à Deo est constitutus & sancitus. Interim etiam credibile est, multiplicatis hominibus, aliquam illorum futuram fuisse divisionem & per distinctas terræ plagas, ut illas commode possiderent separationem: exindeque diversas quasi Politias constitutas fuisse: quæ verò non tam Politicæ, quam magnæ familiæ fuissent: in quibus qui præsunt, sponte consulunt, qui subsunt, sponte obtemperant. Post lapsum verò servitus cœpit esse pœna peccati, & crescentibus in mundo confusionibus, Deus imperiorum, regnorum & politiarum distinctionem arctiore instituto sanxit, & huc usque conservavit: sicut dicitur. Nimrod cœpit esse potens in terra, & fuit potens venator coram Domino. Gen. 10. vers. 8. Propter prævaricationem regionis, multi Principes ejus, Prov. 28. vers. 2. Altissimus dominatur in regno hominum, & cui voluerit, dabit illud, Dan. 4. vers. 22. Omnis potestas à Deo est Rom. 13. v. 1. &c.

30. Nunc pergamus ad Conclusiones Becani dominium hominis in creaturas explicantes. Prima est: *Homo in statu innocentie habuit dominium in omnia animalia*, quam probat porro Becanus verbis *JEHOVÆ Gen. 1. vers. 26. & 28.* Ubi duo notanda sunt. Primum quod radix Hebræa *יָרַד* significet Dominium, quale Domino in servum, si sit æquum & moderatum. Ex quo colligitur, imperium illud in omnes creaturas datum, non fuisse absolutum, sed cum obedientia erga Creatorem junctum, in ipso etiam imperandi actu: verum non servili sed liberrima & sanctissima, ex verò perfectoque amore, secundum imaginis Dei naturam & conditionem proveniente. Alterum hic observandum est, quod in Hebræo pluralis sit numerus, nempe eo indicatur, imperium hoc non soli Adamo, sed toti ejus Posteritati demandari. Et licet nunc per peccatum magna hujus domini pars nobis sit adempta: reliquæ tamen, quas adhuc adesse experimur, ostendunt, quam hæc fuerit excellens prærogativa hominis, quod ad conspectum ejus, nutumque, omnia animalia, etiam ferocissimæ bestię dicto fuerint audientes. De hoc, quoque Dominio loquitur sapiens c. 9. vers. 2. *Constitui hominem* *ὡς θεὸς ἐξ τῶν σαρκοποιῶν κτισμάτων*, ut dominaretur creaturæ, quæ abste facta est. Et ibid. c. 10. v. 2. *ἔδωκεν αὐτῷ ἰσχύον ἀρχῆται ἀπάντων*: dedit ei potestatem imperandi omnibus.

31. Secunda Becani Conclusio. *Hoc Dominium erat homini naturale ac proinde non solum in statu innocentie, sed etiam in statu nature corruptæ illi convenit*, D. Thomas quest. 96. porro probat: quia illud Dominium fundatum est in dignitate imaginis & similitudinis ad Deum: sed homo naturaliter, & in omni statu est ad imaginem & similitudinem Dei: Hinc post statum innocentie dictum est Noë, Genes. 9. ac filiis: *Terror vester & timor sit super cuncta animantia terræ, & super volucres cæli cum universis, quæ moventur super terram*: Ratio est (pergit) quia, quicquid jure cedit naturali in usum alterius, hoc ei naturaliter subiectum est: sed animalia jure naturali cedunt in usum hominis: ergo

naturaliter homini subiecta sunt: Vide August. l. 9. super Genes. ad lit. cap. 14.

32. Primum concedimus imaginem Dei in primis nostris parentibus fuisse naturalem; Concedimus quoque, dominium, illud naturale fuisse & adhuc esse: Verum hoc ideo post lapsum hominis naturaliter homini convenire, quia refertur ad imaginem Dei propriè dictam, etiam in primis Parentibus naturalem, quæ post lapsum in homine manserit, pernegamus. Nam primum quia imago Dei, ut illa sensu proprio & Scripturæ usitato accipitur nempe quæ consistit in iustitia & sanctitate vera, tota est amissa; per se liquet illam non esse amissam continentem, ut cum Medicis loquar, ita ut nimirum dominium istud sit in homine quia adhuc imago Dei propriè sic dicta h. e. Iustitia originis ei insit; & sic ex ipsa tanquam causa, hoc imperium etiam post lapsum fluat: hoc inquam falsum esse liquet. Si autem per imaginem Dei intelligitur minus principalis illa congruentia & analogia animæ hominis cum Deo, ut quod immortalis est, incorporea, spiritualis, intelligens liberaque voluntatis in rebus rationi subiectis: quod etiam secundum Patres umbram quasi quandam gerit Mysterii S. Trinitatis: quatenus nimirum una anima secundum essentiam & tamen secundum potentias Trinitatis respectum sortitur. Quo etiam pertinet imperii dignitas, quod homo in animantia exercet: item communes illæ notitiæ de Deo rebusque divinis, quæ ex lumine naturæ petuntur: Si inquam in æquivoca hac significatione imago Dei sumitur & sic hoc loco in illo minus proprio sive principali sensu à Becano accipiatur, tum sanè nos minimè reluctamur. Fatemur enim ipsi hoc respectu imaginem Dei per lapsum in homine non prorsus esse amissam, sed debilitatam tantum & obscuratam, ita ut ea hoc pacto sese habeat instar rudерum, i. e. reliquiarum, ex quibus de pulcherrimo aliquo ædificio fieri queat iudicium. Quia igitur huc referendum esse imperium hominis in bruta animantia affirmamus, utique illud

illud totum amissum esse negamus. Verum de hoc laxiore significatu imaginis Dei propriè inter nos & Jesuitas non est controversia.

33. Quod attinet dictum ex cap. 9. Gen. allegatum, continet illud institutionem Domini super animantia: quæ admodum fuit necessaria, ut scirent & intelligerent homines, se vicissim constitui Dominos omnium animalium, nec genus humanum ferocia bestiarum deletum iri. Quod autem quædam animalia terrestria & aquatica imperium hominis excutiant, & Deus ipse bestiarum violentiam se immissurum minetur Levit. 26. Deut. 28. & 32. Ursi quoque Samaritanos devastarunt, 2. Reg. 17. imò de minutis & contemptis animalculis, talpis, cuniculis, ranis, muribus, serpentibus, scorpionibus, ex historiæ monumentis commemorat Plinius l. 8. cap. 29. quo pacto per Thessaliam, Italiam, Galliam, urbibus exitio fuerint: hæc tamen & similia exempla, regulam Dei & restitutionem hujus imperii non tollunt: sed constans manet sententia à Deo prolata, terror vester & tremor sit super cuncta animalia terræ. Major quidem fuit ante lapsum, minor nunc est propter peccatum hominis apud bestias reverentia. Aliquam tamen adhuc esse, venationes palam doceant. Quanquam enim feritate & robore homini sunt formidabiles: artem nihilominus, ingeniumque, retia, armaque hominum exhorrescunt. Idem quoque ex eo constat, quod sagacitate homines domant ferocissimas bestias, ursos, tigres, pantheras, imò ipsos leones. Tandem divini hujus decreti evidentissima documenta cures nobis, domesticæque pecudes nobis exhibent: quæ hominis ministeria haudquaquam obirent, nisi vox Dei instar repaguli, frænique illas coerceret, & lex esset non tabulis, sed naturæ insculpta, ut ait Basilius. Jam verò vi & beneficio hujus restitutionis & divinæ ordinationis, ut porrò Basilius Oratione X. hexaemeri de hominis principatu scribit, αὐθραπὴ συμπαρ' πάλαι τοῖς πεπνηοῖς τῇ τῷ ἰδὲ δυνάμει, ὅθεν κατέχ' τὴν λογισμὸν, τὰ ὑπὲρ γῆς

γῆς ἡμεῖται, τὰ ἐν τῷ αἵρε, περκαταλαυβάνει: h. e. homo cum volucribus per aërem volitat mentis sagacitate: Rationem nihil cohibet: Ea quæ in profundo sunt perscrutatur, ea quæ in terra sunt, venatur, ea, quæ in aëre, velocitate mentis antevertit.

34. Tertia Becani Conclusio: *Licet hoc Dominium sit homini naturale, tamen multo perfectius conveniebat ei in statu innocentie quam nunc in statu naturæ lapsæ.* Probat: quia nunc solum illi convenit quoad jus & potestatem: tunc etiam quoad usum & executionem. Ista non est vera ratio: sed longè alia: Consistebat in statu integro Dominium hoc. 1. In Præstantia naturæ humanæ. 2. In perfecta notitia virium & affectuum in animantibus. 3. In potestate robore ac virtute utendi creaturis. 4. In spontaneo animalium obsequio. Hæc verò omnia valde sunt debilitata per imaginis Dei privationem, quippe quâ licet ipsa hominis substantia non sublata fuerit, integritas tamen & excellentia naturæ corruptione planè horribili depravata est, sapientia, quæ complectebatur non tantum rerum divinarum cognitionem, Syr. 17. vers. 6. sed etiam mundanarum rerum, proindeque singulorum animalium notitiam Gen. 2. vers. 19. deperdita, vires corporis diminutæ, terræque propter hominem maledicta, adeoque reverentia terrestrium animalium erga hominem subversa: Hinc ergo petenda est ratio, cur Dominium hominum multo perfectius convenerit in statu innocentie quam in statu naturæ lapsæ. Figmentum illud Philosophicum de sensu appetitivo naturaliter subiecto rationi nihil probat, nihil illustrat.

Quæ addit Becanus de prædestinatione hominis in statu innocentie, suo loco videbimus.

DISPUTATIO XXVI.

Quæ est Prima
De

BEATITUDINE HOMINIS.

Respondente
JOHANNES
KOTAY,
Caschowiâ-
Hungaro.

HActenus vidimus creationem Hominis, nempe quod fuerit conditus ad imaginem DEI, perfectus quoad vires corporis & animi: ut nimirum Beatitudinem coram, in coelesti aliquando vita, ad quam transformandus & transponendus spiritualiq; corpore induendus erat, consequi, & Deum summum illud bonum, de facie ad faciem videre, & sic in illa visione summa felicitate æternum frui posset. De beatitudine illa per lapsum quidem primi hominis deperditâ, per Christi verò meritum nobis recuperatâ, prementes vestigia Becani, (quippe qui de illa agit partis secundæ Theologiæ Scholasticæ tract. i. cap. i.) nunc videbimus: si modo fas, vel adumbrare calamo humano, quod neq; oculus vidit, neq; auris audiuit, neq; in cujusquam cor descendit, ascendere.

QUESTIO I.

Quid & quotuplex sit Beatitudo?

Prima qua-
stio Becani.

Quid & quo-
tuplex sit
Beatitudo?

i. Quæstionem hanc explicat Becanus duabus conclusio-
nibus. Prima est: *Beatitudo est summum bonum hominis: quo
obtento appetitus satiatur & acquiescit.* Definitio hæc nimis ge-
neralis est, neq; describit Beatitudinem, ut illa Theologicè
consideratur, quam adhuc generaliter ita damus: Beatitudo
est cognitio & fruitio summi boni: nempe ipsius Dei, omnis
veri, boniq; fontis inexhausti: quem in hac vita vix per spe-
culum, in ænigmate agnitum, illustri & clara luce cernemus:
ubi lux sine caligine, sapientia sine ignoratione, intellectus
sine errore, ratio sine obscuritate, memoria sine oblivione,
gaudium sine mœrore; Ubi quicquid desiderabitur, aderit,
nec quicquam desiderabitur, quod non deceat: Ubi Deus sine

Oooo

sine

sine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.

2. Vocatur alias vita æterna, quæ specialius respectu Christi ita describi potest, nempe quod sit status gloriosus, in quo singuli electi, ab omni peccato, & infirmitate liberati, perpetuoq; gaudio, à quo omnis aberit molestia, dolor, tristitia, & gemitus, affecti, una cum sanctis Angelis & universo Beatorum coetu Deum coram intuebuntur, eundem perfecte amabunt, atq; infinitis seculorum seculis celebrabunt. Vocatur etiam Gloria nostra 1. Cor. 2. 7. Requies 2. Thessal. 1. 7. Refugium Act. 13. 19. Pax Luc. 12. 29. Felicitas tanta, quæ nec oculis, nec auribus, nec animo cuiquam capi potest. Psal. 31. v. 20.

Causa Efficiens Beatitudinis.

3. Causa Efficiens Beatitudinis est Deus, & Christus Dominus. Christus enim sua morte, obedientia, & satisfactione vitam æternam nobis acquisivit, & Deus omnia erit in omnibus, id est, lucem suam, lætitiā omniumq; bonorum plenitudinem in omnes beatos immediate effundet, in eisq; habitabit. 1. Cor. 15. 28. Apoc. 21. 3. 4. Esa. 25. v. 8. Materia Beatitudinis, hoc est Subjectum recipiens, sunt Electi: quibus paratum est hoc regnum ab initio mundi, referri etiam ad hoc subjectum possunt Electi Angeli 1. Timoth. 5. 21. Est quidem Beatitudinis subjectum totus homo, cum hoc tamen discrimine: Anima est subjectum primum ac præcipuum: propter animam verò etiam corpus ejus est subjectum, quippe ex anima in corpus redundat, ac proinde compositum, sive totus homo est ejus capax, quippe qui totus est redemptus: Ulti etiam id ostendit analogia oppositi, nempe miseriæ, cui totus homo mancipatur: alioqui supervacanea foret resurrectio carnis.

Objectum Beatitudinis. Forma.

4. Objectum est illud absconditum manna, & nomen novum, quod nemo novit nisi qui accipit, Apoc. 2. 17. Forma nihil est aliud quam perfectissima ab omnibus, tum corporis, tum animi malis liberatio, omniumq; bonorum, in illa sanctorum communione, plenissima aggregatio, jucundissimaq; ac sempiterna fruitio. Finis tandem est laus gloriosa gratiæ Dei, & electorum ac benedictorum Patris glorificatio.

Finis.

5. Becanus ex suis præmissis concludit, beatitudinem & finem ultimum esse idem secundum rem. Addit rationem: *1. Conclus.* Nam, inquit, beatitudo est summum bonum, quo obtento, quiescit appetitus; Ergò non ordinatur ad aliud bonum, sed omnia ad ipsum: Ergo est ultimus finis. Porro se explicat, cur dixerit, secundum rem: quia, inquit, beatitudo & ultimus finis differunt ratione. Nam beatitudo nihil aliud dicit, quam complementum seu perfectionem totius boni. Finis importat præterea rationem causæ, à qua abstrahit beatitudo. Unde Deus propriè dicitur habere beatitudinem, non tamen ultimum finem. Declarat ultimò rem exemplis: Hæc, ait, vera est: Deus est sibi summum bonum, seu beatitudo: Hæc falsa, Deus est sibi finis ultimus, seu causa finalis. Tamen si hæc vera sit: Deus est nobis finis ultimus, sicut & summum bonum.

6. Fatemur quidem veram esse illam Philosophorum maximam: Quod non habet causam efficientem, id neq; finem, seu causam finalem habet. Quia igitur Deus omnium primus est, ideoq; causa omnium, sine causa: sequitur etiam quod nullam habeat causam finalem; interim rectè & verè dicimus, quod Deus sit à seipso, & propter se ipsum: quorum illud alias notat causam efficientem, hoc verò causam finalem: Unde *αναλογικῶς* termini etiam hi ipsi; causa efficiens, & finalis Deo tribui posse videntur. Sed utut sit, suademus, ab ejusmodi consequentiis in quæstionibus de Deo abstinendum esse: Concedimus igitur materiales istos terminos de Deo usurpari posse; diciq; ipsum esse à seipso, & propter seipsum: non verò illos formales, esse causam sui efficientem, & finalem, usurpari debere, nisi planè abusive & *καταχρηστικῶς* loqui velimus.

7. Secunda Becani conclusio: Beatitudo dividitur in Obje- *2. Conclus.* tivam & Formalem, Ita D. Thom. q. 3. art. 1. Objectiva est bonum illud, cujus possessione beati efficimur: Formalis est ipsa possessio illius boni. Simili modo (addit) dividi solet Finis ultimus, in eum, qui dicitur Finis, Qui; & in eum, qui dicitur Finis, Quo: Prior est res ipsa, quæ possidetur; Posterior est possessio illius rei. Concedimus beatitudinem ita dividi posse; Cum enim Beatitudo sit finis explens & facians omne desiderium beati, dupliciter confi-

deratur, vel ratione objecti, vel ratione formæ. Illa beatitudo est ipse Deus, ipsumque summum bonum, ad quod contemplandum ordinatur beatus. Posteriori modo dicitur Beatitudo, ipsa fruitio illius summi boni & possessio, simulque interna beati perfectio, animæ & corporis. In anima est perfectio omnium potentiarum: quia beatitudo sive gloria est perfectio plena & ultima; eoque quia plena, totam perficit animam, & singulas ejus facultates, quia ultima, omnes ejus potentias sive facultates in ἐνέργειᾳ & actum, sublati omnibus imbecillitatibus & imperfectionibus, deducit. Quare τὸ μνημονικὸν cujus nunc est credere, tum videbit clarè: τὸ θυμικὸν, cujus hic est sperare, obtinebit firmiter id quo enitebatur: τὸ πρῶτον θυμικὸν, cujus est amare, tunc diliget perfectè. Unde perfecta visio, perfecta dilectio, perfecta fruitio. Huc pertinet illud scitum Bernardi: Deus futurus est intellectui, plenitudo lucis; voluntati, multitudo pacis; memoriæ, continuatio æternitatis. Nam quicquid olim præparavit & inchoavit Gratia, tunc absolvet & perficiet Gloria.

8. Corporis beati sive Glorificati dotes à plerisque numerantur quatuor. 1. Claritas. 2. Impassibilitas. 3. Subtilitas. 4. Agilitas: & numeri hic in causa formali investigatur eo quod corpus glorificatum erit lucidum, teste Christo. Matth. 13. 43. Unde à plerisque ex fundamento hoc quatuor lucis dotes ei tribuuntur: claritas, quia lux illustrat: Impassibilitas, quia nihil eam corrumpit. Subtilitas, quia lux penetrat quicquid est diaphanum: Agilitatem, quia lucis motus est perniciosissimus. Alii rationem hac in materia quærunt & scrutantur. Etenim cum corpus humanum sit compositum ex quatuor Elementis, eorum quoque imperfectionem participat. Et è terra quidem, quæ opaca est, corpus habet obscuritatem; ab aqua, cujus humor corpori est infestus, habet corruptibilitatem; ab aere, variis mutationum vicibus obnoxio, infirmitatem, ab igne, cujus edax calor, animalitatem. His quatuor imperfectionibus, per oppositas perfectiones remotis; succedet obscuritati claritas; corruptioni, impassibilitas, infirmitati

tati virtus & subtilitas, sine offensione penetrans; animalitati spiritualitas, sive agilitas. Atque sententiam hanc putant esse Apost. 1. ad Corinth. 15. 42. 43. 44.

9. Verum enim verò utrovis modo hæ acceptantur qualitates sive dotes glorificatorum corporum, cavendum est, ne destruaturs natura carnis; in qua quivis beatus videbit Deum, Job. 19. 16. Nam licet natura illius ex contrariis constet, nulla tamen dissolutio est metuenda: quia illorum qualitates in se invicem nullos habebunt contrarios vel appetitus vel actiones: Cum fuerint in perfectissimo temperamento fortiter unitæ. Sed nec claritas qua fulgebunt iusti, colorem, nec subtilitas figuram, aut quantitatem, nempe dimensiones illas, longitudinem, latitudinem, & profunditatem; nec agilitas motum, aut ubi sive locum naturæ isti ac statui analogum, quem corpus organicum postulat, abolebit. Nam quemadmodum hic corpus, animale non est anima; ita nec illic corpus spirituale, erit spiritus.

10. Subjicit Becanus ejusmodi quæstionem: *Ultra magis mereatur, nomen Beatitudinis, Objectiva, an Formalis.* Respon- *Questio Becani.*
det: *Formalis.* Addit rationem: *Nam, inquit, magis propriè reddimur beati ipso usu seu possessione rei, quam ipsa re. Ab usu enim, formaliter & intrinsecè dicimur beati: à re autem, objective tantum & extrinsecè. Constat autem formalem denominationem magis propriam esse, quam extrinsecam.* Declarat rem exemplo: quod videatur apud ipsum Becanum, quia res plana & per se manifesta est.

QVÆSTIO II.

An beatitudo objectiva consistat in solo Deo?

*Questio se-
cunda.*

11. Primam quæstionem hanc breviter explicat Becanus: *An beatitudo objectiva consistat in solo Deo?*
Sensus est, inquit, quodnam sit illud bonum, cujus possessione beati efficiamur. Antiqui Philosophi sic proponunt: Quodnam sit summum bonum? Theologi verò sic: Quodnam sit objectum formalis Beatitudinis? De hac re disputat D. Thomas quæst. 2. per octo articulos. Explicat porro Becanus quæstionem duabus conclusionibus: Quarum prima est: Illud bonum, cujus possessione per-

1. Conclus.

fecit efficiuntur beati, nec sunt divitiæ, nec honores, nec voluptates; nec ullum bonum creatum. Summum bonum non esse divitiæ, non honores, neque voluptates, ipsemet Aristoteles intellexit: ideoque illos, qui summum bonum, per illa bona defini-
niverunt, eruditè, & solidè refutavit, contraque summum bonum in actione quidem virtutis (quia altius ascendere non potuit) positum conclusit. Definitionem tamen dedit ejusmodi: quæ generalitate sua absolutè summum bonum formaliter & objectivè consideratum, de quo in Theologia agimus, excludere non videtur; nempe his verbis: *Ὁ δαιμονία ἔστιν ἐνέργεια ψυχῆς λογικῆς, καὶ ἀρετὴν δέξασθαι καὶ τελειοτάτην, ἐν βίῳ τελείῳ*: Summum bonum sive Beatitudo est operatio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam, lib. 1. Eth. Nicomach. cap. 7. lib. 10. Eorund. c. 6. lib. 2. Eudem. cap. 1. Hæc enim definitio formalis beatitudinis rectè explicata, non tantum videtur esse descriptio beatitudinis Ethicæ sive Politicæ: sed extendi porro posse, ad summum bonum absolutè sumtum; quod nos in Theologia consideramus: Ut ita Philosophus sagacitate suæ mentis viderit aliquomodo, quale esse debeat absolute ultimum & summum bonum: licet id in hominibus hujus vitæ non observârit, neque experiri, atque ideo, neque satis intelligere, neque distinctè ac perfectè explicare potuerit.

12. Primum illud definit per *ἐνέργειαν ψυχῆς*, nempe prout cum corpore agit: ideoque omnia, quæ in præcedente quæstione de dotibus corporis & animi proposuimus, huc debeat referri, ut nimirum in actione sint positæ. Quandoquidem Beatitudo etiam illa absoluta hominis formaliter considerata, neque purus est actus (hoc enim soli Deo convenit) neque habitus simpliciter; cum illa denotet perfectionem, quæ in actu est posita: unde etiam in sacris literis vita æterna dicitur. Concipienda itaque est, ut habitus in actu continuo, cujusmodi esset scientia, in perpetua speculatione occupata. Addit differentiam: secundum virtutem, inquit, 1. Optimam; Quia enim summum bonum est operatio optima oportet etiam

Qua de re extat gravissima disputatio apud Platonem & ipsum Aristotelem lib. 7. Polit. c. 2. Quod idem Cicero de Peripateticis ait, eos contemplationi priores partes tribuere, in lib. de legibus, licet ipse practicam praeferat, sed argumentis valde levibus. Videatur lib. 1. Offic. in fine, in Arist. lib. 10. Ethic. cap. 7. admirabilis est disputationum connexus & series. Primum namq; posito, Beatitudinem non esse in habitu tantum sed potius in actione: Deinde etiam hoc posito, eam esse in actionum genere, non quæ propter aliud, sed quæ per se, eaq; ex virtute. Jam quia & virtutum plura sunt genera, exquirat cujus in virtutis actione eadem sit collocanda. Ait igitur, rationi esse consentaneum, beatitudo ut collocatur in præstantissima virtute: Atq; inde progreditur ac ostendit, quænam sit virtus illa præstantissima, idq; à facultate potius excitante & regente illam virtutem. Nam consentaneum esse colligit, facultatis optimæ, optimam quoq; esse virtutem, & optimam deniq; actionem. Quæ autem in homine illa sit facultas optima dubitativè declarat: *δρετὴν* inquit, *ἢ κρατίστην εἴτε δὴ νοῦς ἔστω, εἴτε ἄλλο τι, ὃ δὴ καὶ φύσιν δοκεῖ ἀρχειν καὶ ἡγεῖσθαι, καὶ ἐννοίας ἔχειν πρὸς καλῶν καὶ θεῶν: εἴτε θεῖον οὐ καὶ αὐτὸ, εἴτε πᾶν ἐν ἡμῖν τὸ θεϊότερον, ἢ τὰ τε ἐνέργειαι καὶ τὴν οἰκίαν δρετὴν εἴη αὖ ἡ τελεία ἐνδεμονία;* hoc est, virtus præstantissima fuerit ejus, quod est optimum. Sive igitur hoc mens sit, **SIVE ALIUD QUID**: quod sane secundum naturam suam videtur imperare & præesse, rerumq; honestarum ac divinarum in sese notionem habere, sive divinum sit hoc ipsum, sive eorum, quæ in nobis sunt, divinissimum: Hujus functio sive actio ex propria virtute, perfecta & absoluta erit beatitudo.

14. Ubi rursus omnia in genere rectè se habent: modo per species illa explicare potuisset. Verum ibi aqua hæsit Philosopho. Illa enim explicatio & scientia distincta, non ex libro naturæ, sed scripturæ haurienda. Perseverat autem constanter in eo, quod Beatitudo sit ab optima, propriaq; virtute: sed quæ sit rursus illa virtus, conatur quidem definire per facultatem à qua sit, pendet, ac regitur: quæ verò sit illa in

specie scire nequit, hoc tamen in genere intelligit, necesse esse ut sit quoddam principium optimum, idq; vel divinum, vel eorum, quæ in nobis sunt, divinissimum: Utrumlibet autem sit, oportet esse tale, quod secundum naturam suam imperare & præesse possit, rerumq; honestarum & divinarum in se notitiam contineat: & tandem concedit hujus principii functionem sive actionem ex propria virtute, esse perfectam & absolutam beatitudinem. Ubi primum notandum, Aristotelem describere summum bonum formale, ut illud etiam in hac vita esse debeat. Nos etiam in Christianismo nostro scimus, quod renovatio Christiani hominis, quæ est beatitudinis æternæ inchoatio, omninò etiam fiat in hac vita, absolvatur autem & perficiatur in altera futura illa æterna. Ad id autem renovamur, ad quod in Christo Jesu sumus electi, illud explicat Apostolus Paulus ad Eph. 1. 4. Elegit nos in ipso Christo Jesu, antequam jacerentur fundamenta mundi, ut essemus sancti & irreprehensibiles coram illo per Charitatem.

15. Causa ergò finalis nostræ electionis, nempe id, ad quod electi sumus, est, ut simus sancti ac inculpati; scilicet imputatione & innovatione, verissima enim est explicatio D. Ægid. Hunnij Senioris in hunc locum: Finem electionis, inquit, notat eum, qui respectu nostri consideratur. Elegit nos, non ut porro liceat hac gratia abuti ad faciendum quodvis, sed potius ut vita sancta & irreprehensibilis nos benefactori (Deo) gratos exhibeamus. Sancti autem sumus in hac vita per imputatam sanctitatem Christi (quæ imputatio tantum fit per fidem) & per inhabitationem spiritus, qui vitæ sanctitatem, novitatemq; operatur in his, qui ipsius ductu reguntur. Irreprehensibiles porro coram illo sumus, non quod Deus (in hac vita) in nobis non inveniat, quod reprehendat justè: sed quia id, quod reprehendi poterat, tectum jam est sanguine Christi, ut ad condemnationem in Dei judicio non imputetur. Sed & coram hominibus irreprehensibiles sumus, quando conversatio nostra juxta normam divinæ voluntatis conformata, à manifestis illis peccatis &

operibus carnis abest & abhorret. Atq; hoc quidem est esse sanctos & irreprehensibiles in hoc seculo, quæ sanctitas perficietur in altero (quod certa spe expectamus & speramus) sicut & Apostolus non ad inchoatam duntaxat in hoc seculo, sed ad beneficium in altera vita plenissime consumandum respexit (nempe in qua τῇ ἐξουσίᾳ ὑποθεσίας Joh. 1. 12. ad quam hoc loco ad Eph. 1. 5. Apostolus dicit, nos prædestinatos esse, in Christo Jesu plenariè utemur, fruemur.) Addit autem in Charitate: Hæc quippe totius nostræ conversationis est regula, perfectionesq; viventium Colos. 3. ut nimirum Deum diligamus & proximum, licet diligere non possimus eo dilectionis gradu, quem lex Dei flagitat in hac vita impossibilem, sed quem adjuti spiritu sancto valemus assequi.

16. Quod ergo Aristoteles ut Ethnicus ignoravit, illud nos docet Apostolus Paulus: Dixit quidem Aristoteles: Bonum absolute summum esse τελείαν εὐδαιμονίαν; perfectam & absolutam beatitudinem: sed in quo consistat illa, planè ignorat, manifestat Apostolus, nempe est sanctitas & irreprehensibilitas coram Deo. Ut simus sancti, inquit, & irreprehensibiles coram illo: proindeq; in hac vita est. 1. Justificatio, quæ fit per fidem in Christum, quæ acquiritur per auditum verbi: & 2. renovatio, quâ ope ac virtute Spiritus Sancti adjuti exuimus veterem Adamum, qui corrumpitur juxta concupiscentiam erroris, & induimus novum hominem, qui juxta Deum conditus est per justitiam & sanctitatem veram, Eph. 4. 22. 24. vel, ut pluribus explicat idem Apostolus ad Coloss. 1. 9. 10. 11. implemur agnitione voluntatis Dei, in omni sapientia, & prudentia spirituali, ut ambulemus dignè Domino, ut per omnia placeamus Deo, in omni opere bono sanctificantes & crescentes in agnitione Dei, omni robore corroborati juxta potentiam gloriæ illius, ad omnem tolerantiam ac patientiam cum gaudio: Gratias agentes Patri, qui idoneos nos fecit ad participationem sortis sanctorum in lumine. Et Rom. 14. 17. inquit Apostolus: Non est regnum Dei cibis ac potus, sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu

Titu Sancto. In altera vero vita est plenaria possessio & functio *ἐξουσίας* sive juris *υὑποθεσίας*: ad quam nos Deus prædestinavit Eph. 1.4. Siquidem (ut idem Apostolus in Epist. ad Coloss. 1. 10. ubi Bonum absolute summum formaliter consideratum in hac & futura vita conjungit) eripuit nos à potestate tenebrarum , ac transtulit in regnum filij sui dilecti, ubi Deum videbimus, uti est de facie ad faciem , gaudioq; perfundemur perfecto & perenni. Quandoquidem societas lætitiarum est cum vultu Jehc vā, & jucunditates sunt in dextera ejus in secula, Psal. 16. v. 11.

17. Deinde inquit Aristoteles in medium, quo summum illud bonum acquiritur. Videt quidem, esse virtutem optimam & perfectissimam, imò divinam, à planè divino profectam principio: verum in illa generali notitia jubet Plato hoc est, vis ingenij ipsius, quiescere: Quæ igitur virtus illa absolutè optima, sit, ignorat, manifestat verò rursus Spiritus Sanctus per Apostolum suum Paulum: nempe, quod in hac vita sit, Fides, Spes, & Charitas, implicite in sæpius laudato cap. 1. ad Eph. explicitè v. 1. Corinth. 13. 13. Nunc manet Spes, Fides, Charitas, quibus in hac vita Beatitudo æternæ vitæ inchoatur: In altera autem vita, coronæ justitiæ possessio, quæ reposita est omnibus electis, quamq; reddet Dominus in illo die justorum Judex, omnibus, qui diligunt adventum ipsius 2. Tim. 4. 8. Corona autem illa est contexta, ex justitia, sanctitate, & veritate perfecta & absoluta Eph. 4. 22. & 24. in hac vita , ut diximus inchoata. Tandem quærit cujus sit illa virtus: hoc est à quâ efficiente producat: Dubitat Aristoteles, an sit mens humana, an vero adhuc aliud aliquid. De eo certus in genere, quod sit principium aliquod optimum ac divinum, quod secundum suam naturam possit imperare ac præesse, habetq; notitiam rerum honestarum ac divinarum. Quæ generalis assertio vera est: Specialem rursus explicationem habemus apud Paulum, nempe quod sit propositum Dei & sic ipse Deus: ejusmodi virtutes operatione Spiritus Sancti in nobis mediante verbo producentes. Mens tantum se habet ut subjectum passivum recipiens: nequaquam agens,

nisi quod justificatus per fidem homo in renovatione fiat.
συνεργος τῷ θεῷ.

18. Hac occasione illa, quod Becanus opinionum de summo Bono Philosophicorum mentionem injicere voluit, monenda esse duximus; ut intelligamus, quàm longe abfuerit etiam omnium optima Philosophiæ de summo bono sententia, à distincta nostra scientia, quam ex sacra scriptura didicimus. Sapientissimus quidam Philosophus in genere aliquid vidit, verum adhuc longissimè abfuit à vera distincta ac solida Beatitudinis cognitione; utpote quæ rem ex natura, non ex ingenio nostro, non ex libris & placitis sapientum hujus mundi & Philosophorum, sed ex unico & solo verbo Dei petenda & discenda est: cum quo consentit prima conclusio Becani, nempe quod Beatitudo objectiva in nullo bono creato, sed in solo increato Deo consistat. Rationes & objectiones, earumq; resolutiones, non opus est, ut adscribamus, videatur ipse Becanus.

Conclusio.

19. Secunda Becani conclusio vel expressè continetur in illa prima, vel immediate ex illa fluit, quæ est: *Solus Deus est illud bonum, quod perfecte beatos nos efficit.* Addit rationem, eamque statim ex scriptura confirmat: *Nam, inquit, solus ipse perfecte satiat appetitum nostrum, juxta illud Psal. 16. v. 15. Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Et Pal. 102. v. 5. Qui replet in bonis desiderium tuum. Unde Augustinus lib. 1. Confess. cap. 1. ait: Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Quæ omnia per se sunt plana, uti etiam illa quæ ad objectionem respondet. Objectio est: *Appetitus noster finitus est: Ergo finito bono satiari potest.* Respondet Becanus: *Intrinsècè finitus est, quoad suam entitatem: Extrinsècè seu terminativè infinitus, quoad objectum: Hinc fit, ut intrinsècè satiari possit per actionem finitam; extrinsècè verò non nisi per objectum infinitum.* Nota (addit) voluntatem, qui est appetitus intellectivus, de quo sermo est, proportionatum esse intellectui; Cum igitur intellectus proponit, voluntati aliquod bonum finitum, simul etiam ostendit aliquem defectum bonitatis, in illo bono, ac proinde superesse aliquod majus appetendum. Unde fit, ut voluntas,

luntas, non solum appetet illud finitum, sed multo magis aliud, illud, quod majus est: vera est solutio. Hinc etiam ipsemet Aristoteles has beatitudini & absolutè bono tribuit proprietates: 1. Quod sit αἰετότατον καὶ πλεϊότατον αγαθόν: 2. Quod sit αὐτάρκης: 3. Quod sit ἡμιόν honorable potius, quàm ἐπαινετόν αγαθόν: 4. Quod sit καὶ αὐτὸ αἶρετον. 5. Quod sit θεϊότατον. Quae omnia πρῶτως Deo competunt & tribuuntur.

QUAESTIO TERTIA.

An Beatitudo Formalis consistat in clara Dei visione?

20. Quaestionem primum explicat Becanus, simulq; circa illas motas controversias & opiniones annotat. Dictum est, inquit, Deum esse illud summum bonum, cujus possessione beati effici-mur. Nunc queritur in quo consistat possessio illius boni? Sunt au-tem tres actus, de quibus dubitari potest. 1. Visio Beatifica. 2. Amor beatificus. 3. Gaudium beatificum. Igitur D. Thomas putat consiste-re in Visione: Scotus in amore: Aureolus in gaudio: Bonaventura in omnibus simul. Addit porro notandum esse, quod Beatitudo formalis dupliciter possit spectari. 1. Quoad perfectum & integrum suum statum. 2. Precise quoad naturam & essentiam suam. Priore modo, consistit in omnibus, posteriore in sola visione. Cæterum explicat & confirmat suam sententiam Becanus duabus conclu-sionibus.

21. Prima: Formalis Beatitudo, quoad perfectum & integrum suum statum, includit tres actus, visionem Dei, amorem, & gaudium. Probat primò ratione generali: Quia, inquit, si vel unus illorum abesset, jam beatitudo non esset in statu suo connaturali. Deinde confirmat in specie singulos actus. Primò visionem abesse non posse confirmat omnium consensu & confessione: Deinde quod Sacra Scriptura beatitudinem potissimum describat per visionem ut 1. Cor. 13. 12. Videmus nunc per speculum in enigma-te, tunc autem facie ad faciem. Et 1. Joh. 3. 2. Similes ei erimus, quo-

Quaestio
Tertia.

An Beatitu-
do formalis
consistat in
clara Dei vi-
sione:

1. Conclusio.

nam videbimus eum sicut est. Eodem spectat promissio Dei ad Mo-
sen facta Exod 33.v.19. Ego ostendam tibi omne bonum: id est (addit
Becanus) post hanc vitam ostendam meipsum, in quo continetur
omne bonum. Ostendam autem per claram visionem. Nam in hac vi-
ta non poteris videre faciem meam: Non enim videbit me homo, & vi-
vet. Et infra: Posteriora mea videbis: faciem autem meam videre non
poteris. Secundo (pergit) nec amor potest abesse: quia necessario ori-
tur ex visione. Tertio nec gaudium: quia necessario oritur ex utroque,
& est quasi complementum Beatitudinis, de quo Matth. 25. 21. Intra
in gaudium Domini tui. Et Job. 16.v.22. Gaudium vestrum nemo tollet
à vobis: Quæ addit Becanus de duplici consideratione horum
trium actuum, videantur apud ipsum.

2. Conclusio.

22. Secunda Conclusio: Formalis Beatitudo, quoad naturam
& essentiam suam, consistit in sola visione beatifica. Confirmat 1. Au-
toritate Thomæ. Deinde ratione: Quia Beatitudo Formalis præ-
cisè & essentialiter, nihil aliud est, quam consecutio & possessio sum-
mi boni, ut constat, partim ex definitione ipsius, superius assignata,
partim ex illo Matth. 25. 34. Venite benedicti Patris mei, possidete
paratum vobis regnum. Et Luc. 10. 25. Quid faciendo vitam eternam
possidebo? Et 1. Cor. 15. 50. Caro & sanguis, regnum Dei possidere non
possunt. Et 1. Cor. 9.v.24. Sic currete, ut comprehendatis. At sola vi-
sio habet rationem consecutionis & possessionis, non autem amor, &
gaudium: Ergo sola visio, est beatitudo formalis. Minorem pro-
bat: Quia, inquit, amor, ut amor, ex se indifferens est ad bonum pos-
sessum & non possessum, & æquè versatur circa bonum absens, quàm
præsens. Ergo amor, ut amor, non potest esse possessio summi boni. Con-
firmationem vide apud Becanum. Pergit: Multò minus gau-
dium: quia gaudium supponit possessionem summi boni. Nam ex eo,
quod beati Deum possident, percipiunt gaudium & delectationem.
Ergo gaudium non est ipsa possessio: Si igitur (concludit) nec amor
nec gaudium, certe visio est.

23. Definitione supra positâ non multum probabitur, cum
nimis sit generalis, æquipollens generali definitioni Aristotelis.
Ut ergo illa non describit summum bonum Theologicè confide-
ratum,

ratum, sed si ad illud debeat accommodari, multis limitationibus & determinationibus ex S. Script. petitis id fiat necesse est, ut demonstravi: idem omnino statuendum est de Becani definitione. Deinde ad perfectam possessionem regni nobis parati, vitæ æternæ, regni Dei, pertinent etiam internæ perfectiones facultatum animæ & dotum corporis, de quibus supra egimus th. 6. & seqq. Istæ si includantur, vel supponantur in formali Beatitudine, in suo perfecto & integro statu considerata, ut loquitur Becanus? libenter concedimus: sic verè summum bonum formaliter considerari ac denominari. An autem Beatitudo extra illum perfectum suum & integrum statum constituta, sit vera Beatitudo & summum bonum, quaeritur? De quo in sequenti quaestione. Objectiones, quas subjicit & resolvit Becanus, videantur apud ipsum.

QUÆSTIO QUARTA.

Quo sensu visio beatifica sit formalis Beatitudo?

Quaestio
Quarta.
Quo sensu
visio beatifi-
ca sit forma-
lis beatitudo.

24. Explicat Becanus primum quandam sibi oppositam opinionem: Deinde ejus difficultatem monstrat: *Aliqui docent, inquit, Beatitudinem consistere quidem in sola visione, tanquam in radice, non tamen in sola, tanquam in forma & essentia, sed requiri ulterius amorem & gaudium: Imo hæc duo à visione separari non posse, ne quidem per absolutam Dei potentiam. 1. Quia beatus debet habere firmam opinionem, se nunquam amissurum amorem Dei, alioqui non esset omnino quietus, sed anxius & dubius. Illa opinio (addit) aut vera, aut falsa est. Si vera nunquam beatus amittet amorem Dei. Si falsa, non est beatus. 2. Auferre alicui amorem Dei, est quaedam pœna, sed Deus non potest punire sine culpa, & in beatis non potest esse culpa: Ergo non potest eos punire auferendo amorem DEI. Difficultatem hanc solvit & tollit Becanus duabus conclusionibus quæ sequuntur.*

25. Prima est: *Visio beatifica, per absolutam Dei potentiam potest conservari sine amore & gaudio. Est enim actio realiter distincta ab amore*

amore & gaudio. Ergo Deus alio influxu conservat visionem, alio amorem & gaudium: Ergo potest suspendere influxum unum, relicto altero: Ergo visio potest conservari, sine amore & gaudio: Responderi potest; Frustra videtur poni hæc conclusio. Quandoquidem non quæstio est de visione Dei in se considerata, sed de visione Dei quatenus est beatifica, & formalis beatitudo. Posito per absolutam Dei potentiam conservari visionem Dei sine amore & gaudio: verum tunc quæstio est, an esset visio beatifica, sive beatitudo formalis; quæ dici posset vita æterna; Beatitudo enim illa debet esse perfecta respectu hominis, hoc est perfectio hominis: sine amore autem & gaudio non esset perfecta, neque perfectio hominis. Videtur igitur contradictio esse in adjecto, esse visionem Dei beatificam, sive summum bonum, & beatitudinem formalem, & esse illam sine amore & gaudio.

26. Argumentorum contrariorum solutiones nullius sunt momenti. *Argumenta contraria, inquit, solum probant, non posse id fieri per ordinariam Dei voluntatem: quod verissimum est. Nam Beatus habet firmam opinionem, se nunquam juxta ordinariam Dei legem amissurum amorem Dei. Quæ opinio vera est. Si tamen amitteres per absolutam Dei potentiam, non esset pœna, sed carentia. Sic argumentor: Quæcunq; visio ordinaria lege & decreto divino ita est confirmata & stabilita, ut in æternum non aliter ordinari aut mutari vel ab ipso Deo debeat; illa nulla voluntate Divina, & sic neq; absoluta mutari potest: Atqui visio Dei, quam beatificam dicimus, ordinaria lege & decreto divino ita est confirmata & stabilita, ut cum perpetuo & inseparabili amore sit conjuncta: Ergo visio Dei, quæ beatifica est nulla voluntate divina, & sic neq; absoluta mutari potest. Major est certa: Quia Decreta divina, ut ab æterno sunt facta & constituta, ut ipse Deus, sunt immutabilia, nisi sint conditionata. Verum decretum, quo visio Dei est facta & constituta beatifica in amore & gaudio, nequaquam est conditionatum, sed absolutum: ut universa Scriptura testatur. Ergo &c.*

27. Deinde rursus argumentor: Quia voluntate Deus nihil operatur, vel operari potest, neq; per illam facit vel potest facere ut visio Dei sit beatifica sine amore & gaudio: Atqui absoluta Dei voluntate Deus nihil facit: Ergo neq; illa faciet, ut visio Dei sit beatifica, sine amore & gaudio. Major per se est certa. Minor probatur. Quando quidem Dei voluntas, non est brutus appetitus, nec bruto impetu fertur ad aliquid eligendum & producendum: sed quicquid vult ut fiat, vult propter finem. Deus enim & natura nihil faciunt frustra. Ad finem autem dirigitur vel bonitate sua, vel amore, vel misericordia, vel iustitia, vel sapientia &c. Verum voluntas ita ad finem directa, non est, absoluta, sed ordinata. Jam quaeritur an voluntas divina per aliquod istorum attributorum possit dirigi & ordinari in finem qui sit mutatio decreti immutabilis ab aeterno facti. Negatur omnino. Probatur: Voluntas divina non ordinatur in finem malum: Mutatio decreti immutabilis ab aeterno facti est finis malus: Ergo ad immutationem decreti immutabilis ab aeterno facti voluntas divina non ordinatur. Major est certa: quia ut Deus sic quoq; voluntas Dei absolute est bona: proindeq; non potest velle ut aliquid mali fiat. Minor probatur. Mutatio enim illa arguit Deum mutabilem, & sic negat Deum ipsum. Non enim est homo Deus, ut mutetur, & filius hominis, ut poeniteat eum: ipse dixit? & non faciet; locutus est, & non praestabit illud? Num, 23. v. 19. Ego Jehova & non mutor, Malach. 3. 6.

29. Concedo equidem quod voluntas divina mentis nostrae consideratione à cæteris attributis divinis, ut & illa à se invicem, ut misericordia, à iustitia: iustitia, ab omnipotentia &c: abstrahi & sic absolute considerari possit: Inde q; inferri, si ejus modi voluntate hoc vel illud Deus intenderet, & vellet, quod alias de determinata Dei voluntate negandum foret, proindeq; respectu hujus atq; per se impossibile, & contra constantem Dei ordinationem pugnare videretur, necessum esse ut fieret: Cum velle Dei sit facere. Verum velle argumentari à nostra abstractione mentali ad voluntatis divinae existentiam in Deo ejusq; dispo-

sitionem ad opus aliquod eligendum, & ut fiat ordinandum; esset hoc à baculo ad angulum argumentari, & nihil planè concludere: Manet ergò certum absoluta Dei voluntate nihil eligi, nihil fieri.

29. Ut vero ad scopum redeamus, statuere, Deum posse absoluta voluntate efficere, ut visio beatifica sit sine amore Dei & gaudio: perinde est ac si dicas, Deum posse absoluta voluntate Visionem negligere, ejusq; planè oblivisci: quod verò manifeste Dei promissioni repugnat, Esaia. 49. v. 14. 15. 16. Atq; sic aliquid tribuetur voluntati divinæ absolutæ quod est contradictorium, illi, quod determinata voluntate est decretum & promissum: Atqui, Sic autem voluntas Dei absoluta contradictoriè opponitur voluntati Dei determinatæ per suam misericordiam & bonitatem. Quod plane absurdum: Si autem hoc agnoscis, & manes adhuc in tua sententia? necesse est concedas voluntatem determinatam ad certum decretum à Deo promissum, plane in oppositam mutari: tum verò æque magnum sequitur absurdum. 1. Voluntas enim sic volens, non manet voluntas absoluta, & mutatur: aut concedendum erit voluntatem illam Dei absolutam, & absolutam & determinatam esse, pessima Contradictio, quæ non est sine mendacio.

30. Tandem admodum ridiculum est, quod ultimo addit Becanus. Si tamen (visio beatifica) amitteret per absolutam Dei potentiam (nempe amorem Dei & gaudium) non esset poena sed carentia: Quasi vero carentia & poena sint opposita? nequaquam: sed carentia habet ingenium privationis, ut igitur privatio opponitur habitui: sic carentia opponitur non poenæ, sed possessioni: & poena consistere potest, in carentia. Sic procedimus, carentia amoris Dei, aut est bona, aut mala. Bona esse nequit: quia est boni privatio: boni autem privatio, aut est malum culpæ, aut est malum poenæ. Malum culpæ esse nequit: Quia in beatis nulla amplius est culpa, quia nullum peccatum. Ergò est malum poenæ, & sic revera poena: Poena illa aut est justa aut injusta. Justa esse nequit, quia infligitur beatis sine culpa: Ergò est injusta & tyran-

tyrannica. Quia igitur voluntati absolutæ Dei hanc carentiam tribuit Becanus, necessum est ut illi effectum injustum & tyrannicum tribuat. Quod est impium & blasphemum.

2. Conclusio

31. Conclusio secunda : *In sola visione, quatenus est possessio summi boni, consistit forma & essentia beatitudinis, ex qua tamen amor & gaudium, tanquam proprietates connaturales necessario sequuntur.* Concedere quidem possemus hanc Conclusionem, si modo necessitas, quæ asseritur, statuatur immutabilis : & quod visio illa Dei sine illis necessariis affectionibus, nomine summi boni venire non possit : Cum summo Bono nihil de esse debeat; sed esse perfectissimum & absolutissimum, ut in præcedentibus explicatum, definitum, & demonstratum est.

32. Hinc intelligitur, quid de sequenti discursu sit statuendum : *Itaq; si quis (inquit Becanus) haberet visionem sine amore & gaudio, haberet quidem formam & essentiam beatitudinis, non tamen perfectum & integrum illius statum.* Sicut, si quis haberet naturam humanam, sine naturalibus potentiis & proprietatibus, haberet quidem essentiam hominis, non tamen perfectum & connaturalem illius statum. Qui habet visionem Dei, sine amore & gaudio; habet quidem aliquid quod ab beatitudine pertinet, nempe primum ejus fundamentum : nondum vero possidet ipsam veram beatitudinem. Quandoquidem fundamentum nude positum non est ipsum ædificium vel fundamentatum. Sic ergo argumentor. Quodcunq; destituitur connaturalibus ac propriis inseparabilibusq; affectionibus & requisitis summi boni, illud nō est summum bonum : Atqui visio Dei sine amore & gaudio destituitur connaturalibus ac propriis inseparabilibusq; affectionibus & requisitis : Ergo visio Dei sine amore & gaudio non est ipsa beatitudo, sive ipsa beatitudinis essentia. Major est certa. Minor probatur. Quia affectio summi boni inseparabilis est, quod sit perfectissimum : Ejusmodi autem visio concedente ipso Becano, non est in statu perfecto & integro : Unde argumentum : Quod est in statu neq; perfecto, neq; integro, illud non est perfectissimum, proindeq; non est summum bonum : Atqui visio Dei, sine

amore & gaudio est in statu neq; integro neq; perfecto: Ergo visio ejusmodi Dei non est perfectissima, proindeq; non est summum bonum. Deinde affectiones sive proprietates summi boni, sive beatitudinis connaturales & necessariae sunt amor & gaudium, affirmante rursus Becano: Unde argumentor: Quodcunq; in se non habet amorem Dei & gaudium, utpote proprietates summi boni, sive Beatitudines connaturales & necessarias; id summum bonum sive beatitudo non est. Visio Dei sine amore & gaudio, in se non habet proprietates summi boni, sive Beatitudinis connaturales, & necessarias: Ergo visio Dei sine amore & gaudio summum bonum sive beatitudo non est. Possumus quidem essentiam à necessariis & connaturalibus proprietatibus mente abstrahere: sed non de essentia negare. Si autem visio Dei per absolutam Dei actionem sive voluntatem daretur actu sine amore & gaudio itemq; in statu non perfecto & integro: tum non tantum ratione abstraheretur de illa, sed planè negarentur: Negatis a. illis negatur etiam ipsa denominatio essentiae statusq; similiter, quæ sine illis essentiam habere nequit. Alia est abstractio mentalis s. rationis: alia rursus negatio & separatio realis & τῆ πραγματικῆς. Illam concedimus fieri posse; hanc negamus.

33. Ad exemplum allatum respondeo, negando naturam humanam esse posse sine naturalibus potentiis ac proprietatibus: sive ponas illam in statu connaturali & perfecto, sive extra eum. Facultates sive potentiae ac proprietates humanae sunt Intellectus, ratio, voluntas, & generalis facultas sentiendi &c. Quis jam concedet humanam naturam habere illud, quod facultate intelligendi, ratiocinandi, volendi, sentiendi &c. non est praeditum? Quis non intelliget, hominem esse, & non esse rationalem, non intelligentem, non volentem, non sentientem, contradictionem implicare. Verum contradictio non cadit sub potentiam Dei: quippe qui mentiri nescit: Omnis autem contradictio involvit mendacium.

34. Sibi ipsi objicit Becanus. 1. *Si quis haberet visionem sine amore,*

more, & gaudio, esset capax tristitia & miseria: Ergò non esset verè Beatus. Nam vera beatitudo est aggregatio omnium bonorum, ac proinde excludit omnem miseriam & defectum. Respondeo: miseria & tristitia non repugnat beatitudini simpliciter, sed secundum statum istius connaturalem. Prior pars patet in Christo, qui fuit verè beatus in hac vita & tamen habuit dolorem & tristitiam. Et ideo dicitur fuisse simul viator & comprehensor Ergò absolute non pugnant beatitudo & tristitia in eodem homine. Posterior etiam patet: Quia Beatitudo sive visio beatifica ex natura sua talis est, ut necessario secum trahat amorem & gaudium, & excludat omnem miseriam, nisi miraculose impediatur, uti in Christo factum est.

35. Christi exemplum nihil probat. Quandoquidem Christus non erat viator (ut falsò statuunt Jesuitæ) in hac vita & statu exinanitionis, neq; tendebat ad summum bonum & beatitudinem ut illam sibi acquireret & optineret: quippe qui ipse est summum bonum in se & objectivè nostrum ad quod omnes tendimus: qui enim Christum perfidem acquisivit, & inde fluente amore perfectè diligit is habet pacem cum Deo, & in mediis miseriis & calamitatibus externis gaudet & letatur in spiritu: In hoc, inquit Petrus, quod consortes estis afflictionum Christi, gaudete, ut in revelatione quoq; gloriæ ejusdem gaudeatis exultantes &c. Deinde in statu exinanitionis gestabat Christus duplicem personam, propriam & substantialem quatenus fuit homo & Deus; Deinde alienam accidentalem & externam, nempe, nostram, hoc est, hominis peccatoris. In persona propria & sic in se consideratus, omninò erat, non tantum beatus, sed beatissimus, imò ipsa Beatitudo; erat sanctissimus, sive ipsum sanctum sanctorum Dan. 9. 24. Luc. 1. 35. Imò etiam quoad humanam naturam dicebatur felicissimus: quippe quæ in illa etiam exinanitione erat non soluta à Deitate, sed cum ea manebat una persona, adeoq; super omnia exaltata, & in consortium Sacro Sanctæ Trinitatis assumpta, indeq; in ipsa habitabat πᾶν τὸ πλῆρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς ad Colos. 2. 9. Unde etiam in ipso illo suæ exinanitionis statu sæpius manifesta-

vit suam gloriam in miraculis Joh. 2. 11. in sua transfiguratione in monte Matt. 17. 2. Mar. 9. 2. 3. Luc. 9. 29. 30. 32. Et Johannes cap. 1. 14. disertè testatur, quod viderint gloriam suam, gloriam ut unigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Quare hoc respectu non erat in via, ad summum bonum sibi acquitendum, uti somniant Papistæ: sed omninò erat (ut dicimus) in se ipsum bonum summum, proindeq; omnium felicissimus & beatissimus.

36. Contra verò in persona aliena, nempe hominis peccatoris consideratus, non tantum fuit peccator, sed ipsum peccatum 2. Corint. 5. 21. ipsum maledictum ad Gal. 3. 13. Jehova enim conjecerat in illum iniquitates omnium nostrum. Esa. 53. v. 6. Imò erat à Deo derelictus Psal. 22. 1. Matth. 27. 46. Mar. 15. 34. Erat vermis & non homo, opprobrium hominum & contemptus populi Psal. 22. 7. & 8. Matth. 27. 39. 43. Sap. 2. 19. 20. Hoc igitur modo in illa aliena persona & suæ exinanitione non fuit beatus, sed miserrimus, & per summam hanc miseriam, passionem, & mortem introivit rursus in gloriam suam Luc. 24. 26. & postquam assumpta servi forma se se submiserat Deo Patri suo obediens factus usq; ad mortem, mortem autem crucis, ipsum Deus in summam extulit sublimitatem, ac donavit ei nomen, quod est super omne nomen &c. Psal. 2. 8. 9. In hoc quidem statu exinanitionis dici potest Christus fuisse in via ad Beatitudinem acquirendam & demerendam, non verò sibi, sed nobis, non suam, sed nostram. Suæ beatitudinis actum secundum deposuerat, ut nostram nobis beatitudinem & vitam æternam demereretur, & acquireret: illa acquisita, non pervenit ad gloriæ suæ actum secundum tanquam meritis & laboribus durissimis sibi partum præmium: sed reassumit, quod autem suum fuit, nempe suam gloriam, quam habuit apud Patrem priusquam hic mundus existeret Joh. 17. v. 5.

37. Hanc duplicem rationem & respectum nobis monstret Jesuita in nobis etiam peccatoribus, & deinde probet & ostendat, summum bonum, ad quod nos tendimus, idem planè esse,

cum

cum eo quod est in Christo atq; eandem habere rationem, nimirum quod, Quemadmodum Christus est ipsum bonum & Beatitudo, sic etiam nos sumus ipsum nostrum bonum & beando, Christusq; ita ad suum bonum acquirendum in via sit & tendat: quemadmodum nos ad nostram beatitudinem in via sumus & tendimus. Quia autem nullum horum præstare potest Jesuita; sequitur, quod ejus comparatio ac probatio nulla sit. Quocirca si dicatur eodem respectu, & secundum idem, aliquem esse miserrimum, & esse beatissimum sive felicissimum; Contradictionem implicat. Fatemur etiam libenter; fuisse summum miraculum, quod Christus fuerit ipsa Beatitudo & nihilominus fuerit tristissimus usq; ad mortem. Interim verò non implicat contradictionem. Non enim eodem respectu, neq; secundum idem, diversissima ista Christo tribuuntur. Dicam adhuc clarius: Respectu personæ, & juxta divinam naturam erat & manebat Christus etiam infimo statu exinanitionis & miseriæ, summè beatus, & quidem secundum hanc beatitudinem essentialem. Secundum humanam verò naturam, secundum quam se se exinaniverat, non erat summè beatus, sed miserrimus, & sic humano more loquendo; subjectivè miseria accidentalì: quæ nihilominus humana natura in summa illa sua miseria, ut diximus, beata dici & denominari potuit, verum per communicationem idiomatum, nempe beatitudine personæ & divinæ naturæ, non autem subjectivè: cum secundum humanam naturam verè & subjectivè fuit exinanitus Christus proindeq; factus execratio, & sustinuit ingentes dolores, & cruciatus infernales, tandemq; ipsam mortem: quæ certè de subjecto summè beato dici nequeunt. Quia autem cæteri homines per communicationem divini idiomatis beati dici non possunt: sequitur, quando illorum humanitas est in tristissimo & miserrimo statu, quod simul summè beata & felicissima dici nequeatur.

38. Deinde de Christo in statu infimo exinanitionis, constituto in horto, dicit Lucas; quod inciderit *ὁράζοντες* cap. 22.

43. quæ

43. quæ ibi significat tûm anxietatem quandam aut metum, mœ-
rorem & horrorem, afflictionemq; illam, quâ corripî solent ho-
mînes, jam instante atq; urgente gravi discrimine, tûm & ho-
stem contra pugnantem. Matthæusc. 26. v. 36. ei tribuit tristi-
am & mœrorem. Marcus 14. v. 34. pavorem; varios omninò
tristissimos affectus & perturbationes afflixisse animam Christi
inde apparet adeò, ut & vehementissimis motibus sanguis eru-
perit, quod non tam simplici expectationi mortis accidit, quam
quod ibi totius mundi injustitia ac reatu oneratus coram irato
illo judice omnipotenti Deo stare & ejus iram portare est co-
actus. Deinde quod in cruce clamaverit; Deus meus, Deus me-
us, quare me dereliquisti. Matt. 27. 46. Quo tristissimo cla-
more significat patrem cœlestem infinitam suam iram in ipsum
ob peccata nostra plenissimis imbribus effudisse. Quæritur er-
gò, an in summis istis doloribus & cruciatibus, amorem Dei a-
miserit? Videtur illud affirmare Becanus, quando exemplo
Christi probare satagit, quod visio beatifica esse possit sine amore
& gaudio. Verum si id statuit, blasphemus est in Christum.

39. Certum quidem est, quod è terroribus illis & tentatio-
nibus æternum eluctari non valuisset, nec Dei robur istud & in-
finitæ justitiæ sensum perferre & sustinere, si non ipse fuisset De-
us, suamq; cernem omnipotenti virtute ad inmensum illud pon-
dus atq; molem, cunctis aliis creaturis intolerabilem sustinen-
dam, potentissimè confirmasset: Quod verò quia fecit, ista tam
lamentabilis operata quærela non ex desperatione & odio ad-
versus Deum, sed ab exquisitissimo sensu pavorum infernalium
profecta est. Quandoquidem ita se desertum conqueritur à
Deo, & nihilominus ipsum appellitet Deum suum, Deus meus,
inquiens: Cui etiam mox spiritum suum in manus resignat:
quæ certè amoris signa & indicia sunt.

2. *Objicit*
Becanus

Respondet

40. Pergit Becanus ad secundam objectionem. *Dices se-
cundo, inquit, Qui haberes visionem sine amore & gaudio, non ha-
beret appetitum perfectè satiatum, quia adhuc appeteret amorem &
gaudium: Non ergò est Beatus. Respondet: Potest esse sensus de tri-
plici*

plici appetitu. 1. De naturali appetitu intellectus, quo naturaliter propendet in cognitionem veri. Hic esset perfecte satiatus, per solam visionem beatificam: quia per illam cognosceret infinitam veritatem, in qua omnis alia veritas eminenter continetur. 2. De naturali appetitu voluntatis, quo naturaliter propendet in bonum, sub ratione boni. Hic eo modo satiatus esset, quo sequens. 3. De elicitu appetitu voluntatis: qui potest esse duplex: Unus quo voluntas appetit possidere summum bonum. Hic esset perfecte satiatus: quia per visionem beatificam possideret Deum, qui est summum bonum; alter, quo voluntas actu amat summum bonum jam possessum. Hic esset impeditus miraculose, juxta suppositionem, Concedo equidem de triplici appetitu priore, quod sola visione Dei saciari possit: verum de nullo illorum est questio: sed de ultimo, quo voluntas actu amat summum bonum possessum; an iste amor & inde fluens gaudium abesse possit a possessione summi boni, sine negatione summi boni acquisiti. Id impossibile videtur, ut probatum.

41. Tertia obiectio: visio, inquit, Becanus, precise sumpta potest consistere cum macula peccati mortalis: Ergo precise sumpta non potest facere bonum. Antecedens patet: quia non implicat, ut aliquis existens in statu peccati mortalis, subito rapiatur ad visionem Dei, manente macula peccati. Respondet: Aliud est quærere, an visio beatifica superveniens, possit consistere cum macula peccati, quæ jam ante contracta erat. Quod hic quæritur: Aliud; an visio beatifica præexistens, impediat nova peccata, nec contrahantur, vel quod idem est, an faciat impeccabilem; quod questione nona disputabitur. Dico igitur, maculam antè contractam tolli per visionem supervenientem, nec posse simul consistere. Quod dupliciter probat. Primo à posteriori, quia visio beatifica non minus pugnat cum peccato mortali, quam gratia habitualis. Hæc autem tollit peccatum mortale: Ergo & visio. Major patet, (addit) quia gratia habitualis, precise sumpta, nihil aliud facit, quam ut homo sit Filius & hæres Dei in spe: At visio filium & heredem in re.

3. objicit

Respondet

42. Primum concedo, quod visio beatifica superveniens non possit consistere cum macula peccati antea contracta, Sic

Rrrr

enim

anim Jehova ad Moſen Exod. 33. 20. Nemo, inquit, videbit me homo (ſcil. peccator) & vivet. Deinde quoq; largior gratiam habitualem pugnare cum peccato mortali. Ubi enim eſt gratia habitualis per renovationem, illa eſt ex fide: ut ergo fides cum peccato mortali itare & in eodem ſubjecto eſſe nequit: Sic neq; gratia habitualis: ſive juſtitia habitualis in nobis per renovationem inchoata. Verum gratiam habitualem tollere peccatum mortale falſum eſt. Sic argumentor: Peccatum mortale tollitur per illud, quo juſtificamur. Atqui verò per gratiam habitua- lem nō juſtificamur, ſed per fidem in Chriſtum. Ergo per gratiam habitua- lem non tollitur peccatum mortale, ſed per fidem in Chriſtum. Majorem non negant Pontificij. Minor in loco de Juſtificatione ſufficienter probabitur. Breviter ad Gal. 2. 16. Scimus non Juſtificari hominem ex operibus legis niſi per fidem Jeſu Chriſti: & nos in Jeſum Chriſtum credimus, ut Juſti- ficemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis: propterea quod non juſtificabitur ex operibus legis omnis homo. Rom. 3. 28. juſti- ficamur fide absq; operibus legis. Et in præcedenti v. 24. Juſti- ficamur gratis per illius gratiam, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu: quem propoſuit Deus propitiationem per fidem &c. Ut igitur Minor Argumenti Becani (gratiā habitualis tol- lit peccatum mortale) Eſt falſa: ſic quoq; ratio, quā Majorem ſuam probat Becanus (Gratia habitualis præciſe ſumta, nihil ali- ud facit quam ut homo ſit filius & hæres Dei in ſpe) æquè falſa eſt: Cum contrarium ſit verum, nempe fide & juſtificatione homi- nem factum, Filium & hæredem Dei, facere opera Deo grata: proindeq; fidem & juſtificationem facere, ut virtutes habituales & quicquid boni eſt in homine, ſint Deo grata & accepta.

43. Deinde maculam ante contractam tolli per viſionem ſupereminentem, nec poſſe ſimul conſiſtere, probat Becanus à priori: Quia, inquit, macula peccati conſiſtit in privatione gratiæ. Hanc privationem tollit viſio beatifica: Ergo maculam tollit. Minorem probat. Quia privatio gratiæ quæ eſt macula duo includit. 1. Carentiam Gratia, 2. Debitum habendi gratiam. Viſio non tollit

carentiam,

carentiam sed debitum. Nam debitum habendi gratiam, vel tollitur per ipsam gratiam, vel per aliquid, quod est præstantius gratia, cuiusmodi est visio beatifica & unio hypostatica. Puto efficaciam Visionis esse invertendam, nempe, tollere non debitum habendi, sed carentiam potius gratiæ. Quandoquidem habitualis gratia consistit in Iustitia, sanctitate, & veritate perfecta: Ergo carentia gratiæ, est spiritualium illarum virtutum carentia: Hæc autem per visionem Dei beatificam tollitur, quippe per quam homo perfectè iustus, sanctus, & verus efficitur: Debitum autem manere videtur, nempe quod in vita æterna illæ virtutes debeantur Beatis: hiq; illas habere debeant. cum alias hæredes vitæ æternæ esse nequeant: cum caro & sanguis hæreditatem regni Dei accipere non possunt: neq; corruptio corruptæ naturæ hæreditatem accipit 1. Cor. 15. v. 50. Et Christus Iohan. 3. v. 3. Nisi quis fuerit genitus denuò, non potest videre regnum Dei.

DISPUTATIO XXVII.

Quæ est Secunda

De

BEATITUDINE HOMINIS.

QUÆSTIO I.

An visio beatifica sit notitia practica, an
speculativa?Respondente
M. Gabrie-
le Elvering
Revaliâ-
Livono.

S. I.

Respondet Becanus conclusione unica. Probabilius est, inquit, quod docet D. Thomas quest. 3. art. 5. Visionem beatificam quatenus beatificat esse verè speculativam non practicam. Rationem sumit à duobus principiis: Unum est, quod visio non beatificet, nisi quatenus terminatur ad essentiam divinam; non autem quatenus terminatur ad creaturas: quia creaturae non pertinent ad essentiale objectum nostræ beatitudinis. Probat porro ex Augustino, qui lib. 5. Confess. c. 4. ait: Beatus qui te scit, etiamsi omnia alia nesciat: Qui verò & te & illa novit, non propter illa beatior, sed propter te solum. Alterum principium est: quod cognitio practica secundum communem sententiam sit illa, quæ versatur circa objectum operabile. Est enim cognitio rei operabilis, quatenus operabilis est. Unde sic concludit: Visio beatifica, quatenus beatificat, versatur immediatè circa essentiam divinam: Ergò non versatur circa objectum operabile: Ergò non est practica, sed speculativa.

2. Hanc sententiam veritati consentaneam esse judico, utpote quæ Christi autoritate & Apostolorum testimoniis firmatur. Nam & ille Salvator noster vitam æternam, summamque nostram beatitudinem, Dei cognitione definit Joh. 17. v. 3. & isti Patrem sibi ostendi petunt, idq; sibi suffice-

Ssss

redi-

re dicunt, Joh. 14. v. 8. Neq; ab hac sententia discedunt prisci Ecclesiæ Doctores, aut etiam. faniores Scholastici: Nam si operatio voluntatis non propter se, sed propter operationem intellectus quæritur, omnino liquet, istam illi præstare. Rem verè ita sese habere hinc patet: Quia sicut nec appetitus naturalis, nec sensitivus, aut utriusvis actus aliquis est propter se, sed propter aliquam perfectionem appetentis (uti id est manifestum ex motu & quiete rerum naturalium, ex prosecutione & fuga animantium illa enim moventur, ut perfectius conserventur & operentur in loco suo: ista, ut declinent noxia & acquirant sibi convenientia) ita & voluntas, five appetitus intellectivus sese habet ad potentiam intellectivam; nempe ut non propter se, sed propter aliquid melius operetur: id autem, quod in nobis melius est actu voluntatis, non potest aliud esse, quam actus intellectus.

3. Adhæc cum Beatitudo sit adeptio finis ultimi; non potest ea locum habere in actu voluntatis: nam five ea feratur in finem absentem per desiderium; certè desiderare, non est idem, quod adipisci: five acquiescat in præsentia per delectationem; Certè hæc non efficit, ut adsit finis: Igitur aliud quippiam sit oportet, quam actus voluntatis, id, per quod voluntati finis sit præsens. Hoc planum sit exemplo rei terrenæ & sensibilis. Hæres aliquis paternam hæreditatem ab alio vi & fraude ablatam non consequitur per desiderium voluntatis suæ; sed postquam alia iusta ratione, & remediis iuris eam consecutus est, tum demum lætatur. Sic homo beatitudinis pulchritudine incensus, primum eam desiderat actu voluntatis, deinde eandem aliâ ratione adeptus, delectatur: quæ quidem delectatio non est ipsa essentia beatitudinis, est tamen ejus quoddam necessarium & inseparabile proprium, uti ex præcedentibus constat.

4. Secundum Scotum quidem, ut annotat Becanus statim ab initio hujus quæstionis, *omnis nostra cognitio de Deo est practica, nempe quæ praxin dirigit, id est, quamcunq; rationem aptam dirigi & regulari: sed visio beatifica est talis, quia movet vo-*
lunta-

luntatem Beati, ad amandum Deum, & est regula seu directio amoris erga Deum: Ergo est practica. Respondet Becanus in fine hujus quæstionis ad Minoris probationem negando eam, nempe visionem beatificam regere voluntatem ad amandum Deum. Quia addit, amor beatificus non est liber, sed est necessarius: quippe & necessaria proprietas summi Boni, & visionis beatificæ quod ametur ipsa sive Deus in illa visione. Deinde negamus omnem nostram de Deo cognitionem esse practicam: Quandoquidem in hac vita, quæ de Deo cognoscimus pertinent vel ad justificationem & ad illam diriguntur: vel ad renovationem. Hæc quidem cognitio est practica: quia versatur circa acquirendam justitiam inhærentem & novam obedientiam in nobis excitandam. Illa verò est theoretica: Nam fides qua justificamur, justitiæ operum & actionibus practicis, à lege directis opponitur. Ultimo negat Becanus ad cognitionem practicam sufficere quod aliquo modo dirigat nos ad amandum: Cum etiam necesse sit, ut versetur circa subjectum operabile quale Deum non esse diximus.

5. Deinde ex aliorum opinione sic ratiocinari possumus: cujus facultatis actus est nobilior, illa quoque ipsa facultas nobilior censenda & alteri præferenda est: Atqui voluntatis actus est nobilior actu intellectus. Ergo etiam ipsa voluntas censenda est nobilior ipso intellectu. Minor probatur: Actus enim voluntatis est libertate præditus, quâ carere videtur intellectus: quippe cui imponitur necessitas ab objecto. Unde porro sic concluditur. Quæ facultas sive potentia est nobilior ejus præcipuæ futuræ sunt partes in beatitudine: Atqui voluntas est animæ rationalis facultas sive potentia nobilior: Ergo etiam voluntatis præcipuæ futuræ sunt partes beatitudinis: Et per consequens visio Beatifica sive Beatitudo potius est practica quam theoretica.

6. Ad prosyllogismi Minorem respondemus negativè, non nobiliorem esse actum voluntatis, actu intellectus, cum ille sit propter istum. Deinde ad probationem Minoris di-

cimus: neq; libertate carere intellectum; quatenus libertas opponitur coactioni: nihil enim coactum est, nisi quod repugnat inclinationi rei: ac τὸ νοητὸν non modo non repugnat sed optimè convenit intellectui: quippe cuius perfectio in intelligendo posita est. Et cum intellectus assentitur rei, cuius oppositum mallet voluntas; huic potius, quam illi, res illa repugnat. Cum verò libertas necessitati opponitur, nihil est necesse, actum aliquem quo liberior est eo nobilior rem esse. Alioquin Deo præstabilius foret, aliquid extra se, quam seipsum velle: Et in nobis melior esset voluntas, quàm media volumus, quam eà, quàm finem: siquidem illa liberè, istum necessariò volumus.

7. Deinde ita possunt argumentari: Cui bono majus malum opponitur, id majus est bonum quam id, cui minus malum opponitur. Atqui illi bono quod est in voluntate, nempe amor Dei, opponitur majus malum, nempe odium Dei, quàm bono, quod est in intellectu, nempe agnitioni Dei, cui opponitur ignoratio Dei: Ergò amor Dei majus bonum est, quàm agnitio Dei, & per consequens voluntas est præstantior facultas animæ, quàm intellectus: proindeque potius Beatitudo ad voluntatem quàm intellectum referenda; & sic potius practica quam theoretica erit. Respondemus primum ad Majorem laborare illam fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Pronunciatum enim illud non nisi de bonis disparatis intelligi debet: quorum unum non includit & supponit alterum: in connexis & subordinatis locum non habet. Quare etiamsi in Minore, odisse Deum, majus malum sit, quàm ignorare Deum; non tamen sequitur, diligere majus bonum esse, quàm cognoscere: siquidem illud præsupponit istud. Deinde nec quæ in eadem Minore fit oppositio est legitima. Nam odium dilectioni opponitur contrariè, ignorantia cognitioni privativè vel contradictoriè.

QUÆSTIO II.

An visio beatifica sit notitia complexa an incomplexa?

8. Ut non præcedens sic neq; hæc quæstio magni momenti est: Tractat tamen illam Becanus duabus conclusionibus. Prima: *Visio beatifica formaliter est notitia incomplexa*. Addit rationem: *Quia formaliter est simplex & intuitiva cognitio divine essentia quæ tamen equivaleat iudicio compositionis, & non tantum simplici apprehensioni.* Nam beatus per illam visionem iudicat Deum esse bonum, omnipotentem, infinitum; non minus quam nos viatores multis conceptibus per veram compositionem id iudicamus.

9. Secunda conclusio. *Judicium visionis beatificæ re ipsa est, unum ac simplex, tum ex parte intellectus judicantis, tum ex parte objecti iudicati.* Addit rationem: *Quia Beati vident essentiam & attributa divina clarè & intuitivè sicut à parte rei sunt.* At à parte rei est una simplicissima & indistincta entitas. Ergo Beati vident unam simplicissimam & indistinctam entitatem. Ergo actus visionis est unus simplex ex parte objecti ac proinde etiam in se. Et confirmatur: quia à parte rei non est aliud sapientia divina, aliud iustitia, aliud potentia. Ergo Beatus nec apprehendit nec iudicat illa tanquam distincta, sed uno simplici actu apprehendit & iudicat tanquam rem unam & simplicem.

10. Nos quidem rem ipsam in medio relinquimus: interim videntur conclusiones istæ fundari in illo Apostoli. 1. Cor. 13. v. 9. 10. Ex parte cognoscimus & ex parte prophetamus: postquam autem advenerit, quod perfectum est, tunc quod ex parte est abolebitur. Certum quidem est, quatenus nobis scripturæ beneficio revelatur omne consilium Dei Actor. 20. & quatenus nostræ cognitioni nihil deest quod ad consecutionem æternæ salutis pertinet, nostram quoq; notitiam in hac vita perfectam dici. Hæc verò si conferatur cum absolutâ sapientia vitæ alterius non abs re dicitur cognitio nostra ex parte sive imperfecta. Quandoquidem cognitio, quæ in vita beata manifestabitur, erit omnibus numeris atq; modis completa & perfecta, qua exoriente, prior illa penitus evanescet, haud secus atq; splendor alicujus stellæ disparet exorto sole.

II. Hanc ingentem diversitatem cognitionis in hac & futura vita illustrat Apostolus duabus elegantissimis similitudinibus, quarum prior assimilat hujus vitæ imperfectionem infantia & pueritia: At perfectionem sapientia olim manifestanda confert maturæ ætati. vers. II. posterior similitudo à speculo v. 12. quod si quis intuetur, cernit quidem quæ à tergo sunt, non tamen ita liquidò ac si oculus à speculo averfus in rem ipsam à tergo positam defigat. Tum enim multò liquidius aspicit illam, veluti facie ad faciem: Ita nunc in verbo, tanquam in speculo velut à tergo Deum intuemur, juxta id, quod Moyse est dictum: posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris. Exod. 22. Ubi verò affulserit alterius sæculi claritas, videbimus Deum amoto verbi speculo de facie ad faciem.

12. Quod porro Apostolus declarat suo exemplo: Nunc cognosco, inquit, ex parte, h. e. mea jam notitia non est undiquaque completa, sed partialis & respectu futuræ imperfecta: tunc v. in coelesti patria cognoscā ut cognitus sum: i. e. sicut Deus nos cognoscit perfectissimè, ita vicissim nos perfectissimè & certissimè cognoscemus Deum. Quæ perfectio nō tantum de ipsa certitudine cognitionis sive scientia sed etiam de perfectissimo cognoscendi modo intelligenda est. Quæ enim in sacris literis in hac vita didicimus & mente comprehendimus modo cognoscendi per compositionem & divisionem, imò etiam sapius per discursus, quibus unum ex altero infertur, & sic notitia complexa: Illa in regno Dei simplici visione, & sic simplici notitiā, ut in se sunt videbimus. Quæ simplex visio longè perfectior est, & quo ad modum, & quo ad rem percipiendam & apprehendendam, quam complexa notitia: qua in hac vita mysteria sacra ex scripto verbo apprehendimus. Haud secus ac ocularis demonstratio etiam in rebus mundanis longè certior est, quam scripta de illis relatio: Proindeque in judiciis ocularis testis præfertur maximè illi qui rem tantum auditu percepit. Ut autem ocularis demonstratio est simplex sine compositione & divisione perceptio: Sic quoque longè

longè præstantior erit, eritq; sine compositione & divisione simplex visio: quâ videbimus & cognoscemus Deum, ut ab ipso sumus cogniti. Objectiones & ad eas responsiones vide apud ipsam Becanum.

QVÆSTIO III.

An Beatus possit cessare à visione Beatifica?

13. Respondet Becanus: *Hac cessatio deberet fieri alterutro modo: vel quia deficeret potentia videndi Deum ex parte intellectus: vel, quia beatus, etiamsi non deficeret potentia videndi, non vellet tamen amplius videre Deum, sed suspendere actum visionis. Potest ergò duplex esse questio. 1. An beatus possit cessare priori modo? 2. An posteriori? Ad duas has quæstiones respondet duabus conclusionibus. Prima est: Beatus non potest cessare ab actu visionis beatificæ propter defectum potentie videndi. Addit rationem. Quia potentia videndi in hoc casu, est intellectus illustratus lumine gloriæ. At nec intellectus, nec lumen gloriæ natura sua potest deficere, quia utrumq; natura sua incorruptibile est; nec aliter corrumpi potest, quam Angelus aut anima rationalis, nempe per solam subtractionem influxus divini, quo conservatur.*

14. Secunda conclusio: *Beatus non potest pro suo arbitrio & voluntate cessare à visione beatificæ. Ratio est; quia nemo potest velle, se non esse beatum. At beatus si vellet cessare à visione Dei beatificæ, vellet se non esse beatum. Ergo si hoc non potest velle, non potest etiam velle cessare: Et confirmatur (pergit) quia qui nondum beatus est, non potest velle, non esse beatus: Ergò multo minus, qui jam actu beatus est. Hic enim possidet infinitum bonum, in quo omne aliud bonum eminenter continetur. Non potest autem fieri, ut quis velit infinito bono carere, in quo reliqua omnia perfectissime possidentur. Vid. Thom. q. 5. artic. 4.*

15. Verum hæc disputatio magni momenti non est. Sufficit, quod in sacra Scriptura discimus, semel ad Christum congregatis promittitur æterna cum eo vita. 1. Thess. 4. v. 17. Si enim in hac vita nihil electos potest separare à charitate Dei: Ergò multo minus in altera vita. Sed antecedens est verum,

verum, & probatur ex Epist. ad Rom. 8. v. 37. Certus sum quod neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neque profundum, neq; creatura alia nos separare possint à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Et 2. Corinth. 4. v. 17. Momentanea levitas tribulationis nostræ supra modum in sublimitate **ÆTERNUM** gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Et Apocal. 21. v. 4. legimus: Et mors ultra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit ultra: quia prima abierunt. Et Paulus 1. Cor. 15. v. 53. Cum corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria: Ubi tuus mors aculeus. Unde etiam dicitur vita æterna. Joh. 3. v. 36 & c. 17. v. 3. quia nulli mutationi erit obnoxia, sicut hæc nostra: Sed licet initium habitura, nunquam tamen auferetur ab illis, quibus semel fuerit data, sed durabit sine fine in perpetuum. Dicitur etiam æternum tabernaculum Luc. 16. v. 9. hæreditas, quæ nec perire potest, nec contaminari, nec marcescere, in cælis servata nobis 1. Petr. 1. v. 4. gaudium quod nemo tollet à nobis. Joh. 16. v. 22. & Psalm. 16. v. 21. legimus: Notam mihi facias semitam vitæ, abundantia deliciarum in vultu tuo, jucunditas in dextra tua in æternum. Hæc nobis sufficiant: ociosæ disputationes nil ædificant.

QVÆSTIO IV.

An Beatus possit cessare ab amore Dei.

16. Dicit Becanus, *questionem hanc intelligi posse de duplici amore 1. de amore benevolentia & amicitia, quo Deus amatur propter seipsū, quatenus in se bonus est. 2. De amore concupiscētia, quo amatur, quatenus nostrum bonum est.* Decidit questionem duabus conclusionibus. Prima est: *Beatus supposita visione beatifica, non potest cessare ab amore benevolentia & charitatis erga Deum.* Secunda est: *Beatus supposita visione beatifica, non potest cessare ab amore concupiscētia erga Deum.* Quæstio hæc est ejusdem ingenii

ingenii cum præcedenti. Ideo neq; rationes, neq; objectiones & ad eas responsiones adscribere nolui: sed tantum repetito argumentum, jam modo usurpatum. Si in hac vita electos Dei nihil amovere, separare potest à charitate Dei. ad Rom. 8. v. 37. Ergo omnino nihil quicquam nos ab ea revocabit in altera vita.

QVÆSTIO V.

An sola visio beatifica faciat beatum impeccabilem?

17. Præmittit Becanus; *dupliciter intelligi posse impotentiam peccandi provenire ex visione beatifica* 1. *Mediatè: quia scilicet ex visione necessario sequitur amor circa Deum.* Hic autem amor impedit peccatum. 2. *Immediatè: quia scilicet ipsa visio etiam secluso per miraculum amore, facit beatum impeccabilem.* De utroq; sensu (addit) *disputandum est*: Sed, Becane, quæ urget necessitas? Otiosi & stulti ingenii est ista inquirere & indagare velle, quæ rationi sunt incognita & in sacra Scriptura distinctè non decisa & definita. Rationi ignota esse, quæ quæris constat: neq; Scripturâ revelata neq; opus fuit ea revelari & definiri, cum sine decisione & notitia illorum salvari possimus: si ergo decidentur, inventis humanis id fiat necesse est: atq; tùm adhuc sub iudice lis erit, an ipsa decisionis ratio sit firma & certa.

18. Prima conclusio Becani: *Certum est, ex ipsa visione beatifica saltem mediatè provenire impotentiam peccandi.* Rationem addit: *Quia posita visione, necessario sequitur amor circa Deum, à quo Beatus cessare non potest, ut dictum est.* At cum actuali amore non potest consistere peccatum actuale: tum ergo amor actualis in beato sit perpetuus; nunquam in ipso esse potest peccatum actuale. Confirmat porro ista. *Quia qui semper actu diligit Deum amore amicitie, semper diligit illum super omnia: Ergo nihil diligit inordinatè contra amicitiam Dei: Ergo non peccat.* Primum; in ipsa conclusione terminus, impotentia peccandi, videtur absurdus & inconveniens: cum potius sit potentia, quam impotentia, nimirum potentia non peccandi, poten-

tia ab omnibus peccatis abstinendi. Deinde ratio illa: Qui semper actu diligit Deum amore amicitiae semper diligit Deum super omnia: videtur incerta & infirma intellectui nostro, nisi fulciatur sacrae Scripturae autoritate. Nam potest quis semper actu diligere parentes, sed non statim super omnia. Demonstrandum itaque foret amorem illum amicitiae perpetuo in actu continuatum erga Deum longè firmiorem & constantiorem esse, imò multis modis elevari supra amorem parentum. Quandoquidem id ratio ista, ita generaliter formata, non evincit. Atque hoc est quod diximus rationes ex commentis nostris adductas & formatas infirmas ac incertas esse. Interim putat Becanus rationem allatam certam esse & firmam etiam in hac vita, ut ex sequenti objectione videre est.

19. Pergit ergo Becanus: *Dices, inquit, hæc ratio solum probat de peccato mortali, non autem de veniali: quia veniale potest consistere cum actuali dilectione neque tollit gratiam & amicitiam Dei.* Respondet: *Verum est. Nihilominus alia ratione probari potest, beatum non posse peccare venialiter. Nam actus dilectionis in hac vita potest esse tam perfectus, ut tollat omne peccatum veniale, quod ante commissum est, ut suppono ex tractatu de poenitentia: Ergo etiam potest esse tam perfectus, ut quamdiu durat, impediatur omne peccatum veniale, ne committatur. At in patria perfectissimus est. Ergo impedit omne peccatum veniale.* Regerimus. Supponere Becanum, quædam peccata sua natura esse venalia: quod falsum esse demonstramus in loco de peccato, poenitentia & absolutione: Quandoquidem omnia peccata docet Scriptura esse per se suaque natura mortalia: Fieri autem venialia per imputatam fidei justitiam Christi qua teguntur & à reatu absolvimur, veniamque accipimus. Deinde alia illa ratio, quæ adfertur, nempe actum dilectionis in hac vita tam perfectum esse, ut tollat omne peccatum veniale, quod ante est commissum: Falsa est. Nam poenitentia salutari & absolutione, remittuntur quidem peccata, & fiunt venialia; sic etiam in Baptismo remittitur peccatum originis: Verum non remittuntur ita, ut non amplius sint sua natura peccata; sed

ut non amplius imputentur, verum condonentur, fiantq; venialia. Ex falsâ itaq; ratione & principio, non necesse est ut inferatur (& quidem cum primis materialiter) vera conclusio.

20. Secunda conclusio: *Probabile est ex ipsa visione, non solum mediatè, sed etiam immediatè, secluso per miraculum actu charitatis, tolli omnem libertatem peccandi.* Hoc (pergit) variis rationibus probari solet. Prima est D. Thomæ in 1. part. quæst. 62. art. 8. *Quia beatus ita se habet ad Deum sicut viator ad communem rationem Boni. At viator non potest aliquid velle aut operari nisi attendens ad bonum. Ergo nec beatus, nisi attendens ad Deum. Ergo non potest peccare.* Aliqui putant (addit) hanc rationem non convincere: quia Major propositio videtur esse falsa. Nam bonum in communi essentialiter includitur in omni bono particulari, quod viator potest appetere, & ideo nihil potest appetere, nisi sub ratione boni. At bonitas Dei non includitur essentialiter in omni bono particulari, quod beatus potest appetere, & ideo potest aliquid appetere non referendo ad bonitatem Dei. Major omnino si non falsa, incertissima tamen est ac nulla potest probari ratione ut intellectui nostro satisfiat: itaq; ex Scriptura esset probanda: Quod verò quia planè impossibile est; potius ab ejusmodi commentis abstinendum: quam res sanctissima, ut est beatitudo & vita æterna, iis conspurcanda & profananda. Explicationem rationis Thomæ ut & cæteræ duæ additæ videantur apud ipsum Becanum.

QVÆSTIO VI.

An homo habeat naturalem appetitum innatum ad beatitudinem seu visionem beatificam?

21. Initio Becanus explicat hanc quæstionem distingvendo inter duplicem appetitum naturalem. *Unus est, inquit, innatus; alter elicitus. Innatus nihil aliud est, quam naturalis quædam propensio seu inclinatio. Elicitus est actio quâ voluntas aut appetitus sensitivus aliquid appetit.* De hoc, addit, agam sequenti quæstione. Innatus, de quo nunc agimus, iterum duplex est. Unus fundatur in naturali potentia activa; & est naturalis inclinatio ad ali-

quid agendum. Alter fundatur in naturali potentia passiva, & est naturalis inclinatio ad aliquid patiendum seu recipiendum. Est ergo questio an in homine, vel potius in intellectu hominis sit naturalis quadam inclinatio ad eliciendam claram DEI visionem, vel ad eam recipiendam? vel clarius. An sicut intellectus hominis naturaliter propendet ad cognitionem rerum naturalium, sic etiam naturaliter propendeat ad claram & intuitivam Dei visionem? Quæ questio (pergit) resolvenda est ex alia priori: An scilicet intellectus noster, sicut habet naturalem vim activam ad cognoscendas res naturales, sic etiam habeat ad Deum clarè & intuitivè contemplandum? Nam si habet hanc vim in ea fundatur propensio, seu appetitus naturalis: secus si non habet.

22. *Quæstionem hanc, quæ neq; ipsa magni momenti est, & per se plana, resolvit duabus conclusionibus. Prima: Intellectus noster non habet naturalem vim activam quæ per se sufficiens & proportionata sit, ad claram Dei visionem eliciendam, ac proinde non habet etiam naturalem potentiam passivam ad eandem visionem recipiendam. Secunda conclusio: Intellectus noster non habet naturalem appetitum seu propensionem ad visionem beatificam, vel eliciendam, vel recipiendam. Omnia per se sunt manifesta. Si enim homo naturali potentiâ ac virtute potest videre Deum & res spirituales in verbo. Ergo multo minus ejusmodi naturalis potentia ac virtus ad claram Dei visionem beatificam vel eliciendam vel recipiendam. Antecedens fundatur in manifesto verbo: 1. Cor. 2. v. 14. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: sunt enim ei stultitia, nec potest ea cognoscere quia spiritualiter dijudicantur. Objectiones & ad eas responsiones videantur apud ipsum Becanum. Non enim operæ precium judicavi illas resolvere.*

QVÆSTIO VII.

An homo habeat naturalem appetitum elicitedum circa visionem beatificam.

23. *Etiam hanc quæstionem primum explicat: Appetitus elicitedus differt ab innato. I. Quia innatus est propensio quadam natura*

natura quam res omnes habent in suum finem & bonum. Elicitus est actio solius potentiae appetitivae circa bonum prius cognitum. 2. Innatus dicitur naturalis, quia ipsam naturam necessario comitatur, & ex ea quasi profluit. Elicitus verò dicitur naturalis duplici sensu. 1. Quia non est supernaturalis. 2. Quia non est liber, sed necessarius, sive quoad specificationem tantum, sive etiam quoad exercitium. De hoc sensu (addit) agimus. Est ergo quaestio, an voluntas nostra per actum à se elicatum necessario appetat visionem beatificam quando illi ab intellectu proponitur, an verò libere quoad exercitium. Ejusdem hanc quaestio est ingenii & momenti cum præcedente.

24. Decidit eam Becanus duabus conclusionibus. 1. *Quando intellectus apprehendit & voluntati proponit visionem beatificam, sub ratione summi boni, non apprehendendo ullam aliam, tunc voluntas necessario appetit illam per modum simplicis complacentiae. 2. Quando intellectus apprehendit & voluntati proponit visionem beatificam sub ratione summi boni & simul proponit media & difficultates, sine quibus eam consequi potest; tunc voluntas non necessario illam appetit amore efficaci, id est, non necessario intendit illam consequi per difficilia media, quae praescribuntur. Sed potest actum suspendere, aut etiam nolle eam consequi. Verum enim verò, id etiam dici posse videtur de priorè regula: Cum actio voluntatis non sit necessaria sed libera. Deinde quando intellectus visionem beatificam apprehendit, non facit illud virtute naturali, sed quia supranaturaliter est illuminatus. Illuminato autem intellectu supranaturali Dei gratia, simul etiam voluntas eadem gratia est illuminata, adeoq; determinata spiritualiter ac proinde non potest non illam visionem beatificam amore efficaci appetere, necessarioq; intendere, illam consequi per difficilia proposita media. Quod autem per illuminationem intellectus illuminetur simul voluntas patet. Nam voluntas ab intellectu pendet. Est enim appetitus intellectivus. Qualis igitur est intellectus, talis quoq; est ejus appetitus. Sed, ut dixi, magni momenti hae non sunt. Quare videatur ipse Becanus.*

QUÆSTIO IIX.

An aliquæ animæ jam adeptæ sint beatitudinem.

25. Initio Becanus de Calvino refert, quod tria dicat, quæ non cohærent, illaq; ex ejus libris adducit: Verum illa nihil ad nos, respondeant ejus sectatores. Nobis examinandæ sunt duæ conclusiones cum ipsarum probationibus: quibus suam Jesuita & cæterorum pontificiorum opiniones tue-ri conatur. Prima conclusio est. *Toto tempore Veteris Testamenti usq; ad mortem Christi, nullæ animæ, quantumvis sanctæ, consecutæ sunt essentialem beatitudinem quæ in visione beatifica consistit. Et addit, banc esse sententiam D. Thomæ 3. part. q. 49. art. 5. & q. 52. artic. 5.*

26. Initio sciendum est, Papistas quinq; constituere receptacula animarum post hanc vitam: & primum appellare infernum; qui est locus damnatorum, in quem eorum animæ recipiuntur, qui in impietate & finali impœnitentia ex hac vita discedunt. Alterum vocant limbum puerorum non baptizatorum, quos censent perpetuo aspectu Dei carere, sed alioqui ab omni sensu damnationis esse remotos. Tertium appellare limbum Patrum, qui piorum animas ante Christi adventum fuisse inclusas sentiunt, ibiq; caruisse aspectu Dei, sed tamen spem habuisse liberationis quæ facta sit per Christum ad inferos descendentem, & limbo isto aperto patres magno agmine in cœlum ducentem. Quartum appellitare purgatorium, cui animas, non satis purgatas à peccato, im-mitti, atq; ex eo oblationibus, precibus & vigiliis liberari posse censent. Quintum deniq; locum cœlis attribuere, eosq; sanctorum ac beatorum habitationi deputare.

27. Verum cum vero figmento huic de quintuplici animarum statu post separationem à suis corporibus, opponimus primum in genere nostræ Ecclesiæ veram sententiam, sacris literis confirmatam, duo videlicet tantum esse animarum post hanc vitam receptacula; quorum prius appellatur sinus Abrahamæ. Luc. 16. 22. Paradius. Luc. 23. v. 43. Manus Dei Sap.

Sap. 3. v. 1. Domus non manu facta æternum manens in cœlis
 2. ad Corinth. 5. v. 1. Civitas Dei viventis & cœlestis Hieroso-
 lyma Hebr. 12. v. 22. Ubi ante Thronum Dei Apoc. 4. vers. 10. &
 cap. 7. v. 9. 10. 11. Electorum stolis albis amictorum & palmas in
 manu habentium, Ecclesia, una cum innumerabili angelo-
 rum coetu, assidue fruitur conspectu Dei & agni, & sempiter-
 na consolatione ac lætitia perfusa, sanctum Dei nomen cele-
 brat. Alterum receptaculum animarum est inferius, domus
 & habitaculum malorum spirituum, stagnum ignis, pice &
 sulphure ardens, sicuti Scriptura verbis hujus sæculi horren-
 dos cruciatus & terrores gehennæ describit.

28. Fundamentum hujus doctrinæ est manifestum Dei
 verbum, disertè docens, peccatores pœnitentiam agentes, &
 vera fide ad Christum confugientes gratis recipi à Deo in gra-
 tiam, & remissis peccatis reputari justos & sanctos per & pro-
 pter Christum mediatorem. Rom. 3. v. 4. Gal. 2. v. 3. Act. 15. v. 11.
 Joh. 3. v. 15. 16. Atq; eos non demum remitti ad ignem purga-
 torium, ut ipsi satisfaciant pro suis peccatis, sed propter ap-
 prehensam fide sufficientissimam & efficacissimam Christi
 expiationem, omnium hominum peccata delentem, recta à
 morte transire ad vitam, ut Christus. Joh. 5. v. 24. loquitur. Et
 Joh. 17. v. 34. inquit; volo, ut ubi ego sum etiam illi sint, quos
 dedisti mihi. Et Luc. 23. v. 43. Hodie mecum eris in paradiso.
 Reliquis verò qui in incredulitate & impœniteutia moriun-
 tur, neq; Christum fide agnoscunt, non ad exsolvendas tem-
 porales pœnas in purgatorio, sed ad luenda æterna supplicia
 in infernum ablegari docet Christus. Joh. 3. vers. 13. & vers. 36.
 Qui non credit in Filium non videbit vitam, sed ira Dei ma-
 net super eum. Figmenta autem de purgatorio, limbo par-
 vulorum & limbo patrum, omni Scripturæ autoritate penitus
 destituta, quibus abolitâ Christi justitia, operum merita asse-
 runtur, merito repudiamus.

29. Conclusionem igitur Becani limbum patrum asse-
 rentem negamus. Dogma enim hoc ortum est ex ignorantia
 doctrinæ de justitia fidei. Quia enim Christus est heri, hodie,
 & in

& in secula. Hebr. 13. v. 8. Et agnus Dei occisus est ab initio. Apoc. 13. v. 8. meritum satisfactionis Christi, quo in cœlorum regna credentibus per Christum sunt patefacta, est æternum, ad omnia præcedentia & futura secula se extendens & una tantum via salutis consequendæ & per Christum, & unica tantum ratio applicandi Christum per fidem. Ideo concludunt Apostoli Act. 15. v. 11. etiam patres esse salvatos per gratiam Domini nostri Jesu Christi: Et animas eorum in sinu & manu Dei quiescere, alienas ab omni tormento testatur liber Sapientiæ cap. 3. v. 1. Ad illam itaq; beatitudinis locum præcesserunt pii patres ante & post diluvium: quorum cœtui adjungitur Abraham, & cum eo, & post eum omnes qui fide ipsius filii sunt. ad Galat. 3. v. 6. 7. 8. 9. *Hebr. 11. vers. 13. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes. Et infra v. 39. Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur. Ex quibus verbis manifesto constat (addit Jesuita) Noë, Abraham & alios sanctos Veteris Testamenti, de quibus loquitur Apostolus non statim post hanc vitam accepisse præmium æternæ beatitudinis, quod illis promissum erat, sed debuisse expectare adventum Christi*

30. At falsissima est ista Becani interpretatio. Quandoquidem nihil ibi agit Apostolus de statu animarum, Noë, Abrahami & aliorum sanctorum Veteris Testamenti post hanc vitam, an statim pervenerint in sinum Abrahamæ, an vero in limbo adventum Christi expectare debuerint, ex quo deinde à Salvatore Mundi in paradysum deductæ & transpositæ fuerint. Sed in v. 13. pergit Apostolus amplificare fidem tum Abrahamæ tum filii Isaaci & nepotis Jacobi à circumstantia temporis. Sensus ergo verborum Apostoli est, ut illa rectè & ex contextu orthodoxè exposuit B. Hunnius. Insignes hi tres Patriarchæ, Abraham Isaac & Jacob mortui sunt, & ut Moses loquitur, collecti ad patres suos, idq; juxta fidem. Tametsi enim ne latum pedem possiderent in terra Canaan, ut Stephanus Act. 7. affirmat, nec complementum promissionum fa-

num factarum re ipsa perciperent, sed diu ante eventum promissionem Dei morerentur, tamen crediderunt illi futura: ac proinde tanto conspectior atque illustrior fuit fides illorum, quanto gravius ac difficilius est futura credere quam præterita. Procul autem scribuntur aspexisse promissiones, non oculis corporis sed perspicacissimo illo fidei oculo, qui in spiritu etiam cernit ea quæ haud dum apparent. Atque sic quasi eminus salutarunt sancti Patres promissam terram, profitentes se advenas & hospites in terra, quantumvis promissio totius terræ Canaan jam jam illorum posteritati & vi divini juramenti sancita & decreta esset.

31. Verba deinde versus trigesimali noni continent conclusionem illius ἐπαγγελίας sive Catalogi quo fideles ac verè credentes laudavit Apostolus, cum ratiocinatione à minore ad majus in hanc sententiam: Si illi Patres Veteris Testamenti præclara faciendo & adversa patiando, tot tantaq; fidei suæ documenta ediderunt, quantumvis promissionem de exhibitione Messiae nondum impletam habuerint, proindeq; ipsis nondum tanta lux, quanta nobis in Novo Testamento effulserit: Ergò multo magis nos decet in fide esse constantes & ad propagationem ejus quævis facere ac perpeti. Cum de conditione longè meliore Deus nobis providerit, exhibendo nimirum Messiam, quem illi venturum expectabant. Ex genuina igitur horum versuum expositione, quam ipse contextus largitur manifestum est, quod diximus nihil nimirum in illis proponi de statu animarum post hanc vitam, nihilq; de beatifica Dei visione & æterna beatitudine proindeque nihil pro Jesuitæ sententia inde probari.

32. Subjicit porro Becanus duplicem rationem. Una est: *Quia Deus non voluit quenquam admittere ad statum beatitudinis, nisi prius persolutum esset precium, quo per Christum redempti sumus à statu servitutis & ad statum Filiorum Dei adoptati. Hoc autem precium non fuit persolutum, nisi in morte Christi. Tunc enim sanguis istius pro nobis effusus est: Ergò tunc primum potuimus admitti ad statum beatitudinis. Hoc sensu dixit D. Hieronymus in Epi-*

*stela ad Dardanum. Sanguis Christi clavis est Paradisi. Et ibidem
Hec est terra viventium in qua sanctis viris bona Domini prepa-
rantur, quam ante adventum in carne Domini Salvatoris, nec Abra-
ham, nec Isaac, nec Jacob, nec Propheta nec alij iusti viri consequi
potuerunt. Quo etiam spectat illud Hebr. 9. v. 15. Ideo novi Testa-
menti Mediator est (nempe Christus) ut morte intercedente, in re-
demptionem earum pravaricationum, quae erant sub priori testa-
mento repromissionem accipiant, qui vocati sunt, aeternae hereditatis.
Et cap. 10. v. 19. Habentes itaq; fratres fiduciam in introitu sanctorum
in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam per velamen,
id est, carnem suam, q. d. Christus suo sanguine paravit nobis novam
viam ad caelum, quod autem clausum erat propter pravaricationem
Adae.*

33. Primum quod attinet rationem ipsam, nihil illa con-
cludit. Hypothesis enim, quae nititur, falsa est, nempe Deum
non voluisse quemquam ad statum beatitudinis
nisi prius persolutum esset praemium, quo per Christum re-
dempti sumus. Adducatur aliquod testimonium Scripturae
quo illa probetur, sed nullum datur in universa Scriptura,
utpote quae potius contrarium affirmat & probat, sicut de-
monstravimus. Deinde prior sententia Hieronymi nihil ha-
bet inconveniens. Quandoquidem & nos fatemur quod
Christi sanguis, clavis paradisi sit & dici possit, cuius verò effi-
cacia & operatio ab initio seculorum fuit. Posterior etiam
patitur explicationem veritati Spiritus Sancti congruentem.
Quandoquidem neq; Abraham, neq; Isaac, neq; Jacob, neq;
Prophetae, neq; alii, etiamsi fuerint iustissimi consequi po-
tuerunt terram viventium propriis suis viribus; sed pra-
parata illa est, cum omnibus bonis in ipsa contentis merito
exhibiti Messiae. Si autem quis illam torquere velit in opi-
nionem Pontificiorum, respondemus, ne Bellarminum qui-
dem opinionem primae antiquitatis, in qua etiam numera-
tur Hieronymus cum Augustino audere non improbare. Ne-
que enim limbum ullum patribus peculiarem assignabat,
sed locum nescio quem, omnibus sanctorum animabus ad

usq;

usq; resurrectionis diem, quem inibi expectaturæ essent. Uti in eam tam disertissimus est Irenæus. l. 5. cap. 31. conspirat Tertullianus contra Marcionem l. 4. c. 34. Et libr. de anima cap. 55. prolixus est locus in eandem rem. Et in eo: *Nulli* patet cælum terra adhuc salva; ne dicam *clausa*. It. Habes etiam de Paradiso à nobis libellum, quo constituimus omnem animam apud inferos sequestrari in diem Domini &c. Lactantius l. 7. cap. 21. Nec tamen quisquam putet, animas post mortem protinus judicari. Omnes in una communiq; custodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus iudex meritorum faciat examen. Tum quorum fuerit probata iustitia, ii præmium immortalitatis accipient, quorum autem peccata & scelera detecta fuerint non resurgent; sed cum impiis in easdem tenebras recondentur, ad certa supplicia destinati. Ambrosius 2. de Cain & Abel cap. 2. Solvitur à corpore anima, & post finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri iudicii ambigua suspenditur. Nec Augustinus alienus est in Ps. 36. conc. 1. post vitam istam parvam nondum eris, ubi erunt sancti, quibus dicitur, venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi. Nondum ibi eris, quis nescit? Sed jam poteris ibi esse, ubi illum quondam ulcerosum pauperem dives ille superbus & sterilis in mediis suis tormentis vidit à longe requiescentem. In illa requie certe securus expectans iudicii diem, quando recipias etiam corpus, quando immuteris, ut Angelo æqueris. Bernardus serm. 4. in omnium sanctorum dicit. Sanctos frui contemplatione humanitatis Christi, & tandem ipsum Deum visuros, & ita existimat intelligendas animas, quæ dicuntur esse sub altari. Apoc. 6.

34. Ex quibus intelligere est, patres primitivæ Ecclesiæ non plane id, quod hodie Pontificii & Jesuitæ nobis obtrudunt statuisse. Quocirca ipsimet Pontificii non possunt non agnoscere ac fateri, partem hanc serò tandem in Ecclesia fuisse certam. Hinc Alphonsus de Castro in Beatitudine Hæresi quinta, patres illos excusat: Ecclesia inquit, illo tempore nihil unquam definierat: quapropter liberum tunc illis

fuit citra hæresis labem sentire. Pamelius in nonum Paradoxū Tertulliani. Meminerit lector, hunc errorem non officere eruditioni & pietati tam illustrium scriptorum, quum Ecclesia illorum temporibus nihil adhuc certi de hoc articulo credendum statuisset. Sed citra Synodum Oecumenicam Florentinam, quæ post primam damnationem, factam Epistolis decretalibus Innocentii tertii, & Benedicti undecimi, aliter sentire non licet. Et Fevardentius in trigesimum primum quinti libr. Irenæi: Id quod dissimulandum potius, quam nimium petulanter exagitandum erat: præcipuè quoniam hac de re nondum sententiam Ecclesia tulisset: uti postea fecit contra errorem Armenorum in concilio Florentino.

35. Dicant igitur nobis Papistæ an affirmare velint, augustius quid veteres Ecclesiæ Doctores statuisse de Patribus ante Christum, quam de sanctis post Christum: & an magis certam, necessariamq; esse necesse sit eorundem de illis opinionem, quam de istis. Certè non audent. Quare nos, qui habemus ab Adversariorum confessione, non standum illorum definitioni, qua de sanctis post Christum agunt, facile conficimus, ne illam quidem retinendam, quæ Patres in subterraneas specus detrusit: nisi fortean id alicujus fuerit momenti, quod Innocentio Tertio & Benedicto undecimo stertentibus non visum, hanc itidem ut illam definire partem. Egregium, si Jesuitis placet, Canonem, quo fides obtruditur temporaria, ut pro variis seculis liceat unum idemq; affirmare modò, modò negare. Absurdissima sane stupiditas. Non quidem negandum est, personas posse excusari humanâ quadam commiseratione: Verum ipsum dogma in medium ponere, & aliquando licuisse in utramq; partem pronunciari: Hoc verò nemo sanus mente & cordatus Christianus probaverit. Quandoquidem fides Christiana falsum admittere nescit: Veritas autem est in ipsa re, non in cujusquam sententia sive opinione. Quare quocunq; etiam tempore quis credat aliquid reapse falsum, is eatenus fidem Christianam non habet: atq; ideo nemini licet sic credere. Atq; adeò Armenorum erroribus id Innocentius adscripsit. Profectò sententiam illam Innocentius bene intelli-

intelligit, quam illi tuebantur ante hanc suam definitionem, nec poterat imposterum divinare, discessuri ab eo essent, nec ne. Quocirca si iudicium ejus fuit æquum, eam sententiam oportuit erroneam fuisse etiam ante hanc definitionem latam. Si vero erronea, certe non magis in Armenis, quam in Irenæo, Origine, Augustino, Hieronymo, Bernhardo. Sciant autē Papistæ, nos non facile fidem nostram subicimus iis, quorū merito suspecta est persuasio, quorumq; infirmitas opus habet venia.

36. Sed sit ita, tolerant Papistæ disputantes hac de re, ante ullam Ecclesiæ definitionem: hoc verò dum faciunt, utiq; concedunt, se adversus nos nullam universalis Ecclesiæ posse proferre decretum, quo sancitum sit, ne quis credat patrum animas receptas esse in gloriam statim à morte: sed pugnare variis patrum sententiis, quomodo etiam Armeni pugnare poterant. Quare rem repetentes sic Papanos urgemus: si quid licet ante universalis Ecclesiæ definitionem disputare: & hoc de patribus ante Christum mortuis nulla Ecclesia universalis definivit, ut patet & demonstratum est: Ergò hodieq; nobis licet absq; ulla suspitione hæreseꝝ in hoc argumento adversus Papistas, sola pertinacia pugnautes disputare.

37. Cæterum versus decimus quintus cap. 9. ad Hebræos nihil facit pro opinione adversariorum Pontificiorum: quandoquidem ut Apostolus in præcedentibus inchoaverat, & per aliquot versus continuaverat, sic hoc ipso pergit illam institutam collationem, qua fœdus cum fœdere, novum cum antiquo, tanquam veritatem cum umbris ac typis comparat: & hac quoq; in parte (sunt verba Domini Doct. Hunnii) ingens ponit discrimen, quod illi quidem Pontifices ministri erant testamenti veteris; Christus autem Novi Testamenti non Minister, sed Pontifex & Mediator, &c. Infert autem Apostolus hoc membrum comparationis ex prioribus hoc sensu. Quia Christus sanguine non alieno, sed proprio ingressus est in sancta, & quia is sanguis ad tollendam prævaricationem efficax fuit, non ut brutorum sanguis typicè, sed verè, & re ipsa: Consequitur hinc, Christum non Veteris Testamenti Mediatorem esse (quod umbris sanciebatur, i. e.)

sanguine brutorum, vero quidem; sed qui Christi sanguinem adumbraret, nec tollendis peccatis per se sufficeret,) sed Novi Testamenti: ubi sua propria morte intercedente redemptionem contulit eam, quæ nullis Leviticis sacrificiis verè impetrari poterat: liberans scilicet à prævaricationibus quæ sub Veteri Testamento erant, i.e., quæ per Testamentum Vetus ejusq; sacerdotium & sacrificia tolli non poterant: nisi quatenus credentes ex Veteri Testamento respicerent ad hunc Novi Testamenti reconciliatorem.

38. Nihil ergò hic versus de limbo Patrum: sed proponit quatuor verissima & utilissima documenta 1. Quod Christus sit Mediator Novi Testamenti 2. Quomodo sit Mediator, nempe per proprium sanguinem abolentem peccata. 3. Quod finis Novi Testamenti sit, ut vocati seu credentes consequantur vitam æternam. 4. Quodq; ideo efficacia sanguinis Christi sit abolere omnia peccata, præterita, præsentia & futura. Ideò dicit Apocalypsis, agnum Christum mactatum esse, inde ab initio mundi, nempe imputatione meriti futuræ passionis & applicatione ejus beneficii ad omnes credentes: Et Abrahamus dicitur tum gestivisse videre adventum Messiae, tum etiam illum cum ingenti suo bono gaudioque fide spectasse, eoq; perfruitum esse. Tantum itaq; abest, ut dicto hoc Apostoli, erronea ista Papistarum opinio de limbo Patrum stabilia-
tur, ut potius confutetur & damnetur. Manifestum enim est non potuisse remitti peccata per sacrificia Mosaica: & manifestum tamen remissa Patribus fuisse, etiam tum temporis cum sacrificia illa offerebant: & per sacrificium Christi, quò tamen nondum peractum esset sacrificium Christi: Certe quomodo nondum dimittebantur peccata, sic nondum aperiiebatur via; & quomodo illa dimittebantur, sic ista aperiiebatur, quia hæc ipsa peccatorum remissio via est. Typicè non remittebantur illa: Typicè non aperiiebatur ista, sed re ipsa dimittebantur illa, reapse aperiiebatur ista: & utrumq; per futurum Christi meritum.

39. Nequaquam & id ex v. 19. c. 10. ad Hebræos infertur, quod sibi imaginatur Jesuita: Quandoquidem viam novam dicit

dicit Apostolus, non quod nullam plane viam habuerint Patres Veteris Testamenti ad cælum. Novum non opponitur nulli, sed Veteri. Quare viam novam dicit Apostolus comparata cum via veteri per Ceremonias: Non alia ratione atqui Novum Testamentum dicitur Novum, non quod plane in nullo vixerint Patres, sed quia illud respectu Novi nostri vetus est & dicitur propter abrogatas ceremonias Mosaicas; quæ tantum usq; ad Johannem, & Christum durare debebant. Etiam si verò Testamentum in quo nos vivimus respectu illius Patrum dicitur Novum, non tamen ejus nos tantum sed etiam veteres Patres fuerunt participes: Nobis enim qui incidimus in plenitudinem temporis, natus est puer: non tamen non & illis, qui viderunt in spiritu & vera fide diem illius & exultarunt, quanquam non datum ejus videre ipsam illam consecrationem.

40. Altera Becani ratio est: *Quia non decebat, ut sancti Veteris Testamenti prius adirent hæreditatem, quam sancti Novi Testamenti, sed potius ut expectarent, ne sine nobis consummarentur, ut Apostolus ait. Hebr. ii, v. 40. Et hoc significat Parabola Evangelica de denario diurno, qui non prius datus est illis operariis, qui summo mane conducti erant ad vineam, quàm aliis, qui circa horam undecimam accesserant.*

41. Primum sine ratione dicit Becanus, non decuisse ut Sancti Veteris Testamenti prius adirent hæreditatem quam sancti Novi Testamenti. Non ex nostro cerebro judicandum est, quid hic deceat vel dedeceat: sed ex revelatò verbo. Ex illo autem in præcedentibus demonstravimus, non tantum quod deceat, sed etiam quod animæ patrum separatæ à corporibus statim receptæ fuerint in sinum Abrahamæ & manum Dei vi meriti futuri Messia in quem vera fide credebant. Rationem quam ex c. ii. ad Hebr. v. 40. sive ultimo allegat nihil ad rem facit. Diximus in præcedentibus v. 39. Apostolum concludere catalogum suum fidelium, dicentem: Atq; omnes hi testimonio ornati per fidem non acceperunt promissionem: h. e., Hi omnes divinitus in scriptura sint collaudati ac comprobati propter præstantiam fidei: nec tamen acceperunt exhibitionem

nem promissi Messiae, quem tantopere flagrantur videre corporalibus oculis. Ista verò collaudatio aut testificatio per fidem à Deo acquisita, est ipsissima absolutio, sicut publicanus in templo orans, & mulier peccatrix tale testimonium justificationis consequitur. Quandoquidem nequaquam agitur de otioso & infrugifero testimonio seu collaudatione, cujusmodi nos miseri homunciones nobis invicem impertimus. Nacti ergò illi sunt per fidem fructum promissi Messiae, etiamsi ipsi coram non acceperint. Huic tandem versus subjicitur ultimus: Quod Deus de nobis melius quiddam providerat, ne sine nobis consummarentur. Voce, *quod*, respicit Apostolus ad id, quod dixerat in versu præcedente: licet omnes illi fideles enumerati Veteris Testamenti in Scriptura sint collaudati & comprobati, nec tamen accepisse exhibitionem promissi Messiae. Addit ergò: Quod Deus de nobis melius quiddam providerat, ne sine nobis consummarentur: hoc est quod vel quia Deus voluerit & providerit de piis potiore post exhibitum Christum in Novo Testamento conditionem, longeque meliorem magisque exoptandam quod & Messias sit exhibitus, & plenius doctrina cœlestis illustrata & denique longe majora dona gratiæ in ipsos effusa. Atque hoc est quod ait Deum aliquid melius de nobis providisse. Porro, *ut non sine nobis consummarentur*. Significat ut eorum salus ex hoc ipso nobis exhibito Messiae nostroque demum tempore peracto ipsius sacrificio penderet, per quem & nos una cum eis justificamur & servamur.

42. Primum igitur in antecedente non confertur status animarum Patrum Veteris Testamenti post hanc vitam, cum illis animabus, quæ post exhibitum Christum à corporibus per mortem separantur, sed de felicitate fidelium ante & post Christum natum, quam ex merito Christi consequuntur in hac vita; nempe quod illorum qui vivunt post Christi adventum, conditio sit melior ac felicior: in posteriore parte idem confirmatur, nimirum quod sine iis bonis, quibus nos fruimur in Novo Testamento non potuissent fideles Veteris Testamenti justificari in hac vita & salvari in altera vita. Si enim

enim Christus non venisset in carnem & propter peccata nostra & ipsorum in mortem esset traditus, ac propter justitiam & nostram & ipsorum non esset exsuscitatus Rom. 4. vers. 24. ipsorum spes fidesque fuisset inanis & nulla. Jam autem quia venit Redemptor ille Mundi, & est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius Mundi, 1. Joh. 2. v. 2. adeoque pro peccatis illorum qui ante Christi adventum ex hac vita advocati sunt, fides illorum & spes consummata est; non sine nobis, hoc est, non sine singularibus illis beneficiis divinis, quæ nos præ illis per adventum & exhibitionem Christi consecuti sumus: ut sic ipsorum salus ex nostra quasi pendeat: nisi enim nos per Christum actu fuissetis redempti, illi hujus redemptionis efficacia neq; per fidem justificari, neque salvari potuissent: justificati autem sunt & salvati Veteres illi patres quia Christus tempore Novi Testamenti revera in carnem venit & opus redemptionis consummavit: cujus efficaciam & justitiam & æternam beatitudinem etiam in illis operata est: Redemptionem enim illam non tanquam futuram, sed propter infallibilem certitudinem tanquam præsentem respiciens Deus (cui etiam futura sunt præsentia) in gratiam illos recepit: Ut sic non sine nobis, hoc est, non sine redemptione illa nobis actu præsentem sint consummati.

43. Quod porro addit: Et hoc significat parabola Evangelica de denario diurno. Verum quidem est dicere in ea Christum non prius denarium datum esse illis operariis, qui summo mane conducti erant, quam aliis, qui circa horam undecimam accesserant: illo autem significari animas Sanctorum Veteris Testamenti non prius adivisse hæreditatem æternæ vitæ, quam Sanctorum animas novi Testamenti, istud falsum est. Si enim ista parabola hac in re aliquid probare posset, certè non Pontificiorum sed priscorum Patrum & Doctorum nonnullorum primitivæ Ecclesiæ opinionem confirmaret, statuentium omnes defunctorum animas in una & communi custodia detineri, donec tempus adveniat, quo maximus iudex meritorum faciet examen: Tum primum, quorum fuerit probata justitia, eos præmium immortalitatis accepturos, quorum autem peccata & scelera detecta fuerint,

non resurrecturos, sed cum impiis in easdem tenebras recondendos, destinatos nimirum ad certa supplicia. Lactant. lib. 7. c. 21. Hæc inquam opinio potius probaretur. Nam ipsimet Pontificii fatentur, Dominum vineæ, h. e. Ecclesiæ Deum esse: hujus verò vineæ procuratorem, custodem, & mercedis retributorem Christum, qui à Deo Patre constitutus est iudex vivorum & mortuorum, ut reddat unicuique secundum opera sua: Illum igitur hanc à Deo Patre vocem audire: voca operarios & redde illis mercedem suam. Ludov. Granatens. Concion. 2. Dom. Septuagesim. part. 2. tempus autem reddendæ mercedis propriè esse tempus extremi iudicii. Sic enim idem Granatensis Concion. 1. Dom. Septuag. part. 1. Serò, inquit, appellat mercedis reddendæ tempus, quod quidem erit singulis in morte, omnibus in iudicio. Et in iudicio illo dicet Christus scio Electos meos, domesticos meos, operarios meos, qui in vinea mea laboris pondus sustinuerant, hos agnosco, his mercedem debitam reddo, hos intra vineæ januam recipio; vos verò non, qui me non agnovistis, qui nunquam in vinea mea laborastis. His ergo Dominus respondebit. Nescio vos unde sitis: discedite à me omnes operarii iniquitatis. Granatens. ibid.

44. Verum enim vero neutrum probatur ista Parabola: cum per Regnum Patris neque designetur status animarum post hanc vitam, neque status alterius seculi: quippe in quo non laboratur amplius, nec ejusmodi murmur cuius parabola meminit, ullum habet locum; Sed Ecclesia Dei quæ his in terris colligitur; quæ regnum cælorum appellatur ob patefactionem Dei, gustum & sensum bonitatis illius in Electis & fidelibus. Scopus autem hujus parabolæ est, ut ostendatur & vocationem nostram ad Ecclesiam militantem & electionem ad vitam æternam, merè gratuitam esse. Illam; Nam, qualis est vocatio & conductio operariorum in vineam: talis etiam est vocatio nostra ad Ecclesiam. Atqui vocatio & conductio operariorum in vineam est mere gratuita, pro beneplacito Patris familias. Ergò & nostra vocatio ad Ecclesiam merè est gratuita, pro cælestis patris beneplacito. Major est certa ex scopo parabolæ, quia Ecclesia Dei comparatur Patri familias vocanti & conducenti operarios in vineam; similium enim similis est ratio. Minor patet ex conditione vocationis: quam pater familias libere pro

pro beneplacito suo, sine ullo respectu vocandorum & conducendorum dignitatem aut merita instituit & peragit. Hanc; sicut enim ex conductis operariis in distributione denarii qui unam horam laborarunt, non ex laboris dignitate, sed ex mera Dei benignitate sunt primi: Ita è vocatorum numero gentiles & alii abjecti, non ex meritorum suorum justitia, sed ex mera Dei gratia primi in regnum cœlorum recipiuntur. Deinde, sicut primi, qui totius diei pondus & æstum portarunt, nihilominus in distributione denarii fiunt ultimi. Ita Judæi & Justitiarum quivis propria sanctitate, justitia & meritis gloriantes, è regno Dei excluduntur. Illi enim à sola gratia submissè pendent: Hi verò operum merita superstitiosè urgent. Unde sequitur quod in Epiphonemate hanc parabolam concludente dicit Christus, Multi sunt vocati, pauci verò Electi, quia nimirum tantum pauci gratiam, juxta quam vocati sunt, humillimè agnoscunt, sepositisq; suis meritis planè damnatis & pro nihilo habitis vera fide apprehendunt, & in illâ merâ Dei gratiâ acquiescunt. Multi autem & maxima hominum pars vel illam suam vocationem plane non curant, gratiam Dei contemnentes, vel propria justitia, sanctitate & meritis gloriantur, & vitam æternam promerere se posse imaginantur, suas proprias virtutes, gratiæ & justitiæ quam in Christo Jesu habemus, præferentes; ideo ex regno Dei & electorum numero excluduntur. Unde sequitur, quod electio nostra & vitæ æternæ hæreditas sit merè gratuita; Nihilq; in illa parabola agi de statu animarum beatorum defunctorum ante adventum Christi, proindeq; Becanum planè nihil probare.

45. Pergit Becanus ad objectiones. Contra hanc conclusionem, inquit, tria objici possunt. Primo illud Hebr. 11. v. 33. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones. Est autem sermo de Noa, Abrahamo & aliis sanctis Veteris Testamenti. Ergo illi ante Christi adventum adepti sunt repromissionem ad vitam æternam.* Respondeo (addit) paulo ante contrarium ex eodem capite probavi: Nec tamen Apostolus sibi ipsi contrarius est.

46. Certum est Apostolum sibi non esse contrarium: falsum autem est Becanum contrarium ex eodem capite probasse, ut

constat ex præcedentibus. Interim concedimus versu illo 33. cap. 11. ad Hebræos contra Jesuitam & Pontificios nihil probare: quandoquidem ibi nihil agitur de adeptione repromissionis ad vitam æternam: Sed instituit Apostolus congeriem, qua veluti condensat heroica facta priorum ducum & Prophetarum, ut quod regna expugnaverint fide potius quàm armis: regna autem non quælibet, sed quæ Israelitis promissa fuerant. Sicut sub Mose & Josua non modo reges triginta & unus devicti, sed etiam postquam populus in terram promissam introductus fuit, paulatim gentes adhuc in terra illa residuæ, expugnatis ipsorum regionibus, expulsæ sunt & profligatæ. Atque in illis suis heroicis factis simul exercuerunt & operati sunt iustitiam, hoc est, mandata Dei iustè, fortiterq; sunt executi pro ratione vocationis cujusque, ut fuerunt præclaræ liberationes populi Dei, castigationes impiorum, purgationes cultus, instaurationes disciplinæ & similia. Multi quoq; credendo sunt potiti bonis promissis præter omnem spem: ut Abrahamus nactus est filium jam decrepitus, eundemque ex morte quasi redivivum recepit, David accepit promissum regnum, Ezechias sanitatem; Samson, David, Daniel occluserunt ora leonum. Ut ergo isto loco nihil de æterna beatitudine agitur, sic neque illo pro nostra sententia stabilienda utimur: Non itaq; opus fuisset illum objectionis loco adducere & resolvere. Ad vers. 39. cap. 11. ad Hebr. quem etiam hoc loco allegat Becanus sufficienter est responsum.

47. Segunda objectio est. *Secundò*, inquit Becanus, *objicitur illud Ecclesiastici 11. vers. 27. Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuiq; secundum vias suas. Hinc etiam videtur colligi, unumquemq; statim post mortem accipere premium vel pœnam prout meritus est. Et confirmatur exemplo Lazari & Epulonis. Nam ille statim consolationem hic cruciatum percepisse legitur. Luc. 16. vers. 28. Notetur, Bellarminum quoque libr. 1. de Sanct. Beatit. cap. 3. argumento hoc ex cap. 11. Ecclesiastici desumpto uti, ut probet animas Sanctorum in cœlis esse statim post mortem; & illud, facile est, observare, quod non significet, posset Deus, si vellet: Sed reddit Deus & facile reddit unicuiq; secundum opera sua in die obitus. Alio-*
quin

quin enim, inquit, si Deus posset reddere secundum opera, sed non redderet, frustra nos hoc argumento hortaretur Sapiens ad benefaciendum. Præterea cum dixit ibidem Spiritus Sanctus: In fine hominis denudatio operum ejus, indicat etiam in fine hominis reddi unicuique secundum opera. Nam ad hoc fit judicium illud & denudatio operum ut sequatur remuneratio. Bene ita Bellarminus: Inde enim certò inferimus, in Veteri Testamento Deum dedisse in die obitus retributionem cuique, id est, sanctis fruitionem visionis suæ. Alioqui dicendum fuerat, *facile erit*, & explicandum, redditurus est olim aliquando. Atqui verò & legitur, *facile est*, & exponit Bellarminus per præsens *reddit*: quod verum esse non potest, nisi de sanctis tum temporis morientibus: Ergò Deus his dabat hoc præmium.

48. Verum enim verò primum ut Bellarminus hanc responsionem prævidit & occupavit, intellexisse Ecclesiasticum, reddi remunerationem, quæ pro temporum diversitate haberi poterat, & quia tunc nondum cælum erat reſeratum, nunc autem à Christo reſeratum est, ex illius sententia sequitur, in die obitus & tunc requiem dari solitam justis, nunc veram felicitatem: sic quoque contra illum excipit Becanus: *Hæc objectio*, inquit, *nihil aliud probat quam justos, qui in hac vita affliguntur, statim post hanc vitam percipere gaudium & consolationem: impios verò, qui hic perfruuntur voluptate, percipere dolorem & cruciatum. Potest autem duplex esse gaudium post hanc vitam: Unum de superatis miseriis hujus vitæ, & simul de securitate æternæ beatitudinis obtinendæ: Alterum de beatitudine jam obtenta. Igitur in Veteri Testamento sancti statim post hanc vitam percipiebant prius gaudium, non tamen posterius, nisi post mortem Christi.*

49. Mira subtilitas sophistica in utraq; responsione. Quandoquidem Bellarminus ex loco illo vult demonstrare, Armenos sanctorum frui visione Dei, statim post mortem. Quia autem Testimonium illud ex Ecclesiastico allegatum loquitur potissimum de animabus à corporibus piorum separatis, ante exhibitum Messiam: Sequitur si ad objectionem motam responsio est vera, quod tum ordine illo textu & verbis iisdem concludi queat,

Deum statim post mortem videri, & tamen non videri interjectis multis seculis. Ostupendum acumen Jesuiticum! Verum dicat nobis Bellarminus, ubi, quando, quibus verbis Ecclesiasticus designavit remunerationem diversam pro diversitate temporum. Mirum quidem non est, Bellarminum post tot somnia & phantasmata Scholasticorum cerebrorum, sic sentire: At verò quæ consequentia. Bellarminus hoc potuit cogitare: Ergò id Ecclesiasticum asseruisse certum est? Audiat Carthusianum, Qui: Ipsi Deo, inquit, facillimum est, reddere quicquid promeruit; & observet: Quicquid promeruit: & addat: in die obitus; dicatq; an censendum sit, Abrahamum, Isaacum, Jacobum, Moysen, Davidem, &c. non promeruisse visionem Dei. Si hoc: nunquam eam habituri sunt, ne quidem Christo resurgente: neq; enim novis meritis locus post hanc vitam datur: Dari autem æternam vitam non merentibus per opera sed per solam fidem justificatis, apud ipsos immanis & dudum damnata est hæresis. Si verò aliquando sunt habituri, ac propterea meriti tum vivant necesse est. Aut ergò mentitur Carthusianus, qui eodem spiritu quo Bellarminus scripsit: aut ita interpretandum erit illud Ecclesiastici: Retribuit Deus in die obitus cuilibet, quicquid promeruit, nimirum & quietem & veram felicitatem.

41. Recordari etiam debebat Bellarminus, contra quos disputet: nimirum adversus eos, qui negabant, Sanctos adhuc esse beatos, sed servari in abditis quibusdam receptaculis ad resurrectionem usq;: illos igitur ut refutaret, & contra demonstraret, non in tantum temporis veram differri felicitatem, locum istum ex Ecclesiastici capite i. allegavit. Si ergo id non dicitur sive probatur testimonio isto, ipsa argumenti vis retunditur, & nugatur disputando Bellarminus. Nam ponamus Syracidem dicere, quod Bellarminus exprimit: Reddet Deus cuiq; in die mortis remunerationem, quæ pro diversitate temporum haberi potest. Concedant id Armeni & largiantur ambabus manibus: sed negabunt, esse illam veram felicitatem Bellarmini, sed suam quietem ad usq; resurrectionem. Quandoquidem diversitatem temporum aliter Armeni metiuntur, aliter Bellarminus. Hic ante Christum
& post

& post Christum, illi ante resurrectionem & post resurrectionem. Quocirca quando Bellarminus dicit, datam post mortem statim Veteribus eam, quæ poterat dari ante Christum: sic illi dari fidelibus eam, quæ potest dari ante resurrectionem: addereque possent & probare, quod non magis illa exprimatur quam ista. Ad summam! Si dicas summam felicitatem, cui nihil addendum; negabunt de hac sapientem loqui: cum loquatur de ea, quæ dabatur Patribus sanctis, quam Papista negat, talem fuisse. Ergo ejusmodi argumentandi modo nihil efficit Bellarminus.

43. Eadem subtilitas & vis est in responsione Becani. Equæ etiam Armeni concedent libenter duplex gaudium post hanc vitam: Unum de superatis miseriis hujus vitæ, & simul de securitate æternæ beatitudinis obtinendæ: Alterum de beatitudine jam obtenta: Concedent etiam quod in die mortis statim piorum animæ percipiant prius gaudium: sed negabunt esse illam veram beatitudinē, sed hanc quietem, non tantum defunctorum fidelium ante adventum, usque ad exhibitionem, mortem & resurrectionem Christi, sed omnium defunctorum etiam in Novo Testamento ad usque ultimum Christi adventum ad judicium. Quare si quis Armenis dictum illud Ecclesiasticum objiciat, in eundem modum & eadem distinctione respondere possunt: Hæc objectio nihil aliud probat, quam justos qui in hac vita affliguntur, statim post hanc vitam percipere gaudium & consolationem: impios verò, qui hic perfruuntur voluptatibus percipere dolorem & cruciatum: potest autem duplex esse & gaudium & dolor. Unum gaudium de superatis miseriis hujus vitæ & simul æternæ beatitudinis obtinendæ: alterum gaudium de beatitudine ipsa jam obtenta: Sic unus dolor ex privatione voluptatis hujus seculi & metu æternæ damnationis, certò & indubitatè impendentis: alter ex condemnatione ipsa & cruciatibus infernalibus, quos in inferno & gehenna actu sentiunt. Igitur defuncti statim post mortem percipiunt fideles prius gaudium; infideles priorem dolorem: in extremo vero judicio, ac novissimo die demum posterius gaudium sancti recepti in æternam beatitudinem: Impii contra posteriorem dolorem in gehennam ignem illum æternum justo Christi

Christi iudicio præcipitati. Quandoquidem non obstante allegato dicto & hoc loco diversitatem temporum aliter Armeni metiri possunt aliter Becanus: Illi ante resurrectionem & post resurrectionem universalem: hic ante Christum & post Christum.

44. Verum respondemus primum ad id, quod Becanus cum primis affirmat, licet animæ ante adventum Christi non fuerint in Beatitudine, alicujus tamen gaudii fuerunt participes; Eo autem contradicit Alphonso qui poenam interpretatur dilatam visionem Dei: quia spes, quæ differtur affligit animam. Deinde certa est regula: A posse ad esse non valere consequentiam. Non inter nos quæstio volvitur an potuisset Deus efficere, ut piorum animæ sine cruciatu quidem ac dolore sine vera tamen beatitudine & visione Dei: Impiorum verò non quidem sine omni dolore & cruciatu extra gehennam tamen, & ignem æternum infernalem, alicubi reservarentur ad usque vel adventum Christi ad passionem & mortem: vel ultimum adventum atque ad iudicium: Sed quæstio est, an res ita sese revera habeat & actu sit, an ita vel piorum patrum animæ sint reservatæ usque ad adventum Christi: vel omnium defunctorum adhuc reservantur usque ad novissimum diem. Ad hanc respondere debebant, & ex sacra Scriptura probare, verum ipsis utrinque aqua hæret. Contrarium autem nos demonstravimus, statim post mortem animas piorum frui visione Dei & æterna beatitudine: Impiorum verò cruciari in inferno: ut, præter alia disertè testatur sive historia sive parabola de divite Epulone, & misero Lazaro. Luc. 16.

DISPUTATIO XXVIII.

ET ULTIMA.

Quæ est Tertia

De

BEATITUDINE HOMINIS.

CONTINUATIO

Quæstionis duodecimæ.

An aliquæ animæ jam adeptæ sint
beatitudinem.

§. 1.

Ergit Becanus: Sed contra: Impii statim post mortem sunt in æterna damnatione: Ergo & iusti sunt in æterna beatitudine. Sic enim servatur debita proportio. Nam sicut iustitia exigit, ut pœna impiorum post mortem non differatur, sic etiam de premio iustorum dicendum est juxta illud Levit. 19, v. 13. Non morabitur opus mercenarii tui apud te, usq; mane. Respondet: Hæc proportio non potuit servari in Veteri Testamento. Tunc enim erat dispar ratio pœnæ ac præmiis damnationis ac beatitudinis. Atq; id duplici modo ostendere satagit. Primò, inquit, quia via ad pœnam & damnationem jam erat aperta per peccatum primi parentis: Via autem ad præmium & beatitudinem adhuc erat aperienda per mortem & sanctificationem Christi. Nam, ut inquit Apostolus Hebr. 9, v. 8. nondum propalata erat via sanctorum, adhuc priorè tabernaculo habente statum.

Respondente

M. Georgio

Nitnero,

Pulsæ. Lu-

sato.

Objicit sibi

Becanus de

loco piorum

post mortem.

Respondet si-

bi Becanus.

§. 2. Argumento illo inter alia Alfonsus de Castro hære-
si, s. de Beatitudine, usus est contra Armenos. Hanc nostram,
inquit, & totius Ecclesiæ sententiam confirmat, quod contra
iustitiam esse videtur, differre per tot sæcula mercedem mer-
cenario, propter quod in lege olim præceptum erat. Non

Alfonsi de

Castro de hæc

re sententia.

Y y y y

mora-

morabitur apud te opus mercenarii. Omnes autem iusti quasi mercenarii sunt, in vinea Domini laborantes: mercenarii, inquam, qui cum Domino vineæ, hoc est, Deo Patre ex denario diurno, clara scilicet Dei visione, convenerunt: & ex hujus mercedis expectatione omnes suos labores, quamlibet dueros, libenter tolerant. Cum ergo in morte omnes labores sic finiantur, ut jam non sit amplius ad meritum cumulum laborandum, oportet, ut illis animabus, quæ jam purgatae sunt, statim merces suorum laborum, æterna scilicet beatitudo tribuatur: alioquin injustitia eis fieret, si illis fideliter laborantibus merces non statim daretur, nullâ in illis existente causâ, quæ obstat, quo minus statim reddatur. Deinde peccatori agenti, quod potest, statim Deus dat gratiam: ergo iusto, usque ad mortem agenti, quod potuit, Deus statim donabit gratiam. Accedit ad hoc, quod juxta sapientis dictum spes, quæ differtur, affligit animam: quo fiat, ut animæ, quantumlibet sanctæ, in expectatione futuræ beatitudinis suspensæ sint in continua afflictione. At non est æquum, ut pœnam tolleretur, qui peccatum, si quod commisit, jam dignè purgavit. Præterea peccatoris anima post mortem statim tolerat supplicium: ergo anima iusti, statim post mortem habet præmium: præsertim cum Deus citius ad misericordiam flectatur, quam ad vindictam ac propensius ac libentius iustos afficiat præmio, quam peccatores pœnâ. Si peccatoribus dignam statim infligit Deus pœnam; non est verisimile, ut iustis statim debitum reddat præmium.

§. 3. Etiam si argumenta hæc papismum redoleant, & ita in illis agatur cum Deo, ut & merita operum semper præsupponantur, quasi nulla salus gratuita esset, & Deo dica impingi posset, si non agat cum sanctis ex iustitiæ rigore, quod neutrum aures verè Christianæ ferre possunt; Orthodoxi enim & verè fideles Christiani salutem dari profitentur gratis propter meritum Christi. Veruntamen condonemus Papistæ opinionem & phrasas papisticas, ut, quod nunc instat, agamus. Nego, ullum horum argumentorum quicquam habere virum,

rium, si non concludant de Patribus ante Christum. Exam-
 nemus, & quidem ὅτε ἔργον πρὸς πρῶτον. Si peccatoris anima statim
 post mortem supplicium tolerat: Ergo & justis statim post
 mortem debitum reddendum præmium. Ratio consequen-
 tiæ: Quia (inquit Alfonso) Deus citius ad misericordiam
 flectitur, quam ad vindictam, ut propensius ac libentius ju-
 stos afficiat præmio quàm peccatores pœnâ. Qui verò pec-
 catores? Illine duntaxat, qui post Christi crucem abeunt
 ad plures? Imò antecedens non probat Alphonsus, nisi ex
 iis, qui ante crucem: De pœna peccatorum, inquit, statim post
 illorum mortem semper inflictata testatur Job, sic inquiens:
Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. In
 puncto dixit, quia continuò post mortem sine ulla quiete de-
 scendunt ad inferos, ut ibi dignas pro peccatis suis luant pœ-
 nas. Et illud est apertissimum, quod de divite illo epulone
 apud Lucam dicitur. *Mortuus est dives & sepultus est in infer-
 no:* Ergo longè ante Christum: imò disertè sic profitente Al-
 fonso; semper peccatores dederunt pœnas statim post mor-
 tem. Quare idem jus concedendum justorum præmio, ut
 statim post mortem semper sit repensam. Certè si non est,
 negabitur argumenti consequentia. Uti etiam illam ne-
 gat Becanus, & sic Papistæ contradicunt. Negat enim eandem
 fuisse rationem justorum & infidelium ante crucem Chri-
 sti defunctorum, his enim infernus semper fuit apertus, illis
 autem cœlum fuit clausum usq; ad mortem Redemptoris. Ve-
 rum committit petitionem principii Becanus, siquidem ne-
 gavimus cœlum piis & fidelibus usq; ad crucem Christi fuisse
 clausum, & contrarium probavimus. Quia enim Christus
 fuit heri hodiè & in secula, & sic vis ejus meriti etiam ante
 istud præstitum, fuit efficacissima, ac certa est ratio Alphonsi,
 Deum citius ad misericordiam flecti, quàm ad vindictam, ac
 propensius ac libentius justos afficere præmio, quàm peccato-
 res pœnâ, nempè respicientem semper, etiam ante adventum
 Christi, in meritum ejus certò ac indubitatè futurum; utique
 cœlum beatorum vi meriti Christi, etiam antequam illud fuit
 peractum, fuit apertum.

*Explicatio
genuina dicti
Hebr. 9. v. 8.*

§. 4. Dicto ad *Hebræos* 9, v. 8. nihil probatur. Nam loquitur ibi Apostolus de eo ritu, quo in Veteri Testamento soli Pontifici licebat ingredi in Sanctum Sanctorum: atque propterea dicit, nondum apertam fuisse viam Sanctorum, hoc est, viam [ducentem in Sanctum Sanctorum, quippe *isthoc* occlusum velo, intra quod nemini licet irrumperet: donec Christi morte velamen scinditur. Non igitur negat hic Apostolus, Patribus Veteris Testamenti æquè ac nobis per Christum patuisse accessum ad Deum; sed docet totum illud umbrarum adhuc regimento fuisse involutum, dum is, qui beneficium illud ingrediendi in sancta cœlestia impetraturus esset, nondum apparuerat. Quare affirmat, has quidem ceremonias & ritus de ingressu summi Pontificis in sancta sanctorum, ejusque sacrificio & aspersione sanguinis versus oraculum fuisse SIMILITUDINEM, hoc est, typum & figuram pro tempore tum præsentem. Quandoquidem tempore illo offerebantur dona & victimæ, quæ non per se & ex opere operato poterant secundum conscientiam cultorem reddere perfectum, sed quæ eminus duntaxat ostendebant & præfigurabant perfectissimum sacrificium Christi: quod certissima spe expectabant, & firmissima fide credebant, se propter illud certò futurum esse in gratia Dei & hæredes vitæ æternæ. Unde etiam in sequentibus meminit Apostolus Justificationum Mosaicarum, non tantum quatenus à Leviticâ immunditie reputabantur rursus munda, sed etiam quatenus mediantibus sacrificiis dicebantur expiari coram Domino: non quidem propter meritum atq; dignitatem eorum sacrificiorum, sed quia victimæ illæ digitum intendebant in Christum sacrificio suo verè propitiatorio etiam tum futuro virtute suâ justificantem fideles. Quocircà quod Apostolus dicit, victimas hasce invalidas extitisse ad conscientiae & cordis purificationem, intelligendum id est tantum de sacrificiis prout absolute in sese considerantur: cum aliàs ratione finis & spiritualis significationis suo effectu certè nequaquam caruerint: quandoquidem deducebant populum ad confide-

ratio-

rationem bonorum per Christum acquirendorum. Sanctificatio ergo & justificatio coram Deo omnis quidem propter Christum contingit in utroq; Testamento, sed modus hoc beneficium conferendi fuit diversus. Olim enim justificabantur mediantibus umbris, quarum manu ductione ad fidem in Christum venturum ducebantur: à quo solo omnis justificatio esset expectanda. In novo autem Testamento Christus non modo venit, sed justificationem quoq; acquisivit nobis passione ac morte suâ: nec solum acquisivit, sed eandem etiam præsens per verbum & Sacramenta applicat, dum tanquam verus administrator & dispensator bonorum cœlestium in animis hominum accendit fidem, qua partam & acquisitam justitiam apprehendant, sibiq; applicent.

§. 5. Deinde dicit Alfonsus non esse æquum, ut poenam toleret, qui peccatum, si quod commisit, tam dignè purgavit. Quis verò dubitabit patres hujusmodi fuisse? Quanquam nos potius dixissemus, cujus peccatum dignè purgatum est, nempe per Christi sanguinem: Sed promissimus nos condonatu- ros. Patres ergo, Enoch, Abraham, Isaac, Jacob, Mo- sen, Esaiam, Jeremiam & Baptistam non negabunt Papistæ dignè sua purgasse peccata: neque enim mortuos detrahunt in purgatorium: Imò Jeremiam & Baptistam dicunt ab utero fuisse sanctificatos; reliquos verò si fortè purgatorium tenuit, tamen sanctos suo tempore, emisisse oportet, siquidem abierint in sinum Abraham, ubi purgationis locus nullus. Purgatos ergo æquum non fuisse tolerare poenam: Tolerassent verò, si non statim in æternam beatitudinem pervenissent, sed illam per tot multa secula expectare coacti fuissent. Nam poenam Interpretatur Alphonsus dilatam visionem Dei. Quocirca aut nemo inde concludet, post Christum statim recipi in cœlos, aut idem permittite, dici de sanctis ante Christum.

§. 6. Tertiò ita concludit Alfonsus: Omni peccatori agenti, quod potest, statim Deus dat gratiam. Ergo justo usq; ad mortem agenti, quod potuit statim dat gratiam. Concedamus argumentum: Oportet autem ut subsumat: Justi ante Chri-

stum, ad mortem usq; egerunt, quod potuerunt. Quam minorem neq; Alphonsus, neque ullus Papista alius negabit. Concludat itaque necesse est: Ergò justis ante Christum statim Deus dedit gratiam live gloriam, Quod nos volumus. Tertiò ejusmodi dat Majorem Alphonsus: Mercenario per multa secula differre mercedem contra justitiam est: Subsumit etiam hanc Minorem; omnes justisunt mercenarii in vinea Domini laborantes: Unde necessariò sequitur Conclusio: Ergò justis mercedem differre per multa secula est contra justitiam. Perigo: Justis mercedem differre per multa secula est contra justitiam: Atqui Patres Veteris Testamenti ante Christum ut Enoch, Abraham &c. fuerunt justis: Ergò Patribus V. Testamenti Enoch, Abraham &c. differre mercedem per multa secula est contra justitiam. Major est conclusio Syllogismi Alfonsi: Minorem nostram negare Papistæ non possunt: Ergò necessaria est nostra conclusio, aut Syllogismus Alfonsi est Sophisticus.

Responsio altera Becani ad suam Objectionem.

§. 7. Sed revertamur ad Becanum: qui secundam responsionem ad objectionem à se adductam his verbis proponit: *Secundò, quia qui tunc peccabant mortaliter per se merebantur penam & damnationem sine ullâ dependentiâ ab alio. Qui autem bene vivebant, non merebantur per se præmium & beatitudinem, sed dependenter à futuro merito & passione Christi. Hi ergò debebant expectare Christum, antequam perfectum præmium perciperent: Illi poterant statim puniri, quia sine ulla dependentiâ à futuro tempore penam emunt commerti.* Omnem piorum ut in Novo Testamento sic quoq; in Veteri justificationem, sanctificationem, & in vitam æternam ingressiorem pendere à merito Christi, extrâ controversiam est, sed meritum Sanctorum pendere à merito Christi, negamus propterea, quod pii & fideles nihil mereantur: Non Entis autem nulla est dependentia. Sed ponamus verum esse, meruisse pios Patres dependenter à merito Christi: Si autem hoc: cur autem etiam non meruerunt dependenter statim ingredi in æternam ac veram beatitudinem. Si autem hoc non: quomodo illud? Sic argumentetur, necesse est, papanus: Quod non fuit, illud non potuit Patribus aperire cœlum:

Iam: Christus incarnatus cum suo merito in V. Testamento non fuit; Ergo neq; Christus suo merito potuit Patribus aperire coelum. Cur autem non simili modo & eadem consequentia vi argumentari mihi liceret? Quod non est, ab eo nihil est dependenter: Atqui Christus in Veteri Testamento cum suo merito non fuit; Ergo à Christo & ejus merito in Veteri Testamento nihil potuit esse dependenter: Ergo neq; Patres in Vet. Testamento potuerunt præmium & beatitudinem mereri dependenter à futuro merito & passione Christi. Si autem; ut vult Becanus, bona vita potuit esse in V. Testam. meritoria, sive meritum, sed dependenter à Christi merito, quod nondum coram sed adhuc futurum erat: cum sine eo vita illa bona ac pia meritoria non fuisset, aliàs enim per se fuisset meritoria, quod adversarius negat: sequitur, si meritum Christi nondum existens, sed adhuc futurum, potuit virtualiter agere, & efficaciam suam operari sanctitatem & justitiam in illis actionibus, illasque sic facere meritorias; quâ veritate poterit ipsi efficacia, si non eadem planè, tamen similis, denegari, qua statim vitâ hac defuncti pii acceperunt perfectum præmium? Nulla sanè.

§. 8. Progrediamur cum Becano ad tertiam Objectionem: Tertiò, inquit, *objicitur, Henoch & Eliam in cælum fuisse translatos, multò antè Christi adventum. Nam de Henoch legitur. Gen. 5, vers 24. Ambulavit cum eo, & non apparuit, quia tulit eum Deus. Et Eccles. cap. 44. v. 16. Henoch placuit Deo & translatus est in Paradisum. Similiter de Helia 4. Reg. 2. v. 12. Adscendit Helias per turbinem in cælum.* Respondet Becanus tripliciter: *Hec obiectio, inquit, est nullius momenti: Primò, quia nos agimus de animabus justorum qui mortui sunt. Henoch & Helias non sunt mortui sed vivi. Regerimus: hanc responfionem planè nullius esse momenti per se liquet. Si enim hypothesis Becani est vera, ut illam venditat, nimirum cælum beatorum fuisse clausum usque ad Christi crucem, & neq; animam neq; hominem in illud ingredi potuisse: sequitur necessariò, quod & mortuis & vivis clausum fuerit, nemoq; sive vivus sive mor-*

Objicit sibi porro Becanus.

Respondet sibi tripliciter Prima Becani Responsio.

tus

tus in illud ingredi potuerit, quia exempla allata contrarium demonstrant; sequitur hypothesein illam esse falsissimam.

*Secunda Be-
cani respon-
sio.*

§. 9. Secunda responsio est: *Secundo*, inquit, *agimus de statu beatitudinis, non de loco cœlesti*: Nam hæc duo separari possunt, & reipsa aliquando separantur, ut triplici exemplo demonstrari potest. 1. Christi Domini, qui in hac vitâ mortali fuit beatus secundum animam & tamen non fuit in cœlo. 2. Angelorum custodum, qui etiam beati sunt; & tamen nobiscum in terra versantur. 3. Dæmonum, qui initio creationis, antequam peccarent, fuerunt in cœlo; & tamen non erant beati. Etiam si ergo daremus; Henoch & Eliam translatos fuisse in cœlum, non inde sequeretur, consecutos fuisse præmium beatitudinis, quod in clara Dei visione consistit.

§. 10. Beatitudinem & cœlum locale sive locum supremum in cœlo aspectabili & æthereo, & sic locum corporis, vel $\pi\alpha$ in corpore, sive ad corpus vel etiam animam aut spiritum præsentem distingvi posse, extra controversiam est. Interim negari non potest quod cœlum in sacris etiam significet $\pi\alpha$ sive locum certum beatitudini & gloriæ piorum destinatum, ubi Deus infallibili luce & gloriâ se beatis patefacit & communicat. Hoc cœlum aut hic locus sive $\pi\alpha$, licet & ipsum posset distingvi à beatificâ Dei visione, non tamen ita statim ab eâ sive beatitudine ipsa separatur, sed est quædâ circumstantia beatitudinis veræ. Deinde distingvendum est inter vocem simplicem, cœlum, & ascendere in cœlum: vel translatum esse à Domino. Illud quidem $\pi\alpha\lambda\upsilon\sigma\eta\mu\omicron\nu$ esse in Scriptura constat: hoc non. Hoc autem, nempe ascendisse in cœlum dicitur quidem de Eliâ, lib. 2. Reg. c. 2, v. 11. Verum de Henoch tantum asseritur, quod Deus eum $\pi\alpha\lambda\upsilon\sigma\eta\mu\omicron\nu$ tulit vel transtulit, vel assumfit, ad se recepit. Omnia hæc significat verbum $\pi\alpha\lambda\upsilon\sigma\eta\mu\omicron\nu$. Item quod fuerit translatus Sirac. 44, v. 16. Ubi verba Græca $\mu\epsilon\tau\epsilon\tau\epsilon\sigma\tau\eta\kappa\alpha\iota\ \epsilon\pi\omicron\delta\epsilon\gamma\mu\alpha\ \epsilon\gamma\epsilon\upsilon\epsilon\tau\omicron\ \tau\eta\varsigma\ \mu\epsilon\tau\alpha\nu\omicron\iota\alpha\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \gamma\epsilon\nu\epsilon\alpha\iota\varsigma$ vitiosè vertit Vulgatus interpres: *Translatus est in paradysum, ut det gentibus sapientiam, alij, pœnitentiam*: Sensu non alieno duntaxat, sed etiam impio: sic autem vertendum: *Translatus est exemplum pœnitentiæ generationibus*. Deniq; testimonium Apostoli confir-

confirmat hoc miraculum, ad *Hebr. ii. vers. 5.* *Per fidem Henoch fuit translatus, ne videret mortem: nec fuit inventus, propter quod transtulerit eum Deus: priusquam autem transferretur, testimonium obtinuit quod placuisset Deo.* Unde colligitur & quidem primum de Henoch, Deum ita ipsum transtulisse in cœlum, ut simul ad se receperit, hoc est, ut cœlesti vitâ & beatitudine frueretur cum Deo, cum quo prius fide & sanctitate ambulavit in terra. Transtulit ergo Deus Enochum, non simpliciter in cœlum sive locum, à terrenâ conversatione distinctum, sed in cœlum beatorum, in locum, ubi videret Deum sicut est, & æternâ beatifica Dei visione, hoc est, beatitudine vera frueretur.

§. II. Deinde memorabile est, quod Apostolus dicit per fidem fuisse translatus Henoch, quia per fidem placuerit Deo: additq; generalem Canonem fidei nostræ, & doctrinam: Absq; fide placere Deo impossibile est. Hinc enim confirmatur antiquitas & veritas Christianæ religionis quæ in fide Christiana consistit: quod nimirum illa etiam fuerit priorum Patrum & Patriarcharum in Vet. Testamento fides & religio. Non enim aliâ fide Henoch placuit Deo ante Abrahamum, quàm quâ Abraham: Abrahami autem fides fuit fides in Christum *Rom. 4. 20.* Confirmatur quoq; ejusdem fidei efficacia: non solum quod fides per dilectionem sit radix veræ sanctificationis, faciatq; nos ambulare cum Deo, sed etiam quod faciat nos placere Deo, & per hoc, ut recipiamur ex hoc terrestri mortali vita, in illam cœlestem æternamq; & beatam cum Deo conversationem ad ejus beatificum aspectum: Quemadmodum itaq; fides etiam in Veteri Testam. potuit facere, & reverà fecit, ut credentes placerent Deo, ita etiam efficere potuit, imò etiam reverà effecit, ut piorum, ac in hac vitâ credentium animæ statim transferrentur in cœlum beatorum, ibiq; beatifica Dei visione fruerentur. Quandoquidem uno posito, nempe justitiâ fidei in hac vitâ, necessario sequitur alterum, tanquam necessarium consequens, visio Dei beatifica post hanc vitam.

terris viatores fide ambulamus cum Deo, quærentes & expectantes *πρότῳ* nostrum in cœlo *Phil. 3. v. 20.* Sic Enoch & Elias nihil aliud in hisce terris fide quæsiuerunt, perinde ex hac mundana & terrestri conversatione translati sunt in cœlum beatorum, ut ibi cœlesti vita & beatitudine fruerentur cum Deo. Cum enim non sint nisi duo loca, animarum receptacula post hanc vitam, cœlum beatorum & infernus, dicemus ne Henoch Eliam & Sanctos Patres in infernum translatos esse? Absit. *Non enim inquit Augustinus de peccat. merit. lib. 1. cap. 28, est ullus ulli medius locus, ut possit esse nisi cum Diabolo, qui non est cum Christo.* Et lib. 1. hyp. circa med. *Primum locum fides Catholicorum divinâ autoritate Regnum credidit cœlorum. Secundum Gehennam &c. Tertium penitus ignoramus, imò nec esse in Scripturis invenimus.*

§. 12. Deinde haud dubiè concedent Papistæ, quod ut animæ piorum separatæ à corporibus sunt impeccabiles & se nullis amplius novis inquietant peccatis vel à Deo deficiant, & in gehennam præcipitentur, æternumq; pereant. Sic quoq; Henoch & Elias ex hac vitâ in cœlum suscepti, sancti & in sanctitate perfecti sunt censendi, adeò ut in cœlesti illo statu, in quem pervenerunt etiam ante Christi adventum & passionem, planè impeccabiles fuerint, & se amplius à Deo avertere & sic æternum perire neq; potuerint neq; voluerint. Unde sic argumentor, nihil præter visionem beatificam Dei facit hominem impeccabilem: Enoch & Elias post receptionem in cœlum facti sunt impeccabiles: Ergò nihil illos fecit tales, præter beatificam Dei visionem: & per consequens, statim, quando in cœlum translati sunt, etiam longè ante adventum Christi & passionem ut impeccabiles essent, fructi sunt visione beatifica Dei. Major est ipsius Becani tract. 1. c. 1. de Beatit. quæst. 9. ubi facit primam conclusionem huiusmodi; *Certum est, ex ipsa visione beatifica saltem mediatè provenire impotentiam peccandi.* Rationem annectit: quia posita visione necessario sequitur amor circa Deum à quo beatus cessare non potest. Quod antea probaverat quæst. 8. Concl. 2. Et porro

porro addit secundam conclusionem his verbis: Probabile est ex ipsa visione, non solum mediatè sed etiam immediatè, secluso per miraculum actu charitatis, tolli omnem libertatem peccandi: Minor est certa per se: & colligitur inter alia ex *Sap. cap. 3, v. 1, 2, 3. Anima piorum in manu Dei sunt: nec attingit eos cruciatus, visi sunt in oculis insipientium mori: eorumq; exitus ærumna est existimatus: & discessus à nobis, contritio. Hi verò SUNT IN PACE & v. 5. Paucis castigati malis magnis beneficiis afficiuntur v. 6. Tanquam aurum in fornace probavit illos: eosq; ut integrum sacrificium excepit v. 8. Et Dominus in eis in perpetuum regnabit. v. 9. Qui fiduciam in eo suam habent, veritatem intelligunt: & fideles in charitate in eo permanebunt: quoniam gratia & misericordia erga sanctos ejus, & ratio electorum ejus habebitur. Quæ etiam & potissimum de sanctis ante Christum viventibus & morientibus sunt intelligenda.*

§. 13. Enoch ergo & Elias sunt recepti non simpliciter in cælum in æthereum illud visibile corpus: sed in cælum beatorum: ubi beati post mortem fruuntur beatifica visione Dei. De hoc *Theodoretus quest. 45. in Genes. querit. Quem in locum receptus est Enoch. Resp. Non inquirenda sunt, quæ silentio sunt tradita; sed veneranda, quæ sunt scripta.* Et de loco quidem nihil respondet amplius. Ubi ergo locus ille sit, nusquam Scriptura expressum reliquit, sed illud ad cœlestem Scholam rejecit. Nunc videndum, quomodo statum beatitudinis & locum cœlestem separari posse & re ipsa aliquando separata fuisse, doceat, idq; triplici exemplo demonstrare satagat. Primum exemplum est Christi Domini: qui in hac vitâ beatus fuit secundum animam, & tamen non fuit in cœlo: Secundum animam fuisse Christum beatum in hac vitâ ait: Cur etiam non secundum corpus? Haud dubiè quia patiebarur ac moriebarur, & sic ingenti miseriæ & cruciatibus, qui cum perfecta beatitudine stare non possunt. Verum idem dici potest de anima: utpote de qua Christus ipse testatur: Valdè tristis est anima mea usq; ad mortē. *Matt. 26, 38.* Imò certissimū est, infernales dolores animi sensisse Christum magis, quàm corporis:

quando in horto ob ingentes dolores non sanè corporis, sed animi in agone constitutus ex sancto suo corpore emisit sudorem quasi grumos sanguinis Luc. 22, v. 44. & in cruce clamaret: *Deus meus, Deus meus, cur me dereliquisti?* Matth. 27. v. 46. Si ergò Christus in hac vitâ non fuit beatus secundum corpus, multò minus beatus dici potuit secundum animam. Tertiò quod status beatarum animarum non sit nobis revelatus, & adhuc in dubio est, an sit certus aliquis locus in cœlo, cum potius consistat in immediata conversatione cum Deo & beatifica ejus visione. In quo statu esse potest anima, licet neq; locum neque $\pi\tilde{x}$ mutetur. Secundum Augustinum cum homine pio & fideli comparatum est in his terris, ut cum cœco qui ambulat quidem in luce sed illa non fruitur: Quando autem ipsi oculi aperiuntur, sine ulla loci mutatione eâ fruitur: Sic quoq; fidelis ac beatus in hac vitâ ambulat quidem in luce, hoc est in Deo, sed instar cœci: Anima autem ejus quando solvitur à corpore, quasi oculis apertis, statim videt illam lucem divinam & beatificâ Dei visione fruitur, sine ulla loci mutatione. Quia enim Deus ubiq; est, in omni loco quo hominis anima per mortem à corpore separatur, in sinum manumq; Dei suscipi, ac sic æternâ felicitate frui statim potest, licet loco non mutetur; sed extra locum in immediatam Dei tutelam lucemq; recipiatur, vereq; dici esse in cœlo, nempe cœlo beatorum cum cœlesti Patre nostro.

§. 14. Unde facile etiam responderetur ad exemplum Angelorum custodum, qui etsi beati sunt, tamen nobiscum in terra versantur. Statum beatorum à cœlesti loco distingvi concedimus. Verum locum illum cœlestem, quem definiunt Papistæ, esse cœlum beatorum, adhuc est in dubio. Deinde sit ita, sit locus ille cœlestis receptaculum animarum beatarum & angelorum beatorum: Tum concedendum quidem foret, quod per ordinationem aliquam Dei beati Angeli extra illum suum locum ordinarium esse possint; non verò contrâ inferendum, quod quidam in illo loco cœlesti, in quem translati sunt Enoch & Elias, esse possint, nec tamen sint beati, hoc est,

est, quod omnino negandum: neq; ex separatione beatitudinis potest inferri. Quemadmodum enim nulla est consequentia, locus damnatorum ordinarius infernalis illa palus potest separari à statu damnationis: Ergò non omnes, qui sunt in loco illo infernali sunt damnati: Sic nulla est consequentia: Locus ille coelestis Enoch & Eliae cæterorumq; beatorum, à beatitudinis statu potest separari, & aliquando separatur: Ergò non omnes qui sunt in illo loco coelesti sunt beati. Sed contrarium sequitur: licet nonnulli beati, utpote angeli sancti missi ad hominem, sint extra illum locum ordinarium beatorum, omnes tamen qui sunt in illo loco coelesti, sive in coelo, sunt beati. Tandem respondet Becanus prima responsione, se agere de animabus justorum, qui mortui sunt; non de illis qui non sunt mortui, sed vivi; sic simili modo & quidem fortius arguere & respondere nos possumus, quod non agamus de Angelis sanctis, sed de animabus piorum defunctorum & sanctis hominibus, qui vivi in coelum sunt translati. De illis res certa est, quod etiam si sint beati, sæpius tamen sint & mittantur à Deo in terram. Sunt enim administratorii Spiritus, qui ministerii causa mittuntur propter eos, qui hæredes sunt salutis ad Hebr. i. v. 14. Verùm de animabus piorum defunctorum & vivorum sanctorum in coelum miraculosè receptorum simile quid non legitur, imò contrarium à Spiritu Sancto docetur, & disertè significatur. *Ex morte non est reditus* Job. 20. v. 9. *Spiritus abiens & non revertens* Ps. 78, v. 39. *Et in quocunq; loco ceciderit lignum, ibi erit* Eccles. 11, v. 3. Unde etiam David de Fili odemortuo dicit: *Non revertetur ad me* 2, Sam 12, v. 23. Sic *Luc. 16. v. 25. seqq.* Diviti Epuloni in inferno, gehænæ flâmis adusto, petenti, ut Lazarus remittatur in hanc terram ad quosque fratres, id simpliciter denegatur. His fundamentis innoxius Athanasius, quærenti, utrum animæ, quæ nos prævenientes decedunt, invisant hanc vitam, nec ne? respondet: Nequaquam: Deum hoc non permittere: quia multi inde enascerentur errores: Dæmones enim formas humanas induere, & multa mendacia spargere potuissent. Et Chrysostomus in

cap. 8. Matth. Homil. 29. Ubi dæmoniaci clamant: Anima talis ego sum; dicit hoc procedere à fraude & impostura Diaboli. Vetularum hæc verba, imò insipientium dicenda sunt, & puerorum ludibria; non enim potest anima à corpore separata in his regionibus errare. Quod etiam alibi, nempe Conc. 4. de Lazaro prolixius docet. Nulla ergò est consequentia: Angeli à Deo mittuntur etiam extra cælum beatorum: Ergò etiam piè defunctorum hominum animæ, vel etiam in cælum assumpti, Enoch & Elias, possunt esse extra cælum, hoc est extra locum beatorum.

§. 15. Exemplum dæmoniorum è cælo ejectorum, nihil facit ad rem. Nam qualis fuerit conditio Angelorum malorum antè lapsum in cælo non satis est in sacris literis expressum, ideoque inde nihil firmiter potest probari. Deinde distinguendum est inter illos qui sunt in via & inter illos, qui cursum suum absolverunt, & debent esse, vel etiam sunt in Patria. Cum itaq; Angeli isti fuerint adhuc in via ad claram perfectam & salvificam visionem Dei, atq; sic non in cælo beatorum, ut disputat Becanus ipse, non possunt illi comparari cum animabus piè defunctorum, illæ enim non amplius sunt in viâ, sed cum Paulo certamen præclarum decertarunt, cursumq; consummarunt 2. Timoth. 4, v. 7. ideò recipiuntur in sinum Abrahamæ, in civitatem illam sanctam, & cælum beatorum. Unde in præcedentibus distinximus inter cælum simpliciter dictum & acceptum, & inter cælum illud quod est receptaculum beatarum animarum. Extra hoc cælum probare debebat Becanus, fuisse animas Patrum defunctorum ante crucem & mortem Christi. Quod neq; hisce suis magis præstabit.

*Tertia respo-
sio Becani.*

§. 16. Ultima responsio Becani sic habet. Deniq; falsum est, inquit, *translatos fuisse (Enoch & Elias) in cælum, ubi beatorum sedes nunc est. Nam nullus hominum ante Christum, in illum locum ingressus est, juxta illud Hebr. 6. v. 20. Usq; ad interiora velaminis, ubi præcursor pro nobis introiit Jesus. Respondemus sic: Christus hîc dicitur præcursor pro nobis ingressus, ut dicitur primitiæ mortuorum 1. Corinth. 15, vers. 20. & primogenitus*

mogenitus ex mortuis *Col. 1, v. 18*. Verum dicitur primitiæ mortuorum & primogenitus ex mortuis non tempore sed virtute. Ut igitur primus & solus propria sua divina virtute mortē à se depulit: ita etiam solus præcursor pro nobis introiit & in cœlum ascendit. Sicut autem quidam ante Christum ex mortuis suscitati fuerunt, sed non sine virtute Christi: Ita Enoch, Eliam, Abrahamum & alios sanctos Patres ante Christi adventum & ascensionem in cœlum beatorum fuisse receptos, sed Christi virtute, fides Christiana, ut statuamus, postulat.

§. 17. Quærit porro Becanus: *Quò ergò translati sint?* Alii *Quæritur à* qui putant, respondet, *in paradysum terrestrem, ex quo Adam fuit* Becano quod *expulsus. Ita D. Thomas 3. p. quæst. 49. art. 5. ad 2. ubi ait: Henoch raptus est in paradysum terrestrem, ubi cum Helia simul creditur vivere noch trans-* Elias & He- *usq; ad adventum Antichristi. Alii, quia credunt paradysum illum* lati sint. *tempore diluvii fuisse obrutum & destructum, dicunt, eos in alio* *quodam amœno loco versari. Nihil certi est. Hoc unum constat, non* *fuisse raptos in cœlum beatorum, de quo nobis quæstio est: Nam illud* *fuit clausum propter peccatum Adami, usq; ad Christi mortem &* *passionem, ut ex dictis patet. Verum ut priores opiniones non* *tantum sunt incertæ, sed potius falsissimæ: sic posterior vera* *nequaquam est, neq; illa dictis Becani fuit probata: quippe* *quæ responsionibus nostris sufficienter sunt refutata, ratioq;* *ut falsa rejecta. Statim enim, quando Adam primam acce-* *pit promissionem de semine mulieris contrituro caput ser-* *pentis, Gen. 3. v. 15. Virtute ejus ut receptus in gratiam, sic quoq;* *cœlum reſeratum habuit.*

§. 18. Pergamus ad secundam Becani Conclusionem, quæ *Secunda Be-* est: *Post mortem Christi omnes animæ justorum, quæ nihil purgan-* cani conclu- *dam habuerunt, consecutæ sunt beatitudinem, & post dies 40. cum* fio quæ confi- *Christo in cœlum ascenderunt ac ceteri deinde justī, qui post illud* stit in tribus *tempus mortui sunt, acceperunt pramium cœleste, si nihil etiam pur-* partibus, *gandum habuerunt: Quid de hac regula statuendum sit, patet* *ex illis, quæ hæctenus à nobis contra Becanum sunt disputata:* *nihilominus audiamus ejus rationes.*

§. 19. Pergit itaq;: *Prima pars probatur, quia sicut Adam suo* ma partis se- *peccato exclusi nos à beatitudine. Ita Christus per suam mortem* cunda con- *admisit, clusionis.*

admisit ut supra ex Apostolo ad Hebræos probatum est. Et confirmatur (1) quia Deus statim confert premium, quando nullum est impedimentum: sed post mortem Christi nullum erat impedimentum, nec ex parte Dei, cui jam satisfactum erat per effusionem sanguinis Christi; nec ex parte animarum, quæ erant omnino sanctæ & justæ, nec quicquam purgandum habebant, ut suppono: Ergo post mortem Christi datum est illis premium beatitudinis (2) Quia arca Testamenti fuit figura crucis Christi: Sicut ergo per arcam divise sunt aquæ Jordanis, & ad terram promissionis patefactus est aditus, sic per crucem Christi, divisum est velum Templi, & ad statum beatitudinis januaresemta est. Unde Apostolus Hebr. 10. v. 19. inquit: Habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam iniciavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam.

§ 20. Primum quod in ipsa conclusione inseritur de purgatione quorundam fidelium sive piorum & deinde in confirmatione repetitur nihil moramur. Constat enim ex sacris & suo loco sufficienter probatum est, quod solius Christi sanguis nos purget ab omni peccato, ut nostra propria purgatione non opus sit. Deinde quod in eadem conclusione dicitur, animas patrum post dies 40 cum Christo in cœlum ascendisse, nullâ probatur Scripturâ. Matthæus (quidem cap. 27. v. 52, 53. inter insignia miracula, quæ mortem Christi secuta sunt numerat, quod multa corpora sanctorum, qui in monumentis dormierant aliquot seculis, resurrexerint, & è sepulchris prodierint post Christi resurrectionem. Et hæc quidem eadem numero & substantiâ corpora, quæ sepulta fuerant, sed jam novis qualitatibus, conditionibus, dotibus ac proprietatibus prædita, proindeq; non amplius ψυχὰ καὶ σῶματα animalia & corruptibilia, sed πνεύματα spiritualia, gloriosa & incorruptibilia, de quibus rectè affirmari potest, quod in cœlum sint translata, & in vitam æternam recepta, verum id neq; de animabus nudis & extra corpora sua adhuc existentibus, sed de resuscitatis integris hominibus, & non quidem de omnibus, sed aliquibus duntaxat intelligendum est, uti verba Evan-

ba Evangelistæ sunt satis clara & perspicua, de multis non de omnibus loquentia.

§. 21. Caterum quod attinet primæ partis probationem; Christum sua morte effecisse, ut qui peccato Adami in posteros propagato à beatitudine sunt exclusi, rursus ad eandem sint admissi, nemo unquam negavit: verum mortem Domini suâ efficaciam & virtute tantum in præsentem & futuros, & non simul in antecedentes Patres, nempe antè crucem mortem & resurrectionem Christi, in fiducia futuræ mortis, ac meriti Salvatoris piè defunctos, sese non extendisse, ita ut respectu ejus ipsorum animas à corpore per mortem separatas Deus in vitam & beatitudinem æternam non statim post mortem & separationem receperit, illud est, quod negamus ob rationes sæpius adductas. Quæ porro primo loco adducitur confirmatio, Deum statim conferre præmium (sic cum adversario loquamur) beatitudinis, quando nullum est impedimentum, nemo ex nostris unquam negavit. Verum illud non est in questione: sed hoc quæritur, an ante crucem & mortem Christi fuerit aliquod impedimentum, quo animæ piè defunctorum fuerint impeditæ & exclusæ ab æterna beatitudine, usq; ad mortem Domini: id rursus est, quod negamus. Quandoquidem mors Christi ante jacta fundamenta mundi à Deo decreta, determinata ac definita *λύτρον* sufficiens pro peccatis mundi, non tantum præsentem & futuro sed etiam præterito, & sic omni tempore fuit efficax: nempe ut per fiduciam in illud fiducialemq; applicationem omnes piè defuncti in vitâ hâc acceperunt remissionem peccatorum, sic quoq; statim post mortem ipsorum animæ receptæ sunt in æternam beatitudinem. Ut enim *λύτρον* promissum, sed nondum præstitum & solutum, non potuit impedire remissionem peccatorum, sed potius omnes Patres Veteris Testamenti certâ fide illud sperantes & sibi applicantes remissa habuerunt peccata, sic neq; potuit impedire ipsorum animarum intro missionem in æternam beatitudinem, sed potius propter promissum illud *λύτρον* certè futurum è corpore egressæ statim in vitam & æternam beatitudinem sunt receptæ.

§. 22. In altera quoq; confirmatione per crucem Christi divisum esse velum templi & ejus virtute & efficaciam ad statum beatitudinis januam resecratam esse, nemo unquam negavit: Verum rursus id probatur, quod in dubium & controversiam nunquam vocatum est. Hoc est quod quæritur, an crux & mors Christi nullum habuerit apud Deum respectum, virtutem, valorem & in fidelibus efficaciam, quâ cœlum piis animabus aperiri potuerit, etiam antequam mortem Christus fuit perpeffus; hoc verò rursus est quod

negamus, & contrarium hactenus sufficienter probavimus. Ut enim in carcere detentus ex eo dimittitur, absolvitur & pristinae libertati restituitur propter sponsoris promissionem, quâ se obligat ad solutionem certi *λυτρε* post annum vel biennium præstandam: sic multò magis ob futurum Christi meritum animæ piorum Veteris Testamenti non tantum in iudicio Dei justæ fuerunt pronunciata, verum etiam accessus ad veram beatitudinem ipsis fuit factus. Dicto ad Hebr. 10, v. 19, & 20. nihil contra nos probatur, siquidem hortatur ibi Apostolus, ut relicta veteri viâ ceremoniali immediatè verâ fide Christo adhæreamus, in ipsum firmiter credamus, & in fide illa constanter perseveremus. Sumto argumento ab eo, quod post exhibitum CHRISTUM res habeamus verè *παρρησιαν*, hoc est, liberrimum jus accedendi ad Patrem. Simulq; subinducit collationem cum tabernaculo Mosaico, à quo arcebantur omnes præter solum Summum Pontificem, cui tantum semel in anno intrare licebat. Nam hic noster Pontifex, ita semel intravit in illud verû coelesteq; tabernaculû, ut simul omnes suos fratres aut credentes eò induxerit; perpetuumq; aditum viamq; illuc ipsis patefecerit. Quare etiam illi in Sacrarium istud ingredi dicuntur per sanguinem Jesu, hoc est, fidendo Sacrificio Christi, idq; Patri proponendo & veluti offerendo, eumq; etiam mediatorem adhibendo accedere fide precibusq; ad Deum, & ab eo remissionem peccatorum, Spiritum S. & alia bona omnia, beneficiaq;, immediateq; non mediantibus illis veteribus ceremoniis, impetrare. Hanc autem viam Christum nobis nunc renovasse, dicit Apostolus, aut potius novam recentemq; fecisse, respiciens simul ad tempus passionis, quæ tunc primum fuerat peracta, indicansq;, vigorem meritumq; Christi sanguinis perpetuò esse novum & efficacem, non oblivioni à Deo traditum. Eodem etiam spectat vox viva, quæ alioqui significat efficacem vegetam & potentem & deniq; vivificantem; Cum contrâ via in vetus sacrarium esset vetusta, antiquata & quasi mortua seu inefficax ad perducendum peccatores ad salutem: Nihil ergò agit Apostolus de clauso cœlo usq; ad mortem Christi: sed hoc docet, quod, quia via in vetus sacrarium fuit per se planè inefficax, & tantum typus ad Christum & ejus sacrificium sive meritum, utiq; ipso exhibito & merito præstito, non amplius ad viam illam vetustam & antiquatam accedere debeamus, sed observare & ingredi viam illam recentem ac viventem nobis factam, non percussione veli illius Veteris Testamenti, sed per passionem carnis Christi velo illo adumbratæ, cumq; habemus non amplius typicum & umbratilem Pontificem, sed Sacerdotem illum magnum, præfectum domui Dei, non amplius cum Sacrificiis & oblationibus Leviticis accedere debemus,

mus, sed cum vero corde, in certitudine fidei, puris cordibus à conscientia malâ & abluti corpore aqua pura v. 21, 22.

§. 23. Pergit Becanus: *Secunda pars* (nempe datæ Conclusionis omnes animas justorum post dies quadraginta cum Christo in cœlum ascendisse) colligitur ex illo ad Ephes. 4. v. 8. *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, id est, Christus quando post dies 40. ascendebat ad cœlos, deduxit secum omnes animas justorum Veteris Testamenti, quæ tamdiu fuerunt quasi captivæ in Limbo Patrum. Unde sequitur, prius fuisse beatas, quàm ad cœlum pervenirent. Nam beatitudinem adeptæ sunt in morte Christi, ut dictum est: ac deinde expectarunt per 40. dies, quibus expletis, unà cum Christo in cœlum ingressæ sunt.*

§. 34. Falsissima hæc est verborum Pauli interpretatio. Illis enim Apostolus Psalmum 68. & ex eo potissimum versum decimum octavum applicat ad Christum, docetq; quod ibi Propheta per $\pi\epsilon\rho\sigma\Phi\omega\nu\eta\sigma\iota\nu$ alloquatur ipsum Christum, & quidem in Præterito, de futura nimirum Christi gloria adeò certus ac si illam oculis coram adspexisset. Quare in dicto Pauli & Davidis, quod rem ipsam & sententiam attinet, nulla planè est differentia: tantum in verbis persona mutatur. Psalter enim ut diximus $\pi\epsilon\rho\sigma\Phi\omega\nu\eta\sigma\iota\nu$ & sermone, Rhetoricâ apostrophe figurato, compellat Messiam in secunda persona, accinens ei: *Adscendisti in altum, captivam duxisti captivitatem: Quod Apostolus in tertia persona expressit. Deinde cum canit David: Accepisti dona hominib; sive in, vel ob homines, id Paulus variato verbo accipiendi sic reddidit; Dedit dona hominibus. Qui verò propterea non pugnant, utpote scribentes ex uno eodemq; Spiritu. Psalter non nudè & absolutè dicit accepisti dona, sed addit, quomodo & propter quos acceperit, nempe propter homines: Indicat igitur Christum accepisse dona, ut non ipse solum haberet, sed eâ plenitudine accepisse, ex qua dare & conferre posset aliis: Quandoquidem accepit omnem potestatem in cœlo & in terrâ, Matth. 28. v. 13. Ut ergò hîc Paulus, sic ibi Psalter describit gloriosissimum triumphum Christi mille annis, ante quam est factus: & quidem ita præscribit, ac si non futurus amplius, sed re verâ præsens vel præteritus esset, eoq; ostendit, se eâdem fide, quâ nos, à Servatore totius generis humani & ejus merito pendere: Uti etiam eandem occasionem simul commemorat fructus dominicæ ascensionis: quorum principalis est, quod Christus illum tenebrarum carcerem, quo omnes homines ob peccata captivi tenebantur, demolitus est. Ut autem Propheta non loquitur, sic neq; Apostolus agit, de corporali carcere, aut de limbo Patrum, ut falso sibi imaginatur, cum suis Papanis & Jesuitis, Becanus, sed de spiritualibus*

Aaaaa 2

vinculis

vinculis, quæ sunt *maledictio legis* ad Gal. 3. v. 13. Rom. 3. v. 19. seqq. & cap. 11. v. 32. *Chirographum illud, quod erat adversus nos*, Col. 2, v. 14. *Diabolus deniq; & æterna damnatio* Os. 13. v. 14. Zach. 9. v. 11. 1. Cor. 15. v. 55. Coloss. 2, v. 13. Eph. 2, v. 1. & seqq. & 4. v. 8. Hebr. 2, v. 14. 1. Joh. 3, v. 5, 8. Captivitas enim, posito abstracto pro concreto, seu effectu pro causa efficiente, dicitur diabolus, mors, infernus & quicquid est hostium, qui nos vinctos tenebant. Ab his autem non tantum nos in Novo Testamento, sed omnes quoq; ab initio mundi ante Christi adventum passionem & mortem nati & mortui homines, morte Christi liberati sunt: & planè eodem modo, virtute, efficacia & effectu, ut illi.

§. 25. Cæterum etiam si Christus tempore Davidis & Moïsis nondum fuit incarnatus, tamen ab ipsis ut æternus Deus est invocatus. Quandoquidem totum illum Psalmum sexagesimum octavum de Rege omnium Regum, Domino nostro Jesu Christo ejusq; gloriosa victoria & ascensione in cœlos, sessione ad dextram æterni Patris & collectione Ecclesiæ esse intelligendum, Paulus Eph. 4. testis est, ut liquet ex dictis: Et in hæc verba hujus Psalmi (*Exurgat Deus & dissipentur inimici ejus, & fugiant, qui eum odio habent à facie ejus &c.*) Moïses populo præire solebat, quoties arcam elevabant, & in deserto progrediebantur, Num. 10. v. 35. à quo etiam illa David mutuatus est, cumq; illa de Christo juxta certum & infallibile testimonium Pauli sint intelligenda; certum est, Israelitas in deserto Christum habuisse ducem in arca fœderis & propitiatorio adumbratum, ut Paulus quoq; 1. Cor. 10. testatur. Eadem igitur & nostra est fides, quæ & illi salvati fuerunt, Act. 15, v. 11.

§. 26. Pergit Becanus: *Hic moveri possunt due quæstiones curiosæ. Una ubi fuerint per illos 40. dies? Aliqui putant mansisse in limbo Patrum. Alij cum Christo fuisse super terram, licet ab hominibus non viderentur. Alij deniq; in Paradiso terrestri cum Henoch & Elia habitasse. Nihil certi est. Altera; quanam fuerint illæ animæ? vel qui fuerint illi sancti, qui cum Christo ascenderunt? Si generatim loquamur, certum est, fuisse eos omnes, qui nihil habebant expiandum. Si speciatim, credibile est fuisse, partim eos, qui laudantur ab Ecclesiastico c. 44. & seq. partim eos, quorum fides commendatur ab Apostolo, Hebr. 11. His addi possunt primi Parentes, Melchisedech, Job, Tobias, Johannes Baptista, Latro, pueri innocentes & alij.*

§. 27. Ita est, ut fateatur statim ab initio ipsemet Becanus, sunt quæstiones curiosæ, curiosorum & maleferiatorum hominum, futes & inutiles. Prima & tertia opiniones, non tantum incertæ, sed simpliciter falsæ sunt. Quomodo n. in limbo Patrum permanere potuerunt, in quem nunquam descenderunt, imò qui nunquam fuit, sed purum putum Monachorum commen-

tum est? Quomodo etiam cum Henoch & Elia in terrestri paradiso habitare potuerunt? Cum de utroq; expressè dicatur, quod non in aliquem locum terrestrem fuerint detrusi, ut in eo tanquam in carcere, usq; ad ascensionem Christi detinerentur, sed quod Henoch placens Deo per fidem fuerit translatus, Hebr. 11, v. 5. & ad Deum assumptus, Gen. 5, v. 24. Et de Elia disertè dicitur, 2. Reg. 2, v. 11, quod in curru igneo & equis igneis per turbinem ascenderit in cælum. Proindeq; non descenderit in locum aliquem terrestrem. Media vera videtur. Matthæus enim cap. 27, v. 52, de illis sanctis, qui Christo mittente Spiritum, petris fissis & monumentis apertis, ex mortuis resurrexerunt, & è sepulchris prodierunt disertè testatur, quod ingressi sint in civitatem sanctam Hierosolymam post ipsius resurrectionem, & apparuerint, non quibusvis obviis, sed multis: quibus videlicet Dominus oculos aperuerit, ut eos cernere possent.

§2.8. De altera quæstione planè nihil legitur in Scripturis S. Generalis responsio nulla est: quippe nititur falso illo Monachorum & sacrificulorum commento de purgatorio. Si verò ad bonum & verum sensum trahatur, & intelligatur de illis omnibus, quorum peccata sunt expiata nempe sanguine Christi, & sic remissa, tum falsa est; Sequeretur enim inde omnes fideles ante mortem Christi in vera fide extinctos resurrexisse, & postmodum cum Christo in cælum ascendisse. Quod vero ex Matthæo vel ullo Scripturæ loco vix probabitur. Specialis responsio probabilis quidem videtur, sed certa non est.

§. 29. Progrediamur cum Becano ad tertiæ suæ Conclusionis partis (nempe cæteros deinde justos, qui post Christilerueifixionem mortui suæ accepisse præmium cœleste, si nihil etiam purgandum habuerunt) probationem. Tertia pars, inquit, patet ex illo 2. Cor. 5, v. 1. Scimus, quoniam si terrestris domus nostræ hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cælis: id est, si ex hoc mortali corpore discedamus erimus cum Deo in cælis. An statim? Omninò. Sequitur enim, dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Audemus autem & bonam voluntatem habemus, magis peregrinari à corpore & presentes esse ad Dominum. Ubi vides, hæc connexa esse. Dum sumus in corpore peregrinamur à Domino: Et contra: Dum peregrinamur à corpore, presentes sumus ad Dominum. At sancti, qui in N. Testamento moriuntur, peregrinantur à corpore: Ergo presentes sunt ad Dominum. Hoc testimonio convictus est Calvinus in Psychopannychia, ubi ait: ut nihil addamus, verba Apostoli sine interprete hoc loquuntur, nos sensuros Dei præsentiam, cum ab hoc corpore

pore separabimur : jam non per fidem ambulaturos, sed per speciem, quoniam hoc terra pondus, quo premimur, nos à Deo, quasi maceries, longo intervallo separat. Eodem spectat illud ad Philippenses 1. v. 23. Coarctor autem à duobus : desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo : multò magis melius permanere autem in carne, magis necessarium propter vos, q. d. Ex una parte cupio mori, ut possim esse cum Christo : ex altera cupio vivere, ut possim vobis prodesse. Hoc non diceret, si sancti post hanc vitam non essent in cælo cum Christo, sed alibi expectarent usq; ad diem judicij. Patres nobiscum sentiunt apud Bellarminum lib. 1. de Sanctis cap. 4. & 5.

§. 30. Hic inter nos & Becanum Sive Papistas nulla est Controversia, nisi quod rursus involvant, & præsupponant suum inveteratum errorem de purgatorio, statuentes duorum generum esse pios ex hac vitâ per mortem avocatos. Alios esse perfectè purgatos, proindeq; illorum animas immediate statim post mortem pervenire ad Christum, & frui æterna beatitudine : alios contra decedere adhuc purgandos, proindeq; non statim pervenire ad beatitudinem, sed detrudi prius in ignem purgatorij, ut ibi à residuis peccatis sese purgent. Verum opinio hæc injuriosa est in meritum Christi : quo hic Salvator noster sufficiens λύτρον pro peccatis omnium hominum persolvit. Quare meritò blasphemum illud figmentum in Ecclesiis nostris damnamus, credimusq; omnes verè pœnitentes & in Christum credentes in hac vitâ accipere remissionem peccatorum, ac deinde ex hac vitâ migrantes statim à Salvatore suo recipi in vitam æternam sua morte, obedientiâ ac satisfactione nobis acquisitam. Objectiones & illarum resolutiones videantur apud Becanum.

Quæst. XIII.

An Anima sint futura beatiores resumptis Corporibus.

§. 31. Præmittit initio Becanus duas opiniones. Aliqui (inquit) putant fore beatiores intensivè, ut Magister in q. d. 49. D. Thomas, Bona Ventura & Augustinus. Alij extensivè D. Thomas in 1. 2. quæstio. 4. art. 6. ad 5. Durandus & Paludanus in q. d. 40. Utrumq; negat Becanus Conclusionem primam. Quæ est : Essentialis beatitudo animæ, quæ in clara Dei visione consistit, nec erit major intensivè, nec extensivè post resurrectionem corporis, id est, anima beata nec clarius videbit Deum resumto corpore, nec plura videbit in Deo, quam nunc videt.

§. 32. Ultramq; partem probat Becanus. Priorem ita quia visio non augeatur intensivè, nisi lumen gloriæ augeatur, & lumen gloriæ non augetur, nisi augeantur merita : At in communi resurrectione non augebuntur merita per solam resurrectionem corporum : Ergo nec lumen gloriæ nec visio. Posteriores porro confirmare satagit

fatagit hac ratione: *Quia beati post resurrectionem non videbunt plura attributa divina in Deo, quam nunc vident, ut per se notum est: nec etiam plures creaturas (se modo aliquas in eo vident) quia creatura non videntur in Deo, nisi mediante lumine gloriæ: Ergo si lumen gloriæ non augeatur, non possunt vi luminis plures creaturae videri, quam nunc videntur.*

§. 33. Prima Ratio nulla est: quandoquidem beatitudine & visione Dei beatificam non fruimur propter merita nostra, sed ob solum meritum Christi, quare ab illis nulla ratio peti potest: qua quicquam de luminis gloriæ, vel etiam claræ, Dei visionis incremento vel affirmetur, vel negetur. Secunda sive posterior incerta est, & nihil firmiter probat. Nam licet non visuri sint plura attributa post resurrectionem, quam nunc vident: non tamen inde potest probari, quod visio illa non augeri possit etiam sine termino in infinitum; Cum objectum visionis nempe Deus & omnis Dei pulcritudo infinita sit. Videtur itaq; visio illa indies magis magisque perfici & augeri posse, cum una momentanea visio totam illam pulcritudinem comprehendere posse non facile concedetur. Quocirca etiam incertum est, annon indies plura in infinita illa pulcritudine (& cum primis quando anima cum corpore & quidem glorificato juncta, perfectum constituet hominem & sic non tantum ipsa, sed etiam ejus corpus, totus nempe homo perfectus quam animam, quam corpus, æterna illa beatitudine & felicitate fruatur) scrutanda observanda, perspiciendaq; occurrent: quod omnino fieri posse videtur, licet lumen gloriæ maneat semper sibi simile, neq; augeatur, neq; minuat. Ad summam! *nullus oculus Vidit, nulla auris audivit, nullius & in cor descendit, quæ preparavit Dominus ijs, qui ipsum diligunt 1. Cor. 2, 9.* Quare satius & melius esset tacere, quam, quæ revelata non sunt, neq; ratione indagarj queunt, curiosè scrutarij.

§. 34. Secunda Conclusio Becani est: *Tria tamen accedunt ad visionem beatificam, quæ illam extrinsecè poterunt aliquo modo perficere. Primum est gloria corporis, seu, ut alij loquuntur, dotes gloriosi corporis. Alterum gaudium quoddam accidentale, quod anima perceptura est de suo corpore glorioso. Tertium extensio quædam operationum anime ad corpus. Nam sicut anima communicat suum esse corpori; ita etiam quasdam operationes vitales exercet in corpore, quas sine corpore exercere non potest.*

§. 35. Primum concedimus. Quod verò in altero dicitur, gaudium, quod anima de suo corpore glorioso perceptura est, ipsi accidentale esse, concedere non possumus: ut enim anime non accidit, quod uniatur cum suo corpore, cum potius, quod separata sit à corpore, ipsi accidat, proindeq; unita rursus cum corpore unam per se individualementiam, nempe humanam natu-

ram, siue hominem constituat, sic quoq; non ex accidente, sed ex essentiali illa constitutione illud gaudium contingere animæ censendum videtur. Deinde gaudium illud animæ rursus cum corpore suo unitæ perperam tribuitur; siue illud fiat accidentaliter, siue per se: cum potius hominis glorificari, & sic totius personæ, vel humanæ naturæ proprium sit. In tertio nempe extensione illa operationum animæ ad corpus aliquam esse perfectionem, quæ antea non fuit in anima, jam verò post resurrectionem est in toto homine, negari non potest.

§. 36. Obiectio quæ subicitur videatur apud ipsum Becanum. Duo tantum in responsione monere placuit: Unum: quod verum non tale videatur: visionem nimirum necessario commensurari lumen gloriæ, proindeq; necessario tam intensam esse, quàm intensum est lumen gloriæ. Quandoquidem non tantum videtur attendendum lumen gloriæ, quo mediante fit illa visio: sed etiam ipsum Obiectum *circa quod* & subiectum *in quo* fit illa visio. Obiectum est Deus infinitus: subiectum in quo est homo finitus. Finitum autem non est ita capax infiniti, ut illud totum uno simplici & momentaneo actu concipere queat totum. Quare verisimile videtur, beatos in conspectu Dei ita in vitâ æternâ versaturos esse, ut semper quidem visuri sint summam Dei sanctamq; pulcritudinem, sed quasi successivè indies magis magisque illam penetraturi, ita ut indies nova ad visionem illam accedat perfectio: Alterum in præcedentibus ut falsissimum rejecimus, nempe intensionem & remissionem luminis gloriæ & visionis beatificæ pendere ab intensionem & remissione meritorum hujus vitæ. Pietas quidem habet promissionem hujus & futuræ vitæ; sed ex gratuita promissione.

Finis partis posterioris.

Martini, Jakob, 1570-1649

<<Pars ...>> disputationum theologico-scholasticarum in primum articulum
Augustanae Confessionis

Bd.: Pars posterior.

Witteberga (1649)

4 Diss. 474#Beibd.2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10654409-6

VD17 12:173013Z